Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

KW 224
A44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

POLYDORI VERGILII
VRBINATIS
De
RERVM INVENTORIBVS
LIBRI VIII.
Et de
PRODIGIIS
Libri III.
Cum Indicibus Locupletiſſimis.

AMSTELODAMI,
Apud Danielem Elzevirium. 1671.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

POLYDORI VERGILII
VRBINATIS

DE

INVENTORIBVS RERUM

LIBRI VIII.

ET DE

PRODIGIIS

LIBRI III.

Cum Indicibus locupletiſſimis.

Koninklijke Bibliotheek te 's Hage.

AMSTELODAMI
Apud DANIELEM ELZEVIRIUM,
cIↄ Iↄc LXXI.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

POLYDORUS VERGILIUS
VRBINAS
LUDOVICO ODAXIO
PATAVINO,
S. D.

Sum equidem neſcius, LUDOVICE ODAXI, qua venia digni accipiantur illi, qui longè à vero aberrantes, in fabulis duntaxat nervos prorſum omnes contenderint. In quorum ſanè numero, cum poëtæ, tum veteres philoſophi maximè ſunt. Sed illis, quorum proprium eſt nugas ſectari, ignoſcen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

dum eſt, his autem non item: quippe qui quum veritatis, quæ, ſicut præclare Pindarus ait, magnum eſt virtutis principium, inveſtigandæ gratia, talem ſcribendi materiam nacti eſſent, ut eam ſuapte natura ſeſe illis ſæpius offerentem, facile comprehendere poſſent, adeo in obſcuris verſati ſunt tenebris, ut pro veritate, magiſque fingendi fabulas materiam præbuerint. Etenim, ut de initiis rerum, de mundi fabrica, taceam, quum de Deo aut cœli motu diſſererent, phyſica quadam ratione, multo nempe majorem quam foret, deorum multitudinem reddiderunt, qui induti ſpecie humana fabulas poëtis ſuppedita-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

peditarunt, hominum autem vitam ſuperſtitione omni referſerunt, veluti qui deinde viros beneficiis excellentes in cœlum, fama ac voluntate tollere conſueverint. Quæ tametſi ſummæ levitatis plena ſunt, dicuntur tamen, & ſtultiſſime creduntur. Sed ipſos Philoſophos, quum ſapientiæ laudem adepti eſſent, eo quod pleno greſſu veritatem ſequi viderentur, nihil profectò, ut arbitror, tam devios egit, quam veri Dei ignoratio: ex quo haud dubie tot fabularum delirationes manârunt, tunc potiſſime quum futilis eſſet hominum ſimplicitas: nam noſtro tempore, quo quidem impendio magis homines ſa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

piunt, quis hujuſcemodi Deos colit, quorum accipimus cupiditates, ægritudines, iracundias, bella, vulnera, libidines? Quis harpyias fuiſſe, aut chimæram monſtrum putat? Quæve anus tam excors inveniri poteſt, quæ illa, quæ quondam credebantur, apud inferos portenta extimeſcat? Quis tam hebetis ingenii eſt, ut metuat ne ſupra ſe cœlum labet? ſicut Galli Adriæ vicini, Magno olim Alexandro percontanti, quidnam eſſet quod maxime pertimeſcerent, ſeſe formidare id tantum reſpondiſſe dicuntur. Ubi gentium menſa Solis eſt, quæ divinitus epulas ſuppeditet, quam Æthiopes ſe quondam habere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

jactabant? Veriſſime igitur M. Tullius inquit, diem opinionum commenta delere, naturæ judicia confirmare, quoniam ſolum tempus veritatis eſt parens. Quare hoc fabulis fidem habendi vitium, magis temporum quam hominum fuiſſe dixerim. At nobis, qui longe hercle feliciore ætate geniti ſumus, propterea quod verum Deum quotidie intuemur, contemplamur, atque veneramur, nulliſque amplius præſtigiis dæmonum ducimur, ecquid turpius magiſve pudendum eſſe poteſt, quam nugas terere, & fonte veritatis omiſſo fabularum rivulos ſectari, quum præſertim ita natura compa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ratum conſtet, ut nullus ſuavior animo cibus ſit, quam veri cognitio? Ego ita opus de Rerum inventoribus orſus, quam veriſſime potui, omnia tradidi, quo nemo ſua laude fraudaretur, quoniam invenire primum præcipuumque, reique inventæ dignitas, adeo multos trahit in amorem ſui, ut ſinguli, ſi fieri poſſit, artis alicujus auctores ſe dici velint, quod ſine artibus ſatis conſtet nullam omnino vitam eſſe potuiſſe. Ex quo diligentius multo officium feci, & maxime quum de origine deorum, & eorum cultu, de rerum initiis, de hominis ortu prodidimus: quod neutiquam facile fuit, quando jam nugæ

cuncta

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

cuncta oppleverant. Cæterum ſum ego itidem, fateor, in pleriſque locis id genus fabulas ſequutus: quibus etiam verum ſpecie aliqua velatum ſubeſt: ob id tamen nihilominus veritati hæſimus, quando hoc ratio ipſa exigere viſa eſt. Et quanquam Saturno, Jovi, Neptuno, Mercurio, Dionyſio, Apollini, Æſculapio, Cereri, Vulcano, & aliis, quos Deos vocant, quædam aſſignavimus, ea ipſa tamen illis tanquam mortalibus, non tanquam diis, licet ipſe quoque deos nuncupaverim, attribuimus. Haud me fugit inſuper, quoſdam malevolentiſſimos fore, qui induſtriam noſtram fortaſſe temeritatem appellabunt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

bunt, quia ego ſolus de Rerum Inventoribus ſcribere auſus ſum, quod nemo ante me, præter Plinium particulatim tentarat, qui in ſeptimo Natur. hiſtor. de hac re ſtrictim admodum meminit, fabulas ſic ſequutus, ut minus veritatem inveſtigarit. Verum illud prorſus ignorabunt, id multo eſſe præclarius, quo difficilius extiterit. Ecquid enim laudis aſſequutus eſſet Cæſar, ſi facile fuiſſet Britannis bellum inferre? Aut Annibal quantum gloriæ ſibi comparaſſet, ſi pervias Alpes, dum Italiam adiret, citra, ut dicitur, pulverem ſudoremque, ac non magna ſuorum cæde, feciſſet? Propter quod nos etiam hoc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

opus, etſi arduum, magno animo ſuſcepimus, maturavimuſque: in quo ſi quid deſiderabitur nemine mirum ſit, quando multa non modo vetera, ſed nova inventa ſunt, quorum, ut in extremo tertio operis libro perſpicuè demonſtravimus, inventores in denſiſſimis omnino umbris latent. Non idcirco tamen inficior (haud enim tantum mihi aſſumo, quum ſint hodie plures longe me doctiores) quin poſſit quiſpiam de hac re, veluti de proverbiis, quorum libellum proximo anno Guidoni principi Urbini Duci inſcripſimus, copioſius tradere. Verum quicunque hoc vel illud poſthac ingredietur iter, quia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

nos primi ſtadium cucurrimus, is fortaſſe noſtra veſtigia ſequi non gravabitur. Has autem, qualeſcunque ſunt, lucubrationes, in quibus multarum rerum origo continetur, nemini convenientius dicari poſſe vel debere judicavi, quam tibi, qui ad unguem ſcriptorum omnium monimenta noris: nam, ut divus Hieron. inquit, illi tertium Vergilii Æneid. librum lucidius intuentur, qui à Troade per Leucadem, & Acroceraunia, ad Siciliam, & inde ad oſtium Tyberinum navigarint: qui inſuper ſic Guidoni Urbini Duci noſtro ab ineunte ejus ætate, à divo Federico, ut olim à Philippo Macedone

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Magno Alexandro Ariſtoteles præceptor datus eſt: qui quum te duce, utriuſque linguæ peritiſſimus evaſerit, haud equidem immerito præ omnibus ei chariſſimus es, apud quem, ut par eſt, ſummum dignitatis gradum tenes, à quo denique tanti ſis, quanti certè fieri debes. Accipe igitur, LUDOVICE ODAXI, hilari vultu, hoc opus à Polydoro tuo Vergilio: idque ea frontis ſerenitate perlegito, qua ejuſmodi ſcripta legere conſueviſti. VALE.

URBINI.

Nonis Auguſti, ANN. 1499.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

DE

VITA SCRIPTISQUE POLYDORI VERGILII.

POLYDORI VERGILII, aliis Virgilius, Vrbini, quæ urbs antiqua & celebris in Vmbria Italiæ regione, natus eſt, vetuſta ac nobili Vergiliana familia, quæ laurum, nomini ſuo ſacram, una cum duobus lacertis, ut gentis inſigne, à majoribus ſuis velut per manus accepit. Qua de re verſus iſtos ipſe tertio de Rerum Inventoribus recitat.

Sum Laurus, virtutis honos, pergrata triumphis,
Ianitrixque domus fulmina dira fugo.
Hoſtibus immiſſa & pacem requiemque laborum
Victori palmam lætitiamque fero.
Phœbus amat Laurum, & capitis nos, illius inſtar
Formoſam gerimus tempus in omne comam.
Ecce mea gemini ludunt ſub fronde lacerti,
Qui mecum quare hæc acctpe ſigna colant.
Ver ago perpetuum, hic primo ver tempore monſtrans
Vnde tenet nomen Vergiliana domus,
Quæ tam immota diu, caſuraque tempore nullo,
Stabit, quam viridi fronde perennis ero.

Avunculos duos habuit, Theſeum & Matthæum Pinnos, fratres celebres per Italiam Iureconſultos. quorum honorifice meminit *lib. de Inventorib.* 11. *cap.* 1. Fratrem item Ioannem Matthæum, latinis ac græcis literis eruditum, qui Patavium à Senatu

Ve-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Veneto ad Philoſophiæ profeſſionem liberali ſtipendio evocatus eſt. Huic poſteriores ſuos quinque de inventoribus libros inſcripſit. Cæterum Vergilius ubi adolevit, optimis itidem diſciplinis inſtructus, à Roman. Pontifice ad Henricum VII. Regem in Britanniam miſſus eſt Internuncius, dotiſque Pontificiæ collector, & Walliæ Archidiaconus virtutis ergo creatus. Poſt ab Henrico VIII. Londinum accitus, & Sacerdotiò in D. Pauli æde primaria donatus *Hiſtoriam rerum Britannicarum libris* XXVII. *complexus* eſt. Scripſit & de Prodigiis libros VIII. quos Harpyis unguibus noſtra tempeſtate contaminatos fuiſſe doleo. *De vita perfecta libr.* I. *Et Patientia libr.* II. *De veritate & mendacio librum unum, Adagia item cum ſacra tum profana*, ante Eraſmum collegit: Et de Græco Latina fecit *Ioan. Chryſoſt. de Monachi & Militis comparatione Homiliam*. Scripſit & in *Orationem Dominicam Paraphraſim*. Turbata Anglia in patriam rediit, ubi & ſenex obiit, M. D. LII. *teſte Andrea Theveto in virorum illuſtrium Hiſtoria.*

POLYDORI VERGILII

ELOGIUM

Ex Paulo Jovio deſcriptum.

Hic Vrbini natus, ubi adolevit optimis inſtructus literis in Britanniam tranſivit, cum antea lepido argumento Proverbia, excepta demum ab Eraſmo, & eruditiſſime amplificata publicaſſet. Is ab Henrico rege fortunis adauctus, Flamenque Londini creatus, conſcripſit Hiſtorias rerum Britannicarum, ea fide, ut Scotis & Gallis ſæpe reclamantibus, alieno potius arbitrio, quàm ſuo, intexuiſſe multa in gratiam gentis exiſtimetur, quod in recenſendis minorum Ducum nominibus, tanquam gloriæ avidis plurimum indulſerit.

IN

POLYDORVM

SIMON GRYNÆUS

Qui more & ritu argutæ apis
Campos Theſpiadum pervolat,
Amicis paſsim floribus
Cautè os impreſſus, inſidet,
Succos miros, miras opes
Genere omni auctorum convehit.
Divite mox alveario
Favos & mella dulcia
Subinde præbet omnibus,
POLYDORI *non intellige*
Merito qui non ſummo ſibi
Nomen venerandum vendicet.

INDEX

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

INDEX CAPITUM,

IN LIBROS

De

INVENTORIBUS RERUM.

CAPITA LIBRI PRIMI.

CAP. I:

De prima deorum origine, & undè Deus dictus. pag. 1

II. De initiis rerum 6

III. De primo hominum ortu, & linguarum varietatis origine, an Romanis lingua una eademque Latina communis fuerit, nec ne: atque inibi de prima gentium diviſione. 8

IV. De origine conjugii, & vario apud gentes uſu, & qui in propatulo pecudum more coirent, ac quis liceret ante virum novam inire nuptam, & inibi de divortii initio, ac qui in matrimonio veterum ritus 14

V. De religionis origine, & qui colendorum deorum primi auctores fuerint, & Deo vero ſacrificaverint 21

VI. Quis primus literas invenerit, vel in Latium attulerit, & de earum numero aucto, varietate, vique, ſonoque 24

VII. De origine grammaticæ, & quantum valeat 30

VIII. De poëticæ artis origine, atque ejus præſtantia, ibique locus Ciceronis in Catone emendatus 32

IX. De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

IX. De origine metri, & metrorum plura eſſe genera 34
X. De tragœdiæ atque comœdiæ initiis 36
XI. De origine ſatyræ, novæque comœdiæ 37
XII. Quis primus hiſtoriam condiderit & de ejus utilitate: aut ſolutam orationem invenerit, deque texendæ ipſius hiſtoriæ regula 39
XIII. De origine Rhetorices, & quibus rebus ejus ratio contineatur 41
XIV. Quis primus muſicam repererit, & quantum ea valeat ad tolerandos humanæ vitæ labores 43
XV. Qui primum inſtrumenta muſica diverſi generis invenerint, & ea in Latium attulerint, ac quod ſit organum, & de antiquiſſimo uſu tibiarum in prælis 46
XVI. De origine philoſophiæ, & de duobus ejus principiis, & quis primus invenerit ethicen, ac dialogos introduxerit 51
XVII. Qui primus aſtrologiam adinvenerit, aut quorundam ſiderum curſus, & ſphæram, ventorumque rationem, atque quot illi ſint, & obſervationes ſiderum, in navigando 53
XVIII. Qui primi geometriam & arithmeticam invenerint 57
XIX. Quis primus repererit pondera, & menſuras ac numeros, & de vario apud gentes numerandorum annorum modo 58
XX. Quis primus medicinam invenerit, & in quot ea diviſa ſit partes, ac apud quos olim populos non fuerit medicorum uſus 60
XXI. De herbariæ & medicamentariæ atque melleæ medicinæ inventoribus, & quæ homines ab animalibus remedia didicerint 64
XXII. Quis primus magicam artem invenerit, & à quibus celebrata, & quis modum effugandi dæmones, aut incantationes ediderit, quibus morbi ſedarentur 67
XXIII. De origine necromantiæ, pyromantiæ, acromantiæ, hydromantiæ, geomantiæ, & chiromantiæ 70

XXIV. De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

XXIV. De duobus divinandi generibus, & de origine aruſpicinæ artis, & ſortium Prænestinarum, & quis ſomniorum interpretationem docuerit 72

CAPITA LIBRI SECUNDI.

De juris & legum origine, & qui primi mortalibus leges dederint, & quæ cauſa à principio dandi fuerit 76

II. Qui regiam vel popularem civitatem principio inſtituerint, tyrannidemque exercuerint, & diadema vel ſervitium invenerint, & quis Areopagitarum magiſtratum conſtituerit, aut ſuffragia invenerit 81

III. De triplici adminiſtrationis genere Romanæ civitatis, & de origine inſignium Regum, & ex qua arbore fierent magiſtratuum virgæ, atque quis primus cenſum inſtituerit, & de ſenatorio atque equeſtri cenſu, vel carcerem ædificaverit, & ibidem quid eſſet luſtrum conditum, ac de initio tributi imponendi 85

IV. Qui primi conſtituerint annum, & quam varium, & invenerint hunc annum quo utimur, vel menſes, atque eos diviſerint in Nonas, Idus, Calendas, ac quis excogitarit numerum aureum 92

V. Quis horas primus conſtituerit, aut horologia diverſi generis invenerit 97

VI. Quomodo ab initio alii aliter dies obſervarint, & noctes diviſerint 99

VII. Qui primi libros ediderint, & de prima bibliotheca, & à quo, aut ubi uſus imprimendarum literarum primum inventus 100

VIII. De primo uſu ſcribendi apud priſcos etiam per notas, & quando primum ſit inventa charta, vel membrana 103

IX. Quis primus memoriæ artem monſtraverit aut qui ejuſdem gloriam adepti ſint 105

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

X. A quo primum militaris ars inventa, & utrum illa literis præſtet: item in exercitu ordines, teſſeræ & vigiliæ, & de primo pugnandi modo 106
XI. De primo armorum & æneorum tormentorum uſu 108
XII. Quis primus equitandi artem, aut uſum equos domandi, vel eorum ungulas ferreis ſoleis muniendi, ac ornamenta invenerit, & bigas atque quadrigas junxerit, & vehiculum cum quatuor rotis repererit, & quis ex equo pugnare primum inſtituerit 111
XIII. Quis primus inſtituerit apud Græcos olympicum certamen, & alios id genus ludos, & pyrrhicam ſaltationem, atque palæſtram, & à quibus inventus ludus pilæ, aleæ, teſſerarum, furunculorum, talorum, par impar, micare, ac quid ſit teſſera, vel talus 113
XIV. De quorundam ludorum origine apud Latinos 120
XV. Quis primus invenerit inducias & fœdera, & de vario eorundem faciendorum ritu, ac quot eſſent genera 123
XVI. A quo primum mos triumphandi fluxerit, & quis primus apud Romanos triumphum aut ovationem duxerit, ac cui triumphare aut ovare liceret, & de ritu ponendi trophei 125
XVII. Qui primi coronas invenerint, & de variis earum generibus, & à quo cives coronandi conſuetudo manaverit, & de uſu coronarum in conviviis: inibique locus Vergilii enodatus: & undè mos, ut coronati ſupplicarent Deo, epularenturque in funere faciendo, ac ſpectarent ludo: 128
XVIII. De antiquiſſimo uſu unguentorum, & quando primum ea cognita Romanis 131
XIX. Qui primi invenerint aurum, argentum, ferrum, plumbum, æs, fabriliaque inſtrumenta, & ignem primò mox è ſilice aut lignis, & folles, atque lucernæ uſum 133
XX. A quibus primum nummus aureus inventus, aut quis argentum & æs ſignaverit, atque ſpecu-

cu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

culum argenteum fecerit 135
XXI. De origine annulorum, ac primo gemmarum uſu, & cur digitus ſiniſtræ manus minimo proximus, annulo cingi conſueverit 138
XXII. De origine vitri & electri & quis primus invenerit minium, & myrrhina in urbem aſportaverit, & de cryſtallo 141
XXIII. De origine ſimulachrorum, & qui primi ſtatuas poſuerint, & Græcos contrario Romanorum more, eas non velare, & de uſu incendendi thus, cereoſque ad ipſas ſtatuas: & qui primi thus vendere cœperint: item quædam memoratu digna de imagine Magni Alexandri 143
XXIV. De origine picturæ: & quis primus colores invenerit, aut penicillo pinxerit 147
XXV. De primis plaſtices inventoribus, & quis rotam figulariam repererit 149

CAPITA
TERTII LIBRI.

A quibus primum inventa agricultura & quot ea redundet bonis 151
II. Quis primus mortalibus fruges, & eas molendi aut ſtercorandorum agrorum, vel pinſendi frumenti uſum monſtraverit, & boves aratro junxerit, cur ferramenta ruſtica invenerit, vel cribra diverſi generis 153
III. Quis primus vites & alias arbores plantaverit, earumque inſitionem docuerit, & uſum vini repererit, & vino aquam miſcuerit, atque de novo vitandæ ebrietatis modo: & qui caupones primi, vel quis oleam aut uſum olei & mel adinvenerit, vel ex hordeo potum fecerit, atque lac coëgerit 157
IV. A quibus quædam peregrinæ arbores in Italiam tranſlatæ 163
V. Quis primus animalibus rebuſque aliis nomen impoſuerit, & de primo immolandi inſtituto, ac carnium

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

nium eſu, uſuque victus delicatioris, & more nomi-
nandi eum cui in convivio poculum tradatur, ac d
uſu venandi, piſcandi, & ſalis inventione: &
quis apud Rom. primus aviaria, ferarumque viva-
ria inſtituerit, aut quæ animalia legionum inſigni
fuerint 16

VI. Quis primus invenerit linum, retia, nendi, te-
xendique modum, vel artem fulloniam, & ſaponem
aut qui lanas infecerint, aut repererint lanificii ve-
ſtiumque variarum, ac pellium uſum, fuſos, aulæa
ſutoriam artem, ſericum, & quando ejus copia pe
Europam fieri cœperit, ac bombycinam veſtem atqu
purpuram, ac quid ipſa ſit purpura, & quando i
honore olim & pretio fuerit 17

VII. De origine architecturæ 17

VIII. Qui primi luteas aut lateritias domos ædif-
caverint, & tegulas lapidicinas invenerint, & a
prima columnarum origine, & quando primun
marmorum uſus Romæ in ædificiis 17

IX. Qui primi condiderint oppidum, muros, turres
tabernacula, delubra: aut quis primus Deo omn
potenti templum poſuerit, & qui puteos foderi
181

X. De primis labyrinthorum pyramidumque auctor
bus, & de Mauſoleo ſepulchriſque ac de vario apu
gentes olim ſepeliendi uſu, undè apud Romanos m
cremandi cadavera cremandorumque Impp. po
mortem: atque de origine funebris orationis 18

XI. Qui primi obeliſcos fecerint, aut eos Romam i
vexerint, & inibi locus Plinii emaculatus, &
notis obeliſcorum, & quales eſſent Ægyptiorum l
teræ 19

XII. A quibus primum aſylum conſtitutum fuerit
& quo nos pacto aſylis utamur 19

XIII. De origine theatri, & in eo recitandi come
dias tragœdiaſque modo, & qui primi Romæ the
trum & amphitheatrum, ac circum conſtruxerint
& quare amphitheatrum arena ſpargeretur, & ini
de frequenti apud veteres lavandi uſu, & therm
rum origine 19

XIV. Qu

XIV. *Quis primus invenerit fabricam materiariam, & in ea ſerram, aſciam, perpendiculum, terebrum glutinum, normam, libellam, tornum, clavem, circinum, ſecurim, dolia, & vaſa viminea.* 201

XV. *Quis primus mari imperaverit, & ut primo navigari cœptum ſit, & qui invenerint artem navigandi, navigia diverſi generis, remum, vela, anchoram, gubernaculum, & pugnam navalem* 203

XVI. *Qui primi mercaturam invenerint, & de primis inſtitoribus* 207

XVII. *Quis primus inſtituerit artem meretriciam & bacchanalia ſacra, ac qualis pœna adulterii: aut quis invenerit tincturam capillorum, vel uſum tondendi, & quando primum tonſores Romæ* 209

XVIII. *Multa cum vetera, tum nova inventa eſſe quorum auctores ignorentur* 215

CAPITA
QUARTI LIBRI.

De principio Eccleſiæ Chriſtianæque religionis 220

II. *De Chriſtianæ Reipublicæ origine, ejuſque miro à primo incremento, ac Apoſtolorum Petri & Pauli martyrio* 228

III. *Quando primum circumciſio inſtituta, ac de ejus duplici genere, & quàm grave viſum ſit ejus rei præſcriptum,* 232

IV. *De primo baptiſmatis uſu, & baptizandorum infantium inſtituto, & de baptiſmo non iterando, ac modo baptizandi adultos, & quibus diebus* 235

V. *De ſacerdotii ejuſque graduum apud Hebræos initiis, ac magno Pontificis minoriſque ſacerdotis conſecrationis myſterio, & quibus uterque amiciretur indumentis ſacris, & quantum temporis daretur*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Levitis ad miniſtrandum. 241
VI. A quo noſter primum inſtitutus fuerit ſacerdotalis ordo, & quotuplex eſſet ſacerdotium, & quid ſit ſacerdotis manuum impoſitio, ac quis Epiſcopus Pontifexve, atque quale eorum munus, & quemadmodum presbyter vel diaconus quondam dictus fuerit epiſcopus 246
VII. De primo ritu ſacrorum, quibus initiantur ii qui ſacerdotes fiunt, & amiciendi uſu, ac ibidem de ſacerdotis officii initio. 254
VIII. Vnde mos natus, cur omnes initiati verticem deradant, ac quam illud facere olim probroſum fuerit, & ibi de Nazaræorum ſecta, & quando lege exceptum ſit, quibus initari non liceret, præſertim per bigamiam, & quomodo liceret, ac unde ipſa bigamia introducta ſit 257
IX. Qui primi in urbe Roma & alibi presbyteris parochias, ac epiſcopis diœceſes diviſerint, ac quale fuerit parochorum officium, & de Cardinalium ordinis origine 261
X. De origine honorum qui Romano pontifici habentur, & de ejus auctoritate in omnes eccleſias, atque quibus illius, & epiſcoporum ac imperatorum occidentalium eligendorum jus a principio fuerit 267
XI. Qui primi notarios in urbe Roma conſtituerint, qui res martyrum geſtas ſcriberent, & ibidem de protonotariorum ac cubiculariorum origine 271
XII. Vnde natum, cur ſacerdotum ordo in varios abiverit munerum gradus, & de primo pallii uſu, ejuſque forma, ac primordio collegii reſidentiariorum apud Anglos, & de antiquo jurandi modo, interdicendique contumacibus ſacru, hoc eſt, eos excommunicandi, uti vulgo dicitur 273
XIII. Qui primi inſtituerint ut virgines conſecrarentur, & unde fluxerit mos velandi caput, illudque aperiendi viris principibus, atque oſculandi Pontificum pedes & manus, item oſculo ſalutandi, ac ipſos pedes mutuo lavandi 280
XIV. Qui primi apud Romanos inſtituerint ſacerdotes

dotes flamines, virgines Veſtales, Pontificem maximum, ſalios, feciales, patrem patratum, regem ſacrificulum, augures, epulones, ſodales Titios & arvales, ac ſingulorum officia, & quæ procurarent ſacra, & de primò lectiſternio atque librorum Sibyllinorum origine 286

CAPITA
QUINTI LIBRI.

Unde noſtris conſuetudo ſit feſtis diebus exornare templa, ac in illis offerre cer.as imagines, tabellaſque miraculorum ponere : item convivari quum quis præſertim ſacerdos primam celebrat Miſſam, quam vocamus 296

I. Vnde apud noſtros mos ſit ſpargere pecuniam in populum, dare epulum, & ſtrenam, ducere choreas, edere ſpectacula, exire Calendis Maji in agros, & currere Calend. Martiis per arva cum faculis accenſis, & per Dominica natalitia miniſtrum quempiam facere dominum, ac ante initium quadrageſimæ induere perſonas 300

I I. Vnde fluxerit mos ungendi ſacerdotes & reges, item baptizatos, id eſt, confirmandi, ac morbo periculoſe laborantes 304

V. De initio connubii ſacerdotalis apud Hebræos, & quando illud Occidentalibus ſacerdotibus interdictum fuerit 308

. Qua ratione ab initio inter mortales matrimonium fuerit contractum, & intra quos cognationis gradus, tam apud illos, quam pòſt apud nos : ac ibidem an ulli unquam per leges licuerit plures ſimul habere uxores, & jus connubii filiorum eſſe in poteſtate parentum : atque unde mos ſit ut puerperæ purgentur 314

I. De principio ſacrarum ædium, atque ubi ſit præcipuus orandi locus, ac de altarium & cœmeterio-

rum initia, & quando primum crux cœperit haberi honori atque venerationi 321

VII. De primo ac vetuſtiſſimo apud Hebræos ſacrificandi ritu ac feſtorum dierum obſervatione, dedicandique templa inſtitutio, deque ignis myſterio 325

VIII. Cunctas ferè gentes quondam dæmonibus malis humanas immolaſſe hoſtias, & ibidem quid eſſet ver ſacrum, & quando primum eorum oracula obmutuerint, ac de primo uſu aquæ quam dicimus ſanctam 329

IX. Quis primus docuerit modum orandi, ac de loco aſſiduaque precatione, & cur in Orientem verſi, oremus, templaque noſtra eodem ſpectent, ac unde mos concionandi, & de perfecto concionandi modo 335

X. De initio ſacrificii noſtri, hoc eſt, euchariſtiæ, ac primo ejus uſu tam ſpecie panis & vini, quam panis tantùm: atque cur mane, non veſperi more Chriſti ea ſumatur: & quibus ſacrificii hujus faciendi administrandique poteſtas data fuerit 345

XI. Qui primum poſt Chriſtum, eo ritu ſacrificare cœperint, quem ille docuiſſet: & qui deinceps modum rei divinæ faciendæ, quam Miſſam vocant, auxerint, & de oſculo pacis inter ſacra: atq; quando id fieri non liceat, ac de benedictione ſacerdotis poſt ſacra, & de circumverſione frequenti ejuſdem in altari 349

XII. Vnde mos ſit, ut poſt rem divinam factam diaconus pronuntiet, Ite Miſſa eſt: & unde Miſſa & ceremoniæ dictæ: atque quid re ipſa ſit Miſſa, qualeſve cæremoniæ 353

XIII. Quare nonnulla tam Hebraica quam Græca, vel Syriaca verba in Miſſa uſurpentur, & ibidem de eorum ſignificatione 356

CA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

CAPITA
SEXTI LIBRI.

De pio pœnitendi initio, atque duplici pœnitentiæ, quam vocitant, genere, & de primo confitendi delicta inſtituto, & qualis ſit publica confeſſio, ac ibidem de triplici purgatione priſcorum 361

II. *Qui primi inſtituerint horas canonicas ac ſanxerint, ut pſalmi à choro alternis canerentur, ac quam parum frugifer ſit cantus in domo Domini mollior atque delicatior, & ibidem de origine chori, atque qui divorum vitas ſcripſerint* 368

III. *De initio jejunii, & de primo eleemoſynæ uſu, ac ibidem quale verum ſit jejunium, atque de jejunii adventus, quem vocant, & quadrageſimæ vario primordio, & unde dicta ſit, ac feriæ quartæ cinerum quatuorque temporum inſtituto* 372

IV. *De vigiliarum noctu agendarum ad ædes ſacras, & de convivio Dominico, vel quale illud foret, & quando primum ſacræ vigiliæ in jejunium fuerint mutatæ, & ibidem nocturna ſacra apud veteres ſemper fuiſſe damnata, atque de inſtituto jejunii quartæ & ſextæ dierum hebdomadæ* 380

V. *Qui primi mutaverint Solis & Saturni dierum nomina, in Dominicum & ſabbatum: ac reliquos hebdomadæ dies in ferias deſtinxerint, & ibidem à quibus errantium ſiderum vocabula fuerint iſtis diebus primum tributa* 383

VI. *De modo Chriſtianæ abſtinentiæ in cibis capeſſendis, quum ſolenne eſt jejunium, ac de eorum delectu per legem habito & unde ſit uſus apud nos conſecrandi menſas, legendique ſacra ſcripta dum editur, atque agendi gratias poſt ſumptum cibum* 385

VII. *De origine rationis feſtorum dierum apud Romanos, & noſtros, & cur conſtituti ſint, & ſoli*

Deo eſſe ſacrificandum, ac de more natalem colendi diem ſacris conviviis & voluptatibus, paſchaque celebrandi & paſchales candelas conſecrandi 390

VIII. *De primo feſtorum dierum inſtituto, & utrum pentecoſte Apoſtolorum temporibus fuerit dies feſtus, atque unde mos ſit adſcribendi benè meritos de Chriſtiana religione, divorum catalogo* 394

IX. *Qui primi apud nos inſtituerint, ut anniverſaria juſta mortuis fierent, quarto etiam Nonas Novembris: & ibidem quæ juſta ſint, undeque dicantur, vel parentalia & convivia ad ſepulchrum quis primus concelebrarit: & de legitimo tempore lugendi mortuos, deque lugentium veſtitu, eorundemque corporis habitu, ac quando luctus minueretur, & quare Francorum reginæ dum ſunt viduæ albis utantur veſtibus & ibi locus ipſe Ciceroni enodatus* 398

X. *De origine novendialis ſeptendialiſque ſacrificii & de more offerendi pro mortuis, eoſque non lugendi, ac de ſapienti Thracum inſtituto, & modo apud priſcos efferendi funeris ad ſepulchrum, atque de initio funebris pompæ, extruendorumque ſepulchrorum forma, ac eorundem juris religione* 40[illegible]

XI. *De primo uſu vovendi vota Deo, ac nudipedalia ſacra agendi, & qui primi invenerint litanias id eſt, proceſſiones, ſupplicationes, atque quare in eccleſiam inductæ fuerint & cur ſternuentibus bene precemur, oſcitanteſque, ac quidvis inchoantes ſeſe crucis ſigno vallent: & de origine ſupplicationum noſtrarum pompæ, ac de pio ſupplicandi revocandi modo* 40[illegible]

XII. *De origine vaſorum, indumentorumque ſacerdotalium, ac de primo eorundem ſacrandorum inſtituto, & unde uſus tintinnabulorum, item velorum cortinarum, candelabrorum, & vexillorum* 415

XIII. *De primo apud Chriſtianos imaginum cultu, deque modo eas venerandi à Patribus conſtituto*

to, atque de pravo earundem abuſu ad quæſtum 417
XIV. De decimarum, primitiarum, ac primo genitorum redemptionis origine, & quis primus decreverit, ut liceret ſacerdotum collegiis fundos & prædia oblata recipere poſsidenda 424

CAPITA
LIBRI SEPTIMI.

De monaſticæ vitæ principio 432
II. Quando primum ordo monaſticus tribus votis adſtrictus fuerit, & quis primus ea vota introduxerit, veſtitumque religioſum, cum novo vitæ modo, ac ordo ipſe abiverit in plures familias 437
III. De origine Hieronymianorum, Canonicorum regularium, Auguſtinianorum, Carthuſianorum, Carmelitanorum, Præmonſtratenſium, & Crucigerorum, atque eorundem habitu, victu & cultu 443
IV. De Prædicatorum, Franciſcanorum, Trinitatis, Servorum Mariæ virginis, Brigidentium, Ieſuatorum, Novorum, Eremitanorum, & Bonorum hominem origine 449
V. De origine ſacrorum militum, ac de initio atque exitu ſectæ Albatorum 454
VI. De Ninivitarum initio, quorum ſecta vulgò Confraternitas dicitur: & unde mos, ut conſocii inter orandum ſeſe converberent 458
VII. De origine ſectæ deæ Syriæ ſacerdotum, Aſſyriorum, Antonianorum, atque Ceretanorum 460
VIII. De primordio Mahometanæ ſectæ, atque ejus legibus & inſtitutis 464

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

CAPITA
LIBRI OCTAVI.

Unde natum, ut patres ſanxerint divorum reliquis honorem habendum eſſe, ac qui primum ſtationes, & eas deinde atque Iubileum Romæ inſtituerint, & de primo veniarum quas indulgentias dicunt, uſu, & unde vocentur à culpa & pœna 470

II. *De origine titulorum, quibus Romanus Pontifex utitur, ac collegiorum & ſcribarum, & quando primum literæ Apoſtolicæ cœperint obſignari plumbo: ibique de uſu pervetuſto ſigillandi literas cera impreſſa, annulo, & de primo annatarum uſu* 478

III. *De Simoniacorum ſectæ ortu* 483

IV. *Quando primum hæreſes atque ſchiſmata orta, ac in his Lutherana ſecta, & quæ eorum auctoribus ſit pœna conſtituta* 485

V. *Quo primùm tempore Pontificum concilia publicè haberi cœperint, atque quorum conventuum decreta à patribus recepta ſint* 493

VI. *Qui ex alienis & externis, primi noſtros Chriſtianos inſectati fuerint, & ibidem qui martyrii primum palmam tulerint, atque unde dictum, quidve ſit martyrium* 496

VII. *De Chriſtianæ reipublicæ præſtantia* 501

DE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

DE

INVENTORIBUS RERUM DIVERSARUM CATALOGUS,

Ex optimis ac vetuſtiſſimis auctoribus conquiſitus, ac in ordinem alphabeticum digeſtus.

Achates ignem ſilice excutere docuit. Vergil. lib. 1. *Ac primum ſilicis ſcintillam excudit Achates.*

Æginetæ primi nummum cuderunt.

Ægyptii civitatem regiam primi extruxerunt.

Item Geomettiam invenerunt. Item linum. *Ovid. lib. 1. Met. Nunc dea linigera colitur celeberrima turba.* Secundum alios Arachne. Item Siſtrum. *Verg. lib. 8. de Cleopatra loquens, Regina in mediis patrio vocat agmina ſiſtro. Ovid. l. 3. Eleg. Quid nunc ſacra juvant, quid nunc Ægyptia proſunt Siſtra?*

Æſculapius dentium evulſionem edocuit.

Ætolus jaculum reperit.

Ætoli lanceas invenerunt.

Aleman poëta carmen amatorium invenit.

Alexander Citherius primus pſalterium implicuit chordis.

Amphion rationem muſicam invenit.

Amphytrion ſomniorum interpretationes aperuit.

Amazones ſecurim, quæ propterea Amazonia & Pentheſilæa dicitur, & Thermodontia, quod Amazonia ad Thermodontem fluvium habitaverint. *Hor. l. 4. Carm. Amazones ſecuri dextras obarmet. Ovid. l. 4. de Ponto, Nec tibi Amazonia eſt pro me ſumenda ſecuris.*

Anacharſis folles, anchoram, bidentem, figuli rotam invenit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Anagallis puella ludum pilæ primum omnium docuit

Anaximander Mileſius horologium & ſphæram invenit.

Anaximenes umbrarum rationem oſtendit.

Ancus Martius ſalinas monſtravit.

Ancus Ægyptius uſum clibanorum, in quibus panes coquerentur, edocuit.

Apollo medicinam apud Græcos, *teſte Ovid. l. 1. Met.* primus omnium reperit. *Sic enim loquitur, Inventum medicina meum eſt, opifexque per orbem Dicor, & herbarum ſubjecta potentia nobis.* Secundum Hebræos Adamus eam divino lumine ſapientiam adeptus eſt. Secundum veteres autem, Apis, Ægyptiorum Rex reperit. Hanc porro ſubinde locupletavit, hominibuſque tradidit Æſculapius, ab Apolline patre inſtitutus, perfecitque demum Hippocrates ab Æſculapio patre genitus, qui tres auctores totidem medicinæ hæreſes, ſive ſectas invenere: quarum prima dicta fuit Methodica, quæ rationem artis, & remedia per compendia ſectabatur, ab Apolline inventa. Secunda Empirica, quæ ſolis experimentis ſanabat, ab Æſculapio reperta: quem complures emortuos ad vitam revocaſſe ajunt, quamobrem illum ictu fulminis à Iove interfectum eſſe fabulantur. Tertia Logica, hoc eſt, dogmatica, ſeu rationalis, quæ naturæ rationem ſcrutatur, morborumque cauſas inquirit, ab Hippocrate comperta: quem tandem Galenus annis poſt ſexcentis ſequutus eſt: qui in primis adeò apposita medendi decreta condidit, ut ſibi parem non habeat, anteriorem verò neminem: hic enim nihil intentatum expertumque relinquens, orbem univerſum ita in ſeſe circumegit, ut reliqui omnes impudenda inſania damnarentur, ac publicam ſalutem decoquere viderentur, ſi quid ſine Hippocratis atque Galeni auctoritate agere vellent.

Apollodorus pictor umbrarum imitationẽ aperuit.

Ar-

Archilochus Iambicum carmen primum invenit. *de quo Horatius in arte poetica, Archilochum proprio rabies armavit jambo.*

Architas crepitaculum invenit.

Argeus agrorum ſtercorationem edocuit.

Ariſteus Rex Arcadiæ apum & mellis uſum primus edocuit. *Vergil. lib. Georg.*

Tempus & Arcadii memoranda inventa magiſtri Pandere, &c. Ovid. Inventum mellis Baccho tribuit. *lib. 3. Faſtorum: Liba Deo fiunt, ſuccis quia dulcibus idem Gaudet, & à Baccho mella reperta ferunt.* Reperit etiam Ariſteus lactis coagulum.

Artaxerxes Longimanus legem venationis primus omnium præſcripſit.

Artemon Clazomenius teſtudines monſtravit.

Aſclepiades medicus lectos penſiles primus omnium fecit.

Aſinius Pollio bibliothecam primus omnium apud Romanos inſtruxit.

Atracius artem magicam in Thracia reperit.

Atreus Solis eclipſin primus oſtendit.

Attalus tapetes, qui propterea dicuntur Attalici.

Bacchus diadema, triumphos, & vinum reperit. *Ovid. lib. 15 Metamorph. Victa racêmifero lyncas dedit India Baccho.*

Belgæ eſſeda vehicula invenerunt, *Virgil. libr. 3. Æneid. Belgica vel molli melius feret eſſeda collo.*

Belus ſcientiam ſyderalem edocuit.

Bizes Naxius tegulas primus omnium confecit.

Boëtis artem ſutrinam oſtendit.

Cadmus lapidicinas, auri & metallorum conflaturam invenit. Item ſolutam orationem primus compoſuit.

Calixtus Pontif. jejunia quatuor temporum primus omnium inſtituit.

Callias Athenienſis minium reperit.

Capaneus ſcalas.

Cares ocreas & criſtas.

Ce-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Cecrops conjugium apud Athenienſes primus omnium inſtituit. Item oppidum conſtruxit, ſimulachra erexit.
Centauri, equeſtrem pugnam.
Ceres cultum terræ & fruges. *Verg. lib. 1. Georg. Prima Ceres ferro mortales vertere terram Inſtituit, &c.*
Chaldæi dierum obſervationem.
Chalybes ferrum invenerunt.
Chiron artem herbariam.
Chus filius Cham idololatriam.
Cinyras tegulas.
Claudius Centimanus R. literam.
Cleanthes, vel ſecundum alios, Ægyptii, picturam.
Cloſter fuſos.
Cn. Marrius, Nemora tonſilia.
Combe puella, Æſopi filia, armaturam æneam.
Copæ populi remum.
Corax & Cteſias Siculi, artem & præcepta Rhethoricæ.
Corſes primus barbam ſibi raſit Alexandri ſeculo.
Cottalus Siculus libare pocula.
Craſſus coronas argenteas.
Cretes Scorpionem inſtrumentum bellicum.
Cteſibius hydriaticas machinas.
Cyclopes ferrariam fabricam atque turres invenerunt,
Dædalus fabricam lignariam, aſciam & perpendiculum, itemque malum navis reperit.
Damon Athenienſis remiſſam harmoniam. Clonas elegiographus tibicinicas regulas, & concentus. Terpander citharœdicas. Polymneſtus Colophonius, carmina heroica: ſecundum alios Phemonœ, ut aliis placet, Delphici, in honorem Apollinis, poſt interfectum Pythonem, *Sabel. Heroica carmina Phœbo, Delphica poſt caſum cecinit Pythona juventus.* Olympius Phryx legem tibialem. Hyagnis tibiam lugubrem.
Danaus puteos.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Daphnis paſtor carmen Bucolicum.
Darius tributa.
Deliaci gallinas ſaginare edocuerunt.
Diades miles Alexandri regis Macedonum, turres ambulatorias invenit.
Dibutades plaſticen.
Dipœnus ſculpturam marmoris.
Dithyrambus Thebanus, verſus Dithyrambicos.
Empedocles artem oratoriam invenit.
Endymion curſum Lunæ edocuit.
Epæus arietem.
Epimetheus ſtatuam ex luto primus omnium confecit.
Gargarias mellis uſum apud Hiſpanos.
Glaucus ferruminationem reperit.
Græci trochum invenerunt.
Gregorius pontifex Max. optimus ſe ſervum ſervorum Dei appellavit.
Hanno Carthagienſis leonum manſuefactionem edocuit.
Hercules purpuram invenit. *Politianus in Ruſt. Aut bis in Herculea Mileſia vellera concha Verſantur.*
Hetruſci prætextas veſtes.
Hortenſius pavones occidere primus omnium auſus eſt.
Hoſtilius Rex latum clavum genus veſtimenti reperit.
Iaſon & Typhis navim, ſecundum Eccleſiaſticos Noë. *Ovid. lib.* 1. *Metam.*
Primæque ratis molitor Iaſon. Tibullus hoc inventum Tyriis adſcribit dicens, Prima ratem ventis credere docta Tyros.
Ibycus Rhegynus ſambucam.
Icarus vela.
Idæi Phryges acu veſtes facere. Aurum Attalus intexere, Alexandrini colores pictura intexere, Galli ſcutulis dividere.
Iphitus Olympiadem.
Lacedæmonii gladium, galeam, haſtam.
Libyci ſcapham invenerunt.

DeLiterarum inventoribus reperti ſunt ſequentes verſus admodum vetuſti, quos Crinitus ait ſe legiſſe in bibliotheca Septemana.

Moyſes primus Hebraicas
Literas exaravit mente ſagaci, Phœnices
Atticas condiderunt.
Quas Latini ſcriptitamus,
Edidit Nicoſtrata,
Abraham Syras, & idem
Reperit Chaldaicas.
Iſis arte non minore
Protulit Ægyptias.
Gulfila prompſit Cetarum,
Quas videmus ultimas.

Lycaon bellorum inducias, item Lycea.

Lycurgus munus humandi.

Lydi lanas inficere. Item ludum teſſerarum.

M Lælius aviaria primus omnium inſtituit.

Maris Theſſalus primus omnium equum aſcendere auſus eſt.

Meliſſus Cretenſis, deorum ſacrificium inſtituit.

Mercurius lyram invenit. *Stat. in Sylvis Vocalis citharæ repertor Arcas.* Idem quoque moly herbam reperit, Hercules heracleon herbam, Mercurius parthenion, Achilles achillaon, Melampus melampodion, Teucer teucrion, Gentius Rex gentianam, Lyſimachus lyſimachiam, Juba Rex euphorbium, Scythæ ſcythicam, Thraces iſcemonem, Vetones betonicam, Servilius Democrates hiberidem, hirundines chelidoniam, Canes canariam, cervi dictamnum, Cervæ elaphoboſcum, Sardovia peucedanum herbas.

Meſon Comicus, perſonam primus introduxit.

Minerva olivam. *Vergil. lib. 1. Georg. Adſis ô Tegeæ favent, oleaque Minerva Inventrix.*

Muſis quædam diſciplinarum inventa attribuuntur, ut Clio fertur hiſtorias inveniſſe, Melpomene tragœdias, Thalia comœdias, Euterpe tibias, Terpſichore pſalterium. Erato Geometriam,

Cal-

Calliope literas, Vrania Aſtrologiam, Polyhymnia Rhetoricam.

Mydias Meſſenis loricam invenit.

Nero aquæ decoctionem oſtendit.

Numa deorum cultum apud Rom. primus omnium, ut Plutarchus in ejus vita teſtatur, inſtituit.

Palamedes in bello Trojano ordinem exercitus, ſigni dationem & vigilias inſtituit.

Palamedes Nauplius ordinem literarum edocuit.

Pan invenit fiſtulam. *Verg. in Bucol. Pan primus calamos cera conjungere plures Inſtituit.*

Paulus Eremita, ſolitudinem Eremeticam invenit.

Pelaſgus tuguria extruxit primus.

Perillus taurum æneum, qui propterea dicitur Perillæus. *Ovid. ipſe Perillæo Phalaris permiſit in ære Edere mugitus, & bovis ore queri.* Is verò â Phalaride propter inventionem ſuam crudelem combuſtus eſt. *Ovid. in Ibin. Aere Perillæo veros imitere juvencos. Ad formam tauri conveniente ſono. Idem lib. 4. De arte amandi, Et Phalaris tauro violenti membra Perilli Torruit, infœlix imbuit auctor opus. Idem in Triſtibus Perillum primo, deinde Phalarem ſic induxit loquentes; Vt munus munere penſes, Da precor ingenio munera digna meo. Dixerat & Phalaris pœnæ mirandæ repertor, Ipſe tuum præſens imbue dixit opus. Claudianus lib. 1. in Eutropium, Sic opifex tauri, tormentorumque repertor, Qui funeſta novo fabricaverat æra dolori, Primus inexpertum Siculo cogente tyranno, Senſit opus, docuitque ſuum mugire juvencum.* Sed Phalaris poſtea tyrannus eodem poſtea tauro incluſus, & crematus eſt, quo alios primus ſuffocaverat. *Ovid. in Ibin. Vtque ferox Phalaris lingua prius enſe reſecta, More boves Paphio clauſus in ære gemas.*

Perſæ unguenta invenerunt.

Phœlon nummum & menſuras.

Phemonœ carmen hexametrum. *Politianus, Et Delphica longos Phemonœ commenta pedes.*

Phœnices baliſtam & fundam.

Phry-

Phryges vehiculum quadrirotarum & bigas.
Pilumnus Jovis filius, & Dauni pater, pinſendi frumenti uſum docuit.
Piſeus venabula.
Pollux palæſtram ad quod alluſit, Statius *libr. 2. Syl. Sive catenatis curvatus membra palæſtris Staret Amiclæa conceptum matre putares.*
Prætus & Acritus clypeos, *auctore Plinio.*
Pyxodorus uſum marmoris edocuit.
Pyſeus & Pyrrhæus æneam tubam invenerunt.
Rhadamanthus Aſſyrias literas. Anubis & Mennon Ægyptias: Phœnices Græcas: Carmenta Evandri mater Latinas.
Rhœcus & Theodorus Samii artem æris fundendi & conflandi ſtatuas docuerunt.
Rhodii celocem navem invenerunt.
Sarmenes primus de equitatu ſcripſit.
Servius Rex æs ſignare docuit:
Sidonius menſuras & pondera regnante apud Solymos Hieroboam.
Simonides Cous artem memorandi docuit.
Sinon Græcus ſpeculum.
Sp. Carbilius Grammaticus G. literarum invenit.
Syri catapultam invenerunt.
Tages artem aruſpicinam invenit.
Talus puer ſerram. *Ovid. lib. 8. Metamorph. Ferroque incidit acute Perpetuos dentes, & ſerræ reperit uſum Primus.*
Thon apud Ægyptios medicinam reperit.
Thraſon muros urbium.
Theut numeros, ſupputationem, geometriam, talorum & alearum luſus.
Tregillus quadrigam in Græcia invenit.
Tyrrhenus haſtam vel tarem & pilum.
Zoroaſtres artem magicam reperit, *Strozo pater, Nec Zoroaſtreas artes magicive requiram, Carminis auxilium.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

POLYDORI VERGILII VRBINATIS DE INVENTORIBVS RERUM

LIBER PRIMVS.

De Prima deorum origine, & unde Deus dictus.

CAPUT I.

CUM terreſtres olim dæmones, hoc eſt, aërii ſive inferni ſpiritus, quos ſacri auctores hujus mundi principes appellant, per ſimulachra mortalibus hominibus dicata, divinationes exercerent, & maleficis artibus ſeſe modò bonos dæmones, modò deos cœleſtes, ac nunc heroum animas, nunc alios atq; alios confingerent, tantum errorum humanis pectoribus effuderunt, ut brevi tempore bonæ partis hominum mentes à cultu veri Dei prorſum averterint. Nec per hoc tibi mirum videatur, malos dæmones ſuſcipere perſonam deo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

rum: quandoquidem ipſe ſatanas, velut Paulus apoſtolus *cap.* 11. *Epiſtolæ poſterioris ad Corinthios* ait, transfiguratur in angelum lucis, hoc eſt, Dei, qui lux eſt. Quare apoſtoli, *ut eſt apud Matthæum euangeliſtam cap.* 14. cum in navi eſſent, adverſa tempeſtate in alto jactata, & Ieſus ſuper mare ambulans ad eos iret, turbati ſunt, arbitrantes ſpectrum eſſe: & licet ſit illis ipſis locutus, Petrus tamen viſum videre ſe animo ducens, haud prius Chriſtum eſſe credidit, quàm experimento cognovit, qui ejus juſſu ſuper aquam itidem ambulavit: adeò fallacias dæmonum uſitato more factas timebant. Ad rem redeo. Et quia ſpiritus erant tenues, ſibi geniorum nomen aſſumebant, quòd genios ſingulis binos attribuit antiquitas, qui dæmones quoque vocantur, nec hominibus modò, verum etiam locis & ædibus, quorum alter nobis perniciem moliretur, alter prodeſſe ſtuderet. De hoc bono cuſtode non eſt quòd ambigatur, quando *teſte Matth. cap.* 18. Chriſtus docet, nos in angelorum tutela eſſe, dicens: Dico enim vobis, quò[d] angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem patri[s] mei. Hunc locum divus Hieronymus ita explanat: Magna dignitas animarum, ut unaquæque habea[t] ab ortu, in cuſtodiam ſui, angelum delegatum. Item hi dæmones oſtiatim domos occupabant, facileque inſinuabant ſe corporibus hominum, & occultè in viſceribus operti, valetudinem corrumpebant, morbos citabant, animos ſomniis territabant, ac his malis cogebant mortales ad ſua decurrere auxilia, petereque ſuppliciter reſponſa, quibu[s] ſemper ambiguos deditâ operâ addebant exitus, n[e] ſuam patefacerent ignorantiam. Sed hæc nocend[i] tela poſtremò illis adempta fuêre, prout fuſius explicabitur, cùm de noſtræ Chriſtianæ religioni[s] principio, & inſtitutis diſſeretur. Per hæc igitu[r] maleficia dii putabantur, ita ut alii alios, ſicut infe[-] rius docebimus, & deos nuncuparent, & ſumm[a] religione colerent. Sic opinio de multitudine deo-

rum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

rum, cùm à ſimulachris ad inviſibiles ſpiritus cogitatio raperet, uti vera, uſque eò crevit, ut major propè cœlitum populus, quàm mortalium haberi cœperit. Vnde poſt innumerabiles philoſophorum de diis undique ſententiæ confluxerunt, qui ſeſe abjectis omnibus publicis atque privatis actionibus, quærendæ ac inveſtigandæ veritatis gratiâ, ad doctrinæ ſtudium contulerunt. Thales enim Mileſius, qui primus (*teſte M. Tullio, in primo de natura deorum volumine*) de talibus rebus quæſivit, Aquam eſſe dixit, à qua nata ſint omnia, Deum autem eſſe mentem, quæ ex aqua cuncta formaverit. Pythagoras definivit Deum eſſe animum per naturam rerum omnem intentum, & commeantem: ex quo omnia quæ naſcerentur animalia, vitam capere. Cleanthes & Anaximenes aërem Deum ſtatuerunt. *Vergilius in ſecundo Georgicorum,*

Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther,
Conjugis in gremium lætæ deſcendit, & omnes
Magnus alit magno commiſtus corpore fœtus.

Anaxagoras Deum eſſe cenſuit infinitam mentem, quæ per ſe ipſam moveretur. Antiſthenes dixit, multos quidem eſſe deos populares, unum tamen naturalem ſummæ totius artificem. Chryſippus naturalem vim divinâ ratione prædìtam, interdum divinam neceſſitatem Deum vocat. At Zeno divinam naturalemque legem. Xenocrates verò octo deos eſſe putavit. Quidam autem deos eſſe, aut ſibi minimè conſtare dixerunt, aut prorſus ſuſtulerunt. Nam Protagoras ſeſe negavit omnino de diis quid liqueret, ſcire, id eſt, an aliqua eſſet Divinitas nec ne: propter qnod Athenienſes eum ſuis finibus exterminarunt. Diagoras verò Atheos, item Cyrenaicus Theodorus, nullum eſſe omnino Deum exiſtimarunt. Epicurus Deum quidem eſſe dixit, ſed nihil cuiquam tribuentem, nihil gratificantem, nihil curantem. Lucretius.

Non bene pro meritis capitur, nec tangitur ira.

Item Vergilius in Damone.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Nec curare Deum credis mortalia quenquam?

Quare non temerè Cicero *in extremo primo libro de Natura deorum* ait: Si talis eſt Deus, ut nullâ gratiâ, nulla hominum charitate teneatur, valeat, &c. Quo fit, ut nihil ab Epicuro abſurdius dici poſſit: ſi is enim talis eſt, ut ait, non utique Deus appellandus eſt, ſed immane monſtrum: quapropter ex animis hominum radicitus religionem extraxit. Anaximandri autem, *ſicut teſtis eſt M. Tullius*, opinio eſt, nativos eſſe deos longis intervallis orientes occidenteſque. De hujuſmodi igitur deorum origine, eatenus nobis ediſſerendum eſt, quoad ad ipſam veritatem veniamus. Ægyptii apud ſe deorum genus primum extitiſſe gloriantur, utpote qui (ſicut infrà oſtendemus) primi omnium, *teſte Diodoro Siculo, libro ſuarum hiſtoriarum primo*, geniti, duos eſſe eos, & eos æternos, arbitrati ſunt, Solem, & Lunam: & illum quidem Oſirim, hanc Iſim, certa nominis ratione appellarunt. Verùm Lactantius *in primo Divinarum inſtitut. volumine*, Saturnum omnium deorum parentem vocat, quòd, *auctore Ennio in ſacra hiſtoria*, ex Ope Iovem, Iunonem, Neptunum, Plutonem, & Glaucam filios ſuſcepiſſet, qui cùm de mortalibus plurimum eſſent bene meriti, dii habiti ſunt. Sed multi deniq; ſunt deorum ortus, cùm ſinguli populi, ut Perſeus Zenonis auditor ait, eos à quibus magna utilitas ad vitæ cultum eſſet inventa, vel gentis & urbis conditores, vel fœminas caſtitate inſignes, ſeu viros fortiſſimos, etſi mortali genitos, in numero deorum habuerint, ut Ægypti Iſim, Mauri Iubam, Afri Neptunum, Macedones Gabyrum, Perſæ Mithram, Rhodii & Maſſagetæ Solem, Pœni Vranium, Latini Faunum, Sabini Sabum, Romani Quirinum, Athenæ Minervam, Samos Iunonem, Paphos Venerem, Delphos Apollinem, Lemnos Vulcanum, Naxos Liberum, Cretenſes Iovem, Armenii Anaitidem, Babylonii & Aſſyrii Belum, Berecyntes Rheam, & alii alios denique ex hominibus,

bus, & quod dictu poſt homines natos valdè pudendum ac importuniſſimum eſt, ex animalibus deos fecerint, ſibique conſtituerint. Hinc Græci, *teſte Herodoto in primo*, nõ temerè ſentiebant deos ex hominibus eſſe ortos. Quare eſſet admodum difficile, deorum originem definire, cùm dii ipſi præſertim vaniſſimi, nullumque eorum genus non mortale fuerit, quandoquidem illi fugas, mortes, & vulnera perpeſſi ſunt. Quanto igitur rectius eſt, eò oculos & orationem tendere, ubi veri Dei ſedes eſt? quem purâ, integrâ incorruptâ & mente & voce venerari debemus. Quanquam de Deo loqui, & vera dicere, ut ſapientes ajunt periculoſum eſt, id quoniam oculi intueri nequeunt, cùm ſiquidem acceſſu lucis & fulgore aſpectus mortalis, qui nobis divino munere tributus eſt prorſus amittitur: neque animo, neque ulla mentis acie concipi poteſt, ut probè admodum Simonides poëta ſapientiſſimus docuit: namque cùm ab eo, *auctore M. Tullio*, tyrannus Hiero quæſiſſet, quid aut qualis eſſet Deus, deliberandi cauſſâ ſibi unum diem poſtulavit: cùm idem ex eo poſtridie quæreret, biduum petivit: cùm ſæpiùs duplicaret numerum dierum, admiranſque Hiero quæreret, cur ita faceret, quia quanto, inquit, diutius conſidero, tanto mihi res videtur obſcurior. Id quod ſi feciſſent philoſophi, qui more Andabatarum in tenebris verſantes, tot deliramenta commentati ſunt, profectò Deum creatorem ſuum tam impiis ſententiis non offendiſſent. Satius enim probe eſt vera ignorare quàm falſa docere. Semper itaque Deus eſt unus, qui *teſte Macrobio*, vices temporum neſciens, in uno ſemper quod adeſt, conſiſtit ævo, & rerum omnium principium nominatur, qui apud Eſaiam ait: Ego ſum Deus, ante me non fuit alius, & poſt me non erit: cujus, ut Cicero *libro Tuſculanarum primo* inquit, nulla eſt origo, dicente Moſe, in principio creavit Deus cœlum & terram. Et divus Hieronymus *epiſtola quarta ad Damaſum ſcribens*, ait: Vna eſt Dei

ſola natura, quæ vera eſt: ad id enim quod ſubſiſtit, non habet aliunde, ſed ſuum eſt. Deinde & ſubdit: Deus ſolus qui æternus eſt, hoc eſt, qui exordium non habet, eſſentiæ verè nomen tenet, &c. De quo Vergilius, tametſi longè fuit à veritate, natura tamen ducente, ita *libro ſexto Æneidos* ceciniſſe videtur:

Principio cœlum ac terras campoſque liquentes,
Lucentemque globum lunæ, titaniaque aſtra
Spiritus intus alit, totamque infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.

Et Ovidius in primo Metamorphoſeos,

Ille opifex rerum mundi melioris origo.

Atque reliqua. Et Plato quoque, qui omnium ſapientiſſimus judicatur, unum Deum nominat, & ab eo hunc mundum eſſe factum confirmat: quem licet nobis, ut poëtis, in vocandi mos non ſit, hoc tamen de primis rerum inventoribus opus orſis proſperos ſucceſſus præſtet, omnibus oramus precibus, quando Deum dictum putant, quòd omnia dat commoda hominibus: licet alii nominatum Deum velint, ex verbo græco θεὸς, quod Deum ſignificat, ſive quòd ei nihil deſit, vel ἀπὸ τοῦ θεάομαι, quod eſt video, ſpeculor: aut ἀπὸ τοῦ δέος, quod dicitur timor. Vtrumque divus Ambroſius probat, ſcribens: Deus dicitur, quòd ſpectet omnia, & timeatur à cunctis.

Cap. II.

De initiis rerum.

Etſi noſtri operis exordium eſſe videbatur, ut primùm de rerum initiis diſſererem, deinde verò, ut deorum originem traderem, qui ab iiſdem principiis, ut oſtendimus, ortum habent: veri tamen Dei religio me movit fecitque, ut ab eo qui ante omnia eſt, hoc opus inchoare maluerim. Hoc igitur loco aliquanto rationabilius philoſophorum de

de rerum primordiis ſententias, donec ad veritatem me ſenſim inſinuavero, percurremus. Thales itaque Mileſius unus ex ſeptem ſapientibus, Aquam (ſicut ſuprà demonſtravimus) dixit eſſe initium rerum. Deumque eſſe eam mentem, quæ ex aqua cuncta gigneret. Contrà Hippaſus Metapontinus, & Heraclitus Epheſius, qui propter obſcuritatem ſcripturæ, *teſte divo Hieronymo contra Iovinianum*, à Græcis σκοτεινὸς, id eſt, tenebricoſus eſt appellatus omnia igne procreari cenſuerunt. Empedocles verò ex quatuor elementis. Hinc Lucretius,

Ex imbri, terra, atque anima naſcuntur, & igne.

Anaximenes principium Aëra opinatur. Metrodorus Chius ſempiternum eſſe univerſum dicit. Epicurus autem, qui ex Democriti fontibus ſuos hortos irrigavit, ponit duo principia, Corpus & Inane: omne enim quod eſt, aut continet, aut continetur. Corpus vult eſſe atomos, id eſt, quaſdam minutiſſimas partes, quæ τομὴν id eſt, ſectionem non recipiant. Vnde atomi dictæ ſunt, quas infuſis per feneſtram ſolaribus radiis, videmus. Inane verò dicit ſpacium, in quo ſunt atomi. Ex his principiis quatuor ignem, aërem, aquam terram vult creari, & ex illis cætera. Ex quo Maro in Sileno ait:

Namque canebat, uti magnum per inane coacta
Semina terrarumque, animæque, mariſque fuiſſent,
Et liquidi ſimul ignis, ut his exordia primis
Omnia, & ipſi teneo mundi concreverit orbis.

De philoſophorum ſententiis hæc dicta ſint: ea nunc quæ ſacris continentur literis, prodamus, ne rationis aut veritatis expertes eſſe videamur. Deus igitur ab initio, uti Moſes teſtatur, & ex eo Ioſephus *in primo Antiquitatum Iudaicarum* pleniſſimè edocet, ex nihilo cuncta fecit. Ioannes quoque Euangeliſta: Omnia per ipſum facta ſunt. Id quod Lactantius Firmianus *lib. Divinarum inſtitut.* 2. perſpicuè demonſtrat, ſcribens: Nemo quærat ex quibus iſta materiis, tam magna, tam mirifica

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

opera Deus fecerit, omnia enim fecit ex nihilo. Et *alibi*: Deus autem facit ex eo quod non eſt. Et *in lib. de ira Dei*: Vnus eſt igitur, inquit, princeps & origo rerum Deus. Et divus Hieron. Quis dubitat Deum omnium creatorem? Idem Plato *in Timæo* ſenſit & docuit. Atque tale rerum denique omnium verum principium fuit, unde geniti homines multa, quæ ad uſum vitæ pertinent, deinde adinvenerunt. De quibus cùm ego ſcripturus ſim, operæ precium me feciſſe duco, primùm rerum originem prodidiſſe, ut intelligeretur, unde materia orta eſſet, ex qua homines, qui ex eo quod eſt faciunt, aliquid effinxerint.

CAP. III.

De primo hominum ortu, & linguarum varietatis origine. an Romanis lingua una eademque Latina communis fuerit, nec ne: atque ibidem de prima gentium diviſione.

PRima hominum origo, ut teſtis eſt Diodorus, apud præſtantiſſimos viros, qui de natura rerum tradiderunt, duplex fertur, quidam enim ingenitum mundum & incorruptibilem, & genus hominum ſine ullo ortus principio, ab æterno fuiſſe opinati ſunt. Cujus ſententiæ, teſte Cenſorino, fuerunt Pythagoras Samius, Archiras Tarentinus, Plato Athenienſis, Xenocrates, Ariſtoteles Stagirites: multique alii Peripatetici idem ſenſerunt, dicentes, omnium, quæ in ſempiterno iſto mundo fuerunt, & futura ſunt, principium fuiſſe nullum, ſed orbem eſſe quendam generantium naſcentiumq; in quo uniuſcujuſque geniti initium ſimul & finis eſſe videatur. Quidam verò mundum genitum & corruptibilem arbitrati ſunt, & homines ortus initium

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

initium tempore eſſe conſecutos. Quapropter Ægyptii apud ſe à principio primos homines genitos eſſe ferunt, cùm propter ſoli felicitatem, aërisq; temperiem, tum propter Nilum, qui multa ob limi ubertatem generet, & ſuapte naturâ nutriat. Nam *eodem Diodoro auctore*, in Thebaidis agro mures gignuntur, qua ex re multum ſtupent homines, cùm priorem quorundam partem pectoretenus animatam moveri in limo videant, poſteriore nondum inchoatâ, ſed informi. Verùm Pſammeticho regnum adepto cùm inceſſiſſet cupiditas dignoſcendi qui revera primi hominum extitiſſent, ex eo tempore didicerunt, Phrygas primos fuiſſe, ſe verò ſecundos. Pſammetichus enim *veluti libro ſecundo teſtatur Herodotus*, cùm haud aliter deprehendere poſſet, duos pueros recens natos inter pecora educandos paſtori tradidit, jubens neminem coram eis vocem edere, ne alicujus ſermonem perdiſcerent, ut qualis eſſet prima vox, quæ erumperet, intelligeretur. Pueri itaque biennio pòſt paſſa januâ, (intus enim à capris nutriebantur) ambo porrectis paſtori manibus βεκὸς, id eſt, Becus, clamitarunt, quo quidem verbo Phrygas conſtat panem appellare. Tali igitur modo, Phrygas primos omnium natos compertum eſt. Cæterum magna diu inter Ægyptios & Scytas, *auctore Iuſtino libro ſecundo, de generis antiquitate*, contentio fuit, in quo certamine ſuperatis Ægyptiis, Scythæ antiquiores viſi ſunt. Æthiopes itidem ferunt primos hominum omnium creatos eſſe, & ejus rei conjecturam faciunt, quòd non aliunde homines in eam regionem acceſſerint, ſed in ipſa geniti meritò indigetes omnium conſenſu appellentur: de quibus Diodorus *libro quarto* ita diſſerit: Et quidem ſimile veri eſt, eos qui ſub meridiem habitant, primos è terra fuiſſe homines genitos: nam ſolis calore terram, quæ humida eſt, arefaciente, atque omnibus vitam dante, decens fuit locum ſoli propinquiorem primo naturam animantium tuliſſe. Hinc Anaximander Mileſius ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

aqua terraque calefactis homines exortos eſſe tradit. Empedocles ferè idem confirmat: ait enim, membra ſingula ex terra quaſi prægnante paſſim edita, deinde coiſſe, & effeciſſe ſolidi hominis materiam, igni ſimul & humori permiſtam. Democritus Abderites, ex aqua limoque primùm homines creatos eſſe dicit. Zeno autem Citicus principium humano generi ex novo mundo conſtitutum putavit, primoſque homines ex ſolo adminiculo divini ignis, id eſt, Dei providentiâ genitos. Poëtæ verò fingunt homines primùm aut Promethei molli luto eſſe formatos, aut Deucalionis Pyrrhæque ex duris lapidibus natos. Vergilius,

---- Quò tempore primùm
Deucalion vacuum lapides jactavit in orbem,
Vnde homines nati durum genus.

Verùm ne hujuſmodi ineptias referendo, probare videamur: ea quæ ſacris continentur literis, ac longè veriora ſunt, aperiamus. Primus hominum ortus apud Iudæos fuit. Deus enim divûm pater atque hominum Rex, *ut Poëta ait*, perfecto mundo (*auctore Ioſepho in primo Antiquitatum volumine, ut etiam in veteri eſt inſtrumento.*) Adam primum omnium ex limo hominem fecit, dicente etiam Ovidio:

Natus homo eſt, ſive hunc divino ſemine fecit
Ille opifex rerum, &c.

& divo Hieronymo *Epiſtola* 49. Fabricatur homo de limo. *Et alibi:* Deus nos ad imaginem ſui tales condidit. Quare Lactantius *in 6.* ſcienter hominem Dei ſimulacrum appellat. Item *de opificio Dei:* Vas eſt, inquit, quodammodo fictile, quo animus, id eſt, homo ipſe verus continetur, & quidem non à Prometheo fictum, ut poëtæ loquuntur, ſed à ſummo illo rerum conditore & artifice Deo. Et Cicero hoc idem tradidit, quamvis expers cœleſtium literarum, *in primo de Legibus* ſic ſcribens: Hoc animal providum, ſagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis & con-

ſilii,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſilii, quem vocamus hominem, præclara quadam conditione generatum eſſe à ſummo Deo: ſolus enim eſt, ex tot animantium generibus atque naturis, particeps rationis & cogitationis, cùm cætera ſint omnia expertia. Adam itaque primus à Deo creatus, poſtquàm illius mandatum fregit, uti divo Hieronymo placet, ducta in matrimonium Eva, totius futuri generis auctor fuit. Idem Hieronymus: Duos homines ab exordio fecit Deus ex quibus totius humani generis ſylva deſcendit. Ita deinceps homines tanquam omnis rei expertes, nulloque ſubſidio fulti duram agebant vitam, ſed paulatim, quemadmodum Vergilius ait, varias meditando extuderunt artes: nam multarum rerum notitiâ perceptâ, neceſſitate compulſi, brevi tempore cæteras vitæ hominum commoditates adinvenerunt. Tunc igitur variæ venere artes, quando, ſicut idem poëta canit,

----Labor omnia vincit
Improbus, & duris urgens in rebus egeſtas.

Cæterum cùm Deus, ut docuimus, hominem fecerit, illique in ore linguam incluſerit, quæ ſola animi interpres, vocem motibus variis in verba diſtinguit, non immeritò quiſpiam mirabitur, unde tanta homini ſermonis varietas innata ſit, ut quot orbis regiones ſunt, totidem hominum linguæ ſint. Cujus rei originem non prætereundam putavi. Cùm enim Nemroth filius Cham, filii Noe, poſt diluvium homines à Dei timore, aquarum vim formidantes, avocare conaretur, ſpem ſuam in propria virtute ponendam ratus, turrim, velut alibi appoſitè dicemus, altiſſimam ædificandam ſuadebat, quam aquæ ſuperare non poſſent. Iis itaque jam in cœpto opere ita inſanientibus Deus linguam diviſit, ut per multas abſonaſque voces, intelligentiâ inter ſe carerent. Hæc igitur tot linguarum, quibus etiam nunc homines utuntur, varietatis origo eſt: *auctor Ioſephus in primo Antiquitatum.* At hîc non abs re videtur eſſe, ut aliquid dicatur de anti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

qua inter doctos controverſia, quærentes, utrum Romani generatim latinè loquuti ſint, an duplicem habuerint linguam, quemadmodum nos & Græci ac aliæ gentes ad hodiernum diem habemus, qui alteram vulgarem & vernaculam, alteram Latinam & Atticam appellamus. Et ne in re meô judicio perſpicua laboremus, eam ex Cicerone, teſte locupletiſſimo, planam faciemus: is enim *in libro tertio de Oratore*, ait, certam fuiſſe Romani generis urbiſq; propriam vocem: idq; probat exemplo Læliæ mulieris, quæ ita loqueretur, ut qui eam audiret, ſibi Plautum aut Nevium audire videretur. Sed ut ne quiſpiam putaret, Læliam alteram linguam didiciſſe, id eſt, Latinam, alteram domi ab ineunte patrio ſermone imbibiſſe, paulo inferius inquit: Nemo enim unquam eſt oratorem, quòd latinè loqueretur, admiratus: ſi aliter, irridebant. Item *de perfecto oratore*: In verſu quidem theatra tota exclamant, ſi fuerit una ſyllaba aut brevior aut longior. Et *lib. 1. Tuſcul.* Frequens enim conſeſſus theatri, in quo ſunt mulierculæ & pueri, movetur audiens tam grande carmen. Hæc ille. Ex quo ſatis patet, unam linguam, & eam quidem Latinam, omnibus communem fuiſſe quando pueri & mulierculæ latinè ſciebant. Verùm ille erat literarum peritus, qui verborum delectum habere, ac eum recto aurium judicio ponderare ſciviſſet; id quod ſine literis fieri non poterat: nam omnes Romanos latinè locutos, non item literas ſciſſe, ex ejuſdem quoque teſtimonio liquet, qui *in Bruto* T. Pomponium Atticum ita loquentem facit: Vides elocutionem emendatam Latinam, cujus penes quos laus adhuc fuit, non fuit rationis aut ſcientiæ, ſed quaſi bonæ conſuetudinis. Et ſubjicit: T. Flaminium qui cum Q. Metello Conſul fuit, pueri vidimus, exiſtimabatur bene latinè, literas neſciebat. Eſt igitur quiſquam, qui, ſi iſta conſideraverit à principe latinitatis dicta, poſſit ſuſpicari perinde Romanis non unam fuiſſe linguam ac nobis eſt? Namque ut apud Romanos

illi

Illi minus purè & ornatè loquebantur, qui extra urbem vixiſſent: ita apud Latinos, partim barbaries à feris populis qui Italiam aliquando occuparant, profecta, partim vetuſtas ſermonem domeſticum jampridem infuſcaverat. Ad prima redeo. Idem Joſephus inde quoque factum prodit, ut poſt ejuſmodi linguarum diſcrimen, ex Noe pronepotibus, & ex iis qui ab illis orti ſunt, inter ſe quamprimùm diviſi, alii alias terrarum oras velut in colonias profecti occuparint: atque ita ſecutum, ut non ſolùm gentes populique quorum conditores fuiſſent, ab eorum ſint nominibus appellati, ſed pleræque etiam urbes inde nominatæ. Cæterum Græci poſtea barbaram vocem abhorrentes, aut illa ex integro, ut idem ait, immutarunt, aut magna ex parte inverſa, ut à priſca voce multum diſcreparint, effecerunt. Probat tamen adhuc quædem durare, quæ veteri opinioni conſentiant, id eſt, in Phœnicia Tyrum, Tharſum in Cilicia, Cappadoces, Paphlagonas, Pamphylios, Phryges, Palæſtinos, Cilices, Sabæos, Syros, & ad meridiem Ægyptios, Lybes & Mauros. Adjicit etiam Medos, Armenios, & Iberos, quæ ſanè nomina ſunt ab ipſarum gentium conditoribus, qui iidem & Hebræi fuerunt, & ab Noe prognati. Euſebius etiam docet idem, *ita Chronicorum libro ſcribens*: Filii Noe, Sem, Cham & Iaphet. Filii Sem, Elam, unde Elamitæ: Aſſur, unde Aſſyrii: Arphaxad, unde Arabi: Lud, unde Lydi: Aram, unde Syrii. Aramei autem Syriacè dicuntur filii Aram: Filii Cham Chus, unde Æthiopes: Meſtre, unde Ægyptii: Furfur, unde Æthiopum gens: Chanaan, Chananæi. Filii autem Chus, Saba, unde Sabæi dicti: Evilat, gens Evilea. Filius Iaphet Gomer, filius Gomer Aſconez, unde gentes Gothicæ. Hæc ille. Sicut item æquum eſt credere, ab illis alias nationes profectas, quæ deinde orbem ipſum multitudine oppleverint.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Cap. IV.

De origine conjugii, & vario apud gentes uſu, & qui in propatulo pecudum more coirent, ac queis liceret ante virum novam inire nuptam: & ibidem de divortii initio, ac qui in matrimonio veterum ritus,

Deus ſimul atque mundo cæteriſque rebus ſummam manum impoſuerat, ut Moſes tradit, poſtremò hominem finxit, propter quem haud dubiè ipſum mundum, ſicut M. Tullius *in 2. de Natura deorum* probè docet, cunctaque animalia fecerat. Vtrum que etiam teſtatur Ovidius *in primo Metamorphoſeos* dicens:

Sanctius his animal mentiſque capacius altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſet.
Natus homo eſt.

Et Cicero *in primo libro de Legibus* ait: Nunc quoniam hominem, quod principium reliquarum rerum eſſe voluit, generavit, & ornavit Deus. Et Ioſephus: Deus hominem omnium dominum fecit. Plinius quoque: Principium jure tribuetur homini, cujus cauſa videtur cuncta alia genuiſſe natura. Etenim, uti eleganter idem Cicero inquit: Quis cœlum ſuſpicit, niſi homo? quis ſolem, quis aſtra, quis opera Dei miratur, niſi homo? terrenorum item commodorum in quo eſt dominatus, niſi in homine? nam nos terram colimus, ex ea fructum capimus, nos navigamus mare, nos piſces, nos volatilia, nos quadrupedes in poteſtate habemus. Cuncta igitur propter hominem Deus fecit, cum uſui hominum omnia ceſſerint. Proinde ad propagandum humanum genus, ut una non interiret ætate, neceſſum erat & fœminam formare,

&

& eam deinde viro, ne more ferarum degerent, ſacris quibuſdam connubii vinculis adjungere. Quare Deus (quæ finxerint fabulæ, poſtea ſubjiciam) Adam, *auctore Ioſepho in primo Antiquitatum*, quem primum fecerat, hominem antequam (ſicut quidam volunt) peccaret, confeſtim Evam ad ipſius hominis exemplar confictam, matrimonio copulavit, ut duo inter ſe permiſti ſexus propagare ſobolem poſſent, & omnem terram multitudine opplere. Divus autem Hieronymus *in epiſtola ad Euſtochium, de virginitate ſervanda*, id à Deo factum tradit, poſtquam Adam & Eva ejus mandatum ſunt tranſgreſſi, ſic ſcribens: Eva in paradiſo virgo fuit, poſt pelliceas tunicas initium ſumpſit nuptiarum. Itẽ in *libro contra Iovinianum:* Ac, inquit, de Adam quidem & Eva illud dicendum, quòd in paradiſo ante offenſam virgines fuerint, poſt peccatum & extra paradiſum ſtatim nuptiæ. Atque hæc vera conjugii origo. Cæterum antiquitas, *auctore Trogo* tradidit, Cecropem Athenienſium regem ante Deucalionis tempora matrimonium conſtituiſſe, propter quod hunc bifrontem prodidere. Verumenimvero haud unum omnes matrimonii fœdus faciebant, nec uno modo ſervabant: porrò Numidæ, Mauri, Ægyptii, Indi, Hebræi, Perſæ, Garamantes, Parthi, Taxili, Naſamones, & Thraces, atque omnes penè barbari ſinguli pro opibus, quiſque quàm plurimas uxores, alii denas, alii plures habebant. Scythæ, Agathyrſi, Britanni, Attici, promiſcuas uxores & liberos ex Platonis republica communes habuere, & more pecudum laſcivè coiere. Maſſagetæ ſinguli ſingulas ducebant uxores, ſed communiter utebantur, uti apud Britannos etiam, *teſte Cæſare*, fieri conſuevit. Apud Arabes, qui felicem incolunt Arabiam, conſuetudo erat, ut una omnibus conſanguineis uxor eſſet: ex iis enim, *teſte Strabone, lib. 16. Geographiæ*, qui primus ingrediebatur, poſito pro foribus baculo (nam baculum ex more quiſque gerebat, cum ea coibat, ipſa tamen

cum

cum natu grandiore noctes agebat. Quaprop
omnes omnium erant fratres. Adulter apud
capite damnabatur, qui ex eo deprehendebat
quòd alîus generis eſſet. Hoc memoria dignu
aliquando accidit. Erat enim cujuſdam regis fil
mira quidem pulchritudine, cui quindecim era
fratres, qui ejus omnes æquè amore flagrabat
propterea alius ſub alium continenter ad eam i
grediebatur. Illa autem aſſiduo coitu jam defeſſ
rem hujuſmodi commentata eſt: fecit enim ſurc
los, non utique fratrum ſurculis abſimiles, ac ſtati
ut quiſpiam exibat, ſurculum aliquem ſimilem an
januam ponebat, quo fratres, qui deinceps ſequeba
tur, ſurculum pro foribus fixum cernentes, eorum
aliquem intus eſſe arbitrantes, ab ingreſſu arcere
tur. Verùm cùm aliquando omnes in foro eſſen
unus ad fores acceſſit, & cùm baculum vidiſſet, ſ
ſpicatus adulterum intus eſſe, (ſciebat enim ſe om
nes fratres in foro reliquiſſe) currens ad patren
ſororem ſtupri accuſavit, ſed cognita re, eam falſ
criminari convictus eſt. Babylonii & Aſſyrii uxo
res ex publica auctione emebant, quod hodie apu
Arabes ac Saracenos ſervatur. Cantabri uxoribu
dotes dabant. Alii cum ſanguine conjunctis coi
bant, præſertim cum matribus, & ſororibus, qua
etiam in matrimonium ducebant, ut Anthro
pophagi, Medi, Magi, & Æthiopum quidam
atque Arabes. Apud Naſamones & Augylas Li-
byæ populos moris erat, cùm quis primùm duxiſ
ſet uxorem, ut ſponſa prima nocte cum ſinguli
convivis coiret, Veneris gratiâ, pòſt perpetuò caſti-
tatem ſervaret. Adyrmachidæ Pœnorum populi,
qui ad Ægyptum pertinent, *teſte Herodoto lib.9.*
ſoliti erant virgines nupturas regi exhibere, qui,
quam vellet primus vitiaret. Fuit idem mos apud
Scotos, ut novam nuptam dominus loci ante vi-
rum comprimeret. Quod nempe inſtitutum poſt
homines Chriſtianos natos turpiſſimum, Malcol-
mus tertius eorum Rex, Princeps optimus ſuſtulit,

circiter

irciter annum ſalutis humanæ Mxc. conſtituitque
it nubentes, pudicitiæ redimendæ cauſâ, locorum
lominis nummum aureum penderent, id quod ho-
lie etiam ſervatur. Lydorum filiæ eatenus vulgato
corpore quæſtum faciebant, quod ſibi dotem com-
paraſſent, deinde nubebant. Alii demum ſine con-
ugibus degere, ut quidam Thraces, qui Ctiſtæ, id
eſt, creatores vocantur: & Eſſeni, tertium apud
Iudæos philoſophorum genus. Ex his autem in
propatulo pecudum more coucumbebant, Indi,
Maſſagetæ, Naſamones, & Anthropophagi. Sané
hinc videre licet, quàm turpiter iſti omnes libidini
frena laxarent. Sed quid mirum eſt, gentes hujuſ-
modi quæ lumine carebant, hoc eſt, Deum igno-
rabant, libidine flagrantes in omne nefas ruiſſe?
nulloque diſcrimine, omne facinus, factu dictuve
pudendum ac fœdum, ediđiſſe? Nos igitur multo
profectò iis feliciores ſumus, quibus ipſe Deus, te-
ſte Hieronymo contra Iovinianum, & ad Euſtoc-
hium de Virginitate ſervanda, illud magnum ma-
trimonii fœdus conſtituit, quod nunc homines
Chriſtiana religione imbuti, una duntaxat uxore
contenti, longè mehercule! ſanctius ſervant, atque
venerantur, quàm olim Hebræi, qui tametſi primi
à Deo id acceperunt, uxorum tamen multitudine
(plures enim, ut diximus habebant) fœdè turpifi-
cabant Id tamen qua ratione apud illos factum ali-
quando fuerit, docebimus in 5. hujus operis volu-
mine, cùm de re Chriſtiana agetur: ibidemque de-
clarabitur, quotus olim ac nunc propinquitatis gra-
dus ſit nubentibus interdictus. Sed domum rever-
tamur. Romanorum quoque inviolatum prorſus
matrimonium fuiſſet, ſi divortium non habuiſſet:
quod licet in cauſa eſſet, quamobrem matronæ
conſtantius pudicitiam tuerentur, id tamen non
tam facilè religio ſancta concedit: primus enim
Spurius Carvilius, *Dionyſio Halicarnaſſeo libro ſe-
cundo, & Plutarcho in vita Romuli*, *auctoribus*,
anno urbis conditæ DXXIII. M. Pomponio II.
Papy-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Papyrio coss. cum uxore ſterilitatis cauſâ divortium fecit. Hinc ſanè cognoſcere licet, jam inc ab initio apud Romanos fœdus matrimonii ſanctiſſimum fuiſſe, quando tandiu inviolatum per manſit, & Sp. Carvilius, qui quanquam coram Cenſoribus juratus ſe matrimonium liberorum tantùm cauſâ colere, illud violarat, poſtea ob i facinus ſemper à populo malè audivit. Quod e Moſis decretis tralatitium eſſe conſtat, qui primu divortii auctor fuit, *ut extat in Deuter. cap* 24 Moſes enim, videns, *auctore Hieron.* Iudæorum alios avaritiâ, alios moleſtiâ domeſticâ, alios libidine commotos, ſuas uxores injuriâ, & aliquand morte afficere, quò ſibi integrum foret novas ducere uxores aut ditiores, pulchriores, junioreſve ut domeſticæ quieti conſuleret, facultatem illis dedit divortii faciendi cum prioribus uxoribus: ſe voluit ut vir daret uxori ita rejectæ libellum divortii, in quo, *teſte Ioſepho, lib. Iudaicæ antiq.* 4. i hanc fermè ſententiam inſcriptum eſſet: Promitto me non repetiturum te: quò ſic mulier poſſe cuivis rurſum nubere. Nec de ea re aliter eſt leg ſancitum ne fieret contra illud, Quod Deus copulavit, homo non ſeparet. Ac ita permiſſu Moſis, non juſſu, divortium primùm apud Iudæos factum conſtat. Teſtatur utrumque Chriſtus *apud Matth, cap.* 19; Quod Deus copulavit, homo non ſeparet: & ſubjicit, Moſes ad duritiam cordis veſtri, permiſit vobis repudiare uxores veſtras, cæterum ab initio non fuit ſic. Ad duritiam dixit, quòd ſævitiam exercuerint in uxores, quas nimis ferum ac durum ſit non diligere. Iſtuc exin divortium minimè reſpuendum Chriſtus ſanxit, ſi ſtupri tantum cauſâ factum eſſet. Atque hæc de divortii Iudæorum Romanorumque primordio dicere habui, Sed differebant tamen, quòd apud Hebræos non erat mutuum divortii jus, ſed ſoli marito fas erat ab uxore diſcedere: contrà apud Romanos utrique licebat id facere. Sed age jam dicamus, qui in matrimonio

trimonio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

imonio fuerint veterum ritus, quique adhuc du-
ent. Apud Romanos, *teſte Feſto,* patrimi & ma-
imi pueri tres, id eſt qui patrem & matrem
aberent, nubentem ducebant, unus qui facem ex
lba ſpina præferret, (nam noctu, *ut ait Plutar-
hus in Problematis*, nubebant) duo qui ſpon-
am tenerent: & ea fax vel Cereris honore præfe-
ebatur, ut quemadmodum Ceres mortales alit,
quæ terræ mater, ac cunctarum frugum creatrix ha-
betur, ita nova nupta, mater familiâs pôſt facta,
ilios nutriret. Quod cùm alibi hodie, tum præ-
cipuè in Anglia ſervatur, ut duo pueri velut para-
nymphi, id eſt, auſpices, qui olim pro nuptiis ce-
lebrandis auſpicia capiebant, nubentem ad tem-
plum, ubi ei & marito ſacerdos benedicat, & inde
domum duo viri deducant, & tertius loco facis,
vaſculum aureum vel argenteum præferat. Spiceâ
item coronâ ſponſa redemita caput, præſertim ruri,
ducitur, vel manu gerit ipſam coronam: ſeu dum
ingreditur domum, boni ominis causâ, ſuper ejus
caput jacitur triticum, quaſi inde conſecutura ſit
fœcunditas. Interim autem Talaſſii nomen ſæpe
in vocabatur, velut virginitatis aſſertoris: quòd ei
in raptu Sabinarum, virgo obtigiſſet: aut quòd
matres familiâs ſic operum & lanificii admoneren-
tur, per Talaſſii vocem, qui dicitur Galathus ad id
aptus. Inde factum quoque eſt, *auctore Plutarcho &
Plinio*, ut ſponſæ colum lanâ comptam cum fuſo
ſecum ferrent; quod in Venetia regione Italiæ ad-
huc durat. Dabantur præterea, ante viri con-
greſſum, ignis & aqua attingenda, quòd iis ele-
mentis purgatio fieret, ſicut alio loco dicetur, per
hoc ſignificando, caſtam ac puram futuram. Item
ſponſæ introductæ potio factitia porrigebatur de-
guſtanda. Ovidius in Faſtis:

Nec pigeat tritum niveo cum lacte papaver
Sumere, & expreſſis mella liquata favis.
Cùm primum cupido Venus eſt deducta marito,
Hoc bibat; ex illo tempore nupta fuit.

Pro

Pro his omnibus nunc Romæ mel tantùm d guſtandum tradunt. Sic ſponſa apud Anglos, po quàm benedixerit ſacerdos in templo incipit b bere, ſponſo & reliquis aſtantibus idem mox f cientibus. Tum ſupra caput haſtam de gladiator corpore eductam ponebant, tanquam promptun violati thori ſupplicium: vel quòd matronæ Iuno nis Curetis in tutela ſint, quæ ita appellabatur ferenda haſta, quæ Sabinorum lingua Curis dicitur vel quòd nuptiali jure nubens viri imperio ſubjicia tur, quia haſta armorum & imperii ſumma eſt Germani hunc morem nunc retinent cum primis Fuerat inſuper tam Græcis quàm Romanis virgini bus conſuetudo faſcia genitalia ſuccingere, uſque ad diem matrimonii. Quod Homerus *in Odyſſea* de Tyro virgine à Neptuno compreſſa teſtatur. E Catullus: Quòd zonam ſolvit diu ligatam. Nova præterea nupta cinniligio præcingebatur, id vir in lecto ſolvebat, factum ex lana ovis, ut cum illa in domum ſublata, ſic vir vinctus cinctuſque eſſet. Item Romæ, auctore Feſto, nubentes ſolebant aſſes treis ferre: atque unum quem in manu tenerent, tanquam virum ementes, marito dare: alterum in pede haberent, in foco larium familiarium ponere, quod hodie nonnullis in Italiæ locis ſervatur: tertium in ſacciperio (ita Non. Marc. appellat hoc marſupii genus) in compito vicinali reſonare certo tempore ſolere. Sed longè alia erat coëmptio, quæ fiebat cùm convenirent in manum. Quam Boëtius ſuper topicis Ciceronis, refert his cæremoniis conſueviſſe peragi: ſeſe enim in coemendo invicem interrogabant. Vir ita, an ſibi mulier materfamilias eſſe vellet, illa reſpondebat velle. Item mulier interrogabat, an vir ſibi paterfamilias eſſe vellet? ille reſpondebat velle. Ita mulier viri conveniebat manum. Quo facto inter ſe junctis dextris oſculabantur, ac poſtremò vir ſponſæ digitum annulo aureo ornabat, quaſi eam ſibi devinciens tali inſigni pignore Vtrumque teſtatur Tertull.

l. de

[d]e Virgin. velandis, & in Apolog. c. 6. De hac coem-
[pt]ione rei uxoriæ meminit Vergil. in illo verſiculo:

Teque ſibi generum Tethys emat omnibus undis.

[Sp]onſa rurſus domus conjugalis poſtes ungebat [a]dipe ſuillo, quòd ſic ab ea mala depulſum iri du[ce]rent, unde ab ungendo uxor dicta, quaſi unxor. [D]em non permittebatur tranſcendere limen, ſed [tr]anſportabatur, perinde quaſi coacta pùdicitiam [a]mitteret. Ac non parum multa ſuperſtitionis ple[n]a alia alibi ſervabantur, quæ ocioſum omnino du[x]imus commemorare.

CAP. V.

[D]e religionis origine, & qui colendorum deorum primi auctores fuerint, & Deo vero ſacrificaverint.

Non dubium eſt, quin homines qui antea agreſtem vitam ſine ullo rectore vivebant, primos ſuos reges laudibus ac novis honoribus uſque eò ad cœlum ferre cœperint, ut etiam dæmonum præſtigiis adducti, veluti docuimus, deos appellarent, ſive ob miraculum virtutis, ſive (ut ſolet) ad adulationem præſentis fortunæ, ſive ob beneficia in ſe collata. Ita cùm ipſi reges chari eſſent, magnum ſui poſteris deſiderium relinquebant. Ex quo homines eorum ſimulacra fingebant, ut ex imaginum contemplatione voluptatem caperent: inde & honores illis habere tanquam diis cœperunt: virtutis præſertim acuendæ cauſâ: nam libentius Reipublicæ periculum optimus quiſque adibat, ſciens virorum fortium memoriam honore Deorum immortalium conſecratum iri. Hac igitur ratione, *ut divus docet Cyprianus in libello de idolis,* paulatim vana religio eſſe cœperat, cùm primi parentes eo ritu ſuos liberos & illi ſuos, ac deinde omnes poſteros imbuerent. Quare Iovis temporibus, *auctore Lactantio, libro ſecundo, capite undecimo,* primò templa conſtitui, & novi deorum cul-

tus eſſe cœperunt, vel paulo antè: quippe fieri p
teſt, *ſicut idem ait*, ut vel anté, vel adhuc pu
Iove, Meliſſus Iovis nutritor, à quo, ut infrà di
mus, colendorum Deorum ritus effluxit, col
inſtituerit alumni ſui matrem, & aviam Telluren
& patrem Saturnum. Sed ut ad unguem origo co
ſtet, faciamus initium hujus rei fuiſſe tempore B
patris Nini, qui anno ab orbe condito circiter
milleſimo CLXXX apud Aſſyrios primus regn
vit. Hunc Belum ſibi Deum nominatum Babyl
nii & Aſſyrii colebant. Idcirco errant, qui deoru
cultus ab exordio rerum fuiſſe contendunt. V
autem Dei religio non equidem aliunde manav
niſi ab ipſo Deo: etenim Deus, *teſte Lactantio
libro de ira Dei*, religionis cauſa nos fecit, ut ſi
nos ſtatim geniti, juſtos & debitos honores hab
remus, ipſum ſolum veneraremur, ipſum ſequer
mur, in ipſo denique acquieſceremus, *ut eſt i
Deuteron. cap. 6.* ita jubente Domino: Deu
tuum adorabis, & illum ſolum coles. Ex quo
hoc vinculo pietatis obſtricti & religati Deo ſumu
unde, ut eidem placet, religio nomen accepit. A
Cicero *in ſecundo de Natura deorum*, à relegend
fluxiſſe opinatur, ſcribens: Qui autem omnia qu
ad cultum deorum pertinerent, diligenter tracta
rent, & tanquam relegerent, hi dicti ſunt religioſi
ex relegendo, &c. Sed ad deorum cultores rever
tamur. De quibus magna apud auctores eſt quæ
ſtio: nam primi omnium Ægyptii, *auctore Hero
doto libro ſecundo, & Strabone libro Geographi
decimoſeptimo*, diis & aras, & ſimulacra, & delu
bra ſtatuere, ſacrificiaque curarunt, ritusque eo
deinde peregrinis commonſtrarunt. Quidam vero
volunt, Mercurium primùm inſtituiſſe, quibu
ſacris dii colerentur. At alii Mennam regem; *au-
ctor Diodorus libro primo.* Sed idem in quarto,
Æthiopes primos Deos coluiſſe autumat, ita ſcri-
bens: Aſſerunt autem, deornm apud eos cultum
primitus adinventum, ſacra inſuper, pompas, cele-
britates,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ritates, aliaque, quibus diis honores impendunur, ab eis fuiſſe reperta. Qua ex re ipſorum in des pietate religioneque inter omnes vulgata, vientur Æthiopum ſacra diis admodum grata eſſe. Hujus rei teſtimonium afferunt antiquiſſimi ac erè celeberrimi apud Græcos poetarum, qui in ſua liade, Iovem reliquoſque unà deos introducit in Æthiopiam, tum ad ſacra quæ eis de more fierent, um ad odorum ſuauitatem commigrantes. Æhiopes etiam dicuntur ſuæ erga deos pietatis præmium tuliſſe, quòd nunquam ab externis regibus ſubacti ſint, ſemper enim liberi permanſerunt. Verùm Lactantius *lib. Inſt.* 1. tradit, Meliſſum Cretenſium regem primùm diis ſacrificaſſe, ac ritus novos ſacrorumque pompas introduxiſſe. Hujus Amalthea & Meliſſa filiæ fuerunt, quæ Iovem puerum caprino lacte ac melle nutrierant. Quamobrem poëtæ tradiderunt advolaſſe apes, atque os pueri melle compleſſe. Alii præterea alia id genus ſacra apud gentes adinvenerunt, veluti Faunus in Latio, qui *eodem Lactantio autore*, Saturno avo ſacra conſtituit. Quidam ſcribunt ante Faunum imperaſſe Ianum, ac deorum cultum demonſtraſſe. Apud Romanos Numa Pompilius novæ religionis autor fuit, ſicut Orpheus ſacra Liberi patris primus in Græciam introduxit, quæ Orgia vocabantur, quo nomine, *teſte Servio ſuper* 4. *Æneid.* olim apud Græcos omnia ſacra dicebantur, quemadmodum apud Latinos cæremoniæ. Item initiandi morem atque alia myſteria intulit, *Diodorus & Lactantius autores.* At Euſebius non planè hoc ſentit *in* 10. *de Euang. præp.* ſic ſcribens: Primus enim omnium ex Phœnicia, Cadmus Agenoris filius myſteria & ſolennitates deorum Græciæ tradidit, ſimulacrorum conſecrationes etiam & hymnos, deinde ex Thracia Orpheus. Herodotus *verò libro ſecundo*, Græcos omnino religionem deorum partim ab Ægyptiis, partim à Pelaſgis accepiſſe affirmat, & Athenienſes ante omnes, quando

in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

in Græcia Dodonæum oraculum omnium tuſtiſſimum conditum erat. Sed apud Græ ſicut idem ait, Heſiodus & Homerus deor opifices in primis extiterunt. Cum Herodoto co ſentit Euſebius, qui *in præfatione* in Chroni ſuum ita dicit: Cecrops Diphyes primus omni Iovem appellavit, ſimulacra reperit, aram ſtat, victimas immolavit, nequaquam iſtiuſmodi bus in Græcia uſquam viſis. Siquidem Cecr primus Atticæ rex fuit, & æqualis Moſis. It Orgia Thracibus, *teſte eodem Euſebio*, Aëtio advenit. Ac talis fuit apud gentes religionis ori Deo autem omnipotenti, quem nos Chriſtia colimus, cujus nutu omnia geruntur, Cain & bel Adam filii, *autore Ioſepho in primo Antiquitatum*, primi ſacrificarunt. Enos verò primus, *teſtatur Hieronymus contra Iovinianum, & Euſeus*, invocavit nomen Domini, & ſic deinceps rum poſteri nullis ſacris initiati ſacrificium fece quoad Deus ſacerdotium conſtituit, quod prim, *teſte Ioſepho in 3. Antiquitatum*, Aaron Moſis f tri detulit. Ex quo ſolenne apud Hebræos fuit, nemo divinum pontificatum gereret, niſi Aar genere ortus foret: iis enim ſacerdotibus tantù rem divinam facere licebat, ſicuti nunc apud nc ſacerdotes illi duntaxat illud idem factitant, q per epiſcopos ſacris initiantur. Sed de veræ relig onis ac ſacerdotii initio, in quarto operis huj volumine diffuſius tradetur.

CAP. VI.

Qui primus literas invenerit, vel in La tium attulerit, & de earum numer aucto, varietate, vi atque ſono.

Quoniam ſolo literarum uſu memoriæ fulcitu æternitas, ab omnique oblivionis injuria re

memori

memoria dignæ vindicantur, has ante omnia eſſe tractandas ducimus, cùm earum inventio planè demonſtret, valde admirabilem fuiſſe vim juxtà ingenii atq; memoriæ in eo homine qui primus ſonos vocis, qui infiniti videbantur, paucis ejuſmodi literarum notis terminaverit, cujus nomen antiquitate obrutum non proditur, tametſi honore maximo dignatur. Mercurium itaq; literas in Ægypto omnium primum reperiſſe teſtatur Diodorus *libro primo*. Cicero *lib. de Nat. deorum tertio*, hunc quintum Mercurium fuiſſe tradit, qui literas Ægyptiis dederit. At idem Diodorus *paulo inferius* (de primo enim earum inventore, magnum apud idoneos autores certamen eſſe video) Ægyptiis literarum inventionem attribuere videtur, ita ſcribens: Aſſerunt Ægyptii, literas, aſtrorum curſus, geometriam, arteſque plurimas ab ſe fuiſſe inventas. Nonnulli has in Egypto inveniſſe quendam nomine Menona affirmant. Sed apud eos, quod non eſt ſilentio prætereundum, animalium effigies loco literarum erant, quippe quæ ſenſus mentis, ſicut docebimus cùm de obeliſcis meminerimus, repræſentabant. Plinius autem *libr. naturalis hiſtor. 7. circa finem* ait ſe literas ſemper arbitratum eſſe Aſſyrias fuiſſe. Cadmum verò à Phœnicia primùm in Græciam attuliſſe ſexdecim numero, A B C D E G I L M N O P R S T V. quibus Trojano bello Palamedem adjeciſſe quatuor hac figura, ΘΞΦΥ. Totidem poſt eum, Simonidem Melicum, ΨΖΗΩ. quarum vis in noſtris recognoſcitur. Ariſtoteles decem & octo priſcas fuiſſe commemorat, Α Β Γ Δ Ε Ζ Ι Κ Λ Μ Ν Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ. & duas ab Epicharmo, non à Palamede additas, hoc eſt, Θ, & Ρ, vel Ψ, ut Hermolaus prodit. Quidam verò aut non Cadmum literas in Græciam, ſed Phœnices, qui cum eo venerant: aut omnino non primò Cadmum, ſed multis poſt ſeculis advexiſſe contendunt. nam Herodotus Halicarnaſſeus hiſtoriarum pater, ut ajunt Græ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ci, *lib. quinto, de Phœnicibus* ita loquitur: Phœni-ces iſti qui cum Cadmo advenerunt, quorum Ze-phyrei fuere, dum hanc regionem incolunt, cùm alias multas doctrinas in Græciam introduxere tum verò literas, quæ apud Græcos, ut mihi vide-tur, antea non fuerant, & primæ illæ quidem ex-titerunt, è quibus omnes Phœnices utuntur. Affir-mat itidem Diodorus *libro ſexto*: Nam qui dicun Phœnices à Muſis perceptas literas tradidiſſe poſt modum Græcis, hi ſunt qui cum Cadmo i Europam navigarunt. Ex quo à Græcis literæ Phœ-niceæ appellatæ ſunt. Hinc Lucanus,

Phœnices primi, famæ ſi credimus, auſi
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.

At omnino Cadmum non primùm ad Græcos li-teras portaſſe, ſed longo poſt tempore, Diodoru perſpicuè demonſtrat, qui ait: cùm Actinus Sol filius in Ægyptum tanſiens aſtrologiam Ægyptio docuiſſet, demum Græcia diluvio oppreſſa, plur-mos homines periiſſe, literarumque monimen deleta fuiſſe: & eam ob cauſam, poſt multa ſecul exiſtimatum eſſe Cadmum Agenoris filium pr-mùm literas in Græciam adduxiſſe, atque ide Græcos quadam communi ignorantia ductos, l-terarum inventionem illi acceptam retuliſſe. Ca-terum Ioſephus *in primo Antiquitatis contra Appi-nem*, Græcos omnino ante Homeri ætatem liter caruiſſe affirmat, cùm inquit: Poſtea multa qua-ſtio atque contentio facta eſt, utrum literis uſi ſin & magis veritas obtinuit, eo quòd uſus recentiu literarum illis fuiſſet incognitus: conſtat auten quoniam apud Græcos nulla invenitur abſolu conſcriptio poëmate Homeri vetuſtior, & hun etiam poſt bella Trojana fuiſſe manifeſtum eſt. A qui Cicero in Bruto ſecus tradit, aiens: Nec dub tari debet, quin fuerint ante Homerum poet quod ex eis carminibus intelligi poteſt, quæ apu illum & in Phæacum, & in Procorum epulis c nuntur. Item Euſebius *in 10. de Euang. præpa*

oſtend

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

oſtendit, ſcripſiſſe apud Græcos ante Homerum, Linum, Philamonem, Amphionem, Orpheum, Muſæum, Demodotum, Epimenidem, Ariſtæum, & pleroſque alios. Alii, *teſte Diodoro in* 4, aſſerunt, Æthiopes literas primùm reperiſſe, ab iiſque Ægyptios eorum colonos exin illas accepiſſe, & ab his deinde reliquos. Verùm Eupolemus, ut Euſebius opinatur, proculdubio veram literarum originem reddit, affirmans, Moſen, qui, *teſte eodem Euſebio de temporibus, & in* 10. *de præparat. euang.* longè ante Cadmum fuit, literas Iudæis primùm tradidiſſe, & à Iudæis Phœnices accepiſſe, Græcos verò poſtremos à Phœnicibus. Idem etiam Euſebius *lib.* 8. *&* 10. pulcherrimé probat. Cui opinioni congruit illud, quod ex Plinio antè retulimus, apud Syros literas repertas eſſe, quando Syri ipſi quoque, *teſte Euſebio*, Hebræi ſunt, atque adeò Iudæa Syria eſt, ita Plinio *lib.* 5, dicente: Syria quondam terrarum maxima, & pluribus diſtincta nominibus: namq; Palæſtina vocabatur quà contingit Arabas, & Iudæa, & Cœle, dein Phœnice, &c. Sed reperimus, ante diluvium Noe, apud eos omnino uſum fuiſſe literarum: Ioſephus enim *in* 1. *antiq.* tradit, liberos Seth Adam filii, in duabus columnis, uti cùm de aſtrologia tractabitur ſubtilius dicemus, diſciplinam rerum cœleſtium à ſe primò inventam conſcripſiſſe. Quo apparet jam tum literas fuiſſe: quas fieri potuit vi aquarum deletas, Moſen dein adinveniſſe: quamvis ex his columnis alteram, id eſt lapideam, Ioſephus uſque ad ætatem ſuam in Syria duraſſe affirmat. Quapropter rectius mea quidem ſententia, Philo primam literarum inventionem Abraham aſſignat, qni Moſe antiquior eſt: niſi hoc ſit potius filiis Seth attribuendum, qui ipſum Abraham multis annis præceſſerant. Hebræorum autem literæ, *ut idem Euſebius ait*, nnmero viginti duæ ſunt; quot idem noſtræ Latinæ; quæ, ſi divo Hieronymo credimus, novæ ſunt, & ab Eſdra inventæ. Ille

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

enim *in præfatione in libros Regum* ita ſcribit: Certumque eſt, Eſdram ſcribam legiſque doctorem poſt captam Hieroſolymam, & inſtaurationem templi, ſub Zorobabel alias literas repeṙiſſe, quibus nunc utimur, cùm ad illud uſque tempus, iidem Samaritanorum & Hebræorum characteresfuerint, &c. Græcas verò veteres literas fuiſſe eaſdem pene, quæ nunc Latinæ ſunt, indicio eſt Delphica tabula ænea, quæ Romæ in palatio Minervæ dicata, in bibliotheca conſpiciebatur, Plinii (ut ipſe teſtatur) temporibus. In Latium eas, *teſte Plinio & Solino*, intulere Pelaſgi. Quidam volunt, Nicoſtratam Euandri Arcadis matrem Latinis primùm dediſſe. Dionyſius *in primo* ait, ipſos Arcades primos attuliſſe in Italiam, qui poſt Pelaſgos venerant. Livius Euandrum autorem vocat, *libro ab urbe cond. primo* ita ſcribens: Euander tum ea, profugus ex Peloponneſo, autoritate magis quàm imperio regebat loca, venerabilis vir miraculo literarum, rei novæ inter rudes artium homines. Sentit idem Cornel. Tacitus, qui tradit Aborigines ab Euandro Arcade didiciſſe literas. Quod autem Plinius *in ſeptimo*, Epigenis autoritate probare conatur, æternum literarum eſſe uſum, qui, veluti ex Ioſephi teſtimonio probavimus, omnino antiquiſſimus eſt, non id planè ſentit Herodotus, qui, ut ſuprà demonſtratum eſt, nullas literas ante Phœnices in Græcia fuiſſe autumat: neque Eupolemus, aut Euſebius, qui Moſi primam literarum inventionem, ſicut oſtendimus, aſſignant: neque demum Diodorus, qui *in primo* inquit: Qui primi fuerint in orbe reges, nequaquam compertum habemus, cùm nulli hiſtorici eos tradant: fieri quippe non poteſt literas æquè ac primos reges vetuſtas extitiſſe. Hæc ille. Serò etiam in Latium venere: quod teſtatur Livius ita ſcribens in *fronte libri 6. ab urbe condita:* Tum quòd parvæ & raræ per eadem tempora literæ fuere, una cuſtodia fidelis memoriæ rerum geſtarum. Quapropter

idem

idem *libro nono* ait, Romanos deinde pueros non modò Græcis, ſed Hetruſcis quoque literis erudiri ſolitos. Ex quo ſcire licet, Hetruſcos etiam ſuas olim habuiſſe literas, quas, ut noſtra denique cætera omnia, ita tempus conſumpſit, ut nunc ne nota quidem illarum cognita extet. Has autem literas Cornelius Tacitus *libro Auguſtæ hiſtoriæ* II. autor eſt Demaratum Corinthium Hetruſcos primum docuiſſe. Phrygibus quoque proprias fuiſſe literas, teſtatur Cicero *de nat. deorum*, ſic ſcribens: Alter Hercules traditur Nilo natus Ægyptius, quem aiunt Phrygias literas conſcripſiſſe. Atqui cùm Græci ita ſuarum literarum numerum paulatim auxiſſent, ſicut ſuprà demonſtravimus, Latini quoque idem ſtudentes, poſtea literas ſex ad ſuas priſcas ſexdecim addiderunt, F K Q X Y Z & H. hæc tamen non eſt litera, ſed tantùm aſpirationis nota F digamon ab Æolibus acceperunt, quod, *teſte Priſciano*, apud antiquiſſimos Latinorum eandem vim atque apud ipſos Æoles habuit: eum enim propè ſonum quem nunc habet F, ſignificabat P, cum aſpiratione, quo nos in verbis Græcis utimur, ut Orpheus. Deinde Claudius Cæſar, prout Tacitus prodit, F loco V conſonantis recipiendum conſtituit, ut fulgus, pro vulgus, fixit, pro vixit. Quintilianus: Nec inutiliter, inquit, Claudius Æolicam illam ad hos uſus F literam adjecerat. Ita Germanum vulgus Latinè loquendo etiamnum pronunciat. Poſtremò in Latinis vocibus pro P & H, poni F cœptum eſt, ut fama, facio. K etiam litera à Græcis accepta, in nullis verbis apud nos boni autores utendum putant. Q adjecta eſt, quòd pinguiorem ſonum edere viſa eſt quàm C. X de Græcis quæſivimus, qua tamen carere potuimus, ut ait Quintil. nam pro ea, C & S, vel G & S utebamur, ut apecs & gregs, pro apex, & grex. Y & Z ex Græco ſimiliter fonte manarunt, & id quidem ut iſtarum uſus in Græcis foret duntaxat verbis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

CAP. VII.

De origine Grammaticæ, & quantum valeat.

Conſentaneum videtur, ut prodita literarum origine, antequàm ad alia explicanda aggrediar, de Grammatices origine diſſeram utpote quæ pluris eſt, quàm omnium liberalium artium ſcientia: quia reliquarum unicum eſt fundamentum, nomenque à literis accepit: nam γράμμα Græcè, litera dicitur. Grammatica ipſa apud nos, teſte Fabio, literatura nuncupatur, & grammatici literatores, aut literati: quamvis nonnulli, *autore Tranquillo de grammatica*, literatores vocent mediocriter doctos, ſicut Græci grammatiſtas. Eſt autem grammatica ars, quæ in emendatè loquendo ſcribendoque conſiſtit, ut literæ ſuas cuſtodiant voces, & velut depoſitum reddant legentibus. & autore Quintiliano *libro primo*, in duas partes dividitur, in rectè loquendi ſcientiam, & poëtarum enarrationem. Cicero *de oratore*: In grammaticis poëtarum pertractatio, hiſtoriarum cognitio, verborum interpretatio, & pronunciandi quidem ſonus. Ejus autem initium, ut teſtis eſt Suetonius *in libro de grammatica*, tale fermè fuit, quale habuit Rhetorice: ex obſervatione enim eorum quæ in loquendo apta aut inepta erant, homines ea ipſa ad imitandum vitandumque notantes, hanc artem fecerunt, veluti oratoriam: nam grammatici pariter ac oratoris ſcientia eſt, quomodo loqui deceat, ut ex Cicerone colligere licet, cùm *lib. 3. de Oratore* ait: Atque ut latine loquamur, non ſolùm videndum eſt, ut & verba efferamus ea, quæ nemo jure reprehendat, & ea ſic & caſibus, & temporibus, & genere & numero conſervemus, ut ne quid perturbatum, ac diſcrepans, aut præpoſterum ſit, ſed etiam vocis ſonus eſt ipſe moderandus. Iſta omnia grammatica ſola docet. Hanc autem, *ut Laertius*

libr.

libr. 10. *ait*, Hermippus autor eſt Epicurum primùm docuiſſe, cujus vim Plato primus ſpeculatus eſt. Romæ verò, *autore Suetonio*, olim ne in uſu quidem, nedum in ullo honore fuit: inde in urbem ejus ſtudium intulit Crates Malotes miſſus ad Senatum ab Attalo rege, inter ſecundum & tertium bellum Punicum, ſub ipſam Ennii mortem. Cæterum hæc omnium artium præclariſſima eſt: præbet enim iter ad cæteras capeſſendas. *Fabius:* Nec ad ullius rei ſummam, niſi præcedentibns initiis, perveniri poteſt. *Et alibi*: Quò minus, inquit, ſunt ferendi, qui hanc artem ut tenuem ac jejunam cavillantur, quæ niſi oratoris futuri fundamenta fideliter jecerit, quicqud ſuperſtruxerit, corruet, neceſſaria pueris, jucunda ſenibus, dulcis ſecretorum comes, & quæ vel ſola omni ſtudiorum genere plus habet operis, quàm oſtentationis. Hæc ille. Illud præterea, quamobrem magnifieri debeat, facilè docet: quia ex hujuſmodi artis negligentia, in poëtis, oratoribus, hiſtoricis, in arte medicinæ, in jure civili, cæteriſq; diſciplinis quotidie ſexcenti errores exiſtunt ineptiſſimæque interpretationes: id quod non accideret, ſi grammaticam primùm diſcerent, qui aliquando eſſent ſeſe ad ſcribendum daturi, illive non ignorarent, grammatici partes eſſe, ut cunctas ferè calleat artes, quando apud antiquos ſoli grammatici omnium ſcriptorum cenſores, & judices fuere qui idcirco critici ἀπὸ τοῦ κρίνω appellati ſunt. Igitur cùm quis pingue quiddam latinè ſonare incipit, non debet ad opus aliquod ſcribendum aggredi prius quàm grammaticam didicerit. In hac autem olim præcelluerunt, Didymus, quem Macrobius, omnibus grammaticis præponit: Antonius Enipho, cujus ſcholam M. Tullius poſt forenſia negocia frequentabat: Nigidius Figulus, M. Ille Varro omnium doctiſſimus: M. Valerius Probus, Palæmon ille arrogantiſſimus, multique deinde alii. Apud Græcos Ariſtarchus, Ariſtoteles, Theodotes.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

CAP. VIII.

De poëticæ artis origine, & ejus præſtantia, ibique locus Ciceronis in Catone emendatus.

Poëtica ars multis mehercle de cauſis, reliquas antecedit diſciplinas, vel quia homines nullam penè artem aſſequi poſſunt, niſi in illam diu incubuerint, vel quòd ſcientias ferè, ut Strabo *in primo Geographiæ adverſus Eratoſthenem* pulchrè demonſtrat, in ſe continet omnes: vel demum quòd ex omnibus artibus, quæ ab humani ingenii excellentia proficiſcuntur, ſola poëtica divino furore percipitur. Nam poetæ furore afflati res omni admiratione & ſtupore dignas canunt, ſine quo, *teſte Cicerone in primo de divinatione*, Democritus negabat magnos eſſe poetas, quippe qui, *ut idem quoque Democritus & Plato ajebant*, non arte, ſed natura conſtant, tuncque veri vates ſunt, cùm inſaniunt. Horatius in Poetica arte:

Ingenium miſera quia fortunatius arte
Credit, & excludit ſanos Helicone poëtas
Democritus. Et alibi:
Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæſitum eſt.

Non fiunt igitur poëtæ, ſed naſcuntur. Vnde in Bucolicis Vergilius:

Paſtores, hedera creſcentem ornate poëtam.

Quare Ovidius in 3. de Arte amandi, dicit:

Eſt Deus in nobis, ſunt & commercia cæli.

Et Maro divinum vocat poetam:

Tale tuum carmen nobis, divine poëta, &c.

Cùm vatem eſſe, Dei munus ſit. Sed Cicero *pro Archia poëta*, multo luculentiſſimè illud quo fiat pacto, docet dicens: Atqui ſic à ſummis hominibus, eruditiſſimiſque accepimus, cæterarum rerum ſtudia & doctrina, & præceptis, & arte conſtare,

ſtare, poëtam natura ipſa valere, & mentis viribus excitari, & quaſi divino quodam ſpiritu afflari. quare ſuo jure noſter ille Ennius ſanctos appellat poëtas, quòd quaſi deorum aliquo dono atque munere commendati nobis eſſe videantur. Origo autem hujus artis admodum vetuſta eſt, & teſte Euſebio *in lib. 11. de præparat. euangel.* apud antiquiſſimos Hebræorum, qui multo ante Græcorum poëtas fuere, primùm floruit. Nam Moſes magnus Hebræorum imperator, cùm ex Ægypto eos in patriam reduceret, ſtatim atque mare rubrum divinitus cedentibus aquis, tranſgreſſus eſt, divino numine afflatus, *autore Ioſepho in 1. de antiquitatibus Iudæorum*. hexametrum carmen, quo Deo gratias ageret, edidit. Deinde David ille divinus Dei vates vario metro hymnos compoſuit. Idem Ioſephus *lib. 7 Antiquit.* Expeditus itaque David à præliis & periculis, cùm pace jam altiſſima frueretur, cantica in Deum hymnosque vario metro compoſuit. alios quidem trimetros, alios quidem quinquemetros, hæc ille. Divus quoque Hieronymus *in præfatione in Chronicon Euſebii*. longe ſcienter id demonſtrat, ſcribens: Denique quid Pſalterio canorius? quod in morem noſtri Flacci & Græci Pindari, nunc jambo currit, nunc alcaico perſonat, nuuc ſapphico tumet, nunc ſemipede ingreditur. Quid Deuteronomii & Eſaiæ cantico pulchrius? Quid Solomone gravius? Quid perfectius Iob? Quæ omnia, hexametris & pentametris verſibus apud ſuos compoſita decurrunt. Non immeritò igitur hujus artis initium Hebræis acceptum referre debemus, veluti reliquarum propemodum diſciplinarum. Oracula quoque aliorum vatum verſibus edita ſunt, quod Horatius *in Poetica* teſtatur:

---- *Dicta per carmina ſortes.*

Verùm Orpheus, *autore Porphyrione*, primùm poeticam illuſtravit, deinde Homerus & Heſio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

dus. Nos autem ſerius illam accepimus: nam Livius Andronicus, ut M. Tullius *in primo Tuſculanarum*, & Fabius Quintilianus *in decimo* prodiderunt, fabulam primus dedit, Appio Claudio Cæci filio, M. Tuditano coss. anno ante natum Ennium, qui fuit annus ab Vrbe condita quingenteſimus tertiuſdecimus. Cæterum ex ratione temporis inita à Livio, ac teſtimonio ejuſdem Ciceronis in Catone, cùm Livii Andronici meminit, ſatis conſtat, Marci Sempronii Tuditani id temporis collegam fuiſſe Caium Claudium Centonem, licet exemplaria in Catone perperàm habeant pro Centone Cethego, non Appium Claudium. Ac ſic ratio temporis, cujus rei cauſa hoc loco Conſulum mentio facta eſt, conveniet, ſi ita legas: ſin minus, non item. Antea enim, velut idem M. Cicero ait, nullus honos erat poëticæ artis: quinetiam uſqueadeo probro habebatur, ut ſi quis, quemadmodum Gellius ex Catone, *libro Noctium Atticarum undecimo, capite ſecundo*, teſtatur, eam rem ſtuderet, graſſator vocaretur.

CAP. IX.

De origine metri, & metrorum plura eſſe genera.

Quanquam nonnullis fortaſſe haud injuria accuſandus videbor, quòd antea de poeticæ artis initiis ſcripſerim, quàm metri originem traderem, ex quo illa conſtat, nec eo tamen quiſpiam mihi ſuccenſeat: rei enim dignitas in cauſa fuit, cur id fecerim, non valde indecens ratus de metro ſtatim tractare. Metri itaque origo à Deo optimo maximo eſt, qui hunc terrarum orbem & omnia ab eo contenta certa ratione quaſi metro diſpoſuit: harmoniam enim, uti Pythagoras docuit, in cæleſtibus terreniſque rebus nemo hercle eſſe dubitat. Nam quo pacto mundus conſiſteret, niſi certa ratione

tione &numeris præfinitis ageretur? Omnia quoque inſtrumenta quibus utimur, menſura quadam, id eſt, metro fiunt. Quòd ſi hoc in cæteris rebus accidit, quanto magis in oratione, quæ cunctas complectitur. Diodorus etiam, tametſi fabulas ſequitur, cùm de Muſarum officio *libro ſexto* loquitur, metri inventionem Iovi, hoc eſt, Deo immortali aſſignat: Muſis, inquit, à patre conceſſa eſt literarum inventio, & carminum, quæ poëſis appellatur, ratio. Atque metrum à Deo initium habuit, quo apud mortales, ejus vates, quos commemoravimus, divini ſpiritus pleni primùm uſi ſunt. Sed metrorum plura ſunt genera, quæ, *autore Servio*, vel à rebus quæ deſcribuntur, nomina accepere, ut heroicum, quod hexametrum, licét Moſes, uti dictum eſt primus uſurpaverit: tamen quia Homerus, & cæteri qui deinceps ſecuti ſunt, heroum res geſtas hoc carmine ſcriptitarunt, heroicum nominatum eſt, quo etiam ante Homeri ætatem, Apollinis Pythii oracula reddi conſueverant: propter quod, ut opinor, Plin. *in* 7. ait: Verſum heroicum Pythio oraculo debemus. Ipſa inſuper oracula ſoluta etiam oratione, *teſte Strabone libro nono Geographiæ*, referebantur, id quod affirmat Cicero *in ſecundo de divinatione*, dicens: Præterea Pyrrhi temporibus jam Apollo verſus facere deſierat. Vel ab inventoribus ut Aſclepiadæum: vel à pedibus, ut iambicum, quod Archilochus primus invenit. Horatius in poetica:

Archilochum proprio rabies armavit iambo.

Vel à numero pedum, ut hexametrum & pentametrum, quæ & elegiaca dicuntur, quorum repertor, ut ajunt, ignoratur, Horatius:

Quis tamen exiguos elegos immiſerit autor,
Grammatici certant, & adhuc ſub judice lis eſt.

Bucolicum carmen, *autore Diodoro in* 5. Daphnis Mercurii filius excogitavit: & ſic alii alia metra adinvenerunt, quæ nos in præſentia ſtudio brevitatis omittimus, metri tantùm originem prodidiſſe contenti.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

CAP. X.

De tragœdiæ atque comœdiæ initiis.

Initium tragœdiæ & comœdiæ, teſte Donato à rebus divinis eſt factum, quibus antiqui pro fructibus vota ſolventes operam dabant: nam olim incenſis altaribus, & admoto hirco, id genus carminis quod ſacer chorus reddebat Libero patri, tragœdia dicebatur: autoribus enim tragicis hircus præmium cantus proponebatur. Horatius,

Carmine qui tragico vilem certabat ob hircum.

Qui Libero patri immolabatur: quia, ut ait Varro, noxium eſt vitibus animal. Vnde tragædia ἀπὸ τοῦ τράγου, hoc eſt, ab hirco nominata eſt: vel, ut quibuſdam placet, quòd hirco donabatur ejus carminis poeta: vel quòd uter ex hircina pelle vini plenus pro præmio erat: vel à fæce, quia ante uſum perſonarum ab Æſchylo repertum, mimi peruncti ora olei fæcibus fabulas agebant. Horatius in poëtica:

Ignotum tragicæ genus inveniſſe camœnæ
Dicitur, & plauſtris vexiſſe poemata Theſpis,
Quæ canerent, agerentque peruncti fæcibus ora.
Poſt hunc perſonæ, pallæque repertor honeſtæ
Æſchylus.

Tragœdias, *autore Fabio in* 10, primus in lucem protulit Æſchylus, ſed longè clarius illuſtrarunt Sophocles atque Euripides. Apud nos, *autore Donato*, Livius Andronicus tragœdiam primus invenit, in qua floruit Accius Pacuvius, Ovidius, & Seneca. At verò nondum coactis in urbem Athenienſibus, cùm, *ut teſtatur Varro*, juventus Attica circum vicos, villas, & compita, feſtum carmen ſolenniter quæſtus gratia cantaret, orta eſt comœdia, ἀπὸ τοῦ κωμάζειν, quod eſt laſcivè agere, vel κώμου, hoc eſt, à comeſſatione, ſeu κώμης, qui

vicus

vicus eſt, & ᾠδή, cantus: quam tamen apud Græcos, uti Donatus ſentit, dubium eſt quis invenerit primus, apud quos ſicut infrà dicimus, duplex erat, antiqua & nova. Præcipui autem ejus autores fuerunt Ariſtophanes, Eupolis, & Cratinus. Apud Latinos eam primus omnium, ut Livius *ab Vrbe condita*, & Donatus teſtantur, reperit Livius Andronicus. In tragœdia autem heroes, duces, reges introducuntur, & eſt ſermo grandiloquus. Ovidius:

Omne genus ſcripti gravitate tragœdia vincit.

In comœdia verò amores ferè & virginum raptus. Triſtitia tragœdiæ peculiaris eſt: propter quod Euripides, petente Archelao rege ut de ſe tragœdiam ſcriberet, abnuit, & precatus eſt, ne accideret Archelao aliquid tragœdia dignum, quoniam ſemper infelices exitus habet, contrà comœdia felices.

CAP. XI.

De origine Satyræ, novæque Comediæ

Satyrarum genera duo eſſe manifeſtum eſt, alterum antiquius tam à Græcis quàm à Latinis uſurpatum, quod ſola carminum varietate conſtabat, comœdiæ penè par, niſi plus habuiſſet laſciviæ. Hujus ſatyræ ſcriptores fuerunt Demetrius ex Tharſo, poeta ſatyricus, *ut autor eſt Laertius*, & Menippus ſervus, ſicut *Apulejus & Gellius oſtendunt*, cujus libros M. Varro in Satyris imitatus, eas latinè Menippeas appellavit. Alterum ſatyrarum genus recentius maledicum, & ad carpenda hominum vitia compoſitum, quod ſoli Latini excogitaverunt, teſte Fabio Quintiliano. Satyra quidem tota noſtra eſt, quæ, autore Donato, hinc exordium ſumpſit. Nam cùm in veteri comœdia per priſcos poetas non penitus ficta argumenta, ſed res geſtæ à civibus palàm, tum eorum crebro qui geſſiſſent

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſiſſent nomine, decantarentur: quod nunc nequa quam moribus hominum obfuit, cùm pro ſe quiſ que caveret, culpa aut domeſtico probro ne ſpecta culo cæteris eſſet, & inde ipſi poëtæ abuti licen tius ſtylo, & paſſim ex libidine lædere cœ piſſent plures bonos, id propter, ne quiſpiam homi num vitia amplius nominatim carperet, lege ſan xerunt. Ex hujus igitur hoc pacto veteris comœdiæ interitu, Satyra, quam noſtri condiderunt, initium habuit. Tunc autem poëtæ novam comœdiam in venerunt, quæ generatim ad omnes homines, qu mediocribus agunt fortunis, pertineret, & minu amaritudinis, & eadem opera multum delectatio nis ſpectatoribus afferret: cujus Menander & Phi lemon autores fuere, qui omnem prioris comœdiæ acerbitatem mitigarunt. Ab illis noſtri poëtæ La tini, Cæcilius, Nævius, Licinius, Plautus, Teren tius, atque alii antiquiſſimi Comici modum com ponendæ comœdiæ jucundæ pariter ac gratæ ſum pſerunt. Verùm ii, ſi Quintiliano credimus, vix levem Græcorum umbram conſecuti ſunt, quò ſermo Romanus non videatur poſſe recipere illam dicendi venerem, ſolis Atticis in hoc genere linguæ conceſſam. Satyra verò à ſatyris, ut Donato placet qui illoti ſemper & petulantes di ſunt, nomen tra xit: vel à ſatyra cibi genere, quod, autore Feſto, e variis rebus conditum erat. In hac ſatyra, *teſt Quintiliano in* 10. primus inſignem laudem adep tus eſt Lucillius: ſed ejuſdem judicio, purus magi ac terſior fuit Horatius. Perſius juxtà, quamvi uno libro, multum gloriæ promeruit Sed in pri mis Invenalis lepidus fuit, de quo Quintilianum cùm in 10. dixit, Sunt clari hodie quoque, & qui olim nominabuntur, intellexiſſe ferunt.

CAP.

CAP. XII.

Qui primus hiſtoriam condiderit, & de ejus utilitate, aut ſolutam orationem invenerit, deque texendæ ipſius hiſtoriæ regula.

Hiſtoria, quæ tanto cæteris ſcriptis antecellit, quanto plura exempla rerum complectitur diuturnitas temporis, quàm hominis ætas, ad vitæ inſtitutionem utiliſſima cenſenda eſt, quòd, ut Cicero *de Oratore* præclare ait, ſola ſit teſtis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, & magiſtra vitæ: multarum enim rerum exemplis privatos viros imperio dignos reddit, Imperatores ob immortalem gloriam ad præclara facinora impellit, milites propter laudem, quæ eos qui vitam egregiè profuderint, comitatur, promptiores efficit ad pericula pro patria adeunda, improbos infamiæ metu à vitiis deterret. Hanc, *ut Plinius lib. 7. ait*, Cadmus Mileſius omnium primus condidit: ſed Ioſephus *in primo Antiq. volumine* rectius omnino ſentiens, eum apud Græcos duntaxat primùm hiſtorias ſcripſiſſe tradit: nam Græci cùm *ut idem inquit*, heri & nudiuſtertius fuerint, veri ſimilius eſt, antiquiſſimos Hebræorum qui ſacros libros ſcripſerant (Cadmus enim Mileſius, ut apud Euſebium colligimus; *in 10. de præparatione euangel.* longè poſt Moſen fuit) hiſtorias primò condidiſſe. vel Ægyptiorum aut Babyloniorum ſacerdotes, ſicut ipſe Ioſephus *in primo contra Appionem* ſentire videtur, aiens: Quoniam verò apud Ægyptios & Babylonios ex longiſſimis olim temporibus, circa conſcriptiones diligentia fuit, quando ſacerdotibus erat injunctum, & circa eas ipſi philoſophabantur. Et deinde infert: De noſtris verò progenitoribus, quia eandem quam prædicti habuerunt in conſcriptionibus

ptionibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ptionibus diligentiam, deſino dicere, etiam potiorem, pontificibus & prophetis hoc imperantes. Ex quo Euſebius veriſſimè, ut mea fert opinio, hoc potius Moſi aſſignare videtur, *in* 11. *de præparatione euangel.* dicens: Vnde ſapientiſſimus ille Moſes, qui primus cujuſque hominis vetuſtiſſimi vitas Hebræorum conſcripſit, civilem atque in actione poſitum vivendi modum narratione hiſtorica docuit. Verum nec illud profectò probabile videtur, quod idem Plinius *in ſeptimo*, & Apuleius *in Floridis*, tradit, Pherecydem Syrum primùm ſolutam orationem condere inſtituiſſe, tempore Cyri regis: namque quis non videt hoc potius eſſe illis tribuendum, qui primi hiſtorias ſcripſerint? quæ, uti luce clarius eſt, ſoluta oratione conſcribuntur: quando etiam Pherecydes, ut de Ægyptiorum & Babyloniorum ſacerdotibus ſileam, qui & ipſi longè ante Græcos hiſtorias ſcriptitarunt, multo poſt Moſen fuit, quem ex teſtimonio Euſebii, primum omnium hiſtoriam condidiſſe diximus. Pherecydes enim Syrus *autore Euſebio de Præparatione euangel. volumine* 10, circiter primæ Olympiadis tempora floruit. A Moſe autem, quemadmodum ex eodem collegimus, ad Ioathan Iudæorum principem, cujus temporibus Olympiades cœperunt, interfuerunt anni DCC. & circiter LXXXVIII. At Strabo *in primo Geogr.* non ſolum Pherecydi, ſed Cadmo ac Hecatæo pariter aſſignat, qui & ipſi Moſe, uti liquidò conſtat, poſteriores fuerunt. Ex philoſophis autem, *Laertio Diogene autore*, hiſtorias primus compoſuit Xenophon, de quo Quintilianus cùm de hiſtoricis loquitur, ait: Xenophon non excidit mihi, ſed inter Philoſophos reddendus eſt. In ea apud Græcos floruit Thucydides, Herodotus, Theopompus. Apud nos T. Livius, Criſpus Salluſtius, & plerique alii. A principio Romani, veluti Fabius teſtatur, pro hiſtoriis annales pontificum habebant, in quos res geſtæ per annum referebantur. De hiſtoriæ

initio

nitio hæc dicere habui, nunc de componendæ regula aliquid ſubjiciendum duximus. Prima eſt lex hiſtorico data, *teſte Cicerone de Oratore*, ne quid falſi dicere audeat: deinde, ne quid veri non audeat, ne qua ſuſpicio gratiæ ſit in ſcribendo, ne qua ſimultatis. Ipſa autem hiſtoriæ ædificatio poſita eſt in rebus & verbis: rerum enim ratio tam temporis ordinem quàm locorum deſcriptionem poſcit, item hominum mores, vitas, conſilia, cauſas, dicta, facta, caſus, & exitus. Verborum verò ratio orationis genus deſiderat lene, fuſum, ac pura illuſtrique brevitate ornatum.

CAP. XIII.

De origine rhetorices, & quibus rebus ejus ratio contineatur

Non dubium eſt, quin geniti protinus homines ab ipſa rerum natura, hoc eſt, à Deo, à quo primum creati ſunt, ſermonem acceperint: qui mox, ut Fabius ait, ſicut in medicina, cùm viderent alia ſalubria, alia inſalubria, ex obſervatione eorum, effecerunt artem: ita cùm in dicendo alia utilia, alia ut inutilia deprehenderent, rhetoricen conſtituerunt, cujus, ut Diodorus *in primo*, & poëtæ volunt, Mercurius autor fuit. Flaccus Horatius in carmine:

Mercuri facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formaſti, &c.

Quamvis *in ſexto* idem Diodor. ſibi repugnare videatur, dicens: Vnde interpretis nomen aſſumpſit, non quòd nominum aut orationis, ut quidam tradunt, fuerit inventor, ſed quia diligentius quàm cæteri mandata referebat: niſi intelligatur, ut ſui moris eſt, alibi fabulas, alibi veritatem eſſe ſecutus. Verùm Ariſtoteles primùm Empedoclem artis inventorem fuiſſe ait. Et Quintilianus idem ferè

ſentit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſentit *in tertio*, ſic ſcribens: Nam primus poſt eos quos poëtæ tradiderunt, moviſſe aliqua circa rhetoricen, Empedocles dicitur. Hanc *autore Suetonio de claris oratoribus*, conſtat nonnunquam Romæ prohibitam eſſe exerceri: ſed cùm pauiatim deinde ipſa utilis & honeſta apparuiſſet, adeò multi eam præſidii cauſa & gloriæ expetivere, ut nonnulli ex infirma fortuna, in ordinem ſenatoriũ atq; ad ſummos honores aſpirarint. Artis autem hujus ſcriptores antiquiſſimi fuerunt Corax & Thyſias Siculi, quos Gorgias Leontinus ejuſdem inſulæ inſecutus eſt: ſed inter cæteros apud Græcos longè princeps fuit ille Demoſthenes, ſicut apud nos M. Tullius Cicero lux doctrinarum fulgentiſſima, ac Romanæ eloquentiæ fons uberrimus. De initio rhetorices hactenus, Sed & ejus vis atque facultas dicatur. Ea, *autore Cicerone de Oratore*, in quinque dividitur partes: ut orator debeat primùm reperire quæ dicat, deinde invento ordine diſpenſare, tum ea denique ornare oratione, poſt memoriæ mandare, & ad extremum cùm dignitate æquè ut venuſtate agere, & agendo illud *teſte Quintiliano*, præſtare, ut delectet, doceat, moveat. Bonus enim orator delectat audientium animos, cùm aptè dicit: nam quod decet, ferè prodeſt, atque delectat. Deinde docet, cùm exponit negocium, quod in controverſiam venit, & quales ſint perſonæ, inter quas illud ſit. Poſtremò movet cùm judicium affectus excitat ad favendum miſerendumve, aut triſtes ſolvit, digna riſu tempeſtivè interponendo, ſi id opus eſſe perſpicit. Atque iis rebus & verbis omnis ferme rhetorices ratio continetur. Quòd autem Græci oratores cauſarum, ῥήτορας, id eſt, rhetores vocant: nos tamen ita diſtinguimus, ut orator ſit, qui cauſas agit: rhetor, qui rhetoricen profitetur: declamator verò, qui ſive alios docendi ſive ſe exercendi gratia, fictam cauſam orat.

Cap.

CAP. XIV.

Quis primus muſicam repererit, & quantum ea valeat ad tolerandos humanæ vitæ labores.

Muſicen antiquiſſimam eſſe, poëtæ clariſſimi teſtimonio ſunt: nam Orpheus & Linus ambo diis geniti, muſici inſignes fuerunt, cùm alter eorum rudes atque agreſtes hominum animos demulceret, cantuſque ſuavitate non feras modò, ſed ſaxa etiam, ut fabulæ tradunt, ſylvaſque duceret. Horatius in poëtica arte:

Sylveſtres homines ſacer interpresque deorum
Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigres, rapidoſque leones.

Vergilius in Ecloga quarta:

Non me carminibus vincet, nec Thracius Orpheus,
Nec Linus, huic mater quamvis, atque huic pater adſit,
Orphei Calliopeia, Lino formoſus Apollo.

Apud quoque eoſdem autores, inter regalia convivia, laudes deorum atque heroum ad citharam canuntur, ut Iopas ille Vergilianus canit errantem lunam, ſoliſque labores. Muſices autem repertor, teſte Plinio lib. 7, Amphion ex Antiopa, Iovis filius fuiſſe dicitur, propter quod poëta in Bucolicis ait:

Canto, quæ ſolitus, ſi quando armenta vocabat,
Amphion Dircæus in Actæo Aracyntho.

Ipſe quoque ſaxa moviſſe fertur. Horatius in Poëtica,

Dictus & Amphion Thebanæ conditor urbis
Saxa movere ſono teſtudinis.

Et Statius in primo Thebaidos:

Penituſque ſequar quo carmine muris
Iuſſerit Amphion Tyrios accedere montes.

Sed Græci teſte *Euſebio, de præparat. Euangel. lib. 2.* Muſicæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Muſicæ harmoniæ inventionem Dionyſio attribuunt. Ipſe verò *in* 10. *ejuſdem operis* Zethum & Amphionem fratres, qui Cadmi temporibus fuerunt, Muſicæ repertores vocat. At Solinus hujus artis ſtudium ex Creta manaſſe ſentit, qui inquit Studium muſicum inde cœptum, cum Iudæi Dactyli modulos crepitu ac tinnitu æris deprehenſos in verſificum ordinem tranſtuliſſent. Polybius tamen *in* 4. hoc Arcadum majoribus aſſignat quippe qui hujus rei ſemper ſtudioſi fuerint. Vocum harmonias Mercurium adinveniſſe, Diodorus eſt auctor in primo, ἁρμονίαν Græci vocant quàm nos diſſimilium concordiam appellamus. Verum Amphionem & cæteros poſt hac hujus rei auctores fuiſſe ratio poſcit, cum Iubal Hebræum Lamech filium qui multis ætatibus præceſſerat omnes illos qui Muſicæ inventores produntur, Ioſephus *in primo antiquitatum* dicat muſicam ſtudioſè coluiſſe, & pſalterio citharâque ceciniſſe. Hæc hactenus, Sed artis origo nihilominus in dubio verſari videtur: igitur expedit, ut quæſtio ejuſmodi tandem aliquando plana fiat. Itaque natura jam inde à principio mortalibus muſicam velut muneri dediſſe videtur, quando id ad tolerandos humanæ vitæ labores plurimum valet. Siquidem homo ſtatim natus cum in cunabulis vagire incipit continuò nutriculæ cantitantis voce ſopitus dormitat: quippe infantes ſtatim plorant, quod crurum brachiorumque rectè producendorum cauſâ, faſciis colligantur ac ita à ſupplicio miſeram vitam vivere incipiunt. Deinde in omnibus fermè operibus modulatio aliqua rudis hominum defatigationem ſemper conſolatur, Vergilius:

Hinc alta ſub rupe canet frondator ad aur

Sic remiges incitantur, ſic arator, auriga, mulio, longo inter laborem viamque ſibilo reficitur. Quid quod non modo ii, verùmetiam eorum ſarcinaria jumenta eo cantu ſimul labore levantur? Nam aſſiduo uſu compertum eſt, mulos valdè delectari tin-

tinna-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

innabulorũ ſonitu: quapropter muliones multi ju-
ia tintinabula ad illorũ colla ſuſpendere ſolent, quo
acilius ſarcinarum labores perferant. Eandem vim
n cætera ſimiliter animalia Muſicam habere inter
omnes conſtat : ita equi in bello tubarum clango-
e arrecti ſtare loco neſciunt, ac jam jam in certa-
nen ruere ardent : ita leones ſtridore ferri maxi-
nè territantur. Sed quæſo, undè ille avium con-
entus, quo omnis ager ſuo tempore reſonat?
cquis docuit luſciniam varios canendi modos?
ıæc enim avicula ſonum edit perfectâ muſicæ
cientiâ modulatum, qui nunc continuo ſpiritu
rahitur in longum, nunc variatur inflexo, nunc
iſtinguitur conciſo, copulatur intorto, promit-
itur, revocatur, infuſcatur ex inopinato: inter-
ium & ſecum ipſa murmurat: plenus, gravis,
cutus, creber, extentus, & breviter, audire li-
et omnia tàm parvulis in faucibus concini, quæ
ot exquiſitis tibiarum tormentis, ut ait Plinius:
ırs hominum excogitavit. Hujus harmoniæ na-
ura magiſtra eſt, quæ vel ab initio alias animan-
es, quibus ad ſonum quempiam vox apta eſt, mu-
icam docuit, quemadmodùm oſtendimus. At-
que hæc vera artis origo. Cæterùm Muſicam,
uàm Ægyptii, *ut Diodorus teſtis eſt*, tanquam vi-
orum effœminatricem prohibebant juvenes
erdiſcere, & Ephorus, auctore Polybio in proœ-
nio ſuarum hiſtoriarum ad deludendos ac fal-
endos homines inventam tradidit, magno olim
retio æſtimatam teſtatur Fabius, qui dicit Socra-
em, jam ſenem inſtitui lyrâ non erubuiſſe: & Ci-
cero, qui *libro Tuſculanarum primo* ait Themiſto-
lem, quòd in epulis recuſaſſet lyram, eſſe habi-
um indoctiorem: & Salii, apud Romanos, qui
er urbem verſus canebant: ſed in primis David
lle magnus vates, qui divino carmine Dei myſte-
ia canit: illud quòque Græcorum adagium, In-
loctos à Muſis atque Gratiis abeſſe, quod in no-
ſtris proverbiis explanavi. Tria præterea genera
ſunt

ſunt ex quibus muſica conſtat, unum genus e
quod inſtrumentis agitur, de quo infrà dicetu
alterùm, quod fingit carmina, ex quo ut poë
pars ſit muſices, neceſſe eſt: tertium, quod i
ſtrumentorum opus carmenque dijudicat. I
quo rectè ait Cicero *de Oratore, lib.* 1. Muſica
verſari in numeris, & vocibus, & modis.

CAP. XV.

Qui primum inſtrumenta diverſi gener invenerint, & ea in Latium attul rint: ac quod ſit Organum, & de ant quiſſimo tibiarum uſu in prœliis.

Mercurius Majæ filius lyram omnium primus teſtudine feciſſe dicitur: tradunt enim cu aliquando Nilus ſuum egreſſus alveum tota inundaſſet Ægyptum, & poſteà intra ſuos limi regreſſus eſſet, varias animantes in campis relicta inter eaſque remanſiſſe teſtudinem, & hanc cu ille inveniſſet, conſumpta jam carne, ſed ſuperſti bus nervis, & percuſſione ſonum excitaſſet, exemplum illius lyram compoſuiſſe. Horatius primo Carminum.

Te canam magni Iovis, & deorum
Nuntium, curvæque lyræ parentem.

Cui ex nervis trium chordarum, inſtar triu anni temporum, *auctore Diodoro Siculo*, tres ſtituit voces, Acutam, Gravem & Mediam: ac tam ab æſtate, gravem ab hyeme, mediam à v re ſumens: qua, *teſte Servio ſuper quarto Æneid* donavit Apollinem accepto ab eo caduceo, de q Virgilius:

Tum virgam capit, hac animas ille evocat orco
Pallentes, alias ſub triſtia tartara mittit.

Quidam eam non Apollini ſed Orpheo primù tradidiſſe ferunt: alii verò ab Apolline poſt C

ph

theo conceſſam volunt. Ad eam qui de cantan-
tos faciebant verſus, Lyrici poëtæ nuncupati ſunt.
Reperio inſuper (ut nihil quod attinet ad hanc
rem, omittatur) ſeptem in ea chordas appoſitas,
juxta numerum ſeptem Atlantidum, quod Maja
Mercurii mater ex illarum numero fuiſſet: deinde
ſuperadditas duas, ut repræſentaretur unum no-
men Muſarum. Hæc autem tantæ ſuavitatis fuiſſe
perhibetur ut arbores, ſaxa, feras, veluti ſuprà di-
ctum eſt, traxiſſe Orpheus dicatur. Mercurius
præterea, *teſte Plinio libro ſeptimo*, monaulum, id
eſt ſimplicem tibiam invenit. Primus autem tibias
auctore Diodoro & Euſebio, Marſias adinvenit. Pli-
nius verò geminas illum reperiſſe tradit. Alii hoc
Apollini aſſignant, ſicut lyræ & fiſtulæ inventio-
nem: nam ſimulachrum ejus, quod erat in De-
lo, habuiſſe dicitur in dextera quidem arcum, in
læva Gratias quæ ſingulæ ſingula muſicæ inſtru-
menta manibus gerebant: una lyram, altera ti-
bias, quæ autem media erat, fiſtulam tenebat.
Obliquæ tibiæ Midas in Phrygia auctor fuit. Ti-
biæ primò ex gruum tibiis, unde nomen habent,
tum ex arundinibus factæ ſunt, cum quibus voce
canere Trœzenius Dardanus inſtituit. Lydios
modulos Amphion excogitavit, Dorios Thami-
ras Thrax, Phrygios Marſias Phryx, plures alios
Terpander. Fiſtulam ut Plinius & Servius ajunt,
Pan deus ruſticus invenit: nam cum Syringam
Arcadiæ Nympham, *auctore Ovidio, in primo Me-
tamor.* ardenter amaret, & illa fugiens ad Lado-
nem fluvium perveniſſet, & fluvio impedita non
amplius fugere poſſet, implorato aliarum Nym-
pharum auxilio in paluſtres cannas mutata eſt:
quas cum Pan excidiſſet: ex iis ad amoris ſolatium,
primus ſibi fiſtulam confecit: Maro in Corydone:

Pan primus calamos cera conjungere plures
Inſtituit.

Sunt tamen, qui hoc Apollini attribuant. Vena-
rum pulſum in muſices pedes Herophilus primus
diſcrevit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

diſcrevit per ætatis gradus, Fiſtulam verò, quàm
Græci ſyringa vocant, *teſte Euſebio in 2. de Præpa*
Euang. Cybele invenit. Citharæ, ut Plinio pl
cet, repertor fuit Amphion: ut aliis Orpheus:
aliis Linus: ut verò Diodoro, Apollo, *qui lib*
quinto inquit: Apollo primum citharâ ſimpli
uſus eſt, Marſias verò tibiis. Sentit idem Hyg
nius. Septem chordas addidit Terpander. Ve
gilius in ſexto:

Obloquitur numeris ſeptem diſcrimina vocum.

Octavam appoſuit Simonides, nonam Timc
theus. Citharâ ſine voce primus cecinit Tham
ras, cum cantu Amphion: ut alii, Linus. *Hæc e*
Plinio. At citharâ tamen longe antè, uti ſuperic
re capite oſtendimus, Tubal Hebræus uſus eſ
quam omninò ab ea diſſimilem fuiſſe, quam il
invenerunt, quos commemoravimus teſtatur d
vus Hieronymus *in epiſt. de inſtrumentis muſicis, a*
Dardanum, aut quiſquis illius auctor eſt, quia de ea
ambigitur, ſcribens citharam apud Hebræos v
ginti quatuor chordas habuiſſe, factam ad for
mam Δ literæ. David etiam ille magnus Dei va
tes varia inſtrumenta invenit, teſte Ioſepho *i*
ſeptimo Antiquitatum, qui ait: Diverſáque facien
organa docuit, ut Levitæ ſecundum ea Deo hy
mnos edicerent per ſabbathorum dies, aliaſqu
ſolennitates. Organorum autem ſpecies huju
modi eſt: Canora cithara quidem decem chor
dis coaptata, & hæc cum plectro percutitur. Na
bla verò duodecim ſonos habens, digitis tangi
tur, & reliqua. Hinc perſpicere licet, iſtiuſcemo
di organa, à Davide confecta, diverſa fuiſſe à no
ſtris, quorum nunc uſus in templis eſt perquan
frequens. quando illa plectro pulſabant, noſtr
verò inflantur follibus, undè multis meatibu
quaſi cientis imparibus vox erumpit, concen
tumque efficit. Quanquam Ioſephus hoc loc
dicens, Diverſaque faciens organa, videtur orga-
num pro inſtrumento quocunque muſico pone

re

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

re. Id ipſum ſentit Auguſtinus, qui inſtrumenta muſicorum cuncta, ſpeciatim excellentiora, etiam organa vocat. At auctor noſtri organi tam concinni non proditur, cum magna ejus nominis jactura, ſicut in extremo tertio libro dicetur. Sambucam item muſicum inſtrumentum, *auctore Clemente*, Troglodytæ Africæ, *ut Solino placet*, populi invenerunt. Tubam æneam, *teſte Plinio*, Piſeus Tyrrhenus reperit: quod Diodorus *libro ſexto*, non Piſeo tantùm, ſed Tyrrhenis omnibus tribuit ita ſcribens: Tyrrheni pedeſtri quòque exercitu prævalidi tubam primam adinvenerunt, bello admodum utilem. Non eo tamen inficias, Diodorum in Plinii ſententiam ire: quandoquidem jure à Græcis dicitur victus Hector, quamvis à ſolo Achille interemptus fuerit. Sentit idem Vergilius *in octavo Æneidos* dicens:

Tyrrhenúſque tubæ mugire per æthera clangor.

Verùm Acron ſuper hoc Horatianum in poëtica arte.

Poſt hos, inſignis Homerus,
Dircæuſque mares animos in martia bella
Verſibus exacuit.

Tradit Dircæum poëtam primùm tubam compeſiſſe, quoniam is, *ut Porphyrio dicit*, primus tubæ modulos dedit, hac de cauſa. Nam cum Lacedæmonii, *autore Iuſtino lib. 3.* bellum adverſus Meſſenios gererent, diûque extraherent dubium Martis eventum, reſponſum acceperunt ab Apolline, ſi vellent vincere, Athenienſe duce uterentur: à quibus rogati Athenienſes, contumeliæ cauſâ ipſis Dircæum quendam claudum, luſcum, omnique ex parte corporis deformem dederunt. Vſi ſunt auxilio ejus Lacedæmonii, quibus ille cantum monſtravit tubarum, quarum inaudito territi ſono Meſſenii fugam fecerunt, adeptique ſunt victoriam Lacones. Sed in codicibus Iuſtini invenio Tyrtæum per t, & t in antepenultima, ut in alterutris mendum ſit. Quidam etiam tubæ au-

ctorem volunt Maletum, ſive Maleum dictum. Verùm quid multa? cum tubæ Inventor fuerit Moſes ille divinus Hebræorum dux, dicente Ioſepho *in tertio antiquitatum:* Adinvenit autem modum tubæ ex argento factæ: quæ eſt hujuſmodi, longitudinem habens penè cubiti, eſt autem anguſta fiſtula calamo capacior, præbens latitudinem quæ conveniat ori, ad ſuſceptionem ſpiritus, & claſſico ſono vicina, quæ Hebraca lingua vocatur Aſoſtra. Hæc ille. Sed haud ſcio undè de primis tubæ inventoribus tanta diſſenſio inter ſcriptores orta ſit: niſi intelligamùs alios aliud tubarum genus, ſunt enim plura genera, & alibi inveniſſe. In Latium inſtrumenta muſica, *teſte Dionyſio Halicar.* Arcades primi omnium attulerunt, cùm antea fiſtulis paſtoralibus tantùm uterentur. Placet inſuper antiquum uſum tibiarum in præliis ponere. Thucydides itaque auctor graviſſimus, tradit Lacedæmonios tibiarum modulis in præliis eſſe uſos: etenim cum paratæ eſſent claſſes & inſtructæ acies, cœptumque iri in hoſtem, tibicines inter exercitum poſiti canere incœptabant, non voluptatis cauſâ, ſed ut æquali modulatoque ſenſim ingreſſu convenientes, pugnam capeſſerent: cujus rei Polybius *libro quarto*, & Fabius *in primo*, & Plutarchus *in vita Lycurgi* meminit. Hunc morem, additis tympanis, etiam nunc noſter peditatus ſervat. Alyates quoque Lydorum Rex, *auctore Herodoto libro primo*, in bello adverſus Mileſios, fiſtulatores & fidicines concinentes habuit: ſicuti memoriæ proditum eſt, Cretenſes prælia ingredi ſolitos, præcinente ac præmoderante citharâ greſſus: *auctor Gellius.* At Parthos conſueviſſe tympanorum ſonitu pugnam inire, teſtatur Plutarchus *in vita Craſſi*, & Appianus Alexandrinus *in libro Parthico.* Reliqui ferè omnes, ut hodie fit, tubis in prælio utebantur. Vndè Vergilius de Miſeno tubicine inquit:

---- *Quo non præſtantior alter*
Ære ciere viros: Martemq; accendere cantu. CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

CAP. XVI.

De origine Philoſophiæ, & de duobus ejus principiis, & quis primus invenerit Ethicen, & Dialecticen, ac Dialogos introduxerit.

Philoſophiam, quam Cicero *in Officiorum libris* ſtudium ſapientiæ vocat, & *in Tuſculanis* virtutis indagatricem, atque vitiorum expultricem, à barbaris ad Græcos fluxiſſe plerique volunt, nam apud Perſas primum Magos eorum ſapientes claruiſſe dicunt: apud Babylonios & Aſſyrios, Chaldæos: apud Indos gymnoſophiſtas, quorum ſectæ princeps, *teſte Hieronymo contra Iovinianum*, Buddas nuncupabatur: apud Britannos & Celtas, ſive Gallos, Druides: apud Phænices, Orchum: apud Thraces, Zamolſim & Orpheum: apud Libycos, Atlantem: quos omnes, *auctore Laertio*, pro ſapientibus habuerunt. Ægyptii verò Nili filium Vulcanum fuiſſe dicunt, eumque philoſophiæ aperuiſſe principia. Sed idem Laërtius à Græcis philoſophiam manaſſe affirmat, quoniam apud eos Muſæum & Linum primos fuiſſe ſapientes ferunt. Verum *teſte Euſebio* primùm philoſophia ſicuti reliquæ ferè omnes diſciplinæ ab Hebræis originem duxit. Ex quo philoſophos Græcorum, qui Porphyrionis teſtimonio, amplius mille annipoſt Moſen fuere, Euſebius *in undecima de Præparatione Euangel.* Philoſophiam à Iudæis accepiſſe pleniſſimé demonſtrat, quando nec ipſius nomen philoſophiæ apud eos primùm fuit, ſed deinde: nam Pythagoras omnium primus, *Lactantio auctore in tertio*, Philoſophiam, id eſt, amorem ſapientiæ, & ſe philoſophum, id eſt, amatorem ſapientiæ, nominavit, dicens, ſolum Deum ſapientem eſſe: antea enim ſophia, hoc eſt, ſapientia dicta eſt, quæ nunc Philoſophia vocatur:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

& qui hanc profitebantur, Sophi, id eſt, ſapientes vocitati ſunt. Philoſophiæ autem duo fuere principia: alterum, quod ab Anaximandro Ionicum eſt appellatum, eo quòd Thales Mileſius fuerit ex Ionia, & hic Anaximandrum inſtituerit: alterum verò ex Pythagora Italicum eſt dictum: quoniam ejus auctor Pythagoras valdè multum in Italia philoſophiæ operam dedit: Euſebius *in* 10, *de Præparatione Euangel.* tertium addit, id eſt, Cleaticum, cujus Xenophanes Colophonius auctor dicitur. Dividunt inſuper Philoſophiam, *auctore Cicerone de Oratore*, in tres partes, in Naturæ obſcuritatem, in Diſſerendi ſubtilitatem, in Vitam atque Mores: & primam Phyſicam, alteram Dialecticam, tertiam Ethicam Græci vocant: Quam etiam diviſionem Plato, *ut ait Euſebius*, ab Hebræis ſumpſit ſicuti ſingula ipſius Philoſophiæ præcepta. Phyſicæ proprium eſt de mundo & de his quæ ſunt in eo, diſſerere, quam ex Ionia Athenas Archelaus primus importavit. Ethicæ verò, de vita moribuſque tractare, quam Socrates comperit. Cicero *libro quinto Tuſculanarum*: Socrates autem primus Philoſophiam devocavit è cœlo, & in urbibus collocavit, & in domos etiam introduxit, & coegit de vita & moribus rebuſque bonis & malis quærere. Dialectica autem ambarum partium affert rationes, quæ à Zenone Eleate initium ſumpſit. Quamvis, ſecundum alios, in quinque partes dividatur, in Phyſicam, Methaphyſicam, Ethicam, Mathemaricam, & Logicam. Verùm nos jam fines noſtros egreſſi ſumus, non enim res definire & de ſingulis planum facere, ſed de earum initiis docere noſtri tantummodo eſt muneris: proinde ad inſtitutum opus redamus. Dialogos, uti apud Laërtium diſcimus, Plato omnium primus introduxit, vel potius maximè omnium illuſtravit: nam Ariſtoteles *libro de poetis primo*, illud ſcribendi genus inventum tradit ab Alexameno Scyreo, Tejove.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

CAP. XVII.

Qui primi Aſtrologiam adinvenerint, aut quorundam ſyderum curſus, & ſphæram, ventorumque rationem: atque quot illi ſint: & obſervationes ſyderum in navigando.

Terra potiſſimum ex ſyderum temperatione fructus fert uberiores, ut nos in eo proverbio demonſtravimus, Annus fructificat, non tellus: hominumque natura, ſi Iulii Firmici, ut ita dicam, ſomniis credimus, maximè ſyderibus ſubiecta eſt: ait enim: Qui habebit horoſcopum in quarta parte Mercurii, erit ratiocinator: qui in equo, auriga; qui in ſeptima parte arietis, gibber aut gibberoſus. Et alibi: Luna, inquit, candidos, Saturnus nigros, Mars rubicundos gignit. Et hoc ab Ægyptiis profectum dixerim: nam Herodotus de hac religione ita ſcribit: Alia inſuper ſunt ab Ægyptiis excogitata, quis menſis dieſve, cujus deorum ſit, & quo quis die genitus, qualia ſortietur, & quam mortem obibit, & qualis exiſtet. Chaldæi verò, *teſte Diodoro libro tertio,* dicebant Planetas plurimum conferre ad bona vel mala conſequenda. Vnde Hermione *apud Ovidium* ita conqueritur:

Quæ mea cœleſtes injuria fecit iniquos?
Quodque mihi miſeræ ſydus obeſſe querar?

Hinc igitur ab hominibus ex obſervatione cœleſti inventa eſt Aſtrologia, in qua cœli converſio, ortus, obitus, motuſque ſyderum, arte quadam concluſus eſt. Hanc Ægyptii, *ut auctor eſt Diodorus*, à ſe primum repertam aſſerunt: alii verò à Mercurio. Sed idem *libro quinto* Actinum Solis filium ad eos Aſtrologiæ natitiam traduxiſſe docet, id quod Clemens primum Chaldæis, dein ipſis Ægyptiis aſſignat. At Ioſephus *in primo Antiqui-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ratum perſpicuè demonſtrat, Abraham primum Ægyptiis Aſtrologiam inventam à ſuis majoribus ut *infra dicemus*, tradidiſſe, cum in Ægyptum ille aufugerat, & ab his eam inde ſimulque Chaldæis, qui hujus quoque diſciplinæ auctores feruntur, ob jugem operam, quam obſervandis ſyderibus impendebant, ad Græcos fluxiſſe tradit, *in primo contra Appionem* dicens: Sed eos etiam qui de cœleſtibus & divinis primitus apud Græcos philoſophati, id eſt, Pherecydem Syrum & Pythagoram, & Thaletem omnes concorditer confitentur Ægyptiorum & Chaldæorum fuiſſe diſcipulos. Cæterum Plinius *libro ſeptimo* Atlantem Lybiæ filium Aſtrologiam inveniſſe dicit. Quapropter Poëtæ tradiderunt hunc ſuſtinere cœlum humeris. Vergilius in ſexto:

----Vbi cœlifer Atlas.
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

Sed idem Plinius *lib. 6*. Iovi Belo hoc adſcribit: dicens: Durat adhuc ibi Iovis Beli templum, inventor hic fuit ſyderalis ſcientiæ. Et *in 5. lib.* aliter ſcribens. Ipſa gens Phœnicum in gloria magna literarum inventionis & ſyderum. Alii volunt Aſſyrios reperiſſe: quibustamen Servius *ſuper ſexta Ecloga Bucolicorum* ait: Prometheum prius Aſtrologiam indicaſſe. Verùm enim verò horum, quos prodidimus, poſtea alios alibi hujus rei auctores fuiſſe ducimus, quando à primordio ſtatim Orbis liberi Seth, Adam primi hominis filii, *teſte Ioſepho auctore ſanè graviſſimo, in primo Antiquitatum*, diſciplinam rerum cœleſtium primùm invenerunt qui ut ne dilaberentur quæ reperiſſent, neve antequàm venirent ad cognitionem deperirent, cùm prædixiſſet Adam rerum omnium futurum interitum, duas columnas fecerunt, ex quibus una ex lateribus conſtructa erat, altera ex lapidibus ut ſi lateritia ab imbribus deſtrueretur, lapidea permanens integram ſcripturam legentibus præberet. His igitur in columnis ea quæ ad obſervationem

ſyderum

ſyderum pertinerent, inſcripſerunt. Proinde ab Hæbræis ad Ægyptios & Chaldæos & deinde ad reliquos Aſtrologiam manaſſe, credere par eſt. Ac tale fuit Aſtrologiæ artis, nempe ad ſanarum mentium delirationem duntaxat excogitatæ initium. Defectus Solis & Lunæ primus Romani generis, *teſte Plinio lib.* 2. Sulpitius Gallus, apud Græcos Thales Mileſius deprehendit: Lunæ curſum, *ut idem ait*, Endymion. Sed defectum Lunæ Plutarchus Anaxagoram primũ monſtraſſe dicit, *in vita Niciæ* dicens: Primus autem qui lunaris luminis atq; umbræ cauſam deprehenderit, ac literis mandare auſus ſit, Anaxagoras fuit, etenim quod is antea ignotus eſſet, ex eo probat, quod cum Nicias malè geſtis rebus Siciliam deſerere decreviſſet, & noctu forte Luna defeciſſet, omnes milites propter rei ignorationem, quanquam paulò ante Anaxagoras claruerat, turbati, malum aliquod ſibi portendi arbitrari ſunt. Veneris ſyderis naturam Pythagoras Samius inveſtigavit: quod idem eſſe, quem Luciferum vocamus, qui ante matutinum tempus oritur & veſperum, quia poſt Solis occaſum refulget, Parmenides primus animadvertiſſe dicitur, auctor Laërtius *in nono*. Sphæræ, *teſte Cicerone lib. Tuſculan. primo*, Archimedes Syracuſanus repertor fuit, quod Diogenes Muſæo adſcribit: Plinius verò *in* 7. Anaximandro, vel potius *ut eſt in ſecundo volumine*, *c.* 8. Atlanti. Ventorum rationem Æolus reperiſſe fertur: quod ideò proditum eſſe duco, quia, *auctore Strabone lib.* 6. *& Plinio in tertio*, ex fumo inſularum propè Siciliam, in quibus ipſe Æolus regnavit, incolæ quinam flaturi eſſent venti, triduo prædicebant: unde etiam Æolo ventos parere exiſtimatum eſt. Ventos autem nonnullis placuit eſſe quatuor: ab oriente æquinoctiali Solanum, à meridie Auſtrum, ab occidente æquinoctiali Favonium, à ſeptentrione Septentrionem: ut unaquæque cœli regio ſuum haberet ventum: ſunt enim totidem regiones, Ortus, Occaſus, Meridies, Septentrio. Ortus & occaſus mobilia atque

varia, meridies verò ſeptentrioqueſtatu perpetu
permanent. Sed qui diligentius rem hanc pertra
ctarunt, tradiderunt ventos eſſe numero octo, re
liquoſque quatuor poſuerunt Eurum, Africum
Corum ſive Caurum, Aquilonem: & id in primi
Andronicus Cyrrheſtes: is Athenis, *teſte Vitruvi*
locavit turrim, & in ſingulis lateribus imagine
ipſorum ventorum exſculptas, contra cujuſque fla
tus, ſupraque metam marmoream poſuit, ac i
ea Tritonem æreum dexterâ manu virgam porr
gentem, quem ita fabricatus eſt, ut vento circum
ageretur, ſtaretq; ſemper contra venti flatum, virg
interim ad ejus venti imaginem verſâ: Eſt itaqu
Eurus ab oriente hyberno collocatus inter Sola
num & Auſtrum: inter Auſtrum & Favonium a
occidente hyberno Africus: inter Favonium & Se
ptentrionem Corus: inter Septentrionem & Sola
num, Aquilo, à vehementi aquilæ volatu dictus
Græcè Boreas vocatur, ἀπὸ τῆς βοῆν, quod eſt cla
mare, quia ſonoro flatu eſt. Igitur orientales ven
tres ſunt, id eſt, ut ab hyberno orientali incipiamu
Eurus, Solanus, quem quidam Vulturnum nunc
pant, & Aquilo: ac totidem occidentales: Africu
Favonius, Corus. Atque ita Eurus flat adverſus A
fricum, Solanus adverſus *Favonium*, Aquilo co
tra Corum. Verum Favonius clarus & ſaluberr
mus eſt, quem nos à fovendo nominamus quo
genitalem habeat ſpiritum: à Græcis Zephyrus vo
catur, quaſi ζωὴν φέρων, hoc eſt, vitam aff
rens: quemadmodum Auſter nebuloſus & peſt
fer præſertim Romæ, qui à Græcis Notus dicitu
quibus νοτὶς humor eſt. Per hunc modum An
dronicus Cyrrheſtes oſtendit, undè certi vento
rum flatus ſpirarent, quem nunc ubique gentiu
ſervant, poſitis in ſummitate locorum pinnis ænei
per quas ventorum flatus indicentur. At quonia
ventus nihil aliud eſt, niſi aëris fluctus, & ide
fluctus pro locorum natura, alius alibi concitatu
idcirco factum eſt, ut incolæ in ſuis quiſque r

gio

gionibus nomina aliquot ventis dederint, eoſque ſuos proprios habuerint, ut Scyron Athenienſium, ut Circius Narbonenſis provinciæ, ut Iapyx Apuliæ ventus eſt, & alii aliarum regionum. Obſervationes autem ſyderum in navigando Phœnices adinveniſſe auctor eſt Plinius *in 7. Natur. hiſtoriæ.*

CAP. XVIII.

Qui primi Geometriam, & Arithmeticam invenerint.

Nilus totius orbis fluviorum celeberrimus, à ſolſtitio æſtivo, uſque ad autumnale æquinoctium, ut Herodotus *lib.* 2. Diodorus *in* 1. teſtatur, immensâ aquarum mole quotannis totam Ægyptum exundat: ex cujus incremento, Ægyptii vim aut penuriam futurarum frugum prævident, Ægyptus enim cum Nilus in 12. cubitos, excreſcit, famen ſentit: in 13. etiamnum eſurit: 14. cubiti hilaritatem afferunt, 15. ſecuritatem. 16. delitias: quod juſtum fertur eſſe incrementum: maximum autem, ætate Claudii principis, fuit cubitorum 18, ſicut minimum Pharſalico bello, veluti cædem magni Pompeji prodigio quodam averſante: *auctores Plin., lib.* 5. *& Strab.* 17. Cùm hujuſmodi itaque Nili inundationes limites agrorum confunderent, nunc minuendo, alias immutando, nonnunquam delendo ſigna quædam, quibus proprium ab alieno diſcerneretur, iterum atque iterum metiri eam terram oportebat: propter quod Strabo 17. *Geogr.* & Herod. 2. ajunt, nonnullos prodidiſſe Geometriam ab Ægyptiis primò inventam eſſe, quemadmodum arithmeticam id eſt, numeralem ſcientiam à Phœnicibus propter mercaturas. Sed Ioſephus utrumque Hebræis attribuere videtur, *in* 1. *Antiq.* ſic ſcribens: Illi namque cum eſſent religioſi, cùm & eis pabula ad majus tempus

exiſterent præparata, tot annorum circulis ritè vivebant: deinde propter virtutes, quas jugiter perſcrutabantur, id eſt, Aſtrologiam & Geometriam, Deus eis amplius vivendi ſpatium condonavit. Et deinde *cùm de Abraham mentionem facit*, ſubjicit: Arithmeticam eis quoque contulit, & quæ de Aſtrologia ſunt, ipſe quoque contradidit: nam ante adventum Abraham in Ægyptum, hæc Ægyptii penitus ignorabant. Artem poſtea, *ut M. Tullius auctor eſt*, Pythagoras multum amplificaſſe dicitur. Geometria, *teſte eodem Cicerone de Oratore*, verſatur in lineamentis, in formis, in intervallis, in magnitudinibus quæ ita ſub ſe continet Geographiam, quæ ſitum Orbis pingit, in qua floruit Strabo tempore Tiberii Cæſaris, & Ptolomæus Trajani & Antonini Imperatorum principatu. Apud nos Plinius abſolutiſſimè de hac re tractavit, & Solinus in Collectaneis.

CAP. XIX.

Quis primus repererit Pondera & Menſuras ac Numeros, & de vario apud gentes numerandorum annorum modo.

Videtur omninò locus exigere, ut antequam hinc digrediamur, quis pondera & menſuras ac numeros repererit, indicemus, cum præſertim Geometriæ atque Arithmeticæ partes ſint, ſcriptoreſque de hac re non planè inter ſe conſentiant. Eutropius itaque *ſtatim in principio 1. lib.* Sidonium menſuras & pondera eo tempore inveniſſe tradit, quo apud Albanos Procas, apud Iudæos Aza, apud Hieroſolymos Hieroboam regnavit. Alii ſecundum Mercurium ex Creta, Iovis Filium comperiſſe volunt At Plin. *lib.* 7. inprimis hoc Phidoni Argivo, vel, ut Gellio placet, Palamedi aſſignat, Strabo autem *lib.* 5. Phædonem Elidenſem reperiſſe affirmat. Ex quo ita intelligendum puto,

ut

ut alii aliis primum menſuras & pondera invenerint: velut, Diogenes Laërtius. *lib.* 9. affirmat, Pythagoram primum adinveniſſe Græcis, & Ioſeph. 1. *Antiq.* dicit, Cain Adam filium mortalium omnium, ut credere convenit, primùm hæc conſtituiſſe. Numerorum autem repertorem ſunt qui dicant Samium Pythagoram: alii non hunc, ſed alium Pythagoram Rhegynum ſculptorem: alii verò Mercurium. Livius dicit numerum putari inventum Minervæ. Modus numerandi annos apud Græcos per Olympiades fuit, qui aut per notas ſuarum literarum numerum notabant. Apud Romanos primùm per luſtrum, quod quinto quoque anno claudebatur, *de quo fuſius lib. proximo cap. 4. dicemus.* Deinde per clavos, qui idcirco annales vocabantur, aut per Conſules, id fiebat. Clavi enim in pariete ædis Iovis ea parte qua erat templum Minervæ, in ſingulos annos figebantur, ut per eos numerus annorum colligeretur. Sanè lex priſcis literis ac verbis ſcripta erat, ut qui prætor maximus eſſet, Idibus Septembris clavum pangeret: nam quia raræ per ea tempora literæ erant, notæ numeri annorum clavi fuere. Minervæ autem templo ea lex dicata erat, quod numerus ejus deæ inventum ſit. Volſinii quoque clavos, numerorum indices, habuere fixos in templo Nortiæ Hetruſcæ deæ. Poſtea Conſules id officium fecere, & poſtremò ſolenne clavi figendi ad Dictatores tranſlatum eſt. At more intermiſſo, cùm poſt longum tempus peſtilentiâ laboraretur & ſeniorum memoriâ repetitum foret, aliquando eum morbum ſedatum fuiſſe ob clavum à Dictatore fixum, ejus rei cauſa L. Manlius Dictator dictus eſt, qui T. Pinnarium magiſtrum equitum dixit. Bella ſcilicet placatio, vel potius puerorum certamen, qui ita ſolent ludere. Ecquid religionis cultuſvè in eò pangendo clavo eſſe potuit: qui parietem templi magis aperiebat, quàm claudebat? Sed ea erat illius temporis calamitas, cùm nondum ad Romanos

per

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

perveniſſet Dei optimi maximi cognitio. Nos ſimiliter his ſeptem literis, CDILMVX numerum notamus: vel aliis notis: 123456789. ſatis omnibus cognitis, ut nihil ſit quod reliquas ponamus, earumve rationem explicemus.

CAP. XX.

Quis primus Medicinam invenerit, & in quot ea diviſa ſit partes, ac apud quos olim non fuerit medicorum uſus,

Medicina, quæ ſuis divinis, ut ita dicam, remediis haud dubiè mortalibus inter tot morborum undique erumpentium genera verſantibus, magno ubique præſidio præſtòque eſt, diis primùm inventionem ſuæ artis, nec me hercule injuriâ, aſſignavit: ipſaque ab oraculis deorum multifariam petita eſt. Hanc enim *teſte Diodoro*, volunt Mercurium apud Ægyptios primùm inveniſſe: ſecundum verò veteres, Apis Ægyptiorum Rex reperit, quod alii *auctore Plin. lib.* 7. Arabo Apollinis & Babylonis filio tribuunt. alii vero ipſi Apollini. Vndè ad Daphnen virginem apud Ovidium *lib.* 1. *Metamorph.* dicit:

Inventum medicina meum eſt, opiferque per orbem
Dicor,

Et Oenone apud eundem:

Ipſe repertor opis vaccas paviſſe Pheræas Fertur.

Macrob. *in* 1. *Satur.* hujus rei veram reddens rationem, de Apolline ait: Hinc eſt, quòd eidem attribuitur medendi poteſtas: quia temperatus ſolis calor morborum omnium fuga eſt. Clemens autem Ægyptiis omninò adſcribit: ejus verò amplificationem Æſculapio primò Apollinis filio. Meruit & in ea arte laudem tertius Æſculapius Arſippi & Arſinoæ filius, qui præter cætera primus *teſte Cicerone de Nat. deorum* dentis evulſionem, ac purgationem alvi inveniſſe fertur. Hanc

tamen

men quiſquis primitus invenerit, hoc quippe pa-
o excogitaſſe fertur. Nam cum homines, ut
ibio Quint. placet ſicut antea diximus, ex obſer-
itione rerum, ea quæ ſalubria aut inſalubria viſa
nt, probè notaſſent, hujuſmodi artem corpora
irandi gratiâ confecerunt. Atqui Con. Celſus in-
ntionem artis ſcienter ponit *lib.* 1. ſcribens:
pè cauſa apparet, ut puta lippitudinis, vulneris,
que ex his patet medicina: quod ſi ſcientiam non
bjicit evidens cauſa, multo minus ea poteſt ſub-
cere quæ in dubio eſt. Cùm igitur illa incerta in-
omprehenſibilisque ſit, à certis potius & ex-
oratis petendum eſt præſidium, id eſt, ab his
uæ in ipſis curationibus experientia docuit, ſicut
1 cęteris omnibus artibus: nam ne agricolam qui-
em, aut gubernatorem diſputatione, ſed uſu fie-
liquet. At iſtæ cogitationes nihil ad medicinam
ertinent, cum de his rebus qui diverſa ſenſerunt,
on ab obſcuris cauſis, neque à naturalibus actio-
ibus, ſed ab experimentis, prout cuique reſpon-
erant in perducendo, homines in eandem ſani-
item, medendi vias traxerint. Notarunt enim,
grorum qui ſine medicis erant, alios propter
viditatem primis diebus cibum protinus ſum-
ſiſſe, alios propter faſtidium abſtinuiſſe, & leva-
um magis morbum eorum qui abſtinuiſſent: item-
ue alios in ipſa febre aliquid ediſſe, alios paulò
nte eam, alios poſt remiſſionem ejus, & opti-
nè iis ceſſiſſe, qui poſt finem febris id feciſſent.
adem ratione alios inter principia ſtatim uſos
ſſe cibo pleniore, alios exiguo, & graviores eos
actos qui ſe implevîſſent. Hæc ſimiliaque cum
uotidie inciderent, diligentes homines talia ani-
madvertentes, ad extremum perceperunt, quæ
egrotantibus utilia forent. Sic medicinam ortam
nter omnes conſtat. *Hæc ille.* Poſtea medicina in
res diviſa eſt partes, ut una eſſet quæ victu; altera
quæ medicamentis; tertia quæ manu mederetur.
Primam διαιτητικὴν, ſecundâ φαρμακευτικὴν
tertiam

tertiam χειρουργικὴν Græci appellant. Ita mo
aut victu, aut medicamentis purgantur, manu
curantur. Hujus autem partis, id eſt, Chirurgiæ i
ventor dicitur primus Æſculapius, quem Græ
tradunt primum obligaviſſe vulnus. Sed medic
na cum nulla artium, *ut Plin. ait*, inconſtanti
ſit, & ſæpius mutetur, quia nulla eſt fructuoſio
longo tempore in nocte denſiſſima delituit, qua
omnino perditam, *teſte eodem Plinio lib. N*
hiſt. 29, Hippocrates genitus in Inſula Co, Æſc
lapio dicata in lucem revocavit. Nam cum fuiſ
mos, *ut ait Strabo in 8. Geog.* liberatos morbis i
ſcribere in templo ejus Dei qui auxiliatus eſ
quò poſtea ſimilitudo proficeret, exſcripſiſſe
traditur, & ita ex his hanc artem excerpſiſſe,
teſte Plinio lib. 36. primus medendi præcepta lo
gè poſt hominum memoriam clariſſimè condid
Romam conſtat primum ex medicis veniſſe Pel
ponnenſem Archagathum Lyſaniæ filium, L.
milio Paulo. M Livio coss. anno urbis D X X X
eique jus Quiritum datum & tabernam in co
pito Acilio emptam. Is primò vulnerarius, in
ob ſecandi urendique ſævitiam carnifex appella
fuit: & cum alii accurrerent Græculi medici, ide
que facerent, omnes ſimul cum ſua medicina
tædium venerunt. Quare à M. Catone Cenſor
reprobati, Vrbe & Italiâ pulſi ſunt: de quibus ip
Cato ad filium in hunc modum ſcripſit: Dicam
iſtis alio loco, Marce fili, quid Athenis exquiſitu
habeam, & quod bonum ſit illorum literas aſp
cere, non perdiſcere. Vincam nequiſſimum & i
docile genus illorum, & hoc puta vatem dixiſ
Quandocunque iſta gens ſuas literas dabit, omn
corrumpet, tunc etiam magis, ſi medicos ſuos h
mittet. Iurarunt inter ſe, barbaros necare omn
medicinâ, ſed hoc ipſum mercede faciunt, ut fid
his ſit & facilè diſperdant. Nos quoque dictita
barbaros & ſpurios, noſque magis quàm alios op
cos appellatione fœdant. Plinius etiam de huju
mo

odi carnificibus (ſunt enim & mediciperitiſſimi,
nicum profecto adverſus tot morborum genera,
ominibus ſubſidium) *in fronte 29 libri* ait. Nec
ubium eſt, omnes iſtos famam novitate aliquâ
ucupantes, animas ſtatim noſtras negotiari. Hinc
læcirca ægros miſeræ ſententiarum concertatio-
es, nullo idem cenſente, ne videatur aſſertio alte-
us. Hinc illa infelicis monumenti inſcriptio Tur-
â ſe medicorum periiſſe. *Et paulò inferius* ſubdit:
Nulla præterea lex, quæ puniat inſcitiam capita-
em, nullum exemplum vindictæ, diſcunt pericu-
s noſtris: & experimenta per mortes agunt, me-
icoque tantum hominem occidiſſe, ſumma im-
unitas eſt, &c. Atque ſapienter Babylonii facti-
abant, *qui teſte Herodoto lib.* 1. *& Strabone* 16.
ieor. medicis nou utebantur: ſed ægrotos in forum
fferebant, ut viri qui eos adirent conſulerent, hor-
arenturque ad ea, quæ ipſi faciendo effugiſſent ſi-
nilem morbum, aut alium noviſſent effugiſſe, nec
is erat quempiam ægrotum ſilentio præterire.
dem factitabant Baſtetani homines montani, qui
l Hiſpaniæ latus incolunt, quod ad Aquilonem
pectat, & Ægyptii. Ex quo Strabo *lib.* 3. *Geog.*
um de Luſitanis meminit, Baſtetani, inquit, ægro-
os vetuſto ritu Ægyptiorum in plateis deponunt,
t qui eo morbi genere tentati ſunt, commonefa-
ere eos valeant. Quanquam non eundem ſemper
itum Ægyptiis fuiſſe, Herodotus docet *lib.* 2.
ta ſcribens: Iam verò medicina apud eos hunc in
nodum diſtributa eſt, ut ſingulorum morborum
inguli ſint medici, non plurimum. Itaque omnia
eferta ſunt medicis, alii enim ſunt oculis curandis
onſtituti, alii capiti, alii aliis partibus, alii mor-
bis occultis. In medicina verò deinde quam pluri-
miſfloruerunt & in iis Caſſius Calpitianus, Arun-
tius Rubrius, Antonius Muſa Auguſto Cæſari
chariſſimus: Galenus tempore Antonini Pii, &
non longè poſt Avicenna.

CAP.

CAP. XXI.

De herbariæ & medicamentariæ atq melleæ medicinæ inventoribus: & qu homines ab animalibus remedia didic rint.

Non dubium eſt, quin Natura herbas aut ſalut aut voluptatis gratiâ, ut multis conſtat exen plis genuerit: nam Xanthus hiſtoriarum auct *teſte Plin. lib.* 25. tradit occiſum draconis cat lum revocatum ad vitam à parente herbâ, qua Balin vocant. Picus itidem avis, adactum ej cavernis cuneum admotâ quadam herbâ exili eugit. Quinimò Indorum quidam, *ait Herodot lib.* 2. herbâ tantùm victitant. Appianus etia Alexand. ſcribit, Parthos ab Antonio fugat cum fame premerentur, in quandam herbam i cidiſſe, quam qui comederent, nihil aliarum r rum reminiſcerentur, aut intelligerent, niſi qu lapides continuè effoderent, quaſi quidpiam mag operis facturi; & ſic debacchati bilem demum ev mentes interirent. Quid demum plura? nihil n herbarum vi effici poſſet, ſi plurimarum vires n ignorarentur. Hæc itaque, *teſte Plinio*, erat an qua medicina, cujus, *idem teſtis in* 7. repertor f Chiron Centaurorum juſtiſſimus, Saturni ex Phy lira filius, qui & medicamentariam medicinam vulnera, aut ulcera & hujuſmodi curanda inveni quam tamen alii Apollini aſſignant. Ex quo ip apud Ovidium dicit:

----- *Herbarum ſubjecta potentia nobis.*

Alii verò Æſculapio ejus filio, quem Ovid. *in Metamor.* dicit medicinam hanc à Chirone did ciſſe cum illi nutriendum Apollo pater tradidiſſe Alii demum Samothracum filiis, *teſte Euſebi* adſcribunt. Verùm Chironem ideò fortaſſe d

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

erunt hanc primum comperiſſe, quia *ut Plin. ait* *b.* 25. *cap.* 4. herbam Centauream reperit, qua, cut idem teſtatur, curatus dicitur à vulnere pedis, nflicto ex lapſu improviſo ſagittæ Herculis ex ſuis nanibus, illitæ veneno hydræ. Nam Chiron cum ttrectaret arma Herculis, quem receperat hoſpitio, igitta in ejus pedem decidit. Ovid. *in* 5. *Faſt.*

Dumque ſenex tractat ſquallentia tela venenis,
Excidit, & lævo fixa ſagitta pede.

Ovidius tamen eum ex hoc vulnere periſſe ſentit, ta ſcribens:

Nona dies aderat, cum tu juſtiſſime Chiron,
Bis ſeptem ſtellis corpore cinctus eras.

At medicamentorum, quibus morbi curantur, iſum Celſus *in principio lib.* 5. dicit antiquiſſimum ſſe: auctorem tamen non ponit, ſed tradit Aſcle-piadem medicum peritiſſimum magna ex parte um uſum ſuſtuliſſe, quod omnia medicamina & nali ſucci ſint & ſtomachum lædant: & definit omnes medicinæ partes ita annexas eſſe, ut ſepa-ari nequeant, ac ideo medicinam quæ victu cu-at, aliquando adhibere medicamentum, & eam uæ medicaminibus purgat, rationem victus; at-que hoc pacto ſanitatem aut conſervari amiſſamvè ecuperari. Ad herbas revertor. Et ſic alii alias herbas invenerunt, ut Mercurius moly, Achilles chilleam, Æſculapius penacem, compluresque lias, quod admodum longum eſſet, minimèque neceſſarium perſequi, cum præſertim Plinius illud pſum diſertiſſimè prodat. Medicinam verò ex melle, *teſto Plin.* Sol Oceani filius invenit. Ani-malia præterea quædam (mirum quàm multa à beſtiis homo didicerit) nonnullas herbas atque re-media commonſtrarunt: quæ homini poſtea uſui forent: nam dictamnum herbam ad extrahendas ſagittas utilem, cervi hominibus monſtravere, per-cuſſi eo telo paſtuque ejus herbæ ejecto, id quod Cicero *in ſecundo de Natura deorum* feris capris ad-ſcribit. Iidem cervi percuſſi à phalangio, quod eſt

ara-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

aranei genus, aut aliquod ſimile, cancros edend
ſibi medentur, Chelidoniam viſui ſalubertima
hirundines docuere, vexatis pullorum oculis il
medentes, id quod Cornelius Celſus *libro ſext*
naturæ ejus avis, non herbæ aſſignat, ita ſcriben
Si extrinſecus ictus oculum lædat, ut ſanguis in
ſuffundatur, nihil commodius eſt, quàm ſangui
vel columbæ, vel palumbi, vel hirundinis inung
re. Neque id ſine cauſa fit, cum horum acies e
trinſecus læſa, interpoſito tempore in antiquu
ſtatum redeat, celerrimeque hirundinis. Vn
etiam locus fabulæ factus eſt, per parentes id herl
reſtitui, quod per ſe ſaneſcit. Teſtudo cunila
quam bubulam vocant, paſtu, vires contra ſerpe
tes refovet. Hedera apri in morbis ſibi medentu
Ab Hippopotamo, id eſt, ab equo quaſi fluviti
(eſt enim animal in Nilo) medici mittere in mo
bis ſanguinem, quod phlebotomare vocant, did
cerunt: aſſiduâ namque is ſatietate gravedinoſ
factus exit in littus, recentes arundinum cæſur
perſpeculaturus, atque ubi acutiſſimum videt ſtip
tem imprimens corpus, venam quandam in cru
vulnerat, atque ita profluvio ſanguinis morbidu
corpus exonerat, plagam verò rurſus limo obduci
Simile quiddam & avis in eadem Ægypto mor
ſtravit, quæ vocatur Ibis, ciconiæ ferè ſimilis, 8
ipſa quoque ſerpentum pernicies. Hæc roſtri ac
uncitate per eam partem ſe perſuit, qua reddi cib
rum onera conſuevere. Hinc clyſteris uſum med
ci primum didicerunt. Muſtela in anguium vena
rutâ ſibi ſalutem quærit: Ciconia origano. De he
bis autem primus omnium, quos memoria novit
Orpheus accuratiſſimè ſcripſit: poſt eum Muſæus
etſi per idem temporis ambo fuiſſe dicuntur, ne
non & Dioſcorides. Apud nos primum M. Cat
deinde Pompejus Leneus Magni Pompeii libertus
qui exemplaria Mithridatis regis de vi herbarum
juſſu magni Pompeii omnia, regiâ prædâ potiti
in noſtrum ſermonem tranſtulit. Quo primu
tem

...pore Plinius ſe animadvertiſſe ait, hanc ſcien-
...m ad Romanos perveniſſe.

CAP. XXII.

...ui primus Magicam artem invenerit, & à quibus celebrata: & quis modum effugandi dæmones, aut incantationes ediderit, quibus morbi ſedarentur.

...xigit locus, ut de origine Magicæ artis priùs di-
...catur, quàm libri finem faciamus: quandoqui-
...m natam primùm à medicina nemo dubitat.
...æc itaque à Zoroaſtre in Perſide, *auctore Plinio li-
...o tricesimo*, ut inter auctores convenit, ortum
...buiſſe fertur. Iuſtinus in principio ſuæ epitomes,
...nc Zoroaſtrem qui magicam artem reperit, Ba-
...rianorum regem fuiſſe dicit, qui *teſt. Euſ. de temp.
... in* 10. *Præpar. Euang.* plus DCCC. ferè annis ante
...rojana tempora fuit, quo etiam tempore Abraham
... Ninus fuerunt, cùm ageretur annus ab orbe con-
...to ter milleſimus, ac CLXXXV. At annos deinde
...ſt DCCC & circiter XV. Troja à Græcis capta
...t, qui fuit annus orbis conditi quater milleſimus.
...actantius autem & Euſebius, malos dæmones
...anc ſimul cum cæteris improbis artibus inveniſſe
...adunt: quam omnium artium fraudulentiſſimam
...linius eſſe aſſerit, miraturque quomodo multis ſe-
...lis in toto terrarum orbe valuerit: atque id ob
...m cauſam eveniſſe putat, quod ſola artium treis
...ias imperioſiſſimas humanæ mentis complexa in
... unam redegerit. Quippe à medicina primò, ut
...ictum eſt, manavit, ac ſpecie ſalutari irrepſit ſan-
...ior quàm medicina: ita deſideratiſſimis promiſ-
...s addidit vires religionis, ad quam maxime alli-
...antur hominum mentes: poſthæc miſcuit mathe-
...naticas artes nullo non avido de ſe futura ſciendi,
...que ea è cœlo veriſſimè peti credente. Ita poſſeſ-
...s hominum ſenſibus, triplici vinculo eo uſque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

adolevit, ut in magna humanarum gentium pa
plurimùm valuerit magnamque vim, uti poë
teſtimonio ſunt, ſemper habuerit. Nam Virgil
in Dæmone de Circe ait:

Carminibus Circe ſocios mutavit Vlyſsis.

Et quemadmodum fruges aliò pellicerentur, Ide

Atque ſatas aliò vidi traducere meſſes.

Quinetiam elementa quoque concuti, & men
hominum turbari & ſine ullo veneni hauſtu ſ
carminis violentiâ homines interimi putaru
Maro:

Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam.

Item:

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Et Ovidius *in Amor. 3. Eleg. 6.*

Carmine læſa Ceres ſterilem vaneſcit in herbam
Deficiunt læſi carmine fontis aquæ.

Lucanus:

Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni,
Incantata perit.

Hujus autem veneficii, quamvis per totum orbe
terrarum pervaſerit, *Lucano in ſexto Pharſaliæ*,
Apulejo de magia lib. 1. & 2. & Plinio in 30. a
ctoribus. Theſſaliam in primis infamiâ flagra
conſtat, quod Theſſalis nihil antiquius foret quà
maleficam artem curioſè perdiſcere & alios vic
nos populos edocere. Extabant etiam ætate Plini
ut ipſe teſtis eſt, ejus veſtigia apud Italicas gent
in 12. tabulis. Circe etiam Circeum monte
habitans juxta Cajetam, ex ea arte mirandos oſte
dit eventus. Ac tale eſt magiæ inventum. De h
quis ſcripſerit, non planè compertum habemu
Plin. *lib.* 30. dicit, Hoſtanem de ea primu
commentatum eſſe, atque Pythagoram, Empedo
clem, Democritum & Platonem ad hanc diſcer
dam navigaſſe: hanc reverſos prædicaſſe, & in a
canis habuiſſe, ſed præſertim Democritum: und
magiam Democrito, medicinam eadem ætat
Hipocrate illuſtrante, floruiſſe approbat, circite

CCCC

C. Vrbis annum. Idem Plinius in hac parte
ge poſt homines natos haud modeſtiſſimus: Eſt
alia, inquit, magices factio, à Moſe etiamnum
ochobel Iudæis pendens. Fuit autem Iochobel
us Moſis mater. Cæterum ex Plinii ore piacu-
n illud idcircò, ut arbitror, temerè prodiit, quo-
m cum Deus ſigna quædam edidiſſet, quibus
braicus populus facile crederet, Moſen ſibi ab
o ducem eſſe conſtitutum, rex Pharao (ſic enim
gyptii patriâ linguâ, *teſte Ioſepho in* 8. *Antiq.*
em nominant) hanc tanquam vana deridens,
ſit Ægyptiorum ſacerdotes eadem facere, qui
tim virgas in draconem verterunt. At Moſes ut
manis divina multo majora eſſe demonſtraret,
gam in terram projecit, quæ in colubrum verſa,
gyptiorum virgas in draconem tranſlatas repentè
ravit, *Auctor Ioſephus in* 2. *de Iudæorum antiq.* &
ſeb. l. 9. de Præpa Euang. Cum Moſes igitur hæc
plura alia divinitus ageret, homines qui magis
ſis quàm veris inhærent, magicâ arte fieri puta-
nt. Modum autem effugandi dæmones, quibus
pe corpora humana vexantur & incantationes
ibus morbi ſedari ſolent, Salomon Rex primus
cuit *dicente Ioſepho in* 8. *Antiq.* Præſtitit autem
eus etiam ei, ut contra dæmones artem ad utili-
tem hominum ediſceret, & incantationes inſti-
it, quibus ægritudines ſoleant mitigari: modum
iam conjurationum, quibus obſtricti dæmones
denuo redeant, effugantur, invenit. Et quonam
cto hujuſmodi dæmones expellerentur, perſpi-
e demonſtrat: Vidi etenim, inquit quendam
leazarum de gente noſtra, præſente Veſpanio, &
us filiis & tribunis, alioque ſimul exercitu, cu-
ntem eos qui à dæmonibus vexabantur. Modus
utem medicinæ fuit hujusmodi. Intulit naribus
jus qui à dæmone vexabatur, annulum habentem
uper ſignaculum radicem à Salomone monſtra-
am, deinde dæmonem per nares odorantis abſtra-
it, & repentè cecidit homo, poſtea conjuravit
eum,

eum, juramentum objiciens Salomonis, ne ad eu
denuò remearet, id eſt, cantica quę ille compoſu
ſuper eum dicenda volens &c. Hodie etiam ſac
dotes noſtri, uti videmus, ſacris quibuſdam ver
dæmones ex humanis corporibus exire cogunt,
quibus benedicunt ægrotis, ii ut plurimum be
habent. Quam ſane poteſtatem Chriſtus Servat
noſter Apoſtolis dedit, cum apud Marcum Eua
geliſtam dixit: Ite in mundum univerſum, & pr
dicate Euangelium omni creaturæ. Qui credider
& baptizatus fuerit, ſalvus erit: qui verò non c
diderit, condemnabitur. Signa autem eos qui c
diderint, hæc ſequentur. Per nomen meum d
monia ejicient, linguis loquentur novis, & ſi qu
mortiferum biberint. non nocebit eis. Super ægr
tos manus imponent, & benè habebunt. Hæc a
tem mihi hoc loco potiſſimum commemorare p
cuit, quo legentes facilè intelligerent divina ver
longè quam dæmones, aut artem Magicam, vi
majorem habere.

Cap. XXIII.

De origine Necromantiæ, Pyromanti Aëromantiæ, Hydromantiæ, Geoman tiæ, & Chiromantiæ.

Magi, qui Perſicâ linguâ Sapientes appellantu
apud Perſas potiſſimum, *teſte Laertio*, de
rum cultui vacabant, precando illis vota, & ſac
ficia faciebant, de eorum ſubſtantia, id eſt, vi
natura, & genealogia diſſerebant, vitam in prim
frugaliter viventes. Sed uſque eò aucta eſt eoru
vanitas, ut non ſolùm obſervatione ſyderum futu
prædicere, verùm artibus quibuſdam veritat
umbras habentibus, & rerum ac verborum mal
ficiis, & ſcire omnia, & facere poſſe profiterentu
Ab his igitur ſex magices artis ſpecies fluxerun
Necromantia, Pyromantia, Aëromantia, Hydr
manti

antia, Geomantia atqne Chiromantia: quamvis Varro *lib. 7. Divin. rerum*, illas priores quaortantùm aſſignaverit Eſt autem Necromantia vinatio per cadavera, ut mortuus *apud Lucan. in* ſuſcitatus, eventum belli Pharſalici Sexto mpeio prædixit. Pyromantiam vocant, quæ ignem divinatur, dum inſpicimus, quid fulgur, id fulmen, quidve ignea vis ſignificet, ut Tanail. Tarquini priſci regis uxor, *teſte Livio ab urbe* id. *& Dionyſio in* 4. videns flammam lambere rvii Tulli caput, illum Romanorum regem fore ædixit. Aëromantia divinatio per aërem, ut tà per avium volatum, guſtum, cantum ac ventum grandinumque inſuetas procellas: ut ferrum *ut ait Plin. lib* 2. quo in Lucanis pluit, ſignifivit M. Craſſi in Parthis interitum: veluti quoque oides, quibus, *auctore Livio in* 1. *de ſecundo bello* *inico*, in Piceno pluiſſe nuntiatum fuit, ſtrages as indicarunt, quas Annibal Italiæ intulit. Hyomantia ex aqua: quemadmodum Varro prodi-, puerum vidiſſe in aqua effigiem Mercurii quæ L. verſibus omnem Mithridatici belli pronunivit eventum. Geomantia divinatio per terrarum atus. Chiromantia, divinatio per linearum maum inſpectionem. Iuvenal ſaty. 6.

Frontemque manumque Præbebit vati.

uæ omnia ſuperſtitioſa ſunt, atque omninò ricula: nam illis qui ea exercent, egeſtas ſemper perat, qui, ut M. Tullius *lib.* 1. *de Divinat. pro-* *finem*, ait, ſibi ſemitam non ſapiunt, aliis monant viam quibus divitias pollicentur, ab iis drachas ipſi petunt. Hoc igitur tanquam maleficæ perſtitionis homines omnia corrumpentes, oma inquinantes, ac propterea, dignos qui malè ſemer audiant, declinemus, ac potius inſectemur, ut crâ ſanctâque religione imbutos decet.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

CAP. XXIV.

De duobus Divinandi generibus, & de ori-gine Aruſpicinæ artis, & ſortium Præne-ſtinarum, & quis Somniorum interpre-tationem docuerit.

DVo ſunt, *auctore Cic. de divinatione, volumine* i
divinandi genera, quorum unum Naturæ eſ
alterum Artis. Eſt autem Natura in iis qui non ra
tione aut conjecturâ obſervatis ac notatis ſigni
ſed concitatione quadam animi, aut ſoluto libero
que motu futura præſentiunt: quod & ſomnian
tibus ſæpe contingit, & nonnunquam vaticinant
bus per furorem, ut accidiſſe legimus Sibyllæ E
rithrææ, & ſacerdotibus nonnullis: cujus gene
oracula etiam habenda erant, qualia fuerunt ora
cula Apollinis, aut Ammonis, aut reliquorum i
quibus homines crebrò illudebantur, veluti qu
arte dæmonum humanâque fraude reddebantu
Verùm Prophetæ, qui divino ſpiritu, non furo
lymphatico afflati erant, nunquam fallebant. A
verò in iis eſt, qui novas res conjecturâ perſequun
tur & verteres obſervationes didicerunt, quæ apu
priſcos habuit Aruſpicinam, auguria, aſtrologia
& ſortes: Aruſpicina *teſte M. Tullio lib. 1. de Di*
vin. apud Hetruſcos, ut illi futiliter prædicaban
primum ortum habuit: nam *ut idem in 2. de Di*
vin. ait, aranti cuidam in agro Tarquinienſi & ſul
cum altius imprimenti, ſubitò è terra extitit qui
dam, qui Tages appellatus, facie quidem pueri, ſe
ſenili prudentiâ à quo univerſa Hetruria aruſpici
nam edocta eſt, quæ ab ara & inſpiciendo ſibi no
men vendicavit. Sed Plin. *lib.* 7. aruſpicii inventi
onem cuidam Delpho tribuit, ſicut igniſpicii Am
phiarao. Hæc a. continet in ſe exta, fulgura &
oſtenta: mactatâ enim hoſtiâ ad aram eaque apertâ
quomodo cor, hepar & reliqua exta ſeſe haberent
inſpicie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſpiciebant, ex eorumque habitu atque colore fu-
ura conjectabant, ut, quo die primum in ſella au-
a ſedit Cæſar, in bove quem immolavit, cor non
pparuit, *Cicero & Appianus Alexand*, *lib*. 2. *de*
ellis civilibus auctores. Ex quo futuram infelici-
atem prædixerunt Aruſpices. Oſtenta autem ſunt,
uæ præter naturam evenientia, futurum aliquid
gnificant: ut cum in exercitu Xerxis, *auctore Her.*
b.hiſt.7. in Europam trajecto equa bellicoſiſſimũ
nimal leporem timidiſſimam feram peperit, quòd
rtur portendiſſe tantum exercitum fugam molitu-
um. Hæc verò, *ut Cicero inquit*, quia oſtendunt,
ortendunt, monſtrant, prædicunt, oſtenta, portẽta,
nonſtra, prodigia dicuntur. Tertia pars Aruſpicinæ,
fulmine, & in fulgure & tonitru conſiſtit, Virgil.

De cælo tactas memini prædicere quercus.

Hæc omnia ſub Aruſpicina ſunt: nam idem Cicero
it: Sed quoniam de extis & de fulguribus ſatis eſt
iſputatum, oſtenta reſtant, ut tota Aruſpicina ſit
ertractata. Atque hæc eſt Aruſpicina, quam qui
xercent, tum Aruſpices, tum Extiſpices nuncu-
antur. In ſecunda autem parte ejus divinationis,
uæ eſt artis: auſpicia ſive auguria ponuntur. Au-
picia quæ ab avibus inſpiciendis, ſicut auguria ab
vium guſtu, vel garritu dicuntur. Tireſiam The-
anum inveniſſe, *Plin. in* 7. auctor eſt. Auguria
erò, idem teſtis, ex avibus Caras, à quo Caria di-
a eſt, reperit: ex cæteris verò animalibus adjecit
rpheus. Verùm hujuſcemodi augurandi artem
uidam à Chaldæis ad Græcos, apud quos Am-
hiaraus, Mopſus, Chalchas, ſummi augures fue-
unt, à Græcis, ad Hetruſcos, ab Hetruſcis ad La-
nos veniſſe volunt. In avibus autẽ tria erant divi-
andi genera: aliæ n. aves volatu, ut præpetes,
uatum volatum Phryges *teſte Clemente*, primi
bſervaverunt: aliæ cantu, ut oſcines, aliæ guſtu
tura prædicebant. Tertium genus ex tripudio ſo-
ſtimo futura indicabat. Porro ſoliſtima tripu-
ia dicebantur auguria, quæ fiebant qnoties offa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

quæ pullis dabatur, aliquo modo cabebat in ſolum ac ita à ſolo ſoliſtimum vocamus. Sed hæc augurandi ars quanti facienda ſit, Moſſolamus Iudæus vir equidem ſapientiſſimus, perſpicuè demonſtravit Is enim *ſicut Ioſephus in* 1. *Antiq. contra Appionem ex Hecatæo tradit*, cum in bello eſſet & vates quidam dum iter facerent, ſtatim juſſiſſet omnes eatenus conſiſtere, quoad ex ave, quæ in proximo erat, augurium ageret, tacitus ſumpto raptim arcu ac emiſſis ſagittis, avem interemit: ac vati & nonnulllis aliis id iniquo animo ferentibus, Quid fur tis, inquit, mali dæmones? hæc enim avis ſuæ ipſius ſalutis neſciens, noſtri itineris eventum nobis potuit prædicere? ſi enim præſcire futura potuiſſet in hunc locum nequaquam veniſſet, metuens ut ſagittis à Moſſolamo Iudæo peteretur. Cæterùm hæc quantum olim apud omnes ferè gentes auctoritatis haberet, multis in locis teſtatur Cicero *de Divinatione præſertim in primo* ſcribens: Quis rex unquam fuit, quis populus, qui non uteretur prædictione divinâ, neque ſolum in pace ſed in bello? & *reliqua.* Sed Romani in primis uſi ſunt, eodem dicente: Omitto noſtros, qui nihil in bello ſine extis agunt, nihil ſine auſpiciis domi habent. Hæc ille. Apud eos inſuper, *ut Livius*, *Dionyſius*, & *Feneſtella teſtimonio ſunt*, ſummâ religione augurum collegium colebatur, quorum jus in Romana republica Cicero *in* 2. *de Legibus* maximum & præſtantiſſimum appellat. Quid quod augur, *ut ait Plutarchus in Problematis*, ob nullum maleficium ſacerdotio privabatur? quia non honoris & magiſtratus, ſed ſcientiæ & artis nomen eſt augur. Divinabant etiam per ſortes, quas in Latio Numerius Suffuſius *teſte M. Tullio in ſecundo de Divin.* primus invenit apud Præneſtinos, ſculptas in robore literarum priſcarum notis, quæ fortunæ monitu, pueri manu miſcebantur atq; ducebantur: de quibus etiam Tranquillus *in Tiberio* meminit. Somniorum interpretationem *auctore Plin. in* 7. Amphyction primus
docu-

ocuit, quod Trogus Ioſeph Iacob filio attribuit,
iem omninò peritiſſimè ſomnia eſſe interpretatum
ſephus 2. *Antiq.* idem affirmat. Clemens verò
elemeſſinis aſſignat. Sed hæc omnia fallaciis in-
enta ſunt, aut ad ſuperſtitionem, aut ad errorem,
el ad quæſtum: quando homines qui hæc profiten-
ır, tantum abeſt ut ulla in parte prodeſſe queant,
: etiam maximè noceant: nam ſicut Phavorinus,
ſte Gellio libro Noctium Attic. 14. dicebat,
dicunt proſpera & fallunt, miſer fies fru-
ra expectando: ſin adverſa dicunt, & mentiuntur,
iſer fies fruſtra timendo. Si verò non proſpera
ſpondent, jam inde ex animo miſer fies ante-
uam fato fias: ſin fœlicia ventura omninò promit-
int, expectatio ſpei te adeò ſuſpenſum fatigabit,
omnem futuri gaudii fructum ſpes ipſa tibi ade-
ierit Præterea ecquid juvat, aut quid affert ad ca-
endum, ſcire aliquid futurum, cum id certè fu-
ırum ſit, cum tamen nullo modo prænoſci poſſit?
Verg.

Neſcia mens hominum fati, ſortisque futuræ.

Quapropter Moſes ille ſapientiſſimus, iſtiuſmodi
eſtiferas artes populo ſuo vetuit, mandans ac di-
ens: Non augurabimini, nec obſervabitis ſomnia,
on declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid ſciſ-
itemini. Et per illud primum divinæ legis præ-
eptum: Vnum verum Deum colito, juxta pro-
ibuit eaſdem: imò Deus ipſe. Quæ omnia &
ervator noſter CHRISTVS procul nobis eſſe
oluit, cum dixit, Serva mandata. Sed hæc alibi,
ım de re Chriſtiana agetur.

Libri primi finis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

POLYDORI VERGILII
VRBINATIS
DE
INVENTORIBUS RERUM
LIBER II.

CAP I.

De Iuris ac Legum origine, & qui prim
mortalibus leges dederint, & quæ cau
à principio dandi fuerit.

QVanquam diſciplinarum liberali
originem primo tantùm libro co
plecti, deinde autem in reliquis al
rum rerum inventionem tradere ſ
tueram, rei tamen magnitudo fe
ut multo ſanè quam volebam, longior eſſem.
hoc itaque ſecundo lib. de Iuris primum atque l
gis origine commodè dicam. Ivs, *ut Paulo Iu*
conſulto placet, uno modo bonum ſemper dicit
Lege verò nihil aptius eſt ad conditionem huma
naturæ, dummodo, *ut Cicero vult in tertio de leg*
pro imperio capiatur: ſine ea enim nec domus ul
nec civitas, nec gens, nec hominum univerſum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

us ſtare, nec rerum natura omnis, nec ipſe Mundus poteſt: nam & hæc Deo paret, & huic obœdiunt maria, terræque & hominum vita juſſis ſupremæ legis obtemperat. Eſt itidem lex, ut Chryſippus definit, divinarum humanarumque rerum notitia. Item recti juſſio, pravique depulſio, bonum Dei, dogma hominum ſapientum, de qua mox dicemus. Ius autem, quam vis plurimis modis dicatur, Vlpianus dividit in Naturale, Gentium, & Civile. Naturale appellat, quod non ſolum humani generis proprium eſt: ſed omnium, quæ in terra, quæ in mari, cœloque naſcuntur: nam in nonnullis animalibus videmus maris & fœminæ conjunctionem, liberorum procreationem, educationemque quodam jure naturæ, quod *teſte M. Tullio in* 1. *de Legibus* in natura poſitum eſt, & ab a, hoc eſt, à Deo initium habet. Ius gentium, quo ſolum homines utuntur. Civile, ut Romanorum, Spartanorum, Athenienſium, quod legibus, interpretatione duodecim tabularum, plebiſcitis, ſenatus conſultis, decretis principum, & auctoritate prudentum conſtat. Principis verò legis non ſcriptæ, ſed in natura poſitæ, ex qua homines deinde leges condiderunt, quæ origo ſit, & quid ipſa ſit, Cicero *in* 2. *de Legibus* facilè declarat, cujus ideo verba ponam: Hanc igitur, inquit, video ſapientiſſimorum fuiſſe ſententiam, legem neque hominum ingeniis excogitatam, nec ſcitum aliquod eſſe populorum ſed æternum quiddam, quod univerſum mundum regeret, imperandi prohibendique ſapientia. Ita principem legem illam & ultimam mentem eſſe dicebant, omnia ratione aut cogentis, aut vetantis Dei. Ex quo illa lex, quam dii humano generi dederunt, recte eſt laudata: eſt enim ratio menſque ſapientis, ad jubendum, & ad dettahendum idonea. Et infra ſubdit: Orta eſt autem ſimul cum mente divina. Quamobrem lex vera atque princeps apta ad jubendum, & ad vetandum, ratio eſt recta ſummi Iovis. Deinde ſuggerit, ita concludens:

dens: Eſt ergo lex juſtorum injuſtorumque diſtin
ctio, ad illam antiquiſſimam & rerum omniun
principem expreſſa naturam, ad quam leges hom
num diriguntur, quæ ſupplicio improbos afficiun
defendunt, & tuentur bonos. Hujuſcemodi erg
legum originem hoc loco prodendam cenſeo. H
itaque leges mortalibus omnium prima dedit C
res. Ovid. *in 15. Metamorph.*

Prima dedit leges, Cereris ſunt omnia munus.

Diodorus itidem. *lib. 6.* ait: Nam præter ab ea re
pertum frumentum, leges dedit, quibus juſtè pi
que homines vivere aſſueſcerent, ex quo & L
giferam dixerunt. Herodotus etiam *in 6.* inqui
Cum in agrum Epheſium ingreſſi eſſent, ſub no
ctem ad urbem contendebant, cum illic à muli
ribus ſacra legiferæ Cereris fierent. Et Verg. *in*
Æneidos.

---- Mactant lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri.

Idem ſentit Plin. *lib.* 7. Cæterùm ut alii volun
Rhadamanthus primus edidit, poſtea alii aliis pr
mo leges tulerunt. Draco enim primus dedit Ath
nienſibus, deinde Solon: Ægyptiis quintus Merc
rius, aut Æthiopes, quorum ipſi Ægyptii colo
dicuntur: Minos Cretenſibus, Lycurgus Lacedæm
niis, Tyriis Charandes, Phoroneus Argivis, R
mulus Romanis, Italis Pythagoras, *uti Diony*
placet, Arcades, ipſis verò Arcadibus Apol
quartus. Sed ne veri Dei erga nos divini mune
immemores videamur, ipſi primùm hanc rec
beateque vivendi normam, ſicuti cætera omnia a
ceptam referre debemus: quod nec Ciceron
etiam tam prope, ut monſtratum eſt, duce natur
ad verum accedentem latuiſſet, ſi ullam veri D
unquam cognitionem habuiſſet: Deus enim, *aucto*
Ioſepho lib. 3. Antiq. leges quas deinde hominib
conſtitutas volebat, primò Moſi tradidit: qui dei
de primus legiſlatorum omnium quos commem
ravimus, quippe quibus, *teſte Euſebio*, longè æta
ſupe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

uperior fuit, eas Hebræis dedit. Teſtis idem Ioſephus *contra Appionem*. Dico igitur noſtrum legiſlatorem, quemlibet qui memorantur legiſlatorum antiquitate præcedere. Lycurgus enim & Solon & Zaleucus Locrenus, & omnes qui apud Græcos mirabiles ſunt, novelli atque recentes, quantum ad illum comparati, eſſe noſcuntur, quando nec ipſum nomen legis fuiſſe olim apud Græcos agnoſcitur: teſtis Homerus eſt, qui nuſquam opere ſuo hoc uſus eſt nomine. Et *paulò inferius* addit: Nam cum ſit tempus infinitum, ſi quis eum comparet aliorum legislatorum ætatibus, hunc ultra omnes inveniet. Euſebius quoque *in* 10 *de Præpar. Euang.* Moſen multo ante Cererem, quæ fertur prima, ut diximus, leges edidiſſe, fuiſſe teſtatur. A Deo igitur, quem Cicero Iovem vocitat lex originem habet & eam mortalium omnium primus Moſes Hebræis conſtituit, quæ cæteris deinceps hominibus condendarum legum haud dubiè exemplar fuit. At talis juris atq; legum origo. Verùm hoc loco illud diſputandum videtur, quid fuerit, quamobrem lex iſta ſcripta non perinde ut altera bona, poſtremò lata ſit, quæ, ut Apoſtolus Paulus ait, irã operatur, & ſexcentis pœnis mortales obligat: contra illa prior lex quæ non ſcribitur, ſed naſcitur, ac profluvio quodam naturæ fonte in humanum ingenium à primo fluit, ſine fraude, ſine dolo eſt, particeps Iuſtitiæ, expers iniquitatis. Quapropter è re noſtra minus fuiſſe videtur, ut altera introducta ſit, quæ nobis malo eſt. Proinde operæ pretiũ eſt de origine iſtius legis ſubtilius tractare, & quia divus Ambroſius *Ep.* 17. *ad Iren.* illud planè facit, eum ideo ita dicentem attendamus: Certum eſt, inquit, non fuiſſe legem neceſſariam, quæ per Moſen data eſt: nam ſi naturalem legem, quam Deus creator infudit ſingulorum pectoribus, homines ſervare potuiſſent, non fuiſſet opus eâ lege, quæ innodavit magis, quam ſolvit humani generis infirmitatem. Solvit eam naturæ legem Adam, qui voluit ſibi arrogare, quod non

acceperat, ut eſſet ſicut ejus Creator, qui ita per in-obœdientiam contraxit offenſam: nam ſi non ra[...]puiſſet imperium, prærogativam naturæ atque in[...]genitæ ſibi innocentiæ, hæredibus propriis reſer[...]vaſſet. Ergo quia lex violata eſt, ideo præſcriptum novæ legis neceſſarium fuit, ut vel partem haberet qui totum amiſerat. Simul quia cauſa dejectioni[...] ſuperbia fuit, debuit ea lex dari quæ eum Deo ſubjectum redderet: nam ſine iſta lege peccatum ne[...] ſciebatur, & minor erat culpa, ubi erat culpæ ignorantia. Vndè Dominus ait: Si non veniſſem & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent: nunc a[...] excuſationem non habent. Lata eſt ergo lex, primum, ut excuſatio tolleretur, cum præſcriptum ante non eſſet quod per ſe quiſque caveret: deinde ut omnes ſubjicerentur Deo. Sed dices: Lex auxi[...] peccatum, cæpit mihi obeſſe ſcire. Verum dicis[...] eſt tamen quod conſolari poteſt tuam ſolicitudinem: quia ſi per legem abundavit peccatum, pe[...] eandem abundavit & gratia, per IESVM CHRISTVM, ſicut teſtificatus eſt Ioannes, dicens: Ecc[...] agnus DEI, ecce qui tollit peccatum mundi. Habes igitur legem non neceſſariam fuiſſe, ſi illam naturę legem ſeruare potuiſſemus: ſed quia non ſervavimus, idcirco iſta lex per Moſen data, facta eſt neceſſaria, ut doceret me obœdientiam, & transgreſſionis Adam ſolveret laqueum, qui totam adſtrinxit hæreditatem, &c. Cæterum extra tripartitam illam Iuris diviſionem, quam Vlpianus fecit, habemus in noſtra religione Ius Pontificum, in quo multi cum memoria noſtra excellunt tum antea claruerunt, qui olim non ſine honoris præfatione nominabuntur, & in primis Theſeus Pinnius avunculus meus, quem nemo aut nimis valdè unquam, aut nimis ſæpe laudaverit. Fuit enim vir pontificii pariter atque civilis Iuris peritiſſimus, qui in præclariſſimis Italiæ civitatibus maximis honoribu[...] functus, ubique ſummæ Iuſtitiæ virtutiſque omni[...] ſe ſpecimen præſtitit: à quo profectò haud longe

abe[...]

beſt Petrus Mathæus ejus frater, Iuris conſultorum conſultiſſimus.

CAPVT II.

Qui Regiam, vel Popularem civitatem principio inſtituerint, Tyrannidemque exercuerint, & Diadema vel Servitium invenerint: & quis Areopagitarum magiſtratum conſtituerit, aut Suffragia invenerit.

QVoniam de legis origine, ſine qua nulla Reſpublica conſiſtere poteſt proximo capite hujus voluminis docuimus, porro res ipſa poſtulat, ut priusquam hinc digrediar, quale apud gentes regimen civitatis principio fuerit, demonſtremus. Eſt igitur apud mortales, *teſte Platone libro de Regno*, trifariam diviſa reipubl. adminiſtratio: una n. vocatur Monarchia, id eſt, unius imperium: altera Ariſtocratia, hoc eſt, optimatum regimen: tertia verò Democratia, id eſt, popularis principatus: quarum quæ præferenda ſit non facile dixerim: Rex n. cui pro libidine omnia licet impunè agere, ac ob id nihil interdum potius eſt, quàm quod in rem ſuam eſſe videt, rarò benè imperat. Plebs etiam, cui proprium eſt nihil intelligere, aliquanto pejus. Pauci verò, id eſt, optimates, cum princeps eſſe pro ſe quisque optet, nec ſatis concordes regnant. Quare Diocletianus *auctore Vopiſco*, dicere ſolitus erat: Nihil eſſe difficilius, quam benè imperare, Optimè tamen unus: optimè populus, optimè pauci imperant, ſi boni ſunt. Ex quo alii aliam conſtituerunt civitatem. Ægyptii primi omnium, *teſte Plin. lib.* 7 regium principatum habuerunt, ut qui, veluti ait Herodotus, nullo temporis momento poterant ſine rege vivere: apud quos primus, quod memoriæ proditum ſit, mortalium Menes regna-

vit, *auctores Herodotus lib. 2. & Diodorus in* 1. Cæterùm nemo *teſte Platone in lib. de Regno*, Rex creabatur, niſi qui ſacerdotio præditus foret. At ſi ita uſu veniret, ut unus aliquis prophanus regnum per vim adipiſceretur, is poſtea ſacris initiari cogebatur, quod eſſet Rex, & Sacerdos. Diadema a, quod regium eſt inſigne, Liberum patrem adinveniſſe, auctor Plin. *in ſeptimo:* cujus nimirum rei Diodorus veram rationem reddere videtur, ajens: Mitrâ verò caput ei ligatur, propter dolores, qui fumante vino, caput aggrediuntur. Popularem civitatem Attici, *ut Plin. in* 7. *tradit*, primi inſtituerunt: ſed idem reges etiam habuere, quorum primus fuit Cecrops Diphyes, æqualis Moſis: nam, *auctore Iuſtino lib.* 1. ab initio quæque civitas & gens, rerum publicarum imperium penes reges habebat, quos ad faſtigium hujus majeſtatis, non ambitio popularis ſed ſpectata inter bonos moderatio provehebat. Ex quo, *teſte Æmilio Probo in vita Ageſilai*, apud Lacedæmonios reges erant, qui nomine magis, quam imperio reges appellarentur & primus Rex fuit Euryſteus, Argis II Archeſtratus III. Lobotes IV. Doriſtus V. Ageſilaus VI Archelaus VII. Telechus VIII. Alcamenes IX. & ultimus. Ninus a. *teſtis eſt idem Iuſtinus* Rex Aſſyriorum primus omnium veterem gentium morem nova imperii cupiditate mutavit: atque idem primus omnium *ſicut ait Euſebius* in 10. *de Præpar. Euang.* totius Aſiæ, exceptâ Indiâ, Imperio potitus eſt. Verùm quòd Attici popularem civitatem primùm conſtituerunt, *uti Plinius prodidit*, nemo eſt qui ambigat, hoc à vero valde eſſe alienum. Hebræi enim à quibus Ioſephus *in* 1. *Antiq.* cæteras nationes originèm traxiſſe pulcherrime probat, ut ſuperius oſtendimus, multis antè ſeculis, quàm aut Attici imperarent, aut Athenæ conditæ forent, regnarunt, quorum Reſpublica, *eodem Ioſepho auctore lib.* 20. *Antiquitatum*, primò quidem ſub populari poteſtate diu permanſit. Ab his proinde Demo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

cratiam primum manaſſe rectius eſt credere, quàm ab Atticis, qui poſteriores fuerunt. Ariſtocratiam, id eſt, optimatum imperium, quale Romani poſt exactos reges diu habuerunt, qui primi conſtituerint, non facilè tradiderim, ſi illud non ſit aſſignandum Thebæis, qui, *teſte Euſebio*, temporibus Nini regis Ægyptiis imperabant, quorum dominatus δυναστεία dicebatur, hoc eſt, poteſtas, quod qui potentiores nobilioreſque eſſent, iis reipubl. adminiſtrandæ imperium daretur. Et hoc circiter annum ab orbe condito, milleſimum & CXXXV. quo Abraham natus eſt. Poſt Theſeum tyrannum primus fuit Phalaris Agrigenti, ait Plinius *in ſeptimo* propter quod innuere videtur Theſeum primum omnium fuiſſe tyrannum, ſecundum verò Phalaridem. Sed Nemroth ex ſtirpe Noe ortus, non multo poſt diluvium, Babylone tyrannus fuiſſe perhibetur. Ita ait Ioſephus *in primo Antiquitatum*: Nemroth quoque filius Chuſi permanens apud Babylonios, tyrannidem exercuit, ſicut à me primo etiam declaratum eſt. Hæc ille. Tyrannum olim vocabant bonum dominum, ac *teſte Trogo*, fortem, Vergilius:

Pars mihi pacis erit dextràm tetigiſſe tyranni.

Poſtea hæc vox ad eos tranſlata eſt, qui vi quadam ac libidine dominantur, quorum lex eſt, Hoc volo, ſic jubeo, ſit pro ratione voluntas: quando omnia potentià & voluntate metiuntur. Servitium, *teſte Plinio* Lacedæmonii invenere: quandoquidem Cleomenes Lacedæmonius, *teſte Macrobio l.* 1. *Satur.* ex ſervis manumiſſis bellatorum novem millia conſcripſit, qui quoniam in bello non necabantur, ſed vivi ſervabantur, ſervi appellati ſunt. Hi ſub corona poſtea vendebantur. Cato: Vt populus ſua opera potius ob rem benè geſtam, coronatus ſupplicatum eat, quam re malè geſtà coronatus veneat. Reperio tamen antequam Lacedæmonii, *teſte Ioſepho contra Appionem* rerum potirentur, apud Hebræos multos fuiſſe ſervos & ejus ſervitutis, ori-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

originem profectam à Chanaan filio Cham, qui fuit unus ex filiis Noë: is enim treis genuit, Sem, Cham, & Iaphet. Quippe Cham cum videret patrem Noë fortè ebrium, humi parum honeſtè jacentem, vituperavit eum apud fratres. Quare permotus ſenex, Chanaan nepotem ex filio Cham ſervitute mulctavit, re tum novâ ac graviſſimâ, *ut in libro Geneſ. cap. 9. eſt.* Sed hic dices? Ecquid fuit, quamobrem Chanaan ob patris peccatum in ſervitutem datus fuerit, cum juxta proverbium: filius non debeat plecti ob patris culpam? Non equidem de nihilo dubitas: id etenim factum tradunt, ut pœna Chanaan filio illata dolori eſſet patri Cham: quando ita ſolent parentes angi filiorum cruciatu. Nam cum Deus Noë pariter atque ejus filiis antea benedixiſſet, ſenex poſtea non eſt auſus in filium, etſi impium, quidquam ſtatuere, idcirco nepotem punivit, quo ejus pater filii vicem dolens: ſic delicti pœnas daret. Ac tale ſervitutis initium, cum inciperent homines jam molliter vivere. Forma autem manumittendi ſervi talis apud antiquos fuit. Dominus caput aliudvè membrum ſervi tenens, ajebat: hunc hominem liberum eſſe volo: atque his dictis, cum de manu emittebat. Areopagitarum autem magiſtratum, Plutarchus à Solone conſtitutum affirmat, quod de Areopagitis à Dracone nulla unquam mentio facta ſit. In eo primum Athenis capitis judicium actum eſt, *auctor Plin. lib. 7.* Areopagus verò Latinè dicitur curia, ſive pagus Martis. Cauſa nominis ex judicio eſt, quo Mars, qui Græcè ἄρης vocatur, cum homicidii reus fieret, judicantibus duodecim diis in eo pago, *ut ſcribit Auguſtinus in 18. de Civitate Dei*, ſex ſententiis abſolutus eſt: ubi enim pares ſunt ſententiæ, abſolutio damnationi præponitur. Fuit inde Areopagitarum magiſtratus, uti dictum eſt inſtitutus, quorum ſumma erat auctoritas. Ii erant judices, qui de capitalibus cauſis pronuntiabant, tantâque integritate, ut noctu, non interdiu, cauſas cognoſcerent,
quo

io non dicentes, ſed duntaxat quæ dicerentur, ectarent, ſecumque ponderarent. Suffragia, quibus in deliberando judicandoque utimur, Palamedes primus omnium reperit.

CAP, III.

De triplici adminiſtrationis genere Romanæ civitatis: & de origine Inſignium regum, & ex qua arbore fierent magiſtratuum virgæ, atque quis primus Cenſum inſtituerit, & de Senatorio atque Equeſtri cenſu, vel Carcerem ædificaverit: & ibidem, quid eſſet Luſtrum conditum, ac de initio Tributi imponendi.

Ego mediusfidius ſemper illam Plinii ſententiam: Poſteris laxitas mundi, & rerum amplitudo damno fuit: tanquam omnium veriſſimam plurimi feci. Etenim ne à primordio orbis repetam cum homines rerum feré omnium egentes probè degebant, quot nobis florentiſſimæ civitates exemplo ſunt, quæ pauci minimisque contentæ, dum in illis paupertati parſimoniæque honos fuit, in dies magis imperio, moribus boniſque artibus excelluerunt. At contrà ubi divitiæ, ubi ſacræ pecuniæ fames, ubi voluptas immigravit, tunc ire cœperunt præcipites, tunc ſenſim dominandi libido deſiderium per luxum perdendi omnia invexit: Quod Lycurgus legumlator ſapientiſſimus proſpiciens animo, nummum omnem aureum & argentum *teſte Plutarcho*, irritum fecit: ferreoque ſolum utendum imperavit: cujus ſanctionem ut primùm Lacedæmonii exceſſere, ex maximis longè minimi ſunt effecti. Sed, ut de cæteris ſileam, hoc potiſſimum Romanæ civitati accidit: ea enim ubi Publicolas, Æmi-

Æmilios, Fabritios, Curios, Scipionies Scauro
paupertatis continentiæque amantiſſimos impera-
tores ſibi deligebat, incredibile memoratu eſt, quàm
brevi creſceret, quantumque cum ipſa præclare age-
retur: contrà ubi Senator cenſu legebatur, judex
fiebat cenſu, magiſtratum ducemque nil mag
exornabat quàm cenſus, captatio in quæſtu fertiliſ-
ſimo, ac ſola gaudia in poſſidendo erant, adeo decli-
nare de ſtatu ſuo cœpit, ut nunquam in aliquo poſte
conſiſtere potuerit. Namque omne dominationis
genus perpeſſa eſt: primum enim Monarchiam,
hoc eſt, regium imperium habuit: nam Romulus,
auctore Floro, ejus conditor à Marte genitus, &
Rhea Sylvia, primum imperium tenuit, poſt quem
ſex deinde reges ſecuti ſunt, ſub quibus *teſte Livio in
primo ab urbe condita* CCXLIV. annos monarchia
duravit. Exin pulſo Tarquinio ſuperbo, qui regum
ultimus fuit, mutatâ civitatis formâ ſecuta eſt Ari-
ſtocratia, id eſt, optimatum principatus: nam pro
regibus duo Conſules, *ut Livius in ſecundo, & Dio-
nyſius in quarto teſtatur*, creati ſunt: L. Iunius
Brutus, qui libertatis vindex extiterat, & L. Tar-
quinius collatinus: qui Conſules dicti à conſu-
lendo, hoc eſt providendo: apud eos ſumma
totius imperii erat, ii exercitum ductabant, & ab
eorum magiſtratu, qui annus erat, *uti alibi dicemus*,
numerus annorum notabatur. Poſt annum deinde
duodecimum, vel ut non nemo vult octavum
quam exacti ſunt reges, quod Livius & Feneſtella
non ſatis conſtare ajunt, cum quadraginta Latino-
rum urbes, concitante Octavio Manilio Tarquinii
genero, conjuraſſent in Romanos, T. Largius pri-
mus Dictator creatus fuit: *auctor Livius in ſecundo
ab Vrbe condita*. Quod inſtitutum Dionyſius *libro
quinto Antiquitatum*, putat, Romanos à Græcis
ſumpſiſſe, apud quos Elymnetæ, tanquam dictato-
res Romæ, creabantur. At Licinius ab Albanis ac-
cepiſſe tradit, Carthaginenſes etiam, *auctore Trogo*,
Dictatorem habebant, Hic autem ſummus fuit in
Vrbe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

rbe mgiſtratus , quippe qui habebatur in ſummo
riculo ultimum remedium. In ſex tantùm men-
s, *uti Feneſtella ait*, durabat: nam eo deſignato,
ræter tribunatum omnes magiſtratus, *teſte Polybio
olumine ſuarum hiſtor.* 3. *& Plutarch. in vita Fabii
Max.* auctoritatem ſuam amittebant: & ideo Di-
tator dicebatur, quod is imperaret: quia, ſic *ut
dem in vita Marcelli teſtatur*, juſſa magiſtratuum
dicta Romani vocabant. Item Dictator non po-
erat niſi à Conſule dici, neque alio tempore, niſi
tiente nocte, & ſilentio, ut Livius *libro ab Vrbe
ond.* 8. tradit. Attamen, teſte eodem, *libro quarto*
um aliquando Vejentes caſtra Romana cepiſſent,
A. Cornelius Coſſus tribunus militum Mamercum
Æmilium dictatorem dixit, quod augures conſulti
urgente neceſſitate; eam religionem exemiſſent.
poſt annum deinceps trecenteſimum alterum,
quam condita Roma erat, *velut Livius in* 3. *prodit*,
iterum mutata eſt forma civitatis, ab Conſuli-
bus ad Decemviros, quemadmodum ab regi-
bus ante ad conſules venerat, qui, uti qui-
buſdam placet, tertio anno depòſiti ſunt, libidine
Appii Claudii, qui Virginiam, cujus ſtuprandæ
amore deflagrabat, in ſervitutem aſſerere voluit:
qui cum pro libidine omnia agerent, officium ſuo
commodo metientes, ac quod ex ipſorum uſu,
non è Republica eſſet, in primis facientes & eos ob
id nonnulli Senatores, *uti inquit Feneſtella*, decem
Tarquinios appellarent, videtur tunc Romæ magis
monarchia, quam ariſtocratia fuiſſe. Hoc pacto
exactis Decemviris, ad prioris formam regiminis
reditum eſt. At dein anno CCCX. conditæ Vrbis,
pro Conſulibus primum Tribuni militum creati
ſunt, A. Sempronius Atracius, L. Attilius Lon-
gus, & T. Cæcilius Siculus. Democratia autem,
id eſt, popularis principatus, ſenſim irrepſit, plebe
paulatim per ſeditiones adipiſcente nobilitatis ma-
giſtratus: primum enim C. Canulejo auctore, ple-
beji conubia promiſcua cum patritiis habere cœpe-
runt:

runt: deinde cum Tribuni plebis quotidie magis magiſque inſtarent, à patritiis tandem conceſſum eſt, ut ex plebe Tribuni quoque militum conſulari poteſtate fierent, & ita P. Licinius Calvus primus creatus eſt, anno Vrbis cond. CCCLV. Deinde plebs conſulatum aſſecuta eſt, & L. Sextius Lateranus de plebe primus Conſul factus, anno Vrbis cond. CCCLXXXIX. Noviſſimè obtinuit & dictaturam, ſummum in Vrbe decus: primuſque ex plebe C. Martius Rutilius Dictator dictus fuit, anno ab Vrbe cond. CCCXCIX. Hæc ex Livio *libri* 4. & 5. & 6. *ab Vrbe condita*, & Plutarcho *in vita Camilli*. Eo denique pacto Reipublicæ adminiſtratio ex Optimatibus ad Popularem principatum venerat, ex quo noviſſimè iterum in Monarchiam id eſt ad unius imperium forma civitatis redacta eſt, quæ à Sylla & Mario, *teſte Appiano in primo de bellis civilibus*, cœpit, fractâ omni ſenatus poteſtate. Eam poſtea Cæſares adauxerunt, ſub quibus primùm ipſa Roma toto pacato orbe floruit inde inſequentium Cæſarum inertia contabuit, atque ad interitum devenit. Habuit igitur Romana civitas primùm Monarchiam, id eſt regium imperium, ſubinde Ariſtocratiam & Democratiam, hoc eſt conſulum, dictatorum, decemvirum & tribunorum conſularium poteſtate gubernata eſt: at noviſſimè rurſus Monarchiam, id eſt, tum Dictatorum, cùm Cæſarum Tyrannidem ſæviſſimam pertulit: unde ejus virium labes facta eſt. Romanorum autem regum inſignia, hoc eſt, faſces cum ſecuribus, corona aurea, ſella eburnea, trabea, curules, phaleræ, annuli, paludamenta, prætexta, togæ pictæ, tunicæque palmatæ & omnia denique decora, quibus Imperii dignitas eminebat, ex XII. Tuſciæ populis, *auctore Dionyſio in tertio. & Floro, & Strab. in 5. Geogr.* quos Tarquinius Priſcus ſubegit, originem habuere: quibus Tarquinius, *ut Dionyſio placet*, ſimulatque id Senatus permiſit, primus uſus eſt. Quare miror Marcobium *in 1. Satur.*

atur. ſcribere, Tullium Hoſtilium tertium Ro-
anorum Regem debellatis Hetruſcis primum ſel-
n curulem, lictores, togam pictam, atque præ-
xtam inſtituiſſe Romæ haberi. Verum Romu-
s ex more XII. Hetruriæ populorum, qui ſin-
ili, *Livio & Dionyſio auctoribus* ſingulos regi
atim creato lictores dabant, antea duodecim li-
ores ſumpſit, cujus ſententiæ eſſe haud Livium
ænitet. Alii à numero avium, quæ augurio re-
num portenderunt eum ſecutum numerum autu-
ant. Hi magiſtratibus miniſtrabant, faſceſque
irgarum alligatos cum ſecuribus geſtabant. Ejuſ-
nodi autem virgas ex betula arbore fieri conſue-
iſſe, *Plin. lib. 16. c. 18. Nat hiſt.* innuere videtur,
ic ſcribens: Gaudet frigidis ſorbus, & magis etiam
etula: Gallica hæc arbor mirabili candore atque
enuitate, terribilis magiſtratuum virgis. Cenſum
rimus omnium Ser. Tullius Rex inſtituit, rem,
veluti Livius ait, ſaluberrimam tanto futuro impe-
io: ex quo belli paciſque munia non viritim, ut
antè, ſed pro poſſeſſione pecuniarum, cives obirent:
quorum claſſes, id eſt, ordines quinqe deſcripſit.
Prima itaque claſſis fuit ex iis, qui centum millium
æris, aut majorem cenſum haberent, quos in octo-
ginta centurias diviſit, in quadragintas ſeniorum,
ac totidem jniorum: ſeniores ad urbis cuſto-
diam ut præſtò eſſent, juniores ut foris bella gere-
rent: arma his imperata, galea, clypeus, ocreæ,
lorica, tela in hoſtem, haſta, & gladius. Secunda
claſſis intra centum uſque ad quinque & ſeptuagin-
ta millium cenſum inſtituta, & ex his ſenioribus
junioribuſque viginti conſcriptæ ſunt centuriæ,
armaque imperata præter loricam omnia eadem.
Tertiæ claſſis in quinquaginta millium cenſum eſſe
voluit: totidem centuriæ ſunt conſcriptæ. In
quarta claſſe, cenſus quinque & viginti millium,
totidem centuriæ factæ. Quinta claſſis undecim
millibus cenſebatur. Sed jam rationem ineamus,
qua nobis conſter, quanti unaquæque claſſis æſti-
mata

mata ſit. Illud enim primum ſcire licet, centum
æra(nam æs nummulus erat) nôn pluris fuiſſe un
noſtro ducato, ſive coronato aureo nummo, ac it
mille æra valuiſſe decem aureos. Primæ igitur claſſ
cenſus æſtimatus eſt mille aureis, ſecundæ ſeptin
gentis & quinquaginta, tertiæ quingentis, quart
ducentis & quinquaginta, quintæ verò centum &
decem. At maximus Servio Tullio rege cenſus
teſte Plinio lib. 33. fuit aſſium centum & decen
millium, ex quibus ſumma fit mille & centum au
reorum. Et hæc, *ut ait idem Plin.* prima claſſis
adeò id temporis Romanorum opes exiguæ fueran
quæ poſt hac immenſæ extitere, quando, *auctor*
Tranq. cenſus ſenatorius fuit duodecies centena mil
lia ſeſtertium nummum. Quam quidem ſummam
ut rectè putemus, notare oportet ſingula ſeſterti
valuiſſe vicenos quinos aureos, ſic ut centum ſe
ſtertia ſummam facerent duorum millium & quin
gentorum aureorum: qua ratione colligimus cen-
ſum ſenatorium fuiſſe ad numerum triginta mil-
lium aureorum, & equeſtrem duodecim millium
& quingentorum hoc eſt, conſtitiſſe ex quingen-
tis ſeſtertiis. Atque talis origo & forma fuit
cenſus Romæ, qui, *ut Eutropius ait*, adhuc per
orbem terrarum incognitus erat. Sed illud ve-
rius Moſi aſſignândum eſt, qui, *ut infra de-
monſtrabitur*, primus populum recenſuit. At-
qui cenſus agi dicitur, cum hominum facul-
tates recenſentur, undè tributi imponendi ra-
tio inita eſt: vel cum numerus civium putatur.
Vtrumque teſtatur Livius *in vita ipſius Ser-
vii Tullii.* Et cum in cenſendo finis erat fa-
ctus, luſtrum conditum appellabatur, quod tum
Servius exercitum omnem ſue. ove, tauriſque tri-
bus luſtravit, h. e. purgavit: idque luſtrum quinto
quoque anno Romæ condebatur, cum cenſores nu-
mero duo creabantur, qui cenſum agerent: is po-
ſtea magiſtratus annuus factus, eiq; morum civita-
tis cura eſt tradita. Item cum vectigalia & tributa

ſol-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

lvebantur, tum fiebat ſacrificium , civitatis pur-ndæ cauſa. Ex quo perinde Romani annos etiam r luſtrum numerabant, atque Græci per olympia-es. Caterùm cum ita quinto quoque anno luſtrum ondi diceretur, ſunt qui putent illud fuiſſe ſpatium uatuor annorum, argumentantes annum, quo ſe-uens luſtrum incipiebat , dici quintum , qui eſſet rimus ſequentis luſtri. Quæ ſanè ratio, ſi vera ſit, imiliter indicat olympiada fuiſſe ſpatium quatuor antùm annorum , quemadmodum infrà ſuo loco emonſtrabitur. Cenſus autem agendi , & tributi x cenſu imperandi pariter atque conferendi initi-um factum eſt apud Hebræos , cum de ea re Deus mandatum Moſi dederit , ita *in Exodo capit.* 30. oquens: Quando tuleris ſummam filiorum Iſraël juxta numerum , dabunt ſinguli pretium pro ani-mabus ſuis domino, & non erit plaga in eis , cum fuerint recenſiti. Hoc autem dabit omnis, qui tran-ſit ad nomen dimidium ſicli , juxta menſuram templi. Qui habetur in numero à viginti annis, & ſupra, dabit pretium. Ita tributum imperatum eſt in ſingula capita eorum, qui viginti annis majores eſſent , quique arma ferre poſſent. Siclus num-mus argenteus hebraicus , Græci ſtaterem di-cunt, *teſte Ioſepho lib.* 3. *Antiq.* pondere erat dra-chmarum Atticarum quatuor: drachma verò ex ſenis obolis Atticis conſtat : atque ſic tetradrach-mus ſiclus valebat quaternos & vicenos Atticos obolos, Hebraicos verò vicenos. Sed quia dicitur, juxta menſuram templi, jam ſatis liquet ſacerdotes ponderis menſuræque genus habuiſſe aliud ab eo, quod vulgus uſurparit. Atqui drachma ejuſdem eſt ponderis, ac Romanus argenteus denarius , quem Matthæus Euangeliſta *cap.* 22. numiſma cenſus vocat , cujus nota Cæſaris effigies erat: & *cap.* 20. appellat denarium diurnum, quod tantùm valeret, quantum mercedis in die dari ſolet operis. Extant etiamnum iſtiuſmodi denarii Cæſarum figurâ ſig-nati, qui pari ſunt pondere atque nummi quos groſ-

ſos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſos nuncupant. Ita ſcire licet drachmam Attica
à noſtris groſſum vocitari, & ſiclum quatuor v
lere groſſos. Carcerem, quo cuſtodiæ continentu
ad terrorem, *teſte Livio ab Vrbe cond.* Ancus pr
mus ædificavit, quod Eutropius Tarquinio Supe
bo aſſignat: item vincula, fuſtes, compedes, cat
nas, & hujuſmodi ſupplicia, quibus homines aff
ciuntur. Atque hæc omnia à Romanis Romæ pri
mùm inventa: nam alibi iſthæc tormentorum g
nera ad cruciandos homines longè ante in uſu fui
ſe, ex Ioſepho & Herodoto ſatis patet. Vnd
cum inſtrumenta ſola ſint, quibus tyranni in pri
mis ad ſuam tuendam dominationem utantur, eo
rum inventionem rectè Nemroth primo tyrann
aſſignemus licet.

CAP. IV.

Qui primi conſtituerint Annum, & quam varium, & qui invenerint hun aunum quo utimur, vel Menſes, atque eos diviſerint in Nonas, Idus, Calendas: ac quis excogitaverit numerum Aureum.

Etſi de prima anni obſervatione, ſtatim poſt traditam Aſtrologiæ originem dicendum erat, ad quam potiſſimum hujuſmodi ratio pertinet, non poſſunt tamen omnia uno loco explicari: hîc proinde de anno tractabimus. Hunc Ægyptios primò inſtituiſſe, Herodotus *lib. Hiſtoriarum* 2. prodit, ita ſcribens: Quæ autem humanarum rerum ſunt, hæc ita referebant, inter ſe conſtare omnium hominum primos Ægyptios annum comperiſſe, diſtinguentes eum in XII. temporum menſes, idque com-

mperiſſe ex aſtris, eo ſcientius, ut mihi videtur, ɔc agentes, quàm Græci: quòd Græci quidem rtio quoque anno intercalarem menſem intro- ıcunt temporis gratiâ: Ægyptii verò tricenis die- ıs, quibus XII. menſes taxant, adjiciunt huic umero quotannis quinos dies, unde eis ratio cir- ıli temporum conſtat eodem redeuntis, *Herod. actenus.* Clemens itidem comprobat. hujuſmodi ımen inventionem Diodor. Thebæis aſſignat *b.* 1. Sed non ideo inficior Diodorum Herodoto ıffragari, quoniam Thebæi juxta Ægyptum po- uli ſunt, à Thebis, urbe in Ægypto, nominati, elut Thebani à Thebis in Bœotia: quod apud ido- eos auctores obſervatum eſt: quin etiam, *ut ait lerodot. in prænotato libro*, olim Thebæ Ægyp- ıs vocabatur. At Servius *ſuper* 5. *Æneid.* dicit Eudoxum primum annum deprehendiſſe, poſt uem Hipparchum, & ultimo loco, *ut infra dice- mus,* Cæſarem. Laërtius autem Thaleti Mileſio ıſcribere videtur *in* 1. cum inquit: Anni tempora llorumque viciſſitudines priorem inveniſſe ferunt, umque in CCCLXV. dies diviſiſſe. Sed hoc illi enſeo apud Græcos duntaxat eſſe attribuendum. Verùm reperimus apud Ioſephum *in* 1. *& in* 4. *Ant.* Hebræos ante diluvium Noë, annum XII. menſibus conſtitutum habuiſſe, qui, *eodem teſte in* 1. *Antiq*, annum primi etiam in Ægypto inſtitue- rant. Eſt inſuper operæ pretium, quam varia fue- rit anni ratio apud priſcos, demonſtrare. Arcades n. *ut Plutarchus in vita Numæ & Macrob. in* 1. *Saturn. meminerunt.* tribus duntaxat menſibus annum ſuum complebant: Cares & Acarnanes, ſex: Ægyptii primis temporibus, *teſte Solino*, qua- tuor, ſed antea, *ut Cenſorino placet*, duobus tantùm. At Macr. *in* 1. *Sat.* ait, anni certum modum apud ſolos Ægyptios ſemper fuiſſe: ut etiam ex Herodoti auctoritate liquidò conſtat. Erat præterea annus triginta dierum, id eſt, lunaris: *auctor Servius ſuper* 3. *Æn.* Habebant & annum magnũ, quem volebant

confici

confici omnibus planetis in eundem recurrentibus locum, qui *ſecundum Ciceronem* continet duodecim millia nongentos quinquaginta quatuor ſolares annos. At Ioſephus *in* 1. *Antiq. cap.* 8. dicit, annum magnum DC. annorum ſpatio impleri. Sed de hoc, uti *Cenſorinus demonſtrat*, inter auctores non planè convenit. Reliqui Græci CCCLIV. diebus annum proprium computabant. In hac varietate, Romani quoque ab initio *prout Macrobius dicit*, auctore Romulo, annum X. menſibus conſtitutum habuerunt, à Martio incipientes qui conficiebatur diebus CCC. & IV. Romulus enim primum menſem Martium, à patre ſuo Marte: alterum Aphrilem, à ſpuma, quæ Græcè ἀφρὸς vocatur, unde Venus mater Æneæ nata eſt: tertium Majum, à majoribus: quartum Iunium à Iunioribus nominavit. Ovidius:

Hinc ſua majores tribuere vocabula Majo.
Iunius à juvenum nomine dictus adeſt.

Sic ante populum in majores & minores diviſerat. Reliquos ſex à numero, Quintilem, Sextilem, Septemb. Octob. Novem. & Decemb. appellavit. Verum poſtremò Quintilis à Iulii Cæſaris nomine Iul. & Sextilis Auguſti honore, Auguſtus eſt nominatus. Sed iſte annus cum neque Solis curſui neque Lunæ rationibus congrueret, Numa Pompilius inde ad Lunæ curſum redegit: additis L. diebus quibus poſtea ſex alios dies adjecit, retractos ex illis ſex menſibus qui XXX. dies habebant, i. e. de ſingulis ſingulos: eoſque ſex & quinquaginta dies pari ratione partitus eſt in menſes duos, & alterum, quem primum poſuit, nuncupavit Ianuarium à Iano, qui Latinorum primus Rex fuerat, tanquam bicipitis dici menſem, ut qui tranſacti anni finem reſpiceret, ac principium futuri proſpiceret. Nam Ianus cum vir eſſet æque prudens atque ſolers, dictus eſt habere geminam faciem, ut una quæ antè, altera quæ poſt tergum forent, intueretur, id quod ad vigilantem civitatis cuſtodem attinet. Alterum

verò

rò Februar. vocavit, Deoque Februo dedicavit, i creditur præeſſe luſtrationibus, quia tum extre- o anni menſe, populus februabatur, hoc eſt pur- batur. Poſtea Numa religionem ſecutus quòd nu- ero Deus, quemadmodum poëta ait, impare udet, dedit ſingulis menſibus, Ianuario, Aprili, nio, Sextili, Septembri, Novembri, & Decem- i, undetricenos dies: Martio verò, Majo Quin- i & Octobri ſingulos & tricenos: Februar. ſuos to & viginti dies retinuit. Ita annus conficieba- r diebus CCCLV. Romani deinde, Græcorum ore, intercalarem menſem conſtituerunt, ut qui æeſſent faſtis libris, quibus totius anni res populo plicabantur, intercalarent, id eſt, vocarent popu- m, ut quando lege agi liceret, ſcirent. Sed cum ita ſu veniret, ut per eam varietatem anni ſæpé nun- næ caderent aut in primum anni diem in nonaſ- e, quibus nefas erat conventus haberi, permiſſum t ut ſacerdotes quando vellent, ſuo arbitratu vo- arent. At cum illi commodi gratiâ Publicano- umque ex uſu, minus ſuo tempore vocarent, tum emum Cæſar Pontifex maximus addidit anno ies decem, horaſque ſex, quorum dierum binos ad ngulos menſes, Ianuarium, Sextilem, & Decem- rem adjunxit, in Aprilem autem, Iunium, Sep- embrem, & Novembrem ſingulos diſtribuit. Sic C. Iulius Cæſar, *auctore Suetonio & Appiano Ale- xandr. & Plinio*, primus omnium annum ad cur- um ſolis accomodavit, ut CCCLXV. dierum eſſet, x intercalario menſe ſublato, unus dies quarto quo- que anno intercalaretur, quod bis ſextum vocant. Cauſa autem nominis eſt, quia duobus continuis diebus bis dicimus, ſexto Cal. Martias, duos dies pro uno computantes. Menſes verò, h. e. Lunæ curſus (qui, *uti Cicer. in ſecundo de Natura deorum ait*, quia menſa ſpatia conficiunt, menſes nominan- tur) Thebœos, i. ipſos Ægyptios (ſunt enim, ut diximus iidem) omnium primos inſtituiſſe Diodo- rus affirmat: quod tamen magis Hebræis, qui haud dubiè

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

dubiè primi annum conſtituerant, tribuendum e
videtur. Atque annus menſes habet x i i. quoru
quatuor, Aprilis Iunius, September & Novembe
ex triginta conſtant diebus: at plus uno ſepten
Ianuarius, Martius, Majus, Iulius, Auguſtu
October, & December: minus verò Februariu
octo & vigintiſuis contentus eſt diebus. Item heb
domadas duas & quinquaginta, & diem unun
dies verò CCCLXV. ac horas ſex: uti dictum e
Præterea cum apud priſcos Romanos, pontifice
prout ſupra demonſtravimus, ita intercalarent, f
ctum eſt ut menſis ejuſmodi rei cauſa, diviſus
in Calendas, Nonas, & Idus. Primuſque dies C
lendæ dictæ ſint, ἀπὸ τοῦ καλῶ voco: etenim m
nor pontifex obſervabat quando nova primum a
pareret Luna, qua viſa, id protinus ſacrificulo r
gi nuntiabat: tum facto, ut moris erat, ſacrifici
pontifex incipiebat eos vocare qui in agris eſſen
quo ſcirent feriarum pariter cauſas, atque quid e
menſe agi liceret. Ita calatâ, hoc eſt, vocatâ i
Capitolium plebe pronuntiabat quot dies à Calen
dis ad Nonas ſupereſſent, undè Nonæ ipſæ dictæ
quia ſemper dies novem à Nonis ad initium Iduur
interſunt. Idus autem circiter medium menſer
ponebant, idque verbum ab Hetruſcis ſumpſeran
quorum lingua Iduare, dividere eſt: Igitur ſic com
putabant, verbi gratiâ: Vltimum diem Decembri
antecedentis menſis notabant pridie Calendas Ia
nuarias, penultimum tertio Calendas, atque ſic ali
os ſuo ordine; ſurſum verſum numerando uſque a
Idus: nam menſibus quatuor, Martio, Majo, Iulio
& Octobri ſingulis ſenas dederunt Nonas, reliqui
quaternas, ſicut ſingulis quoque menſibus Idu
octonas. Verùm modus iſtiuſmodi dierum menſi
numerum ineundi jam vulgatior eſt, quàm ut à no
bis ſit rurſum demonſtrandus, qui profectus eſt ab
illa pontificum intercalatione, quæ duravit uſque ad
ann. Vrbis conditæ CCCCL. cum P. Sulpitio Aver
rione, P. Sempronio Sopho Longo coss. C. Flaviu
ſcriba

ribа ædilis curulis, invitis patribus, Civile jus poſitum in penetralibus Pontificum evulgavit, ſtoſque circa forum in albo propoſuit, ut quando ge agi poſſet, ſciretur. *Teſtis Livius ab urbe conta, in extremo nono libro.* Poſtea fuit alius mos, quem Aureum numerum ob excellens rei arficium appellant, excogitatus à divo, ut fertur ernardo, vel ab ipſo Iulio Cæſare, *ſicut libro diinorum officiorum octavo extat*, ad inveniendum iem conjunctionis Lunæ per ſingulos menſes: uo quidem numero noſtri deinceps uſi ſunt ad nondos quoque dies feſtos in ſingulos annos, quos utabiles vocant, quemadmodum eſt Paſcha, entecoſte, nonnullique alii, eò, quod non ſemer in eoſdem menſium dies cadant. Fuit ſanè inentum ſuo dignum auctore, cujus uſus & ratio ita mnibus nota eſt, ut non ſit quod hoc loco quiduam de aureo numero doceatur.

CAP. V.

Quis Horas primus conſtituerit, aut Horologia diverſi generis invenerit.

Horæ, quibus numero viginti quatuor dies noxque conficitur *teſte Macrobio*, ab Apolline, id ſt Sole, qui Horus Ægyptiacâ linguâ vocatur, omen acceperunt. Quatuor itidem tempora, hoc ſt, ver, æſtas, autumnus & hyems, quibus annuus rbis impletur, horæ dicuntur: quæ initio duodeim conſtitutæ ſunt, ejuſq; rei talis fuiſſe origo menoratur. Quodam tempore Hermes Triſmegiſtus, um in Ægypto ſacrum quoddam animal, Serapi icatum, in tota die duodecies urinam facere pari emper temporis intervallo obſervaſſet, pro duodeim horas diem dividi debere conjecit. Exinde ic horarum numerus longo tempore cuſtoditus, oſtea in viginti quatuor horas diviſus eſt dies. Horologium autem ſolarium, in quo umbilici So-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

lis, quem gnomonem vocant, umbra horas oſtendit, Anaximenes Mileſius Lacedæmone, *teſte Plinio libro ſecundo* c. 76. primus invenit, ipſumque ἀπὸ τῆς σκιᾶς hoc eſt, ab umbra ſciotericon appellavit, Romæ multò ſerius contigit: in duodecim enim tabulis, *ut auctor eſt Plin. in ſeptimo*, ortus tantùm & occaſus ſolis nominabatur. Poſt aliquot annos adjectus fuit & meridies: & accenſus conſulis, id eſt, præco, eum pronuntiabat, cùm è curia inter roſtra & græcoſtaſim Solem proſpiciebat: à columna verò ænea ad carcerem inclinato ſydere ſupremam horam pronuntiabat: ſed hoc ſerenis tantùm diebus, uſque ad primum Punicum bellum. At M. Varro primum horologium ſolarium in publico ſecundum roſtra in columna ſtatutum fuiſſe tradit, bello primo Punico, à M. Valerio Meſſala Conſule, Catinâ in Sicilia captâ. Poſtea Scipio Naſica primus Romæ duntaxat, ut opinor, aquâ horas diviſit æqué noctium atque dierum, idque horologium ſub tecto dicavit, anno Vrbis DXCV. Cæterùm horologium, *teſte Vitruvio lib. 9. de Architectura* ex aqua Cteſibius Alexandrinus primus reperit. Vtriuſque meminit Cicero *libro de Natura deorum ſecundo*: Quid igitur, inquit, convenit cum ſolarium vel deſcriptum aut ex aqua contempleris, intelligere declarari horas arte, non caſu? Et alibi *in Extremo ſecundo Tuſculanarum libro*: Cras ergo ad clepſydram, Ita vas vocant, è quo guttatim effundebatur aqua ad horas notandas. Inventum eſt deinde divini quodam ingenii acumine horologium, quod nunc frequens cernitur, é metallis rotis dentatis atq; ponderibus, partim umbilicis horas indicantibus, partim teſtantibus tintinnabulis. Quinetiam eodem artificio planetarum omnium ac Solis & Lunæ curſus adeo facilé repræſentantur, ut cœlum ipſum propè conſpici videatur. Eſt etiam aliud horologii genus, ad pyxidis formam excogitatum; item è tenuiſſimis arenis Ægyptiis, quorum tamen auctores, uti in calce operis dicemus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

us, in aperto non ſunt. Sic denique quotidie ali-
uid admiratione dignum hominum induſtria in-
nit, velut pyxidem illam, quâ nautæ navigatio-
em peritiſſimè moderantur. Et multa demum
nt, quibus priſca ætas caruit: de quibus nos ſuis
cis meminerimus. Illud adjiciam, ut alibi horo-
gia à Sole occidente uſque ad Solem iterum occi-
ntem, perpetuò curſu viginti quatuor horas deſig-
ant: ſic nunc totus ferè occidens horologia habet,
uæ bis in die duodenas horas indicant, ita ut ſem-
er duodecima hora in media nocte & in meridie
otetur: quod profectò quo aptius quadrat, hoc
ommodius fit, ne quempiam, cum velit ſcire quo-
a ſit hora, tot ſimul numerare oporteat.

CAP. VI.

Quomodo ab initio alii aliter dies obſervaverint, ac noctes diviſerint.

Diem alii aliter obſervabant, quod ab Ægyptiis
fluxiſſe volunt, quos, ut inter nonnullos aucto-
es convenit, primos omnium annum & menſes
onſtituiſſe ferunt. Ii itaque à media nocte, ad
nediã, totum id ſpatium unius diei nomine appel-
avere. Romani quoque eodem modo diem ob-
ervabant, quod, *ut Plutarchus in Problematis ait*,
rtus ſolis initium agendi, nox verò conſilii &
ræparationis faciat: quippe apud illos, cuiquam
tiam diei horæ aliquid actionum tribuebatur.
Martialis:

Prima ſalutantes atque altera continet hora.
Exercet raucos tertia cauſidicos.
In quintam varios extendit Roma labores.
Sexta quies laſſis. Septima finis erit.
Sufficit in nonam nitidis octava palaſtris.
Imperat extructos frangere nona toros, &c.

Babylonii inter duos ſolis exortus, omne id tem-
pus diem vocabant: Athenienſes inter duos occaſus.

Vmbri à meridie in meridiem, unum diem putabant: vulgus omne à luce ad tenebras: *auctores, Varro, Plinius in ſecundo, Gellius & Macrobius.* Nos porrò more Athenienſium, à ſole occaſo ad ſolem iterum occidentem, omne id medium tempus unum diem eſſe dicimus, ſicut Tranſalpini omnes Vmbrorum ritu, à meridie in meridiem diem ſuum terminant, prout eorum horologia, quæ ſuperiori capite poſuimus, indicant: vel eadem ratione, à media nocte, ad mediam noctem, veteri Romanorum inſtituto, illorum dies dici poteſt confici. Nox vero, *ſicut Vegetius tradit*, in quatuor dividebatur vigilias, quæ ſingulæ, *teste Hieronymo ſuper Pſalmos*, trinarum horarum ſpatio ſupputabantur.

Cap. VII.

Qui primi Libros ediderint, & de prima Bibliotheca: & à quo, aut ubi uſus imprimendarum literarum primo inventus.

Cum in dies magis magiſque hominum ingenia ſolâ librorum copiâ vigeant, & ad capeſſendas diſciplinarum liberalium artes facilius omnes alliciantur, ipſaque literarum ſtudia mirum in modum ubique gentium floreant, peccare hercle me ducerem, ſi tale inventum ſilentio præterirem, cujus nos etiam, quantum exiguum tulerit ingenium, augendi gratiâ, hunc nempe laborem ſuſcepimus præſertim cum hujuſmodi ſcriptorum libri, *uti divus Hier. ad Marcellam ait*, ingeniorum effigies & vera & æterna monumenta ſint. Quapropter Ageſilaus, *auctore Plut.* cum benè multi vellent ejus corporis ſimulachrum gratis effingere, nunquam id fieri paſſus eſt, animi tantum monumenta poſteris relinquere ſtudens: illud enim ſculptorum, hoc ſuum, illud divitum, hoc bonorum opus eſſe dicebat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

bat. Omnium igitur primus Anaxagoras, *teſte Laert. volumine* 2. librum ab ſe ſcriptum edidit. Gellium verò *lib.* 6. ſcribit Piſiſtratum tyrannum omnium primum libros publicè legendos præbuiſſe. Sed profectò quis non videt perperam Græcos hominum genus in ſui laude effuſiſſimum, hanc ſibi gloriam vendicare? qui *ut Ioſephus contra Appionem perſpicue demonſtrat* recentiſſimi ſunt. Ex quo haud dubie multò ante Græcos, antiquiſſimi Hebræorum, qui Sacram hiſtoriam ſcripſerunt, & Ægyptiorum ſacerdotes vel Chaldæi libros ediderunt: atque ita Anaxagoram & Piſiſtratum apud Græcos tantum primos foras dandos libros curaſſe credere par eſt. Deinde autem, *ut idem Gellius teſtatur*, ipſi Athenienſes numerum librorum ſtudioſius accuratiuſque auxerunt. Verùm omnem illam poſtea librorum copiam Xerxes Athenarum potitus abſtulit, aſportavitque in Perſas. Eos porrò libros univerſos multis poſt tempeſtatibus, Seleucus Macedoniæ Rex, qui Nicanor appellatus eſt, referendos Athenas curavit. Ingens poſtea numerus librorum in Ægypto à Ptolemæis regibus confectus eſt, ad millia fermè voluminum D C C. ſed ea omnia priore bello Alexandrino incenſa ſunt. Cæterum Strabo *l.* 13. *Geogr.* ſcribit Ariſtotelem omnium primum Bibliothecam inſtituiſſe, ait enim: è Scepſi fuere philoſophi Socratici, Eraſtus & Coriſcus, Nereus Coriſci filius, qui Ariſtotelem & Theophraſtum audivit, ſucceſſor fuit Bibliothecæ Theophraſti, in qua Ariſtotelica inerat: nam Ariſtoteles & Bibliothecam & ſcholam reliquit Theophraſto, & primus omnium quos ſcimus, libros congregavit, & Ægyptii reges Bibliothecæ ordinem docuit. Theophraſtus verò eam tradidit Neleo, Neleus eam Scepſim detulit, ac poſteris tradidit. *Hæc ille.* Fuit & Pergami Bibliotheca præclariſſima auctor Plin. *l.* 35. *ſtatim in principio*, ubi inquit: An priores cœperint Alexandriæ & Pergami reges, qui Bibliothecas magno certamine inſtituêre, non facile dixerim. Ro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

mæ bibliothecam Aſinium Pollionem primum f
ciſſe, teſtatur idem *in prænotato lib.* ſcribens: No
eſt prætereundum & novitium inventum, ſiqu
dem non ſolum ex auro argentove, aut certè ex æ
in Bibliothecis dicantur illi, quorum immortal
animæ iiſdem locis ibi loquuntur, quinimò etia
quæ non ſunt, finguntur, pariuntque deſideria no
traditi vultus, ſicut in Homero evenit, quo magi
ut equidem arbitror, nullum eſt felicitatis ſpec
men quam ſemper omnes ſcire cupere, qualis fu
rit aliquis. Aſinii Pollionis hoc Romæ inventum
qui primus bibliothecam dicando, ingenia hom
num rempublicam fecit. Sunt etiam plures hod
in Italia bibliothecæ, ſed illa in primis omniu
judicio longè celeberrima, quam divus Frederic
Feltrius dux Vrbini condidit, quam poſtea Guid
princeps ejus filius, omnis doctrinæ decus, ac do
ctiſſimorum hominum præſidium, cum auro
argento, tum librorum copiâ adauxit, ornavitqu
Fuit illud igitur omninò magnum mortalibus mu
nus, ſed nequaquam conferendum cum hoc, quo
noſtro tempore adepti ſumus, reperto novo ſcri
bendi genere: tantum enim uno die ab uno hom
ne literarum inprimitur, quantum vix toto ann
à pluribus ſcribi poſſet. Ex quo adeò diſciplinaru
omnium magna librorum copia ad nos manavi
ut nullum amplius ſuperfuturum ſit opus, quod a
homine quamvis egeno deſiderari poſſit. Illud in
ſuper adde, quod auctores quoque plurimos tam
Græcos quam Latinos ab omni prorſus interitu
periculo vindicavit. Quare tantæ rei auctor non
eſt ſua laude fraudandus, preſertim ut poſterit
ſciat, cui divinum beneficium acceptum referr
debeat. Itaque Ioannes Gutenbergus natione Theu
tonicus, equeſtri vir dignitate, ut ab ejus civibus ac
cepimus, primus omnium in oppido Germaniæ
quam Moguntiam vocant, hanc imprimendarum
literarum artem excogitavit, primumque ibi ea ex
erceri cœpit: non minore induſtria reperto ab eo
dem

em, prout ferunt, auctore, novo atramenti genere, ıo nunc literarum impreſſores tantùm utuntur. ecimoſexto deinde anno qui fuit ſalutis humanæ ICCCCLVIII. quidam nomine Conradus, omo itidem Germanus, Romam primò in Itali- m attulit, quam dein Nicolaus Ienſ n Gallicus, rimus mirum in modum illuſtravit, quæ paſſim ac tempeſtate per totum ferè terrarum orbem flo- et, de qua plura loquendi labore ſuperſedeo, ejus nventorem ac ſimul unde ad nos delata fuerit, pro- idiſſe, haud me parum feciſſe ratus, cum ea omni- us longè notiſſima ſit: quæ propterea ut ab initio ıon minore quæſtu, quàm hominum admiratione ulgari cœpit, ſic paulatim, velut auguror, futura ſt vilior.

CAP. VIII.

De primo uſu ſcribendi apud Priſcos, etiam per notas, & quando primum inventa Charta, vel Membrana.

Ante uſum chartarum, quo maximè humanitas vitæ conſtat & memoria, palmarum foliis, *teſte Plin. in* 12. *Naturalis hiſtoriæ*, primo ſcriptitatum eſt. Vergilius in ſexto.

----- *Foliis tantùm ne nomina manda.*

Deinde quarundam arborum libris poſtea publica monumenta plumbeis voluminibus, inde & privata linteis conficere cœperunt, deinde ceris: nam pugillarium uſum ante Trojana tempora fuiſſe teſtatur Homerus. Papyrum autem poſt Alexandri Magni victoriam, condita in Ægypto Alexandria, M. Varr. auctor eſt, ante Chartarum uſum ab eo rege inventam eſſe quæ fiebat ex frutice, qui naſcitur in paludibus Ægypti. Verùm contra Varronem, qui chartharum uſum non niſi conditâ in Ægypto Alexandriâ fuiſſe ſcribit, Plinius Caſſii Heminæ annalium ſcriptoris auctoritatem adducit. Ille enim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

tradit. Cn. Terentium ſcribam agrum ſuum in ja
niculo repaſtinantem, offendiſſe arcam in qua Nu
ma Rex ſitus fuerat, & in eadem libros ejus reper
tos, qui è charta erant. Nam Magnus Alexande
amplius trecentis annis poſt Numam fuit, qui Ale
xandriam, *auctore Liv. lib.* 8. eo anno in Ægypt
poſuit, qui fuit Vrbis conditæ CCCCXXVIII
L. Papyro Mugillano ſive Curſore, C. Pætili
Galbo COSS. Cæterum Livius *in decimo de bell*
Macedonico, à Caſſio diſſentit, ſcribens duas arca
lapideas, octonos fermè pedes longas, non unam,
repertas à foſſoribus in agro L. Pætelii ſcribæ, non
Cn. Terentii, & in alterea earum ſepultum fuiſſe
Numam, in altera verò eos libros inventos, de
quibus loquimur. Idem etiam Lactantius affirmat
& Plutarchus *in vita Numæ*. Poſtea verò id genu
chartæ inventum eſt, quo nunc paſſim utimur,
cujus auctor haud palam eſt. Hæc autem fit ex lin
teolis contritis: nihilominus tamen papyri nomen
à frutice ſumptum, veluti chartæ ab urbe Tyri reti-
net. Membranas à tectu membrorum nominatas (eſt
enim proprie ipſum corium) Varro ſcribit per
æmulationem, circa Bibliothecas Ptolemæi & Eu-
menis regum, Pergami inventas fuiſſe, unde vulgò
Pergamenæ vocantur. Verùm ego affirmarem mem-
branas multo ante quam tradit Varro eſſe repertas
in iiſque primum ſcriptitatum, quando ſacros He-
bræorum libros (Hebræi enim, ut oſtendimus, pri
mi rerum geſtarum monimenta condiderunt) é
membrana fuiſſe teſtatur Ioſephus: nam cum *in* XII
Antiq. tradit, quemadmodum Eleazar princeps ſa-
cerdotum per ſeptuaginta duos interpretes ſacros li-
bros ad Ptolemæum Philadelphum miſerit, ut in
Græcum ſermonem verterentur, ſic inquit: Cùm
verò oſtenderent tenuitatem membranæ, vel in-
comprehenſibilem eorum compaginem, Rex mi-
ratus eſt. Herodotus etiam *in* 5. teſtis eſt, priſca
conſuetudine in pellibus caprinis & ovillis eſſe ſcri-
ptitatum. Sunt præterea plura chartarum genera,

ut

ut hieratica, antiquitus ſacris tantum voluminibus dicata: amphitheatrica, à loco dicta: bibula & emporetica, inutilis ſcribendo, & involucris duntaxat chartarum atque mercium uſum præbens, propterea ἀπὸ τῶν ἐμπόρων, id eſt, à mercatoribus nominata. Vſus autem ſcribendi per notas pervetuſtus eſt, quando Tyro Ciceronis libertus, *auctore Euſebio*, ipſas notas primus reperiſſe fertur. Et hujuſmodi ſcripta furtiva dicuntur quæ artificio quodam fiunt, ne legi poſſint ab eo ad quem ſcribuntur: Gellius, Res quaſdam occultas nunciare regi furtivo ſcripto volebat. Eſt & Cæſar, *teſte Suetonio*, uſus. Hodie verò ita frequens eſt modus iſte ſcribendi, ut nullus videlicet ſit neque princeps, neque civis, quin ſuas habeat notas, vulgò Ziphras nuncupatas.

CAP. IX.

Quis primus Memoriæ artem monſtraverit aut qui ejuſdem gloriam adepti ſint.

Proximum eſt, ut de Memoria dicatur, qua, ut Fabius ait, omnis diſciplina conſtat, quæ & neceſſarium maximè eſt vitæ bonum, & unicus eloquentiæ theſaurus. Hujus ars, *Plinio in* 7. *&* *Quint. in* 11. *auctoribus*, à Simonide Melico primum inventa eſt, qua in re multum valuit. Nam cum aliquando in Theſſalia, *teſte Cicer. de Orat.* epularetur apud Scopam nobilem virum, & nunciatum eſſet ei, ut prodiret ad duos juvenes ante januam ſtantes, contigit ut hoc interim ſpatio conclave corruerit, ac eâ ruinâ adeò convivæ omnes contriti fuerint, ut non poſſent internoſci à ſuis, qui humare, eos vellent. Tum dicitur Simonides, ex eo quod meminiſſet, quo eorum loco quiſque cubuiſſet, demonſtrator uniuſcujuſque ſepeliendi

fuiſſe. Ac ita videtur memoriâ valdè juvari ſignatis animo ſedibus, aut mutato annulo, qni nos moneat, cur id fecerimus, quod ipſe Fabius latè proſequitur. Memoria autem plurimis præcipua fuit, ut Plinius & Solinus auctores ſunt. Cyrus enim Rex Perſarum omnibus in exercitu ſuo militibus nomina reddidit: Cineas Pyrrhi regis legatus, poſtero die quam Romam advenerat, utriuſque ordinis viros nominatim appellavit. Mithridati regi duæ & viginti linguæ (tot enim nationibus imperavit) traduntur notæ fuiſſe. Cæſarem verò ſcribere & legere ſimul, dictare & audire ſolitum accepimus. Idem etiam, *teſte Spartiano*, Hadrianus Imperator facere conſuevit.

Cap. X.

A quo primum Militaris ars inventa, & utrum literis præſtet: item in exercitu Ordines, & Teſſera, & Vigiliæ, & de primo pugnandi modo.

Nunc venio ad diſciplinam militarem, præcipuum Imperatorum decus, qua ſolâ multi quidem mortales æternam ſibi gloriam compararunt: undè tanto literis præferenda videtur, quanto facta dictis præſtant. Quanquam illud non facilè Cicero concedendum judicat, quando, *ut ipſe pro M. Marcello, ait*, bellicas laudes ſolent quidam extenuare verbis eaſque detrahere ducibus, communicare cum multis, ne propriæ ſint Imperatorum. Certé in armis militum virtus, locorum opportunitas, auxilia ſociorum, claſſes, commeatus multum juvant: maximam verò partem quaſi ſuo jure fortuna ſibi vendicat, & quicquid proſperè geſtum eſt, id penè omne ducit ſuum: at gloriæ, quam tu rectè ſcienterque ſcribendo adeptus fueris, ſocium habebis neminem. Ad artem redeo. Sed hæc in rudi ſe-

ſeculo admodum turpis fuit, utpotè quæ ferino more, *ut infra oſtendemus*, exercebatur. Hujus, ſicut Ciceroni *lib. de Natura deorum tertio* placet, inventrix Pallas fuit, ex quo Bellona dicta eſt, Papinius:

---- Regit atra jugales
Sanguinea Bellona manu.

Vt verò Diodoro, ipſe Mars morem bellandi reperit. Martialis:

Belliger in victis quod Mars tibi ſævit in armis.

Sed reperimus apud Ioſephum *in* 1. *Antiq. volumine* Tubalcain, qui ante diluvium Noë fuit, fortitudine cunctis excellentem, res bellicas fortiter exercuiſſe. Quamobrem apparet militarem artem eſſe antiquiſſimam, proinde ejus auctorem neutiquam prodi facilè poſſe ſuſpicor. Veteres autem ante uſum armorum pugnis, unde pugna nomen habet, calcibus ac morſu certabant. Et hæc prima pugnæ origo fuit, Lucretius:

Arma antiqua manus, ungues, denteſque fuerunt.

Exin lapidibus fuſtibuſque pugnari cœptum: teſtis Herodotus *lib.* 4. cum de quibuſdam populis loquitur, qui haud procul à Tritone Lybiæ fluvio habitabant, ait enim: Horum virgines anniverſario Minervæ feſto in honorem ipſius deæ inter ſe bifariam diviſæ, præliantur lapidibus, fuſtibuſque. Affirmat idem Diodorus *lib.* 1. ſcribens: Eodem modo clava & leonis pellis antiquo Herculi conveniunt, quo tempore nondum arma adinventa, ſed fuſtibus homines injurias propulſabant, ac ferarum pellibus tegebant pro armis corpora. Plinius vero *in ſeptimo* dicit Afros contra Ægyptios, primos prælium feciſſe fuſtibus, quos vocant phalangas. Verùm paulatim hæc diſciplina tanti fieri cœpit, ut nulla majore curâ ſtudio ac ordine, apud omnes prope gentes conſtaret, repertis exercitus ordinibus, ſigni dationibus, teſſeris, & vigiliis à Palamede, bello Trojano & ſub idem tempus ſpeculari ſignificatione, à Simone: auctor Plinius, qui

lib.

lib. 5. & Phœnicibus bellicarum artium inventionem aſſignat, ſed apud Syros credo. De his ſatis, ſed jam ad ipſa arma tranſeamus.

CAP. XI.

De primo Armorum, & æneorum tormentorum uſu.

Ferunt, *auctore Diodoro lib.* 6. Martem primum fabricatis armis milites armaſſe, cui ob id primus armorum uſus (appellatur enim belli Deus) attribuitur: quod etiam Vergilius ſenſiſſe videtur, cum in principio ſuæ Æneidos dixit:

---- *At nunc horrentia Martis*
Arma virumque cano.

Cæterum arma, quæ pro omnibus bellicis inſtrumentis auctores uſurpant, alii alia invenerunt: Galeam enim Cladium, Haſtam, Lacedæmonii, *ut teſtis eſt Plin. in* 7. invenerunt. Herodotus tamen *lib*. 4. putat Scutum & Galeam ab Ægyptiis Græcis eſſe traditam. Loricam Mydias Meſſenius: Clypeos Prætus & Acriſius inter ſe belligerantes repererunt, ſive Chaleus Athamantis filius. Ocreas & Criſtas Cares: Lanceas, Ætolos: Iaculum cum amento ferunt inveniſſe Ætolum Martis filium. Falcem *ſecundum Clementem*, Thraces: Haſtas velitares & Pilum Tyrrhenus. Vſus autem velitum, *auctore Valerio Maxim. lib.* 2. eo bello primum repertus eſt, quo Capuam Ful. Flaccus Conſul obſedit. Securim Pantheſilea Amazonum regina reperit: Venabula Piſeus: Arcum autem & Sagittas Scythes Iovis filius, Sagittas, ut aliis placet, Perſeus Perſei filius primùm invenit, *Hæc ex* Plinio. At Diodorus Apollini aſſignat *in ſexto* ſcribens: Arcus inſuper ſagittandique fuiſſe repertorem Apollinem ferunt. Verùm Artabanus, cujus teſtimonum Euſebius *de Præparatione Euangelica, libro nono* citat, Moſen omnium primum bellica inſtrumenta inve-

eniſſe tradit, qui adhuc juvenis in Ægypto, *teſte ſepho in ſecundo Antiquitatum*, primam glorioſè oeditionem in Æthiopes apparaverit. Nec eo nen cæteri, quos memoravimus, minus laudis erentur, quando non unius generis arma ubique urpantur, ſed alia alibi. Nihil quoque ab initio n perfectum excogitatur, cui non aliquid ab inquentibus commode addi poſſit. In tormentis etenſes Scorpionem, Catapultam Syri, Phœni- Baliſtam & Fundam, *teſtatur Plinius*, invenent. Vegetius verò *libro primo de re militari*, ndarum uſum dicit incolas inſularum in mari ſpano, quas Baleares vocamus, comperiſſe: Vn- Strabo *lib.* 3. *Geog.* illos optimos fundatores e vocitatos affirmat. Idem Verg. ſentit *in* 1. *org.*

Stupea torquetur balearis verbera fundæ.

tem bellicarum machinarum, *teſte Plutarcho, vita M. Marcelli*, Eudoxos & Architas inchoant. Machinam ad ferenda graviora onera prius, *teſte Vitruvio*, extruxit Cteſiphon, qua uſus ad deportandas ex lapidicinis columnas Ephem ad Dianæ fanum. Equum autem qui aries diur, in muralibus machinis, *auctore Plinio in ſepmo*, Epeus ad Trojam invenit: Vitruvio verò, *li-* 10. *de Architect.* Carthaginenſes, ad Cades opgnandas. Teſtudines Artemon Clazomenius innit. Et hęc omnia ad hominum perniciem invenſunt, & illud novitium inventum inprimis, od Bombardam vocant: quo poſt hominum meoriam, nihil terribilius ab humano ingenio excoari potuit, cujus inventorem fuiſſe tradunt hoinem Germanum admodum ignobilem, cui caſu mentem venit tale quid efficere. Fertur enim mo ad exitium humanum natus, ſervaſſe aliando domi in mortario pulverem ſulphureum, juſdam medicinæ faciendæ cauſâ, illudque texiſ- lapide, ac inde contigiſſe, ut dum ignem ex ſili- prope excuteret, ſcintilla intrò ceciderit, ſubito-

que

que flamma eruperit, atque lapidem in altum tul
rit: & ille ejus rei caſu doctus, poſtea factâ ferre
fiſtulâ, & pulvere confecto, machinam reperiſſ
ac ejus uſum Venetis in illo bello primum oſtendi
ſe, quod ad foſſam Clodiam eſt cum Genuenſib
geſtum, qui fuit annus ſalutis humanæ MCCCLXX
Is itaque tam mortiferæ machinæ repertor, pr
mercede, opinor, accepit, ut nomen ejus perpetu
occultaretur, ne omni tempore à cunctis mortal
bus malè audiret, dignus ſcilicet qui prior ipſe vi
Salmonei fulmine flagraſſet: (Salmoneus n. Æ
filius cum vellet Iovem in fulminibus jacienc
æmulari, ab eo de cælo tactus ad inferos detruditu
quando hæc fulmini odore, luce, ſonitu, impet
ſimilima eſt: magna enim vi ignis collecti, emiſ
repente aut ferreis aut lapideis pilis, qui quidqu
obvium offendit, quaſſat, diſſipat, frangit, contu
dit, adeò ut nullus ſanè ſit locus, quamvis natu
munitus, quin facilè expugnetur. Ex quo jam u
venit, ut in ea hoc tempore omnis fermé vis pec
tum, omnis equeſtris ſplendor, omnis deniq
bellica virtus indecorè conſiſtat, jaceat, obtorpe
Hæc bombarda vocatur, à bombo, id eſt ſonit
qui βόμβος Græcè dicitur: quidem alii torme
tum æneum malunt nuncupare. Ejus tametſi m
dô plura fiunt genera, quæ varié vulgo nomina
tur, & unum illud minimũ, quo nunc pedites utu
tur, qui factitio nomine ſclopus vocitatur, Sclop
n. eſt ſonus ille, qui ex buccarum inflatione erun
pit: Perſius.

Nec Sclopo tumidas intendis rumpere buccas.

Sed vel alio nomine appellatur Arcus buſius, à f
ramine opinor, quo ignis in pulverem fiſtulâ co
tentum immittitur: nam Itali buſium vulgò for
men dicunt, & arcus, quod inſtar arcus pugnan
bus ſit: quippe hodie hujuſmodi tormenti uſus
primo ſtatim pugnæ loco eſt, quem olim ſagittari
is dabant, cum à miſſilibus præliari inciperent. S
jam hinc oratio noſtra àd equum bellicoſſimu

anim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

nimal ſeſe, non extra utique propoſitum, transferat.

CAP. XII.

Quis primus Equitandi artem, aut uſum equos domandi, vel eorum ungulas ferreis ſoleis muniendi, ac ornamenta invenerit, & Bigas atque Quadrigas junxerit, & Vehiculum cum quatuor rotis repererit, & qui ex equo pugnare primum inſtituerint.

Equo, qui magno mortalibus cum in rebus bellicis, tum in itineribus faciundis, & uſui & adjumento eſt, primum omnium vehi Bellerophontem Glauci regis filium docuiſſe, Plinius *in ſeptimo* eſt auctor, qui Pegaſum alatum equum, cum in Chimæram iret, aſcendit, Horatius in Carminibus:

Et exemplum grave præbet ales
Pegaſus terrenum equitem gravatus
Bellerophontem.

Sed Diodorus *libro ſexto* ſcribit, Neptunum equos primum domuiſſe, artemque equitandi ab illo traditam: alii volunt equum hominibus antea ignotum primum edidiſſe, quod aſſerit Lucanus dicens:

Primus ab æquorea percuſſis cuſpide ſaxis
Theſſalicus ſonipes bellis feralibus omen
Exilit.

Et Vergilius:

---- Tuque ô cui prima frementem
Fudit equum magno tellus percuſſa tridenti
Neptune.

Prænos autem & ephippia Peletroni, qui Theſſaliæ populi ſunt, primi invenerunt. Idem, ut quibuſdam placet, domandorum equorum uſum pri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

mi docuere, teſtificante utrumque Vergilio in
tertio Georgicorum.

Fræna Peletronii Lapithæ gyroſque dedere
Impoſito dorſo atque equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.

Plinius *libro ſeptimo* idem affirmat. Hos quoque pri-
mos equorum ungulas munire ferreis ſoleis cœpiſ-
ferunt. Numidæ, ut vel hoc ſubjungam, *teſte Ap-
piano in lib. de Reb.* Lybicis, equo nudo, id eſ
ſine ephippiis, in bello utebantur. Bigas primu
Phrygum natio junxit, *ut Probus & Plinius auctor
ſunt.* Quadrigis verò Eriththonius primus eſt uſ
nam cum Vulcanus, *auctore Ovidio in ſecundo Me-
tamorphoſeon, & Servio ſuper tertio Georgicon,* im-
petrato à Iove Minervæ conjugio, & illa reluctant
ſemen libidinis projeciſſet in terram, inde natus e
puer Draconteis pedibus, qui appellatus eſt Erich-
thonius, quaſi de terra & lite procreatus, nam ἔρι
eſt lis, & χθὼν terra. Is ad tegendam pedum fœdi-
tatem, junctis equis, primus omnium uſus eſt cur-
ru. Maro.

Primus Erichthonius currus & quatuor auſus
Iungere equos, rapidiſque rotis inſiſtere victor,

Affirmat itidem Plinius. Euſebius tamen hoc il
apud Græcos tantùm adſcribit dicens: Erichthon
us primus quadrigas junxit in Græcia: erant enim
antea apud alias nationes. Id autem fuit Dana
regnante Argis. At Arcades iſtud inventum Mi-
nervæ aſſignant, & id credo, apud ſe tantùm, d
quâ Cicero *de Natura deorum* ita ſcribit. Minerv
quarta Iove nata & Coriphè Oceani filia, quam
Arcades Coriam nominant, & quadrigarum inven-
tricem ferunt. Vehiculum quatuor rotarum, *ut te-
ſtis eſt Plinius*, Phryges invenerunt. Pugnare e
equo, *ſicut idem ait*, Theſſali docuere, qui Centau-
ri dicti ſunt, habitantes ſecundum Pelium montem
Hinc de Centauris fabula orta apud poëtas quo
ſemihomines, & ſemiequi eſſent: quamvis no
me prætereat, quandam fabellam ſuper hac re
Ser

ervio narrari *in tertio Georgicorum*, quæ veluti nu-
e reſpuenda videtur. Vera ſunt igitur extra om-
em controverſiam, *ut etiam Lactantius inquit*,
uæ loquuntur poëtæ, ſed figmento aliquo ſpecieq;
elata, ſicut de Æolo rege ventorum ſuprà demon-
ravimus. Sed nonnulli tradunt Centauros primos
quitare, non ex equo pugnare eſſe auſos. Diodo-
us *in quinto*: Centauros nonnulli volunt in Pelio à
Nymphis nutritos, poſtea equos ſubagitaſſe, exque
is Hippocentauros natos. Creditum, quod primi
quitare auſi ſint, ex eoque natam fabulam, veluti
qui eſſent hominiſque natura. *Hæc ille hactenus.*
t iſta omnia ex jumentis commoda apud alias
entes paulatim inventa, non defuiſſe illis primis
nortalibus credere convenit: quando ſatis conſtat
Hebræos, Aſſyrios, Arabes, Ægyptios, equis, mu-
s & aliis jumentis à principio uſos, quæ aut dorſo
erunt, vel armis currum trahunt. Sed de quorun-
am ludorum & ſaltationum origine jam diſſera-
nus, quando hæc rei bellicæ quoque augendæ gra-
à inſtituta ſunt: ſed opus eſt modus adſit, ne *ſicut
icero in officiis ait*, voluptate elati in aliquam turpi-
udinem juvenes dilabantur.

CAP. XIII.

Quis primus inſtituerit apud Græcos Olympicum certamen, & alios id genus ludos; & Pyrrhicam ſaltationem, atque Palæſtram; & à quibus inventus ludus Pilæ, Aleæ, Teſſerarum, Furunculorum, Talorum, Par impar, & Micare: ac quid ſit Teſſera, vel Talus.

Qvatuor ludorum genera apud Græcos precipuè
fuiſſe comperio, quorum primi & longè celeber-
imi Olympici appellati ſunt, ab omnibus ferè poë-
tis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

tis decantati, quoniam in Olympo monte apud Piſam, & Elidem, oppida Arcadiæ, Iovi dedicati Pelopis honore celebrabantur, quos, *teſte Diod. libro quinto, & Plinio in ſeptimo, & Plutarcho in vita Theſei* Herculem Iovis & Alcmenæ filium quidàm conſtituiſſe, ibique primum decertaſſe, & palmam conſecutum tradunt. Sed Euſebius *in decimo de Præparatione Euangelica* dicit in olympico ſtadio Corylum Argivum primum victorem fuiſſe declaratum. Alii autem, *ut idem Diodorus in ſexto, & Strabo in octavo Geograph. auctores ſunt*, Herculem unum ex Idæis Dactylis hoc certamen inveniſſe aſſerunt. Verùm idem Strabo *in prænotato libro* ab Epeis compertum affirmat. Et *inferius* ait, ab Iphito olympicum agonem inſtitutum conſtare. Fuit is Praxonidis, ſive Hæmonis filius. Sed Solinus hoc illuſtrius declarat, *ſtatim in principio ſui operis* ita ſcribens; Quippe certamen olympicum quod Hercules in honorem atavi materni Pelopi ediderat, intermiſſum Iphitus filius ejus inſtauravit, poſt excidium Trojæ, anno quadringenteſimo octavo. Herodotus *libro octavo* ſcribit olympicum certamen gymnicum atque equeſtre fuiſſe, præmiumque propoſitum oleaginam coronam, qua donabantur victores. Quapropter Tigranes Artabani filius, eo tempore quo Xerxes bellum in Græcia gerebat *ut idem teſtis eſt*, audiens præmium Græcis coronam eſſe, non pecuniam, generoſam illam meritoque laudandam ſententiam dixit, Papæ Mardoni (is enim Xerxi perſuaſit, ut in Græcos bellum moveret) in quos viros induxiſti nos ad pugnandum, qui non pecuniarum certamen agitant ſed virtutis? Celebrabantur autem hi ludi quinto quoque anno ſic, ut quatuor anni intereſſent à primo olympiados anno, ad initium & primum annum ſequentis, ſi vera eſt ratio eorum, qui de olympiadis æquè ut de luſtri ſpatio ita putant: idque tempus olympiadem appellabant; ac deinceps apud Græcos tempora per olympiades numerata ſunt

velut

veluti apud Romanos per coss. quorum magiſtratus annus erat. Martialis:

Bis jam penè mihi conſul trigeſimus inſtat.

Alteri erant Pythii: nam cum Apollo Pythonem ſerpentem, qui à Iunone immiſſus, Latonam matrem perſecutus fuerat, ſagittis confeciſſet, ne hujus victoriæ memoriam ulla temporis diuturnitas obliteraret, ipſe à Pythone, Pythius dictus, ludos Pythios conſtituit, Ovidius *in primo Metamorphoſeos.*

Neve operis famam poſſet delere vetuſtas,
Inſtituit ſacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomitæ ſerpentis nomine dictos.
Hic juvenum quicunque manu pedibusvè, rotave,
Vicerat, eſculeæ capiebat frondis honorem.
Nondum laurus erat, longoque decentia crine
Temporacingebat de qualibet arbore Phœbus.

Tertii Iſthmi, ab Iſthmo parte Achajæ nominati, & à Theſeo inventi, *dicente Plutar. in ejus vita*, gloriari etiam quandoque eſt ſolitus, ob illum (de Hercule loquitur) Iovi Olympia, ob ſe verò Neptuno Iſthmia à Græcis celebrari. Iſti ludi, *teſte eodem Plutarcho*, ut quidam volunt, in honorem inprimis celebrabantur Scyronis: ut alii, Sinnis: ut alii, Palæmonis, quem Latini Portunum vocant, Ovidius *in ſexto Faſtorum.*

Quem nos Portunum, ſua lingua Palæmona dicet.

Hic, *auctore eodem Ovidio*, *in quarto Metamorphoſeos* ex Melicerta homine, precibus Veneris, deus marinus effectus eſt. Verùm Plutarchus alios illi dicatos fuiſſe ludos ſentire videtur, *in eadem Theſei vita* ajens: Quod ibidem in Melicertæ honorem conſtitutum eſt, noctu agebatur, initiandi magis quàm ſpectaculi, aut celebritatis ſpeciem præ ſe ferens. *Hæc ille.* In iis autem ludis victoribus pinea corona dabatur, de quibus etiam Strabo *lib. octavo Geograph.* meminit, dicens: In Iſthmo Neptuni quem Iſthmium vocant, templum eminet piceatum arborum loco circumcluſum, ubi ludos Iſthmios

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

mios decertantes Corinthii celebrare ſoliti ſunt. E
Solinus itidem affirmat ſcribens hujuſmodi ſpecta
culum per Cypſelum, qui, *teſte Herodoto in primo*
Periandri Corinthiorum regis pater fuit, intermiſ
ſum, Corinthios olympiade XLIX. ſolennitat
priſtinæ reddidiſſe, Quarti Nemei, à Nemea ſyl
va vocitati, quos Argivi, *auctore Strabone libr*
octavo Geogr. & Polibio lib. ſuarum hiſtor. ſecund
celebrare conſueverunt, ob Herculis memoriam
qui Nemeum leonem interfeciſſet, Vergilius:

Compreſſit Nemeæ primum virtute leonem.

Pyrrhicam ſaltationem pro juvenibus ad milita
rem artem exercendis, Pyrrhus, *auctore Plinio libr*
ſeptimo, in Creta primus invenit. Solinus vero
ſcribit à Pyrrhico repertam fuiſſe, dicens: Pyrrhic
repertore equeſtres turmas Creta prima docuit la
civas vertigines implicare, ex qua diſciplina belli
cæ rei uſus convaluit. Verum Strabo cuidam Curet
aſſignans, ſecus videtur ſentire (niſi fortaſſè Pyr
rhicus unus ex Curetibus fuerit) *in decimo*, de Cret
loquitur: Quos principio Curetem illos oſtendiſſ
ferunt, deinde inſtruxiſſe, ut ſaltationem, quam
Pyrrhicam, appellaverit, ſaltarent. Et alibi idem
aſſererere videtur ſcribens, Curetes primò armife
ram ſaltationem introduxiſſe, quando Dionyſiu
Halic. *in ſeptimo* aperte demonſtrat Pyrrhicen ſal
tatione eſſe armatam, & ab ipſius etiam Curetibus
aut à Pallade inſtitutam. Plinius tamen *in ſeptim*
manifeſtiſſimè oſtendit, armatam ſaltationem ali
am eſſe ab ea, quam Pyrrhicam vocant, & illam à
Curetibus, hanc à Pyrrho inventam, & utramque
in Creta. Tranquillus autem dicit ludum ipſum
quem vulgo Pyrrhicen appellant, Trojam vocari
& ejus originem expreſſit *in libro de puerorum luſi-*
bus. Quis igitur mentis compos in tanta ſuper hu-
juſce rei origine ſcriptorum diſſenſione, pro cer-
to quicquam auderet affirmare? De hac ſaltatione
inſuper Apulejus *in decimo de Aſino aureo*, abunde
meminit. Trojæ verò ſpectaculum ludicrum quale

foret

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ꝛret, Maro *in quinto* diſertiſſimè tradit, ubi à
'rojanis oſtendit nomen habere illo verſu,

Trojaque nunc pueri Trojanum dicitur agmen:

e quo etiam Suetonius *in Cæſare* meminit. Fe-
us luſum equeſtrem puerorum vocat. Gymni-
ɔs ludos, id eſt, in quibus nudi & peruncti ſe
xercebant, Lycaon, *teſte Plinio* primus invenit.
unebres Acaſtus, *ut idem ait* Iolcho, poſt eum
'heſeus in Iſthmo. Palæſtram, *ut Diodorus eſt te-
is*, Mercurius inſtituit. Horatius *in Carminibus*,

Mercuri facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formaſti catus, & decoræ
More palæſtræ.

lleæ verò teſſerarumque ludum, & pilæ, cætera-
ue luſoria animi recreandi gratia inventa, præ-
erquam talaria, Lydi populi Aſiæ, *teſte Herod. lib.*
. omnium primi excogitaverunt. Quare miror
linium ab Herodoto diſcrepare, qui *in ſeptimo*
tibit Pythum quendam luſoriam pilam reperiſſe:
iſi fortaſſe alter eorum de alia pila (ſunt enim plu-
pilarum genera) intellexerit. Atqui Lydos ejuſ-
ıodi aleatorias artes non tam voluptatis, quàm
ɔmpendii gratià excogitaſſe, idem Herod. tradit.
'am cum gravitate annonæ patria premeretur, ſic
men conſolari ſolebant, altero quidem die ci-
um ſumentes, altero ludis operam dantes. Eſt
el aliud ludi genus quo calculis in tabula luſoria,
eſt fritillis & alveolis luditur, inventum olim
rciter annum orbis conditi, ter milleſimum
CXXXV. à quodam viro ſapiente, nomine Xerxe,
ui ita tyranni ſævitiam coërcere metu, ac eum do-
ımento monere volens oſtendit majeſtatem ſine
ribus hominumque adminiculis, parum admo-
ım valere atque tutam eſſe, quando per iſtiuſmo-
ludum ſatis patebat, regem facile oppreſſum iri,
ſi invigilaret, à ſuiſque defenderetur. Vocant ho-
e hoſce calculos ſeu ſcrupos furunculoſve, qui-
ıs præliando ludimus (eſt enim certamen inſtar
prælii)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

prælii) ſchacos, à ſcandendo forſitan dictos, quod
calculi cum moventur, in alteram adverſariam par-
tem ſcandere videantur. Ludus omnibus notus eſt,
quare ſatis de eo habeo dictum, cum monſtrave-
rim originem. Cæterùm de teſſeris ac talis appo-
ſite aliquid diſputemus, cum hæc ludicra ſint tam
notiſſima, quàm eorum nomen multis adhuc non
planiſſimum factum videatur. Sanè teſſeram dici-
mus, quod ex omni parte quadrata ſit, quæ octo
habet Angulos, & ſex latera punctis notata, qu
in tabula luſoria plurimum luditur. Vulgus teſſe
ram vocitat talum, ſive per diminutionem taxil
lum, qui nunc nuſquam ferè gentium in uſu eſt
tantum abeſt ut ille quid ſit talus intelligat
Porrò talus eſt oſſis genus, quod in articuli
pedum duntaxat poſteriorum eminens, con
cava in vertebra ſuffraginum, quæ eadem ſun
in poſterioribus animalium pedibus, atque genu
in prioribus: ligatur ſolidis nervis formâ penè qua
dratum, & parte alterâ concavum, alterâ aliquan
tulum curvum: eſtque animalibus biſulcis, hoc eſ
bobus, ovibus, capris, damis & reliquis, prætere
nonnullis aliis, ſolidas ungulas aut digitos habent
bus. Hoc genere oſſiculi veteres ludebant, ſi
Latus quod unicum numerum notabat, canis a
canicula appellabatur: ſi quis jactando caniculu
vertiſſet, is nummum unum deponebat, vel quan
tum inter ludentes conveniſſet. Vnde Perſius.

-----Damnoſa canicula quantum Raderet.

Contra in altero latere Venus ſive Cous dicebatu
ſeptenarium numerum ſignificans. Is qui eum nu
merum jactando talos reddidiſſet, ſex lucrabatu
& quidquid etiam ex jactu caniculæ depoſitu
eſſet. Duo alia latera Chius & Senio nominaba
tur, & ille ternarium, hic quaternarium ſignific
bat: quippe in talis, neque binarius neque quina
us erat numerus. Igitur qui chium jactabat, t
nummos: qui ſenionem quatuor lucrabatur, q
propterea dexter nuncupabatur. Perſius:

Qu

----- *Quid dexter ſenio ferret,*
Scire erat in voto

i enim pluribus poſitis talis eadem foret facies, pro
no accipiebatur, quia diverſitas numerum auge-
at. Fuit & alius ludendi modus, per Vulturios ac
erculem baſilicum. Plautus:

Talos poſcit ſibi in manum, provocat me ad aleam,
jacit vulturios quatuor:
Talos arripio, Herculem jacto baſilicum.

a apud nos ſexcenti ſunt modi ludendi ad aleam:
t enim alea omnis fermè ludus, qui in varietate
rtunæ conſiſtit, ut ſunt teſſeræ cum primis, &
artæ luſoriæ, cum quibus qui ſe valde delectant,
aximè omnium ſemper egent. Sed talorum uſus
aud penitus obſolevit. Vidi ego in Flandria mu-
eres talis ludentes, quæ multos habebant vario
lore pictos, vel ex ebore factos, quemadmodum
eteres præter naturales talos, ex alia materia factis
os eſſe memoriæ proditum eſt. De origine verò
di non habeo quicquam certi tradere. Ratio ip-
us ludi, quam ſupra poſuimus, videtur ſignificare
omanum eſſe inventum: fuit tamen celebris &
ud Græcos: ſiquidem Euripides talorum nume-
m uſque ad quadraginta auxiſſe fertur. Talus
ræcis ἀστράγαλος dicitur. Alia quoque fue-
nt apud antiquos ludorum genera: quibus etiam
nc utimur, auctoribus tamen minimè proditis,
illud, par impar ludere: cum quis nummos ma-
 occultat, petitque ab altero, par ne, an impar
rum numerus ſit? Suetonius *de Auguſto*, Scripſit ad
iam: Miſi tibi denarios ducentos 20. quos ſingulis
nvivis dederam, ſi vellent inter ſe poſt cœnam,
l talis, vel par impar ludere. Item aliud, digitis
rtiri: quod fit, cum duo clauſis manibus, vocan-
 certum numerum, ſubindè digitos, porrigunt.
erbi cauſa, ego tres digitos explico, tu totidem,
ſe quatuor nomino, tu verò ſex: ita tu qui nume-
m vocando divinaſti, jam viciſti. Et quia digi-
ita explicati ſubitò apparent, idirco per meta-
phoram

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

horam micare dicitur. Varro: Micandum erit cum
Græco, utrum ego illius numerum, an ille meum
ſequatur. Italis ludus notus eſt vulgoque la Mor
appellant, q. μωρῶν, id eſt, ſtultorum ludus
quod digitorum jactatio ſignum ſit levitatis: ide
virum gravem micare non decet.

CAP. XIV.

De quorundam ludorum origine apud Latinos.

Lupercal, quod, *auctore Dionyſio* ſpelunca er
ſub monte Palatino ab Evandro ſacrata Pa
Deo Arcadiæ, qui Lycæus dicitur, ex eo dictu
nonnulli autumant, quia ibi per caprum luebatu
hoc eſt, ſacrificabatur: tametſi Plutarchus *in vi*
Romuli proprium ejus celebritatis fuiſſe inquit,
Luperci canem immolarent. Alii ſcribunt à lup
quæ ibi Romulum & Remum nutriſſet, aut quo
hic locus, quod veriſimilius eſt, Pani Lycæo co
ſecratus eſſet: λύκος enim Latinè lupus dicitur: a
quod Pan lupos arceat. Vndè lupercalia ludicra, qu
teſte Plutar. expiationis causâ fiebat. Lycæa dic
Pane Lycæo numine Arcadico, quem, *auct. Liv.*
Vrbe cond. Romanum Ianum vocabant, & idem p
tabatur eſſe Faunus, vel, ut Feneſtella tradit, Sy
vanus. Sacrificabatur autem Lycæo, menſe Febr
ario, in hunc fermè modum: Iuvenes nudi L
cæum Pana venerantes per luxum atque laſci
am, currebant, ferentes ſcuticas ex caprinis pellib
factas. Vndè Feſtus tradit crepos id eſt luperco
Romanis dictos, à crepitis pellicularum quem
ciebant verberantes. Mulieres ultrò ſe ad verbe
offerebant, arbitrantes eam rem ad fœcunditate
conducere. Iuvenalis:

Nec prodeſt agili palmas præbere luperco.

Hoc autem ludicrum Evander ex Arcadia prim
in Latium intulit, Ovidius:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Tranſtulit Euander ſylveſtria numina ſecum.
Teſtatur idem Vergilius in 8. *Livius, Dionyſius & Feneſtella.* Quod verò nudi currebant, Trogus, & Ovidius *lib.* 2. *Faſt.* ex imitatione habitus ipſius Dei, cui hæc ſacra fiebant, hunc morem fluxiſſe tradunt. Sed Feneſtella & Servius alias etiam hujus rei rationes reddunt, quas Ovidio latè proſequente, ego in medium proferre ſuperſedeo. In iis autem ludis, quod non longè abre eſt, M. Antonius nudus & perunctus, *auctore Appiano in ſecundo de bellis civilibus* Cæſaris capiti diadema intulit. Erant deinde Circenſes: ſic enim appellabantur, quaſi circum enſes: nam *teſte Servio ſuper tertio Georgic.* cum rudis vetuſtas nondum loca hujuſcemodi ludis apta ædificaſſet, inter enſes & flumina eos celebrabat, ut ab utraque parte eſſet ignavis præſens periculum. Exin Circus, id eſt locus muris ſeptus ab ipſis Circenſibus denominatus, in quo ludi fiebant, ædificatus eſt, de quo Livius *ab urbe condita* ait: Tum primum Circo, qui nunc maximus dicitur, deſignatus eſt locus. Diſponebatur autem Circus in formam ſpatii oblongi, & in ſummitate circi carceres erant, undè equi curribus vincti ad curſum movebantur, & cum ad ſummum deveniſſent revolvebantur, donec ad priorem metam devenirent. Exercebantur etiam pugiles in medio loco muneribus collocatis. Vergilius *in quinto Æneidos.*

Munera principio ante oculos circoque locabant.

Solennes deinde manſere hujusmodi ludi Romani & magni varieque appellati. Erant inſuper Saturnalia, quorum dies lætitiæ pleni erant & menſe Decemb magnificè apparateque celebrabantur. Hinc Martialis *in Xeniis* dicit:

Poſtulat ecce novos ebria bruma ſales.

In quibus *ut idem teſtis eſt*, amici inter ſe munera mittebant, & quæ primò mittebantur, Xenia quaſi hoſpitalia, hoc eſt, ad hoſpites miſſa vocabantur; ξένος enim Græcè hoſpes appellatur: quæ

verò remittebantur, apophoreta, quod ἀποφέρϛ
ſignificat referre. Hæc autem ſacra, Ianus, *auctor*
Macrob. Saturno, qui cum unà concors regnavit
primus inſtituit: quidam à Pelasgis, alii ab Athe
nienſibus, ut idem dicit, ortum habuiſſe volunt
Et quoniam ſub Saturno omnia communia erant
hinc *teſte Iuſtino in* 43. *ſuæ epitomes*, cautum erat
ut Saturnalibus exæquato omnium jure paſſim i
conviviis ſervi cum dominis recumberent. Erar
& ludi gladiatorii quos divus Cyprianus *ad Dona*
tum execratur: Paratur, inquit, gladiatorius ludus
ut libidinem crudelium hominum ſanguis oble
ctet: homo occiditur in hominis voluptatem, &
quis poſſit occidere, peritia eſt, uſus eſt, ars eſ
ſcelus non tantûm geritur ſed docetur, &c. De eo
rum autem origine & cauſa. Iulius Capitol. *in vi*
ta Maxim & Balbini principum hæc commemo
rat: Multi dicunt apud veteres hanc devotione
contra hoſtes factam, ut civium ſanguine lita
ſpecie pugnarum ſe Nemeſis, id eſt, vis quæda
fortunæ, ſatiaret. Alii hoc literis tradunt quod ver
ſimilius credo, ituros ad bellum Romanos debui
pugnas videre, ut vulnera, & ferrum & nudas int
ſe cohortes, ne dimicantes in bello armatos hoſt
timerent aut vulnera & ſanguinem perhorreſcere
Hinc mos tractus videtur, ut Imperatores ad be
lum proficiſcentes munus darent gladiatoriu
Habebant præterea plura ludorum genera, q
Campus Martius, *ut in Offic. Cicero ait*, juvenib
exercitationis bellicæ cauſa ſuppeditabat: quæ n
hic ſtudio brevitatis omittimus, alibi reliqua dict
ri, *libro*, 4. *cap. ult.* cum eos exponemus ritus, c
hodie apud nos quoque ſervantur, & ludos qui
ligionis cauſâ inprimis fiebant.

CA

CAP. XV.

[Q]uis primus invenerit Inducias, & Fœdera, & de eorundem vario faciendorum ritu: ac quot eſſent genera.

[I]nducias primus omnium, *auctore Plin. lib. 7.* in[v]enit Lycaon. Sunt autem induciæ, (non eſt enim [h]c ſilentio prætereundum) pactum quoddam & [ce]ſſatio pugnæ, manente tamen bello, *uti teſtis eſt [Ge]llius in primo Noctium Atticarum*. paucorum [die]rum hoc eſt, ut uſque ad certum diem non pu[gn]etur, nihilque incommodi detur, ſed ex eo die [po]ſtea uti jam omnia belli jure agantur. Quin etiã [ho]rarum quoque atque annorum induciæ ſunt. [Ge]ll. enim *in prænotato libro* tradit: in primo An[na]lium Quadrigarii ſcriptum eſſe, L. Pontium Sa[m]nitiem à dictatore Romano ſex horarum indu[ci]as poſtulaſſe, Livius verò *ab Vrbe con. lib. 1.* In[du]ciæ, inquit, Vejentibus in 40. annos datæ. Et [lib.] 7. Cæriti populo in centum annos. Fœdera, [qu]um Plinius eſt auctor, Theſeum primum com[po]ſuiſſe. Sed Diodorus *lib. 6.* Mercurio aſſignat, [ſ]cribens: Tribuunt præterea Mercurio præconia, [in]dia, ac fœdera, quæ in bellis fiunt. *Hæc ille.* [Q]uùm ego puto Theſeum apud Græcos dun[t]at fœderis auctorem fuiſſe, quando ex Ioſepho, *[A]ntiq. Iud.* facilè deprehendimus, cum antea, [i]n Cecropis temporibus, poſt quem *teſte Euſebio [d]ecimo de Præparatione Euangelica*, omnia apud [Gr]æcos memoriâ digna narrantur, fœderis paci[sce]ndi morem apud Aſſyrios & Ægyptios, non[n]oſque alios fuiſſe, ſed præſertim apud Hebræos. [Na]m Iacob, qui multo ante Cecropem fuit, *apud [eun]dem Ioſephum legimus*, cum Laban ſocero fœ[dus] feciſſe: deinde Moſen, qui *auctore Euſebio* Ce[cro]pis tempore fuit, ultrò certum fœdus obtuliſſe [qui]buſdam regibus, cum ſibi per deſerta loca tutum

itet peteret. Exin etiam Ieſum Moſis ſucceſſorem
cum Gabaonitis fædus percuſſiſſe conſtat. Qua
propter hujus rei certum auctorem temporis lon
ginquitate obliteratum, nequaquam in lucem pro
ferri poſſe duco. fœderum autem tria olim fuiſ
genera reperio: unum, cum bello victis dabant
leges à victore, ipſiuſque jus & arbitrium erat,
iis quæ dedita fuiſſent, habere quæ vellet, & mu
ctare. Alterum cum bello pares æquo fœdere
pacem & amicitiam veniebant: tunc enim fas e
repeti res, reddique ac componi eas, per quas p
ſeſſio turbata foret. Tertium, cum, qui hoſtes nu
quam fuerint, ad amicitiam ſociali fœdere inte
jungendam coibant: tum ii neque dare, neque ac
pere leges debebant, id quod aut victoris aut vi
eſſe conſtat. Fœdus præterea alio alibi ici conſ
vit modo: apud Romanos enim, *teſte Livio*
Vrbe condita volumine primo, fecialis ſacerdos
juſſu regis, ſumptâ ex arce graminis herbâ pu
ut in noſtris proverbiis docuimus feriebat porc
ſilice, dicens: Sic à Iove feriatur is, qui ſanct
hoc fregerit fœdus, ut ego hunc porcum ferio, &
At Polyb. *lib.2.* cum de primo fœdere inter Ro
nos & Carthaginenſes icto meminit, alium ritũ fu
demonſtrat: ait enim, Simulatq; de fœdere inter
tes convenerat, fecialis ſumpto in manibus lap
dicebat, ſi ſine dolo malo hoc fœdus facio, dii m
cuncta felicia præſtent! ſin aliter aut ago aut co
cæteris ſalvis, ſolus ego peream! ut hic lapis è m
bus meis decidat: & mox lapidem dejiciebat. A
autem quoties fœdus faciebant cum aliis, quidã
dius inter utrumq; ſtans, acuto lapide feriebat v
juxta majores digitos ipſorum qui fœdus ageb
deinde ſumpto flocco ex utriuſque veſtimento
ungebat eo ſanguine ſeptem lapides in medio
ſitos, inter unguentum invocans Dionyſium
Vraniam. Hoc acto, idem qui fuerat ſequeſter
deris inter amicos contrahendi, vadabatur pro
pite, aut fortè pro cive, ſi cum cive res ageb

C

Quod fœdus & ipſi qui amicitiam contrahebant, ſervare juſtum cenſere. Scythæ verò hoc quippe modo ſanciebant: Infuſo in grandem calicem fictilem vino, commiſcebant eorum ſanguinem qui ferirent fœdus percutientes cultello, aut incidentes gladio aliquantulum corporis, deinde in calice tingebant ſagittas, ſecurim, jaculum: hæc ſimulatque feciſſent ſeſe multis verbis devovere, poſtea vinum epotare, non modo ii qui fœdus faciebant, ſed etiam comites illi, qui erant maximæ dignitatis. Sic fermè apud Romanos juſjurandum inter factioſos confirmabatur, teſtificante Saluſtio, qui ſcribit Catilinam humani corporis ſanguinem vino permiſtum in pateris circumtuliſſe ſociis conjurationis, & eos ſigillatim deguſtaſſe, quo inter ſe magis fidi forent. Atqui hodie illud idem fit inter eos, qui & aliquod inſigne ſcelus faciendum conſpirant. Item Barcæi pactionem in hanc formulam conflabant: Feriebant enim fœdus ſuper occultam foſſam & quo ad humus ea ita ſe haberet, tamdiu fœdus in ea regione ratum fore ſentiebant, *auctor Herodot. lib. 3. 4. & 5.* Et ſic alii alio pacto denique faciebant, id quod ſi perſequi vellem, eſſem profectò longior æquo, ſimulque parum utiliter excluderer tempore.

CAP. XVI.

A quo mos Triumphandi fluxerit, & quis primus apud Romanos Triumphum, aut Ovationem duxerit, ac queis triumphare, aut ovare liceret, & de ritu uſpiam ponendi Trophæi.

Dionyſium hoc eſt, Liberum patrem primum omnium multarum gentium ſpoliis onuſtum triumphaſſe, Diodor. *lib. hiſtor. 5. & 6.* & Plinius *in 7.* atque Solinus tradunt Deinde apud pleroſque

que populos uſus triumphandi increbuit: na
Carthaginenſium Imperatores rebus benè geſti
triumphum ducere ſolebant, *dicente Iuſtino lib.*
ſuæ epitomes. 19. Haſdrubal graviter vulneratu
imperio Hamilcari fratri tradito, interiit, cuj
mortem tum luctus civitatis, tum & dictatur
undecima, & triumphi quatuor inſignem fece
Verum apud Romanos præcipuus trimpho hon
fuit: Romulus enim primus omnium, *teſte Dion*
ſio devicto Actone Ceninenſium rege, lauro cor
natus, & quatuor vectus equis, urbem ingreſſus e
ſpoliaque hoſtilia Iovi Feretrio conſecravit. Cæt
rùm Livius de corona laurea & curru in hac por
pa, non meminit, neque Plutarch. in vita Romu
Eutropius verò primum triumphum Tarquin
Priſco tribuit devictis Sabinis. Sed deinceps por
pa triumphi inſolens atque ſumptuoſiſſima omne
priſcæ mediocritatis formam exuit, modumq
exceſſit: nam triumphantes vehebantur equis alb
quibus primus omnium *teſte Liv. ab Vrbe cond.*
bro 5. *& Plutarch.* Camillus uſus eſt, ejuſque t
umphus ea de cauſa clarior fuit, quàm gratior,
curru inaurato, coronâ, *ut teſtis eſt Gellius*, au
redimitus, & devictus hoſtis honoratus colla ca
nis currum ſequebatur, præeunte ſenatu, & ſic
Capitolium aſcendebant ad templum Iovis Op
mi Maxim. ubi mactato tauro albo, deinde dom
redibant. Erat præterea minor triumphus, q
Ovatio appellabatur, vel quia, *ut Plutarch. ſen*
in vita Marcelli, ovis mactabatur: vel quia *ſi*
Feſto placet redeuntes ex pugna victores milites l
tabundi ingeminabant O literam. Ovandi autem
non triumphandi, *auctore Gellio lib.* 5. cauſa er
cum aut bella non ritè indicta, neque cum ju
hoſte geſta erant, aut hoſtium nomen humile,
ſervorum, aut deditione repente factâ, ſic incru
ta victoria obveniſſet, minuſve quinque millia h
ſtium unâ acie cecidiſſent: ita enim lege except
erat. Et ne prior lex ex cupiditate laureæ antiq
ret

retur ei altera ſuppetias tulit, quæ Imperatoribus pœnam minabatur, qui aut hoſtium occiſorum, aut amiſſorum civium falſum numerum literis ſenatui auſi eſſent referre, *auctor Val. Max.* l. 2. Non fiebat inſuper jus omnibus triumphandi, licet res triumpho dignas geſſiſſent, quod quatenus Livius *vol. 1. de bello Maced*, pleniſſimè declarat, ejus ideo verba ponam: ait enim, Per idem tempus L: Corn. Lentulus proconſul ex Hiſpania rediit, qui cum in ſenatu res ab ſe per multos annos fortiter feliciterque geſtas expoſuiſſet, poſtulaſſetque ut triumphanti ſibi invehi liceret in urbem, res triumpho dignas eſſe cenſebat ſenatus, ſed exemplum à majoribus non accepiſſe, ut qui neque Dictator, neque Conſul, neque Prætor res geſſiſſet, triumpharet. Et infra ſuggerit: Et Senatuſconſulto, L. Lentulus ovans urbem eſt ingreſſus. Ovantes verò, *teſte Plin. l.* 15. myrto coronabantur: quia hæc arbuſcula, *ut Plut ait*, vim maxime bellumque peroſa eſt, & equo vecti ibant, militibus deinde comitantibus in Capitolium, ubi ex ove ſacrificabant ſicut triumphantes ex tauro. Ac Lacedæmonii, ut hoc quoque commodum ſubnectam *auct. Plut. in vita Marcelli*, contrario Romanorum more, cum bellum dolo malo confeciſſent, taurum mactabant: ſin armis rem geſſiſſent gallum. Sed ad rem redeamus. Sabinus Maſſuris *teſte Gell.* pedibus ingredi ovantes dicit, ſequentibus eos non militibus, ſed univerſo ſenatu. Primus autem omnium *auctore Plin. lib.* 15. Poſthumius Tubertus ovans ingreſſus eſt urbem. Fuit item *teſte Cic. lib. poſteriore de inventione*, uſus Græcis, cum inter ſe bellum geſſiſſent, ut hi qui viciſſent, trophæum aliquod in finibus ſtatuerent, victoriæ modo in præſentia declarandæ cauſâ, non ut in perpetuum belli memoria maneret. Quare cum Thebani aliquando Lacedæmonios bello ſuperaviſſent, & æneum trophæum poſuiſſent, apud commune Grœciæ concilium accuſati ſunt, quod contra quam ri-

tus eſſet, æternum inimicitiarum monumentum ſtatuiſſent. Sed conſuetudo vetus fuit, ut eo loci ubi hoſtes devictifuiſſent, arborum ramos inciderent, & in truncis ſuſpenderent ſpolia hoſtibus detracta, aut in montibus idem facerent. Sic Æneas de Mezentii exuviis trophæum poſuit: *Vergilius lib.* 11. *Æneidos.*

Ingentem quercum deciſis undique ramis
Conſtituit tumulo, fulgentiaque induit arma,
Mezenti ducis exuvias, tibi magne trophæum
Bellipotens aptat rorantes ſanguine criſtas.
Telaque trunca viri.

Cæterum cum de coronis facta ſit mentio, non alienum erit earum originem ſubjicere.

Cap XVII.

Qui primi Coronas invenerint, & de variis earum generibus, & à quibus cives coronandi conſuetudo manaverit, & de uſu coronarum in conviviis, inibique locus Vergilii enodatus: ac undè mos, ut coronati ſupplicarent Deo, epularenturque in funere faciendo, ac ſpectarent ludos.

Coronarum repertorem, *teſte Plinio lib.* 16. ferunt Liberum patrem fuiſſe, qui primus omnium impoſuiſſet capiti ſuo coronam ex hedera: Poſtea deorum honori ſacrificantes ſumpſerunt, victimis ſimul coronatis. Reperimus tamen longè antiquiorem coronarum uſum: nam Moſes, qui multis ſeculis, *ut teſtis eſt Euſebius in* 10. *de Euangelica præparatione,* præceſſit Liberum patrem, multas aureas coronas fecit, de quibus Ioſephus plenè meminit *in* 3. *antiquitatum.* cum de ſacerdotum indumentis loquitur, & *in* 8. ſcribens: Corona verò in qua Deum Moſes inſcripſerat, una fuit, quæ ad hunc

uſque

uſque diem permanſit Principio ex arborum ramis fieri coronas in ludis & ſacris certaminibus mos fuit, poſtea variâ florum miſturâ componi cœperunt. Has Glycera primum adinvenit, *ut ait Plin. lib*, 35. c. 11. cum de Sicyonio pictore meminit: Amavit ut juventa Glyceram municipem ſuam, inventricem coronarum, certandoque imitatione ejus ad numeroſiſſimam florum varietatem perduxit artem illam. Verùm idem *lib.* 21. utriſquè hoc potiùs aſſignare videtur, ſcribens: Poſtea variari cœptum miſtura verſicolori, florumque invicem odores coloreſque accendere Sicyonii ex ingenio Pauſiæ pictoris atque Glyceræ coronariæ dilectæ admodum illi, cum opera ejus pictura imitaretur. Paulò poſt ſubiere quæ vocantur Ægyptiæ, ſive hybernæ, tunc cum terra horret, factæ è bracteis ligneis ſive eburneis, variis coloribus infectis. Venerunt deinde è lamina ænea tenui inaurata aut argentata, quæ propter gracilitatem corollæ dicuntur. Craſſus autem dives, *auctore Plin. lib.* 21. primus ſuis ludis coronam aureis argenteiſque foliis dedit, & alii alias, obliteratis tamen eorum nominibus. Hinc denique multijuges coronæ manarunt: erant enim militares coronæ, id eſt, triumphalis, qua donabantur Imperatores: muralis, quam Imperator dabat illi, qui primus muros ſubiiſſet: caſtrenſis, qua eum donabat Imperator, qui primus in hoſtium caſtra pugnans introiſſet: navalis, qua donari aſſolebat is, qui primus in hoſtiũ navem tranſiliviſſet, & hæ ex auro fiebant: ſed triumphalis ab initio ex lauro fuerat: oleagina, qua, uti antea diximus, victores in olympico ſtadio donabantur: myrtea, qua ovantes coronabantur: obſidionalis, quam *Plin. in* 22. cunctis coronis præponit: hanc autem illi qui liberati erant obſidione, dabant ei duci, qui liberaſſet, & ea graminea erat, ex eo gramine quod ibi natum fuerat, ubi obſidebantur. Erat præterea civica corona procul dubio celeberrima, quam civis civi à quo ſervatus fuiſſet in prælio, teſtem vitæ ſa-

lutiſque perceptæ dabat: ea fiebat ex fronde querna, quoniam quercus primum mortalibus victum præbuiſſet: vel quia, *ſicut Plut. placet* Iovi, in cujus tutela ſunt civitates, ſacra quercus eſt: vel aliis de cauſis, quas ipſe *in vita Coriolani* affatim exponit. De hac Plin. *lib.* 16. meminit, appellans eam militum virtutis inſigne clariſſimum. Ex quo non temerè Antonius Pius, *teſte Capitolino*, Scipionis auream illam, ut ita dixerim, ſententiam frequenter uſurpat, dictitans, malle ſe unum civem ſervare, quàm mille hoſtes occidere. Hanc autem conſuetudinem cives coronis donandi, *auctor. Valer. Maxim. lib.* 1. Athenienſes primi omnium introduxerunt, hoc honore uberrimo virtutis alimento primùm Periclem decorantes. Erant inſuper coronæ gemmatæ, vallares, roſtratæ, & ſpicea, quam Plin. *libro* 18. tradit primam apud Romanos fuiſſe coronam. At coronas ex cinnamomo, idem auctor eſt *in* 12. interraſili auro incluſas primus omnium in templis Capitolii atque Pacis dicavit Imperator Veſpaſianus. Sic demum eò coronarum luxuria proceſſit, ut Græci in conviviis, ſympoſiiſque (ita enim Græcè compotationes vocantur) coronis uterentur, infunderentque in pateris hilaritatis gratiâ. Cujus rei, *ut in tertio hujus operis volumine dicemus*, Iones auctores extiterunt. At illud Cleopatræ exemplum occurrit: nam apparatu belli Actiaci gratificationem ipſius reginæ Antonio timente, nec niſi prægustatos cibos ſumente, cum eo luſit extremis coronæ floribus venenatis, ſanè procedente hilaritate invitavit Antonium, ut coronas biberent: ecquis ſcilicet iſtas timeret inſidias? Ergo conjectâ in ſcyphum coronâ, Antonio incipienti haurire, oppoſitâ manu, En ego ſum, inquit, illa, chare Antoni, quam tu nova prægustantium diligentia caves: adeo mihi, ſi poſſem ſine te vivere, occaſio & ratio nocendi adeſt. Inde eductum è cuſtodia vinctum bibere juſſit, qui ſumpto potu, illicò occidit, *auctore Plin. lib. Nat. hiſtor.* 21.

Arta-

Artaxerxem etiam Perſarum regem potatione coronâ eſſe uſum è Plutarcho *in vita Polopidæ* accepimus. Ad hunc igitur bibendi morem dixerim poëtam alluſiſſe *in* 1. *Æneidos*, illo verſu.

Crateras magnos ſtatuunt, & vina coronant.

Et *in* 7. *ejuſdem operis.*

Crateras læti ſtatuunt, & vina coronant.

Item moris fuit olim Italorum ut coronati ſupplicarent Deo, pro ſe ſuiſque. Sic *teſte Cicer. lib. Tuſc.* 1, *& ad Attic.* 8. Neapolitani coronati ac municipia vota fecerunt, pro Pompeio ægrotante. Sic Græci epulabantur, dum funus facerent, idem Cicero auctor, *qui lib. de Legib.* 2. *cum de ordine exequiarum apud Græcos meminit, ita ſcribit.* Sequebantur epulæ quas inirent propinqui coronati. Sic Romani coronati ludos Romanos ac Apollinares, *auctore Liv. libro extremo* x. *dec.* 1. *&* 5.*decad.* III. ſpectabant. Sicque hodie cum alibi tum apud Anglos, ſtatis ſolennibuſque diebus ſacerdotes coronati in ſupplicationibus publicis incedunt, & præſertim Londini ſacerdotes Paulini, menſe Iunio, die divo ipſi Paulo Apoſtolo ſacro, qui ſimul omnia ejus diei ſacra coronati curant, faciuntque. Sed jam ad unguentum tranſeamus, quod haud quaquam minus quàm coronæ, ad luxum pertinet.

CAP XVIII.

De antiquiſſimo uſu Vnguentorum, & quando primum ea cognita Romanis.

QVis primus unguenta invenerit, non traditur, Iliacis temporibus non erant, ait Plinius. Cui Ioſeph. *in* 2. *Antiq.* minus aſſentiri videtur, ſcribens: Iacob qui, *teſte Euſebio* multis tempeſtatibus ante Trojanum bellum fuit, miſiſſe in Ægyptum ad Ioſeph filium ſuum, id temporis apud Pharaonem annonæ præfectum, inter cætera munera, ungu-

unguentum. Et *in* 3. *ejuſdem operis*, cum de purgatione tabernaculi & ſacerdotum ſermonem habet, quam Moſes inſtituit, qui fuit ante CCCL. annos, quam Troja excisa eſt, ait: Purificavit autem & tabernaculum & ſacerdotes hoc modò: ſumpſit ſiclos quingentos, & totidem ireos cinamomi & calami (eſt autem & hæc ſpecies ſuavis) priorem menſuram, & medietatem horum juſſit contuſam miſceri, oleique olivarum pondus menſuræ provinciæ, quæ dicitur Hin, duas choas Atticas capiens: quibus permiſtis & coactis facta eſt, arte unguentariorum unctio ſuaviſſima, *& reliqua*. Ex quo cum hujuſmodi Hebræorum antiquiſſimos ungento uſos conſtet, eos hujus rei auctores fuiſſe, haud credere abſurdum fortaſſè fuerit: nos tamen hanc rem in medio relinquimus. Sed Plinius *in* 33. & Solinus prodiderunt, primum caſtris Darii Regis expugnatis, in reliquo ejus apparatu Alexandrum cœpiſſe ſcrinium unguentorum, poſteaque voluptatem ejus à noſtra quoque inter laudatiſſima atque etiam honeſtiſſima vitæ bona admiſſam eſſe. Verùm apud Perſas, etiam ante Darium unguenta fuiſſe teſtatur Herodotus *lib.* 3. ſcribens, Cambyſem Cyri filium miſiſſe legatos cum maximis donis ad Æthiopum Macrobiorum regem, inter quæ unguenti alabaſtrum fuiſſe: regem verò cùm ab Ichthyophagis (hi enim miſſi fuerant) rationem confecturæ hujuſmodi unguenti didiciſſet, id penitus aſpernatum eſſe. Quando autem primum ad Romanos unguentum pervenerit, haud propalam eſt. Certum eſt, *teſte Plin. in* 13. Antiocho rege Aſiaque devictis, Vrbis anno DLXV. P. Licinium Craſſum, & L. Iulium Cæſarem cenſores edidiſſe, ne quis venderet unguenta exotica, id eſt, externa, & aliunde aſportata.

CAP.

CAP. XIX.

Qui primi invenerint Aurum, Argentum, Ferrum, Plumbum, Æs, Fabriliaque inſtrumenta, & ignem primo, dein è ſilice aut lignis, & folles, atque lucernæ uſum.

Ex metallis quibus nunc humanæ conſtant opes, aurum pretioſiſſimum eſt, cujus habendi tanta mortales libido jam inde ab initio invaſit, ut in eo fodiendo, jam jam ad inferos propemodum penetraverint. Ovidius *in Metamorphoſeon*,

----- Sed itum eſt in viſcera terræ.
Quaſq; recondiderat, Stygiiſq; admoverat umbris,
Effodiuntur opes irritamenta malorum.
Iamque nocens ferrum, ferroque nocentius aurum
Prodierat.

Vnde de hominibus intentè fodientibus, illud Phalarii dictum, Platonem brevi ad ſuperos adductum iri, Strabo *in* 3. *Geogr.* commemorat. Quare Diogenes, *teſte Laertio*, rogatus: cur palleret aurum? admodum ſcitè reſpondit, Quia multos, inquit, habet inſidiatores. Hoc *auctore Plin. lib.* 7. Cadmus Phœnix ad Pangæum montem primus invenit; ut aliis placet, Thoas & Eaclis in Panchaja, aut Sol Oceani filius. Argentum vero Mercurius quintus, undè vivum argentum vulgò Mercurium appellant, vel Erichthonius Athenienſis, aut Cæacus. Ad Pangæum autem Thraciæ montem hæc metalla ideo, ut mea quidem fert opinio, primum inventa traduntur, quoniam ibi, *teſte Herod. libro* 7. aurum & argentum maximè abundat. Ferrum Idæi Dactyli in Creta adinvenerunt. Plumbum ex inſulis contra Celtiberiam ſitis, quas Strabo *libro* 2. Caſſiterides appellat, Midacritus primus aſportavit. Æs in Cypro inſula Cynira

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Agriopæ filius reperit, item forcipem , marculum,
vectem, incudem, ex Plinio *libro* 7. & 34. à quo
Solinus diſcrepat, ita ſcribens, cum de Creta loqui-
tur : Calthis eadem habita eſt apud priſcos, *ut Cal-
lidemus auctor eſt*, ære ibi primum reperto. Sicuti
nec de ferro Clemens aſſentitur , tradens Selmen-
tem & Damnameneum Iudæos in Cypro inveniſſe,
Ærariam fabricam alii Chalybas, alii Cyclopes in-
veniſſe volunt , qui ferrariam primò exercuerint
auctor Plin. Atqui, æris uſum Pannonios mon-
ſtraſſe Clemens tradit. Æs conflare Ariſtoteles ait
Lydum Scytham docuiſſe : Theophraſtus Delam
Phrygem putat. Strabo verò *lib*. 14. *Geograph*. di-
cit Telchines populos ferrum & æs omnium pri-
mos eſſe fabricatos, ut potè qui harpem, id eſt, en-
ſem falcatum , Saturno fecerint. Compactionem
ferri Glaucus Chius, *teſte Herodot in* 1. excogitavit
Auri conflaturam ipſe Cadmus , *ut ait Plinius* in-
venit. Cæterùm hæc ferè omnia Diodorus cum
Idæis Dactylis, tum Vulcano aſſignare videtur , ita
libro ſexto ſcribens : Idæi Dactyli traduntur igni
uſum ac æris ferrique naturam quoque modo fabri-
centur , in loco quem Berecynthum dicunt inve-
niſſe. *Et alibi* : Vulcanum, inquit, ferri, æris , ar-
genti, auri, omniumque quæ igne fabricantur, ar-
tem inveniſſe ferunt. Verùm hujuſmodi metallo-
rum uſus in ipſo primordio propè orbis apud He-
bræos , qui mortalium omnium primi geniti ſunt
ex Ioſepho *de Antiquit. Iud.* in pleriſque loci
fuiſſe deprehendimus , qui *volumine primo* ferrari-
am artem Tubalchain Lamech filio aſſignat , ſicut
Clemens temperiem ferri Delæ Iudæo attribuit
quamvis Heſiodus Delam ex Scythia fuiſſe affirmet
Quare eorum qui hujuſmodi rerum auctores pro-
duntur , alios alibi primos hæc metalla , etſi dit
ante reperta , monſtraſſe par eſt credere : Ignem
teſte Diodor. lib. 1. quidam ſacerdotes affirmant
Vulcanum reperiſſe , & eo beneficio ducem al
Ægyptiis conſtitutum. Vitruvius *in* 2. *de Archi-*

tect

ect. dicit arbores ab initio ventis agitatis inter ſe ferentes ramos hunc primum excitaviſſe: inde verò homines ligna adjicientes conſervaſſe. Alii hos Idæis Dactylis adſcribunt, ſed rectius profectò factitarent, ſi Deo cœli & terræ, ac cujuſque rei quæ cœli ipſius ambitu continetur, creatori, ut decet, hoc etiam humanæ vitæ adverſus vim frigoris præſidium, acceptum referrent. Ignem è ſilice Pyrodes Cilicis filius invenit, at eundem ſervare in ferula Prometheus docuit. *auctor Plin. in 7.* Hïc magis meo judicio admiratione dignum occurrit exploratorum in caſtris paſtorumque inventum, qui cum ad excutiendum ignem, non eis ſemper lapidis occaſio eſſet, ignem ex diverſis arboribus concipere didicerunt, dicente Plinio *in 16.* Calidæ morus, laurus, hedera, & omnes quibus ignaria fiunt. Exploratorum hoc uſus in caſtris paſtorumque reperit. Teritur igitur lignum ligno, ignemque concipit attritu, excipiente materiâ aridi fomitis fungi, vel foliorum facilimè conceptum. Sed nihil hedera præſtantius, quæ teratur lauro: laurumque terat. Folles verò, id eſt inſtrumentum quo attrahitur ventus atque emittitur ad ignem excitandum, Anacharſis Scytha, *teſte Strabone lib. 2. Geogr.* reperit. Lucernæ uſum Ægyptii invenerunt: *auctor Clemens.*

CAP. XX.

A *quibus primum Nummus aureus inventus, aut quis Argentum & Æs ſignaverit: atque Speculum argenteum fecerit.*

Vtinam aurum, ſacra fames, ut poëta dixit, poſſet è vita hominum penitus tolli, ab optimis quibuſque convitiis proſciſſum, id quod Crates ille Thebanus ita eſſe faciendum exemplo docuit,

qui *teſte D. Hieron. contra Iovin. quamvis Laërtiu aliter tradat*, projecto in mare non parvo aur pondere, Abite, inquit, peſſum malæ cupiditates ego vos mergam, ne ipſe mergar à vobis. Quod haud mehercule temerè fecit: aurum enim etian bonos, nedum pravos, tranſverſos plerumque agit Quanto igitur cum rebus humanis felicius agere tur, ſi res ipſæ inter ſe permutarentur, ſicut Troja nis temporibus Homerus tradit factitatum? Quam vis uſum pecuniarum ex quocunque eſſent metall genere, antiquiſſimum conſtet: quia apud Ioſe phum legimus, Cain Adam primi hominis filiun anxiè in cumulandas pecunias incubuiſſe. Peſſi mum itaque ſcelus fecit, qui primus ex auro dena rium ſignavit, quod Plinius *lib.* 33, penitus later dicit, auctore incerto. Verùm Herodotus gravi utique auctor *in* 1. *Hiſt. volumine* ſcribit, Lydo primos omnium nummum aureum & argenteun ad utendum percuſſiſſe. Quòd Plinius fortaſſe mi nus ſilentio prçteriiſſet, niſi ibi, ut opinor, tantùn de Romano nummo locutus eſſet. Romæ auten *ut idem Plin. ait*, nummus aureus percuſſus eſt an no Vrbis DCXXXXVII. qui cœpit deinceps ubi que gentium cudi, & communis eſſe, & ille inpri mis, qui quod Romæ cuderetur, Ducatus eſt di ctus, à Romano Ducatu, qui magiſtratus à Long no fuerat primum conſtitutus: quem Iuſtinus Im perator Narſeti Italiæ præfecto ſucceſſorem dedera Argentum primus omnium, *auctor. Strabone li* 8. *Geogr.* ſignari docuit Phædon. At Ephorus, *idem auctor eſt*, ſcriptis prodidit primò in Ægina Phidone ſignari cœptum argentum. Ex quo, videre videor, hujuſmodi ſcriptores primum ab He rodoto, qui ſicut oſtendimus, Lydis hoc aſſigna deinde inter ſe diſſentiunt, niſi in alterutro men dum ſit in dictione Phidone, unius mutatione l teræ. Romæ ſignatum anno ab urbe condita CCCCLXXXIV. auctor Plinius. Liviu *itidem ab Vrbe cond.* teſtatur ſerò eſſe ſignatun argentum

rgentum, Eutropius verò *in 2. ſuarum hiſtor.* di-
it nummum argenteum primum in orbe eſſe ſig-
natum, anno urbis Romæ circiter CCCCLXXXIII.
primi autem Punici belli 6. Nota argenti, velut
Plinius ait, fuere bigæ atque quadrigæ. Æs Ianus
primus ſignavit. *Macrob. l. Satur* 1. Hic igitur
anus cum Saturnum claſſe pervectum excepiſſet
hoſpitio, & ab eo edoctus peritiam ruris, ferum il-
um & rudem ante fruges cognitas victum in meli-
us redegiſſet, regni eum ſocietate muneravit, cum
primus quoque æra ſignaret: ſervavit & in hoc Sa-
urni reverentiam, ut quoniam ille navi fuerat ad-
vectus, ex una quidem parte ſui capitis effigies, ex
altera verò navis exprimeretur: quo Saturni me-
moriam etiam in poſteros propagaret. Ovidius
quoque teſtatur *in* 1. Faſt. ſcribens:

Multa quidem didicit, ſed cur navalis in ære
Altera ſignata eſt, altera forma biceps?

Et deinde infert:

At bona poſteritas puppim formavit in ære
Hoſpitis adventum teſtificata Dei.

Quapropter miror hoc à Plinio Servio regi Ro-
manorum aſſignari, *lib.* 33. ita ſcribente: Servius
Rex primus ſignavit æs, antea rudi uſos Romæ
Timæus tradit: ſignatum eſt nota pecudum, undè
& pecunia appellata: cum præſertim ipſe etiam
inferius de primo æris ſigno meminerit, dicens:
Nota æris fuit, ex altera parte Ianus geminus, ex
altera roſtrum navis. Sed Plinius, ut arbitror,
forſitan intellexit, Servium, ſicuti credere par eſt,
æs ſignaſſe vel primum apud Romanos duntaxat,
vel primum, ut idem *in principio lib.* 18. *cap.* 3. di-
cit, ovium boumque effigie: nam Ianus multo ante
conditam urbem, *teſte Macrobio* in Latio regnavit.
Eutropius autem ſecus etiam ſentit *in* 1. ſcribens
Saturnum nummos æreos Latinis primum inſti-
tuiſſe. Sèd utcunque res ſe habeat, Saturni tempo-
re, vel paulò poſt inſtitutum ſignandi æris cœpiſſe,
iam liquido liquet. Speculum argenteum, *auct.*
Plin.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Plin. 33. Praxiteles primus fecit Magni Pomp. ætate. Inventa ſunt item ſpecula ex ferro, plumbo, criſtallo, vitro, miſtiſque materiis in quibus effigiem noſtram contemplamur, ab Æſculapio primo Apollinis filio: *auctore Marco Tull. lib. de Nat. deorum.* 3.

CAP. XXI.

De origine Annulorum, ac primo Gemmarum uſu, & cur digitus ſiniſtræ manus minimo proximus, annulo cingi conſueverit.

CVm Prometheus, ut poëtæ tradunt, cœleſtem ignem furatus eſſet, ferunt Iovem illum in monte Scythiæ Caucaſo, ferreâ catenâ vinxiſſe, aquilamque addidiſſe, quæ jecore ejus aſſiduè renaſcente perpetuò paſceretur. Martialis:

Qualiter in Scythica religatus rupe Prometheus
Aſſiduam nimio pectore pavit avem.

Poſt hæc Prometheum, ut ſibi Iovem conciliaret, hac arte uſum fuiſſe: Iupiter amore Thetidis, conſpectâ ejus pulchritudine, fortè exarſerat, quod ſentientes Parcæ,) quarum providentia non fallitur) cecinerunt: quicunque Thetidi connubio junctus eſſet, ejus filium patris gloriam longè ſuperaturum. Hoc cum fortè intellexiſſet *Prometheus*, Iovi renuntiaſſe dicitur: qui veritus talionem, id eſt, ne quod ipſe Saturno patri feciſſet, à filio pateretur, omnem de Thetide cogitationem depoſuit, & ne erga Prometheum parum gratus videretur, vinculis eum liberavit: & ut liberationis ejus perpetua memoria foret, facto ex utraque re, hoc eſt ſaxo, ad quod alligatus fuerat, & ferro, ex quo catena conſtabat, annulo, digitum ejus ſiniſtræ manus minimo proximum cinxit. Quæ prima annuli & gemmæ inventio fuit: quod Plinius *lib.* 37. probè

nimirum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

nimirum ſentiens, fabuloſum appellat, dicens: Fabulæ primordium à rupe caucaſea tradunt, Promethei vinculorum interpretatione fatali, primumque ſaxi fragmentum incluſum ferro, ac digito circundatum, hoc fuiſſe annulum, & hoc gemmam. Quis tamen invenerit annulum, ipſe *in* 33. ait omninò ignorari. Conſtat veteres, *ut idem auctor eſt*, ferreo annulo eſſe uſos, & *ut tertio bello Punico Appianus ait*, omnes præter tribunos uſurpaſſe: ac longo certè tempore ne ſenatum quidem Romanum habuiſſe aureos manifeſtum eſt, tam ſerò inventi ſunt: *qui in eodem libro* inquit: Nec Iliacis temporibus ullos fuiſſe annulos video. Nuſquam certè Homerus dicit, cum & codicillos miſſitatos epiſtolarum gratiâ indicet, & conditas arte veſtes, ac vaſa aurea argenteaque ea colligata nodi, non annuli notâ. *Hæc ille*, At in Geneſis libro *capite trigeſimo octavo*, patet Plinium non inveſtigaſſe annulorum vetuſtatem: ibi enim legimus Iudam filium Iacob rem habuiſſe cum Thamar nuru ſua, & id feciſſe imprudentem, quod mulier mutato veſtitu perſonam diſſimulaverit, ac illi promiſiſſe munus, fideique ſervandæ pignus dediſſe annulum, & armillas. Item Ioſephus cum *in tertio Antiquitatum* de veſtibus ſacerdotum meminit, quas Moſes conſtituerat. qui, *ut ſæpius ex teſtimonio Euſebii oſtendimus*, fuit ante CCCL. & eò amplius annos, quàm eſt geſtum bellum Trojanum. Annulis etiam in veſtibus, aliiſque operibus veteres Hebræos Iliacis temporibus eſſe uſos, ſic ſcribens teſtatur. Ad hæc autem inquit, tertio induitur indumento, quod dicitur Ephod: fit enim hoc modo ut ſit textus ejus magnitudine cubiti de cunctis coloribus, auroque variatis, amplectens omnem pectoris locum. Et infra, Vnitur Ephod cum rationali, annulis aureis per circulos ſingulos ſub æqualitate commiſſis, per vittam hyacinthinam, quæ immittitur pro ligaturis & conſertionibus alterutris annulorum. Et deinde ſubjungit:

Cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Cùm ergò per ſe illi quos diximus, annuli ſint infirmi, nec poſſunt pondus lapidum ſuſtinere, alii duo majores *& reliq.* Et cum de menſa loquitur quàm idem Moſes fecerat, ait: & per ſingulos ejus pedes ſuperiore labio erant annuli, per quos vectes deaurati mittebantur. Idem teſtimonio eſt, jam id temporis gemmas cœpiſſe eſſe pretioſas ac celebres, cum dicat Ephod, quod nos ſuperhumerale vocamus, prout infra dicetur, cum de noſtrorum ſacerdotum indumětis ſermo fiet, habuiſſe in utròque humero duos lapides, onyches, vel ut alii volunt, ſmaragdos, & rationale duodecim fuiſſe ornatum lapillis. Hinc igitur, hoc eſt, ab Hebræis, ſi antea non fuerit, annulorum, gemmarumque uſum fluxiſſe credamus licet, eorum tamen veluti multarum quoque rerum obliteratis certis auctoribus. Macrobius autem *lib. Sat.* 7. inquit: Veteres non ornatus, ſed ſignandi causâ, annulum ſecum circumferebant. Vndè nec plus habere quàm unum licebat, nec cuiquam niſi libero, & imprimebatur ſculptura materiæ annuli ſive ex ferro, ſive ex auro foret. Poſtea uſus luxuriantis ætatis ſignacula pretioſis gemmis cœpit inſculpere, & hæc certatim omnes imitatio laceſſivit, ut homines aliquanto ſtudioſius lapides pretioſos requirerent. Hinc factum eſt, ut annulus in digito, qui minimo proximus eſt, ſiniſtræ manus geſtaretur, ne pretioſi lapides (eſt enim hæc manus otioſior) frangerentur. Vel ideò ille digitus, *ut idem Macrob. ait*, annulo ornatur, quia ab eo nervus quidam ad cor pertinet. Deinde *teſte Plin. lib.* 33. gemmas violari nefas putarunt, ac nè quis annulis amplius ſignaret, ſolidas gemmas addiderunt. Annuli inſuper, ut hoc quoque ponam, apud Romanos diſtinxerunt alterum ordinem, id eſt, equeſtrem, cujus ipſi annuli notæ erant, à plebe, ut ſemel cœperunt eſſe celebres, ſicut tunica ab annulis ſenatum tantum.

CAP.

CAP. XXII.

De origine Vitri, & Electri, & quis primus invenerit Minium, & Myrrhina in urbem aſportaverit, & de Cryſtallo.

QVoniam Plinius *lib. Natur. hiſtor.* 36. de vitri origine eleganter ſcribit, ejus ideo verba ponam, quæ ſunt: Pars eſt Syriæ, quæ Phœnice vocatur, finitima Iudææ, intra montis Carmeli radices paludem habens, quæ vocatur Candebœa, ex ea creditur naſci Belus amnis, quinque millium paſſuum ſpatio in mare profluens juxta Ptolemaidem: lentus hic currit, inſalubris potu ſed ceremoniis ſacer, limoſus, vado profundus, non niſi refuſo mari arenas fatetur: fluctibus enim volutatæ niteſcunt, detritis ſordibus: nunc & à marino creduntur aſtringi morſu, non prius utiles. Quingentorum eſt paſſuum non amplius littoris ſpatium, idque tantùm multa per ſecula gignendo fuit vitro. Fama eſt, appulsâ nave mercatorum nitri, cum ſparſi per littus epulas pararent, nec eſſet cortinis attollendis lapidum occaſio, glebas nitri è nave ſubdidiſſe, quibus accenſis, permiſta arena littoris, tranſlucentes nobis liquoris fluxiſſe rivos. Et hanc fuiſſe originem vitri. De hoc amne Ioſephus etiam *in ſecundo de bello Iudaico*: Stadiis, ait, duobus à Ptolemaide Belus amnis diſtat, juxta quem ſepulchrum Memnonis eſt, & vitrea in rotunda valle arena, quam venti ex circumjectis jugis convehunt, inexhauſta ſeculis vi, ſed ante omnia, mirabili naturâ, mutandi alia quoque in vitrum quæ attigerit metalla. Electrum, *teſte Diodoro lib. 6. primo* in Baſilia inſula inventum eſt, quæ Scythiæ ſupra Galatiam oppoſita in Oceano eſt, in quam, *ut idem ait*, tempeſtas electrum plurimum ejicit, nulla alia in parte orbis repertum. Nec me præterit

præterit fabulas ex lacrymis ſororum Phaethontis fieri tradere. Sed de electro, id eſt ſuccino, variæ ſunt ſcriptorum opiniones, quas Plin. *lib. Natural. hiſtor. ult.* latè exequitur. Minium quod in argentariis quoque reperitur, inventum eſt, *ut auctor eſt Plin. in* 33. à Callia Athenienſe, initiò ſperante aurum poſſe excoqui: arenâ rubente in metallis argenti, id quod in Epheſiorum agris, Vitruvio *lib.* 7. *Archit.* repertum placet. At minium priſcis Romanis ſacrum fuiſſe conſtat, quare Iovis ſimulachri faciem diebus feſtis minio illini ſolitam, triumphantiumque corpora: ac ſic Camillum triumphaſſe: idem Plinius teſtatur. Myrthina quæ, *teſte Plinio*, Oriens mittit, (eſt enim humor ſub terra calore denſatus) Pompejus Magnus primo in triumpho, quem de piratis duxit, in urbem invexit. De cryſtallo cum in pleriſque locis reperiatur, nullo hujus rei ab initio inventore prodito, non habeo quidquam dicere, niſi quod Plin. *lib. ult. Nat. hiſtor.* prodit, cryſtallum gigni gelu vehementiore concretum, nec alicubi certè reperiri, niſi ubi maximè hybernæ nives rigent & glaciem denique eſſe. Quod Solinus falſum eſſe probat. Nam ſi ita foret, inquit, nec Alabanda Aſiæ, nec Cyprus inſula hanc materiam procrearent, quibus regionibus citatiſſimus calor eſt. Verum hoc ſignificantius à Diodoro *in* 3. declaratur, ſic ſcribente: Cryſtallus enim lapis ex aqua oritur pura congelata, non quidem à frigore, ſed divi caloris vi, qua duritiem ſervet, varioſque ſuſcipiat colores.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

CAP. XXIII.

De origine Simalackrorum, & qui primi Statuas poſuerint, & Græcos contrario Romanorum more, eas non velare, & de uſu incendendi thus cereoſque, ad ipſas ſtatuas: & qui primi thus vendere cœperint: item quædam memoratu digna de imagine Magni Alexandri.

Vt poſſet eorum memoria retineri, qui vel morte ſubtracti vel abſentiâ ſeparati eſſent, idcirco ab hominibus, ut nemo ſanè ambigit, fingendarum ſimilitudinum ratio inventa eſt. Quo fit, ut cum Deus ubique præſens ſit, nihil à principio poſt homines natos ſtultius viſum ſit, quàm ejus ſimulachrum fingere. Quam ob rem Moſes vir ſanctus & innocens ac ſapientiſſimus, *auctore Ioſepho in primo contra Appion. & in 17. Antiq.* ſuis legibus prohibuit omnino ſimulachrum fieri, aut in templo poni. Ex quo cum Cajus princeps Petronium legatum in Syriam miſiſſet, eique mandaſſet, ut omni ope modiſq; omnibus curaret, ſuum ſimulacrum in tẽplo Hieroſolymis erigendum, Iudæi ne patrias leges frangerent, adeo reſiſtere cœperunt, ut jam jam ad arma ventum eſſet, niſi, *ut idem teſtis eſt lib. 18. Antiq.* Agrippa Iudæorum Rex à Cajo impetraſſet, ne hujuſmodi ſtatua in templo poneretur. Apud Seres etiam, *ſicut tradit Euſebius libro de Præparat. Euangel. 6.* lege exceptum erat, ne ſimulachra colerentur: In Romanorum quoque templis Clemens ait ex decreto Numæ, Moſacia dogmata penitus æmulati annis C. atque L XX. ab urbe condita nullam imaginem neque fictam, neque pictam eſſe conſpectam. Aſſerit idem Plutarch *in vita Numæ.* Perſæ itidem, *teſte Herod. lib. 1. & Strabone 15. Geog.* ſtatuas non extruebant Verùm ut

ne

ne noſtri peccaſſe videantur, qui poſtremò colendarum imaginum inſtitutum admiſerunt, alibi cauſam ponemus. Sed undè ſimulachra fingendi uſus profectus ſit, non facilè inter auctores convenit. Macrobius enim ab Hercule autumat, qui *lib. Saturnalium primo*. Epicadus, inquit, refert Herculem, occiſo Geryone, cum victor per Italiam armenta duxiſſet, ponte qui nunc Sublicius dicitur ad tempus inſtructo, ſimulacra pro numero ſociorum, quos caſu peregrinationis amiſiſſet, in fluvium dimiſiſſe, ut aqua ſecunda in mare devecta pro corporibus demortuorum veluti patriis ſedibus redderentur: & inde uſum talia ſimulachra fingendi inte ſacra manſiſſe. Verùm deinde ſibi magis placer ait, hunc morem à Pelasgis fluxiſſe. Sanè illi *teſt Dionyſio Halicar. in primo Annal. Romanorum* poſtquam diu errabundi in Latium venerant, i lacu Cutulienſi enatam inſulam deprehenderunt decima prædæ ſecundum reſponſum Apollini conſecrata, erectiſque Diti ſacello & Saturn ara, illum humanis capitibus, hunc virorum victimis placare ſe exiſtimabant, ptopter oraculum i quo erat.

Et capita inferno & patri tranſmittite lumen.

Saturni ſacra, Saturnalia nominantes. Poſthæ Herculem ferunt cum Geryonis pecore per Italiam revertentem ſuaſiſſe illorum poſteris, ut fauſti ſacrificiis infauſta mutarent, offerentes Diti no hominum capita, ſed oſcilla, id eſt, parva ora, a humanam figuram formata, & Saturni aras no mactatis viris, ſed accenſis cereis excolentes. Ind fuit conſuetudo, ut & cerei Saturnalibus mitterentur, & ſigilla, hoc eſt, oſcilla arte fictili fingerentur. Alii, *auctore Diodoro libro quarto*, dicunt Æthiope ſimulachrorum uſum primùm inveniſſe, & ab ei dein Ægyptios accepiſſe. Sed Lactantius Firm. Prometheo manaſſe hujuſmodi uſum tradit *libr Divinarum inſtitut. ſecundo* cum inquit, Verùm quia Poëtas dixeram non omninò mentiri ſolere

ſe

ſed figuris involvere, & obſcurare quæ dicant, non dico eſſe mentitos, ſed primum omnium Prometheum ſimulachrum hominis formaſſe de pingui & molli luto, ab eoque natam eſſe primo artem ſtatuas & ſimulachra fingendi. *Hæc ille.* Reperimus tamen longè antè Prometheum, qui *teſte Euſebio*, poſt Ogygium diluvium in Atticafuit, ſimulachrorum uſum fuiſſe: nam Rachel, *teſte Ioſepho in antiquitat.* cum Iacob ejus vir è Meſopotamia à Laban ſocero aufugiſſet, ſimulachra deorum furata eſt. Euſebius etiam ex teſtimonio Plutarchi *in tertio de Euangel. præpar.* ſimulachrorum fabricam eſſe antiquiſſimam comprobat, ſic, ut ſi eorum originem accuratè exquiramus, facilè invenerimus Deum ipſum primum demonſtraſſe modum fingendarum ſimilitudinum, qui ut ſui intelligentiam rudes rerum cœleſtium homines à principio doceret, ſibi humana membra aſſumpſit, ut quaſi oculis occurreret qualis eſſet. Ait enim, *ut eſt in Geneſis libro cap.* 18. clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus eſt, & peccatum eorum aggravatum eſt nimis. Deſcendam & videbo utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint. Idem *Exodo cap.* 7. immittam manum ſuper Ægyptum. Deſcendere hîc & videre ac immittere manum, eſt habentis pedes, oculos, & manum. Quin & Propheta, ut planius perſonam Dei nobis oſtendat, dat ei aures & faciem, *Pſal.* 16. canens: Auribus percipe orationem meam, & *Pſal.* 50. Averte faciem à peccatis meis. At Eſaias integrum dat corpus cum *cap.*6. inquit: Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium. Formulam igitur fingendæ ſimilitudinis Dei, quo ejus memoriam facilius animo complecteremur, ipſe Deus nobis præmonſtravit. Proinde homo, qui ſuopte ingenio paratus eſt ad imitandum, ſi quid ſit quod ad ipſius diſciplinam, contemplationem, delectationemque attineat, Dei memoriæ retinendæ gratiâ, quàm prudentiſſimè ab initio ipſius Dei ſimulachrum ſi-

bi finxit, ut qui intelligebat oportere ſe eum, *quemadmodum Chriſtus apud Marcum teſtatur*, diligere ex toto corde ſuo, & ex tota intelligentia, & ex tota anima, & ex totis viribus, idcircò putavit ſe diligentius facturum officium, ſi ob oculos exemplar continenter haberet. Atque iſthæc vera ſimulachrorum origo. Sed cætera proſequamur. Romæ *teſte Plinio in* 34. ſimulachrum ex ære factum Cereris primum conſtat ex peculio Sp. Caſſi, quem regnum affectantem pater ipſius interemerat. Poſtea à diis ad homines ſtatuæ tranſierunt, & id quidem, cum excellentium virorum memoriæ perpetuandæ, tum virtutis initiandæ cauſà, quod Saluſtius *in initio ſui Iugurthini* plenè teſtificatur. ſcribens: Nam ſæpè audivi Q. Maximum, P. Scipionem, præterea civitatis noſtræ præclaros viros ſolitos ita dicere, cum majorum imagines intuerentur, vehementiſſimè ſibi animum ad virtutem accendi, ſcilicet non ceram illam, neque figuram tantam vim in ſeſe habere, ſed memoria rerum geſtarum eam flammam egregiis viris in pectore creſcere, neque prius ſedari, quam virtus eorum famam atque gloriam adæquaverit. Quare Athenienſes primi ſtatuas publicè poſuiſſe, Harmodio & Ariſtogitoni tyrannicidis dicuntur, id quod haud prorſus Plinius ſcire affirmat. Statuam auream & ſolidam primus omnium Gorgias Leontinus Delphis in templo ſibi poſuit ſeptuageſimâ circiter Olympiade: quamvis, *ut idem ait*, ſtatua ex auro ſolida, quam Græci holoſphyraton vocant, omnium prima in templo Anaitidis poſita dicatur. Argenteam quidam primam fuiſſe volunt, quam Magnus Pompej. in triumphis tranſtulit *auctor Plinius*. In Italia, *teſt, Valer. Maxim. lib.* 2. M Attilius Glabrio primus ſtatuam equeſtrem auream patri ſuo poſuit. Fiebant etiam ex ære, ebore, ligno, & marmore. Romanis antiquitus, quod non eſt prætereundum, ſtatuas velare, contrà Græcis nudas ponere mos fuit. Illi item ſolebant ad eas thus & cereos incendere:

endere: *teſte Cicer. qui lib.* 3. *Offic.* de ſtatuis C. Mario à multitudine poſitis, ita ſcribit: Omnibus icis ſtatuæ factæ ſunt, & ad eas thus & cerei. uem morem nos retinemus: id quod non fuerat im, auctore Plin. *lib.* 13. ubi inquit. Iliacis mporibus, thure non ſupplicabatur. Thus autem Arabia naſcitur, cujus aliò vecti mercaturam imi Arabum Minæi, velut idem ſcribit, fecerunt. In hac ſtatuaria arte plurimi olim floruerunt, uos Plinius *in* 34. luculenter explicat, ante omnes men Phidiam Athen. Magnis ad cœlum fert laubus, de quo Fab. itidem *lib.* 12. meminit. Ocrrit hic memorandum, uti Romæ Macrianorum milia ſolenne ſemper habuit, ut Alexandrum agnum, viri in auro & argento, mulieres in reculis & annulis exſculptum geſtarent, quod *ut Iulius Capitol. in vita* 30. *tyrannorum teſta*r, diceretur juvari in omni actu ſuo qui Alexanum ſculptum aut auro aut argento geſtaret. Qua, ut opinor, Auguſt. Cæſar in ſignandis epiſtolis agni etiam Alexand. imagine diu uſus eſt. *auctor ranquil.*

CAP. XXIV.

De origine Picturæ, & quis primus Colores invenerit, aut Penicillo pinxerit.

Proximum eſt, ut poſt ſtatuariam artem de picturæ initiis primùm dicatur, quando illa effiies rerum lignis, ebore, metallis, ut dictum eſt, ngit, hæc imagines colorum varietate, aut lineaentis quibuſdam ſimilitudines reddens facit. Piuram itaque *teſte Plinio libro* 7. Gyges Lydius mnium primus invenit in Ægypto: in Græcia erò Pyrrhus Dædali cognatus, ut Ariſtot. placet: Theophraſt. Polygnotus Athenienſis: quod aud quaquam idem Plinius *libro* 35. *cap.* 9. ap-

probare videtur. ſic ſcribens: Sicut Polygnotus Thaſius, qui primus mulieres lucidâ veſte pinxit, capita earum mitris verſicoloribus operuit, plurimumque picturæ primus contulit: ſiquidem inſtituit os adaperire, dentes oſtendere, vultum ab antiquo rigore variare. Incerta igitur de picturæ initiis quæſtio eſt: nam & Ægyptii, *eodem Plinio teſte*, ante ſex millia annorum apud ſe inventam, quàm in Græciam tranſiret, affirmant. Græci autem alii apud Sicyones, alii apud Corinthios repertam dicunt: omnes ab umbra hominis lineis circumducta. Quod Fabius apertè teſtatur *in* 20. dicens: Non eſſet pictura, niſi quæ lineas modo extremas umbræ, quam corpora in Sole feciſſent, circumſcriberet: ac ſi omnia percenſeas, nulla ſit ars, qualis inventa eſt, nec intra initium ſtetit. *Quintilianus hactenus.* Talis itaque prima fuit pictura. Altera ſingulis coloribus, poſtea operoſior inventa eſt, duratque talis etiamnum. Lineâris, *ut Plin, in* 35. tradit, à Philocle Ægyptio, vel à Cleanthe Corinthio inventa eſt. Primi eam Ardices Corinthius & Telphanes Sicyonius exercuerunt, ſine ull[o] etiam colore. Cleophantus Corinthius colores in venit, *idem auctor.* Penicillo gloriam primu[s] Apollodorus Athenienſis contulit. In hac illuſtre[s] fuerunt Timagoras Chalcidenſis, Pythis, deind[e] Polygnotus, Aglaophon: alii quoque poſt hos, d[e] quibus Plinius & Fabius Quintil. *in* 12. affatin[i] ſcribunt, quos ſtudio brevitatis omitto, cum præ[ſ]ſertim tale minimè ſit inſtituti operis munus. No[n] ſilebo tamen de cive meo, qui nobis ſuâ induſtri[a] & ingenio picturam velut de integro in præſenti[a] reſtituit, atque illos, qui in ea olim maximè claru[]ere gnaviter vel arte refert, vel peritiâ æquat, ade[o] proprios ducit de coloribus vultus. Is eſt Rapha[el] cognomine Sanctus, undè ejus quoque metiri po[ſ]ſes & mores & vitam.

CA[P.]

Cap. XXV.

De primis Plaſtices inventoribus & quis rotam figulariam repererit.

Convenit picturæ contexere plaſticen, hoc eſt, figulinam artem, quæ ex terra ſimilitudines itidem fingit. Hanc, *ut Plin. 7. ait*, Chorœbus Athenienſis invenit. Sed idem *lib*, 35. Dibutadi hoc aſſignat, dicens: Dibutades Sicyonius figulus primus invenit Corinthi, filiæ operâ, quæ capta amore juvenis, illo abeunte peregrè, umbram ex facie ejus ad lucernam in pariete lineis circumſcripſit quibus pater ejus impreſsâ argilla typum fecit, & cum cæteris fictilibus induratum igni propoſuit, eumque ſervatum in Nymphæo, donec Corinthum Mummius everteret, tradunt. Sunt qui in Samo primos omnium plaſticen inveniſſe Rhœcum & Theodorum prodant, Demaratumque Corinthium profugum, qui Tarquinium Priſcum populi terrarum principis regem in Hetruria genuit, comitatos fictores Euchiram, & Eugrammum, & ab iis Italiæ deinde traditam plaſticen. Et proplaſtice, id eſt, formâ, quæ ad fingenda alia opera adhibetur effigiem formare primus invenit Lyſiſtratus Sicyonius frater Lyſippi: idem hominis figuram gypſo è facie ipſa primum omnium expreſſit. Sic res uſque eo crevit, ut nulla ſigna ſtatuæve ſine argilla fierent. Quo apparet antiquiorem hanc fuiſſe ſcientiam, quàm fundendi æris. *Hæc ex Plinio.* Hinc inſuper plurima vaſorum fictilium genera reperta ſunt, quæ modò humanæ vitæ uſui ſunt. Rotam figulariam auctore Ephoro, *ut ait Strabo lib. 7. Geograph. & Laert. lib. primo & Plin. in 7.* Anacharſis Scythes Philoſophus primus invenit. In quo tamen ipſe Strabo Ephorum arguit: Hæc, inquit, ipſa autem loquor aperte, haud ignarus, quod hic ipſe non omnia veriſſimè proferat, & illud præcipuè de Anacharſi-

de: nam quomodo rota ipſa ex ejus inventione eſt quam Homerus antiquior illo noverit?

Ceu figulus cui dextra rotam quatit, ocyus aptam & reliqua. Hyperbios Corinthius, ut alii volunt invenit. Diodorus vero *lib.* 5, dicit, Talaum Dædali ſororis filium reperiſſe. Figuli autem, *teste Plinio* laudatiſſimi fuere, Dimophilus Georgaſus.

Libri ſecundi finis.

POLY-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

POLYDORI VERGILII VRBINATIS DE INVENTORIBUS RERUM.

LIBER III.

CAPVT I.

A quibus primum inventa Agricultura & quot ea redundet bonis.

NON ſum equidem neſcius quoſdam fore, qui vehementer demirabuntur, nos poſtremo ferè loco de inventoribus agriculturæ aliquid tradere diſtuliſſe, cum præſertim uti Cicero *in Officiorum libris* inquit, omnium rerum ex quibus aliquid exquiritur, nihil ſit agricultura melius, nil uberius, nihil homine libero dignius. Verum nec eò mihi ſuccenſeant, quatenus hoc ipſum conſultò, vel, ut verius dicam, ex induſtria fecimus, ut longo legentes itinere defatigati, novum tandem paſtum, ſive, ut ita dixerim, nectar offenderent, quo vires recreare, & veluti diutinam famem explere poſſent. De hujuſce igitur rei initiis hîc commode dicemus, poſtquam demonſtravero, quantis eam laudibus jure ac meritò præſtantiſſimi auctores efferant, utpote quæ multis abundat bonis. Columella itaque *in 1. de Re ruſtica* conquerens ſui temporis mollitiem, ait: At me herclè vera illa proles Romuli aſſiduis venationibus, nec

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

minus agreſtibus operi exercitata, firmiſſimis prævaluit corporibus, ac militiâ belli, cum res poſtulavit, facilè ſuſtinuit, duratam pacis laboribus, ſemperque ruſticam plebem urbanæ præpoſuit. Cato itidem de Agricultura inquit. Fortiſſimi viri & milites ſtrenuiſſimi ex agricolis gignuntur, minimeque malè cogitantes. Ex quo *teſte Cicerone de Senectute*, in agris ſenatores erant, ut L. Quintius Cincinnatus, qui dum agrum arabat, renuntiatus eſt dictator: ut Curius, & cæteri ſenes. Quare qui eos accerſebant, viatores nominati ſunt. Quid, quod etiam *teſte Plinio lib.* 18. agrum malè colere, cenſorium probrum judicabatur? atque *ut inquit Cato* quem virum bonum colonum dixiſſent, ampliſſimè laudaſſe exiſtimabant: Et id ſanè quia, *quemadmodum Cicero pro Roſcio Amerino docet*, ruſtica vita parſimoniæ, diligentiæ, juſtitiæ magiſtra eſt, at urbana non item, quam luxuries facilè inficit: ex luxuria neceſſe eſt exiſtat avaritia, ex avaritia erumpat audacia, inde omnia maleficia gignantur. Sed ne putes hoc tantum in Romana Republica contigiſſe: de cultu agri præcipere, principale etiam, *ut Plinius dicit*, fuit apud exteros, ſiquidem & Reges fecere, Hiero, Philometor, Attalus, Archelaus. Vnde non injuria Xenophonti *quemadmodum teſtis eſt M. Tullius in Catone*, nihil tam regale videbatur, quàm ſtudium agri colendi. De laudibus hactenus. Agriculturam primum omnium *teſte Diodoro in* 1. Oſirim, qui & Dionyſius dicitur, repetiſſe ferunt. Affirmat item Tibullus, ita ſcribens:

Primus aratra manu ſolerti fecit Oſiris,
Et teneram ferro ſollicitavit humum
Primus inexpertæ commiſit ſemina terræ,
Pomaque non notis legit ab arboribus.

Sed hoc, ut opinor, apud Ægyptios tantummodo, ſicut Triptolemus primus in Græcia & Aſia, *teſte Iuſtino in* 2. invenit, de quo Ovidius *in* 4. *Faſtorum*:

Iſte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Iſte quidem mortalis erit, ſed primus arabit,
Et ſeret, & culta præmia tollet humo:

Et in Latio Saturnus, *ut ſuo loco dicemus*. Sed omnium primam Cererem, quæ *uti Ciceroni lib.* 2. *de Natura deorum placet*, à gerendis frugibus, quaſi Geres nominata eſt, mortales agriculturam docuiſſe teſtatur Vergil. *in* 1. *Georgicorum* ſic ſcribens:

Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Inſtituit.

Teſtatur & Ovidius *lib*. 5. *Metamorph.*

Prima Ceres unco glebam demovit aratro,
Prima dedit fruges alimentaque mitia terris.

Verùm hæc haud ſcio quantum fide digna ſint, quando illud verius eſſe duco quod Ioſephus *in* 1. *Antiquitatum* tradit: dicit enim Cain Adam filium omnium primum comperiſſe terram colere, primumque terræ terminos poſuiſſe. Atque hoc agriculturæ initium haud dubiè fuit. Quapropter, ut dubium non eſt, ex illis quos commemoravimus, deinceps agriculturam alios aliis primos monſtraſſe credere par eſt. Sed jam ad alia quæ pertinent ad cultum agrorum, tranſeamus.

CAP. II.

Quis primus mortalibus Fruges, & eas molendi, aut ſtercorandorum agrorum, vel pinſendi frumenti uſum monſtraverit, & boves aratro junxerit, aut Ferramenta ruſtica invenerit, vel Cribra diverſi generis.

RErum naturam primum homines glandibus aluiſſe Plin. *in Proœmio* 16. *libri* auctor eſt. Item & Naſo teſtatur *in* 1. *Metamorph.* dicens:

Contentique cibis nullo cogente creatis,

Arbuteos fœtus montanaque fraga legebant,
Cornaque & in duris hærentia mora rubetis ,
Et quæ deciderant patula Iovis arbore glandes.

Deinde inventum eſt frumentum. Vergil. *in* 2. *Georg.*

----Cum jam glandes atque arbuta ſacræ
Deficerent ſylvæ, & victum Didona negaret,
Mox & frumentis labor additus.

Quod, *ut Plinius lib.* 7. *dicit*, Ceres, cum antea, velut dictum eſt, homines glande veſcerentur, invenit. Eadem & molere, & conficere docuit, in Attica, Italia & Sicilia, ob id Dea judicata. Idem quoque Maro affirmat & Diodorus *volumine* 6. ſcribens, Cererem primam inveniſſe uſum frumenti, quod fortè inter alias herbas naſceretur ignotum cæteris, docuiſſeque homines ſervandi ac ſerendi modum. Sed idem in Sicilia tantùm placet eſſe inventum, quoniam iis in locis agreſte triticum otiretur. Strabo etiam *lib.* 15. cum de Indiæ fœcunditate loquitur, dicit in Muſicani regione frumentum ſuâ ſponte naſci tritico perſimile. Atqui idem Diodorus *in primo,* hujus frugis inventionem Iſidi tribuit. Nec eò tamen, ut opinor, à priore ſententia diſcrepat, quandoquidem ipſe paulò ſuperius Iſidem dicit eandem eſſe, quam Cererem nuncupant. Huic Deæ Ovidius non modo frumenti, ſed omnium frugum uſum aſſignat.

Prima dedit fruges alimentaque mitia terris.

Verum Iuſtinus *libr. ſuæ epit.* 2. ſcribit ſub Erichtheo Athenarum rege frumenti ſationem apud Eleuſin à Triptolemo repertam, cui ſcilicet, *teſte Diodoro lib*, 6. à Cerere mandatum fuit, ut id ab ea antè inventum homines doceret. Sed idem Iuſtinus inibi diverſum ſentiens, hoc potius Athenienſibus adſcribere videtur, dicens: Primi lanificii & olei & vini uſum docuere arare quoque & ſerere frumenta, glande veſcentibus monſtraverunt. Cui Ariſtoteles conſentit: ajebat enim, Athenienſes (ſic eos reprehendebat) frumenta & leges inveniſſe,

verùm

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

verùm eos frumentis quidem uti, non item legibus. Quod Diodorus probè declarat *in ſexto* ſcribens, Cererem poſt Siculos, uſum frumenti primos Athenienſes docuiſſe. Quo fieri poteſt, ut ſecundum Cererem & Siculos ipſi primi hoc aliis oſtenderint: In Latio autem, *teſte Macrobio*. Saturnus omnium primus docuit, de quo Eutropius ipſe inquit: Saturnus adhuc rudes populos, domos ædificare, terras colere, plantare vineas docuit, atque humanis moribus vivere, cum antea ſemiferi glandium tantummodo alimentis vitam ſuſtentarent. Vſum autem ſtercorandorum agrorum *teſte Servio ſuper* 9. *Æneid*. Pitummus invenit, undè & Sterquilinus dictus eſt. Pilumus verò ejus frater, pinſendi frumenti, propter quod à piſtoribus colebatur. Piſtores autem ſive piſores à veteribus vocabantur, qui tam in piſtrino farinam pinſebant, quàm ii qui panem faciebant, coquebantque. Hos Romani tardè publicè habuerunt. Plinius *libro decimo octavo, capite undecimo*: Piſtores Romæ non fuerunt ad Perſicum uſque bellum, anno Vrbis conditæ ſuper DLXXX. Ad rem revenio. Quamvis Plinius *in* 17. hunc ſtercorandi uſum jam Homeri ætate fuiſſe, & Augeam regem in Græcia excogitaſſe, divulgaſſe verò in Italia Herculem tradat. Boves ad aratrum, Diodorus *libro quarto & quinto* ait Dionyſium ſecundum ex Iove & Proſerpina genitum, vel, ut alii ſentiunt, ex Cerere, primum junxiſſe, cum terra prius manibus hominum coleretur: Plinio verò *libro ſeptimo* teſte, aratrum Briges Athenienſis invenit, ut alii tradunt, Triptolemus, de quo Poëta *in primo Georgicorum* intellexit, cum dicit:

----- *Vncique puer monſtrator aratri.*

Quo in loco Servius, Alii, inquit Triptolemum, alii Oſirim, quod verius eſt: nam Triptolemus frumenta diviſit. Tacuit autem de nomine, quia non unus in orbe aratri monſtrator fuit: ſed diverſis locis. Ex quo Trogus prodidit Habidem Hiſpaniæ regem barbarum populum primò do-

cuiſſe

cuiſſe boves aratro domare, frumentaque ſulco ſerere. De Oſire, *ut oſtendimus*, ſentit etiam Tibullus. Cæterùm omnia ferramenta ruſtica, quibus terra vertitur, ſimul, ut puto, cum aratro Cererem comperiſſe: Vergilius proculdubio hoc verſu demonſtrat:

Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Inſtituit.

Quod vel Servius approbat, dicens: Ceres prima omne genus agriculturæ hominibus indicavit: nam quamvis vel Oſirim, vel Triptolemum aratrum inveniſſe dicant, illa tamen omnem agriculturam docuit: quia ferrum dicendo omnia agriculturæ ferramenta expreſſit. Verùm aut illi, quos commemoravimus, noviſſimi, vel alii alibi hæc commonſtrarunt: nam *ut Euſebii atque Lactantii teſtimonio conſtat*, ante multas tempeſtates, quam eſſet Ceres, Dionyſius, Saturnus, Triptolemus, frumenti uſus apud mortales erat, præſertim apud Hebræos & Ægyptios, uti ex Ioſepho cognoſcere licet. Ille enim *in ſecundo*, ubi, ne altius repetam, tradit, quemadmodum Iudæa caritate annonæ laborante, Iacob ad emendum frumentum filios in Ægyptum miſerit. Ex quo cum Hebræi, *ut ſuperiore capite indicavimus*, primi omnium terram coluerint, porro extra omnem controverſiam credibile eſt, ab eis tum agrorum culturam, tum fruges ac molendi uſum, tum & ferramenta ruſtica ad poſteros manaſſe, & hos ea ipſa (nulla enim ars, *ut Fabius ait*, intra initium ſuum ſtetit) deinde adauxiſſe. Cribrorum genera, *teſte Plin. lib.* 8. è ſetis equorum Gallia invenit. Hiſpania ex lino excuſſoria ad excutiendam farinam, & pollinaria ad purgandum pollinem id eſt craſſiuſculum pulverem. Ægyptus verò ex papyro juncoque, poſtea ex pellibus ſuillis Italia.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

CAP. III.

Quis primus Vites & alias Arbores plantaverit, earumque Inſitionem docuerit, & uſum vini repererit, & vino aquam miſcuerit deque novo vitandæ Ebrietatis modo, & qui Caupones primi, vel quis Oleam & uſum olei & Mel adinvenerit, vel ex Hordeo potum fecerit, atque Lac coegerit.

Etſi abundè videtur natura homini ſuppeditaſſe, cum eum principio talem procreaverit, ut ipſe ex omnibus animantibus, unus ratione, *ſicut ait Cicero*, ad Deum quàm proximè accedere poſſet, tamen cum ſtatim genitus nullo foret ſubſidio fultus, (carebat n. indumentis, ædibus, igne, cibo, præterquam in diem quæſito, multis denique rebus vitæ neceſſariis, quas deinde urgente neceſſitate, quæ rerum magiſtra eſt, ipſe invenit) non facilè eſt *ut Plin. in initio 7. libri perhibet*, æſtimare, natura homini melior parens, an triſtior noverca fuerit. Fatendum eſt tamen, ſi nos his quæ illa nobis tradidit, contenti eſſemus, longè melius res ſeſe habituras. Nam, ut de cæteris ſileam, ecquis modo fieret temulentus, quod fœdiſſimum eſt vitæ dehoneſtamentum, ſexcentorumque vitiorum origo, ſi aquam primum à natura potum homini datum non vinum potaremus, cujus vim, *ut infra dicemus* ejus etiam primus inventor turpiter perpeſſus eſt? Quare divus Hieronymus *ad Euſtochium de virginitate ſervanda*, inquit, Sponſa CHRISTI vinum fugiat pro veneno, hæc adverſus adoleſcentiam prima arma ſunt dæmonum: non ſic avaritia quatit, inflat ſuperbia, delectat ambitio: facilè aliis caremus vitiis, hic hoſtis incluſus eſt; Et *infr*

ſuba

ſubdit: Vinum voluptatis incendium eſt, und
proximus à Libero patre intemperantiæ gradus a
inconceſſam Venerem eſſe conſuevit. Propt
quod matronæ Romanæ à vino abſtinebant: quo
tamen haud obeſſet, ſi eſſet, ut par eſt, modus i
rèbus: nam *auctore Plin.* non eſt quicquam aliu
vino modicè ſumpto utilius. Quinetiam Perſ
exiſtimabant fomitem eſſe quendam & incitamen
tum ingenii virtutiſque, ſi mens & corpus homin
vino flagraret, qui *teſte Strab. lib. 15. Geograph.* d
rebus maximis inter vinum conſultabant: quas ip
firmiores putare, quàm quæ in ſobrietate fuiſſen
deliberatæ. Cæterum Plato vinum magis ſenibu
utile eſſe ducebat, qui illud *in Dialogo 2. de legi
bus*, non facilè utendum concedit juvenibus, item
militibus in caſtris, ſervis, magiſtratibus, guberna
toribus, judicibus, conſiliariis, & liberis operan
daturis, quia partus gigni debet ex moderato puro
que ſemine, quòd vino refertus, quaſi rabie conci
tatus, ſerere minus poteſt, undè filii ſæpè fatui &
amentes procreantur. Sed jam ipſum vini invento
rem indicemus. Vites & vini uſum, atque cætera
rum arborum fructus Dionyſium inveniſſe Dio
dor. *libro quarto* auctor eſt, ubi dicit, Dionyſium
orbem cum exercitu perambulantem, & vitem
plantare, & ex racemis vinum torculari, ex quo
ipſum Lenæum appellant, educere monſtraſſe. E
alibi vinum reperiſſe, &, arborum fructus teſta-
tur. Quanquam idem alibi dicit, vites ab eo non
eſſe ſatas, verum terram cum cæteris plantis ſponte
ſua tuliſſe. Item Vergilius hunc vitium ac reliqua-
rum arborum inventorem fuiſſe aſſerere videtur,
cum de vitibus & aliis arboribus ſcripturus, *ſtatim
in principio 2. lib. Georg.* dixit,

Nunc te Bacche canam.

Cæterùm Capella de nuptiis Mercurii tradit, eum
apud Græcos tantum primum vini uſum edocuiſſe,
ſicuti Saturnum apud Latinos. Servius *in 8. Æ-
neidos* & Eutropius teſtimonio ſunt. Alii Icarum

Pene-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Penelopes patrem apud Athenienſes id reperiſſe tradunt, eumque poſt dediſſe pœnas, à colonis ebriis interemptum. Propertius *in fine lib. Eleg. 2.*

Icare Cecropiis merito jugulate colonis, &c.

At Athæneus, ait, apud Ætnam montem Siciliæ vitem inventam, quod cum Oreſteus Deucalionis filius eò regnatum veniſſet, ejus canis ramum fortè evellit, quem ille defodi juſſerat, & inde vitium germina nata, quæ à nomine canis œnon appellavit. Vndè apud veteres Græcos vitis οἴνη vocabatur, & οἶνος vinum dicitur. Idem in Ægypto apud Plinthinam civitatem, vinum primò repertum tradit. Ad Gallos primum ferunt vinum detuliſſe Aruntem Tyrrhenum. Is vir nobiliſſimus à Lucumone alumno ſuo domo pulſus, ad Gallos confugit, eiſque dulcedine vini allectis facilè perſuaſit, ut ſibi auxilio in Italiam venirent, qui illuc facto agmine concurrentes, poſtea pulſis Tyrrhenis, ea terra potiti ſunt, *auctor Plutarchus in vita Camilli.* Quidam autem ex arboribus alimenta hominibus à Seculo Venti filio reperta volunt: *auctor Euſebius in primo de præparat Euangel.* Culturas earum vel aliarum arborum, *teſte Plin in 7.* Eumolphus Athenienſis docuit: quamvis veriſimilius ſit, id Dionyſium priorem præſtitiſſe mortalibus, qui eas, ut ferunt, arbores plantavit. Inſerendi autem arbores modum primus docuit Saturnus, teſtis Macrobius *lib. Satur.* 1. ita ſcribens. Huic Deo inſitiones ſurculorum, pomorumque eductiones, & omnium ejuſmodi fertilium arborum tribuunt diſciplinas. Inſitionum verò, *ut Columella lib. ſuo de Arboribus tradit*, tria ſunt genera: aut enim fiſſam in arborem ſurculi inſeruntur: aut inter lignum & corticem ponuntur: aut gemma alterius arboris, ſed æſtivo duntaxat tempore in cortice alterius intercluditur. Sed hæc apud poſteros inventa, cum ſatis conſtet Noe ſtatim atque egreſſus eſt ex arca, terram ſtudioſè

coluiſſe,

coluiſſe, atque vineam primum omnium ſuâ ma-
nu ſeviſſe. Vndè arguuntur, qui auctorem vi
Liberum putant. Qua ex vinea cum primum fru
ctum cepiſſet, lætus factus bibit uſque ad ebrieta
tem, jacuitque nudus, id quod Joſephus *in prim*
Antiquitatum tradit. Cauponam, id eſt, taber
nam vinariam primi aperuerunt Lydi populi Aſiæ
ut ait Herodotus, quo, credo, ſuis ludis locum
idoneum haberent: nam: *quemadmodum ſupr*
demonſtravimus, varia ludorum genera invene
rant, quippe tale opus in cauponis maximè ſem
per fervet. Vino aquam admiſceri, Staphilus Si
theni filius, *ut prodit Plinius in* 7. inſtituit: cuju
rei Diodorus luculenter *in* 5. *cum de Dionyſio loqui*
tur, rationem reddit: Ajunt cùm purum in cœ
nis vinum detur, omnes Deum ſoſpitem optar
bibenti: cum verò poſt cœnam aquâ miſtum ſu
mitur, Jovem vocare ſervatorem: nam puri vin
potus ad inſaniam redigit: aquâ verò miſtus vo
luptatem lætitiamque affert, & prohibet inſa-
niam. Vnde in conviviis aquam vino admiſcend
mos fluxit, medicamentum utique præcipuum ad
ebrietatem vitandam: ſed aliud ponit Plinius *lib*
30. *cap.* 14. ſcribens: Hirundinis roſtri cinis cum
myrrha tritus, & in vino quod bibatur inſperſus,
ſecuros præſtabit à temulentia. Invenit hoc Ho-
rus Aſſyriorum Rex. Potum ex hordeo, *ut idem*
ait, Dionyſius, id eſt, Liber pater, primus con-
fecit, quem *teste Euſebio in* 2. *de Euang. præpar.*
cereviſiam vocant, ſecundum Diodorum, Zy-
thum, dicunt paulum à vini ſapore differentem.
Olim in primis fuit communis Ægyptiorum po-
tus, *auctores Herod. & Strabo.* Quod Dionyſius
potionis genus eos potiſſimum conficere docuit,
quorum regio vites non ferret. Quapropter hodiè
Angli, Scoti, Hyberni, item Galli, Germani-
que omnes Oceani Occidentalis Septentrionaliſ-
que accolæ, eo utuntur potu qui advectitii tantùm
vini copiam habent. Sed Germani dum cereviſiam
faciunt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ciunt, admiſcent frugibus herbam lupum quam
ulgò lupulum vocant: hæc enim reddit potum
lubriorem. Quanquam Dioſcorides non valdè
otionem probat, ita *lib.* 2. ſcribens: Ex hordeo
otus fit qui ζυθὸς nominatur: is urinam cit, re-
es, & nervos tentat, membranis præſertim ce-
ebrum veſtientibus officit, inflationem parit, vi-
oſum ſuccum creat, elephantiaſim gignit, qui
o potus genere perluitur, agilis, & ad opus ob-
undem expeditus evadit. *Hæc ille.* Sed eam vim
ythus in eos minus habere videtur, qui à pueritia
o ſint uſi. Oleam autem Minerva Athenis invenit.
Virgilius:

---- Oleæque Minerva Inventrix,

n hunc ſanè modum: cum enim Neptunus, at-
que Minerva, *teſte Servio*, de Athenarum nomi-
ne contenderent, placuit diis, ut ejus nomine
appellaretur urbs, qui munus melius mortalibus
attuliſſet. Neptunus percuſſo littore, equum ani-
mal bello aptum produxit. Minerva jactâ haſtâ
oleam creavit, quæ melior judicata fuit, propter-
ea quod eſt inſigne pacis. At Diodorus in 6. dicit
Minervam non creaſſe primum oleam, ſed inter
alias arbores natam monſtraſſe mortalibus, qui-
bus ignota eſſet. Etenim, *uti nos infra aperte
oſtendemus*, ante hujus Deæ ortum, erat hæc arbor
cum aliis ſylveſtribus immiſta: olei tamen uſus,
ut Diod. ait, aberat, cum eſſet ignota: & eo pacto
illam olei exprimendi modum comperiſſe ferunt.
At Cicer. *lib. de Nat. deorum* 3. Ariſtæum Apol-
linis filium oleam inveniſſe tradit. Oleam verò
quanquam ipſe Diodorus, *ut monſtravimus* dicit
Minervam reperiſſe, tamen *lib.* 5. hoc Ariſtæo
aſſignat, ſicut lac coagulare, atque mel conficere:
quod Iuſtinus *in* 13. etiam tradit, quamvis *in* 2.
uti antea diximus, olei uſum Athenienſes inveniſſe
prodat. Plinius verò *in* 7. ſcribit oleum & trape-
tes, hoc eſt, molam oleariam, Ariſtæum Athe-
nienſem, item mella inveniſſe. Oleam præterea
longo

longo tempore Athenis tantum reperiri, teſtatu Herodotus, qui *lib.* 5. dicit, Epidaurios, cum eis de agrorum ſterilitate oraculum conſulentibus Pythia juſſiſſet, ut Damiæ & Auxeſiæ ſimulachr ex ligno oleæ erigerent, quoniam ferebatur nuſ quam gentium niſi Athenis illâ tempeſtate oleam eſſe, rogaſſe Athenienſes, ut ſibi permitteren oleam incidere. Quod æquè falſum eſſe ex Ioſephi teſtimonio deprehenditur, ac illud Minervam ve Ariſtæum hanc arborem, aut olei uſum prim monſtraſſe: is enim *in primo Antiquitatum* ſcribit Noë, cum jam recedentibus aquis, arca in Armenia ſuper verticem cujuſdam montis reſediſſet emiſiſſe columbam, & eam mox oleæ ramum ferentem ad illum rediſſe, Quo quidem tempore ut palam eſt, nondum erant Athenæ. Deinde *in 3. ejuſdem operis*, docet Moſen in ſacrificiis oleo eſſe uſum ad lumina ſervanda: poſt quem *auctor Euſeb. in* 10. *de præparat*, *Euangel.* Apollo Ariſtæi pater genitus eſt. Ex quo credere convenit Minervam & Ariſtæum in Græcia duntaxat hæc primò monſtraſſe. In Italiâ olea omninò tarde pervenit. Nam Theophraſtus, *teſte Plinio in principi decimi quinti libri*, urbis Romæ anno circiter CCCCXL. negavit, niſi intra XL. millia paſſuum à mari naſci. Feneſtella verò dicit, hanc arborem omninò non fuiſſe in Italia, Hiſpania, atque Africa, Tarquinio Priſco regnante ab anno populi Rom. CLXXIII. Mel & Lac cogere Ariſtæum omnium primum comperiſſe, Diodor. & Plinius auctores ſunt: cum quibus conſentit Iuſtinus *in* 13. licet *lib.* 44. uſum mellis colligendi Gargori regi Curetum attribuat, qui in Hiſpania ſaltus Carteſiorum incoluit. Sed hic ut opinor, tantùm in Hiſpania primus fortaſſe hujus rei auctor fuit. Verùm hæc Hebræis potius aſſignaverim: ſiquidem *teſte Ioſepho*, & mortalium omnium primi paſtores fuerunt, & apud eos multò ante Ariſtæum mellis uſus fuerat.

CAP.

CAP. IV.

A quibus quædam peregrinæ Arbores in Italiam tranſlatæ.

Arbores tam magno ſunt mortalibus uſui, ut ſine queîs vita degi non poſſit: arbore enim, ut Plinius ait, ſulcamus maria, terram vertimus, tecta ædificamus, ſimulachra deorum conficimus: arbores præterea communem animantibus victum ſuppeditant: quarum aliæ peregrinæ ſunt, de quibus hoc loco carptim ac breviter dicemus. Hæ aliæ alibi naſcuntur: quia non omnis terra, *ſicuti poeta inquit*, omnia ferre poteſt. Ex quo multæ in Italiam aliundè tranſlatæ ſunt, ſicut Ceraſus, quam L. Lucullus poſt victoriam Mithridaticam, *teſte Plin. lib.* 15. anno urbis DCLXXX. primus vexit è Ponto. Teſtatur etiam D. Hieronymus *ad Marcellam* ſic lepidiſſimè ſcribens: accepimus & caniſtrum ceraſiis refertum talibus, & tam virginali verecundiâ rubentibus, ut ea nunc à Lucullo delata exiſtimarem: ſiquidem hoc genus pomi Ponto & Armenia ſubjugata, de Ceraſunto primus Romam pertulit. Vndè & de patria arbor nomen accepit. At annis CXX. poſt, trans Oceanum, in Britanniam uſque pervenit. Et Zyzipha & Tuberes malorum genera, hæc ex Africa, illa ex Syria, Rex Papinius noviſſimis divi Auguſti temporibus primus attulit. Et Armeniacus & Perſicus arbores, quæ ex nomine ipſo peregrinæ eſſe apparent, quis tamen eas tranſtulerit, non facilè dixerim. Multa etiam ficorum genera ſunt, quæ ex aliis gentibus ad nos pervenerunt, incertis propemodum auctoribus, *teſtis Plinius*. Sed Platanus inprimis ex iis quæ aliunde vectæ ſunt, mirum in modum celebrata eſt, quæ ut ad nos venerit, aut quantum ei honoris acceſſerit, Plinius *in* 12. *docet*, ſic ſcribens· Sed quis non jure miretur arborem umbræ

umbræ gratiâ tantum ex alieno petitam orbe? Platanus ea eſt. Hæc per mare Ionium, in Diomedis inſulam ejuſdem tumuli gratiâ, primùm invecta inde in Siciliam tranſgreſſa, atque inter primas donata Italiæ, etiam ad Morinos uſque pervecta, ac tributarium etiam pertinens ſolum, ut gentes vectigal & pro umbra pendant. Dionyſius, prior Siciliæ tyrannus Rhegium in Vrbem tranſtulit eas domus ſuæ miraculum: & reliqua. At nihil ad noſtram Laurum, quæ nonnullis in locis aliquando in peregrinis arboribus fuit, dicente eodem Plinio: Notatum antiquis, nullum genus lauri in Corſica fuiſſe, quod nunc ſatum & ibi provenit. &c. Hæc, inquam, poſt hominum memoriam, feliciſſima arbor eſt, ad cujus comparationem platanus nihil: quippe non unam habet laurus dotem, dicatur enim triumphis, quando triumphantes ea coronati erant: valet adverſus fulmina, quare ante limina excubat. Quapropter ferunt Tiberium & Cæſarem tonante cœlo, conſueviſſe laureâ uti coronâ. Item exornat domos, & idcircò Cæſarum pontificumque olim janitrix erat. Quin & pacifera habetur, quam prætendi inter armatos hoſtes, quietis ſit indicium. Romanis præcipuè lætitiæ victoriarumque nuntia, addebatur litteris militumque lanceis, ac Imperatorum faſces decorabat: abdicat inſuper ignes crepitu & deteſtatione quadam, & denique Apollinis eſt arbor. Quas ob res tantum eſt huic arbori ſemper honoris habitum, ut eam prophanis uſibus pollui fas minimè eſſet, vel quod fortaſsè unius arborum Latinâ lingua nomen viris imponatur, & cujus folium vocetur Laurea. Appellavi ſuprà noſtram Laurum, utpote quam noſtræ Vergilianæ familiæ nomini ſacram mei majores unà cum duobus lacertis, inſigne gentis, ratione non inani habuere, id quod carmen illud indicat:

Sum Laurus virtutis honos pergrata triumphis,
Ianitrixque domus, fulmina dira fugo.

Hoſtibus

Hoſtibus immiſſa & pacem, requiemque laborum,
Victori palmam lætitiamque fero,
Phœbus amat Laurum, & capitis nos illius inſtar,
Formoſam gerimus tempus in omne comam.
Ecce mea gemini ludunt ſub fronde lacerti,
Qui mecum quare hæc, accipe, ſigna colant.
Ver ago perpetuum, hi primo ver tempore monſtrans.
Vnde tenet nomen Vergiliana domus,
Quæ tam immota diu caſuraque tempore nullo
Stabit, quam viridi fronde perennis ero.

Quid, quod præterea malorum pyrorumque genera, penè infinita quotidie atque huc atque illuc deferuntur, quarum nonnullæ ab auctoribus, ut Appia, & Pipina: quædam à ſapore, ut quæ ferunt melimela: aliæ ab odore: aliæ à colore nomina habent? De his ſatis ſuperque: non eſt enim ſuſcepti operis munus, peregrinas arbores deſcribere: ſed hæc quando ad agriculturam attinent, perſtrinximus, ut illi quos res ruſtica delectat, plurimas arbores, quæ modo ubique gentium abundant, aliundè originem habuiſſe intelligerent.

CAP. V.

Quis primus Animalibus, rebuſque aliis Nomen impoſuerit, & de primo Immolandi inſtituto, ac Carnium eſu, uſuque victus delicatioris, & more nominandi eum, cui in convivio poculum tradatur, ac de uſu Venandi, Piſcandi, & Salis inventione, & quis apud Roman. Aviaria ferarumque Vivaria inſtituerit, aut quæ animalia Legionum Inſignia fuerint.

Quoniam rus diverſi generis animalibus abundat, quæ veluti humanæ vitæ neceſſaria Deus finxit,

finxit, conſentaneum eſt, ut ſummatim de iis, aliquid dicatur. Animalibus itaque ſimul ac creata ſunt, Adam *teſte Ioſepho in primo Antiquit, & Euſebio in* 11. *de Præparat. Euangel.* nomina impoſuit, quibus etiam nunc vocantur, impoſuit & rebus aliis, quibus jam tum uti cœperat, quod à vero non utique abhorrere exiſtimandum eſt: nam multis rebus cum ipſi Adam, tum ejus filiis opus fuerat, quæ ſine nomine internoſci minime potuiſſent. Iſtuc autem facere, *teſte Cicerone in Tuſc.* ſummæ ſapientiæ viſum Pythagoræ. At animalia *ſecundum Plinium volumine* 7. Hyperbius Martis filius occidere primus inſtituit, ſicut Prometheus bovem. Quod magis Abel Adam filio tribuerim, qui omnium primus, *ut Ioſephus eſt auctor*, primogenita ſuorum gregum Deo immolavit. Manavit poſtea iſte immolandi mos tam ad Abel poſteros Iudæos, quàm ad alias quoque gentes, reique apud eas initium fecit ſuillum pecoris genus, ſi Varroni credimus, qui *lib de Re ruſtica* 2. ejus opinionis argumentum ſumit ex eo, quod initiis Cereris, porci immolabantur, quod in fœdere feriendo porcus occidebatur, quod in conjunctione nuptiali, nova nupta & novus maritus primum porcum immolabat, quod denique priſci Latini, & etiam Græci in Italia idem factitabant. Et illi porci ad ſacrificium electi, eximii porci dicebantur, quod ut majores & optimi de grege eximerentur. Ritus verò ſacrificandi talis erat: primum lotis manibus, hoſtias purâ aquâ purgabant, fruges capitibus earum inſpergentes: deinde precabantur, votaque nuncupabant, poſtea hoſtiarum tempora vectibus percutiebant, ac occidentes membratim dividebant, ita primitias ex omnibus membris & exta collecta poſtquam farris involviſſent farina, projiciebant diis in altaria, focumve, aut aras, hoc eſt, vaſa, quæ tripodes dicebantur, atque poſtremò ſuccendebant, vina fundentes. Hujus moris meminit Virgil, cum diis marinis ſacrificium fieret: *Dii*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Dii quibus imperium eſt pelagi, quorũ æquora curro,
Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum
Conſtituam ante aras voti reus, extaque ſalſos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.

ui verò immolabant, non deos modo voce pre-
bantur, ſed etiam aras manibus prehendebant.
em:

Talibus orantem dictis araſque tenentem.

ua propter Varro ſcribit, aras primo anſas di-
as, quod à ſacrificantibus tenerentur, quæ dein-
mutatione literarum, aræ vocatæ ſunt. Et is
ſtiarum etiam humanarum diis immolandarum
odus, quem Homerus in ſua poëſi poſuit, &
omani quoque *teſte Dionyſio Halic. lib.* 7. uſur-
runt, Carnes autem ſub Saturno, hoc eſt, in
reo ſeculo, cum omnia humus funderet, nullum
mediſſe, ſed univerſos vixiſſe frugibus & po-
is, quæ ſponte terra gigneret, *auctore divo Hie-*
nymo adverſus Iovinianum, *teſtatur Dicæarchus*
libris Antiquitatum, *& deſcriptione Græciæ*: &
ſclepiades Cyprius, ætate qua Pygmaleon in
riente regnavit, ſcribit uſum comedendarum
rnium non fuiſſe. Cheremon Stoicus *de Vita an-*
quorum Ægypti ſacerdotum ſcribens, narrat eos
eo tempore quo cœpiſſent divino cultui deſervi-
, carnibus & vino abſtinuiſſe: ovum quoque
o carnibus vitaviſſe, & lac: eorum alterum car-
es liquidas, alterum ſanguinem eſſe dicentes co-
re mutato. Brachmanæ apud Indos, *teſte Euſe-*
o lib. 6. de Præparat. Euangel. nihil animatum
lebant, Ioſephus *lib. 2. de bello Iudaico, & in*
3. & 18. *Antiquitatum*, treis deſcribit ſectas Iu-
æorum, Phariſæos, Sadducæos, Eſſæos, quo-
um noviſſimos fert ad cœlum laudibus, propterea
uod ab uxoribus, & vino, &, *ut Hieronymo pla-*
et, carnibus ſemper abſtinuerint. Nec etiam,
cut idem ſentit: Hebraico populo ſtatim poſt pec-
atum Adam, ut carne veſceretur, à Deo conceſ-
um eſt, hoc eſt, non ante tempora Noë, In Cre-
ta,

ta, *ut Euripides tradit*, Iovis prophetæ non ſolu
carnibus non veſcebantur, ſed ne coctis quide
cibis. Herodotus verò *in primo*, Babylonios piſc
bus olim tantum victitaſſe dicit. Xenocrates aute
philoſophus ex Triptolemi legibus apud Athenie
ſes, tria duntaxat præcepta in templo Cereris Eleu
ſinæ remanſiſſe ſcribit: Honorandos parentes: Ve
nerandos Deos: Carnibus non veſcendum. Lace
dæmoniorum etiam menſæ, ſummæ frugalita
erant. Multa denique hujuſcemodi continenti
exempla referre poſſem, quæ in præſentia non i
vitus conſultò omitto, nonnulla poſt ad hæc add
turus, *cum de modo Chriſtianæ abſtinentiæ tracta
bitur in libris inſequentibus*. Secundas menſas, qu
bellaria nuncupantur, Iones primi omnium *te
Valer. Maximo* invenerunt. Iidem & unguenti &
coronarum in convivio dandarum conſuetudine
haud parva luxuriæ invitamenta repererunt. Quam
obrem Spartana civitas, *ut idem auctor eſt*, ſeve
riſſimis Lycurgi legibus obtemperans, aliquandi
civium ſuorum oculos à contemplanda Aſia retra
xit, ne illecebris ejus capti ad delicatius vitæ gen
prolaberentur; utpote quæ audierat lautitiam in
etiam immodicos ſumptus, & omnia non neceſſa
ria voluptatis genera fluxiſſe. Quæ ea omnia ip
tamen Sparte non potuit ita abſtinere, quin po
ſtremò receperit: ſiquidem apud Græcos paſſi
convivia magnificè & ſplendidè concelebrabantu
quorum moris fuit nominare eum, cui poculu
udituri erant, quo unà biberent. Mos iſtè hodi
ubique propè gentium retinetur, ſed certè quiden
neſcio quàm ſalubriter, ne dicam, quàm pruden
ter, ut quis edendo cogatur pro alterius arbi
tratu bibere. Nam idcirco cibum potumque capi
mus, ut corpus nutriatur: quare æquè debemu
cibum potione temperare, atque fabricator muro
rum temperationem facit aquæ, arenæ & calcis
quæ ſi nimis dura aut liquida ſit, ut tenacior no
eſt ad conſolidandum murum apta, ſic cibus mul-

ſc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

to liquore in ſtomacho fluctuans minimè alit. Fuit alius ipſorum Græcorum mos valdè quidem honeſtus, ut in convivio virorum non accumberent mulieres, *auct. M. Tullius in Tuſc. & in Verrem.* Redeo rurſus eodem. Vnde poſtea ad Romanos hanc mali contagionem tranſiſſe veriſimile eſt, apud quos indies magis magiſque latius ſerpere: nam tanta erat conviviorum luxuria, ut facilè unâ menſa patrimonium etſi amplum abſumeretur, magnumque ſæpius Reſpub. detrimentum pateretur. Quare Cato vetus in hac parte vates, *teſte Plutarcho*, ajebat, difficile eſſe eam Rempubl. ſalvam fore, ubi piſciculus pluris quâm bos venit. Quod Iuvenal, *ſatyra 11. conquerens* inquit:

Multos porrò vides. quos ſæpè eluſus ad ipſum
Creditor introitum ſolet expectare macelli,
Et quibus in ſolo vivendi cauſa palato eſt.
Egregius cœnat meliuſque miſerrimus horum, &c.

Ex quo multæ leges quas Cato cibarias vocat, de coërcendis ſumptibus latæ ſunt. Sed quid de Romanis loquor? nonne illa Cleopatra luxurioſiſſima centies ſeſtertium, *ut teſtis eſt* Plin. *in* 9. hoc eſt, centies centenis ſeſtertiis, quæ faciunt ducenta quinquaginta millia aureorum noſtrorum, cœnata eſt, hauſto unione pretioſiſſimo? At, ut veterum mores omittamus, quæ ætas unquam majore aut curâ aut luxu gulæ indulſit, quàm noſtra? palati enim cauſa totum percurrimus æquor, &, ut ait Hiero. propter brevem gulæ voluptatem, terram luſtramus & maria, & ut mulſum, vinum, pretioſuſque cibus fauces noſtras tranſeat, totius vitæ opera deſudamus: Iuvenal.

Interea guſtus elementa per omnia quærunt.

Verius vero igitur eſt quod Socrates dictabat, multos propterea velle vivere, ut eſſent & biberent: ſe autem bibere atque eſſe, ut viveret. Poſſem in hoc loco multorum invitamentorum gulæ inventores prodere, quos tamen malo in tenebris jacere, quàm eos nominando, tot conviciis obnoxios reddere.

Vſum venandi & piſcandi quidam, *teſte Euſebio, in primo de præparat. Euang.* apud Phœnices repertum volunt: veluti ſalem & ejus uſum Miſor & Selech inveniſſe dicuntur. Romæ pavonem Q. Hortenſius augurali cœnâ primus poſuit, *auctores Varro in tertio de Agricultura, & Plinius in decimo & Macrobius libro Satur. tertio.* Aviaria, hoc eſt, loca in quibus domi aves educantur, primus, *teſte Plinio*, inſtituit, incluſis omnium generum avibus, M. Lælius Strabo Brunduſii equeſtris ordinis. Habuit etiam Romæ Alexander Imperator voluptatis gratiâ: *auctor Lampridius.* Ex quo cœptum eſt animalia carcere coërceri, quibus natura cœlum aut terram aſſignaverat: nam & leporaria, id eſt, vivaria ferarum, muris undique ſepta *auctore Plinio in octavo*, à Fulvio Hirpino primum condita ſunt, ut etiam hodiè nonnulla in Italia extant: divus enim Federicus dux Vrbini duo equidem fecit, in quibus omne ferarum genus incluſit, ut quoties per negotia liceret, animi cauſa ſe honeſtiſſimo hujuſmodi venationis genere exercere poſſet. At alibi, & præſertim in Anglia, paſſim ejuſmodi vivaria ſunt, quæ, cum roboreis ſudibus ſepta ſint, rectè veteri vocabulo roboraria dici poſſunt. Et hæc loca Angli in ſummis cum voluptatibus tum opibus habent, quando nulla apud eos videtur magnifica villa, quam vivarium ferarum, cervorum & damarum non ornarit. Non eſt inſuper ab re demonſtrare, tantùm honoris quibuſdam acceſſiſſe animalibus, ut legionum Romanarum inſignia forent: erant enim ſigna, lupi, minotauri, equi, apri, & aquila, quam legionibus C. Marius in ſecundo conſulatu ſuo propriè dicavit: *auctor Plin. lib. 10. Naturalis hiſtoriæ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

CAP. VI.

Quis primus invenerit Linum, Retia:nendi, texendique modum, vel artem Fulloniam, & Saponem: aut qui Lanas infecerint, aut repererint Lanificii, Veſtiumque variarum ac Pellium uſum, Fuſos, Aulæa, Sutoriam artem, Sericum, & quando ejus copia per Europam fieri cœperit, ac Bombycinam veſtem atque Purpuram, & quid ipſa Purpura, ac quanto in honore olim & pretio fuerit.

Mille lini uſus ſunt, ſed præſertim in velis faciundis, quod execratione dignum eſt, ad perniciem hominum. Quod enim majus miraculum videri poteſt, quàm ut herba ſit hoc linum, quæ eatenus Ægyptum, Syriam, Africam, Hiſpaniam, Galliam Italiæ admoveat, ut multi parvo quidem temporis ſpatio, ad ea ipſa loca leviſſimo etiam ventorum flatu perveniant? Audax itaque vita & ſcelerum plena, *ut Plinius ait*, aliquid ſerere voluit, ut ventos procellaſque reciperet: ita enim tam parvo ſemine naſcitur, quod orbem terrarum ultrò citroque portat, hominemque ipſum, perinde quaſi parum fuiſſet in terra mori, cogit perire in aquis, ubi inſepultus à monſtris marinis voretur. Propter quod Plinius ait, haud ſe ſcire quæ execratio eſſet contra inventorem. Sed ad rem veniamus. Linum Arachne virgo, quæ Lydia fuit omnium prima, *teſte Plinio lib.* 7. invenit, quanquam ejus uſum apud Hebræorum antiquiſſimos multo ante fuiſſe comperimus. Hæc lanificii peritiſſima Minervam in certamen provo-

cavit, à qua in beſtiolam, quæ araneola dicitur, converſa eſt, *auctor Ovidius in 6. Metam.* Hæc eadem retia invenit, quæ feris avibuſque atque piſcibus capiundis tenduntur. Nendi autem texendique artem Palladem inſtituiſſe nemo ambigit, quippe quæ Minervæ ars nominatur. Quod innuere videtur Naſo *in primo de Arte amandi* his verſibus:

Quid facis Æacide? non ſunt tua munera lanæ,
At titulos alia Palladis arte pete.

Et Auſonius *libro primo*:

Litia qui texunt, & carmina, carmina muſis,
Litia contribuunt caſta Minerva tibi.

Plinius tamen *in 7.* dicit Ægyptios textilia comperiſſe, qui etiam plurimis litiis texere, quæ πολύμιτα vocant ſimul inſtituerunt: *idem auctor libro* 8. Fulloniam artem Nicias Megarenſis invenit, quam qui exercent, fullones nominantur, ii veſtimenta curant poliuntque, & ad id ſapone utuntur, quem Plinius *lib.* 28. *cap.* 12. à Gallis inventum tradit. Græce dicitur σμῆγμα quicquid purgat. Idem *lib.* 27. cum de Oſyris herbæ foliis & ſemine tractat: Smegmata, inquit, faciunt mulieribus ex his: Lanas infecere primum Sardibus Lydi, *auctor Plinius.* Vſum verò lanificii Iuſtinus, *lib.* 2. Athenienſes primos docuiſſe tradit. Quod ego Minervæ potius tribuerim, ſiquidem illa erat antequam Athenæ conditæ forent: & quoniam lanificium callebat, credibile eſt eam primo lanificium monſtraſſe, præſertim Athenienſibus, apud quos caſtiſſimè colebatur. Quapropter Iuſtinus, ut puto, facilè intelligit Athenienſes lanificii uſum primos poſt Minervam docuiſſe, veluti eos *auctore Diodoro*, primos ſecundum Cererem, vel Siculos, frumentum monſtraſſe probavimus. Fuſos in Lanificio reperit Cloſter filius Arachnæ, *teſtis Plin.* Illud quaſi prætteriens non omittam, olim in pleriſque Italiæ locis lege paganâ ſancitum fuiſſe, ut ne mulieres fuſos per itinera ambulantes torquerent,

rent, neve detectos ferrent, quod id adverſaretur omnium ſpei, præcipueque frugum. Hinc cognoſcere licet, quam vana fuerit veterum religio: hodiè enim Italicæ mulieres illud paſſim faciunt, ſine tamen alicujus rei maleficio. Aulæa ornamenta, quibus parietes & aulæ teguntur, primum, *teſte Servio ſuper 3. Georgicor.* in aula Attali regis Aſiæ, undè nomen habent, inventa ſunt, poſtquam is populum Romanum fecit hæredem. Sutoriæ artis inventionem Plinius neſcio cui Boëthio aſſignat: ego verò dixerim Hebræos primos ſutores fuiſſe, quando ſatis conſtat Moſen calceatum extitiſſe, cui *velut in Exodo cap. 3. patet*, dictum à Domino fuerit, Solve calceamentum de pedibus tuis. Veſtium uſum Palladem inveniſſe Diodorus *lib. 6.* auctor eſt. Sed, ut ait Euſebius, *cum de rebus Phœnicum in L. de Euangel. Præparat. ſcribit*, Vſo ex Siculi genere ortus traditur primus corporibus tegmina ex pellibus ferinis confeciſſe. Quod ego illi apud Phœnices duntaxat tribuendum duco, quando Adam primus à Deo creatus pelliceam ſibi veſtem fecit, quod proculdubiò veſtes faciendi poſteris exemplar extitit. Præterea, quoniam de veſtibus facta eſt mentio, videtur locus exigere, ut ſingulorum veſtimentorum inventores prodamus. Latus clavus primum repertus eſt ab incolis Balearium inſularum, quo Cajus Cæſar, *auctore Tranquillo*, ad manus fimbriato uſus eſt, & à latis clavis, qui ejus veſtitus tunicæ inſerti erant, nomen habet: undè tunica lati clavi palmata à genere picturæ dicta. Auri intexendi modum, *uti Plin. in 33. & in 8. eſt teſtis*, Attalus Rex Aſiæ invenit, undè Attalicæ veſtes dictæ. Acu facere excogitaverunt Phryges Idæi, ideoque Phrygiones vocati ſunt & veſtes ipſæ phrygianæ. Rectam tunicam Tanaquil prima contexuit. Apud Græcos inventum eſt pallium, ſicut apud Hetruſcos prætexta, ita nuncupata, quod ejus circuitus & oræ purpurâ prætextæ eſſent: & magiſtratuum veſtitus erat. Contra to-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ga alia pura dicebatur, cui nihil purpuræ foret prætextum, quâ, *teſte Plin. in* 8. tyrones ac novæ nuptæ induebantur. Item colores diverſos intexere Babylonii cœperunt. Martialis:

Veſte Semiramia, qua variatur acu.

Vndulatam veſtem, quæ toga regia dicebatur, qua Servius Tul. uſus eſt, fecit Caja Cæcilia, quæ eadem Tanaquil vocata eſt, *auctor Plin. in octavo* & undulata dicta, quod undis aſperſa foret, quæ fit ex pilis hircorum caprarumque. Hoc genus panni nos Symballoton vulgò vocamus. Dalmatica veſtis longa, non admodum lata, à Dalmatis primum confecta. Gabanium à Græcis inventum ejuſdem ferè formæ, ac Dalmatica eſt, manicis ejus longitudinem æquantibus, quo Itali etiam nunc unà cum Græcis utuntur. Eorundem Græcorum inventum fertur mantæle, quod eſt genus penulæ, quam ipſi μανδύαν vocant, nos verò mantælum, at vulgò cappam, cujus nunc ubique gentium uſus eſt perquam celebris. Braccæ Gallorum veſtitus fluxus intonſuſque ac varii coloris: undè pars Galliæ frigidior Braccata appellata eſt. Sindonem ex lino amictum primum in urbe Sidone factam conſtat, qua corpus Servatoris noſtri involutum Matthæus tradit. Hæc de veſtimentis, quorum auctores produntur, dicere habui. Erant veſtes aliæ aliis peculiares, ut toga Romanis & Gallis, ex quo Gallia Ciſalpina Togata nuncupata eſt. Togam autem ipſam Tertullianus *libro de Pallio*, ſcribit à Pelaſgis inventam, ad Lydos primum, à Lydis deinde ad Romanos delatam fuiſſe, apud quos diverſa ejus fuerunt genera. Tunica interior veſtis ſine manicis, ſenatoria, eadem nobis linea proxima carni eſt, quam Camiſiam vocamus. Bulla aurea puerorum nobilium Romanorum erat: trabea triumphantium: Lacerna ludorum ſpectantium; militum verò, Paludamentum, Chlamys, quæ & Macedonum Græcorumque Abolla, Læna, & Sagum, quod vulgò ſayon vel cotta dicitur, à quo

milites

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

milites noſtros ſagatos appellamus. At Stola matronarum erat, ad pedes uſque demiſſa, extremaque in parte inſtita, faſciolâ exornata. Atque hæc Romanorum aliorumque populorum veſtimenta propria, quæ uno alterove tempore ab illis ipſis inventa dixerim. Eſt & Cilicium veſtis genus, confectum ex villis hircorum atque caprarum, quod *teſte Varrone*, Cilicia, undè nomen habet, primùm invenit, ut illud denſe duplicatum adhiberetur ad ſagittarum ictus excipiendos. In eo apud nos ſumma eſt ſanctitatis tutela, quando viri ſanctiſſimi ad domandum corpus proxime carnem utuntur. Pellium uſus frigoris vitandi cauſa, olim apud Britannos fuit, quemadmodum in noſtra Anglica hiſtoria oſtendimus. Item apud Scythas. Ovidius *de Triſt. lib.* 3. inter quos exulavit:

Pellibus & laxis arcent mala frigora braccis,
Oraque de toto corpore ſola patent.

Apud veteres Romanos non fuiſſe, teſtatur Tranquil. ſcribens Auguſtum ſolitum eſſe hyeme ſe quaternis tunicis munire, adverſus vim frigoris: quod utique non feciſſet, ſi pellibus longè mollioribus uti mos fuiſſet. Poſtea Neronis temporibus ea mollitia apud ipſos quoque Romanos irrepſit, quando Seneca *in epiſt.* frigoris cauſa, meminit de pelliculis vulpium & murium Ponticorum, quas Itali Zebellinos, & âlii præſertim, Angli ſables vocant, quæ ut quam aliæ molliores ita pretioſiores multò ſunt. Sed longum etſi nimis fecerimus, non prætetibo tamen Sericum, fæminarum virorumque luxuriæ ubertimum alimentum. Hoc Seres Scytharum populi, à quibus nomen habet, primùm invenerunt, dicente Plinio *in* 6. primi ſunt hominum qui naſcantur, Seres lanicio ſylvarum nobiles perfuſam aquâ depectentes frondium caniciem: undè geminus fœminis noſtris labor, redordiendi fila, rurſumque texendi: tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, ut in publico matrona tranſluceat. Item Vergil. *in* 2. *Georgicorum*:

Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres.
Ex his autem Vergilii verbis multi ſuſpicantur hujuſmodi vellera non à vermibus, ut apud nos fiunt, confici, ſed ſuâ ſponte in frondibus illarum arborum naſci. Cui opinioni Solinus etiam ſuffragari videtur, cum ſcribat, Seres aquarum aſpergine inundatis frondibus vellera arborum adminiculo depectere, liquoris & lanuginis teneram ſubtilitatem humore domantes. Verùm Servius hoc non minus ſcitè, quàm eleganter declarat ſuper 2. Georgicorum, ubi Maro oſtendit apud alias quoque gentes lanigeras arbores naſci, dicens:
Quid nemora Æthiopum molli canentia lana? &c.
Ait enim: Apud Indos & Seres ſunt quidam in arboribus vermes, qui bombyces appellantur, qui aranearum more, fila tenuiſſima deducunt, undè eſt ſericum. *Hæc Servius*: cui Plinius ſuppetias ferre videtur, *cum in* 11. *de bombyce* Coa *loquitur*, ſcribens: Et in Co Inſula naſci traduntur cupreſſi, terebinthi, fraxini, quercus, florem imbribus decuſſum terræ halitu animante. Fieri autem primò papiliones parvos nudoſque, mox frigorum impatientia villis inhorreſcere, & adverſus hyemem tunicas ſibi inſtaurare denſas, pedum aſperitate radente foliorum lanuginem in vellera. Hanc ab his quoque cogi, ſubigique unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuari ceu pectine: & reliqua. Bombycinas igitur veſtes à ſericis non diſtinguunt, quas in filum retorquere, ac inde texere in Co inſula Pamphila Platis filia invenit: *auctor Ariſtoteles de animalibus, & Plinius in undecimo.* At ſerici uſus tardè omninò ad nos acceſſit, magnique fuit pretii: nam *uti Vopiſcus teſtatur*, Aureliano principe, qui regnare cœpit anno circiter ſalutis humanæ CCLXXIV. ſerici libra auri pondo, id eſt, librâ vendebatur: quare is princeps modeſtiſſimus nunquam holoſericam veſtem, quæ tota ex ſerico intexta erat, induere voluit, qua paulò ante primus Romanorum Antonius Heliogabalus homo luxurioſiſſi-

rioſiſſimus uſus eſt, *auctor Lampridius*: cum id temporis tantum in uſu eſſet veſtis ſubſerica, cujus ſtamen ex ſerico foret, trama autem ex alia materia, cujuſmodi hodie pannum in primis conficiunt Flandri, quem Satin de Brugis vulgò appellant. Poſthac, circiter annum ſalutis D L V. ingens ſerici copia per totam Europam fieri cœpit, cum per idem tempus duo monachi, *velut Procopius auctor Græcus* tradit, vermiculorum ſemen, hoc eſt ova ex Serinda Indiæ urbe, ad Iuſtinianum Imperatorem Conſtantinopolim attulerint. Fit autem ex puro ſerico panni inprimis triplex genus, unum vulgò dicitur raſum, quod in eo nullus utrinque ſit pilus, apud alios vocatur ſatin: alterum damaſcum floribus intextum, quod Damaſci in Syriæ oppido primò confectum ſit: tertium villutum, id eſt, villoſum, quod ex altera parte villos habet. Purpura verò quo pacto, & quando ſit inventa, eſt apud Pollucem *lib. de Verbis idoneis ad Commodum primo*, qui inquit: Tyrii ferunt captum amore Herculem cujuſdam Nymphæ indigenæ, cui nomen Tyros, quem ſequebatur canis, qui irreptantem ſcopulis purpuram conſpicatus, pereſa caruncula, ſua ſibi labra cruore puniceo infecit. Cùm igitur ad puellam adiſſet Hercules, delectata illa inſuetâ tinctura, affirmavit ſibi cum illo poſthac nihil fore rei, niſi ad ſe veſtem afferret. etiam canis illius labris ſplendidiorem: Quocirca Hercules inventâ animante, collectoque ſanguine, munus puellæ detulit primus, ut Syrii dictitant, puniceæ infecturæ auctor. Sunt autem purpuræ, *teſte Plinio libro nono cap. 36.* piſces ex concharum genere, quæ ſeptem ut plurimum vivunt annos, congregantur verno tempore, mutuoque attritu liquorem quendam veluti ceræ emittunt: ſed nobilem illum ſuccum, quo veſtes tinguntur, in mediis habent faucibus, quem cum vita evomunt, ideo vivæ capiendæ ſunt. Hinc purpureus color, qui nigricantis roſæ ſplendore ſublucet. Eſt ejuſdem concharum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

generis, ſed non idem, murex piſcis, qui & conchylium dicitur, cujus cruore conficitur color etiam purpureus, quem oſtrum appellant. Ex quo à bonis auctoribus ejuſcemodi piſcium, purpuræ, muricis, conchylii nomina pro ipſo colore paſſim uſurpantur. Fuit Romæ purpuræ uſus jam inde ab initio urbis conditæ, diſtinguebatque ab equite curiam, id eſt, inſigne erat Romanorum magiſtratuum, quæ idcirco quam plurimo vendebatur: nam violaceæ purpuræ libra tempore Auguſti Cæſaris centum denariis venibat, hoc eſt, decem noſtris coronatis aureis. Poſtea dibapha tyria, ita dicta quod bis tincta eſſet, & apud Tyrios infectores optimos, in libras, *ut inquit Plin.* non poterat emi mille denariis, id eſt, centum coronatis. Quapropter cum poſteritas ſemper luxurioſa fuerit, mirum profectò eſt, purpuræ uſum tam rarum, vel potiùs nobis penitus eſſe ignotum.

CAP. VII.

De origine Architecturæ.

Homines primum more ferarum, in ſylvis & ſpeluncis naſcebantur, ciboque agreſti veſcendo ibi vitam agebant: poſtea reperto igne, *ut Vitruvio, de Architect. placet*, cognitaque ejus commoditate ad teporem propter vim frigoris arcendam, propius accedentes in unum plures convenire cœperunt, & in eo congreſſu quicquid vellent, jam tum facilè tractare, ut qui rationis participes erant, alii ex fronde tecta facere, alii ſpeluncas ſub montibus fodere, uti Troglodytæ & Libyæ quidam populi Heſperiis Æthiopibus vicini, *teſte Strab. in 17. Geogr.* factitabant: nonnulli hirundinum nidos imitantes, ex luto & virgultis condere loca quæ ſubirent. Et ſic uſu venit, ut homines, quorum ad quidvis intenditur ingenium, valet, novis inventionibus gloriantes, & alii aliis deinde oſtendentes,

ædificia

ædificia informare, parietes furcis rectis, & virgultis interpoſitis luto texere, luteas glebas arefacientes ſtruere, & ut imbres & æſtus vitarent arundinibus vel fronde tegere, vel ex ulva paluſtri tuguria componere cœperint. Quæ ædificia Vitru. teſtatur, ſua etiam ætate conſtruxiſſe Galliam, Hiſpaniam, Luſitaniam, Aquitaniam, Phrygiam. At etiam Ægyptus poſuerat, *ſecundum Diodorum*: imò apud omnes ferè gentes, talia hodiè viſuntur: nec mirum, cum ſint qui etiam nunc ſine ædificiis, ſub dio vitam ducant, pars in curribus, ut Scythæ propè omnes, pars in campis, ut Nomades & Saraceni in Africa, qui Sylveſtres nuncupantur. Atque eo pacto rem paulatim ad artem, id eſt, architecturam, deductam ferunt, quæ ædificandi rationem docet, quam *auctore Diodor. in 6.* Palladi aſſignant. Quod ego ex Ioſephi teſtimonio, aut Cain Adam primi hominis filio, aut Iobal ex Lamech genito potius attribuerim, quorum alter primus, *ſicut infra dicemus*, oppidum, alter tabernaculum condidit. Vndè deinceps non modo caſas, ſed domos ex lateritiis parietibus & lapide ſtructas, tum deorum templa quam ornatiſſima facere cœperunt. Sed jam ad ædificiorum diverſi generis auctores tranſeamus.

CAP. VIII.

Qui primi Luteas aut Lateritias Domos ædificaverint, & Tegulas & Lapidicinas invenerint, & de prima Columnarum origine, & quando primum Marmorum uſus Romæ in ædificiis.

Domos luteas, *teſte Plinio libro ſeptimo*, Doxius Gelli filius primus ædificavit, ſumpto ab hirundinum nidis exemplo. Lateritias verò, hoc eſt, ex lateribus conſtructas, *eodem auctore*, Euryalus & Hyperbius fratres Athenis primùm fecerunt. Ea-

rum

rum ſtructuras Diodorus *in ſexto* dicit, Veſtam Saturni ex Rhea filiam primam inveniſſe. Domos ipſas & agros, *teſte Laertio*, Epimenides Cretenſis primitus expiaſſe dicitur. Tegulas quibus domus teguntur, Cinyra Agriopæ filius in Cypro inſula invenit: Lapidicinas, hoc eſt, loca ubi lapides effodiuntur, Cadmus Thebis, aut ſicut Theophraſto placet, in Phœnicia. *auctor Plinius*. Verùm ego hujuſmodi rerum inventionem verius, ut opinor, Cain, aut Seth ejus fratris filiis aſſignarim, quando ille, *teſte Ioſepho in primo Antiquitatum*, mortalium omnium primus oppidum condidit, *de quo infra mentionem planiorem faciam*: iſti verò, *ut in primo hujus operis volumine demonſtravimus* columnas duas, id eſt, unam lateritiam, alteram lapideam, ut in eis rerum cœleſtium diſciplinam inſcriberent, conſtruxerunt, quam primam columnarum atque laterum originem eſſe dixerim. Quo apparet, in ipſo ferè mundi primordio domos aliaquè ædificia ex diverſis materiis conſtruendi uſum fuiſſe. Non eò tamen inficias, eos quos ex auctoritate Plin. prodidimus, uſpiam deinceps hæc primos docuiſſe. De marmore reſtat dicere, cujus fodiendi cauſa (tantum enim deliciarum olim mortalibus obrepſit) natura ipſa rerum penè acta eſt in planum, montes ipſi cæſi, promontoria mari aperta, viſcera denique terræ in ſexcentas partes dilacerata ſunt. Vndè, ut de cæteris ſileam, ad Romanos tanta marmoris, cujus convehendi gratiâ naves etiam fiebant, copia venit, ut M. Scauri ædilitate, *auctore Plinio lib. 36. Natur hiſtor.* trecentæ ſexaginta columnæ marmoreæ ad ſcenam theatri non diutius ludorum celebritate duraturi, portatæ ſint. At L. Craſſus orator primus peregrini marmoris columnas habuit. M. verò Lepidus primus omnium limina ex Numidico marmore in domo poſuit, magna reprehenſione, qui conſul fuit annno Vrbis DCLXXVI. Cruſta marmoris primus, *teſte Cornelio Nepote*, totius domus parietes Ma-

murra eques Romanus operuit, qui fuit præfectus fabrorum C. Cæſaris in Gallia. Marmore autem ſcalpendo primi omnium inclaruerunt Dipœnus & Scylus, geniti in Creta inſula, priuſquam Cyrus in Perſis regnare inciperet.

CAP. IX.

Qui primi condiderint Oppidum, Muros, Turres, Tabernacula, Delubra: aut quis primus Deo omnipotenti Templum poſuerit: & qui Puteos foderint.

Mortales ab initio conditis per rura caſis, ut dictum eſt, paulatim inter ſe coëundo è fera agreſtique vita ad manſuetiores mores pervenerunt, tuncque primûm vinculo quodam ſocietatis ſimul viventes, oppidum, hoc eſt, locum muris munitum, ædificarunt, ut eo opes ſuas conferrent, ubi nullum eſſet hoſtium periculum: qui inde cives à coeundo vocati ſunt: & ipſum oppidum urbs, quam colit civitas, id eſt, civium cœtus, dicta ab urvo parte aratri curva, quo illi antiqui homines ritu Hetruſco, ſulcum ducebant: intra quem oppidum poſituri eſſent, ut illud foſſa muroque munitum foret. Hoc primus omnium, *teſte Plinio*, Cecrops condidit, qui fuit, *ut Iuſtinus ait in ſecundo*, ante Deucalionis tempora, idque à ſe Cecropiam nominavit, quæ deinde arx fuit Athenis. Aliqui Agros, quod Pelaſgicum, *auctore Strab. libro octavo Geogr.* Homerus vocat, à Phoroneo rege antè conditum volunt, de quo Lucanus *in ſexto.*

----- Vbi nobile quondam,
Nunc ſuper Argos arant.

Fuit alterum Argos in Attica, aliud, *ut Plin. in 4. eſt teſtis*, in Achaja, Hippium cognominatum. Quidam etiam Sicyonem prius conſtructam dicunt. Ægyptii verò multo ante apud ſe Dioſpolin,
id

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

id eſt, Iovis oppidum, ædificatam aſſerũnt, quod fidem proprius eſt, cum ipſi omninò antiquiſſimi ſint. De hoc oppido Strab. *lib.* 17. meminit. Muros Thraſon fecit primus omnium. Turres, ut Ariſtoteles ait, Cyclopes invenerunt: ut Theophraſtus, Phœnices, Quod Vergilius Palladi aſſignare videtur *in Bucolicis*.

Pallas quas condidit arces, Ipſa colat.

Quæ quidem omnia poſtea inventa puto, cum Cain Adam filius, qui ſicut palàm eſt, in ipſo propemodum orbis principio fuit, *auctore Ioſepho in primo Antiquitatum*, mortalium omnium primus urbem condiderit, muriſque muniverit, quam ab Enoch filio ſuo ſeniore Enochiam appellavit. Turrim verò quæ præ altitudine vix oculis terminari poterat, in eo loco, quæ deinceps Babylon vocata eſt, *ut idem teſtatur*, juventus poſt diluvium Noë, rurſum vim aquarum formidans, id ſuadente Nemroth, primùm conſtruxit. Quare Cecropiam, Argos, Sicyonem, Dioſpolin, urbes unà cum turribus poſtea conditas fuiſſe, jam meo judicio liquidò conſtat. Tabernacula, *teſte Ioſepho in primo Antiquitatum*, Iobal filius Lamech fecit, quamvis Phœnices Seculi nepotibus attribuant, *auctor Euſebius de Præparatione Euang.* Delubra Epimenidem Cretenſem primum ædificaſſe, auctor eſt Diogenes Laërtius *lib.* 1. At Vitruvius Pythium architectum primum omnium Priene ædem Minervæ feciſſe tradit. Herodotus tamen *lib.* 2. Ægyptios, *ut nos in primo hujus operis volumine ſcripſimus*, primos diis delubra ſtatuiſſe prodidit. Romæ, *teſte Livio*, Romulus templum locavit Iovi Feretrio, quod primum omnium more gentis ſacratum fuit. Deo autem Omnipotenti Salomon Rex Hebræorum ab ortu Adam primi hominis, tribus millibus centum & duobus poſt annis, primus omnium, *auctore Ioſepho libr.* 8. *Antiquitatum*, Hieroſolymis templum condidit, quod David illius patrem extruere parantem, Deus per Nathan Prophetam

phetam ab opere, propterea quod manus hoſtium ſanguine pollutas haberet, revocavit, eique juſſit, ut id Salomoni filio condendum relinqueret. Quod quidem templum cum miro opificum artificio, tum ingenti auri copiâ quo ornatum erat, omnium profectò operum, quæ tunc in orbe terrarum extabant, celeberrimum fuit. Secus tamen factitavit Alexander Romanus Imperator, vir in hac parte haud me hercle contemnendus, qui *teſte Lampridio*, in templis nunquam præter quatuor aut quinque argenti libras, auri ne guttulam quidem, aut bracteolam poſuit, identidem verſum Perſii repetens,

In ſacro quid facit aurum?

Puteos, *auctore Plin. in 7.* Danaus ex Ægypto advectus in Græciam, quæ vocabatur Argos Dipſion, fodit. Quod ſanè abſurdum eſt, nam ut ab ovo, veluti dicitur, incipiam, conſtat primò Abraham, & Iſaac, *ſicut patet in Gen. lib. 1. cap. 26.* ac deinde alios Hebræos de Ægypto egreſſos, duce Moſe, per ſolitudines multos fodiſſe puteos, quo tempore nondum Danaus erat, *dicente Ioſepho contra Apionem*: Iam palam verò eſt ex prædictis annis, tempore computato, quia hi qui vocabantur paſtores, id eſt, noſtri progenitores, ex Ægypto liberati, ante tres & nonaginta atque trecentos annos hanc provinciam inhabitavere, quam Danaus Argos accederet. Sed nec Argis quidem Danaus puteos fodit, verum ejus filiæ: poëtæ enim ajunt, *ut teſtis eſt Strab. lib. 8.* Argos aquis carere. Vndè Homeri verſus.

θεοί δ' αὖ θέσαν ἄργος ἄνυδρον.

Dii poſuere Argos lympharum protinus expers.

Sed non ipſam regionem, quæ amnibus irrigua eſt, aquarum inopiâ laborare volunt, verum oppidum. Vrbem verò illam, *ut Strabo ait*, in loco jacuiſſe arido ferunt, in qua magna erat puteorum copia, quos non Danaus, *ſicut Plinio placet*, ſed ejus filiæ fecerunt, teſtificante hoc carmine:

Ἄργος

Ἄργος ἄνυδρον δαναοὶ θέσαν ἄργος ἔνυδρον:

Argos aquis vacuum Danaæ ſtruxere redundans.

CAP. X.

De primis Labyrinthorum Pyramidumque auctoribus, & de Mauſoleo ſepulchro: ac de vario apud gentes olim Sepeliendi uſu, & undè apud Romanos mos Cremandi cadavera, conſecrandorumque Imperatorum poſt mortem, atque de origine Funebris orationis.

Operæ pretium eſt, ut ante quàm hinc digrediamur, labyrinthos dicamus portentoſiſſimum humani ingenii opus: in ſe enim continent mille itinerum ambages, occurſus ac recurſus inexplicabiles, crebris foribus inditis, ad fallendum occurſus, redeundumque in errores eoſdem. Quatuor fuiſſe commemorantur: primus in Ægypto, quem alii regiam Mothærudis principis fuiſſe exiſtimant: alii ſepulchrum Meridis, quod etiam Diodorus ſentit: plures alii Solis honori extructum ferunt. Hunc Plinius *lib.* 36. ait à Peteſuco rege, ſive à Tithoe eſſe conditum. At Herodot. *lib.* 2. commune Ægyptiorum regum opus appellat, ſeque illum vidiſſe paulò ſupra ſtagnum Myrios, verſus Crocodilorum urbem conditum teſtatur, de quo Strabo etiam *in decimoſeptimo* meminit. Hinc ſumpſiſſe Dædalum exemplar illius, quem fecit in Creta, non eſt dubium, ſed centeſimam tantùm ejus portionem imitatum. Alter hic ab Ægyptio labyrinthus fuit, de quo intellexit poëta *in ſexto Æneidos* dicens:

Hic labor ille domus, & inextricabilis error

Et Ariadne apud Ovidium *Epiſt.* 10.

Cum

Cum tibi, ne victus tecto morerere recurvo,
Quæ regerent paſſus pro duce fila dedi.

Idem Naſo *in* 8. *Metamorph.*

Dædalus ingenio fabræ celeberrimus artis,
Ponit opus, turbatque notas, & limina flexu
Ducit in errorem variarum ambage viarum.

Plinius quoque & Plutarchus *in vita Theſei*, & Strabo atque divus Hieronymus mentionem faciunt. Tertius in Lemno fuit, quem, *eodem Plinio auctore*, fecere architecti Zmilus & Rholus & Theodorus indigena, cujus Plinii ætate, *ut ipſe eſt teſtis*, reliquiæ extabant. Quartus in Italia: omnes lapide polito, fornicibus tecti. Italicum labyrinthum, *ſicut teſtatur Plinius*, ſibi fecit Porſena Rex Hetruſcorum ſepulchri cauſa, de quo Varro: Sepultus eſt Porſena ſub urbe Cluſio, in quo loco monimentum reliquit lapide quadrato, ſingula latera pedum lata tricenum, alta quinquagenum, inque baſi quadrata, intus labyrinthum inextricabilem, &c. De labyrinthis ſatis eſt dictum. Sequuntur pyramides, quarum auctores minime ſunt ſua laude fraudandi propter videlicet earum magnitudinem: tam altæ enim in Ægypto fuiſſe traduntur, ut magna omnium admiratio fuerit, qua ratione in tantam altitudinem ſubvecta forent cæmenta. Tres autem pyramides, *auctore Plinio*, inter Memphim, & Deltam fuiſſe conſtat, quarum unam ac reliquarum maximam, *teſte Diod. lib.* 2. CCCLX. hominum millia annis XX. conſtruxiſſe produntur: quam, *ut idem dicit*, ſibi fecit ut in ea ſepeliretur (quando iſtæ pyramides aliud nihil erant, niſi ſepulchra.) Chemis Rex, quem Herodotus Cheopem appellat. Poſt hunc regnum obtinuit, *ſicuti Diodorus ait*, Cephus ejus frater: quidam non fratrem, ſed filium nomine Chabreum regnum tenuiſſe aſſerunt, quod ſimilius vero Diodorus autumat. At Herodot. non Chabreum, niſi codex mendoſus eſt, ſed Cephrenem, & non filium, verùm fratrem illius, qui primam condidit pyramydem, vocat. Conveniunt

tamen

tamen, ut hic ſive filius ejus, ſive frater fuerit, alteram pyramidem ædificaverit, arte priori ſimilem, magnitudine quidem imparem. Et hæ duæ, *auctore Strab.* inter ſeptem ſpectacula mundi numeratæ ſunt. Martialis:

Barbara pyramidum ſileat miracula Memphis.

Hunc regem *ut Herodotus & Diodorus produnt*, ſecutus eſt Mycerinus Rex, prioris pyramidis auctoris filius. Is tertiam pyramidem longè minorem paternâ vicenis, *velut teſtatur Herod. in 2.* pedibus, ex omni parte reliquit. Hanc quidam, *teſte Strabone*, Rhodopæ meretriculæ ab amantibus poſitam volunt, narrantes hujuſmodi fabulam: Cum ea aliquando lavaretur, aquila alterum calceum è manu ancillæ rapuit, & in gremium regis jura Memphi dantis dimiſit: Rex demiratus, perquiri mulierem juſſit, quam in urbe Naucratitarum inventam uxorem duxit, & mortuæ inde pyramidem conſtruxit. Quod Herod. prorſus falſum eſſe dicit, cum Rhodope mulier longè poſt fuerit, quam reges qui pyramides feciſſent. Iſti igitur reges quo commemoravimus, pyramidum auctores tradun tur: etſi Diodor. *lib. 2. & Plin. in 26. Natural hiſt.* à quibus factæ ſint, non ſatis conſtare dicunt juſtiſſimo caſu obliteratis tantæ vanitatis auctori bus. Pyramides autem faciendi, *teſte Plin.* cauſ à quibuſdam traditur, ne plebs eſſet otioſa. Quar Ioſephus *in 2. Antiquitat.* dicit, Ægyptios coëgiſ ſe Hebræos pyramides ædificare, ut eos hujuſmo di labore attererent: aut ne reges pecuniam ſuc ceſſoribus, aut æmulis inſidiantibus relinqueren vel præberent, propter quod ipſe Plinius hæc ope ra, regum pecunia otioſam ac ſtultam oſtentatio nem vocat. Verùm ego hanc potius fuiſſe cauſan opinor, quod Ægyptii, *ut ait Diodorus*, domo noſtras diverſoria appellabant, tanquam brevi tem pore à nobis inhabitandas: mortuorum vero ſepul chra ſempiternas domos, quoniam apud inferos in finitum ſit tempus; idcircò domus ædificandæ cu

tar

m contemnebant, ſepulchrorum magnificentiæ, : ſtultiſſimè fit etiam apud nos hodiè, ſummum udium operamque tantam impendentes. Quamis nonnulli, *teſte Diodoro*, Ægyptios hujuſmodi pulchrorum præcipuum ſtudium ab Æthiopibus ſe mutuatos, aſſeverent. Nemo tamen Rex ex s, qui eas pyramides condiderant, in illis ſepulis eſt: *auctor Diodorus in primo.* Mauſoleum auem, id eſt, Mauſoli regis Cariæ monimentum, *uctor Strabo libro* 14. *Geograph.* Artemiſia ejus xor extruxit, quod *teſte Plinio lib.* 36. inter ſetem miracula annumeratum eſt. Martialis:

Aere nec vacuo pendentia Mauſolea.

De quo etiam meminit Cicero, Lucanus, Gellius, & Vitruvius. Varius præterea apud gentes olim uſus epeliendi cadavera fuit: mortui enim Perſarum non prius humabantur, quàm aut ab alite, aut à ane traherentur. Maſſagetæ & Derbicæ miſerrimos utabant, qui ægrotatione morerentur: & parenes, cognatos, propinquos, cum ad ſenectutem ervenisſent, jugulatos devorabant, rectius eſſe duentes, ut ipſi potius quàm vermes comeſſent. Tibareni quos dilexiſſent, ſenes ſuſpendebant patibuis. Albani Caucaſi montis accolæ, mortuorum curam habere, aut meminiſſe, nefas putabant, quibus cum etiam pecunias defodiebant. Ægyptii ſtaim mortuo homine, ferro incurvo cerebrum per nares educebant locum illum medicamentis explentes, dehinc acutiſſimo lapide Æthiopico circa lia conſcindebant, atque illac omnem alvum protrahebant, quàm ubi repurgaverant, inde iterum conſuebant, ubi hæc feciſſent, ſaliebant nitro abditum LXX. dies: nam diutius ſalire non licebat: quibus exactis, cadaver ſindone involvebant, gummi illinentes. Eo deinde recepto, propinqui ligneam hominis effigiem faciebant, in qua inſerebant mortuum, incluſumque itaque reponebant. Et id, ut arbitror, ideò factitabant, ut eò pacto condita cadavera diuturnius incorrupta ſervarentur;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

tur: nam Ægyptii, *teſte Servio in tertium Ænei*dos, ſecuti Stoicorum ſententiam, perſuaſum ha bebant tandiu animam durare, quandiu duraret & corpus. Æthiopes Macrobii, id eſt, longævi, i vitreis ſepulchris mortuos condere. Scythæ eos qu à demortuis amati fuiſſent, vivos infodiebant cur oſſibus mortuorum: regem autem ſuum ubi mor tuum ad eas gentes quibus imperaſſet, circumtu liſſent, ſimiliter humo tegebant atque cum eo ſe peliebant aliquam ejus pellicum ſtrangulatam, & eum qui vina miſcuiſſet, aut qui præfuiſſet nun tiis, necnon omnium rerum primitias. Naſamo nes ſedentes mortuos humabant, obſervantes, u dum quis cœpiſſet agere animam, eum ſedentem conſtituerent, ne ſupinus ſpiritum efflaret. Hyı cani volucribus & canibus ſemivivos projiciebant Thraces mortuos ſuos per luſum & lætitiam terr demandare, prædicantes in qua tot malis libera eſſent felicitate: contra edito puero propinqui eur ploratu proſequebantur, exponentes quaſcunqu neceſſe foret illi, quod vitam ingreſſus eſſet, per peti humanas calamitates: inſtitutum me hercle in ter tot vitæ mala ſapientiæ plenum. Eorum auter optimates ſimulatque combuſti eſſent, ſepeliebar tur. Quidam Æthiopum demortuos in flume projiciebant, exiſtimantes id optimum ſepulchrur eſſe: aut vitro circundatos domi ſervabant: aliqu fictilibus condebant, atque infodiebant. Aſſyr melle condebant, ac cerâ oblinebant. Nabatha cadavera pro ſtercore habebant, regeſque ſuos i ſterquiliniis defodiebant. Taxilli mortuos vultu ribus non ſecus projiciebant, atque Caſpii cæter beſtiis. Quædam Indicæ fæminæ cum viris crema ri ſibi feliciſſimum glorioſumque putabant: Ba ctriani canibus ad hoc ipſum nutritis objicere ſe nes. Quod *ut divus Hieronymus eſt teſtis*, quun Alexandri præfectus Nicanor emendare voluiſſe penè amiſit provinciam. Parthorum ſepultura, at avium aut canum laniatus erat. Iſſedonum Aſiati

ca

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

e Scythiæ populorum mos erat parentum funera
ntibus proſequi, & proximorum congregatis
œtibus, cadavera ipſa dentibus laniare, pecudum-
ue carnibus miſta comedere, ac capitibus auro
ıcinctis pro poculo uti, quæ, *auctore Plin. lib. 4.*
ltima erant pietatis officia. Herodotus tamen *in*
. dicit, illos parentum capitibus non loco pocu-
, ſed pro ſimulacro uſos eſſe, immolantes illis
uotannis majores hoſtias multis cum ceremoniis:
Iyperborei hoc ſepulturæ genus optimum arbitra-
antur, ut ſi quos ſatietas teneret vitæ, epulati de-
butique, de rupe nota præcipitarent ſeſe in mare
rofundum. Romani, *teſte Plinio in 7.* poſtquam
onginquis bellis obrutos erui cognoverunt, cada-
era comburere cœperunt. Primus omnium in
Cornelia domo, Sylla dictator crematus eſt, ve-
itus talionem, id eſt, timens ut ſuum corpus è
epulchro extraheretur, perinde ac ipſe Marii ca-
aver eruiſſet. Hinc igitur apud Romanos ceman-
orum cadaverum uſus increbuit: ſed hunc magis
oris quàm domi ſervatum eſſe duco, nec tamen
emper combuſta ſunt. Illud vel ſcire licet, apud
Romanos conſueviſſe filios & propinquos mortuo-
um corpora in rogum injicere: auctor Cicero, qui
ib. Tuſc. prim. Ita de ea re ſcribit. Metellum mul-
i filii, filiæ, nepotes in rogum impoſuerunt. Fuit
& apud alios hujuſcemodi mos comburendi. Plin.
n. teſtatur *in 19.* cum de lini generibus loquitur,
ſcribens: Regum indè funebres tunicæ corporis fa-
villam ab reliquo ſeparant cinere. Optimates etiam
Thracum *ut diximus*, comburebantur. Sed de
hac re funerea plura alibi dicemus, cum de anni-
verſariis noſtrorum exequiis diſſeretur. Non eſt ta-
men ſilendum de more Imperatorum conſecrando-
rum, qui Romanis talis fuit. Sepulto corpore, Im-
peratoris imaginem fingebant, eamque in regiæ
veſtibulo ſupra lectum eburneum ponebant, ad
ægroti ſpeciem pallidam, quam circumſtantibus
utrinque ſenatu & matronis nobilioribus medici
inviſe-

inviſebant quotidie: ſeptimo autem poſt die, ub viſus erat obiiſſe mortem, juvenes utriuſque ordinis lectum humeris in vetus forum primò, dein in campum Martium perferebant, ibique in tabernaculo ad exemplum turris ſtructo, ac aridis fomitibus oppleto locabant, cum ingente aromatum acervo. Hîc ceremoniis patrio more concelebratis ſucceſſor imperii facem tabernaculo admovebat cæteriſque ignem ſubjicientibus, cuncta comburebantur: mox è faſtigio quodam aquila dimittebatur, quæ in cœlum credebatur ipſam principis animam deferre. Ac jam ex illo, unà cum cæteris numinibus Imperator colebatur. De hac re Herodianus *ſtatim in initio quarti libri* latius meminit. Cæterum hanc conſecrandi rationem poſteritas ſumpſiſſe videtur ex Cæſaris dictatoris funere, cujus forma non multum ab iſta fuit diverſa. Funebrem orationem de Bruti laudibus primus Valer. Publicola habuit, quæ adeò grata jucundaque Romanis fuit, ut ex eo conſuetudo manſerit, ut qui ſtrenue pugnando interiiſſet, ab optimatibus laudaretur. Dicitur etiam funebribus Græcorum orationibus illa vetuſtior fuiſſe, niſi jam Solon, qui *teſte Gellio libro decimoſeptimo*, Tarquinio Priſco Romæ regnante, leges Athenienſibus dedit, hujus rei auctor, ut Anaximenes orator dicit, antea fuerit *teſtis Plutarchus in vita Valerii*. Apud Romanos deinde, *auctore eodem Plutarcho in vita Camilli*, cum mulieres ornamenta aurea, quibus utebantur ad conficiendam pateram in Delphum mittendam contribuerint, ſenatus decrevit, ut quemadmodum pro viris, ita etiam pro fæminis, in funere orationem haberi liceret. Hinc igitur demortuos laudandi mos fluxit, quem nos hodiè ſervamus. Servamus autem in laudandis illis, niſi quid falſi dicere audemus, qui dum vixere ſummoperè curarunt ut ab omnibus benè audirent: nam hoc unum in primis indicium virtutis & vitii in hominè exiſtit. Quippè natura quadam optimus quiſque invi-

gila-

gilat, ut de ſe reliqui mortales non malam imbibant opinionem, & poſt mortem omni tempore bene loquantur: at ignaviſſimus non item. Cujus ſane rei conjectura, Plato *in Epiſt. 2. ad Dionyſium tyrannum*, ſe duci affirmat, ut credat eſſe aliquem ſenſum iis, qui mortui ſunt, rerum noſtrarum.

Cap, XI.

Qui primi Obeliſcos fecerint, aut Romam invexerint, & inibi locus Plinii emaculatus, & de notis obeliſcorum, & quales eſſent Ægyptiorum Literæ.

Labyrinthos ac Pyramides regum opera omni admiratione digna, ſuperiore capite deſcripſimus, eorum ſimul proditis auctoribus. Sequuntur modò obeliſci, quos reges juxta certatim fecerunt. Sunt autem obeliſci trabes lapideæ Solis numini ſacratæ, propter quod ad radiorum ſimilitudinem fiebant. Apud Ægyptios nomen habent à radio: & planè talis eſt radii forma, dum per feneſtram intrat. Græci à veru ſimilitudine nuncupant, apud quos ὀϐελὸς veru eſt. Obeliſci primum in Ægypto, inde Romæ plures erecti ſunt. Primus omnium *teſte Plinio libro 36.* hoc opus inſtituit Mitres, qui in Solis urbe regnavit, ſomnio juſſus: hoc n. ipſum in eo inſcriptum erat. Poſtea & alii Ægyptiorum reges in eadem urbe fecerunt. Sochis enim quatuor erexit quadragenorum & octonum cubitorum longitudine. Rameſes autem is, quo regnante Ilium captum eſt, 40. cubitorum: idem & alium poſuit longitudine undecentenis pedibus per latera cubitis quatuor. Erant & alii duo, unus à Myrne poſitus, alter à Phio. *Hæc ex Plinio volumine 36.* Verum quidam codices non à Myrne ſed à Smarre: & non

non à Phio, ſed ab Eraphio habent, ut in alterutris mendum ſit. Vnum Alexandriæ ſtatuit LXXX. cubitorum Ptolemæus Philadelphus. Phæron etiam duos in æde Solis poſuit, hanc ob cauſam: ferunt enim hunc regem, *teſte Herodoto lib. 2.* facinus admiſiſſe, quod ſpiculum in medios fluminis vortices contorſerit, & propter id è veſtigio amiſſo viſu, decennio cæcum fuiſſe: undecimo autém anno ab urbe Buci oraculum accepiſſe, viſum eſſe ſibi rediturum, ſi oculos abluiſſet lotio mulieris, quæ cæterorum virorum expers, ſuo tantùm viro contenta fuiſſet: & ante omnia, cum lotium uxoris tentaſſet, ac nihil amplius cerneret reliquàrum deinde urinam expertum, tandem vidiſſe, ibique omnes mulieres quas fuiſſet expertus præter eam (uxorem enim duxit) cujus lotio lotu viſum recepiſſet, concremaſſe, atque ea calamitate liberatum, cum alia in aliis templis donaria poſuiſſe, omnia egregia ad diuturnitatem memoriæ tum maximè memorabilia ac ſpectaculo digna in templo Solis gemina ſaxa, quos obelos vocant figura veru, centenum cubitorum longitudinis octonum latitudinis. Fuerunt & plures alii in ipſ Ægypto: quapropter Auguſtus Cæſar, *teſte Ammiano* duos Romam ex Heliopoli urbe Ægyptia tranſportavit, quorum unus, qui, *ut auctor eſt Pliniu* excîſus fuit à rege Semneſerteo, in circo maximo alter qui à Seſoſtride factus eſt, in campo Marti poſitus fuit. Tertius in Vaticano erat, à Cajo principe invectus, qui etiam nunc eo loco ſtat, de qu Plinio *lib. 16. cap. 40. cum de arborum magnitudine loquitur:* Abies admirationis præcipuæ viſa e in navi, quæ ex Ægypto Caji principis juſſu obeliſcum in Vaticano circo ſtatutum adduxit. Hunc *ut idem in 36. teſtatur*, fecerat Seſoſtridis filius Nuncoreus. Et deinde ſubdit: Ejuſdem remanet & aliu centum cubitorum, quem poſt cæcitatem, viſ reddito, ex oraculo Soli ſacravit. *Hæc Plinius.* E his verbis facilè conjicere poſſumus, Plin. intelli-

ger

gere de altero obeliſco, quem *ut ſupra oſtendimus, ex teſtimonio Herod.* Phæronem non Nuncoreum, ut apud Plinium legitur, recepto oculorum viſu, Soli ſacraſſe conſtat. Ex quo extra omnem controverſiam Plin. locus depravatus eſt, qui ut emaculetur loco Nuncoreus legendum eſſe duco Phæro: ne duo inter ſe graviſſimi auctores certare videantur, cum haud difficulter fieri potuit, alterum ex iis quos Phæron fecerit, eundem eſſe, quem Cajus Romam portarat. Quod demiror Hermolaum Barbarum, virum utique ſagaciſſimi ingenii, non animadvertiſſe, præſertim cum paulò ſuperius admonuiſſet *undecimo capite ejuſdem trigeſimiſexti Plinii voluminis, ubi Nuncoreus inſcriptus eſt*, legendum eſſe Seſoſtridis, non Seſotidis: qui, *teſte Herodot.* fuit hujus Phæronis pater, de quo Plin. *lib. 6. cap.* 20. meminit & Strabo *lib.* 7. & Ioſephus *contra Appionem volumine* 2. Non eſt etiam tacitum relinquendum, obeliſcos quàm plurimum notis quibuſdam, id eſt, variâ animalium effigie, inſculptos fuiſſe, quæ vel regum gloriam, vel eorum perſoluta vota ſequentibus ætatibus monſtrarent, quæ loco literarum erant, dicente Plin. *lib.* 36. Etenim ſculpturæ illæ effigieſque quas videmus, Ægyptiæ ſunt literæ. Et Cornelius Tacitus *libro ſuarum hiſt.* 13. Primi, inquit, Ægyptii per figuras animalium ſenſus mentis effingebant, & antiquiſſima monimenta memoriæ humanæ impreſſa ſaxis cernuntur: Strabo etiam *lib.* 17. ait, In obeliſcis quibuſdam literæ ſunt, quæ regum illorum divitias ac potentiam declarant: nam per ſpeciem apis mella conficientis, regem indicabant, cui cum jucunditate moderante, aculei ineſſe debent. Per accipitrem, rem denotabant cito factam, quoniam hæc aliarum fermè omnium avis ſit velociſſima. Per inſtrumenta etiam quædam membravè humana ſcribebant: quod Diodorus *ſtatim in principio quarti libri* plane demonſtrat.

Cap. XII.

A quibus primo Aſylum conſtitutum fuerit, & quo nos pacto aſylis utamur.

Poſtquam Hercules migravit è terris, nepotes ejus, *auctore Servio in* 8. *Æneidos*, timentes inſidias eorum quos avus afflixiſſet, Athenis ſibi primi omnium aſylum, hoc eſt, templum miſericordiæ, collocarunt, undè nullus per vim poſſet abduci: nam componitur ex α quod eſt ſine, & σύρω traho: quod Statius affirmat *in* 12. *Thebaidos* dicens:

Fama eſt defeſſos acies poſt buſta paterni
Numinis, Herculeos ſedem fundaſſe nepotes.
Sic ſacraſſe loco commune animantibus agris
Confugium.

Cujus Plutarchus etiam *in vita Theſei* mentionem facit. Verùm ego hoc primum inventum Moſi verius, ni fallor, aſſignaverim, qui, *ut auctor eſt Euſebius*, longè ante Herculem fuit. Is enim *teſte Ioſepho lib. Antiquitat*: 4. in tribus ex iis urbibus quas ipſe condiderat, dum Hebræum populum in patrium ſolum reduceret, aſylum conſtituit, quod illis tantùm profugio foret, qui minimè ſcientes homicidium commiſiſſent. Secundum hæc, longo deinde tempore Romulus, ut haberet advenas plures, cum quibus conderet Romam, ad imitationem Athenienſis, *ut Servius tradit*, aſylum *teſte Livio in primo ab urbe condita*, & *Dionyſio libr*. 2. aperuit, quò quiſquis proficiſceretur, ab omni noxa liberatus eſſet· Ovidius *in* 3. *Faſtor.*

Romulus ut ſaxo lucum circundedit alto,
Quilibet huc, inquit, confuge: tutus eris,

Vergilius quoque *in octavo* ait.

Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer aſylum
Rettulit.

Fui

Fuit & aliud aſylum, *auctore Strabone, in octavo Geograph.* non procul Trœzene, in inſula nomine Calauria, Neptuno dicatum. Tum aliud quoque in Ægypto, ad Canopicum Nili oſtium, Herculi conſecratum, de quo Herod. *lib.* 2. meminit: Erat, inquit, & in eo littore quod nunc quoque eſt, Herculis templum, ad quod ſi quis cujuſcunque hominis ſervus confugiens capiat ſacras notas ſeſe Deo tradens, eum nefas eſt tangere: quæ ſanctio ad meam uſque ætatem, prorſus immota perſeveravit. Fuit etiam in ipſa Ægypto, *ſicut commemorat Strab. lib.* 17. *& ultimo Geograph,* Oſiris aſylum, & in Syria Apollinis: Sunt hodiè in orbe noſtro Chriſtiano, præſertim apud Anglos, paſſim aſyla, quæ non modo inſidias timentibus ſed quibuſvis ſontibus etiam majeſtatis reis patent: quod facit ut manifeſtè appareat, nos id inſtitutum non à Moſe, qui illis duntaxat qui nolentes hominem occidiſſent, aſylum poſuit, ſed à Romulo eſſe mutuatos. Quæ nempè res haud dubiè in cauſa eſt, cur bene multi à maleficiis minus abſtineant manus. Quid, quòd templa noſtra ubique gentium iſtiuſmodi ſceleratis hominibus inſtar aſylorum ſunt? & id contra quàm Moſes etiam conſtituerit, qui *in Exod. c.* 21. ita ſanxit: Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari meo avellas eum, ut moriatur.

CAP XIII.

De origine Theatri, & in eo recitandi Comœdias Tragœdiaſque modo, & qui primo Romæ Theatrum & Amphitheatrum ac Circum conſtruxerint, & quare Amphitheatrum arena ſpargeretur: & inibi de frequenti apud veteres Lavandi uſu, ac Thermarum origine.

Theatri (quod hemicycli ſpecie conſtructum erat, ἀπὸ τοῦ θεάομαι, quod eſt video, appellatum, Latinè dici ſpectaculum poteſt) conſuetudo, *teſte Caſsiod. in epiſt.* à Græcis ſumpta eſt: nam cum agrorum cultores feriatis diebus ſacra diverſis numinibus per lucos vicoſque celebrarent, Athenienſes primum hoc in urbem ſpectaculum tranſtulerunt, theatrum Græco vocabulo appellantes, quod in eo eminus aſtans turba conveniens ſine aliquo impedimento conſpiceret: apud quos, *auctore Euſebio in 2. de Præparat. Euangel.* Dionyſius primus theatrum fecit: propter quod, ut mea fert opinio, Servius ait, theatrales ludos in honorem duntaxat apud veteres Liberi patris fieri conſueviſſe. Plutarc. ſimiliter Athenis theatra fuiſſe *in vita Theſei* apertè oſtendit. Sanè apud Alexandriam in Antirrhodo inſula theatrum etiam fuiſſe Strabo *in 7*, auctor eſt. Hunc morem Roman quoque, ut pleraque alia, in urbem conſtruend theatri tranſtulerunt, quod ita diſpoſitum erat, u à fronte inter duo cornua, ſcena eſſet dicta ἀπὸ τ σκηνῆς quòd apud Græcos tabernaculum ſignificat, ita appellatum à facienda umbra. Scena primo inventa eſt umbræ gratiâ, in qua ludi ab eo loco ſcenici nuncupati, à principio facti ſunt, qui *teſt*

Livio

Livio, anno urbis cond. CCCXCI. C. Sulpitio Petico, C. Licinio Stolone coſs. peſtilentiæ ſedandæ cauſa inſtituti ſunt. Porrò cum vis morbi nec humanis conſiliis, nec ope divinâ levaretur, inter alias iræ cœleſtis placationes ejuſmodi ludos introducere placuit, inſanis certè hominum mentibus, qui putarent Deum laſcivis ſaltationibus ſibi placatum iri. Itaque ex Hetruria ludiones acciti, qui ſine carmine ullo, ſine imitandorum carminum actu, ad tibicinis modos ſaltantes, haud indecoros motus dabant. Res nova ſic bellicoſum populum delectavit, ut juventus inde jocularia ſimul inter ſe verſibus inconditis fundentes, eos imitari cœperint. Hæc ridicula carmina ſine cantu jactata, Græcè exodia appellabantur, ſicut epodia, quæ cantabantur. Et quia hiſter Thuſco verbo ludus vocabatur, id nomen hiſtrionibus eſt inditum. Poſt annos deinde centum & viginti duos, qui fuit annus ab urbe condita DXIII. Livius Andronicus fabulam verſibus intextam primus recitandam dedit. Ac ita ludus paulatim in artem verſus eſt, cum in ſcena comici tragicique & cæteri poëtæ ſua recitarent poëmata: in ea etiam erant præcones, tibicines, citharœdi & hujuſmodi, qui vel in fine cujuſque actus canerent. Hoc ſanè loco non abs re videtur eſſe aliquid dicere de modò in primis agendi comœdias, tragœdiaſque. Nam cum Cicero *lib. 3. de Orat.* de Roſcio, qui fuit homo Gallus, & comœdus peritiſſimus, ac ejus præceptor in pronuntiationis geſtuumque exercitatione, dixerit: Nunquam agit hunc verſum Roſcius eo geſtu, quo poteſt: nonnulli ſuſpicati ſunt comicos & tragicos ſua poëmata recitare ſolitos, & mimos, hoc eſt, hiſtriones præſto fuiſſe qui perſonarum inductarum facta dictaque exprimendi cauſa, eorum voces geſtibus tantum perſequerentur, id quod alibi Cic. *in Paradoxis* falſum eſſe demonſtrat, cum inquit: Hiſtrio ſi paulò ſe moveat extra numerum, aut ſi verſus pronuntiatus eſt ſyllabâ unâ brevior aut lon-

gior, exſibilatur & exploditur. Si igitur hiſtrio geſtu, non item voce agebat, qui fieri potuit, ut mutus in pronuntiatione reprehenderetur? Theatralis autem ſcena apud antiquiſſimos parietem non habebat, ſed frondibus tantum tegebatur: poſtea tabulata cœperunt componere inſtar parietes: & ſic binis & ſæpè pluribus contignationibus conſtabat. Deinde erat proſcenium, ſuggeſtum in quo ludi exercebantur: Virgilius:

---- *Et veteres ineunt proſcenia ludi.*

In medio orcheſtra, in qua ſenatorum ſedibus erant loca deſignata, undè omnium agentium geſtus ſpectari poſſent: dicta orcheſtra, quod in ea ſaltationes fieri conſueverant: ὄρχησις enim Græcè, ſaltatio dicitur. In cavea vero quæ pars media theatri erat, ſubſellia equitum erant in cuneos eodem modo diviſa. In circuitu hemicycli erant gradus ita diſpoſiti, ut altiores in ambitu ſemper excreſcerent, in his plebs promiſcuè ſedebat. Quibus non erat locus ſedendi, ii ſtantes in cavea ſpectabant: nam ſenatus à populo ſecretus ludos ſpectare, cujus rei, *teſte Livio in quarto de bello Macedonico, & Plutarcho*, Scipio ille Africanus, & Valer. Sempronius Longius Conſules, primi auctores fuerunt, quod & vulgi animum avertit, & favorem Scipionis magnoperè quaſſavit. Valerius autem Maxim. hoc ex ſententia poſterioris Africani actum eſſe narrat. Caveæ theatri nullis fornicibus obductæ, velis tegi ſolebant. Ex quo primus omnium Q. Catulus, *teſte Plinio in decimo nono* linteis theatro umbram fecit, primuſque byſſina vela duxit. In hanc ſanè formam theatrum M. Scaurus in ſua ædilitate, non quidem perpetuò duraturum, ſed in triginta tantum dies ſcenicorum ludorum, (principio enim ad tempus fiebant theatra) primus omnium Romæ extruxit, dicente Plin. *lib.* 36. *cap.* 15. Hic fecit in ædilitate ſua opus maximum omnium, quæ unquam fuere humanâ manu factâ, non temporariâ morâ verùm etiam æternitatis deſtinatione, *& reliq.*

reliq. C. autem Curio, qui bello civili in Cæſarianis partibus obiit, in patris funere theatra duo è ligno conſtruxit: quibus inter ſeſe averſis, ne invicem obſtreperent ſcenæ, & repentè circumactis, ac cornibus inter ſe coëuntibus, faciebat amphitheatrum, & gladiatorum ſpectacula edebat. Manſurum theatrum è quadrato lapide, ut ait Cornelius Tacitus, primus Romæ conſtruxit Pompeius Magnus, cujus exemplar ex eo quod Mitylenæ erat, poſt devictum Mithridatem ſumpſiſſe, teſtis eſt Plutarchus. Amphitheatrum autem, qui locus erat ſpectaculorum gratiâ, formâ rotundâ, & veluti, *ut ſupra oſtendimus*, ex duobus conſtans theatris, primus omnium, *teſte Cornelio de geſtis Neronis*, in campo Martio poſuit C. Iul. Cæſar, quod paulo poſt, *auctore Tranquillo*, Auguſtus mauſeolum ædificaturus deſtruxit, qui & ipſe amphitheatrum deſtinavit mediâ urbe, quòd à Veſpaſiano conditum fuit, & à Tito conſecratum *auctor Suetonius in eorum vitis.* Sed quoniam Domitianus, *ut idem eſt teſtis* omnibus operibus quæ poſt mortem illorum vel reſtituit vel perfecit, ſuum duntaxat titulum addidit ſine ulla priſtini auctoris memoria: hinc, ut opinor, illi de hoc amphitheatro Martialis ſtatim in principio ſui operis adulatur, dicens:

Omnis Cæſareo cedat labor amphitheatro,
Vnum pro cunctis fama loquatur opus.

Auguſto etiam Cæſari Herodes Hieroſolymis theatrum & amphitheatrum condidit: *auct. Ioſeph. in* 15. *Antiquitatum*, In amphitheatro autem beſtiarum & gladiatorum ludi celebrabantur: nam permulti capite damnati, aut in bellis capti, illic cum feris pugnando mortem oppetere cogebantur. Quod epigrammaticus poëta affirmat, de delatoribus dicens:

---- *Nec cœpit arena nocentes.*

Seneca teſtatur, duos, qui ad id certamen deſtinati erant, ſibi prius mortem conſciviſſe. Arenâ, ut

hoc commodum moneamus: aliquando pro amphitheatro, id eſt, contentum pro continente, ab auctoribus eleganter ponitur. Martialis rurſus,

Quicquid fama canit, donat arena tibi.

Et id, quoniam amphitheatrum ſpargi arenâ ſolebat, vel ne pugnantes fœdarentur cruore occiſorum, vel ne cruor ſparſus ſpectantibus eſſet horrori, propter quod juvenum multitudo arenam vertendo cruorem obtegebat. At quidam aliam ſpargendæ arenæ cauſam commentati ſunt, tradentes eam ſterni, ne gladiatores diffluerent. Circo *de hujus forma libro ſuperiore, cap. 14. affatim diximus*, regnante Tarquinio Priſco, locus primum deſignatus eſt, atque ſimul patribus equitibuſque loca diviſa, undè ſpectarent ludentes. Certamen fuit equorum pugilumque, qui ex Hetruria accerſiti fuerant. Is Maximus circus dictus eſt. Poſtea duo alii poſiti ſunt, Flaminius & Neronis. In hoc obeliſcus olim fuerat qui nunc Romæ in Vaticano extat. In circo item *teſte Dionyſio*, athletæ certabant qui aut pugnabant, aut currebant, vel luctabantur, quorum certamen tum primò Romanis ſpectaculo fuit, cum Sp. Poſthumius Albinus, & Q. Martius Philippus conſules fuere, anno Vrbis conditæ DLXVIII. *auctor Livius lib. 9. dec. 4.* Sed horum operum magnificentiæ jam jungatur thermarum luxuria: fuit enim mos priſcorum quotidiè lavari, quod ea res, credo, *teſte Celſo*, ad proſperam valet conſervandam valetudinem. Ex quo uſu venit ut civis quiſque pro opibus privata haberet balnea: ſed poſtea, creſcente principum luxuria publicæ balneæ haberi cœpere: quippe loca aſſignata erant, quæ aut aquis calentibus, aut igne calefactis, lavandi ſudandivè uſum præberent quæ Græcè thermas appellarunt: & cum alibi, tum Romæ in modum provinciarum, *ut ait Ammianus*, videbantur extructæ, in quibus plebs etiam lavaretur: fuitque adeò populare principibus id cum ea promiſcuè facere, ut Commodum, Gordianum & Galenum

juniores,

juniores, alios ter, alios quinquies, vel ſepties æſtate, bis verò hyeme in die lavaſſe Capitolinus tradat, in thermiſque cœnitaſſe. Admittebantur & mulieres, idoneum voluptatis inſtrumentum. Thermæ inprimis celebres Romæ fuere, Agrippinæ, Neronianæ, Titi Veſpaſiani, Domitianæ, Antonianæ, Alexandrinæ, Gordianæ, Severianæ, Diocletianæ, Aurelianæ, Conſtantinianæ, Novatianæ. Hæ magno ſumptu ædificatæ ſunt inſtar ferè urbium. Erant in his areæ ampliſſimæ, erant porticus, in porticibus exedræ habentes ſedes, in quibus Philoſophi, Rhetores, reliquique quibus ſtudia erant cordi, ſedebant diſputantes. Erat & palæſtra in qua ſe athletæ exercebant. Erant præterea multa intus loca ad fovendam luxuriam fabertimè extructa. Adeò veſanâ dementiâ, omnium voluptatum quæſiſſe tentamenta videntur Romani principes, cum tanto impendio tam paucis profuturo.

CAP. XIV.

Quis primus invenerit Fabricam materiariam, & in ea Serram, Aſciam, Perpendiculum, Terebram, Glutinum, Normam, Libellam, Tornum, Clavem, Circinum, Securim, Dolia & vaſa viminea,

Fabricam materiariam, hoc eſt, lignariam, Dædalus, ut Plin. *lib.* 7. ſcribit, primus omnium invenit: & in ea ſerram, aſciam, perpendiculum, id eſt, inſtrumentum quo plumbo à filo, & gnomone pendente, rectio ſive obliquitas operis perpenditur, hoc eſt, examinatur: & terebram & glutinum, quod Græci collam nominant, quo ligna conjunguntur, & conglutinantur. Normam autem & tornum atque clavem Theodorus Samius reperit. Ovidius tamen *lib.* 8. *Metamorph.* dicit

Perdicem Dædali ex ſorore nepotem, circinum, hoc eſt, inſtrumentum quo circuli vertendo deſignantur, & ſerram inveniſſe: traxerat enim in exemplum ſpinas in medio piſce notatas, de quo etiam *in Ibim* ait:

Vt cui cauſa necis ſerra reperta fuit.

At ſecundum Diodorum *lib.* 5. Talaus non Perdix adoleſcens filius ſororis ejuſdem Dædali, qui ab eo erudiebatur, reperta ſerpentis maxilla, parvulum cum ſecuiſſet lignum, imitatus poſtea dentium ſerpentis ſpiſſitudinem: ſerram ferream primus omnium fecit: reperit etiam tornum, & rotam figuli, *uti ante monſtravimus*, ita cum pluribus rebus hominibus profuiſſet, magna laude celebratus eſt. Hunc puerum Dædalus invidia motus, exiſtimans turpe eſſe, magiſtrum ab adoleſcente gloria vinci, dolo interfecit. At normam, cujus ratio ut longè alia ſit, ac communis normæ, non modo in menſuris, ſed etiam in ædificiis utilis eſt, inventum Pythagoræ eſſe Vitruvius *libro nono* dicit, ejuſque formam valdè artificioſam ponit. Securim Panteſilea Amazonum regina inveniſſe fertur. Cæterum ego hujus lignariæ artis vel ejuſdem inſtrumentorum, quamvis alia alicubi uſurpentur, inventionem potius Hebræis tribuerim, apud quos multò ante Dædalum optimi opifices fuerunt, præſertim in conſtructione tabernaculi, quod Moſes qui etiam Dædalo, *ut auctor eſt Euſebius*, antiquior fuit, Deo dicavit. Vel aſſignaverim Tyriis, qui *teſte Ioſepho in octavo Antiquitatum*, in ea arte Hebræis longè excellentiores fuerunt, propter quod Salomon, Deo templum conditurus, ab rege Tyri per literas fabros lignarios, *ſicut idem Ioſephus & Euſebius teſtimonio ſunt*, petiit. Quo pacto autem ex gracilioribus lignis capacia & in ventrem tumentia vaſcula, veluti ſunt dolia, fierent, Pſeuſippus, *auctore Laërtio*, docuit. Vaſa ex viminibus facta, ut quallos, corbes, &c. *teſte Servio in* 1. *Georgic.* Ceres omnium prima monſtravit.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Cap. XV.

Quis primus mari imperaverit, & ut primo navigari cœptum ſit, qui invenerint artem Navigandi, Navigia diverſi generis, Remum, Vela, Anchoram, Gubernaculum, & pugnam navalem.

Quis non fatetur humanum genus merito ſuo inſaniæ audaciæque coargui, cum ſeſe intra ſuos fines minimè ſciat tutum continere? Nam quamvis Deus Optim. Maxim. ei abundè conſuluerit, ſua tamen ſponte in pericula ruit. Ille enim nobis terram veluti ſolidum & ad nos ſuſtentandum idoneum elementum dedit, at nos cœlum atque mare tentamus. Nonne Dædalus fabricatis alis, cœlum ipſum adivit? nonne modo ſævâ pecuniæ cupiditate obcæcati, tenui ligno freti, mare non dico ſulcamus, ſed propemodum habitamus? Quod Fla. Horatius dolens *in* 1. *Carminum* inquit:

Nec quicquam Deus abſcidit
Prudens Oceano diſſociabili
Terras, ſi tamen impiæ
Non tangenda rates tranſiliunt vada,
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas.

Et in eum *paulo ſuperius* qui hoc primum tentavit,

Illi robur & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commiſit pelago ratem Primus

Et Propertius *libro tertio de Peti naufragio dicit:*

Ergo ſollicitæ tu cauſa pecunia vitæ es,
Per te immaturum mortis adimus iter.
Tu vitiis hominum crudelia pabula præbes,
Semina curarum de capite orta tuo.

Et deinde ſubjungit:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Et rates curvæ, & lethi quoque texite cauſas,
Iſta per humanas mors venit acta manu.

Idem:

Natura inſidians pontum ſubſtravit avaris.
Et reliq.

Quid denique, *ut poëta ait*, non mortalia pectora cogit Auri ſacra fames? Itaque adeò ab initio macogit... ab initio mare à mortalibus frequentatum eſt, ut deinceps omiſſis ratibus quibus primum eſt navigatum, naves inſtar domorum ædificaverint, quibus etiam nunc totùm ferè pelagus ſternitur. Et ita navigandi arte compertâ, maris imperium ſibi pro ſe quiſque vendicare auſus eſt, in eoque non ſecus ac in terra bella gerere. Sed jam ad rem veniamus. Minos: *teſte Strab. lib.* 10. *Geog.* mari primus imperavit: quod Diodor. *in ſexto.* Neptuno aſſignat, qui primus navigandi artem invenit: ait enim: Neptunus ſecundum Cretenſes, primus navigandi arte inventâ, claſſem inſtituit, ejuſque præfectus eſt à Saturno factus. Quapropter traditum eſt poſteris, Neptunum imperaſſe mari. Cretenſes omnino jampridem, *ut Strabo demonſtrat*, navigandi principatum tenuerunt, à quibus propter id fluxit proverbium, Cretenſis neſcit pelagus: in eum, qui ea quæ probè novit, ſe ignorare diſſimulat, *ut in noſtris adagiis expoſuimus.* Primum autem, *auctore Plin. in* 7. inventis ratibus in mari rubro, inter inſulas ab Erythra rege navigari cœptum eſt. Quod etiam teſtatur Quintil. *in* 10. dicens: Si nemo plus effeciſſet eo quod ſequebatur, nihil in poëtis ſupra Livium Andronicum, nihil in hiſtoriis ſupra Pontificum annales haberemus: ratibus adhuc navigaremus, &c. Ipſas verò rates, ſunt qui non Erythram regem, ſed Myſios & Trojanos priores inveniſſe in Helleſponto putent, cum tranſirent adverſus Thraces. Alii in Britannico Oceano primo inventas produnt corio circumſutas. Navem *ſicut Plin lib.* 7. *ſcribit*, primus in Græciam ex Ægypto invexit Danaus: at alii *teſte Euſebio in* 1. *de Euangel. præparat.* à Samo-

à Samothracis inventam dicunt, aut, ut Clementi placet, ab Atlante: alii verò, *velut oſtendimus* à Neptuno, alii à Minerva *auctor Tertul. lib. de Militis corona*. Verùm ego hoc aliquanto verius, ut par eſt, Noë tribuendum judico, qui *ex teſtimonio Euſebii lib.* 10. *de Præparat. Euangel.* perdiu ante Danaum & Neptunum fuit. Is enim vir ſanctus & innocens, *auctore Ioſepho in* 1. *Antiq.* cum à Deo diluvium ad perniciem humani generis futurum eſſè cognoviſſet, ut aquarum vim evaderet, arcam ſibi ligneam fabricatus eſt, quæ haud dubiè nihil aliud fuit, niſi navis, & condendorum diverſi generis navigiorum primum ac unicum poſteris exemplar. Beroſus itidem Chaldæus, *ut Ioſephus eſt teſtis*, eam ipſam arcam navim appellat. Ac non injuria igitur & navigandi & condendarum navium uſum primum à Noë, ante quem, quod memoriæ proditum ſit, nemo mare tentaverat, fluxiſſe credere convenit, cum præſertim ab eodem Ioſepho accipiamus illius nepotes, dùm alii aliam orbis regionem ad habitandum peterent, multis navibus eſſè uſos, Tibul. autem hoc Tyriis aſſignat. *Eleg.* 32. dicens.

Vtque maris vaſtum proſpectet turribus æquor.
Prima ratem ventis credere docta Tyros?

Ob hoc hercle, ut puto, quod Tyrii, *teste Strab. lib.* 16. diu navigandi arte excelluerunt. Ex quo fit, ut, etiâm qui poſt tempora Noë ad hanc uſque ætatem, hujuſmodi artem exercuerunt, nonnihil benè meriti ſint: nam cum nulla ferè ars intra initium ſuum ſteterit, multa idcirco cum navigiorum, tum cæterarum rerum nauticarum genera reperta ſunt, quæ plurimum artem illuſtrarunt, quorum proinde auctores commemorare haud omninò alienum inſtituto noſtro ducimus. Longam itaque navem Iaſon primus ædificavit, qua apud Ægyptios, ut puto, *Diodoro lib.* 1. *teſte* Seſoſtris Rex Ægyptiorum primus omnium poſtea uſus eſt. Biremem Erithræi fecerunt. Triremem Amoclem Corin-

thium

thium inveniſſe, prodit Thucydides. Quadriremem Carthaginenſes, ſecundum Ariſtotelem. Quinqueremem inſtituit Neſichton Salaminius: quod navigii genus, *teſte Polybio volumine* 1. Romani primi omnium in Italia, in apparatu primi belli Punici ædificarunt. Sed ab ea ad deciremem Neſigiton, ad duodecim ordines Alexander Magnus, ad quindecem Ptolomæus Soter, ad triginta Demetrius Antigoni, ad quadraginta Ptolemæus Philadelphus, ad quinquaginta Ptolemæus Philopater, qui eſt Triphon cognominatus. Onerariam navem Hippius Tyrius invenit. Lembum Cyrenenſes, Cymbam Phœnices, Celocem Rhodii, Circerum Cyprii, Lintres Germani circa Danubium habitantes, Scaphas Illyrii, quæ naviculæ majores ſequuntur naves. Remum autem Copæ invenerunt, latitudinem ejus Plateæ, Vela Icarus. Diodorus tamen dicit Æolum velis uti nautas primum docuiſſe. Malum, id eſt, arborem navis & antennam Dædalus. Hippagines, hoc eſt, *ut Feſto placet*, naves quibus equi vehuntur, Salaminii, vel Athenienſes, Tectas longas Thaſii, Roſtra addidit Piſeus, Tyrrheni anchoram, Eupalamius eandem fecit bidentem. Quod inventum quidam, *auctore Strab. libro ſeptimo* Anacharſidi aſſcribunt, qui invenit harpagonas, id eſt, telum in ſummitate aduncum, quo navigia capiuntur, ab ἁρπάζειν quod eſt rapere. Adminicula gubernandi Tiphys, ſumpto à milvo ave exemplo: hæc enim avis, *teſte Plin. libro decimo* videtur artem gubernandi docuiſſe caudæ flexibus, in cœlo monſtrante natura, quod eſſet opus in profundo. Claſſe verò primum depugnaſſe Minoëm, *auctor eſt Plinius*. Hæc de navigiis dicta ſatis ſint, quæ cum potiſſimum merces ultrò citroque convehendi cauſa reperta ſint, eis utique convenire viſum eſt mercaturæ inventores quamprimum ſubtexere.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

CAP. XVI.

Qui primi Mercaturam invenerint, & de primis Inſtitoribus.

Mercatura haud equidem parvo mortalibus auxilio eſt, quando in aſportandis mercibus vitæ humanæ neceſſaria ubique locorum ſuppeditat, multarum quoque ac maximarum rerum uſum experientiamque homines edocet, ad barbarorum inſuper neceſſitudines regumque amicitias contrahendas plurimum valere cenſetur. Quapropter Plin. *in* 33. haud temerè putat commercia victus gratiâ eſſe inventa: ſed ibi, ut opinor, de rerum commerciis loquitur, quæ, ut ipſe tradit, Trojanis temporibus in permutandis rebus ad victum neceſſariis, mortales inter ſe exercebant, propter quod cum illis tunc haud dubiè multò præclarius agebatur. Poſthac autem reperto, ſicut idem ſentit, aureo nummo, tanta hominibus lucri cupiditas inceſſit, ut merces aſportandi cauſa, ſeſe ad omnia pericula, vel, ut ita dicam, ad aleam, veluti etiam hodie fit, exponerent. Ex quo veriſſimè Flaccus Horatius de his ait:

Impiger extremos mercator currit ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens per ſaxa, per ignes.

De hujuſmodi mercatura Cic. quoque *in primo de Offic*. Mercatura autem, inquit, ſi tenuis eſt, ſordida putanda eſt: ſin magna & copioſa, multa undique apportans, multiſque ſine vanitate impertiens, non eſt admodum vituperanda: Atque etiam ſi ſatiata quæſtu, vel contenta potius, ut ſæpè ex alto in portum, ex ipſo portu ſe in agros poſſeſſioneſque contulerit, videtur jure optimo poſſe laudari. Mercaturam etiam, *teſte Plutarch.* viri præclariſſimi exercuerunt, Thales, Solon, Hippocrates, & Plato. Hanc *auctore Plinio libro* 7. Pœni invenerunt: verum Diodor. *in* 6. Mercurio aſſignat

gnat, id quod Galli quondam ſibi perſuaſum ha
buere, qui, *ut Caſar ait*, Deum maximè Mercu
rium colebant, cujus plurima erant apud eos ſimu
lachra: hunc enim omnium inventorem artium fe
rebant, hunc viarum atque itinerum ducem, hun
ad quæſtum pecuniæ mercaturaſque vim maximan
habere arbitrabantur. Sed Plinius ſibi omninò re
pugnare videtur, cum in eodem libro dicat, emer
ac vendere inſtituiſſe Liberum patrem, præſertin
cum mercatura, quam ait Pœnos inveniſſe, ni
aliud ſit, niſi actus quidam emendi vendendi qu
merces. Quare ita fortaſſe intelligendum eſt, u
Pœni mercaturam à Libero patre inſtitutam prim
exercuerint. Cæterum neque hoc primò Pœnis, au
Mercurio, vel Libero patri aſſignandum ducimus
quando ex teſtimonio Ioſephi *lib.* 1. *Antiquit*
uſum vendendi & emendi multo ante apud He
bræos, hoc eſt, Noë temporibus fuiſſe conſtat
Inſtitores verò primi, *teſte Herod. in* 1. Lydi fue
runt. Sunt autem inſtitores, non qui egregiè mer
caturam exercent, ſed qui à mercatoribus emunt
ut deinde emptas merces minutatim vendant, de
quibus M. Tullius *libr. Offic.* 1. ita ſentit: Sordid
etiam, inquit, putantur qui mercantur à mercatori
bus, quod ſtatim vendant: nihil enim proficient niſ
admodum mentiantur. His item hodiè veſtium
linteorumque venditores dare ſolent veſtimenta
circumferenda, ac ipſi ab aliis opificibus mercari
res majuſculas ad vendendum: qui idcircò omne
urbis vicos ruriſque ex mercatu, circuire parati ſunt
ſuas pariter merces ac amicorum vendendi cauſa
undè vulgò circuitores vocamus: & inſtitores, *teſt*
Vlpiano, dicuntur, quod negotio gerendo inſtent. A
Labeo Iuriſconſultus muliones quoque, ſtabularios
tabernarumque præpoſitos loco inſtitorum habet
Quanquam ſunt inſtitores iidem, atque mercatore
& negotiatores, ſed ut iſti honeſti, ſic illi ſordid
habentur: quemadmodum Cicero, *ſicut ſupra di-*
xi, eorum conditionem rectè tenuerat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

CAP. XVII.

Quis primus inſtituerit artem Meretriciam & Bacchanalia ſacra: ac qualis pœna Adulterii: aut invenerit Tincturam capillorum, vel uſum tondendi, & quando primum Tonſores Romæ.

Venerem, quam ex ſpuma maris procreatam principes apud nos poëtarum, & Ovid. teſtimonio ſunt, impudicam, ad omneſque divulgatam libidines fuiſſe propalam eſt, quippe quæ plures ex adulterio filios procreavit: nam ex famoſo Martis ſtupro genuit Harmoniam, de qua Plutarchus *in vita Pelopidæ* affatim meminit: ex Mercurio Hermaphroditum, ex Iove Cupidinem: ex Anchiſa Æneam: & ex Bute Erycem: quas ob res, amorum gratiarumque, item pulchritudinis & deliciarum & voluptatum omnium, & libidinis atque coitus dea habita eſt. Hæc autem ne ſola impudica virorumque appetens videretur, omnium prima, *teſte Lactan. libro primo* ut eſt in hiſtoria, quam priſci Sacram appellabant, meretriciam artem inſtituit, auctorque mulieribus in Cypro inſula fuit, uti vulgato corpore quæſtum facerent. Ex quo apud Cyprios, *teſte Iuſtino libro octavo* mos inolevit, ut virgines ante nuptias ſtatutas dotalem pecuniam quæſituras in quæſtum ad littus maris mitterent, pro reliqua pudicitia, libamenta Veneri ſoluturas. Harum ex numero LXXX. admodum virgines rapi, & in naves imponi juſſit Eliſa, cum illac tranſiret è Tyro fugiens, ut juventus matrimonia, & urbs ſobolem haberet. Apud Babylonios etiam conſuetudo fuit, ut cum rem domeſticam comſumpſiſſent unuſquiſque plebejus ob victus inopiam filias ſuas adigeret ad quæſtum corpore faciendum. Item mulieres ſemel in vita omnibus indigenis communes

erant:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

erant: ſanè ad templum Veneris ſedebant, nodis corolliſque tempora revinctæ, è quibus aliæ ad diverticula, quæ aditum externis præbebant ad mulieres, dum ſe conferebant, aliæ regrediebantur. Etenim cum ſemel illic ſederant, non prius domum redire fas erat, quàm hoſpitum aliquis pecuniam in ſinum mulieris jeciſſet, ac cum ea conſuetudinem habuiſſet, Mulier acceptam pecuniam ad ſacrum uſum reſervabat, hoſpes verò dans dicebat: Tanti ego tibi Deam Mylittam imploro: ita Aſſyrii Venerem vocant. At pulchriores citò expediebantur, deformiores non item, quas ſæpe uno, vel altero anno expectare oportebat. Ac talis erat lex honoris deæ Veneri habendi gratiâ: *auctor Herodot. volum. I.* Sed Bacchanalia ſacra uberrimum apud cunctas fermè gentes libidinis ſeminarium fuere, quorum, *ut idem teſtatur Herod.* auctor fuit Melampus Amytheonis filius, primuſque ad Græcos detulit ex Ægypto, ubi ea ſacra fieri cœpere: fœminæ n. ſtatuas cubitales è nervis compactas, quibus ingens mentula in ventre extabat, per pagos præeunte tibia circumferebant, Bacchum canentes. Deinde in Parnaſo monte Bacchanalia, quæ Græcis Dionyſia dicuntur, alternis annis acta ſunt magno cum hominum multo mero incalentium clamore, tum tympanorum crepitu. Haud ita multò poſt, Græcus quidam homo ignobilis ejuſmodi ſacrorum antiſtes in Hetruriam venit, docuitque ritus. Ex Hetruria ea mali labes mox Romam penetravit, ubi mirandum in modum morbi contagione matronarum pudicitiam corrupit: primò ſacrarium fœminarum fuit, nec quiſquam virorum admittebatur: tres in anno ſtatutos dies habebant, quibus interdiu bacchis initiarentur, ſacerdotes inter ſe matronæ creabantur: cùm demum Pacull Minia Campana facta eſt ſacerdos, hæc omnia tanquam deorum monitu immutavit, ſanè viros & cumprimis filios initiavit: nocturnumque ſacrum ex diurno, & pro tribus in anno diebus, quinos in

ſingulos

ſingulos menſes dies initiorum ſacros fecit. Tum promiſcuò ſacra viri fœminis permiſti facere cœperunt, ubi cum per noctis licentiam quidvis ſcelerum, unicuique edere liceret, nihil facinoris, nihil flagitii prætermittebatur: ſiquidem eò loci ſtupra pariter atque cædes redundabant, quando qui aut ad Venerem pigriores, aut dedecoris minus patientes erant, (nam poſtremo nemo major viginti annis initiabantur) morte afficiebantur: nec id multis cognitum, cum nulla vox quiritantium præ ululatu, tympanorum cymbalorumque ſtrepitu exaudiri poſſet, & mortui ex conſpectu illicò in ſpecus abderentur. Summa religionis erat inter eos, viros velut mente captos, corporis jactatione fanaticâ vaticinari, matronas Baccharum habitu crinibus paſſis cum facibus ardentibus diſcurrere, & mactatos dici à diis raptos. Verùm ad extremum tantorum ſcelerum indicio ad Sp. Poſthumium Albinum & Q. Martium Philippum coss. delato, religio peſtifera extincta eſt, anno Vrbis conditæ DLXVIII. Atqui non eſt quòd plura veterum probra vitæ reperamus, cum nos forſitan magis reprehendendi ſimus, quando apud nos præ Veneris inſtitutis, parum Dei Optim. Maxim. præcepta ritè ſervantur. Moſes enim mulierem adulteram cum adultero, *ut in Levit. cap. 20. eſt*, morte mulctandam ſtatuit: apud Romanos & Græcos, adulterium crimen etiam capitale fuit: Arabes qui Felicem Arabiam incolunt, virum etiam adulterum capite mulctabant. Quin & dictus Clemens *Epiſtola ſua prima* dicit, ſecundum hæreſin adulterium omnium graviſſimum eſſe peccatum, atque apud juſtum judicem majore pœnâ lui, & tamen joco habetur. Quid, quod uxores & viri palam multis adulteriis inquinati, eò quod aut ad nullam, aut ad majorem pœnam quàm culpa ſit, vocantur, nihil penſi habent ſacroſanctum matrimonii fœdus violare? Ita apud nos manſuetudo puniendi, illecebra eſt peccandi. Non ſola igitur, ut ipſa cupiebat,

bat, Venus impudica eſt: nec tamen prima fuit, ſiquidem ſatis conſtat jam inde ab initio fermè orbis conditi, fuiſſe mulieres, quæ vulgato corpore quæſtum fecerint. Legimus enim in Geneſ. lib. Iudam Iacob filium eo rem habuiſſe cum Thamar nuru ſua, quod ſuſpicatus eſſet illam eſſe meretricem, prout mulier talem ſe eſſe veſtitu pariter atque arte ſimularat. At quantò Venere præſtantior Lucretia fuit, quæ non pudicitiæ omnibus pervulgandæ, ſed conſtanter ſervandæ unicum edidit exemplum, ſibi ipſi mortem conſciſcens? Hæc tamen non facilè multas ſui ſimiles habet, adeò libido crevit, qua me hercule nihil in vita mortalium turpius fœdiuſque eſſe poteſt, quando hæc nobis cum belluis communis eſt, & hac unâ tantum humanæ vitæ internoſcitur infirmitas. Quapropter Mag. Alexand. *ut teſtis eſt Plutarch.* ſe duabus potiſſimum rebus mortalitatem intelligere ajebat, Sopore ac Coitu, quas ſola naturæ infirmitas pareret. Pythagoras verò rogatus quando concumbendum eſſet? Tunc, inquit, cum te ipſo infirmior fieri vis: *auctor Diogenes libro octavo.* Quod nos etſi rectè ſcimus, nihilominus tamen mulierum illecebris in libidinem trahimur, veluti canis, ut dicitur, ad vomitum ſuum revertitur. *De his ſatis.* Tincturam capillorum, *teſte Clemente*, Medea primum invenit. Vſum autem tondendi ab Abantibus fluxiſſe ferunt: ita enim hujuſmodi populi cum naturâ bellicoſi forent, expeditius cum hoſtibus cominus congrediebantur. Teſtatur utrumque Plutarch. *in vita Theſei.* ſcribens: Vigebat etiam illis temporibus conſuetudo, ut qui ex ephebis exceſſiſſent, delati in Delphos, de comis Deo primitias darent. Acceſſit igitur in Delphos Theſeus, & anteriorem partem capitis araſit. At Abantes primi hoc tondendi more uſi ſunt, quem quidem non ab Arabibus, ut quidam exiſtimant didicerunt, nec Myſios imitati, ſed quod natura bellicoſi eſſent, & propè pugnandi ac præter cæteros manus cum hoſtibus conferendi peritiam

ritiam tenerent. Et *poſt paulo* infert: ne igitur ullas hoſtibus ad capiendum anſas darent, tondebantur. *Hæc ille.* Ea etiam de re Magnus Alexand. ſuis ducibus imperaſſe dicitur, ut Macedonum barbas raderent. Tonſores in Italiam ex Sicilia primum venere, anno poſt conditam urbem CCCCLIV. adducente P. Ticinio Mena, *teſtis Varro*, ante intonſi fuere. Primus omnium radi quotidiè inſtituit Africanus, ſequens Divus Auguſtus cultris jugitur uſus: *auctor Plin. volum. 6. Natur. hiſt.*

CAP. XVIII.

Multa cum vetera, tum nova inventa eſſe, quorum auctores ignorentur.

Quanquam probè ſcimus, quantum laudis præmiique debeatur illis, qui olim aliquid ſuo ingenio, vel ad uſum vitæ, vel ad animum excolendum utile, nihil non neceſſarinm excogitarint, eoq; hujuſcemodi rerum auctores hoc uno opere omnes complecti, ne quempiam ſua laude fraudaſſe videremur, diligentius elaboravi: attamen nobis per vetuſtatem, quæ, *ut Varro inquit*, multa tollit, pauca non depravat, id præſtare minus licuit, quod multis utimur, quæ aut ad ſuos minimè referuntur auctores, aut omninò ad nullos, utpote qui non produntur. Quapropter ſi ſcriptores quos ſequeremur, nullos planè habuimus, nemini ſanè mirum ſit, nos quædam ſilentio præteriſſe: quando iſtud admiratione dignius eſt, ut plurima nova inventa ſint, quorum inventores non tradantur, & ex iis quædam nec ſcripta habeamus, quo nomine vocari poſſint. Nam quid jucundius reperiri potuit horologio? quo nobis, etſi occultato ſole, per tintinnabulum ſuâ, ut ita videtur, ſponte ſonans, horæ nuntiantur? Aut quid gratius ipſo tintinnabulo, quod alii campanam, nonnulli nolam nuncupant, inveniri potuit? quod licet recens inventum non

ſit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſit, Moſis enim temporibus, *teſte Ioſepho in l. 3. Antiq.* ejus uſus erat, de quo Martialis ait:

Redde pilam, ſonat æs thermarum, ludere pergis?
Virgine vis ſola lotus abire domum?

Vtriuſque tamen pariter auctor latet. Sed & aliud meo judicio admirabilius fuit, invenire pyxidem illam, qua nautæ admodum peritiſſimè navigationem moderantur: quis tamen eam repererit, omnino in aperto non eſt. Adde præterea illud tormentum æneum, quod bombardam vocant, omni admiratione execratioñeque dignum, ad perniciem hominum excogitatum, quod haud adduci poſſum, ut humanum ingenium inveniſſe credam, ſed me hercule potiùs malum quempiam dæmonem mortalibus monſtraſſe puto, ut inter ſe non modo armis, verùm etiam fulminibus (eſt enim, ut alio loco diximus, quam ſimilimum fulmini) pugnarent, cujus auctor Perilli exemplo, ſicut opinor, monitus, non temerè nomen ſuum occultavit, ne in ſe, uti merebatur, primùm hujuſmodi tormentum experiri cogeretur. Perillus enim, *teſte Plin. lib.* 34. vir Athenienſis, ut Phalaridi Agrigentinorum tyranno poſt hominum memoriam crudeliſſimo placeret, ex ære taurum artificioſiſſimum fabricavit, cui januam in latere poſuit, ut, cum reus incluſus ſubjectis ignibus torqueretur, mugitum, non hominis vocem videretur emittere: pro quo opere cum à tyranno pretium poſtulaſſet, in illo ipſe includi omnium primus à Phalaride juſſus ſuppoſitis ignibus, artificii ſui verum experimentum præbuit: de quo Ovid. *in primo de arte amandi* ita cecinit:

Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
Torruit, infelix imbuit auctor opus.
Iuſtus uterque fuit: neque enim lex æquior ulla eſt,
Quam necis artifices arte perire ſua.

Eſt & illud novum inventum, in quo uterque pes utrinque ejus quieſcit, qui equo inſidet: nam ut in marmoreis ſtatuis Romæ conſpicitur, antiqu

non

non utebantur, nec quo nomine appelletur, apud auctores legitur: vulgò ſtaffa nominatur, quod in eo pedes commodè ſtent. Sunt & hujuſmodi plurima, ſed illa imprimis incitamenta gulæ, quæ hodie tam diverſi generis ex ſaccharo fiunt: vel etiam pars maxima armaturæ, quæ cum ſuis vocabulis haud aptè explicari queant, nihil eſt quod proferam. Eſt vel novitium illud inventum laneum tegmen capitis, quod biretrum vocant: veteres n. omninò caput non velabant, ſicuti teſtantur numiſmata, vel ipſæ ſtatuæ, quæ ut Romæ vidimus, apertum caput habent, præſertim cum propalam ſit, nos patrio more eo fingi veſtitu, quo prorſus utimur. Sed hoc omninò C. Cæſaris exemplo ſignificantius comprobatur: is enim, *auctore Tranquillo*, cum calvitii deformitatem iniquiſſimè ferret, obtrectatorum ſæpè jocis propoſitam, deficientem capillum revocare à vertice conſuevit, ut illam obtegeret. Quòd quidem quis non videt, ab eo fieri abſurdum fuiſſe, ſi more patrio, commodius decentiuſque caput, h.e. dehoneſtamentum illud calvitii obnubere potuiſſet? Ex quo apparet, recens eſſe inventum hoc operimentum capitis, quo nunc paſſim utimur, auctor tamen ignoratur. Et ſic hujuſmodi ſexcenta ſunt, quorũ juxta auctores non produntur. Acutius eſt etiam inveniſſe, & multò utilius, qua ratione frumentum ad decurrentis aquæ impetum molere poſſemus, quamvis non utique recens ſit, tamen apud idoneos auctores ſuo nomine caret, vulgus molendinum vocat. Multa inſuper noviſſimis temporibus inſtrumenta muſica inventa ſunt, quorum auctores jam in oblivionem venerunt: ex quibus propter ſuavitatem concentus, omni admiratione & laude digna ſunt illa, quæ organa nuncupant, valdè quidem ab illis diſſimilia, quæ David Iudæorum Rex, *ut in 1. hujus operis volumine memoravimus*, fecerat, quibus Levitæ ſacros hymnos concinerent, ſicut nos his pariter canimus. Item alia id genus ſunt quæ monochordia,

dia, clavicymbala, varieque nominantur: eorum
tamen æque inventores magno quidem ſuæ gloriæ
damno, in nocte denſiſſima deliteſcunt. Non pro-
ditur itidem, quis primus fecerit candelam ex ſævo,
rem etſi ſordidam, attamen apprimè utilem: ne-
que is qui primum aves ad venandum domuerit,
quod ſimiliter recens inventum eſt. Nec memoriæ
proditum eſt, quis annulos primò repererit, quibus
apud Romanos, ut demonſtravimus, magnus ho-
nos acceſſit. Sed quid miramur ejuſmodi rerum
admodum tenuicularum inventores, diuturnita-
tem temporis obliteraſſe, cum imprimendarum li-
terarum artis nuper divino quodam ingenio exco-
gitatæ, ipſe auctor propemodum in tenebris jace-
ret? nos tamen pro virili parte operam impendi-
mus, quemadmodum alibi appoſitè oſtendimus
ut ab omni oblivionis injuria vindicaretur. Eſt ve
memoria noſtra crurum tegumentum tam com-
modiſſimè quàm decentiſſimé confectum, quod
nos caligas dicimus: etſi caliga calceamenti genu
fuerat apud veteres: aſt auctor tam neceſſarii veſti-
tus, tamque honeſti, jamjam in occulto latet. Ex-
tant plures præterea artes, quæ intra ſuum initium
tanquam humile cum minimè ſteterint, deinde al
inſequentibus auctæ, neutiquam ad ſuos priore
auctores, ſed ad eos à quibus incrementum accepe-
rint, perperam, ut in pleriſque locis hujus operi
docuimus; referuntur. Quare proinde ſi veter
quædam inventa aut nova minus attigimus, i
profectò in cauſa fuit, quod maluerim paucis ver-
bis certa tradere, quàm multis incerta perſequi.

Libri tertii finis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

POLYDORI VERGILII VRBINATIS IN QUINQUE LIBROS DE Initiis Inſtitutorum Rei Chriſtianæ,

AD JOHANNEM MATTHÆUM Vergilium fratrem,

PROŒMIUM.

Chriſtus Servator noſter, qui, quemadmodum ipſe teſtatur, ad nos mortales venerat, haud legis reſcindendæ, ſed atque adeò confirmandæ cauſa, jam inde à principio omnia pura, nuda, apertaque reddidit, quæ antea Iudæi umbram ipſius legis ſecuti ſuffecerant, co-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

lorarant, fucoſaque fecerant, & denique quicquid iſti laxarant, ac quo minus pietatis pluſque cæremoniarum introduxerant, ille aſtrinxit, atque plus pietatis, minuſque cæremoniarum eſſe voluit. Quod Eſaias ferè prædixerat, inclamans: Quò mihi multitudinem victimarum veſtrarum? dicit Dominus. Cæterùm deinceps ſylva hæc Iudaicarum cæremoniarum ſic paulatim agrum Dominicum occupavit, ut periculum ſit, ne aliquando ipſe Dominus illud agricolis crimini det, ab eiſque petat. Quis enim quæſivît hæc de manibus veſtris? Verùm ut non parum multa Iudæis, ita non modica ab aliis gentibus inſtituta, aut caſu, ratione ve accepta, tam in frequentem uſum & conſuetudinem venere, ut pro noſtris habeantur. Quod equidem fecit, ut putarim me operæ pretium facturum, ſi origines ejuſmodi rerum omnium, quæ ad religionem pertinerent, proderem, quo luculentius conſtaret, quas Servator, quas Apoſtoli, quas deinde Epiſcopi, quaſve alii introduxiſſent. Et id amantiſſime frater, tuo præſertim rogatu, mihi officium præſtandum duxi, ut dum tu, qui Græcis pariter atque Latinis literis es longè eruditiſſimus, Patavii, quo nuper à ſenatu Veneto Philoſophiæ docendæ cauſa acci-

tus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

tus es, negotiaris, ne ipſe otiarer. Itaque omnes noſtræ religionis ritus, eorumque initia quinque libris expoſui, etſi neſcio quàm benè, tamen accuratè, quos ad tres illos de Rerum Inventoribus libellos abhinc XVIII. *annos, à me & ætate fortaſsè doctrina tyrone compoſitos adjunxi, demonſtravique, Patres olim in bona illorum parte recipienda, piè ac cum cauſa feciſſe, quippe qui gentes etiam barbaras ad veræ pietatis cultum ducere aventes, arbitrati ſunt humanitatis condimentis tractandas, cùm earum inſtituta haud prorſus horruerint, nec ſuſtulerint, ſed meliora fecerint, quo ne ullum religioni periculum crearetur, ſi vel minus admiſiſſent, minuſve mutaſſent, quemadmodum locis perappoſitis commodum demonſtravimus. Atque iſto ipſo labore quem religionis cauſa non invitus ſuſcepi, Deum Optim. Maxim. nobis propitium reddidiſſe confido.* Vale.

Nonis Decemb. Londini,
M. D. XVIII.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

POLYDORI VERGILII
VRBINATIS
DE
INVENTORIBUS RERUM.
LIBER IV.
CAPVT I.
De principio Eccleſiæ, Christianæque religionis.

Quæ ab orbe condito, ad noſtram uſque ætatem quiſque ad uſum humanæ vitæ neceſſaria primus invenerit, tribus ſuperioribus libris explicavimus: dehinc verò de principio Eccleſiæ Dei ac inſtitutis, & eorum initiis Chriſtianæ religionis agetur, quæ ſola eſt, quæ poſſit hominem facere ac ſervare beatum. Eccleſia, vox Græca, apud nos ſignificat congregationem, cœtum, concilium, multitudinem, concionem, & ut plurimum accipitur pro hominum congregatione credentium uni vero Deo, quos vocant fideles: ac eo pacto Apoſtolus *Epiſt. ad Epheſios cap.* 5. appellat Chriſtum Eccleſiæ caput. At vulgus omne, Eccleſiam vocitat cunctorum ſacerdotum ordinem, ſingulaque templa Deo atque divis ejus dicata. Hæc igitur Eccleſia hominum Deo vero credentium, ac ſummo cultu eundem ſanctèque venerantium eſſe cœpit jam inde à primordio Mundi creati, cum Adam ac ejus filii Cain & Abel Deum colere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

lere cœperunt: juvenes n. ſtatim Deo ſua obtulere dona, *velut lib. Gen. extat.* Deinde creſcente hominum genere, Eccleſia magis fuit celebris, uſque ad Noë tempora, cum exigua admodum facta, ex familia tantum ipſius Noë conſtitit: poſtea penè extincta eſt, ſed paulo poſt per Abraham & ejus familiam reſtituta. in ſuo tandiu ſtetit mediocri ſtatu, donec cœperit majorem in modum florere per Moſen, qui eam mandatis divinis, legibus cæremoniiſque adauxit, ſtabilivit, ornavit. Poſtremo eam ipſam Eccleſiam populo Hebræo per ſuos impios reges & imprimis Achaz ad idololatriam impulſo, *uti eſt lib. Paralip.* 2. jamjam cadentem Prophetæ eatenus ſuſtentarunt, quoad præſtô ei fuit Chriſtus: de cujus adventu cauſaque adveniendi dicturis, aliquanto altius rurſum nobis exordiendum eſt, prodito jam Eccleſiæ Dei ortu. Hebræi itaque ab Heber, à quo Abraham originem duxit, *auctore Euſebio de Euangel. præparat. lib.* 7. dicti, qui poſt Moſen, *teſte Lactantio lib. divin. inſtitut.* 4. à Iuda, qui illorum fuit dux contra Chananæum, Iudæi appellati ſunt, ante multa ſecula, quàm eſſet Moſes abſque lege aliqua ſcripta, piè ſanctèque vixerunt, utpote qui naturali quadam ratione, ac mentis acumine, magnitudineque animi, veritatem veramque pietatem conſecuti eſſent. Quorum Principes fuerunt, Enos, qui primus *ſicut ſupra oſtendimus*, nomen Domini Dei invocavit, Enoch, Noë, item poſt iſtius tempora, Abraham, Iſaac, & Iacob, qui, quod Deum vidiſſet, Iſraël eſt ab ipſo Deo appellatus, & ab eo Hebræi Iſraëlitæ nuncupati. Ab hoc 12. tribus Iudæorum profectæ ſunt, ſingulæ à ſingulis ejus filiis denominatæ. Præter hos Iob qui etſi homo alienigena, (erat enim, è terra Hus, in Arabiæ Idumeæque finibus ſita) pietate tamen & innocentiâ Hebræis comparandus eſt. Sed Ioſeph Iſraëlis filius in primis vitæ caſtimonia excelluit. Iis igitur ob juſtitiam commiſſa ſunt, *ut Apoſt. Paulus ait*, eloquia Dei. Ve-

rùm non diuturna fuit in gente integritas: nam poſteaquam famem declinaturi primum Abraham, deinde Iſraëlem ſecuti, in Ægyptum migravere, ſenſim ex peſtilenti illius populi commercio patriæ pietatis obliti, adeò ſeſe maleficæ ſuperſtitioni addicere, & dæmonibus ſervire cœperunt, ut nihil ab ipſis Ægyptiis, nihil ferè à reliquis gentibus, quæ olim ab eis *prout alibi appoſitè demonſtravimus* ortum habuerant, religione differrent. Deus tamen miſertus poſt annum CCV. *ut Ioſepho placet*, quam Iſraël cum filiis in Ægyptum venerat, & quàm Abraham in eam terram acceſſerat CCCCXXX. duce Moſe, per quem illis deinde lex data eſt, eos eduxit liberavitque ſervitute, qua ab Ægyptiis premebantur. Pro iis divinis beneficiis honorem Deo non habuerunt, ſed depulſa jam ſervitute in luxuriam delapſi, ad prophanos Ægyptiorum ritus animum adjunxerunt, atque deinceps nunquam peccare ceſſarunt, veluti cæteræ gentes factitabant. Quocirca ſummus Deus ac parens omnium, cum videret malitiam & falſorum deorum cultus orbem terræ occupaſſe, ac jam nomen ſuum ex hominum memoria pene ſublatum, appropinquante jam termino, quo religionem ſuam transferre voluiſſet ad novos cultores, ſecundum illud David oraculum, Populus quem non cognovi, ſerviet mihi: miſit in mundum unigenitum filium ſuum nuntium & doctorem, ad erudiendos mortales præceptis juſtitiæ ſuæ. Nam ſcire licet, Adam qui noſter primus parens fuit, feciſſe contra quàm Deus mandaverat, ac ob id incidiſſe in pœnam ab ipſo Deo conſtitutam, amiſiſſeque donum Iuſtitiæ Originalis, & illud Peccatum cum pœna in omnem poſteritatem perpetuatum, atque per Peccatum Mortem ſubiiſſe. Deus igitur miſericors volens homines, quos creaſſet, haud perditos, quippe qui ſeipſos ita delictis inquinatos liberare non poterant, tandem miſit Ieſum Chriſtum, inquam Filium ſuum, qui per ſanguinem ſuum ipſius, redimeret nos, Deumque

patrem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

patrem placaret, & idem pater ſibi genus humanum reconciliaret, quando idem Deus, *ut ait Paulus ad Corinth. Epiſtol. 2. capite 5.* erat in Chriſto, quem propterea voluit mortali carne indui, & in crucem tolli & morte mactari, qui, ut viva lex, nomen ac templum novum conderet, pium cultum verumque per omnem terram verbo & exemplo doceret. Sed tamen quo certum eſſet à Deo miſſum, oportuit illum non ita naſci, ſicut naſcitur homo ex utroque mortali genitus, qui ut cœleſtis appareret, crearetur ſine opera genitoris & tunc conciliator inter Deum & homines, ad immortalitatem duceret ipſos homines, & ſicuti homo præcepta factis approbando cæteros parendi neceſſitate conſtringeret. Idcircò voluit morti & afflictionibus cunctis eſſe expoſitus, ut ea tolerando uti bonus doctor, doceret, illa quoque poſſe perferri à quocunque mortali homine, qui non ut humanus corpori ſerviret, ſed ut *quemadmodum Origenes ex Apoſtoli ſententia ſuper Geneſin pulcherrimè admonet*, exercens bona animi, cujuſmodi ſunt voluptatum fuga, doloris atque mortis contemptus, cœleſtis effectus, imaginem cœleſtis Dei acciperet. Venit ergò ad nos ſimiliter divinus ac humanus Doctor, id eſt, perfectus Deus, perfectus homo, qui Verbum Dei, qui cum patre ſemper, & pater cum eo eſt unus Deus. Ille tanquam ſol, hic tanquam radius ex ſole porrectus: ille quaſi fons, hic rivus, quia æque una utrique mens, unus ſpiritus, una ſubſtantia eſt, ſicut ſolis lumen in radio, & aqua fontis in rivo. Sed quomodo ad nos venerit, & Verbum caro, veluti Euangeliſta Ioannes ait, factum ſit, audiamus Lucam ita intonantem: Miſſus en Angelus Gabriel à Deo in civitatem Galileæ, cui nomen Nazareth, ad virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph, de domo David, & nomen virginis Maria. Et ingreſſus Angelus ad eam dixit: Ave gratiâ plena, Dominus tecum. Benedicta tu inter mulieres. Et *parum infra*: Ecce concipies in utero, & paries

 fillum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

filium, & vocabis nomen ejus Ieſum. Is erit magnus & filius Altiſſimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus ſedem David patris ejus, & regnabit in domo Iacob in æternum, &c. Dixit, David patris ejus, quoniam tam Ioſeph qui putabatur ejus pater, quam Maria virgo ex regia ſtirpe David orta erat, ſicuti ex genealogia utriuſque aperte liquet: quando Ioachim, qui ex Anna uxore hanc puellam genuerat, ſuum pariter genus ad David referebat. Dum igitur pax in terra poſt hominum memoriam ſumma erat, dum Auguſtus Cæſar univerſo orbi imperabat, dum edicto ipſius Cæſaris, Iudæi, ut in aliis quoque gentibus fiebat, à Cyrino qui Syriæ præerat, vocantur, ut tributim dent nomina, dum denique Ioſeph ex Galilæa profectus cum conjuge, ut in tribu Iuda cum ſuis profiteretur, in Bethleem oppido Iudææ morabatur, quæ terrarum ferè media eſt, contigit ut virgo, quæ divini ſpiritus hauſtu conceperat, filium pareret, ſine ullo uteri accepto incommodo, quod partus divinus eſſet, de quo jam multo antea veteres cecinerant Prophetæ, Eſaias: Ecce virgo concipiet, & pariet filium. Et rurſus: Egredietur virga de radice Ieſſæ. Fuit Ieſſa David regis pater qui & Iſai dictus eſt, *velut in extremo decimo capite libri primi Paralipomenon legitur*. Extiterunt & alibi argumenta quædam myſterii hujus. Romæ regione tranſtyberina oleum ut Euſebius ſcribit, per idem temporis terrâ erupit, perque integrum diem perpetuò manavit fluvio. Item Oroſius tradit Auguſtum eodem die vetuiſſe edicto, ſe Dominum appellari, manifeſto præſagio majoris dominatus, qui tum in terris ortus eſſet. Fuit hic annus, in quem ille ſacratiſſimus incidit partus, alter & quadrageſimus imperii Auguſti principis, mundanæ verò originis XCIX. ſupra centeſimum ac quinquies milleſimum. Octavo deinde die, puer ad templum delatus patrio more circumciditur: non enim venerat ut legem abrogaret, ſed ut conſummaret: vocaturque Ieſus, quod idem Hebraicè ſigni-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſignificat atque Servator. Haud ita multo poſt colitur à Magis, pretioſiſque muneribus donatur. Magos Perſæ ſapientes vocant, & Chaldæi, quos Græci Philoſophos. Deinde matris ſecuta eſt purgatio, ut magis lex ſervaretur, quam quod luſtratione aliqua opus eſſet, unde omnis labes abfuerat. Tulit virgo ſecum puerum ad templum, quem Simeon vir juſtus miro perfuſus gaudio cupidiſſimè complectitur, ac regem, & ſervatorem ſuum prophetico ſpiritu profitetur. Vndè Chriſtus ex myſtico chriſmate dictus, quod certo argumento poteſtatis & regni unctus eſt. Chriſtus etiam dicitur unctus, quem Hebræi Meſſiam vocant. Sic Ieſus, id eſt, Servator, & Chriſtus, hoc eſt, Rex dictus eſt. Anna itidem prophetica mulier Ieſum Chriſtum vidit, & agnovit. Herodes verò audito nomine novi regis eum perdendum ſtatuit. Quo cognito, Ioſeph divinitus ante monitus in Ægyptum cum puero & matre aufugit, ubi ſeptem fuit annos. Interim Herodes oraculi neſcius, omnes pueros qui tum in Bethleem erant, occidit, qui propter id ſcelus tabo & ſacro igne correptus, cruciabiliter vitam amiſit. Tum Ioſeph iterum per quietem monitus in patriam rediit, & cum audiſſet Archelaum regnare in Iudæa, loco Herodis patris, in Galilæam divertit, & Nazareth oppidum incoluit: undè puer Nazaræus eſt appellatus. Secundum hæc cum jam puer 12. eſſet annos natus, Hieroſolymam cum parentibus de more ad diem feſtum agendum proficiſcitur, ibique in templo cœpit cum doctoribus, cùm percontando tùm reſpondendo, ſupra ætatem diſputare: mox parentes domum ſecutus, uſque ad 30. vitæ annum contentus manſit gratiâ Dei & virtute, quæ in eo maxima erat. Tum demum Chriſtianæ rei fundamentum jacturus, & ſuum negotium propter quod venerat, geſturus, tinctus eſt à Ioanne propheta in Iordane flumine, ut ea aqua ſpirituali, peccata non ſua, quæ utique non habebat, ſed carnis quam gerebat, aboleret, &

quemadmodum Iudæi ſuſcepta circumciſione, ſic etiam gentes per baptiſma, id eſt, ſalutaris roris perfuſionem ſervarentur. Delegit Apoſtolos 12.& Diſcipulos 70. quibus deinde mandaret concionandi munus, ſeu is delectus paulò poſt quàm prædicationẽ inchoaverat, ab eo habitus eſt, quod parvi refert. Cœpit docere homines unum eſſe Deum, & illum ſolum coli oportere, quod diligentibus ſe hæreditatem cœleſtem donaret, quo ſic eorum mentes à ſtultitia qua tenebantur, ad ſapientiam, ab iniquitate ad juſtitiam reduceret: item debere omnium maximè mutuam charitatem habere, ac cætera præcepta Dei ſyncerâ mente ſervare: ſe verò non Deum, ſed nuntium Dei profitebatur, qui non ſuum, ſed patris honorem quæreret: indè maxima ſimul miracula edere cœpit, non præſtigiis magicis, quæ nihil veri oſtentant, ſed vi ac poteſtate cœleſti, quæ jam pridem prophetis nuntiantibus canebantur: ſic viam oſtendebat olympo. Quo fiebat, ut populus ex tota Syria ad eum ob ejus juſtitiam, vel ob hujuſmodi miracula conflueret, & præcepta ejus audiret, ac à Deo miſſum, Deique filium crederet. Docuit præterea modum orandi atque ſacrificandi, ut nihil omitteret quod ad veram religionem faceret, in qua demum cuncti mortales acquieſcerent. Hæc ſunt facta Ieſu Chriſti præceptoris noſtri, quæ miraculis conſtant: hæc ejus doctrina, quæ continetur decretis, quæ ipſe Euangelium, hoc eſt, bonum nuntium appellavit. Cæterùm quo magis hæc à pluribus recipiebantur, hoc acriores invidiæ ſtimuli exagitabant Iudæorum primores & ſacerdotes vociferantes, legem Dei ob hanc novam ſuperſtitionem (ſic enim Euangelium vocitabant) violatum deſertumque iri, qui uſque eo irâ obcæcati ſunt, ut omnium prophetarum oraculorum immemores, non prius machinari ceſſaverint, quam ipſum Chriſtum in crucem ſuſtulerint, quo ſic per ejus mortem, veteris inſtrumenti myſterium aperiretur; intelligere-

turque: ac novum inſtrumentum, quod ab eo eſt compoſitum, veteris fieret perfectio, quia ille in utroque teſtator eſt. Sed fruſtra oppponuntur divinæ voluntati humana conſilia: nam Chriſtus poſt tertium diem, quàm paſſus fuerat, reſurrexit, obtulitque glorioſum corpus ſuis diſcipulis conſpiciendum, qui fuit annus principatûs Tiberii Cæſaris decimus octavus. Illis per hæc confirmatis, quos juſſit Spiritum Sanctum expectare, qui ad eorum mentes inſtruendas eſſet è cœlo mox paulò venturus, poſt quadrageſimum diem quàm reſurrexerat, & videntibus ad patrem aſcendit, poſt annum trigeſimum tertium, ac menſes tres, quàm ad humani generis inſtaurationem in terram deſcenderat. Verùm priuſquam in cœlum rediret, poteſtatem dedit Apoſtolis, qua rempublicam Chriſtianam conderent, dicens, *uti teſtis eſt Matthæus Euangeliſta*: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra: Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, docentes eos ſervare omnia quæcunque mandavi vobis. Et ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi. Et *ſecundum Marcum*, illud ipſum repetens: Ite in mundum univerſum & prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Ioannes verò Euangeliſta nihil diverſum commemorat, cum inquit: Venit Ieſus, & ſtetit in medio, & dicit eis: Pax vobis, Et cum hæc dixiſſet, oſtendit eis manus & latus ſuum. Gaviſi ſunt ergò diſcipuli, viſo domino: Dixit ergò eis iterum: Pax vobis: ſicut miſit me pater, & ego mitto vos. Et cum dixiſſet, flavit in eos & dixit eis: Accipite Spiritum Sanctum: quorumcunque remiſeritis peccata, remittentur eis, & quorumcunqne retinueritis, retenta ſunt, &c. Et hanc Chriſtus æquam omnibus Apoſtolis auctoritatem fecit, poſtquam ſpiritum dederat, ut qui eâ deinceps

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

deinceps uterentur, ſcirent, oportere ſe retinere etiam ſpiritum. Deinde Chriſtus in cœlum ſe contulit, qui poſt decimum diem quam aſcenderat Spiritum Sanct. ad Apoſtolorum mentes divinitus illuſtrandas miſit, qui Hieroſolymis unâ erant, & eum paracletum expectabant: quo repentè afflati, cœperunt loqui aliis linguis prout ſpiritus dabat ut loquerentur. Atque ipſum Chriſtianæ religionis principium tale fuit, taleque fundamentum quod Servator noſter jecit, & denique tale frumenti granum, quod ille ſolo condidit. Sed age jam dicamus, ut illud enatum ſit, quaſve paulatim protulerit opes.

Cap. II.

De Chriſtianæ Reipublicæ origine, ejuſque miro à primo incremento, ac Apoſtolorum Petri & Pauli martyrio.

Apoſtoli ſpiritu ſupernè accepto, ut valido muniti præſidio, nihil formidantes, audacter incipiunt Chriſtum Hieroſolymis prædicare, ubi ille paulò ante datus fuerat neci. Sed Petrus in primis Iudæos tanti parricidii intrepidè coarguit, hortaturque ut eos pœniteat, ac veram religionem quamprimùm complectantur. Ea concio ita movit, ut tria millia ſexus utriuſque eodem die baptizata ſint. Confirmat Petrus ſtatim animos iſtorum miraculo, qui in aditu templi, ad Specioſam portam, claudum ex utero matris Iesv Nazareni nomine in pedes erexit. Quo viſo, totus populus ad Petrum & Ioannem, qui aderat, cucurrit, & ille rurſus concionatur. Poſt hæc à principibus Iudæorum interrogatus: Qua arte id miraculum edidiſſet? aperit illud nomine Iesv Christi geſtum, quem illi iniquè crucifixiſſent. Ad hæc indignati principes jubent, ut ne id nomen amplius apud populum divulgent: quibus Petrus & Ioannes

nes reſpondent, ſe non poſſe quæ de IESV vidiſſent, non loqui: qui cum perſeverarent in ea prædicatione, unà cum aliis Apoſtolis in cuſtodiam conjiciuntur: ſed ſtatim noctu, apertis divinitus portis, in templum ſe conferunt, ibique docènt. Tum iterum à principibus prohibiti, ne concionarentur apud populum, reſpondit Petrus ſic: Obœdire oportet Deo magis, quàm hominibus. Quare principes indignati, cum non auderent in Apoſtolos ſævire, veriti ſi id tentarent, ne in plebe tumultus fieret, Stephanum unum ex ſeptem diaconis, lapidibus confectum interemerunt, cujus cædes nihil minuit piorum alacritatem, cum audiſſent illum dicentem, Ecce video cœlos apertos, & Filium hominis ſtantem â dextris Dei. Interea conveniebat multitudo vicinarum civitatum Hieroſol. ad eos afferentes ægrotos, & vexatos à ſpiritibus immundis, qui ſanabantur omnes. Per hæc creſcebat cœtus Chriſtianorum, quibus erat cor unum & anima una, atque omnia communia. Apoſtoli autem communiter vivebant, & quod illis piè offerebatur (offerebantur autem ad illorum pedes à credentibus pretia agrorum) id extra naturæ uſum, pauperibus erogabant. Philippus inter hæc, unus ex ſeptem diaconis, Samaritanos ad religionem trahit. Simonem magum baptizat. Cucurrit illuc Petrus cum Ioanne, qui eam gentem corroboraret: Paulus non multò pòſt nominis Chriſtiani acerrimus hoſtis, in piorum cœtum ope divina ducitur. Sed ut illud David carmen eventis probaretur: In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terrarum verba illorum: haud multò poſt ejuſdem Philippi operâ, Euangelicus ſermo uſque etiam ad Æthiopes penetravit. Philippus porrò poſtquam Samaritanos vera religione imbuerat, cum Dei monitu Gazam pergeret, quemadmodum in Apoſtolorum actis extat, Eunuchum Candaces reginæ Æthiopum præfectum baptizavit: & Eunuchus deinde reginam ipſam, cum tota familia,

bonaque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

bonaque populi parte, ſic, ut Chriſtiana Religio in gente ſemper viguerit. Sanè memoria noſtrâ cum Clemens VII. Rom. pontifex, & Carolus V. Imperator Bononiam negotii cauſâ conveniſſent, accidit ut Franciſcus Alvarez legatus David vulgò Prætogiam dicti, regis Abiſſinorum Æthiopum, qui mediterraneam Africæ partem tenent, eò, Ioannis Luſitaniæ regis oratore duce, acceſſerit, atque in ſenatu ſui regis nomine, promiſſum fidei obedientiæque Clementi fecerit, ann. ſalutis MDXXXIII. menſe Februario. Ad rem revertor. Petrus oraculo admonitus Ioppe, ubi Tabitham vita privatam à morte ſuſcitavit, Cæſaream proficiſcitur, ibique Cornelium Centurionem cum tota ejus familia, primum ex gentibus externis, ſacri roris unda eluit. At Paulo id in primis negotium inter gentes deinde datum eſt. Dum hæc alibi fiunt: Antiochiæ interim prædicatione diſcipulorum, qui poſt cædem Stephani Hieroſolymis factam aufugerant, multus numerus credentium adjunxit ſe ad Chriſtum, ita ut illi primum eò loci cognominarentur Chriſtiani. Felix Antiochena civitas, quæ prima omnium auſa eſt Chriſtianum proferre nomen, atque naſcentis Euangelii celebrare gloriam, noſtræ hæc demum religionis origo eſt, quæ vitiorum omnium expultrix, Deo nos conciliat, & vinculo connectit arctiſſimo, cujus auctor non Saturnus, aut Iupiter, ſed verus Deus, rerum omnium origo. Accepit ſenſim ſuum deinde incrementum reſpublica Chriſtiana: nam Apoſtoli partiti inter ſe Provincias, Thomas Parthos ſortitus, Matthæus Æthiopiam, citeriorem Indiam Bartholomæus, Andræas Scythiam, Ioannes Aſiam: Petro Galatia, Pontus, Bithynia, & Cappadocia obtigit. Erat Petrus Galilæus ex Bethſaide urbe, Ioannis filius, & Andreæ Apoſtoli frater, qui ſeptem inde annos Antiochiæ Epiſcopus Tiberio principe fuit. Quo tempore Iacobus junior Hieroſolymitanæ diœceſi præerat, & is Chriſti frater dictus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ctus, quod ortus eſſet ex ſorore virginis: & Apoſtolus, non quod de numero duodecim fuerit, ſed quia, *teſte Hieronym. in commentariis in Epiſt. Pauli ad Galatas*, viderat Chriſtum, & poſtea prædicarat: quando omnes, qui eo pacto de Chriſto prædicaviſſent, Apoſtoli nuncupati ſunt: item ſanctus, qui, *ut Egeſip. ait*, nullum novit aut vini aut carnis uſum, intonſus, unguenti & balnei expers, & cui ob âſſiduum orandi uſum, genua in camelorum ſpeciem occaluiſſent, quem demum Iudæi è pinnaculo templi præcipitatum, quod Chriſtum prædicaſſet, fullonum fuſte mactarunt. Petrus verò pluribus in Aſia civitatibus novo Religionis ritu inſtitutis, & in iis Antiochena, ad majora inde rerum initia Romam anno Claudii Cæſaris ſecundo, proficiſcitur, docenſque Euangelium ſacri pontificatus fundamentum jacit, cujus plures inde annos cuſtos fuit. Atque ita reſpublica Chriſtiana paſſim augebatur, cum Maria virgo Mater Chriſti in cœlum aſſumpta eſt, qui fuit annus VII. & XL. humanæ ſalutis. Ducitur haud multò pòſt Romam Paulus, qui à Iudæis ad ſupplicium petitus, Cæſarem, ut Romanus civis appellaverat. Is etiam ad rem Chriſtianam propagandam mirè intentus, utcunque in cuſtodia potuit ſalubriter docere, non prius deſtitit, quam juſſu Neronis, eodem die capite obtruncatus, quo & Petrus pedibus in ſublime elatis, cruci affixus eſt. Sic ambo, jactis jam validis religionis fundamentis ſunt martyrii coronam adepti: quod verum eſſe teſtatur Tertullian. auctor antiquiſſimus, qui florere cœpit anno poſt Chriſtum CLX. Is itaque *libro quarto adverſus Marcionem* ſcribit: Videamus quod lac à Paulo Corinthii hauſerint, ad quam regulam Galatæ ſint recorrecti, quid legant Philippenſes, Theſſalonicenſes, Epheſii, quid etiam Romam de proximo ſonent, quibus Euangelium & Petrus & Paulus ſanguine quoque ſuo ſignatum reliquerunt. *Et lib. de Præſcriptionibus hæreticorum* ait, Clementem à

Petro

Petro initiatum, quò nemo homo poſſit ambigere, eos Apoſtolos apud Romanos auctores religionis fuiſſe. Ac iſta eſt origo reipublicæ Chriſtianæ, quæ etiam Græcè Eccleſia dicitur, quæ Chriſti Servatoris noſtri documentis præceptiſque inſtituta eſt, atque per mortem ejuſdem & reſurrectionem fundata, munita, conſervata, ſed Apoſtolorum operâ mirificè aucta: cujus qui civis non eſt, jam ille amiſſa omni benefaciendi facultate, ſeſe totâ juxtà errare viâ, ac perditum ire certò ſciat.

CAP. III.

Quando primùm Circumciſio inſtituta, ac de ejus duplici genere, & quàm grave viſum ſit ejus rei præſcriptum.

NOs, *ſicut Origines ſuper Geneſin ſcienter diſſerit*, ut incorporeum eſſe Deum, & omnipotentem, & inviſibilem profitemur, ita eum curare mortalia, & nihil abſque ejus providentia geri, neque in cœlo, neque in terris, confitemur. Secundum hoc itaque quod proviſorem omnium dicimus Deum, conſequens eſt, ut quid velit, vel quid hominibus expediat, indicet. Sed quomodo id fiat, Plato *in magna epiſtola* perſpicuè docet, ſcribens: Deus fabilis nullo modo eſt, ſed ex multa inhæſione hærentiaque, ut ita dixerim, circa rem ipſam, & vitæ integritatem, repentè quaſi ab igne accenſum lumen animo innaſcitur, quod ſeipſum alit. Ita innuit Deum intellectu percipi, quod Propheta multo ante protulit, dicens: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, dediſti lætitiam in corde meo. Et rurſus: Et in lumine tuo videbimus lumen. Sic igitur Deus dicitur eſſe locutus, cum nobis nota fiunt oraculo ea, quæ ejus ſunt voluntatis indicia. Ad hunc modum Abrahæ inquit: Ego ſum, ecce Teſtamentum meum tecum, & eris pater multitudinis gentium, Et hæc poſt addidit: Circun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Circuncidetur omne maſculinum veſtrum, & circuncidetur caro præputii veſtri, ut ſit in ſignum fœderis inter me & vos, infans octo dierum circumcidetur in vobis. Abraham credidit Deo, uti ſolebat, quia illi attributum eſt ad juſtitiam, & ſtatim ipſa die 99. natus annos, ſe & Iſmaëlem filium ex Agar ancilla ſuſceptum, 13. agentem annum, & omnes vernas ſuos circuncidit, quò deinceps ſecundum præceptum Domini, præputium carnis ſobolis ex ſe futuræ circunciderecur. Cujus rei divus Cyprianus rationem reddens, ita ſcribit: Cum, jam fidei tempora appropinquarent, imperata eſt circumciſio, & pars illa corporis in qua eſt voluptatum ſeminarium, & libidinis officina, juſſa etiam in parvulis amputari, ut proprii primitias ſanguinis ei, qui totum ſanguinem ſuum ablaturus erat, offerrent. Fiebat autem circumciſio ad hunc modum: Præputium, hoc eſt, pellis quæ glandem, id eſt, partem virilis membri ſummam tegit, præputabatur machæra petrina: eſt enim μάχαιρα vox Græca, & latinè gladius dicitur. Atque Deus ita fieri juſſit, Ioſue dicens: Fac tibi cultros lapideos & circuncide ſecundò filios Iſraël. Atque hoc fuit circunciſionis initium, quandoquidem non modò ante Abraham, ſed ne prior Moſe, de vitæ inſtitutis inter gentes ſanxit quiſquam, *teſtis eſt Ioſephus adverſus Appionem*. Et propterea divus Ioannes Chryſoſt. *homilia* 52. *in Matth.* ait, circunciſionem omnium aliorum mandatorum longè antiquiſſimam eſſe. Hinc igitur conſentaneum eſt ad alias nationes morem circuncidendi poſtea manaſſe. Phœnices enim & Arabes, *ſicut divus tradit Cyprianus*, item Saraceni, ut Iudæi, veteri ritu circuncidebantur, *Plin.* Iudæorum, Æthiopum & Ægyptiorum id fuiſſe inſtitutum, *auctor eſt Herod.* ſimul & Colchorum ait, ſed ex Ægypto tranſlatitium. Et quia per id Dei præſcriptio ſervabatur. ideo circunciſio perinde, *uti teſtis eſt divus Gregorius*, valebat apud Hebræos, vel ad tollen-

dum

dum Originale peccatum, atque apud nos unda baptiſmi: hoc differebat, quod per myſterium circuncisionis non conferebatur gratia benè agendi, ſicut fit in baptiſmate. Proderat igitur circunciſio, *prout ait Apoſtolus*, cùm legem ſervarent, cùm erga carnis motus non importuni exiſterent, nec ſtatutos legibus terminos ſuperarent, nec aliarum fœminarum niſi conjugum legitimarum notitiam haberent, & ea quoque ipſa poſteritatis tantummodo cauſâ, & certis & legitimis temporibus facerent. Iſti circumciſi præputio carnis ſuæ dicendi erant. Hæc prima, & carnis circumciſio. Altera erat ſpiritus, & perfectior habebatur, quæ non ſolum à vetitis thoris, verùm etiam à conceſſis & licitis temperabat, de quà Moſes ita vaticinatus eſt: Ipſe in noviſſimis diebus circumcidet Deus cor tuum ad dominum Deum tuum amandum. Et prima circumciſio, *teſte Lactan.* hujus ſecundæ figura fuit, ſignificans nudandum eſſe pectus, id eſt, aperto & ſimplici corde oportere nos vivere, quoniam pars illa corporis quæ circunciditur, habet quandam ſimilitudinem cordis, & eſt pudenda. Vtramque Apoſtolus innuit, dicens: Non is qui in manifeſto Iudæus fit, Iudæus eſt: nec ea quæ in manifeſto fit carnis circumciſio, circumciſio eſt: ſed qui in occulto Iudæus fuerit, is Iudæus eſt: & circunciſio cordis, circuncisio eſt, quæ ſpiritu conſtat, non literâ, cujus laus non ex hominibus eſt, ſed ex Deo. Quod & Origenes explicat, Qui verò puram fidem in conſcientiæ ſynceritate cuſtodit, iſte circunciſus eſt corde. Et divus Hieronymus *ſuper illud Hieremiæ: Omnis autem domus Iſrael incircumciſi ſunt corde* ait: Omnis domus Iſraël incircunciſa eſt corde, non carne, quæ incircumciſio ducit ad mortem: illa enim carnis, hæc ſpiritus eſt. Hanc, *ut dicit Cyprianus*, Chriſtus à carne mortali ad animam tranſtulit, quæ ſola manſura eſt. Cæterum viſum eſt præceptum minime æquum cum ita præſcriptum eſſet? Maſculus cujus præpu-

tii

tii caro circumciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo, quia pactum meum irritum fecit, ſiquidem id accidere non poterat culpâ pueri, ſed parentis: quare admodum gravè videbatur, ut negligentia patris deberet malo eſſe filio. Quapropter putant illam pœnam indictam eſſe patri, cum ſubjiceretur, Delebitur anima illa. At contra plures ad filium referendum ducunt, quo violatio præſcripti majori ſit timori, quando innocens ob alterius culpam plectitur. Verùm divus Ambroſius neutram opinionem ſatis probat, qui maſculi nomine mentem ſignificari autumat, quod ut ſexu potior ille eſt, ita ejus mentis vigor ſit validior. Ergò ait, hæc ratio eſt, quod omnis mens quæ non fuerit circunciſa à ſuperfluis corporalibus, & purgata ſolenni munere, ut exuat ſe paſſionibus & vitiis, interibit. Non caro, inquit, interibit, non homo, ſed anima illa peribit, quia potuit ſalva fieri ſi habuiſſet purgationem.

CAP. IV.

De primo Baptiſmatis uſu, & baptizandorum infantium inſtituto: & de baptiſmo non iterando: ac modo baptizandi adultos, & quibus diebus.

Chriſtus, qui æquè mortalium omnium negotium gerebat, volens vitæ ac ſaluti noſtræ pro æterna ſua pietate conſulere, docuit, quemadmodum ſi cor nudaremus, ſi peccata confeſſi ſatis Deo faceremus, veniam conſequeremur: & ne aberraremus, nobis ſtatim natis gratiam ſuam per baptiſma impertivit, ut eâ adverſus dæmonum inſidias muniti, recto itinere ad cœleſtem patriam tenderemus. Quapropter Prophetam ante ſe miſit, qui nos inſtrueret ad eam gratiam promerendam. Is fuit Ioannes Zachariæ filius, quo major ſurrexit nemo, ut veritas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

veritas teſtata eſt, ad quem anno 15. imperii Tiberii Cæſaris, ſicut Lucas perhibet, factum eſt verbum Domini, & venit in omnem regionem finitimam Iordani, prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum, ſicut ſcriptum eſt in libro Sermonum Eſaiæ Prophetæ dicentis: Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini, rectas facite ſemitas ejus. Tunc, *ut Matthæus teſtatur*, egreſſa eſt ad illum civitas Hieroſolymitana, & tota Iudæa, totaque regio undique finitima Iordani, & baptizabantur in Iordane ab illo, confitentes peccata ſua. Hoc fuit initium baptiſmi, vel potius gradum faciendi omnibus, qui ſeſe factorum pœnitentes, mox digni eſſent, qui ad baptiſma Chriſti percipiendum accederent. Quod Cyprianus comprobat, ita diſſerens: Præparabat viam Domino Ioannes, lavando exterius corpora, ut præcederet exterius lavacrum ſecuturum baptiſma, in quo conferretur animarum ablutio, & peccatorum remiſſio. Præceſſit quod erat ex parte, ut conſummatio ſequeretur. Et Chryſoſtomus paria teſtatur, ſcribens: Aptè ergo cum dixiſſet, quod venit prædicans baptiſmum pænitentiæ, adjecit, in remiſſionem peccatorum. Idcircò ſuadebat, ut illos pœniteret, quo ſubſequentem veniam facilius impetrarent, credentes in Chriſtum. Vndè baptiſma illud nullam aliam habuit câuſam, niſi ut inſtrueret ad fidem. *Hæc ille.* Sed ipſe Ioannes illud ipſum planum facit, cum inquit: Ego quidem baptizo vos in aqua ad pœnitentiam, qui autem poſt me venturus eſt, (de Chriſto loquitur) fortior me eſt, cujus non ſum dignus, ut calceamenta portem: ipſe vos baptizabit, in ſpiritu ſancto & igne, *& reliq.* Ego verò dixerim, Moſen primitus baptizandi rationem oſtendiſſe, quippe qui baptizavit, ſed in aqua ſolum, id eſt, in nube & mari: quod *teſte Greg. Nazianzeno*, & baptiſmi Ioannis & Chriſti exemplar fuiſſe conſtat, quando iſta omnia à Deo proficiſcebantur. Quod autem baptizati à Ioanne,

rurſus admoverentur ad lavationem, hoc eſt, baptizarentur, illud perſpicuè conſtat teſtimonio Lucæ *in Apoſtolorum actis* in hunc modum ſcribentis: Factum eſt autem cum Apollo eſſet Corinthi, ut Paulus peragratis ſuperioribus partibus veniret Epheſum, & inveniret quoſdam diſcipulos, dixitque ad eos: Num ſpiritum ſanctum accepiſtis, cum crederetis? At illi dixerunt ad eum: imò neque ſit ne Spiritus Sanct. audivimus. Et ait illis: Quo ergo baptizati eſtis? Qui dixerunt: Ioannis baptiſmate. Dixit autem Paulus: Ioannes quidem baptizavit baptiſmo pœnitentiæ, populo dicens, in eum qui venturus eſſet poſt ſe, ut crederent, h.e. in Ieſum Chriſtum. His auditis baptizati ſunt in nomine Domini Ieſu. Et cum impoſuiſſet illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus ſuper eos, & loquebantur linguis, & prophetabant, &c. Hac igitur de cauſa Chriſtus venit ad Ioannem, voluitque ab eo baptizari, ut ſuo baptiſmate illius baptiſmum approbaret, corroboraret, ac demonſtraret neminem eſſe, quamvis juſtum & ſanctum, quin eâ foret ſalutari aquâ abluendus, cũ ipſe nullius purgationis egens ſic luſtrari voluiſſet. Cujus nempe rei Ioannes optimè gnarus, etſi in materno ſanctus habitus fuerat utero, prohibebat illum à ſe, ajens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Chriſtus autem reſpondens. dixit ei: Sine modo: quaſi diceret, poſtea te ſpiritu baptizabo, quod ſecundum Chryſoſtomum & fecit. Quin & alios baptizaſſe ſatis conſtat, *teſte Ioanne Euangel. cap.* 3. ubi ait: Poſt hæc venit Ieſus & Diſcipuli ejus in terram Iudæorum, & illic morabatur cum eis, & baptizabat. Atque hoc demum baptiſmatis initium fuit, hæcque eſt unda ſalutis, qua perfuſi innocentes efficimur, ſine cujus roris luſtratione, nulli fas in regnum intrare cœlorum. Primus autem ex gentibus externis Cornelius centurio cum ſua familia, Cæſareæ à Petro, *veluti proximo capite eſt dictum*, baptizatus fuit, qui propterea quod primus ex gentibus credidit, primuſque

quegratiam baptiſmi ſuſcipere meruit, jure Primitiæ gentium dici poteſt, vel Origenis teſtimonio. qui *ſuper Numeros* de eo ſic loquitur: Ex quibus eſſe arbitror etiam Cornelium illum, qui Cæſarienſis Eccleſiæ, cum iis cum quibus Spiritum Sanctum meruit accipere, Primitiæ merito dicitur: & non ſolum hujus Eccleſiæ, ſed fortaſſis & omnium gentium Primitiæ Cornelius appellandus eſt: primus enim credidit ex gentibus, & primus Sancto Spiritu repletus eſt, & ideo recte Primitiæ gentium appellabitur. *Hactenus Orig.* Quod autem infantes baptizantur, id inſtitutum vetus eſt, & ab Apoſtolis introductum, uti affirmat idem Origines omnium Theològorum multò ſcientiſſimus, is enim *in commentariis ſuis in Epiſt. Pauli ad cap.* 26. de ea re ita diſſerit: Corpus peccati eſt corpus noſtrum, quia nec Adam dicitur cognoviſſe Evam uxorem ſuam, & genuiſſe Cain, niſi poſt peccatum. Denique pro illo, qui natus fuerit, ex lege offertur hoſtia, par turturum, aut duo pulli columbini, unus pro peccato, alter in holocauſtomata. Nunquid nuper editus puer peccare potuit? ex tunc habet peccatum, pro quo hoſtia jubetur offerri, à quo mundus negatur eſſe aliquis, etſi unius diei fuerit vita ejus. Vnde David: In peccato concepit me mater mea. Secundum hiſtoriam enim nullum matris ejus declaratur peccatum. Pro hoc & Eccleſia ab Apoſtolis traditionem ſuſceperat, ut etiam parvulis baptiſmum daret: ſciebant enim illi quibus myſteriorum ſecreta commiſſa fuerant divinorum, eſſe in òmnibus ſordes peccati, quæ ab initio per aquam & ſpiritum ablui deberent. Vt verò infantes apud Iudæos octavo ab ortu die circuncidebantur, ſic apud nos ut plurimùm baptizantur, quod tamen Angli in ipſo natali die faciunt, id quod D. Cyprianus *lib. epiſt.* 3. *ſcribens ad Fidum*, multis rationibus eſſe faciendum probat, & in primis, quod homo id ætatis longè innocentiſſimus ſit. Porro non ab re 7. diem præteriſſe ex-

pectabant

ectabant Iudæi, quod is, *Plutar. in Problem. &* *eſto teſtificantibus* maximè periculoſus ſit infantius ſi vexentur, nec ante eum terminum umbilicus eſolvatur, ante quem homo propior eſt plantæ uàm animali. Hunc quoque diem Romani, Hebræos imitati obſervabant, vocabantque luſtricum, quo infantes luſtrabantur, hoc eſt, expiabantur, x iis nomina imponebant. maribus quidem nono lie, unde Nundina Dea apud eos colebatur: fœminis octavo, quia in maris conceptione plus eſſet emporis, Baptiſmo inſuper vel confirmationi, de cujus initio poſt dicetur, ne hæc ſacra forent iteanda, quod per patrum decreta fieri non licebat. ginius Romanus pontifex ſtatuit, ut unus, quem compatrem vocant, uti teſtis intereſſet. Hodie ut plurimum ſi mas baptizetur, duo viri cum una muliere, quæ vulgo commater dicitur, adhibentur, veluti rei geſtæ teſtes: contra ſi fœmina, duæ mulieres cum uno viro: ii vel ſusceptores nuncupantur, quod infantem de fonte ſacro ſuſcipiant. At in confirmatione unus duntaxat vir, ſeu mulier teſtis admittitur, qui puerum vel puellam brachiis ſuſtentet. Quod autem baptiſma cum confirmatione (alterum enim ab altero pendet) haud iterandum eſſe patres ſanxerunt, id ab Apoſtolo profectum eſſe exiſtimant, qui illud colligunt tam ex ejus epiſtola ad Hebræos, ut inquit: Nam fieri non poteſt, ut qui ſemel fuerint illuminati guſtaverintque donum cœleſte, & participes facti fuerint Spiritus Sancti, ſi prolabantur, denuò renoventur per pœnitentiam: quam ex alia Epiſtola ad Romanos. Nam Chriſtus quod mortuus fuit, peccato mortuus fuit ſemel. &c. Ac ita diſputant: Quemadmodum Chriſtus ſemel mortuus, & ſemel reſurgens, jam non amplius moritur: ita ſemel per pœnitentiam, gratia baptiſmatis nobis collata, iterari non poteſt, quia per baptiſmum peccatis priſtinis morimur. Vndè Propheta, Renovabitur, ut aquilæ, juventus tua. Præterea cum Servator, *teſte Marco* dixiſſet, Qui credi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit, jam tum unumquemque oportebat & credere & baptizari ſi cupiſſet ſe ſalvum fore. Sed ut illud per ſe quiſque poterat præſtare, ita hoc ſine aliena ope fieri non poterat. Quapropter Victor pontificum Rom. ordine xv. decrevit, ut à quocunque virilis vel fœminei ſexus Chriſtiano, & in quavis nativa aqua, baptiſmum petentes baptizarentur, ſi neceſſitas inſtaret: inſtabat autem neceſſitas, cauſâ præſertim infantium, quibus cum per ætatem non liceret de ſua fide teſtari, à principio *ſicut tradit Cyprianus*, proviſum fuit, ut per alios credere profiterentur, quo, quemadmodum aliena culpâ, id eſt, Adam primi parentis delictum eis quoque malo fuit, quod ſtatim nati originali peccato obligarentur, ſic alienâ operâ bono eſſet, qui idcircò, *velut ait Ambroſius libro de Vocatione gentium ſecundo*, ex aliena confeſſione credunt & baptizantur. Atque hoc pacto cunctorum ſaluti conſultum eſt. Atqui ex Euangelio diſcimus, homines alios aliorum pietate apud Deum juvari, quod *Matth.* 9. præclarè demonſtrat ita ſcribens. Et ecce viri adduxerunt illi paralyticum in lecto decumbentem: cumque vidiſſet Ieſus fidem illorum: dixit paralytico, Bono animo eſto, fili: remittuntur tibi peccata tua. Atque paralyticus per fidem bajulorum ſalvus factus eſt. Ita perſeverabat in hunc modum celebre baptiſmatis inſtitutum, cujus triplex eſt genus: fluminis, quo Ioannes primitus baptizavit: item flaminis, hoc eſt, Spiritus Sancti, quod Chriſtus inſtituit: & ſanguinis, quo infantes ab Herode occiſi ſunt initiati. Cyprianus: Hi nuper cruore lacteo loti, primitias baptiſmi martyrio conſecrarunt, tradentes poſteris formam, ubi neceſſitatis articulus excluſerit moram, non minus ad lavacrum animæ ſanguinem efficacem, quam ſanctificatas verbis aquas, maximè cum nec ſanguis hoc elemento careat, ſed aquarum motu per totum corporis alveum fluat. Spiritus verò ſanctus & aquis & ſan-

ſanguini ſuperfertur, qui ſubjectos ſibi fovet & abluit, quo baptizante, idem occiſio, quod merſio, operatur. *Hæc Cyprianus.* Illud hic admonuerim, in uſu veterum fuiſſe, ut adulti ferè baptizarentur, induti veſtibus albis. Lactantius:

Candidus egreditur nitidis exercitus undis,
Atque vetus vitium purgat in amne novo.

Et id fiebat in Paſcha, & Pentecoſte, niſi neceſſitas urgeret. Interim autem dum dies ſtatutos expectabant, de miſteriis religionis erudiebantur, ac ob id Catechumeni dicebantur, quod κατηχεῖν græcè, ſit voce erudire qui ita myſteriis initiati, & poſtea aquâ tincti, lac & mel deguſtabant, teſte Tertulliano *in libro de militis corona*, ubi ait: Aquam adituri, & ſubjicit: Dehinc ter mergitamur, inde ſuſcepti lactis & mellis concordiam prægustamus. Item oleo ungebantur baptizati *ſicut idem libro primo adverſus Marc. tradit.* Vinum quoque eis dabant bibere, id quod divus Hyeronimus teſtatur. qui *explanans illud Eſaiæ: Venite emito vinum & lac*, inquit. Provocat nos Eſaiais non ſolum ut vinum emamus, ſed & lac, quod ſignificat innocentiam parvulorum. Qui mos ac typus in Occidentis Eccleſiis hodie uſque ſervatur.

CAP. V.

De Sacerdotii, ejuſque graduum apud Hebræos initiis: ac magno Pontificis, minoriſque ſacerdotis conſecrationis myſterio, & quibus uterque amiciretur Indumentis ſacris, & quantum temporis daretur Levitis ad adminiſtrandum.

Rempublicam Chriſtianam duplex genus hominum habet, unum quod Prophanorum nomine cenſetur, & iis ſoboli procreandæ ac imperio ad-

miniſtrando fas eſt operam dare: alterum Sacerdotum, quod ſacrificiis faciundis, precibus, & religioni denique ritè procurandæ vacat. Apud Hebræos idem fuit inſtitutum: ſiquidem principiò Duces cum populo, deinde Reges reipublicæ curam habebant: Sacerdotes verò ſacra curabant, penes quos, *teſte Ioſepho lib. 3. Antiquitat.* Sacerdotium cœpit ab Aaron, qui primus unctus atque conſecratus fuit per Moſen fratrem, dicente illi Domino: Sume Aaron & filios ejus, & ſtolas & oleum unctionis, & vitulū qui eſt pro peccato, &c. Quare Moſes convocato populo dixit: h.e. verbum quod mandavit Dominus facere, & applicuit Moſes (*ſicut etiam eſt in Exod. 22.*) Aaron fratrem ſuum, & filios ejus, & lavit eos aquâ, & veſtivit eum tunicâ alterâ ſummâ, altera interiore, & præcinxit zonâ, & impoſuit ei humerale, & cinxit eum ſecundum formam humeralis & impoſuit ſuper eum logium, & impoſuit ſuper manifeſtationem & veritatem, & impoſuit mitram ſuper caput ejus, & poſuit ſuper mitram, ante faciem ejus, laminam auream ſanctificatam, ſanctam, ſicut præceperat Dominus. Hæc fuit ſacerdotis primi conſecratio, & ea quidem non ſine myſterio. Moſes enim, id eſt, lex, ut *Origeni placet*, quam pontifex ignorare non debet, lavit & unxit Aaron ſummum pontificem cum filiis, hoc eſt, puros reddidit coram populo, quia oportet illum & teſtimonium habere bonum ab iis qui foris ſunt, ſicut Apoſtolus dicit: poſtea veſtivit eum duplici tunica, altera miniſterii humani, altera intelligentiæ ſpiritualis: & præcinxit eum zona, antequam talarem tunicam imponeret, hanc ſtolam nuncupant. Induit eum humerali, quod eſt humerorum quidam ex circumductione veſtis ornatus: humeri autem operum figuram tenent, ac laboris indicia. Et cinxit eum rurſus ſecundum formam humeralis, ut conſtrictus eſſet in verbo, conſtrictus in facto. Poſt hæc impoſuit logium, quod rationale dicitur, & eſt ſapientiæ indicium,

dicium. quia ſapientia in ratione conſiſtit, ſuper manifeſtationem & veritatem. Dabantur & femoralia tanquam indicium caſtitatis: ſed quia licebat ſacerdotibus filios generare, ideò Origenes vult per femoralia innui, non eſſe prædicandum verbum Dei hypocritis, ne illud ſemen pereat, quaſi tunc ſit utendum femoralibus, ne in ſterilem terram ſemina jaciantur. Hæc erant pontificis ornamenta: quorum ordo haud myſterio etiam caret: nam humeralis facta præcedunt, logii ſapientia ſequitur, quia poſt facta quærenda ſapientia: deinde poſt rationale, manifeſtatio: quoniam non antè alios docere, quàm nos inſtruere debemus. Item additur veritas, quia veritas eſt ſumma ſapientia. Poſtremò Moſes ornavit caput Aaron corona, in quo eſſe debet juſtitiæ Dei ſedes: propterea accepit cidarim, quod eſt operculum: vel ornamentum quoddam capitis, cui ſuper impoſuit mitram, hoc eſt indicium ſcientiæ utriuſque inſtrumenti. Ante faciem id eſt, à fronte pontificis, laminam auream ſanctam locavit, in qua ſculptum erat vocabulum Dei. Hinc noſtri pontifices indumenta bona ex parte, ſicut mox dicemus, mutuati ſunt. Ita Aaron pontifex ſummus eſt à Deo creatus: filii verò ejus, Nadab, Abiud, Eleazar & Ithamar, longè minoribus cæremoniis initiati ſunt, quippe quibus neque bina indumenta tradita, neque humerale, neque rationale, neque capitis ornatus, niſi tantum cidaris, qui propterea loco minorum ſacerdotum ſunt habiti, quales hodiè apud nos ſunt qui presbyteri vocantur. Cæterùm libet diſtinctè ex Ioſepho & Hieronymo *ad Fabiolam* de his exponere indumentis. Octo n. genera fuere, quorum quatuor communia pontificibus pariter atque ſacerdotibus erant: fœminalia quæ linea erant, & uſque ad genua & poplites velabant verenda, nos ea vocamus braccas: poderis ex lino etiam tunica talaris, quam interulam dicunt: cingulum textum ſubtegmine trium colorum, cocci, purpuræ, &

hyacinthini, byſſino ſtamine: & tiara ex byſſino confecta rotunda, ut pileus, quaſi ſphæra media ſit diviſa, ut pars ponatur in capite affabrè laborata: fuit olim Perſarum mulierum capitis ornamentum. Pontificum verò reliqua quatuor propria indumenta erant: tunica talaris tota hyacinthina, & manicata, in cujus extrema parte circa pedes, ſeptuaginta duo pendebant tintinnabula, cum totidem malis punicis, quo pontifex in ſancta ſanctorum vocalis incederet, moriturus ſtatim, ſi hoc non feciſſet. Superhumerale, quod Hebraicè Ephod dicitur, ex byſſo, cocco, purpura, hyacinthino, in cujus utroque humero erant duo lapides onyches, ſeu ſmaragdi: Ioſephus Sardones vocat. In ſingulis autem inſcripta erant ſena nomina Patriarcharum, hoc eſt, in dextro humero filii majores natu Iacob, in ſiniſtro minores, ut pontifex ingrediens ſancta ſanctorum nomina populi pro quo erat Dominum oraturus, portaret ſecum. Item rationale, quod erat pannus brevis, auro & quatuor, haud alio modo ac ſuperhumerale, contextus coloribus, cum duodecim lapidibus, quaterno diſtinctis ordine: in primo n. ordine inſerti erant, Sarda, Topazius, Smaragdus: in altero Carbunculus, Sapphyrus, Iaſpis: in tertio Lyncurion, Achates, Amethyſtus: in quarto Chryſolithus, Onyx, Beryllus. Vltimum veſtimentum, lamina aurea, cum vitta, qua pontifices tantum utebantur. Iſti duodecim lapides videntur ſignificaſſe, *ut ait Hieronymus*, Apoſtolos duodecim, ſicut illi duo ſuper humerale portendiſſe Chriſtum & ejus populum, & quatuor colores retuliſſe quatuor elementa. Atqui byſſinum, quod eſt genus lini ſubtiliſſimi terræ comparari poteſt, quia ex terra gignitur, ſicut purpura mari, quod ex ejus cochleolis tingitur: item hyacinthus aëri propter coloris ſimilitudinem: coccus igni & ætheri. Sed ad reliqua perſequenda jam recurrat oratio. Fuit tamen ante Aaron, Noë, qui dicitur altare erexiſſe, & ſuper illud holocauſtum

Domino

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Domino obtuliſſe: item Melchiſedech, qui primus ſacrificavit: & Abraham, Iſaac, & Iacob, qui ſecundum eum itidem fecerunt: ſed illos quadam naturali pietate, non ſacerdotali auctoritate rem divinam feciſſe conſtat. Alii deinde miniſtri ab aliis conſtituti ſunt, qui in tabernaculo, hoc eſt, templo, in miniſtrando hærerent. Levitæ ex tribu Levi filii Iacob, ſtatim poſt datum ſacerdotium Aaron, & ejus filiis, jubente Domino, à Moſe eliguntur, qui ſemper adeſſent Aaron ſacrificium facienti, excubarent dies ac noctes in tabernaculo, geſtarent arcam, & tabernaculum, item vaſa, ac in circuitu tabernaculi locum caſtris ſtatuerent. Hoc græcâ voce Diaconos appellamus: ſiquidem Moſes præcipiente Domino, *uti Ioſephus eodem libro teſtatur*, tribum Levi à prophanis officiis ſegregans, Deo conſecravit, eique negotium cuſtodiendi tabernaculi dedit. Diaconis adjumento dati ſunt miniſtri, qui illorum dictis audientes eſſent, & oblationes caperent. Ii apud Hebræos Nathinnei appellantur, hoc eſt, dati aut donati, vel in humilitate Domino ſervientes: nunc Subdiaconi, quod Diaconis ſubſint, nuncupantur. At Levitis iſtis adminiſtrandi tempus terminatum erat per legem, quæ, *veluti in extremo octavo capite Numerorum eſt*, talis fuit: A xxv. annis, & ſupra, Levitæ ingredientur, ut miniſtrent in tabernaculo fœderis, cumque quinquageſimum annum compleverint, ſervire ceſſabunt, ut poſtea cuſtodiant, quæ ſibi commendata fuerint: tum enim vaſa ac alia tabernaculi inſtrumenta ſervanda curabant. Item nonnullos alios delegit, qui lucernas ſemper in tabernaculo ardentes curarent. Hos noſtri ceroferarios interpretantur, vel græcè Acolythos, ſeu potius Acoluthos, qui res corporis miniſtrant. Poſtea conſtituti ſunt Oſtiarii, qui æditui ſive janitores vocantur, ut ex præſcripto legis præeſſent templo cuſtodiendo, ne impurus quiſquam ingrederetur. Item lectores, quorum ordo à Prophetis initium

ſumpſit, qui concionarentur, & legerent, quibus dictum erat: Clama, ne ceſſes. Præcentorum, qui Pſalmos canerent, auctor David ſive Aſaph fuiſſe dicitur, qui poſt Moſen primi Pſalmos compoſuerunt. Erat eorum ordo per ſucceſſionem generis, ſicuti ſacerdotium, qui aſſiduè in templo canebant, ad vocem unius reſpondente choro. Exorcizatores, id eſt, adjuratores (ſic enim noſtri interpretantur) aut increpantes, Salomõ inſtituit, qui invocarent ſuper Catechumenos, vel ſuper eos qui ſpiritibus malis vexabantur, nomen Domini, ita dæmones ſubigentes, ut ab eis egrederentur, ſicuti ex Ioſepho alibi demonſtravimus, ipſum Salomonem effugandorum dæmonum inveniſſe modum. Hæc ſuo ordine quo apud Hebræos inſtituta ſunt, expoſuimus, ut initium cujuſque rei, quod noſtri in primis propoſiti eſt, perappoſitè proderetur. Quæ omnia cum umbra duntaxat futurorum fuerint, jam quæ indè conſecuta ſint, explicemus.

CAP. VI.

A quo noſter primùm inſtitutus fuerit Sacerdotalis ordo, & quotuplex eſſet Sacerdotium, & quid ſit ſacerdotis manuum impoſitio, ac quis Epiſcopus Pontifexve, atque quale ejus munus, & quemadmodum Presbyter, vel Diaconus quondam dictus fuerit Epiſcopus.

Ieſus Chriſtus præceptor noſter proſtremò, *auctore Euſebio in Eccleſiaſtica hiſtoria*: & Rex & pontifex fuit, & utrumque ex teſtimonio Prophetarum probat: cum enim de Ieſu meminit, qui Moſi ſucceſſerat, inquit: Sed & idem Moſes longè per Dei ſpiritum prævidens, qui ſibi prepararetur ſucceſſor, & prænoſcens eum qui poſt ſe regnum ſuſciperet, majoris ſacramenti miniſtrum eſſe fu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

turum, Ieſum cognominavit eum, qui prius Auſe parentum fuerat appellatione vocitatus, ſciens in hujus vocabuli ſacramento majoris cujuſdam gloriæ regem, quàm mortalis natura recipit, eſſe ponendum. Ita igitur per gemina hæc appellationis indicia in altero pontificatus, in altero regalis formæ exprimuntur inſignia, & Ieſus Chriſtus tanquam qui Rex & Pontifex eſſet, pariter nominatur. Et paulo poſt infert: David quoque de Chriſto teſtatur dicens: Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi, virga æquitatis, virga regni tui. Dilexiſti juſtitiam & odiſti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ. In quibus verbis primum quidem eum Deum deſignat, deinde per æquitatis virgam, ſceptrum in eo regale commemorat, *Hactenus Euſebius.* Hic illud appoſitè admonendum duxi, non rectè in Euſebiano codice ſcribi Auſe, *teſte divo Hieronym. qui ſtatim in principio libri primi commentariorum in Oſeam prophetam inquit*: Oſee enim linguâ noſtrâ ſervatorem ſonat, quod nomen habuit etiam Ioſue filius Nun, antequam ei à Deo vocabulum mutaretur: non enim (ut malè in Græcis codicibus legitur & latinis) Auſe dictus eſt, quo nihil omninò intelligitur, ſed Oſee, id eſt, Servator, & additum ejus nomini Dominus, ut Servator domini diceretur: *Hæc Hieronymus.* Sed domum redeamus. Is igitur pontifex noſter primus fuit, qui nobis ſacerdotium inſtituit, idque duplex eſſe voluit, alterum ſpirituale, alterum miniſterii plenum. Sed de hoc poſtea. Spirituale dedit, cum ſe pro nobis obtulit, dicente Apoſtolo Petro: Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, juſtus pro injuſtis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem ſpiritu. Et ſacerdotium iſtud omnibus juxta Chriſtianis commune eſt, ea de cauſa inſtitutum, ut Chriſtum imitaremur, teſte Apoſtolo ad Romanos ſcribente: Obſecro vos per miſericordiam Dei, ut exhibeatis corpora veſtra hoſtiam vi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ventem placentem Deo, rationabile obſequium veſtrum. Sacerdotii autem hujuſcemodi partes Chriſtianus homo etiam profanus agit, cum lætus ex animo Deum uti patrem amat, in omni loco invocat, precatur, colit, laudat, quod officium, vel ſacrificium laudis dicitur, item gratiam pro donis acceptis habet, contra idem triſtis pœnitendo Deum ipſum velut judicem timet, veniam precatur, orat, coram dolet, delicta ſpontè deplorat, Vt *eſt in Pſalm.* 53, Voluntarie ſacrificabo tibi. Idem noſter Servator alterum ſacerdotium miniſterii inſtituit, cum dogmata legis ſecutus, quam non ſolvendi ſed conſummandi cauſà venerat, ut poſtquam cœlum aſcendiſſet, nobis non deeſſent, qui in terris ſacerdotium verum haberent XII. elegit pontifices, quos novo vocabulo Apoſtolos nominavit, ut qui mittendi eſſent in diverſas orbis partes, qui novum dogma, hoc eſt Euangelium, cui etiam vocabulum innotuerat, mortales docerent. Item ſeptuaginta diſcipulos, quos etiam ad concionandi munus delegerat, ſacerdotes fecit, qui vice filiorum Aaron, *ſicut Origeni probatur*, apud nos minores haberentur ſacerdotes, quales nunc græcè presbyteri vocantur, hoc eſt, latinè ſeniores, quod canicies quæ homini prudentiam afferre ſolet, digna ſit honore & munere. Ab his igitur presbyterorum, ſicut ab illis epiſcoporum, cœpit ordo, quippe qui in eorum locum ſucceſſere, quod vel Cypriani teſtimonio conſtat dicentis: Meminiſſe autem diaconi debent, quoniam Apoſtolos, id eſt, Epiſcopos & præpoſitos dominus elegit. Et pòſt eum idem Hieronym. teſtatur *in Epiſt. ad Marcellam adverſus Montanum* ita ſcribens: Apud nos Apoſtolorum locum Epiſcopi tenent. Hos autem Apoſtolos ac diſcipulos myſteriorum Dei miniſtros, non aliis conſtat initiatos ſacris, niſi ſolâ Chriſti electione, ſeu vocatione: quod ipſis deinde Apoſtolis, & poſtremò Romanis pontificibus *ſicut infra explicabitur*, exemplo fuit eligendorum ſacerdo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſacerdotum: ſed ut hæc multis cæremoniis alioque longè ritu, ita illi ſimpliciter, prout è Chriſto docti erant, illud inſtitutum ſervarunt. Ad hunc quoque modum Matthias factus eſt Apoſtolus: ſic ipſi Apoſtoli ſeptem ſibi diaconos inſtituerunt dicente Luca *in actu*: Et elegerunt Stephanum virum plenum fide ac Spiritu Sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam & Nicolaum Proſelytum Antiochenum. Hos ſtatuerunt in conſpectu Apoſtolorum, & cum oraſſent, impoſuerunt eis manus. Sic Titus in Creta ad præſcriptum Pauli presbyteros conſtituit. Sed Bedas rem multo luculentiſſimè docet: Erant, inquit, baptizati Apoſtoli, at non erant ſacerdotes, niſi cum Chriſtus in Cœna fecit illos ſacerdotes, dans eis poteſtatem conſecrandi corpus ipſius verum, & poſt reſurrectionem abſolvendi. Cæterùm cum Apoſtolus *Epiſtola priore ad Timotheum capite quinto*, ſic præceperit, Manus citò nemini imponas: aliquis poſſet conjicere eum cujuſpiam myſterii ſacerdotes initiandi formulam dediſſe, id quod Chryſoſtomus *homilia in eam Epiſtolam* 16. affirmare videtur, ita ſcribens: ubi verò hæc dixit, illud intulit, quod omnium maximè periculoſum eſt, & in primis Eccleſiam continet, de ordinationibus ſcilicet. Quid ſibi vult? non ex prima ſtatim probatione, ſed ubi conſideratio diuturna præceſſit, tunc imponito manus. Et Ambroſius hunc quoque locum ita interpretatur. Gratiam dari ordinatoris ſignificat, per prophetiam & manuum impoſitionem, Prophetia eſt, qua eligitur quaſi doctor futurus idoneus. Manuum verò impoſitiones, verba ſunt myſtica, quibus confirmatur ad opus electus, accipiens auctoritatem, teſte conſcientiâ ſuâ, ut audeat vice Domini ſacrificium Deo offerre. Sed ipſe Paulus *Epiſtolâ ſecundâ ad eundem Timotheum*, quid eſſet manuum impoſitio apertè declarare viſus eſt, cum ſcripſerit: Quam ob cauſam commonefacio te, ut ſuſcites

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

donum Dei, quod in te eſt, per impoſitionem manuum mearum: non enim dedit nobis Deus ſpiritum timiditatis, ſed potentiæ, ac dilectionis, & ſobrietatis. Quæ omnia Chryſoſt. ita explanat: Admoneo te ut excites gratiam Dei, quæ eſt in te, per impoſitionem manuum mearum: hoc eſt, gratiam ſpiritus, quam accepiſti ad Eccleſiæ inſtitutionem, ad edenda miracula, ad omne religionis obſequium: quippe hanc vel extinguere, vel excitare in nobis eſt. *Hactenus ille.* Ac ita per impoſitionem manuum videtur dari ſacerdoti electo Spiritus Sanctus, quemadmodum, *teſte Luca in Actis cum de Samaritanis loquitur*, baptizati afflantur eodem ſpiritu, quo Chriſtus ſuos Apoſtolos inprimis ornavit, illuſtravit, munivit, dicens: Accipite Spiritum Sanctum, quorumcumque remiſeritis, & reliqua. Fuit enim ille ſolennis ipſius Servatoris modus bene dicendi manu pariter atque voce, *teſte Hieronym. in Matthæum*, cum apud eum oblati fuerint pueri, ut manus imponeret & oraret, hoc eſt, benediceret. At revertamur eodem. Atque hinc olim factum videntur ut in conſecrando Epiſcopo, nil amplius cæremoniarum eſſet, niſi ut multitudo, quæ ejus quoque rei gratiâ, *auctore Cypriano non uno in loco, & præſertim in Epiſtola 4. ad Felicem presbyterum*, ſemper epiſcoporum electioni intererat, precaretur, & presbyteri manus imponerent. Et hæc dicere habui de prima ſacerdotum conſecratione ab Apoſtolis & patribus uſurpata. At poſt Chriſtum, Petrus in ſacerdotio prærogativam habuiſſe dicitur, quod primus Apoſtolorum ordine, & ejus ſacroſancti collegii caput fuiſſet. Quapropter divus Cyprianus *Epiſt. 3. ad Cornelium*, Cathedram Petri principalem vocat: nam, ne quis erret, nullâ aliâ ratione ſacerdotalis ordo à Romano Epiſcopo profectus eſſe dici poteſt, niſi apud Italos duntaxat id factum intelligatur, cum perdiu ante adventum Petri in urbem Romam, apud Hieroſolymos ſacerdotium ritè inſtitutum fuiſſe liqui-
do

do liqueat: quanquam Chryſoſt. *homilia ultima in Ioannem*, arbitratur Iacobum primum Hieroſolymitanum epiſcopum à Petro factum fuiſſe, id quod tamen alii non Petro ſolum, ſed Ioanni quoque ac alteri Iacobo aſſignant. Imò nemo eorum illud fecit officium, ſi ipſi divo Petro credimus, qui *apud divum Clementem, libro Recognitionum primo*, de ea ipſa re ita teſtatur: Septimana jam una ex paſſione Domini complebatur annorum, & Eccleſia in Hieruſalem conſtituta, copiòſiſſimè multiplicata creſcebat per Iacobum, qui à Domino ordinatus eſt Epiſcopus, rectiſſimis diſpenſationibus gubernata, &c. Igitur ita Petrus Apoſtolorum princeps fuit. Ita Romani pontifices jam inde ab initio magnæ habiti ſunt auctoritatis. Item apud eoſdem Hieroſolymos Epiſcopalis cathedra locata ab initio eſt, & utrumque atteſtatur Euſebius *lib. Eccleſiaſticæ hiſt.* 7. ita ſcribens: Denique Iacobi cathedra uſque ad hodiernum diem inibi (de Hieroſolymis loquitur) ſervatur, atque in ea ſedent omnes, qui uſque ad præſens tempus ſedis illius ſacerdotium ſortiuntur, & cum magna veneratione habetur, vel vetuſtatis, vel primi ſacerdotii ſanctificationis obtentu. *Hæc Euſebius*. Illud, idem poſtea à divo Petro Romæ factum eſſe, teſtimonio eſt cathedralis celebritas ejus diei qui nunc ubique gentium ſolennis eſt. Veruntamen exiſtunt etiam nunc, qui contendant Petrum in omnes Apoſtolos jus habuiſſe: de qua re noſtrum non eſt quicquam decernere, qui ſacerdotii originem tantùm quærimus: tametſi contra nonnulli aliter cenſent, quia id videtur Paulus ad Corinthios, *Epiſtola ſecunda cap.* 10. negare, ſcribens: Nam ſi & amplius quippiam gloriatus fuero de poteſtate noſtra quam dedit nobis Dominus, non erubeſcam. Non n. dicit, quam dedit Petrus, ſed Dominus. Et ſubjicit. Quam nobis poteſtatem dedit Dominus in ædificationem, & non in deſtructionem veſtri. Ponit Paulus ædificare, ut alibi ſæpè facit, pro pro-

deſſe.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

deſſe, quo demonſtret officium ſacerdotis eſſe, æque omnes juvare, ſi velit poteſtate ſibi datâ uti. Epiſcopus verò *Græca* vox eſt, & plus oneris quam honoris ſignificat: latinè dici poteſt ſpeculator: & proprie, ut Martianus ſcribit, ii dicuntur Epiſcopi, qui præſunt pani, ac cæteris venalibus rebus, quæ populis civitatum ob quotidianum victum neceſſariæ ſunt: Vndè pontificibus id nomen inditum par eſt credere: quia quemadmodum illi quæ ad vitam humanam ſuſtentandam pertinent, procurare debent, ita horum vigilando, docendo, benè agendo, animarum ſaluti conſulere intereſt: id quod vel Clementis primi pontificis declarat præſcriptum qui decreviſſe fertur, ut epiſcopalis cathedra in eminentiore templi loco collocaretur, ſicut hodiè ſervatur, undè Epiſcopus undique ſpeculari poſſet. Ex quo quandiu Epiſcopus ſuum ejuſmodi facit officium, non imperare, non regnare, ſed tam aptè quàm eleganter dicitur ſedere: quo porrò loquendi modo nos quoque ſcribendo utamur licet. Hinc certè apparet, ut nihil potius eſſe debeat curæ Epiſcopo, quàm incolumitas gregis ſibi crediti: quo fit, ut in civitate hoc ſit Epiſcopus quod in navi gubernator, in curru rector, in exercitu dux, utpotè cujus, *ſicut ait Cyprianus*, quantum pernicioſum eſt ad ſequentium lapſum ruina, tantùm contra utile eſt & ſalutare, cum ſe per firmamentum religionis, fratribus præbet imitandum. Væ igitur Epiſcopis! ſi qui ſint muneris hujus obliti: quia, ut dicitur, cui multum datum eſt, multum quæretur ab eo. Atque officium ab Apoſtolis inchoatum ac expletum, *uti ſupra paſſim demonſtratur*, Epiſcopi eſt, regere Eccleſiam, concionari, populum verbo Dei paſcere, baptizare, & baptizatos confirmare, ordinibus ſacris initiare miniſtros Dei, obire, circumire, circumſpicere ſæpius ſuam provinciam: cujus rei cauſa, à principio ipſi Apoſtoli provincias inter ſe partiti ſunt, ut in eis nomen Chriſti diſſeminarent, ex quo fructus charita-

charitatis, pietatis, juſtitiæ ubique abundaret. Res hæc poſtea Paulo in primis Apoſtolo curæ fuit, *qui teſte Luca in Actis*, eas regiones reviſebat, in quibus antè multa ſanctiſſime de Chriſto prædicaſſet, ut cognoſceret, quo eſſent ſtatu fratres, & ſublatis erroribus ſi qui irrepſiſſent in hominum mentes, religio non violaretur. Cæterùm olim Epiſcopi vocabantur Presbyteri, *teſte non uno in loco divo Hieronymo, & præſertim in Epiſtola ad Evagrium, ubi dicit, qua de cauſa Epiſcopi poſthac eſſe cœperint, ita ſcribens*: Quod autem poſtea unus electus eſt, qui cæteris præponeretur, in ſchiſmatis remedium factum eſt: ne unuſquiſque ad ſe trahens Chriſti Eccleſiam rumperet: nam & Alexandriæ à Marco uſque ad Dionyſium presbyteri ſemper unum ex ſe electum Epiſcopum nominabant: quomodo ſi exercitus Imperatorem faciat, aut Diaconi eligant de ſe, quem induſtrium noverint & Archidiaconum vocent. Quid enim facit, exceptâ ordinatione, Epiſcopus, quod Presbyter non facit? &c. Quid, *quod & Chryſoſt. homilia. 2. in Epiſt. ad Philippenſes demonſtrat*, Epiſcopum dictum etiam eſſe diaconum, hoc eſt, miniſtrum? De Epiſcopi nomine & officio ſatis dictum habeo: idem verò pontifex vocatur, à poſſe & facio, ut Scævola affirmat: ut autem Varroni placet, à ponte: nam pons in Tyberi nomine ſublicius, primum à pontificibus factus eſt, poſtea ſæpè reſtitutus, quod ligneus eſſet, nec non cæterorum pontium ſarciendorum cura ad eos delata eſt.

CAP.

Cap. VII.

De primo ritu ſacrorum, quibus initiantur ii, qui Sacerdotes fiunt, & amiciendi uſu, ac ibidem de ſacerdotis officii initio.

Romani Pontifices Hebræorum ſecuti inſtitutum, primi omnium ſacris quibuſdam initiare cœperunt Oſtiarios ſive Ianitores, Lectores, Exorcizatores, Acoluthos, Subdiaconos, Diaconos, hoc eſt, Levitas, quos numero ſeptem ipſi Apoſtoli delegerant presbyteros, & Epiſcopos, quo ſic per gradus ad ſacerdotium unuſquiſque promoveretur. Quos quidem ordines Cajus Romanus pontifex, qui ex Diocletiani Imperatoris genere ortus erat, primus diſtinxit, quibus tanquam quibuſdam gradibus ad epiſcopatum aſcenderetur. Non nemo id Iginio pontifici, qui diu ante Cajum ſedit, aſſignat, cum quo me conſentire minus pœnitet: nam ſic fieri potuit, ut, quod Iginius inchoaverat, Cajus ritè perfecerit. Atque tum primùm cœperunt apud nos Sacerdotes novis & ſacris initiari ordinibus: quod vel colligere licet ex Tertulliano auctore longè antiquiſſimo, qui *libro de Exhortatione caſtitatis* eam rem planam facit, ſcribens: Nonne & laici ſacerdotes ſumus, ſcriptum eſt, Laici ſacerdotes ſumus? regnum quoque nos, & ſacerdotes Deo & patri ſuo fecit. Differentiam inter ordinem & plebem, conſtituit Eccleſiæ auctoritas. *Hactenus Tertullianus.* Illud idem conſtat, alio apud nos, ac apud Hebræos modo, iſtos ordines diſtribui: illi enim in eo ordine perpetuo erant, in quem à principio recepti fuiſſent: noſtri autem gradatim per omnes ordines ad ſacerdotium veniunt. Fuit jam inde ab initio ſacerdoti in primìs negotium à Chriſto datum, ut doceret, baptizaret, conſecraret euchariſtiam. miniſtraret aliis, ligaret, ſolve-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſolveret: quod fit, cum ſacerdos, ut cuſtos & rector ſcit, qui apud Deum aut ligandus aut abſolvendus ſit. Item judicaret de dogmatibus, oraret pro aliis, ac ſacrificium laudis, *quod alibi tractabimus,* pro ſalute populi offerret & hæc ex Euangeliis, atque Apoſtolorum teſtimoniis cognoſcamus licet. Videant igitur qui ſacerdotes faciunt, quo ſe crimine obligent, ſi ſint ſacerdotes ad ea obeunda munia minus idonei. Sunt autem infiniti, qui tantùm celebrandis Miſſis, quas dicunt, operam dant, & ejus rei cauſà ſacerdotes ſunt, perinde quaſi in ea omne conſiſtat officium. Veſtes verò ſacras quibus noſtri amiciuntur ſacerdotes, ab Hebræis, *uti ſupra capite quinto dictum eſt*, habent: cujus nempe rei argumentum eſt, quod noſtri tum pontifices, tum ſacerdotes, partim eadem induunt veſtimenta, utputa Zonam ſeu Cingulum, Tunicam Talarem, quam vocamus Albam, tunicam hyacinthinam, ac Mitram, partim non longe formâ aut, colore differentia, cujuſmodi ſunt amictus capitis tegmen, qui loco cidaris uſurpatur, planeta ſive Caſula, quam vocant, fabrefacta inſtar rationalis, hoc eſt, Logii, pallium haud diſſimile ſuperhumerali, & caligæ vice fœminalium. Vnde denique liquido apparet, pleraque omnia ab ipſis Hebræis uno vel altero modo ſacerdotes noſtros eſſe mutuatos, ſicut illos ab Ægyptiis principiò ſumpſiſſe veriſimile eſt. Porrò Ægyptii ſacerdotes ex Pythagoræ præcepto, linteo tantum veſtimento, ut puriſſimo mundiſſimoque in rebus divinis utebantur: laneum verò ut prophanum vituperabant: quia ab animato decerpitur conficiturque ex mortali materia. Contra linea ideò pura videbantur, & ſacrificantibus accommodata, quoniam linum ex terra oritur, quæcunque autem ex terra naſcuntur, munda & pura exiſtimarunt. *Hæc & id genus alia Herodotus libro ſecundo tradit, & apud Philoſtratum memorat Tyanæus Apollonius.* Atqui pari etiam ratione Hebræi Ægyptiorum inſtitutum

imitati

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

imitati eſſe videntur. Ioſephus enim *lib.6. Iudaici belli*, ſcribit ſacerdotes ad altare templumque accedere ſolitos omni vitio carentes, veſte byſſina: id eſt, linea amictos. Et Hieronymus *in libro de Veſte ſacerdotali ad Fabiolam*, dicit tunicam poderin, hoc eſt, talarem ſuper humerale, quod & orarium dicitur, fœminalia, cingulum, & tiaram, lintea eſſe indumenta. Adde & quod ſcriptum legimus in Ezechiele, cujus verba ſubjiciam quæ ſunt hujuſmodi: Cum ingredientur portas atrii interioris, veſtibus lineis induentur, nec aſcendet ſuper eos quidquam laneum, quando miniſtrant, in portis atrii interioris intrinſecus. Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum, & fœminalia linea erunt in lumbis eorum, &c. Se noſtri ſacerdotes linteis veſtimentis amicti, templum & altare adeunt, in ſacrorumque pompa incedunt, ritu dubio procul ab Ægyptiis per manus Hebræorum uſque ad nos tranſlato: & id credo, quia, *teſte Cic. de Legibus*, color albus præcipuè decorus Deo eſt habitus. Verũm quia ſplendidus cultus facit auctoritatem, placuit propterea patribus & bombycinas introducere veſtes, ut qui arbitrati ſunt, opinor, nequaquam id luxuriæ vitio dari poſſe, quod ad divini cultus magnificentiam adhiberetur. Inſignia pontificatus ab ipſis etiam Hebræis omnia fere accepta, id eſt, linea veſtis ſumma, quæ niveo candore inſignis vitam undique puram admonet, velut mitra bicornis Novi pariter ac Veteris inſtrumenti ſcientiam. Adduntur bina cornua, quoniam Moſes acceptis tabulis, quibus mandata Dei inſcripta erant, viſus eſt ſuis cornutus. Aureum diadema gemmis diſtinctum Conſtantinus Imperator primus Sylveſtro pontifici Romano obtulit, quod ille non recepit, veluti parum religioni idoneum, Phrygia mitra candida contentus: ſed pontificum poſteritas donum deinde principis haud aſpernata eſt. Baculus inſtar Moſis, ſeù Aaron virgæ datus, populi vitia caſtigandi poteſtatem attribuit. Annulus, Chriſti

&

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

& Eccleſiæ copulationis ut pignus habetur, ſicuti Chirothecæ purum manuum ab omni humanarum rerum contagione officium, divinarumque adminiſtrationem, & pedum tegumenta crediti gregis vigilantiſſimam curam indicant. Atque hæc ferè omnia ex decreto Clementis accepta ferunt, quæ undecunque manarint, magis omninò Hebraica quam Apoſtolica inſtituta referunt. Quædam quoque alia ſunt ad uſum ſacerdotum, myſticè ab inſequentibus quæſita, de quorum initiis nihil omninò certi habeo tradere.

CAP. VIII.

Vndè mos natus, cur omnes initiati verticem deradant, ac quam illud facere lim probroſum fuerit, & ibi de Nazaræorum ſecta, & quando Lege exceptum ſit, quibus initiari non liceret, præſertim per bigamiam, & quomodo liceret, ac undè ipſa bigamia introducta ſit.

Commune initiatis omnibus inſigne eſt vertex raſus, præcipuum ſacri prophanique capitis diſcrimen, qui admonet ſacerdotes, ſpretis omnibus humanis voluptatibus, oportere cœleſtia tantùm meditari. Hoc, *auctore Beda in Eccleſiaſtica hiſtoria Anglorum*, ideò per patres in conſuetudinem venit, legeque ſancitum, ut quod à principio ab inimicis probro & ignominiæ eſt datum, hoc honori deinceps decorique haberetur. Siquidem cum Petrus, *prout idem prodidit*, Antiochiæ concionaretur, fuit illi ab improbis ſummum capitis abraſum, ut ludibrio cunctis impendio magis foret. Fuſſe autem radere caput probroſum, hoc arguit, quod cum David miſiſſet nonnullos ex ſuis ad Hanon

non regem filiorum Ammom, qui eum patris mortem graviter mœrentem ſuo nomine conſolarentur, ille ſuſpicatus eos veniſſe ad explorandum terræ ſitum rerumque ſtatum, raſit illis capita, præciditque tunicas uſque ad nates, atque ita ignominiâ notatos domum dimiſit. Vndè grave mox ortum eſt inter reges bellum, *Extat hiſtoria libro Paralip. priore, cap. 19.* Item apud Romanos conſuetudinis fuit, captivitate liberatos currum triumphantis ſequi, raſo capite, & pileatos, etſi illud nota erat adeptæ libertatis. Sed apud Longobardos id in rebus longè poſt homines natos fœdiſſimis habitum: ſic n. Archpertus invaſo per vim regno, Rhotarim ducem qui Linthperto regio puero favebat, captum totondit. Ego dixerim à Nazaræis, quorum ſecta apud Iudæos celebris erat, initium hujus rei ortum, quod illi prius ſervato pilo denuò poſt magnam vitæ continentiam caput abraderent capilloſque in ſacrificii ignem injicerent, ut eo modo ſuæ pietatis perfectionem Domino conſecrarent. Meminit & Ioſephus de hujuſmodi more dedicandi capillos, quem Nazaræi obſervabant, *lib. 4 Antiquitat.* ſcribens: Si quis eorum noverit, quos Nazaræos appellant comam nutrire, & vino non uti, iſti dum capillos ſuos dedicant, propter ſacrificia, venientes ad ſacerdotes Corbam offerunt, quod ſignificat munus. Erant Nazaræi, *teſte Origene ſuper Numeros*, qui ſemetipſos devovebant Deo, de quibus lex per Moſen data fuit, *ut in iiſdem Numeris extat.* Sacerdotes verò Dominus per Moſen, *ut in Levitico patet*, capite & barba raſa eſſe vetuit: & apud Ezechielem præcipit illud idem, dicens: Sacerdotes caput ſuum non radant, neque comam nutriant, ſed tondeant. Cæterum Herodotus *in Euterpe*, & Plinius ſcribunt, ſacerdotes Ægyptios conſueviſſe deraſis capitibus mœrere, & in luctu eſſe ex morte Apis, qui in Ægypto numinis vice colebatur, ac demum totum corpus eradere, ut ne quid eis inter deorum cultum, aut pediculi aliarumve ſordium creare-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

crearetur. Meminit & Apulejus *libro Aſini ſui aurei* 2. de hujuſmodi ſacerdotibus deraſis. Hinc igitur, opinor, fluxit ritus Nazaræorum, & ab iis noſtrorum ſacerdotum qui jubentur caput radere, & comam nutrire prohibentur. Hieronymus verò, *quod & in decretis canonicis ſcriptum leges*, raſum caput & coronam quam appellant, ſignificare autumat divitiarum omnium derelictionem: at capillos qui remanent, aliqua ſacerdotibus eſſe retinenda ad ſuſtentationem. His autem perbellis interpretationibus benè multi ſacerdotes gaudent, rituſque ſervandi cauſà latè verticem radunt: ſed ex magnis opibus quas habent nihil impertiri nihil deponere, nihil relinquere volunt. Et hæc cæremoniarum ſumma. Paulus Apoſtolus in Cenchreis (Cenchreæ enim portus eſt Corinthiorum) nutrivit & totondit comam, raſit calvitium, exercuit nudipedalia, *auctor idem Hieronymus adverſus Iovinianum lib.* 1. Quæ vero qualiave eſſent nudipedalia ſacra, dicetur *lib. 6. c.* 11. cum de vovendi uſu agetur. Barbam itidem aut comam ne præſul, neve reliqui ſacris initiati nutrirent, ex Moſis præcepto ſecundum Apoſtoli præceptum, primus vetuit Anacletus quintus à Petro Pontifex Romanus. Fuit & ejuſdem decretum, ut epiſcopus à tribus initiaretur epiſcopis, ſacerdos verò ab uno tantùm, cui ſubeſſet, *auctor Gratianus*. At Romanus epiſcopus à tribus quoque ſed certis epiſcopis apud Lateranum conſecratur, hoc eſt, Oſtienſi, Portuenſi, & Veliterno. Sic Ioannes Quintus, primus conſecrari voluit, quem ritum poſtea ſucceſſores ſervarunt. Quin jam tum mos inolevit, ut pontifici renuntiato ipſe Oſtienſis præſul inter ſacra coronam imponeret, cum ſatis conſtet antea Pontificem vel Imperatoris Conſtantinopolitani, *ſicut infra dicetur*, auctoritate electum, conſueviſſe duci ad cathedram divi Petri, & poſtquam in ea ſediſſet, tum ut ritè factum pontificem haberi, aliis cunctis cæremoniis neglectis. Digamus vero ne àd officium

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

cium ſacerdotis admitteretur, Syricius decrevit, ac ſi jam admiſſus eſſet, ut ab eo pelleretur, quod Apoſtolus illud antea prohibuiſſet, qui ad Timotheum ſcribens, voluit Epiſcopum unius uxoris eſſe virum: ſicut ne debiles membris aut manci in ſacerdotum numerum reciperentur, Anaſtaſius primus conſtituit: & utrunque ex Moſis legibus eſſe dixerim, qui ut mancos procul à ſacerdotio eſſe voluit, ſic eâ ratione juſſiſſe videtur, ut Pontifex virginem tantùm duceret uxorem, quo ab eo digamiam excluderet, quæ jam inde ab initio apud Priſcos quoque impedimento eſſe conſuevit ſacerdotium petere volentibus: quod teſtatur Servius, enarrans illud quarti Æneidos:

Huic uni forſan potui ſuccumbere culpæ.

Vbi ait, Culpæ, propter antiquum ritum, quo repellebantur à ſacerdotio bis nuptæ. Præterea ne quiſpiam minor triginta annis Presbyter fieret, Bonifacius primus cenſuit, quia credo, ea fuit apud Hebræos, *teſte Hieronymo in procœmio in Ezechielem*, ætas ſacerdotalis miniſterii. Illud deinde decretum Lateranenſis concilii auctoritate ad Epiſcopos eligendos tranſlatum conſtat, eſtque ſtatutum, ut vigintiquinque annos natus duntaxat preſbyter creari poſſet: atque hoc ad imitationem, opinor, Levitarum, qui *uti in* Numeris *extat*, *& ſupra cap.* 5. *oſtendimus*, non ante incipiebant famulari in tabernaculo, quâm totidem nati eſſent annos. Et illa epiſcopis, hæc preſbyteris legitima ætas, quo utrique jam conſilio boni, ſacros canones rectè prius noſſent, quemadmodum Cæleſtinus primus juſſerat, quam alios regere, vel docere inciperent: *auctor Gratianus.*

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

CAP. IX.

Qui primi in urbe Roma & alibi presbyteris parechias, ac Epiſcopis diœceſes diviſerint, ac quale fuerit parochorum officium, & de Cardinalium ordinis origine.

Sacerdotio ritè inſtituto, viſum eſt patribus in primis conducibile, ut munera dividerentur, quo pro ſe quiſque ſuum & officium noſceret, & impigre faceret. Itaque ſummum rerum, id eſt, animarum curandarum negotium presbyteris datur: & id præcipuè Romæ, ubi Apoſtolica ſedes jam locata erat, inſtitutum cœpit. Et ne ea adminiſtratio in promiſcuo eſſet, Euariſtus pontifex primus omnium titulos ipſis presbyteris diviſit, ſeptemque Diaconos inſtituit, qui veritatis gratiâ concionatorem obſervarent, imitatus Apoſtolos, qui, *ut ſupra oſtendi*, totidem ſibi diaconos adminiſtros creaviſſent. Secundo deinde loco, circiter annum ſalutis CCLXVII. Dionyſius tam presbyteris urbis Romæ, quàm aliarum gentium templa, cœmeteria, & parochias quas dicunt, diviſit: præterea epiſcopis diœceſes diſtribuit, mandavitque ut unuſquisque ſuis finibus ac limitibus contentus eſſet. Parochias, ut hoc demonſtremus, nòſtri appevant ſingula templa diœceſis, & eorum territorium certis terminis diſtinctum, quod qui terunt, hoc eſt, incolunt, parochiani dicuntur, à parochis puto dictas: erant enim Parochi magiſtratus apud Romanos, qui publicis legatis ligna & ſalem præbenda curabant. Horatius libro primo Sermonum:

Et parochi quæ debent ligna, ſalemque.

Et quia ſine igne & ſale apud Hebræos, *uti infra dicetur*, nullum fiebat ſacrificium, & ut parochi legatis uſui neceſſaria providebant; ita ſacerdotes tem-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

templorum præfecti ſuppeditant ſuis parochianis, quæ ad ſalutem animarum pertinent, non ab re parochias vocamus. Ad propoſitum redeo. Nec ita multò poſt Marcellus titulos urbis ab Euariſto primum presbyteris datos numero limitavit, decreto ſtatuens quinque & viginti, ac quaſi diœceſes eſſe, ad baptizandum eos, qui ex gentibus externis in Chriſtianorum cœtum quotidiè venirent, & ſepeliendum mortuos Hæc ex Bibliothecario Damaſo, Platina, ac aliis vel recentioribus ſacræ hiſtoriæ ſcriptoribus, quos miror neque hoc, neque alio, quod ſciam, loco non explicuiſſe: qui eſſent ii presbyteri, quibus titulos in urbe datos tradunt, undè haud dubiè prima Cardinalium origo eſt: ſed veluti par eſt conjectare, illi rem ut ab initio parum claram, ſilentio prætereundam fortè duxerunt, quam Iuriſperiti quidam poſthac inveſtigare tentarunt. Verùm & illi cum nihil certi haberent quod proderent, more eorum, qui cum obſcuri ſint, inani nobilitatis nomine ſibi blandientes, alius ad Achillem, alius ad Æneam, alius ad Numã Pompilium, ſuum genus referunt, magnoperè conati ſunt oſtendere Cardinalium ordinem ab Hebræis eſſe profectum: & ante omnes id fecit Siculus Andreas[t], cognomento Barbarius, qui ut à Beſſarione antiſtite ſeculi noſtri, verë ultra alios & animi & corporis dotibus Cardinale, gratiam iniret, de ea re commentariolum primus edidit. Sed ne hominem ſæpius citando defatigemus, ipſe ſuum jam incipiat narrare commentum. Occurrit, inquit, illud quod *in* 1. Regum *lib. c.* 2. pulcherrimè ſcriptum eſt: Domini enim ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem. Quam auctoritatem Hoſtienſis doctor excelſus figuravit ad cardinales: ſicut enim oſtium regitur cardine, ita & Eccleſia Romana regitur conſilio cardinalium. *Hæc ille.* Vide, non ſecus iſti Iuriſconſulti aliquoties detorquent ſacras literas quò volunt, ac ſutores ſordidas ſolent dentibus extendere pelles. Si fuit id oraculum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

lum, ut quândoque illi qui Cardinales appellarentur, regerent apud Romanos Chriſtianam rempublicam; etſi reor nunquam tale quid ſomniatum eſſe ab Anna, quæ inibi loquitur: cur non potius illud referendum eſt ad epiſcopos & presbyteros, qui perdiu antea cardinales, id eſt, præcipui ſive primarii, & nuncupati ſunt, & res religionis geſſerunt? quod ipſe teſtimonio Guidonis archidiaconi Bononienſis, Iuriſconſulti non contemnendi comprobat, dicens: Olim autem in quacunque Eccleſia principales ſacerdotes ſeu epiſcopi, dicebantur cardinales, id eſt, principales. Et inde pergit: Scriptum eſt in Deuter. Si difficile & ambiguum apud te judicium eſſe perſpexeris, recurre ad ſacerdotes Levitici generis, & ad judicem qui fuerit illo tempore: ipſi enim judicabunt tibi judicii veritatem. Et ſubdit: Ecce nunc quod ſacerdotes Levitici tempore veteris teſtamenti erant conſiliarii, & ſic fuerunt de jure divino, licet non ſub nomine cardinalium: ſed hujuſmodi ſacerdotes conſiliarii ſunt Domini cardinales hodiè, ſic appellati &c. Non animadvertit Siculus illum locum apud nos jampridem ab epiſcopis & aliis ſacerdotibus inferioribus occupatum eſſe, qui unà cum epiſcopo Roman. amplius mille annis gubernarunt Romanam diœceſin, antequam quiſquam illud ſublime cardinalis nomen, quale nunc ubique latè reſonat, tuliſſet, ac propterea ſuos dominos cardinalès tardè veniſſe, ut jure dici poſſint apud nos in locum Levitarum ſacerdotum ſucceſſiſſe. *Hactenus de Ioculatoria Siculi diſputatione.* Cæterùm Guido archidiaconus proximè verum acceſſiſſe videtur, qui *in commentariis*, *quos in ſextum juris Pontificii librum ſcripſit*, & Franciſcus Zabarella cardinalis *ex teſtimonio Martini Ciſtercienſis hiſtorici qui Innocentii quarti pontificis æqualis fuit* unà produnt, anno circiter humanæ ſalutis ducenteſimo trigeſimo altero, ſedente quodam Pontiano, qui in ordine Romanorum pontificum non ponitur,

ponitur, fuiſſe Romæ ducentos triginta ſex ſacerdotes cardinales, & ſexageſimo ſeptimo deinde anno, Marcellum, quem nos diximus, diviſiſſe titulos presbyteris, conſtituiſſe quindecim cardinales, qui mortuos ſepelirent, & infantes baptizarent. Hæc non multum diſcrepant ab iis, quæ ex Bibliothecario Damaſo, & Platina, ſupra commemoravimus. Sanè hi Marcellum ajunt quinque & viginti diœceſes conſtituiſſe, ad uſum baptiſmi & ſepulturæ: illi verò ſcribunt eundem pontificem quindecim feciſſe Cardinales, qui baptizandi infantes, atque humandi demortuos, curam ſuſtinerent. Atque hæc vera cardinalium ordinis origo eſt, non fuitque ab initio aliud cardinalium nomen, niſi excellentioris epitheti notatio, perinde ac id uſurpamus, cum dicimus, Solanum, Favonium, Auſtrum, & Septentrionem quatuor eſſe ventos cardinales, id eſt, primarios: veluti altiſſimè partes cœli vocitantur cardines, quod circa illos mundus circumferatur, & ad ſimilitudinem eorum nuncupentur cardines, circa quos valvæ volvuntur. Non fuit item aliquandiu deinde aliud eſſe cardinalem, niſi ante alios habere curam animarum: quod ut aliis poſt judicandum melius relinquam, teſtimonia quæpiam etſi recentiora, ex divo Gregorio ſubjiciam. Is enim *libro epiſtolarum primo*, *Corſicæ Inſulæ ſacerdotum cœtui*, *& nobilibus* ita ſcribit: Ea de re quoniam Eccleſia Alatienſis, Sagonenſis ſacerdotis diu eſt auxilio deſtituta, neceſſarium duximus Martinum Epiſcopum fratrem noſtrum, ibidem cardinalem cõnſtituere ſacerdotem, Leoni verò fratri noſtro operam viſitationis injungere. Ibidem *ad Ianuarium Archiepiſcopum Carallis Sardiniæ*: Liberatus igitur de quo nobis ſignificaſti, quia diaconi fungeretur officio, ſi antea non eſt factus cardinalis, ordinatis à te diaconis nullâ debet ratione præponi. Et *infra* ſubdit: Si ejus obedientiæ fueris invitatus, & eum poſthæc cardinalem facere volueris, &c. Item ad Ioannem Epiſcopum Squil-

Squillatinum: Paſtoralis officii cura nos admonet, deſtitutis eccleſiis proprios conſtituere ſacerdotes, qui gregem dominicum gubernent. Propterea te Ioannem Liſſitanæ civitatis Epiſcopum noſtrum in Squillatina eccleſia cardinalem duximus conſtituere ſacerdotem, ut animarum curam ſpe futuræ retributionis ſuſceptam impleas, *& reliq.* Verum cum poſtea Bonifacius tertius ab Imperatore Phoca impetraſſet, ut in omnes epiſcopos prærogativam haberet, omniumque caput perpetuò foret, *uti infra ſubtilius dicetur*, jam tum Romanus pontifex multò quàm antea unà cum ſuo urbano ſacerdotum ſenatu, cunctis ſine controverſia præſtare auctoritate cœpit, ac ſimul illi presbyteri, quibus olim tituli dati, quibus Chriſtianorum animas curandi munus delatum fuerat, eo cardinalium nomine velut ſupremæ illius dignitatis proprio, cum primis honeſtari cœpere. Ac ita quod principiò prorſum oneri fuit, ſummo tandem honori eſſe cœpit: nec immeritò, quando illi in adminiſtranda Republ. Chriſtiana, ſuo pontifici ſemper præſtò aderant, ſic vel iis paulatim decus acceſſit, paulatimque inter contentiones Imperatorum, ac populi Rom. de pontifice creando ſæpius ortas, prærogativa juſque ipſius pontificis eligendi partum eſt, adeo ut Innocentius quartus, qui circiter annum ſalutis MCCXLIV. Apoſtolicam tenere cœpit ſedem, poſtemò publico decreto ſanxerit, ut equo deinceps inſidentes rubro uterentur galero, quo major adhuc ordini accreſceret majeſtas, argumento tamen manifeſto oportere ejus ordinis antiſtites ſemper eſſe paratos, pro religionis defenſione offerre ſe in diſcrimen, & ſanguinem effundere. Ita denique cardinalis nomen celebre reddidit, ita ordinem inſtituit ſupremum. At iſtud inſigne ad imitationem Hebræorum ſacerdotum datum eſſe videtur: nam illi tiara utebantur, *uti ſupra diximus*, quæ, *teſte Hieronymo*, rotunda erat, ut pileus. Inde ad differentiam ordinis, epiſcopi quoque petaſum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ferre cœperunt, qui extrinſecus niger, intrinſecus verò viridis eſſet. Dedit poſtea Paulus ſecundus veſtem coccineam cucullo inſignem, hoc eſt, Lacernam, (ita veteres appellaſſe judicamus.) ut hæc etiam cum rubenti petaſo ordinis inſignia forent, quæ pictores deinde noſtri nimirum valdè pii, vel divo Hieronymo impertiti ſunt, quibus nunc ejus ſimulachrum paſſim in ſacris ædibus ornatum viſitur, quia dicitur Presbyter Romanus fuiſſe, etſi per id tempus quo ille vixit, ne nomen quidem tam ſublime cardinalis erat auditum. Faciunt præterea fidem tituli quos hodie habent cardinales, quos vocamus, in locum illorum perpetuò tenore ſucceſſiſſe presbyterorum, quibus, prout declaratum eſt, Euariſtus primum titulos, deinde Marcellus, velut diœceſes digeſſerat. Teſtificatur & illud, quod fertur Anaſtaſius presbyter cardinalis S. Marcelli à Leone IV. damnatus, rejectuſque ab ordine, quod contra canonum ſanctiones, quinque annis parochiam non adiſſet ſuam. Quanquam vel me minimè fugit Innocentium III. *in ſuis decretalibus Epiſtolis* appellare ſacerdotes Levitici generis, fratres ſuos in miniſterio ſacerdotali adjutores: at ea verba plures Iuriſconſulti rectè ſentientes ad Epiſcopos, non ad Cardinales attinere affirmant, quo locum vel ſic tueantur, vel emendent: Sed jam ſatis de initio ordinis qui nunc ſupremus habetur, Cardinalium, â pio orti miniſterio, qui tanto deinde incremento auctus eſt, ut omni illo qnondam onere levatus, ſolus ſit totius Reipublicæ Chriſtianæ ſenatus. Quo factum eſt, ut urbs etiam Roma, lux olim orbis terrarum, atque arx omnium gentium, ſuum recepiſſe ſenatum, quo latè regebat, merito ſibi videri poſſit, ſimulque gaudere, quod hi ſenatores non cenſu, ſicuti priſci illi Romani, ſed vitæ ſanctimonia, doctrina, moribuſque temperatis ac moderatis, ornati jam inde ab initio de concilii ſententia cooptati cœperint. Quanquam inficias irre non licet,

&c

& huic ſacroſanctæ legi aliquoties derogari : nam pinguis eſt, ut jam vulgò dicitur, panis Chriſti, cujus dulcedo juxta probos ac improbos allicit, & ut illi bono modo, ita hi malo ad eam deguſtandam non rarò aſpirant. Quare periculum eſt, ne aliquando ſacerdotalis ordo inde labefactari incipiat. Is autem ordo ex triplici initiatorum genere conſtat : ſunt enim aut Epiſcopi, & ii quidem numero ſex, Oſtienſis, Sabinenſis, Portuenſis, Tuſculanus, Præneſtius, & Albanenſis : aut presbyteri, aut diaconi : neutrorum tamen certo præſcripto numero.

CAP. X.

De origine honorum qui Romano Pontifici habentur, & de ejus Auctoritate in omnes Eccleſias, atque quibus illius & Epiſcoporum ac Imperatorum Occidentalium eligendorum jus à principio fuerit.

Primus honos Romano Pontifici habetur, ut ſi minus pulchro honeſtetur nomine, ei ſtatim creato liceat illud mutare. Verbi gratiâ, non extrâ jocum dictum ſit: Si homo maleficus antea forè fuerit, ut Bonifacius appelletur: ſi timidus, Leo: ſi ruſticus, Vrbanus: ſi improbus, Innocentius: ſi ferox, Clemens : ſi malè audierit, Benedictus, ut ſaltem nomine pontifex ornamento ſit dignitati. Ejus autem rei auctor fuiſſe dicitur Sergius ſecundus, cui cum Os porci diceretur, ad obſcœnam nominis vocem tollendam datum eſt; ut aliud ſibi nomen optaret. Et illud ajunt ex imitatione Chriſti eſſe factum, qui Simoni Barjonæ nomen Petrum indidiſſet. Manavit dein mos ad poſteros, ut qui Pontifices crearentur, omiſſo priore nomine, eligerent ſibi unum aliquod ex pontificum qui ante

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

fuiſſent, nominibus. Item Romanus pontifex hu-
meris hominum circumfertur: hoc inde natum
quidam arbitrantur, quod Stephanus ſecundus, ut
populo Romano ob inſignes animi virtute
vitæque integritatem chariſſimus ſtatim factus
pontifex humeris omnium præ gaudio exultan-
tium fuerit ſublatus, atque in ædem Servatoris ac
Lateranum deportatus: quem ritum deinceps ſer-
varunt ſucceſſores: adeò ſemper veterum honorum
ac pomparum magis quàm morum tenax eſt po-
ſteritas. Ego tamen dixerim illud ab Ethnicis pon-
tifices eſſe mutuatos, quando apud Romanos cum
primis mos fuit, ut prædivites, ac primarii viri le-
ctica à ſervis geſtata veherentur. Iuvenalis:

Quadrivio? cum jam ſexta cervice feratur,
Hinc atque inde patens, ac nuda penè cathedra.

Et lectica hæc græcè dicitur hexaphorus, quia ſex-
tâ cervice, hoc eſt, ſex ſervis, *ſicut ait Iuvenali*
ferri ſolebat. Martialis *libro Epigram.* 4.

Cum tibi non eſſent ſex millia Cæciliane.
Ingenti latè vectus es hexaphoro.

Ius autem creandi Romani pontificis uſque ad
tempora Conſtantini Imperatoris, cum pontifica-
tus potuit cruciatus potius dici, quàm dignitas
haud dubiè penes collegium Romanorum ſacer-
dotum fuit. Poſteà paulatim cœpit ejuſdem colle-
gii, cum populi ſuffragio, ea electio firma eſſe
quam Conſtantinopolitanus probaſſet Imperator
idque inſtitutum duravit uſque ad annum ſaluti
DCLXXXV. Quo quidem tempore Conſtantinu
quartus, Imperator ſanctitate Benedicti ſecund
permotus ſtatuit, ut quem jam inde ſacerdotum
ſenatus populuſque Romanus pontificem creaſſet, i
verè ſucceſſor Petri haberetur: cum ante id tempu
Conſtantinopolitani principis & Italiæ Exarch
auctoritate ea ſit dignitas rata habita, id quod po
ſtea haud diu eſt ſervatum: nam cum paucis poſ
annis Gregorius tertius, ac nonnulli alii deincep
pontifices Longobardorum injuriis preſſi, nihil au

xilii à Conſtantinopolitanis principibus haberent, ad Carolum primo Marcellum, & Pipinum, deinde ad Carolum Magnum ipſius Pipini filium Francorum reges confugere coacti ſunt. Quas ob res, Leo tertius ipſum Magnum Carolum fecit Imperatorem, cujus ſucceſſores conſueverunt itidem pontificis electionem confirmare. Atque ſic uſu venit, ut tum primûm tutela Romani pontificis ab Imperatoribus Conſtantinopolitanis ad alios tranſlata ſit. Poſtremò circiter annum ſalutis MLIX. Nicolaus ſecundus Concilio celebrato, pontificum electionem ad cardinales illos, qui, *ut ſupra diximus*, animarum curam gerebant, tantum reduxit, idque hodie ſervatur. Quod autem per Nicolaum ſanctum eſt ſcriptum, leges in canonicis decretis, *diſtinctione* XXIII. Sed ea lectio tam à reliquis ſacerdotibus, quàm à populo Romano comprobanda erat, poteratque optari, qui etiam illius non fuiſſet collegii. At utrunque brevi poſt tempore penè eſt antiquatum: nunc enim cardinales & ſine populi ſacerdotumque conſenſu, & cardinalem tantùm faciunt Pontificem Romanum: quamvis nullâ lege exceptum ſit, quin jure queant cujuſvis ordinis virum pontificem creare. At ea prima, deinde altera, tertiave electionis immutatio cauſa fuit, ſuſpicor, quamobrem nonnullæ Eccleſiæ poſthac conatæ ſint pro ſuo jure, ſine Romani pontificis auctoritate agere: quæ tamen paulatim ad officium redire: nam Græci antiſtites, Simplicio ſedente, Romanum pontificem omninm caput eſſe ultrò declararunt, qui fuit annus ſalutis quadringenteſimus ſeptuageſimus quintus. Is dein Ioanni Conſtantinopol. Epiſcopo id ad ſe honoris revocare conanti, etiam juvante Mauritio principe, gnaviter reſtitit, ac brevi poſt recuperatâ prorſus dignitate, Phocæ Imperatoris juſſu, eſt rurſus princeps omnium declaratus, etſi Græcis argumentantibus eo loci debere eſſe Chriſtianæ pietatis arcem, quo & Imperii. Idem ut patet Ravennates epiſco-

pos ad officium revocavit, quos jampridem Longobardorum ac Exarcharum temeritas alienaverat. Item & Mediolanenſes eiſdem furoribus actos poſt ducentos annos quàm deſciverant ad ſanitatem reduxit. Quin vel Aquilejenſes nonnihil ſub Gregorio aberrantes, brevi ad obſequium retracti, & pallii uſus poſt centum & quinquaginta annos, quàm eo fuerant privati, reſtitutus. Atque ſic Romanus pontifex cunctarum eſt Eccleſiarum caput, & id quidem ſummo omnium gentium conſenſu, ita ut non ſit vel impiis hominibus locus jam ullus aliter ſomniandi, ne dum diſputandi relictus. Ius autem eligendorum epiſcoporum, ſacerdotum, ac diaconorum, jam inde à principio penes Apoſtolos, & dein apud ſacerdotes civitatum non ſine tamen ſuffragio plebis atque judicio vicinorum epiſcoporum fuit. Et hunc ritum diu ſervatum eſſe divus Cyprianus *non uno in loco & in epiſtola præſertim quarta ad Felicem presbyterum* teſtatur, atque *inibi* de ea re luculenter ediſſerit. Sed cum iſta lex jampridem refrixerit, nihil eſt quod hic Cypriani verba ponamus. Epiſcopum verò ita electum cæteri provinciæ epiſcopi initiabant: idque fiebat decreto Niceno conventus, quo ſancitum erat, ut epiſcopus, ſi fieri poſſet, à totius provinciæ, ſin verò difficile foret, tum non minus, quàm à tribus, initiaretur, & id non ſine Metropolitani auctoritate. Vtrumque hodiè penes Romanum pontificem eſt; ille enim creat epiſcopos, & initiat, vel ſecundum Nicenum præſcriptum, initiari, id eſt, conſecrari mandat. At poſt hæc, creatio epiſcoporum in aliam formam mutata eſt à Bonifacio tertio: is enim decrevit, ut ab urbium populo ſacerdotumque cœtu eligerentur, non refragante loci principe, & pontifice Romano annuente: his verbis, Volumus, & jubemus. At illud decretum velut nimis utique laudabile citò obſolevit, cunctis ſemper in pejus noſtris delabentibus rebus. Poſteà Imperator de ea re conſuli cœpit,

ſed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſed id jus Ludovicus Caroli Magni filius Paſcali pontifici reſtituit, paulò antè Carolo patri ab Hadriano conceſſum. Veruntamen hodiè bona principum noſtrorum pars illud mordicus tenet, imò non modo epiſcopos paſſim quos volunt declarant, renuntiant, dicunt, ſine ſacerdotum populique ſuffragio, ſed ſunt, qui ſuis duntaxat diplomatibus poſſeſſionem minorum ſacerdotiorum tradant, quod modis omnibus Simplicius ac Gregorius vetuerunt. Imperatores verò noſtros, Occidentales dico, jam inde ab initio penes Romanum Pontificem creandi poteſtas fuit, quando Leo tertius, *ſicut ſupra tradidimus*, Carolum Magnum Imperatorem fecit, coronaque qua honeſtantur Imperatores, donavit, quam Platina diadema vocat: eſt enim faſcia linea, qua inſigni reges utuntur. Poſtea Ioannes duodecimus Othonem Germaniæ Regem Imperatorem creavit. Et poſtremo Gregorius quintus, ut ſuam gentem (fuit enim homo Germanus) ſingulari quopiam beneficio afficeret, auctoritatem in poſterum tempus eligendi Imperatoris fecit Archiepiſcopis, Moguntino, Treverenſi, & Colonienſi, item Marchioni Brandeburgenſi, comiti Palatino, duci Saxoniæ, & regi Boëmiæ, ut qui ab eis renunciatus eſſet, Cæſar & Romanorum Rex diceretur: ac deinde Imperator ſtatim, ut electionem hujuſmodi Romanus pontifex comprobaſſet. Fuit is annus humanæ ſalutis M.I I. Atque ſic Germani principes jus illud acquiſiverunt, quod etiamnum habent, retinent, conſervant.

CAP. XI.

Qui primi Notarios in urbe Roma conſtituerint, qui res Martyrum geſtas ſcriberent, & ibidem de Protonotariorum ac Cubiculariorum origine.

Augebatur principiò aſſidue inter ſævas Romanorum principum perſecutiones, piorum nu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

merus, & quo magis illa feritas debacchabatur, hoc plures quotidiè ejuſmodi tormenta ſubire non formidabant: ut jam multitudo Chriſtianorum multo eſſet ipſis Imperatoribus ſuſpectior, quam religio. Ne igitur memoria tot fortium factorum, quibus nunc fulget religio, inſtar Solis & Lunæ, ullo unquam tempore hominum mentibus excideret, neve poſteritatem quandoq; lateret, quonam pacto illa ubique gentium propagata fuiſſet, Iulius primus Romanus pontifex, omnia ad rem ſacram pertinentia per notarios litterarũ monimentis mandanda curavit. Ii ab initio fuiſſe videri poſſunt, quos hodiè protonotarios vocant, quorum officium eſt, res præcipuè geſtas conſcribere. Ab hac opinione ſunt qui diſſentiant: ego tamen tam pium factum Clementi malim aſſignare, quem conſtat regiones ſeptem notariis diviſiſſe, qui diligenter res martyrum geſtas ſcriberent: ſed illud poſtea Antherus ſtabilius reddidit: Quod ſicut Clementis & Antheri fuit inſtitutum, ita fieri potuit, ut ſucceſſorum incuriâ intermiſſum à Iulio poſtremò fuerit renovatum. Atque tale noſtri protonotarii habuere principium. Reperio etiam Fabianum qui Anthero ſucceſſit, & Cajum deinde regiones diviſiſſe Diaconis, qui itidem geſta martyrum literis mandarent. Verum hoc munus tempeſtate noſtrâ, excuſſo ſcribendi onere, in ordinem abit haudquaquam indecorum, etſi venalis eſt. Sunt hodie Protonotarii Apoſtolici numero ſeptem, qui, *ut dictum eſt*, in illud collegium pretio cooptantur. Sunt præterea extraordinarii ſine numero à pontifice gratuitò creati, qui ejus dignitatis privilegiis perindè gaudent atque alii: commodum aliud non conſequuntur. Omnes equitando pileo utuntur nigro: quod introductum dixerim, ut â cardinalibus & epiſcopis per hoc inſigne internoſcerentur, quando æque omnes lineam togam induunt. Ita conjecturâ percipiamus licet, cũ minimè tradatur, quando primum petaſati incedere cœperint, & eorum col-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

collegia à quo fuerint primum venalia facta. Leo primus ad res divinas intentus, cum populus frequens ex omni parte orbis Romam veniæ causâ concurreret, Apoſtolorum ſepulchris cuſtodes ex Romanis addidit ſacerdotibus, & eos cubicularios apellavit. Illud bonus pontfex ea de cauſa feciſſe videtur, quo augeretur pietas eò loci orantium, cum animadverterent divorum reliquias non ſine veneratione ſervari. Sed memoriâ noſtrâ obſolevit iſta conſuetudo, cum pauci certo ſciant, ubi loci ipſa Apoſtolorum oſſa jaceant: Quare à ſepulchris ad cubiculum pontificis cuſtodiendum, cubicularii hujuſmodi traducti dicuntur, quos Leo x. in collegium redegit.

CAP. XII.

Vnde natum, cur Sacerdotum Ordo in varios abiverit munerum gradus: & de primo Pallii uſu, ejuſque forma, ac primordio collegii reſidentiariorum apud Anglos, & de antiquo jurandi modo interdicendique contumacibus ſacris, hoc eſt, eos excommunicandi, ut dicitur.

Jam inde ab initio, cum ubique ferè gentium flamines ſacerdotes præeſſent, & illis alii, qui archiflamines, id eſt, primarii ſacerdotes nuncupati ſunt, ad quos ſacrorum omnium ratio referebatur, placuit auctore Apoſtolo Petro, *ſicut D. Clemens in ſuæ Chriſtianæ religionis compendiario libello perhibet*, ut ſimiliter in ſingulis gentium, quæ religionem in poſterum complecterentur, urbibus in locum flaminum Epiſcopi ſubſtituerentur, & in qualibet provincia archiflaminis vice, unus Archiepiſcopus conſtitueretur, cui reliqui illius regionis epiſcopi ſubeſſent: id quod nos in hiſtoria noſtra

Anglica oſtendimus, in Britannia, quæ nunc Anglia eſt, *auct. divo Greg.* eſſe factum. Innocentius quoque *ut in decretis canonicis eſt*, hinc noſtrorum ſacerdotum & epiſcoporum differentiam introductam affirmat. Ii Archiepiſcopi modo primates, modo græcâ voce Patriarchæ, h. e: patrum principes dicti, quatuor principio fuere, Romanus, Antiochenus, Alexandrinus, Hieroſolymitanus: poſtea tranſlatâ Byzantium Imperii ſede, additus eſt & Conſtantinopolitanus. Verum poſthac ambitione paulatim modeſtiam è pectoribus hominum detrudente, plures creati ſunt, uſque venit, ut hujuſmodi ordini plus aliquid dignitatis ac majeſtatis acceſſerit. Et quoniam hiſce pontificibus ſedes in iis præſertim locis, qui inſigniores eſſent, datæ ſunt, idcirco & Métropolitanos vocamus quod unuſquiſq; hodie in ea præſit urbe, quæ ejuſdem provinciæ Metropolis, i.e. mater ac caput eſt. Primates tamen ac Patriarchæ antecellunt anctoritate Archiepiſcopis Metropolitanis, ſicut patet ex decreto Aniceti, qui ſtatuit, ne Epiſcopus crimen metropolitani ſui ad alium niſi ad Primatem, aut ad ſedem Apoſtolicam deferret. Ejuſdem etiam decretum fuit, ne Archiepiſcopi niſi ex ſingulari titulo, primates nominarentur. Ii autem meritò Patriarchæ vocantur, cæteri Archiepiſcopi nominantur, vel, ut quidam volunt, Metropolitani. Hos Clemens primus Pallio, cujus uſum introduxit ipſe primus, ornavit, voluitq; ut eis crux præferretur, quibus nunc potiſſimum inſignibus ab reliquis Epiſcopis diſtinguntur. Marcus tamen pontifex inſtituit, ut Epiſcopus Oſtienſis, quod ab eo Romanus conſecraretur, pallio quoque uteretur. Eſt autem Pallium veſtis ſumma lanea & candida, cui utrinque pendent duæ faſciæ & ad humeros circulus ductus, ac quatuor purpureis crucibus inſignita eſt. Hujus ſanè inſignis rationem divus Gregorius *ad Maximum Epiſcopum Salonitanum ſcribens*, ſcienter reddit, qui dicit illud humanitatem & juſtitiam ſignificare,
ut

ut ii qui illo utuntur foris ſubmiſſè ſe gerant, id eſt, mites ſint, & intus animum æquum habeant, hoc eſt, Iuſtitiam colant. Ex eodem quoque fonte manavit inter reliquos initiatorum ordines, diviſio officiorum, ut Archidiaconi, Diaconis, Archipresbyteri, Prèsbyteris, & iis omnibus Præpoſiti vel Decani, quos vocant, præeſſent, quibus par quoque crevit honor. Hinc etiam inſtituta ſunt Collegia ſacerdotum, qui in templis præſertim cathedralibus omni tempore ſacris operam darent. Hos græcè Canonicos, hoc eſt, regulares vocamus, ut qui ritè inſtituti, cæteris vivendi normam præberent. Iſtorum autem collegarum abhinc ccc. & eò amplius annis, apud noſtros Anglos tempore regis Iohannis, cum humana pariter ac divina permiſta forent, divortium factum eſt: ſed auctor ſectæ non traditur, quòd ſciam, ſi non fuit diſcordia, quæ fortè voluerit aliquot ex collegio pecunioſos ſacerdotes pretio ſejunctos aliis dominari. Id enim temporis cum regis Ioannis edicto cuncta paſſim templa ſpoliarentur, aliqua diruerentur, ſacerdotum bona prædæ darentur, facilè omnis adminiſtrorum grex diſſipatus eſt: Poſtea mortuo rege accidit, ut Canonici ad ſua redierint Collegia, & eos qui primi fuerunt oportuerit erogare pecuniam, tam ad ædes ſacras ſarciendas, quàm ad ea comparanda, quæ ad cultum pertinerent divinum. Hinc igitur factum eſt, ut nonnulli canonici curam rerum omnium collegii ſuſceperint, reliquis collegis forſitan ſuæ cauſæ indormientibus, ſolique emolumenta capere cœperint, quæ patres olim cunctis juxta collegis canonicis conſtituerint, qui ſuo tempore ſacris operam dediſſent. Ita Republica collegarum in paucorum poteſtatem deducta, aut tunc, aut ſtatim poſt, ii novi principes canonici nullos ex canonicis ab epiſcopo factis, in ſuam ſocietatem admittebant, niſi pretio: quod partim ad ſarta templorum tecta tuenda, partim ſibi, partim verò templi miniſtris partiebantur: & ut ea emptio non videretur fieri contra ac

liceret,

liceret, à Romano Pontifice impetrarunt, ut à venientibus in ſuum novum collegium, ſine criminis nota, pecuniam acciperent. Hodiè qui in collegiis ſacerdotum ita dominantur, vulgo Reſidentiarii vocitantur, quod ad templa ſoli maneant: nam licet alii canonici dies noctesque in templis, ad res ſacras laborem, curam & operam impenderent, nihil tamen lucrificarent. Durat inſtitutum variis legibus ab ipſis reſidentibus corroboratum: ſed una quidem lex illa primaria eſt, ut domos maxime hoſpitales habeant & præſertim divitibus, qui ad eos pro ſuo jure continenter confluunt, id quod invidiam illis reprimit, cum ita menſis ſervire cogantur. Atque ex eo inſtituto ſecutum eſt, ut bona pars Canonicorum ex ſuis collegiis expulſa ſit, quando multi illorum ſeu religionis, ſive paupertatis causâ nolunt neque poſſunt pretium dare, qui non prohibiti dubio procul, in obeundis ſacris tam libentiſſimé quam diligentiſſimé ſuum officium præſtarent. Quapropter haud fortaſſe ab re eſſet, ſi patres præſcriptum canonicis quondam à collegiorum fundatoribus datum, tandem aliquando ſervandum curarent, prout alibi ubique gentium, illud ipſum inviolatum eſſe conſtat. Item ut homo homini facilè ſemper præſtat: ita expedit, ut majora munia præſertim ſacra illis deferantur obeunda, qui doctrina & vitæ ſanctimoniâ aliis antecellunt, id quod Chriſtus admonuit, cum dixit: Homo quidam peregre proficiſcens vocavit ſervos ſuos, & tradidit illis bona ſua, & huic quidem dedit quinque talenta, alii autem duo, alii verò unum, unicuiq; ſecundum propriam virtutem. Quapropter Antherus pontifex cenſuit Epiſcopum omiſſo primo Epiſcopatu, ad alterum neceſſitatis causâ, & utilitatis, non ſui ipſius, ſed creditarum ovium, poſſe transferri, quod antea per decretum Nicenæ ſynodi fieri minimè licebat. Et Antherum illud monuiſſe, crediderim, quod Petrus ea de cauſa, relictâ Epiſcopali ſede Antiochenâ, ſe Romam contulerit, ibique aliquot annos Epiſcopatum

patum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

patum obiverit. Cæterum hodiè à pleriſque contra fit ad utilitatem ſuam, non ad ſuſceptum munus reſpicientibus, ut habeant undè ſe mollius curent. quibus haud dubiè Dominus tempore ſuo dicet, Servi mali: tollite itaque ſervos inutiles, & ejicite in tenebras exteriores, illic erit fletus & ſtridor dentium. Cum per hunc modum Epiſcopi & Archiepiſcopi dati eſſent, qui in ea incumberent, quæ in ſuorum ſacerdotum rem eſſe ducerent juſque dicendo reddendoque illos regerent, Cajus primus ſtatuit, ut ſacerdos ne coram judice prophano conveniri poſſet, quo ſic cunctos deterreret, ne Chriſtos Domini tangerent. At ne quiſquam fraude dolove circumveniretur, Eutychyanus ſanxit, ut accuſatio coram judice ſcripto conſtaret, ſicut Cornelianum decretum eſt, ne quis à ſacerdote, niſi religionis causâ, exigeret jusjurandum: quod non credentibus & ſuſpicioſis faciendæ fidei causâ, inſtitutum conſtat, cujus apud veteres talis fuit forma Cicero *ad Appium Pulchrum*: De me tibi ſic conteſtans omnes Deos, promitto. Et Æneas *ad Dionem. apud Vergilium*:

Funeris heu! tibi cauſa fui, per ſydera juro.
Per ſuperos.

Aut per rem charam mos fuit jurare. Ovidius ad amicam, quæ pejeraverat:

Perque ſuos illam nuper juraſſe recordor,
Perque meos oculos, & doluere mei.

Item *teſte Feſto*, lapidem ſilicem tenebant juraturi per Iovem, hæc verba loquentes: Si ſciens fallo, tum me Dieſpiter ſalvâ urbe arceque bonis ejiciat, ut ego hunc lapidem. Præterea nulli, *quemadmodum teſtatur Livius*, licebat magiſtratum plus quinque dies, niſi qui juraſſet in leges gerere. Hunc pene morem pontifices noſtri reges, ſacerdotes, prætores ac cæteri omnes præfecti ſervant, qui ita jurant antequàm ad ea munera obeunda admittantur. Sed illud maximum jus erat jurandum quod quiſque nomine fidei dabat, ita ut: *teſte*

Dio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Dionyſio, magiſtratus plurimos litium diſceptationes ex fide dijudicarent. Quapropter Numam Fidei deæ templum poſuiſſe, ſacraque fieri inſtituiſſe idem tradit. Apud Hebræos talis fuit uſus. Hieremias: Et jurabis, vivit Dominus in veritate, & judicio, & juſtitia. Hos enim, *ut ait Hieronymus*, jusjurandum habet comites, quibus ſi caruerit, perjurium erit. At Abigail uxor Nabal ad David, Nunc ergo domine mi, vivit dominus, & vivit anima tua. *Hiſtoria eſt in prima regum lib.* Apud nos ita jurat Apoſtolus: Teſtis eſt mihi Deus. Sed longè uſitatiſſimus jusjurandi modus eſt, per Euangelium, quem Iuſtinianus Imperator, *ut in eo libro eſt quem Authenticum appellavit, titulo de ſanctiſſimis Epiſcopis*, inſtituit. Poſtea ita uſu venit, ut hodie qui jusjurandum jurat coram magiſtratibus, ut plurimum Euangeliorum librum âut dextra manu tangat, aut oſculetur, dicens. Ita me Deus, & hæc ſancta Euangelia juvent! quod quemadmodum Euangelium noſtræ religionis fundamentum, nulla de cauſa violari debet, ita Iusjurandum nullo pacto frangendum ſit. Quod autem noſtri pontifices ſolent contumaces, hoc eſt, ſuperbos ac idcirco juris contemptores minimeque obedientes, aut delictum aliquod delinquentes excommunicare, ut vulgò dicunt, illiſque ſimul interdicere ſacris, hoc ex Iudæis ſumptum eſt, quorum moris fuit, eos ignominiæ cauſâ extra Synagogam, id eſt, congregationem ejicere, qui dicto minus audientes, contra legem vel pontificum ſeu populi mandatum aliquid feciſſent, quod perinde erat atque apud nos interdicere ſacris: illudque verum eſſe Euangeliſta Ioannes affirmat, ſcribens: Iam enim conſpiraverant Iudæi, ut ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtum, extra Synagogam fieret. Alludit ad illud & Paulus *ad Corinth. Epiſt. priore, c.* 5. cum jubet, ut ſtuprator ſuæ novercæ exterminetur, quo ſic pœnitendo tanti ſceleris animam non amittat, ita ſcribens:

bens: Tradatur Satanæ ad interitum carnis, quo ſpiritus ſalvus ſit in die Domini Ieſu. Hos religionis hoſtes divus Cyprianus abſtentos paſſim appellat, quod reliqui homines ab eis abſtinere debeant: qui tamen utitur ſupino iſtius verbi abſtineo, minimè uſitato. Reperio hunc puniendi morem à Druidibus Gallorum ſapientibus quondam uſurpatum: illi enim *uti Cæſar in ſuis commentariis teſtatur*, ſi quis aut privatus aut publicus eorum decreto non ſtetiſſet, ſacrificiis interdicebant. Et hæc pœna apud eos graviſſima, quoniam quibus ita erat interdictum, ii in numero impiorum ac ſceleratorum habebantur, ab iis omnes decedebant, aditum ſermonemque defugiebant, ne quid ex contagione incommodi acciperent, neque iis petentibus jus reddebatur, neque honos ullus communicabatur. Hæc omnia ita cum noſtra religione conſentiunt, ut non temere quis crederet nos hujuſmodi devovendi execrandiq; modum potius ab ipſis Druidibus, quàm à Iudæis eſſe mutuatos. Itaque hoc unicum telum, terrificumque Fulmen eſt, quo pontifices noſtri ſolo nutu mortalium animas etiam ultra tartara mittunt, propter quod minus utique eſt in quenquam præcipitanter torquendum. Iſtud cenſuræ, id eſt, correctionis genus apud veteres Chriſtianos in uſu fuit, id quod Tertul. *in Apologet.* apertè demonſtrat, cum meminit de eorum conventibus, ita ſcribens: Ibidem etiam exhortationes, caſtigationes, & cenſura divina: nam judicatur magno cum pondere, ſi quis deliquerit, ut à communicatione orationis, & conventus, & omnis ſancti commercii relegetur: præſident probatiſſimi quique ſeniores honorem iſtum non pretio, ſed teſtimonio adepti.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

CAP. XIII.

Qui primi inſtituerint, ut Virgines Conſecrarentur, & undè fluxerit mos Velandi caput, illudque Aperiendi viris principibus, atque Oſculandi pontificum pedes & manus, item Oſculo ſalutandi, ac ipſos pedes mutuò lavandi.

Quod virgines ſacrantur, id eſt, vota caſtitatis facientes religioni addicuntur, Pii primi præſcriptum eſſe videtur, *quod in decretis canonicis eſt:* Virgines non velentur ante XXV. annos, niſi fortè neceſſitate periclitantis pudicitiæ virginalis. Et non ſunt conſecrandæ, niſi in Epiphania, & in ſabbato Paſchæ, & in Apoſtolorum natalitiis, niſi mortis cauſâ urgente, *& reliq.* Porro eam prærogativam Apoſtolorum feſtis diebus datam ajunt, quod illi ante omnes, virginitatis amatores cultoreſque fuiſſent. Id initium fuiſſe monacharum, ac incrementum inde ſuum ſenſiſſe, declarat decretum Soteri, qui ſecundo loco ſucceſſit Pio. Is inſtituit, ne monacha ulla pallam, quam vocant, attrectaret, neve thus in acerram poneret, dum ſacrificia fierent. Fuit ille annus ſalutis circiter CLXXV. Vndè videtur monacharum inſtitutum jam tum apud Romanos non fuiſſe ignotum. Quare miror quoſdam eſſe, qui tradant Marcellam, quæ cum Hieronymo familiaritatem habuit, primam fœminarum auſam eſſe illud Romæ profiteri. Verùm ab ipſis Apoſtolis ortum videtur, ut mulierum ſacrarum congregatio in Chriſtiana religione eſſe cœperit. Cum enim Paulus *priore Epiſt. ad Timoth.* ſcribat: Viduas honora, quæ veræ viduæ ſunt: porro, quæ vera vidua eſt ac deſolata, ſperat in Deo: *& ſubjiciat:* Vidua eligatur non minor annis ſexaginta, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis ho-

minum

minum teſtimonio comprobata, ſi filios educavit, ſi fuit hoſpitalis, ſi ſanctorum pedes lavit, ſi afflictis ſubminiſtravit, ſi in omni opere bono fuit aſſidua: *item pergat.* Quod ſi quis fidelis, aut ſi qua fidelis habet viduas, ſuppeditet illis, & non oneretur Eccleſia, &c. apparet viduas veras & deſolatas, hoc eſt, *ut Chryſoſtom. ſentit*, rerum omnium humanarum curas negligentes, ſpeſque ſuas in Domino ponentes: jam tum electas, ac Eccleſiæ, id eſt, communitatis ſumptibus nutritas, & denique tales propemodum fuiſſe, quales nos hodiè habemus monachas, excepto quod noſtræ non modò ſecundum Apoſtolicum præſcriptum ſexaginta annis, ſed ut plurimum viginti minores eliguntur: quæ cum aliquando carnis titillatione impulſæ à continentiæ legibus aberrent, profecto religio non mediocre inde damnum ſui honoris facit. Quippe ideò Apoſtolus, *teſte Ambroſio, in libro de Viduis*, juniores viduas minus recipiendas in numerum Eccleſiæ viduarum decrevit, quod illæ haud facilè poſſent præſtare officia, quæ ad veras viduas pertinerent. Hinc perſpicuè intelligere liceret, jam-tum cœpiſſe fœminas per hunc modum Deo dedicari, & Apoſtolos primum, ac deinde noſtros pontifices exemplo Veſtalium virginum, induxiſſe fœminarum religionem in Eccleſiam Dei, ut uterque ſexus domino in caſtitate ſerviret. Sicuti velare caput ſecundum Apoſtoli ſententiam eſt, qui *ad Corinthios* ait: Omnis vero mulier orans aut prophetans non velato capite, dehoneſtat caput ſuum. Vnde Linus ex mandato Petri conſtituit, ne qua mulier niſi velato capite, templum ingrederetur: quod videtur ab Hebræis accepiſſe, quorum fœminis, *ſicut ait Tertul. lib. de Corona militis*, tam ſolenne fuit velamen capitis, ut inde internoſcerent. Item pontifici non licebat caput aperire, dicente Moſe: Pontifex caput ſuum non diſcooperiet: vel à Latinis ſacerdotibus mutuatus, ut per hoc quoque ſic eorum ritus ad hone-

ſtiores

ſtiores verteret uſus. In ſacrificiis enim, *quemadmodum ait Plutarch. in Problemat.* Itali, auctore Æneâ obnubebant caput, quod is cum rem divinam faceret, prætereunte Diomede qui *teſte Servio*, Palladium, quod ex oraculo juſſus erat reddere Trojanis, tunc referebat, ne cognitus interrumperet ſacrificium, caput velavit, atque ita conſpectum hoſtis evitavit. Commemorat rem hanc Maroniânus Helenus *in tertio Æneid.*

Et poſitis aris, jam vota in littore ſolves,
Purpureo velare comas adopertus amictu,
Ne qua inter ſanctos ignes in honore deorum
Hoſtilis facies occurrat, & omnia turbet.
Hunc ſocii morem ſacrorum hunc ipſe teneto.
Hac caſti maneant in relligione nepotes.

Cæterùm apud Arabes & Carthaginenſes, fœminæ non modò religionis, ſed honeſtatis cauſâ, caput & faciem velabant, quod velâmen pro galea illis eſſet: *auctor Tertullianus, qui de ea re librum ſcripſit.* Magiſtratibus verò & aliis potentioribus caput aperimus tanquam omnia noſtra illis patere debeant. *Idem Plutarch. auctor.* Hinc haud dubiè nobis mos eſt, & orare aperto capite, & ſuperiores revereri, id quod Apoſtolus voluit dicens: Omnis vir orans, aut prophetans velato capite, probro afficit caput ſuum. *Hæc ille.* Sed ad rem redeamus. Eſt igitur ſacrandarum monacharum inſtitutum multo vetuſtius, quàm quævis alia monachorum religio: eſt item excellentius: quippe nulla, *ut ait Auguſtinus de Bono virginali*, virgo ſacra naſcitur, nec eſt hæc proles carnis & ſanguinis. Si harum quæritur mater, Religio eſt, Non parit virgines ſacras, niſi virgo illa, quæ deſponſata eſt uni viro, id eſt, Chriſto, Talis virgo ſacra fuit Petronilla, talis Cæcilia, talis Agnes. Poſtea in collegia coivere, ac ſanctiſſimis vivendi legibus à patribus acceptis, vitam virginitate dignam agere cœperunt. Mos deoſculandi pedes pontificum, ne longè exempla

petamus, à Chriſto præceptore noſtro cœpit. Is ſummus ſacerdos & pontifex maximus tulit, ut mulier quæ erat in civitate peccatrix, *ſicut teſtis eſt Lucas*, ſibi pedes primum flens lachrymis rigaret, capilliſque tergeret, ac deinde deoſcularetur, veluti apud Hebræos mos fuerat Chriſtos Domini venerari. Voluit item procul dubio Cornelius pedes Apoſtoli centurio Petri oſculari, ſed pater manſuetudinis plenus id fieri non eſt paſſus, qui elevans eum ſibi ad pedes jacentem, dixit: Surge, & ego ipſe homo ſum. O vocem memorabilem, atque ſalutarem! ſi benè multi hodiè ſeſe quoque homines tantum eſſe perpenderent, qui propterea quod ſacerdotio præditi ſint, planè ſe reliquorum mortalium longè poſt hominum memoriam imperioſiſſimos dominos præbent, non comunes patres, uti fieri deberet. Ita uſu venit, ut nos pontificum noſtrorum pedes exoſculemur: illudque inſtitutum à Romanis pontificibus dixerim, quo mos ille oſculandi antiquus à Deorum etiam cultoribus ſervatus, ad veram pietatem uſurparetur. Perinde quandoque expedit, ad alliciendos hominum animos ad veram religionem, ut quod apud illos honori antea fuerat non tollatur penitus, ſed ſanctiore inſtituto ad conſimilem adhibeatur cultum. Nam, *ut Plutarchus teſtatur* ſacerdotibus Romanis nec habere, nec petere magiſtratum permittebatur, lictore tamen & ſellâ curuli utebantur, ut iis deliniti ultra non quærerent: in templis prope januam lecticam habebant tanquam cuſtodes & refugium: pedes iis reliqui oſculabantur. Quin & aliis ſummis viris id genus honoris habebatur, cujus rei teſtis eſt Seneca, ſcribens Cajum Cæſarem porrexiſſe ad oſculandum ſiniſtrum pedem Pompeio Pœno, ut ita oſtenderet ſocculum auratum, margaritiſque diſtinctum. Idem Pomponius Lætus affirmat, ita ſcribens: Imperatores antea manus exoſculandas nobilibus præbebant, pòſt ſuis manibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

nibus ſublevabant ad oris oſculum: vulgus genua exoſculabatur. Diocletianus edicto ſanxit, uti omnes ſine generis diſcrimine proſtrati pedes ſibi exoſcularentur, quibus etiam venerationem quandam adhibuit, exornans calceamenta auro, gemmis & margaritis, quod feciſſe antea Cajum Caligulam memorant. Is honos hodie Romano pontifici fit, qui adeuntes ſe ad ſacra pedum oſcula admittit: cæteri verò antiſtites dexteram manum averſam adeuntibus religioſè oſculandam porrigunt, quod vel ab ethnicis ſumptum conſtat. Plinius enim *libro undecimo* dicit religionem aliquam eſſe in dextera, quæ in fide porrigitur, quæ oſculis averſa appetitur, Teſtatur idem Apulejus *libro Aſini ſui ſecundo*, ubi *cum de Propheta Aegyptio meminit*, ait: Et cum dicto juvenem quempiam linteis amiculis intectum, pedeſque palmeis baxeis indutum aduſque, deraſo capite producit in medium, hujus diu manus deoſculatus, & cætera. At contra faciebant Numidiæ reges, qui *teſte Valerio Maxim.* more gentis ſuæ, nulli mortalium oſculum ferebant. Solemus inſuper & oſculo ſalutare, id quod antiquum eſt, quando ſatis conſtat Hebræos ſic conſueviſſe in oſculum excipere hoſpites, atq; hoc pacto ſalutare adeuntes ſe. Ad hunc modum Iacob ut vidit puellam Rachel, ore eſt prius oſculatus, quàm illi indicaret ſe ejus eſſe amitinum: Et Laban pater ipſius Rachel ut novit Iacob filium Rebeccæ ſororis ſuæ, complexus eſt eum ruens in oſculum. Sic Chriſtus ſalutantes ſe oſculari ſolitus erat: ſic Paulus benevolentiæ animorumque charitatis oſculo ſalutandum cenſuit, qui *in extrema ſecunda Epiſtola ad Corinth.* ſcripſit: Salutate vos mutuò ſancto oſculo. Hinc ego dixerim apud Romanos inſtitutum fuiſſe, ut mulieres cognatos ore oſcularentur: cujus rei etſi Plutarchus *in Problemat.* alias ponit cauſas, quod mulieribus Romanis vini uſus interdictus eſſet, & idcirco ne bibentes late-
rent

rent, ſed domèſticorum congreſſu redarguerentur, oſculandi conſuetudinem introductam. An quod mulieres Trojanæ, cum ad Italiæ littus acceſſiſſent, & viri ad unum omnes in terram deſcendiſſent, naves incenderunt, quia ſe jam diuturni laboris pertæſas maris tæderet, quæ metu deinde virorum pavidæ, oſculando ac blande appellando mitigaſſent eorum animos, ſibique reconciliaſſent? Hinc manſit poſtea conſuetudo, ut hac inter ſe comitate uterentur, fuitque præcipuum cognationis ſignum, poſt cognatorum connubia lege prohibita: quod nunc ubique gentium ſervatur & præſertim apud Anglos, quorum mulieres non cognatos modò, ſed quoſcunque generatim oſculo tantum ſalutant, reſalutantque, & illud quidem prioribus, ut dicitur, labris, tam decentiſſimé quàm honeſtiſſimé faciunt. At quæ regio ſunt ſanguine editæ, non oſcula inferioribus libant, ſed manum averſam porrigunt, perinde ac viri inter ſe ſalutationis cauſâ ſolent dextram jungere dextræ. Quod ſacerdotes ante diem feſtum Paſchæ ſibi invicem, quodque profani qui ſuperiores ſunt, inferioribus pedes lavant, id fuit etiam Chriſti inſtitutum, qui ut humanitatis documentum omnibus præberet, Apoſtolis pedes eodem die lavit, quibus, *prout Ioannes commemorat*, & dixit: Vos vocatis me Magiſtrum & Dominum, & benè dicitis, ſum etenim. Si ergò ego lavi pedes veſtros Dominus & Magiſter, & vos debetis alter alterius lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum Ego feci vobis, ita & vos faciatis. Quod inſtitutum manſit poſtea cum oſculandi ritu, & utrumque commemorat Tertullianus *libro ad Vxorem altero*;

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Cap. XIV.

Qui primi apud Romanos inſtituerint ſacerdotes Flamines, Virgines Veſtales, Pontificem Maximum, Salios, Feciales, Patrem patratum, Regem ſacrificulum, Augures, Epulones, Sodales, Titios, & Arvales, ac ſingulorum officia, & quæ procurarent ſacra, & de primo Lectiſternio, atque librorum Sibyllinorum origine.

Flamines, id eſt, ſacerdotes, Numa Pompilius ſecundus Romanorum Rex inſtituit: is enim Rex creatus nihil prius habuit, quàm præferocem populum ad pacis & juſtitiæ cultum à rei bellicæ ſtudiis avertere, ſacriſque obligare. Itaque primùm conſtituit annum ad curſum lunæ, digeſtum in duodecim menſes, *uti alio eſt loco à nobis dictum*, feſtoſq; deinde dies: Flaminem unum Iovi creavit, qui Dialis eſt dictus, eum inſigni veſte, curuliq; ſellâ ornavit. Is mortuâ uxore, *ut ait Plutarchus in Problemat.* ſacerdotio ſe abdicabat, velut alter cenſor vita privato collega, magiſtratu abibat. Non vehebatur equo, neque noctem unam extra Vrbem manebat, ut ſi longius profectus eſſet, ne ſacra ejus abſentia negligerentur. Item jurare eidem minimè licebat, eo quod tormenti quoddam genus ſit homini libero jusjurandum præſertim ſacerdoti, cui cum divina credita ſint, parvam habere fidem, abſurdum cenſetur. Vtinam utrumque noſtri attenderent, Epiſcopi in primis, qui ad ſuum munus fungendum haud ſemper præſtò ſunt, propter quod res religionis meliore in caſu minus ſunt: & noſtri magiſtratus, qui volunt pro re etiam minima, ſacerdotes

tes jurejurando adigere, cum iis in primis illud tantum fari liceat, Eſt, eſt, Non, non. Sed domum repedemus. Duos deinceps Numa adjecit flamines: Marti unum, alterum Quirino. Plutarchus hujus rei auctorem facit Romulum, aitque ab eo flamines Iovi & Marti, non à Numa creatos: cui opinioni Livius minimè aſſentitur. Hos ab inſigni quod capite geſtabant, quaſi filamines dictos exiſtimant quidam, alii à pileis, quaſi pilamines: ſed infula quæ illorum capitibus hærebat, quæ flamina, *ut Dionyſius ſcribit*, eſt dicta, iis verius, quam vox alia, nomen dedit. Item virgines Veſtales Numa legit. Quæ ſacra in Italiam per Æneam adducta fuerunt. Vergilius:

Sic ait, & manibus vittas Veſtamque potentem,
Æternumque a dytis effert penetralibus ignem.

Veſtam matrem Saturni, & alteram ex Ope filiam ferunt: de hac virgine Ovidius *in Faſt.*

Semine Saturni tertia Veſta fuit.

Et modò eam ignem ponit, dicens:

Nec tu aliud Veſtem, quam vivam intellige flammam.

Modo terram:

Sic inceſta perit: quia quam violavit, in illa
Conditur, & tellus Veſtaque numen idem eſt.

Benè convenit, ut Veſta terra ſit, & ignis, quia terræ incluſus eſt ignis, i.e. naturalis calor, quibus cuncta producuntur. Poſuit illi templum Albæ Aſcanius. Fuit & Romæ ædes inter Palatium & Capitolium, formâ penè ſphæricâ, quæ terra pingitur, conſtituta. Tradit Aulus Gellius primæ, quæ hujuſmodi ſit adhibita miniſterio, Amatam nomen fuiſſe, ac propterea reliquas deinceps omnes Amatas appellatas, dicique non electas, neque creatas veſtales, ſed captas, eo quod capiebatur à pontifice de manu patris veſtalis virgo: neq; capi poterat minor annis ſex neq; major decem, & quæ ex ſervis nata, aut corpore manco, ſenſuve diminuto foret. Romæ primo Gigania & Berenia captæ, mox totidem additæ, Camil-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Camilia & Tarpeja. Huic numero Servius Tullius duas noviſſimè adjecit. Hæ decem primos annos ſacrorum ritum perdiſcebant, totidem deinde operam dabant ſacris, tertio decennio rudes & nuper captas inſtruebant: poſtea verò ſi qua id ætatis nubere voluiſſet, fas erat alterum mallet ſequi. Cæterùm quando illis, quæ conjugium ſecutæ fuiſſent, malè vertiſſet, plures ad mortem uſque in religione perſeverabant. Stipendium iis Numa de publico ſtatuit, & eas denique perpetuâ virginitate aliiſque cæremoniis venerabiles fecit: carpento vehebantur, magiſtratuſque illis aſſurgebant, ac fortuito ocurſu ſontem ſupplicio eximebant: ignem perpetuum ſervabant, qui ſi per incuriam extinctus eſſet, cuſtos flagro à pontifice maximo, cui ſuberant, cædebatur. Si qua inceſti convicta eſſet, ante ora civium mœſto ſilentio offerebatur, vivaque circa Collinam portam, in ſubterraneum ſpecum dimiſſa, terraque ſtatim ſuperinjecta necabatur. Atque hoc ſacerdotium Alba oriundum per hunc modum fuit Romæ inſtauratum. Pontificem præterea Maximum Numa Martium Marci filium ex patribus creavit, cujus poteſtati omnia ſacrorum jura ſubjecit, ac quibus hoſtiis, quibus diebus ad quæ templa ſacra fieri oporteret, formulam docuit, conſtituitque eum, *teſte Feſto*, judicem ac arbitrum rerum æque divinarum ut humanarum. Fuit id, credo, certum portentum, quo eſt ſignificatum, urbem Romam poſtremò perinde pontificiâ majeſtate qua nunc late patet, gentibus moderaturam, atque olim potentia imperaſſet. Idem Gradivo Marti duodecim ſacravit Salios, tunicæque pictæ inſigne dedit, & ſuper tunicam æneum pictori tegumentum, cœleſtiaque arma, quæ ancilia appellantur ferre, ac per urbem ire canentes carmina, cum tripudiis ſolenique ſaltu, undè nomen traxerunt, juſſit. Videtur Numa in hoc, velut in pleriſque aliis, Hebræos æmulatus: legimus

n. Da

n. David ante arcam fœderis ſaltando proceſſiſſe. Ancile ſcutum breve ac rotundum, regnante ipſo Numa è cœlo lapſum in ſævientis peſtis remedium, vulgò crediderunt· Ovidius *in Faſtis:*

Ecce levi ſcutum verſatum leviter aura
Decidit à populo clamor ad aſtra venit.

Et infert:

Atq; ancile vocant; quod ab omni parte reciſum eſt:
Quaque oculis ſpectes, angulus omnis abeſt.

Et cum Aruſpices reſpondiſſent, illic fore orbis imperium, ubi ancile illud conſiſteret, diligentia Numæ, ne ab hominibus unquam auferri poſſet, à Mamurio fabro multa ſimilia facta ſunt, & in templo Martis poſita. Inter tot ſacros ordines poſuit & Feciales ſacerdotes, quibus id dedit negotium, ut Romani nullum injuſtè bellum inferrent cuiquam. Cnejus Gellius Annalium ſcriptor id ab Ardeatibus prodidit acceptum, alii ab Equiculorum gente. Satis conſtat Numam bellum Fidenatibus indicturum ob excurſiones in Romanum agrum factas, ne non omnia ritè fierent, Feciale jus & collegium poſtremò conſtituiſſe. Ii ſi qua per injuriam Romanis adempta eſſent, repetebant ab hoſte: quæ ſi minus reddita eſſent, bellum compoſito ad id carmine indicebant. Pari poteſtate petentibus juſtè res, dabant ſontes ad ſupplicium, legatorum injurias vindicabant. Ad hos item pertinebat fœdera jure percuſſa tueri, pacem ſancire, eandem ſi minus legitimè pacta eſſet, irritam facere, & ſi quid Imperator vel exercitus deliquiſſet ſcelus expiare. Feciales autem à fero ſive à facio dicti, quod apud eos belli paciſque ferendæ ſeu faciendæ jus eſſet. Fuit & ſacerdotium Patris patrati, qui Romæ ad jusjurandum patrandum, hoc eſt, ad fœdus ſanciendum eligebatur: fecialis eum faciebat, verbena caput capilloſque tangens. Primus Romæ facialis Marcus Valerius patrem patratum Spurium Fuſium fecit. Poſt exactos reges, cœpit Rex ſacrificulus creari: is primus fuit Manius Papyrius, qui, ne in re ulla regis præſentia

deſideraretur, ea ſacra obibat, quæ reges facere conſueviſſent. Et id ſacerdotium pontifici maximo ſubjecere, ne quid regium nomen recenti libertati officeret. Erant præterea augures, de quorum origine alibi diximus. Epulones qni indicendi Iovi ceteriſq diis epulas poteſtatem habebant, veteres pontifices inſtituere: nam, *ut inquit Cicero*, pontifices propter multitudinem ſacrificiorum, treis viros epulones eſſe voluerunt, qui triumviri epulones appellabantur. Iis poſtèa præpoſitus eſt Rex ſacrorum, id eſt, ſacrificulus. Additi deinde fuerunt alii tres viri, qui ſacris libris legendis carminibuſq; Sibyllæ præeſſent. Iſti quoties prodigia magnos aliquos rerum eventus auſpicantia emergerent, lectiſterniis ad pulvinaria deorum factis, ſacris ſuppliciiſque placabant, qui & Sodales Titii vocabantur, ſic ſeptemviri epulones dicti ſunt. Hos Titios ſodales, *auct. Corn. Tac.* Romulus inita cum Tito Tacio ſocietate, primus creavit. Idem primus, *uti Plin. perhibet*, Arvales ſodales inſtituit, ſeque inter alios, duodecimum fratrem appellavit, ut arva fruges ferrent: & propterea ejus ſacerdotii inſigne fuit ſpicea corona: *auct. Gellius*. Sacra quæ iſtiuſmodi ſacerdotibus in primis curæ eſſent, hæc fuiſſe reperio, Lupercalia, Saturnalia, *de quibus alibi meminimus*. Bonæ deæ, quam alii aliam fuiſſe dicunt, ſacra in Aventino in ejus templo fiebant, ad quæ viri non ingrediebantur. Floralia deæ Floræ pridie cal. Maji dicata. Hanc Livius & Dionyſius meretricem fuiſſe tradunt, cui ut deæ ob id magnus eſt habitus honos, quod populum Romanum feciſſet hæredem, quæ & fructibus cunctis præeſſe credebatur: colebatur autem à meretricibus cum coronis & veſtium varietate, temporis lætitiam florumque ſignificantibus. Terminalia, quod Numa Rex Iovi Terminali lapides ſacraſſet, terminoſque poſuiſſet in agris, quo unuſquiſque ſuis finibus contentus eſſet. Romani poſtea ejus pietatis monimenta diu ſervarunt, terminos ipſos

Deos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Deos vocantes, ut fidos agrorum finium cuſtodes: quibus ſacrificabant, non animal ullum immolantes: (nam impium ducebant ſacros cruentare lapides) ſed liba fructuumque primitias offerentes. Vinalia, quæ cauſa vini, ſicut Robigalia cunctorum, circiter VII. Calendas Maji celebrabantur, quia tunc robigo ſegetes ſoleat occupare. Bacchanalia, quæ nos ſupra *libro tertio*, & Livius dicit ex ſenatuſconſulto, ut bonis moribus peſtifera, Româ expulſa fuiſſe: noctu enim fiebant, ubi nudus uterque ſexus impuriſſimè commiſcebatur. Cerealia, Cereris deæ ſacra, quæ Triptolemus primus inſtituit. Sacerdotes veſtibus utebantur albis, & noctu cum facibus currebant, vinum non bibebant. Iuſuper & Iejunium inſtitutum quinto quoque anno, prodigiorum cauſâ. Ovidius etiam à venere abſtineri dicit, quod caſtitati præſit. Solitaurilia, quum tribus hoſtiis diverſi generis tauro, ariete, & verre, immolabatur. Feſtum diem ſeptimontium Plutarchus *in Problematibus* ponit, cnm ſeptimus mons eſt urbi quaſi tum demum finita additus. Quinquatria, qnæ Minervæ calendis Martii quinque dies fiebant, quo tempore, *ut teſtatur Hieronymus*, munus Minerval appellatum, pueri quando vacabant, magiſtro offerebant. Item Quinquatres minores eidem Minervæ ſacri, Idibus Iuniis, quando tibicines perſonati per urbem incedebant, ut illi qui alias ebrii Tybure Romam reducti fuiſſent, indicarentur perſonati eſſe inter alios ignotos. Ovidius:

Cur vagus incedat tota tibicen in urbe,
Quid ſibi perſonæ, quid toga longa velint?
Callidus ut poßit ſpecie nnmeroqne ſenatus
Fallere, perſonis imperat ore tegi,
Admiſcetque alios, ut hunc tibicina turba
Augeat in longis veſtibus ire jubet.

Ac plura alia feſtorum dierum genera vanâ ſuperſtitione obſervabantur, quæ exponere nimis

omninò otioſum foret. Erant & ludorum varia genera, ut Circenſes, Gladiatorii, Megalenſes, ita dicti, quod in honorem Magnæ matris deorum fiebant: Græci enim μέγα magnum dicunt. De iis Herodianus *in Commodo* ita ſcribit: Veris initio ſtato ſolemnique die, pompa Matri Deûm Romani celebrabant: in ea quæ apud quemque ſunt divitiarum præcipua, ſupellexque pleraque imperatoria materiæ aut artis ſpectandæ præferri ante deam ſolent, paſſimque omnibus lùdèndi licentia permiſſa, ſic, ut perſonas induant quas cuique libitum, nullamque non magiſtratuum quoque imaginem, prout cujuſque ſtudium repræſentent, ita ut non temerè à falſis veros dignoſcas: &c. Sed pro hominum ſalute, ludi in primis ſeculares celebrabantur cum lectiſterniis, quorum initium dæmõnum utiquè malorum operatione factum conſtat. Siquidem Valeſius quidam vir locuples, tribus quos habebat filiis peſtilentiâ laborantibus, dum ante focum ſuos penates orat, ut ſalvis pueris in ſuum caput id mali vertatur, ecce tibi! vox repente audita filios ſalvos fore, ſi Terentem duxerit, ibique ex Ditis patris & Proſerpinæ ara petitâ aquâ recrearit. Pater quamvis anxius, quod longius ſibi eundum eſſet, tamen ex ſua villa ire pergit, alteraque nocte ad campum Martium per Tyberim delatus, cum in navi non eſſet ignis, jubetur à gubernatore ire Terentum ad locum proximum, qui audito Terenti nomine, jam certo ſciens eo ſe perveniſſe, quo deorum vocaret oraculum, aquam calefacit, datque bibendam pueris. Illi epota aqua, ſalutari quiete ſopiti, continuò omni morbo liberantur, vocatoque parenti narrant ſe à diis adjutos, admonitoſque ut eo loci mactatis furvis, id eſt, nigris hoſtiis, lectiſternia ac ludi nocturni ad aram Ditis & Proſerpinæ fierent. Valeſius majorem in modum gaviſus incipit primo quoque die terram fodere aræ erigendæ cauſâ, ſed ibidem reperta

ſub terra arâ, Diti patri & Proſerpinæ inſcripta, hoſtias mox immolat, tribuſque continuis noctibus, quia totidem filii morbo levati fuerant, lectiſternia atque ludos facit, aramque terra obruit, prout antè fuerat: Poſt hæc Valerius Publicola, qui primus fuit Romæ conſul, idem ſacrum ægrotantibus ſuccurrendi gratia celebraſſe dicitur, ſed non ſolenni pompa. Ex quo Livius *lib.* 5. de iis ludis ita ſcribit. Triſtem hyemen gravis & peſtilens omnibus animalibus æſtas excepit, cujus inſanabilis perniciei, quando nec cauſa, nec finis inveniebatur, libri Sibyllini ex ſenatuſconſulto aditi ſunt, duumviri ſacris faciundis lectiſternio tunc primum facto, per dies octo, Apollinem Latonamque & Dianam, Herculem, Mercurium, atque Neptunum, tribus quam ampliſſimè tum apparari poterat, ſtratis lectis placavere. Privatim quoque id ſacrum celebratum. Lectis enim antiqui cubantes epulabantur, aut deorum iræ placandæ cauſa, in templis convivia concelebrabantur tribus diis, Iovi, Iunoni & Minervæ: & ſimulachrum Iovis in lectulo ponebatur. Iuno verò & Minerva in ſellis conſedebant, ſiquidem fœminæ cum viris cubantibus, *auctore Valerio* ſedentes cœnitabant. Ita ſeptem epulones convivia celebrabant, ad deorum pulvinaria quæ lectiſternia appellata ſunt. Et hæc origo lectiſterniorum, atque ludorum ſecularium, qui ita vocati ſunt, quod ſemel in uno ſeculo (eſt enim ſeculum centum annorum ſpatium) fierent, tametſi mos non ſemper ſervatus eſt. Iam oportet demonſtrare, & unde libri Sibyllini, de quibus ſupra facta eſt mentio, ad Romanos allati fuerint, quos ſumma religione juxta ac obſervantia cuſtodiebant, & cum dii publicé conſulendi eſſent, ad eos libros tanquam ad oraculum quindecim viri adire ſolebant. Itaque Dionyſius *libro quarto* ſcribit, anum quandam incognitam tuliſſe libros novem ad Tarquinium Superbum, affirmantem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

eſſe eos deorum oraculis plenos, dixiſſeque, velle ſe vendere non minus trecentis Philippeis aureis & rege rem ludibrio habente illam tres coram combuſſiſſe: ac rurſus pro reliquis idem pretium poſtulantem rege tum magis anus inſaniam deridente, tres alios exuſſiſſe, atque iterum rogaſſe ut pretium daret, tum regem miratum conſtantiam mulieris emiſſe libros tres: & quia anus accepto pretio nusquam poſt hæc viſa eſt, jam tum creditum, eam Sibyllam fuiſſe, cui, quemadmodum poëta ait, magnam mentem animumque Delius inſpiraſſet vates: nam Sibylla dicta eſt, quod Dei noſſet conſilium: σιὸς enim lingua Æolica Deus vocatur, βουλὴ autem conſilium. Curabant & Apollinares ludos, qui, *teſte Livio, libro decadis tertiæ quinto*, primûm inſtituti ſunt bello Punico ſecundo, voti Apollini ob victoriam adipiſcendam, hoc eſt, ad expellendum Annibalem ex Italia. Data ſunt prætori duodecim millia æris, ad rem divinam, & duæ hoſtiæ majores, ac juſſum ut græco ritu ſacrum faceret Apollini, bove aurato, & capris duabus albis auratis: Latonæ bove fœmina aurata, & in circo maximo populus coronatus ludos ſpectaret, atque matronæ ſupplicarent, vulgoque apertis januis, in propatulo epularentur, quò dies celeber omni cæremoniarum genere fieret. Plebei conſtituti poſt exactos reges, pro plebis libertate, ſeu pro reconciliatione, poſt ſeceſſum ab ea factum in Aventinum montem. Et demum id genus permulti fuere, qui penitus obſoleverunt. Tantum ex omnibus uſque ad hunc diem durant taurii ſive taurilia ludi apud portam Targeminam quotannis celebrati, qui prius *ſicut tradit Varro*, in circo Flaminio edebantur, &, *auctore Feſto* inſtituti dicuntur, quod regnante Tarquinio Superbo, magna incidiſſet peſtilentia in mulieres gravidas, quæ contracta fuerat ex carne taurorum diu vendita populo: ob hoc ludi taurii dicti: & diis inferis,

feris dicati ſunt. Habebant inſuper & conviviorum celebrationes, quæ aut erant convivia Pontificalia, quæ in ſacrificiisà ſacerdotibus parabantur: aut Triumphalia, quæ poſt victoriam Imperator, vel dux populo dabat: aut Funebria, ut ita honor haberetur demortuo: Dabantur item viſcerationes, id eſt, caro cruda, congiaria & miſſilia, quæ ſpargebantur, ut puta linea, odores, unguenta, cum aliis temporibus, tum maximè Saturnalibus in theatro, *ut Suetonius in Caligula* Sparſit & miſſilia variarum rerum. Atque tale fuit apud Romanos rerum ſacrarum initium, quarum bonam nos partem accepimus, uti appoſite per nos explicatur.

Finis quarti libri.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

POLYDORI VERGILII
VRBINATIS
DE
INVENTORIBUS RERUM.
Liber V.
Caput I.

Vnde noſtris conſuetudo ſit feſtis diebus exornare templa, ac in illis offerre Cereas Imagines, Tabellaſque miraculorum ponere, item convivari, cum quis præſertim ſacerdos primam celebrat Miſſam.

Superiore volumine, quo denique pacto Chriſtiana religio propagata fuerit inter mortales & de initio ſacerdotii apud Hebræos & Romanos, ac noviſſime apud nos, & illud in quot officiorum gradus abiverit, abunde explicavimus. Nunc autem peregrinos ritus ab ethnicis, id eſt, gentibus non Chriſtianis (ἔθνος enim gens dicitur) acceptos, atque reliqua perſe-

quemur

quemur, quæ noſtri jam ſuſcepti ſunt muneris. Cùm igitur multa ab Hebræis, & non pauca ab Romanis cæteriſque ethnicis ad nos inſtituta manaverint, poſcit locus, ut appoſitè ea perinde commemoremus quæ ab his accepimus: atque minimè convenit tacita relinquere, quæ ab illis ſimus mutuati, cum præſertim illa ipſa meliora fecerimus, ad melioremque uſum adhibuerimus. Sunt itaque multi ritus propè germani, ex quibus & hic eſt. Porrò apud nos feſtis diebus templa & domus nuptiales aulæis exornantur, lauro, hedera, aliſque feſtis frondibus veſtiuntur fores, ac veſtibula decorantur coronis: ſparguntur que floribus. Quæ herclè omnia ipſi idolorum cultores antea ſervabant. Vergilius:

Nos delubra Deûm miſeri quibus ultimus eſſet
Ille dies, feſta velamus fronde per orbem.

Et alibi:

--- Et variis florentia limina ſertis.

Item Iuvenalis teſtatur:

Poſtibus & denſos per limina tende corymbos.

Lauros quoque adhiberi ſolitas cauſa gaudiorum, indicat, cum ait:

Pone domi lauros, duc in capitolia magnum
Cretatumque bovem.

Tradit idem Tertull. Quid quod Martinus primus Romanus pontifex hæc eadem quæ in canonicis decretis, *cauſ. 26. quæſt. ſeptima* ſcripta leges, & teſtatur, & vetat? Conſimiliter ritus offerendi cereas imagines ab iiſdem eſt profectus: cum enim Pelaſgi, *teſte Dionyſio Halicar. quem etiam alibi ſuper hac re citavimus*, ſedibus pulſi Dodonam perveniſſent, ibi accepto reſponſo, quo admoniti ſunt, ut Siculorum continentem terram quærerent, in Latium demum poſt multos errores venientes, in lacu Cutillienſi enatam deprehenderunt inſulam, quam Cotilliam nominarunt. Hoc igitur, quaſi omine ſuſcepto has ſibi prædictas eſſe ſedes didicerunt: pulſiſq; inde Sici-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

lienſibus incolis, regionem ipſi tenuerunt: decima præde ſecundum reſponſum Apollini, conſecrata: erectoq; Diti ſacello, & Saturno ara, illum humanis capitibus, hunc virorum victimis placare ſe exiſtimabant, propter oraculum, in quo erat:

Et capita inferno, & patri tranſmittite lumen.
Saturni ſacra, ut quidam volunt, Saturnalia nominantes. Poſt hæc ferunt, Herculem cum Geryonis pecore per Italiam redeuntem, ſuaſiſſe illorum poſteris, ut fauſtis ſacrificiis, infauſta mutarent, offerentes Diti non hominum capita, ſed oſcilla ad humanam effigiem formata, quaſi parva ora, ut pars pro toto foret: & Saturni aras non mactatis viris, ſed accenſis cereis excolentes, quia φῶς non ſolum virum, ſed etiam lumen ſignificat. Indè ergo valuit conſuetudo, ut Saturnalibus & cerei miſſitarentur, & ſigilla, id eſt, oſcilla, arte fictili fingerentur, ac venalia exponerentur, quæ homines pro ſe ac ſuis piaculis Diti & Saturno offerrent. Hæc quodammodo noſtra vaticinabantur ſacra: nam ſic & nos eadem ex cera ſigillaria, hoc eſt, imagunculas templis offerimus, & oſcilla: quoties enim pars aliqua corporis læſa fuerit, ut puta manus, pes, mamilla, ſtatim vota facimus Deo, & ejus divis, quibus mox recuperata ſanitate, illam manum, illum pedem, illam mamillam ex cera formatam offerimus. Quæ conſuetudo ſic increbuit hactenus, ut iſtiuſmodi ſigillaria ab hominibus ad reliqua animalia tranſierint: ſané ſic pro bove, ſic pro equo, ſic pro ove, oſcilla templis ponimus: in qua re quiſpiam verecunde ſcrupuloſus fortaſſis dicet, ſe plane neſcire, an nos priſcorum religionem potius vel ſuperſtitionem æmulemur, cum talia Chriſtianæ Eccleſiæ rectores etiamnum admittant: quando *auctore Catone de Re ruſtica*, ſic Romanorum moris fuit, pro bobus, ut valerent, vota facere: cujus rei modum valde mehercule ridiculum ille ibidem ponit. Hinc etiam con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

conſentaneum eſt fluxiſſe, ut nos quoque cereos offeramus, illiſque accenſis cœlicolas colamus, ſicuti ad Saturni aram eſt factitatum, quod præſertim in feſto Purgationis virginis die obſervatur, ut quaſi ipſi cerei ſint apud nos loco agni aniculi, columbarum & turturum: quæ munera Moſes conſtituit à puerperis luſtrico die ad templum deferenda. At uſus penſilium lychnorum, ſive, *ut Servio placet*, lychinorum, hoc eſt, lucernarum, vel lampadum, quas vocant, à lucernis veniſſe videtur, quas Moſes in tabernaculo accenſas ſervari inſtituerat. Quod verò tabellas in templis affigimus, quibus miracula inſcripta ſunt, ut ea ad poſteros teſtatoria ſint, hoc ex Græcis eſt, apud quos *teſte Strabone libro Geograph.* 8. mos fuit in templo ejus Dei qui auxiliatus eſſet, & præſertim Æſculapii, quod Epidauri inſigne erat, tabellas appendere, in quibus morbi ſanati erant inſcripti. Sic à Romanis ſumptum eſt, ut & ſacerdotes pariter atque profani diebus feſtis convivia non ternis aut ſenis ferculis, ſed vicenis, ſi fieri poſſit, ſuis præbeant amicis. Quinetiam jam ita uſu venit, ut non cenſeatur eſſe feſta ac ſolennis dies, niſi ſit opiparo comitata convivio. Eſt & illud ab iiſdem ethnicis, ut ſacerdotes noſtri cum primùm rem divinam faciunt, hoc eſt, primam celebrant miſſam, conſacerdotes & amicos convivio accipiant, eundemque diem non minus religioſe quam natalem colant, uti auſpicato ſacerdotalem introitum adeuntes: & id quidem non immeritò, quoniam ex illo vita tantùm, ex hoc verò vita ſancta producitur. Ita apud veteres idem dies, quo quis ſacris initiabatur, natalis ſacrorum appellabatur, religioſoſque jentaculo celebrabatur. Vtrunque Apuleius *libro Aſini* 11. teſtificatur cum ita ſcribit: Ex hinc feſtiſſimum celebravi natalem ſacrorum, & ſuaves fuerunt epulæ, & faceta convivia: dies etiam tertius pari cæremoniarum ritu celebratus, & jen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

taculum religioſum. Cæterùm noſtri jam inde à principio conſueverunt in templis die Cœnæ Domini epulari: teſtis Tertullianus, qui *in Apologetico*, *& lib. ad Vxorem 2. de ethnico* ait: Quis enim conjugem ſuam ad dominicum convivium dimittet: Sed de ritu hoc plura *mox infra libro ſexto, capite* 4. commemorabuntur.

CAP. II.

Vnde apud noſtros moris ſit, ſpargere pecuniam in populum, dare Epulum & Strenam, ducere Choreas, edere Spectacula, exire Calend. Maji in agros, currere Calend. Martiis per arva cum faculis accenſis, & per Dominica natalitia miniſtrum quempiam facere Dominum, ac ante initium Quadrageſimæ inducere perſonas.

Præter ea, quæ proximè expoſuimus, ex eodem Ethnicorum luxuriæ fonte manavit, ut cum corona redimitur Romanus pontifex, Imperator & Rex, aliive principes aliquo inſigni honeſtantur honore, mos ſit ſpargere in populum non veſtes, non unguenta, id quod Romanos Imperatores factitaſſe ſuperiore capite oſtendimus, ſed nummos argenteos, vel aureos, quo ſic futuræ liberalitatis ſignum ab inita ſtatim dignitate appareat. Solent ſimul epulum, hoc eſt, publicum convivium civibus & præſertim in nuptiis, dare: quod veteres præcipuè Romani ſive in triumphis, ſive in ludis, ſive in funere ad ſepulchrum, pro hæreditatum facultatibus, facere conſueverant. Iuvenalis:

Vnde epulum poßis centum dare Pythagoreis

Et

Et Tranquillus idem paſſim atteſtatur. Eſt haud dubiò procul & ab iiſdem uſus dandi ſtrenam, id eſt, munus quod in principio anni, boni ominis gratiâ datur: quando idem Tranquillus ſcribit, equites Romanos ſolitos fuiſſe quotannis ſtrenam Auguſto Cæſari in Capitolio etiam abſenti Calend. Ianuar. conferre, quod hodie etiamnum apud nos ubique ſervatur, diverſo tamen modo. Itali enim ſummi viri dant infimis, in Anglia verò inferiores deferunt ſtrenam ſuperioribus, & regi cuncti principes, qui tamen dantibus, aliquid contra donat, quo liberalitas ut boni ominis nuntia mutuò communicetur. Quod etiam ſine munere eum primum anni incipientis diem, more veterum, *ut eſt teſtis Plin.* lætis precibus nobis viciſſim fauſtum generatim ominamur. Item imitamur & gnaviter ipſos priſcos in pſallendo ſaltandoque: nam illi ita in ſtativis feriis factitabant, teſtis Vergilius:

Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.

Idem:

Immemores noſtri feſtas duxere choreas.

Morem autem ejuſmodi choreas ducendi Livius ab Hetruſcis ad Romanos profectum dicit. Sed & hæc omnia Zacharias pontifex ſimul teſtatur, ſimul prohibet: Si quis Calend. Ianuarii ritu ethnicorum colere, vel aliquid plus novi facere propter novum annum, aut menſas cum lampadibus vel epulas in domibus præparare, & per vicos & plateas cantatores & choreas ducere auſus fuerit, anathema ſit. *Scriptum leges hoc præſcriptum in decretis canonic. cauſ. quam ſupra in conſimilem rem adduximus.* Verum quam bellè ſervetur, ex eo licet exiſtimare, quod nunc nulla alia de cauſa ſit gratior feſtus dies juventuti, quàm ut otium ſit ad choreas ducendas, & id cum primis apud Italos. Solemus vel more priſcorum, ſpectacula edere populo, ut ludos, venationes, palæſtras, curſus haſtarum, equorumque ad metam è car-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ē carceribus, recitare comœdias, item in templis vitas divorum ac martyria repræſentare, in quibus ut cunctis par ſit voluptas, qui recitant, vernaculam linguam tantum uſurpant. Sic olim apud Romanos inprimis, in theatris poëtarum recitabantur poëmata, in amphitheatris beſtiarum gladiatorumve ludicra fiebant, variique per urbem ludi, quibus plebs oblectaretur. Eſt item conſuetudinis, ut juventus promiſcui ſexus lætabunda Cal. Maji exeat in agros, & cantitans inde virides reportet abrorum ramos, eoſque ante domorum fores ponat, & denique unuſquiſque eo die aliquid viridis ramuſculi vel herbæ ferat, quòd non feciſſe pœna eſt, præſertim apud Italos, ut madefiat. Hæc vel à Romanis accepta videntur, apud quos ſic Flora cunctorum fructuum dea menſe Majo laſcivè colebatur, *ſicut ſupra diximus*: vel ab Athenienſibus ſunt, quod illi in fame in templo Delphico εἰρεσιώνην, id eſt, ireſionem ponebant, hoc eſt, ramum olivæ, ſive lauri plenum variis fructibus: *auctor Herodotus*. Sic nos tunc eo anni tempore, cum virent omnia, quaſi per hunc modum, fructuum ubertatem ominamur, ac benè precamur. Item in Vmbria præſertim inſigni regione Italiæ, unde nos oriundi ſumus, conſuetudo eſt, ut quotannis pridie Calend. Martias, id eſt, ea nocte quæ primum diem menſis Martii præcedit, crebros paſſim faciant ignes & pueri facibus, quæ ex arundinibus jam aridis ut plurimum fiunt, accenſis per arva currant, ut precantes fœcunditatem agrorum, tum terrâ jam fœtum parturiente. Quod acceptum dixerim ab ipſis quoque Romanis, qui quaſi per manus talia nobis ſacra, ſeu celebritates, vel obſervationes tradiderunt: illi enim, ut antea oſtendimus, Cerealia Cereri ſacra colentes, cum facibus noctu currebant, quod Ceres ipſa gerendis fructibus, *prout Ciceroni placet, & nos alibi docuimus*, præſit, & quaſi Geres nominata ſit. Eſt & illud

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ab iiſdem ad poſteros profectum, quamobrem nunc per Dominica natalia, noſtri miniſtri poteſtatem in dominos habeant, atque unus eorum dominus creetur, cui cuncti domeſtici ſimul laſcivi & hilares pareant, una cum ipſis Dominis, hoc eſt, patribus familiâs. Siquidem hanc libertatem ſervi apud Romanos *uti in Iuſtini epitome eſt*, Saturnalibus habebant. Inſtitutum hoc apud Anglos præcipuè cuſtoditur. Sed aliud fuit olim apud gentes ſervorum nomen, quod bellorum leges attulerant, ubi capti eſſent: nos autem Dei benignitate ac providentiâ liberi fere omnes ac fratres, auctore Chriſto, uniuſque civitatis Dei cives ſumus, ac propterea quos habemus domi miniſtros, ſervi appellandi non ſunt, nedum habendi, quod permulti impudenter faciunt. Atque hoc libertatis munus uni Chriſtianæ religioni duntaxat acceptum referrre debemus. Poſt hunc, alius paris propè laſciviæ ludus ad nos tranſiit: nam ut illi in quinquatriis minoribus, & Megalenſibus, perſonati per urbem ludendo incedebant, ita noſtri morem induendi perſonas non uno vel altero die, nec ſacrorum cauſâ, ſed turpi inſaniendi ſtudio, duos continuos menſes ante quadrageſimæ initium ſtolidè ſervant, ſub quibus, inveterata jam delirandi licentia, ſexcenta flagitia quotidie faciunt & illud impunè, perinde quaſi eo modo cuique liceat, eſſe ſcelerato, nihilve maleficii credatur committi, ſi vera hominis facies non videatur, perinde ac non pateamus etiam Deo, quem nemo ambigit fandi atque nefandi juſtum eſſe judicem: qui & improbos pœna, & probos præmio ſemper afficiat. Vna omnium regionum Anglia ejuſmodi perſonatas belluas hactenus non vidit, nec quidem vult videre: quando apud Anglos in re hac præ aliis certè ſapientiores, lex eſt, ut capitale ſit, ſi quis perſonas induerit. Et quia ſub idem tempus illud jejunium quadraginta ſex dierum nobis anni-

verſarium indicitur, ideo quotannis cuncti ubique gentium in noſtro Chriſtiano orbe, ſtudioſius ſolito adipatis veſcuntur cibis, & non parum multi quibus præcipua ventris cura eſt, ad vomitum ſaturantur, quaſi expleturi futuram famem, cum tamen eorum etiam intemperantior futura ſit abſtinentia: nam quamvis ab eſu panis & carnium abſtineant, bellariis ſe farciunt, & azymum panem pro fermentato devorantes, de jejunio gloriantur. Sic peccata undique accumulant, ne adventante Paſcha, vacui aut fruſtra ad ſuos ſacerdotes adeant, à quibus per confeſſionem maleficiorum onere levandi ſunt. Et hæc omnia ex Romanorum Bacchanalibus ad nos fluxiſſe dixerim.

Cap. III.

Vnde fluxerit mos Vngendi Sacerdotes & Reges, item Baptizatos, id eſt, confirmandi, ac morbo periculoſo laborantes.

Cvm Moſes tabernaculum ædificaret, fuit illi à Deo præceptum, ut ſacrum conficeret unguentum, quo ipſum opus una cum vaſis, ac ſimul ſacerdotes & reges perungi poſſent, qui vocarentur ad ſacerdotium vel regnum. Quo facto, uſus deinde increbuit, ut quemadmodum olim Romanis Imperatoribus indumentum purpuræ inſigne fuit regiæ dignitatis initæ, ſic Hebræis unctio ſacri unguenti nomen ac poteſtatem regiam conferret: *auctor Lactantius.* Quapropter Aaron & filii ejus primum à Moſe, poſtea Saul primus Hebræorum Rex à Samuele propheta unctus eſt: *auctor Ioſephus libro Antiquit.* 6 Dumque Saul puerum præmiſiſſet, ſumens Propheta (de Samuele loquitur) vas olei ſuper juvenis caput effudit, eumque complexus ait: Eſto tu Rex con-
ſtitutus

itutus à Deo, &c. Ita mos inolevit, ut hoc de-
nde modo tam reges, quam ſacerdotes, conſe-
rarentur: quibus propterea ſumma ab omni-
us haberetur reverentia, ut charioribus Deo.
icente Domino *Pſal. centeſimo quarto*, Nolite tan-
ere Chriſtos meos, & in Prophetis meis nolite
nalignari. Vocat Chriſtos perunctos, hoc eſt,
eges & ſacerdotes. Docet Cyprianus hujus rei
nyſterium: Hoc oleo, inquit, antiquitus ſacer-
otes ſacrabantur, & reges: & ipſi altarium la-
ides delibuti, ſpiritalem intelligi volebant ſa-
tis myſteriis ineſſe pinguedinem: ſicut oleum
luentibus & humidis quibuſlibet ſuperfertur, ita
xcellentia ſacerdotalis & regiæ dignitatis ſecun-
lum formam Dei & Chriſti, ſub ſe omnia conti-
nens, regimen & munimentum activæ quàm
ontemplativæ vitæ obtinet, *& reliqua*. Mana-
it & ad poſteros hujuſmodi Regum atque Sa-
erdotum conſecrationis ratio, qui nunc apud
os ſimiliter ſacro perunguntur criſmate, etſi
ongè aliis cæremoniis, prout à patribus inſtitu-
um eſt. Sic Chriſtiani omnes cum baptizantur,
ic ædes cum ſacrantur, unâ cum calicibus, chri-
ſmate linuntur, quod primum divus Sylveſter,
teſte Innocentio tertio in epiſtolis decretalibus, fieri
præſcripſit. Sed jam ad Chriſti unctionem venia-
mus. Solet à ſtudioſis quæri, quonam pacto Ieſus
uerit unctus & à quo: quam ſanè rem cum Eu-
ſebius *in hiſtoria*, non minus verè quam doctè ex-
plicet, idcircò placuit ejus verba ſubjicere, ut rei
plus fidei eſſet, quæ hæc ſunt: Qualiter Chriſtus
effectus ſit, David teſtatur, dicens: Dilexiſti juſti-
tiam, & odiſti iniquitatem, propterea unxit te
Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus
tuis. Sic indicat, quod unctus ſit Deus à Deo,
non oleo communi, ſed oleo lætitiæ: nec ſicut
participes ejus, id eſt, illi qui in imagine præ-
ceſſerant, ſed præ participibus ejus. Per oleum ve-
rò lætitiæ in ſacris literis, myſtico ſenſu Spiritus
ſanctus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſanctus deſignatur. Sed de pontificatu ejus, idem David alio in loco tale aliquid arcanis deſignat eloquiis, tanquam ex perſona patris de filio pronuntiantis: De ventre, inquit, aute luciferum genui te. Iuravit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es Sacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Hic autem Melchiſedech ſacerdos fuiſſe Dei ſummi refertur, ſed quia non oleo communi perunctus, neque ex ſucceſſione generis ſuſceperit ſacerdotium, ſicut apud Hebræos mos erat, ideo ſecundum ordinem ejus ſacerdos futurus dicitur Chriſtus, qui non olei liquore, ſed virtute cœleſtis Spiritus conſecretur. *Hæc Euſebius.* Divus quoque Hieronymus diſſerens locum Pſalmi, Nolite tangere Chriſtos meos, *quem ſupra citavimus, ſi modo Hieronymi ſint commentarii in omnes Pſalmos ſcripti* de eadem re perbellè docet, ajens: Erubeſcant ergo Iudæi, qui dicunt, quoniam ſi non aliquis ungatur regali unguento, non poteſt Chriſtus vocari, hoc enim dicunt, quoniam Dominus noſter non eſt Chriſtus, quia non eſt unctus unguento regali. Ecce ante legem patriarchæ non uncti regali unguento, Chriſti dicuntur. Chriſti autem ſunt, qui Spiritu Sanct. unguntur: Ergò & Dominus noſter juſtè vocatur Chriſtus. *& reliqua.* Origines itidem latè meminit de hac Chriſti unctione, *in homilia* 12. *ſuper Leviticum.* Iam liquidò conſtat quod exponere polliciti ſumus. Chriſma verò græca vox eſt, & idem latinè eſt, atq; unguentum, ἀπὸ τοῦ χρίσεως, quæ eſt unctio. Fiebat autem ex myrrha electa, ireo, cinnamomo, & calamis, qui, *teſte Plinio*, in Arabia, India, & Syria, odorati naſcuntur, quæ ſimul contuſa olivarum oleo miſcebantur, ſic unguentum ſuaviſſimum conficiebatur, quo Moſes ipſos ſacerdotes & tabernaculum illiniens purgavit: *auctor Ioſephus lib.* 3. *Antiquitat.* At noſtri ex oleo & opobalſamo, quod eſt, *ut idem Plin. lib.* 12. tradit, balſami arbuſ-

rbuſculæ ſuccus , chriſma faciunt , quod Fabian. Pont . decrevit , ut quotannis renovaretur in Cœna Domini , vetus combureretur. Quidam qui de iis rebus minus ſcitè ſcribunt , hunc errorem non animadvertunt , arbitrantes balſamum ſuccum eſſe , non arborem , quod omnibus odoribus præfertur , uni terrarum Iudææ conceſſum. Dioſcorides etiam in Ægypto naſci ait . Lignum verò balſami xylobalſamum nuncupatur . Quod autem epiſcopi baptizatos poſtea chriſmate inungunt , id Clementis primi præceptum eſt , qui juſſerat infantes à baptiſmo ſtatim confirmatum iri , ratus non eſſe perfectum Chriſtianum , qui illud ſacrum per incuriam , non invitus prætermiſiſſet. Et hoc eâ ratione fit: ut in eos per impoſitionem manus pontificis , Spiritus Sanctus infundatur uberius : quod ab Apoſtolis fieri cœptum , *in Actis* teſtatur Lucas , ſcribens. Cum autem audiſſent Apoſtoli qui erant Hieroſolymis , quod recepiſſet Samaria ſermonem Dei , miſerunt ad eos Petrum ac Ioannem , qui cum deſcendiſſent , oraverunt pro ipſis , ut acciperent Spiritum ſanctum , nondum enim in quenquam illorum illapſus fuerat , ſed baptizati tantum erant in nomine Chriſti IESV. Tunc imponebant manus ſuper illos , & accipiebant Spiritum Sanctum. Atque hoc initium fuit confirmationis , quæ à ſolo epiſcopo adminiſtratur in hunc planè modum . Primum quod infantis nomen ſit , rogat : poſtea in fronte ejus circunducit ſuo pollice ſignum crucis , ungendo chriſmate , dicens , verbi gratiâ : Paule , vel Paula , ſigno te ſigno crucis , & confirmo te chriſmate ſalutis , in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti , ut replearis eodem Spiritu Sancto, ac habeas vitam æternam , Amen . Poſtremò alteram infantis malam leviter manu tangit : ſi verò ſit adultus , gravius verberat , ut ejus myſterii reddatur perpetuò memor, dicens , Pax tecum . Sic quoque ab iiſdem Apoſtolis uſus ungendi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

gendi periculoſè laborantes manavit, dicente Euangeliſta Marco, cum de Diſcipulis loquitur Egreſſi prædicabant, ut pœnitentiam agerent, & dæmonia multâ ejiciebant, & ungebant oleo multos ægros, & ſanabant. Hinc igitur apparet natum ut hodie oleo, non admiſto opobalſamo, animas ex morbo agentes ungantur. Cujus rei meminit & beatus Iacobus *in epiſtola ſua*, unde quidam malunt illum morem ungendi ægrotos manaſſe. Eâ ratione poſthac Felix quartus mandavit, ut morientes ungerentur.

CAP. IV.

De initio Conjugii Sacerdotalis apud Hebræos, & quando illud Occidentalibus Sacerdotibus interdictum fuerit.

Poſcit locus, ut antequam ad alia tranſeamus, aliquid appoſitè de initio conjugii ſacerdotalis ſpeciatim dicamus. Itaque Hebræis ſtudium inprimis propagare genus, quo fortaſſe orbis, qui poſt diluvium habitatoribus vacuus erat, oppleretur hominibus. Manſit & ea cura poſteris: quamobrem *ut ait, Auguſtinus de Bono conjugii*, fas iis eſſet plures habere uxores. Arguit idem, quod eorum legumlator Moſes omnibus æquè conjugium conceſſit, ipſis etiam ſacerdotibus, ne naturali mulierum conjunctione privati, ad minus licita temere prolaberentur. Propterea ſi qua mulier non genuiſſet, probro habebatur: quod Anna Helcanæ uxor dolens, *ſicut in principio regum libri legitur*, vovit Domino Samuelem filium, prius quam conciperet. Sed ad Moſen redeo. *Is auctore Ioſepho libro Antiquitat.* 3. *cap.* 14. conſtituit, ut Sacerdotes uxores ducerent, etiam viduas, quæ neque captivæ neq; ancillæ, neq; quibuſvis de cauſis per factum divortium, repudiatæ à prioribus viris

eſſent:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſent: ſummo verò pontifici voluit virginem nu-
um dari, Et hæc apud Hebræos matrimonii etiam
cerdotalis ratio fuit, quam ab omnibus obſer-
ari oportere Servator noſter demonſtrat, di-
ens: Scriptum eſt, propter hoc relinquet homo
atrem & matrem & adhærebit uxori ſuæ, &
unt duo in carnem unam. Quod ergò Deus
onjunxit, homo non ſeparet. Noſtris autem ſa-
erdotibus Apoſtolus in primis Paulus (quia
Deus *uti Cyprianus ait*, continentiam ſnadet, non
ubet) modum contrahendi matrimonii præ-
cripſit, ita *ad Timotheum* ſcribens: Oportet igi-
ur Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius uxo-
is maritum, Et *paulo inferius*: Diaconi ſint unius
uxoris mariti. Sic complexus eſt omnes ſacris
nitiatos ordinibus. Quod epiſcopis eſt con-
eſſum, illud ipſum & presbyteris datum, quan-
loquidem ex teſtimonio Hieronymi alibi dixi-
mus, olim Epiſcopos vocitari presbyteros. De
ubdiaconis ſiletur, quorum tunc ordo haud ſa-
er erat. Item Sylveſter primus gradus in ordi-
nibus ſacerdotalibus conſtituit, ut unuſquiſque
uno tantùm ordine contentus eſſet, & unius ſo-
um uxoris vir. eſt operæ pretium audire quoſ-
dam ex noſtris Theologis ſuperſtitioſè verecun-
dos, detorquere hunc locum ad rem familiarem
moderandam, affirmantes per hæc Apoſtolum
ſignificare, Epiſcopum non debere niſi unum ha-
bere epiſcopatum, & Preſbyterum itidem unum
ſacerdotium poſſidere. Super qua re Hierony-
mus *ad Oceanum* ita diſſerit: quidam coactè in-
terpretantur uxores pro Eccleſiis, viros pro epi-
ſcopis debere accipi, & hoc in Nicena quoque ſy-
nodo à patribus eſſe decretum, ne de alia in aliam
Eccleſiam Epiſcopus transferatur, ne virginis pau-
perculæ ſocietate contemptâ, ditioris adulteræ
quærat amplexus, & reliqua. Sed multo futilius
nuptias deteſtantur atque perhorreſcunt, nec
volunt credere Paulum locutum eſſe uxori, cum

ſcripſe.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſcripſerit : Sanè rogo & te compar germana adjuvas eas, &c. Id quod rectè quadrat, ut mulieri mulieres commendentur. Nec obſtat quod Hieronymus *ad Euſtochium ſcribens* aliter ſentire videatur, nempè ſic decuit, ut virginis auribus utcunque multorum exemplis virginitatem inculcaret. Et denique Apoſtolum virginem prædicant: ex eo potiſſimum quod dixit, Nam velim omnes homines eſſe, ut ipſe ſum : cum Apoſtolus per hæc innueret, ſe jam à complexu & commercio uxoris abſtinere & mente & corpore caſtum eſſe: quod vel Auguſtinus *de Bono conjugii* declarat, dicens: Sed novi quoſdam, qui murmurant: Quid, inquiunt, ſi omnes vellent ab omni concubitu abſtinere, undè ſubſiſteret genus humanum? Vtinam omnes hoc vellent, duntaxat in charitate, de corde puro, & conſcientia bona, & fide perfecta, multò citius Dei civitas compleretur, & accelereretur terminus ſeculi. Quid enim aliud hortari apparet Apoſtolum, ubi ait: Velim omnes eſſe, ut & ipſe ſum? *aut alio loco.* Hoc autem dico fratres, tempus breve eſt, ſupereſt ut qui habent uxores, tanquam non habeant: *hæc Auguſtinus.* Arguit Paulus ita ſe feciſſe, dicens: : An non habemus poteſtatem ſororem mulierem circunducendi, ſicut & cæteri Apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas? Appellat uxorem Paulus ſororem, quod eam jam loco ſororis haberet: quamvis Hieronymus *adverſus Iovinianum*, hunc locum magis piè quàm ex re ipſa tractet, quippe qui intelligi vult eas mulieres, quæ ſecundum Iudaicum morem ex ſuis facultatibus, quod opus erat, magiſtris adminiſtrabant, ſicut Sunamitis Heliſæo ſuppeditarat, quod omnino à ſancti viri mente non diſſonat. *Sed propoſitum ſequamur.* Teſtatur idem Clemens Alexandrinus epiſcopus, *quem Euſebius libro Eccleſiaſticæ hiſtoriæ tertio citat*, & ait: Sed & Paulum non tædet Apoſtolum, in quadam epiſtola ſua mentionem vel ſalu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

alutationem facere comparis ſuæ, quam ſe ideo
negat circumducere, ut ad prædicationem Euan-
gelii expeditior fiat. Affirmat illud idem Ignatius
Antiochenus Epiſcopus, qui cum Paulo vixit. Si
dubitamus adhuc, audi quæ idem Clemens ad-
verſus hoſce ſcrupuloſos ſanctos, qui nuptias
ſpernunt, ſcribat: An & Apoſtolos improbant?
Petrus etiam ac Philippus & uxores habuerunt,
& filias etiam viris nuptum dederunt. *Et ſequi-
tur*: Ajunt beatum Petrum cum vidiſſet uxorem
ſuam duci ad paſſionem, gaviſum eſſe electionis
gratiâ, poſt eam proprio nomine appellantem
dixiſſe: O conjunx! memento Domini. Sed ec-
quid eſt, cur in re clara moremur, quando Pau-
lus ita *ad Titum* ſcribit: Hujus rei gratiâ reliqui
te in Creta, ut conſtituas presbyteros per ſingu-
las civitates. Siquis eſt ſine crimine, unius uxo-
ris vir, habens filios fideles. *Hæc ille*. Hunc igi-
tur Apoſtolicum contrahendi matrimonii ritum
diu ſervatum conſtat. At poſtea res adſtricta eſt,
eâ quidem ratione, ut ſacerdotibus & diaconis
liceret virginem habere uxorem, quæ ſi prior na-
turæ conceſſiſſet, nequaquam fas eſſet viro alte-
ram ducere: ſin illa ſuperſtes foret, tum vidua
perpetuò ſecundos non contaminaret hyme-
næos. Sic virgines nubebant, ſpem & votum
uxoris ſemel tranſigentes, & adhærebant ad
unum maritum, & maritus ad unam uxorem, ut
ad unum corpus, unamque vitam, ne ulla cogi-
tatio ultrà, neve longior cupiditas eſſet. Græci
ejuſmodi nuptiarum morem hodie retinent:
nam cum olim, *teſte Gratiano diſtinctione* 31. ha-
bità Niceæ ſynodo, quæ prima fuit, quam terra
vidit Græcia, agitatum eſſet, ut ſacerdotes, dia-
coni & ſubdiaconi ſe cum uxoribus non amplius
commiſcerent, reclamante in primis Paphnutio
antiſtite ex Ægypti patribus, viro ſancto ac cæli-
be, qui jam tum, *ut ex hiſtoria Ruffini conſtat*, mi-
raculis clarebat, illud non aliud eſſe, niſi præbere
cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

cum viris, tum mulieribus peccandi occaſionem, unicuique poſtremò data fuit facultas utrum mallet, ſequendi. Ita ſacris initiati matrimonium continuarunt. Poſt hæc ſextus conventus, qui noviſſimus & celebratiſſimus fuit Orientali populo *auctore eodem Gratiano*, vivendi regulam præſcripſit, ac demum permiſit ſacerdotes, diaconos atque ſubdiaconos, uxores habere, quas priuſquam ſacris initiarentur ordinibus duxiſſent. Verùm quemadmodum decet, ut ſacerdos manus abſtineat ab omni macula peccati qui ſemotus intra templum, uſibus ſacerdotalibus, ac Dei miniſterio vacet, cum præſertim eſt ſacrificium facturus, quod dies & noctes meditetur de lege Domini, qui ait: Sancti eſtote, quia & ego ſanctus, ſum Dominus Deus veſter: ita pari ratione in eadem ſynodo decretum fuit, ut ſacerdotes cum diaconis, & ſubdiaconis, rem divinam viciſſim facerent, aut in templis adminiſtrarent, & unuſquiſque ſuæ vicis tempore religionis cauſa ſecubaret. Quod ab Hebræis ſumptum conſtat, ſed etiam quod Apoſtolus præcepit, dicens: Ne fraudetis vos invicem, niſi ſi quid ex conſenſu, pro tempore, ut vacetis jejunio, & orationi, & rurſum ad idipſum conveniatis, &c. Quin & ethnici religionis cauſa, à fœminæ complexu ſecubare ſolebant, in ſacris præſertim Cerealibus: *teſtis eſt Ovidius*. At Occidentalibus paulatim eſt connubium abrogatum. Syricius II. primus ſacerdotibus & diaconis, *ut ait Gratianus diſtinctione octogeſima ſecunda*, conjugio interdixit, qui circiter annum ſalutis humanæ CCCLXXXVII. ſedere cœpit. Idem inſtituit, ut quicunque aut viduam, aut ſecundam duxiſſet uxorem, ab ordine ſacerdotali pelleretur: ſic per hoc voluit, ut deinceps digamus ad officium ſacerdotis non admitteretur, *prout ſupra commemoravimus*. Pelagius ſecundus deinde ſtatuit, ut ſubdiaconi vel uxores à ſe ſepararent, vel illis contenti, ſacerdotiorum poſ-

ſeſſione

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſeſſione cederent: & cum neutrum admiſiſſent, juſſit, ut omninò uxores, exemplo poſt homines natos importuniſſimo, ab ſe ablegarent. Verum id decretum Gregorius qui Pelagio ſucceſſit, iniquum cenſuit, ut Euangelio contrarium, quod jubet uxorem ſtupri cauſa tantùm dimitti, & idcircò ſanxit, ut nullus amplius fièret ſubdiaconus, niſi ſe caſtè victurum prius promiſiſſet, quo ſic cunctis legem continentiæ imponeret. Voluit, opinor, Gregorius minores coercere, ut illorum exemplo, majores ex Syricii decreto, mox ſuâ ſponte matrimonia ſpernerent. Eò quoque pertinet, cum in ſuo dialogo laudat presbiterum quendam, qui presbyteram ſuam, id eſt uxorem, ut ſororem abſtinendo coleret. Cæterum non tenuit quempiam tum primum iſta Gregoriana lex, ſicut antea Calixti decretum non eſt ſervatum, quem idem, Gratianus auctor eſt, primum ſacerdotibus univerſis indixiſſe cælibatum. Alii id Eugenio poſt Gregorium attribuunt. Præterea illud ipſum cum Meldenſi ſynodo, tum Carthaginenſi eſt magno omnium conſenſu ſtatutum, *ſicut in canonicu decretis diſtinctione trecesſima ſecunda & octogeſimaquarta legimus.* Ita aliis denique ſuper aliis promulgatis legibus, non ante pontificatum Gregorii ſeptimi, qui anno ſalutis MLXXXIV. eſt pontifex creatus: conjugium adimi Occidentalibus ſacerdotibus potuit. Quod veriſſimum eſſe teſtatur Leo nonus, qui paulò ante iſtum Gregorium ſedem tenuit Apoſtolicam, ita adverſus quendam Abbaté nomine Nicetam ſcribens: Omninò confitemur, non licere Epiſcopo, presbytero, & diacono propriam uxorem cauſa religionis abjicere à cura ſua, ſed ut ei victum & veſtitum largiatur, ac non ut cum illa carnaliter ex more jaceat, ſicut & ſanctos Apoſtolos legimus feciſſe, beato Paulo Apoſtolo dicente: An non habemus poteſtatem ſororem mulierem circunducendi? *Hæc ille apud Gratia-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

num. Sed ne plura, ut, contra atque noſtrum eſt inſtitutum, ne videamur res potius definire quàm earum initia prodere. Illud tamen dixerim, tantum abfuiſſe, ut iſta coacta caſtitas illam conjugalem vicerit, ut etiam nullius delicti crimen majus ordini dedecus, plus mali religioni, plus doloris omnibus bonis impreſſerit, inuſſerit, attulerit, quàm ſacerdotum libidinis labes. Proinde forſitan tam è republica Chriſtiana, quam ex ordinis uſu eſſet, ut tandem aliquando jus publici matrimonii ſacerdotibus reſtitueretur, quo illi ſine infamia ſanctè potius colerent, quàm ſpurciſſimè ejuſcemodi naturæ vitio turpificarent. Quod ne id accideret ſummæ etiam veteribus curæ fuiſſe conſtat: quando apud Romanos Flamen dialis, *uti ſupra demonſtravimus*, ea de cauſa, mortuâ uxore ſacerdotio ſe abdicabat, quia vita ſacerdotis non modo deberet eſſe quam caſtiſſima, verùm etiam omni turpioris intemperantiæ ſuſpicione carere.

Cap. V.

Qua ratione ab initio inter mortales Matrimonium fuerit contractum, & intra quos Cognationis Gradus, tam apud illos, quàm poſt apud nos: ac ibidem, an ulli unquam per leges licuerit plures ſimul habere uxores: & jus Connubii filiorum eſſe in poteſtate parentum: atque unde mos ſit, ut Puerperæ purgentur.

Vt ſupra de ſacerdotali conjugio eſt non intempeſtive explicatum, ſic hoc loco de reliquorum Chriſtianorum, deque contrahendi modo aptè diſſeren-

ferendum, quo in ducendis uxoribus pateat, quotus neceſſitudinis gradus legitimus ſit, quandove uxorum multitudo fuerit interdicta. Itaque jam inde à principio orbis, cœpere fratres & ſorores inter ſe matrimonio jungere, cum non haberent remotiorem propinquitatem, cum qua copularentur. Vndè contigit, ut Adam unus homo, ſimul pater, ſimul ſocer eſſet: & Eva ejus uxor ſimiliter uterque liberorum ſexus & mater & ſocrus. Duravit uſque eò hæc apud Hebræos conjugii ratio, dum paulatim charitas effecit, ut homines quibus cordi eſſet concordia, diverſarum neceſſitudinum vinculis necterentur, ne unus in una multas haberet, ſed ſingulæ diffunderentur in ſingulos, ac ſic ad ſocietatem vitæ ſtudioſius conciliandam, plurimæ neceſſitudines plurimos complecterentur. Hinc denique ad conſobrinas & neptes, ad aliaſque minus propinquas tranſitum eſt. Sic Abraham Saram ex Aram frâtre neptem in matrimonium duxit: ſic Iacob Liam & Rachel filias Laban avunculi: ſic alii alias poſtremò nullo ſibi genere propinquas. Fuit tamen illis curæ, *teſte Auguſtino de Civitate libro undecimo*, propinquitatem, ne propaginum ordinibus ſe ſenſim dirimens longius abiret, & propinquitas eſſe deſineret, nondum procul locatam rurſum matrimonii vinculo colligare, & quodammodo revocare fugientem, quo per id in una familia, vel tribu, opes in perpetuum remanerent. Ac ideo ſuo genere virorum & fæminarum paria jungi voluit Moſes, dicens: Omnes viri ducant uxores de tribu & cognatione ſua, & cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipiant, ut hæreditas permaneat in familiis. *Hoc ſcriptum leges in numeris.* At nunquam licuit plures ſimul habere uxores, vetante Domino ac dicente Adam primo parenti, cui Evam copulavit uxorem: Propterea deſeret homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carnem unam. Sic

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Deus per unum par hominum, hoc eſt, maris & fœminæ voluit conjugium confici. Verùm uti mulierum inopia in cauſa fuit, quamobrem fratres à principio ſibi ſorores conjugio ſociarint; ſic paucitate populi factum videtur, ut Hebræorum quidam propagandæ ſobolis ſtudio, plures interdum uxores ſimul habuerint: primuſque eam legem violare auſus fuerit Lamech, qui, *ut in Geneſeos libro eſt,* duas ſimul habuit in matrimonio fœminas, cujus poſtea complures extiterunt imitatores. Quod facinus divus Auguſtinus ita diluit, diſſerens. Objiciuntur Iacob quatuor uxores, quia mos erat, crimen non erat. Sicut Patriarchæ conjugibus accipientibus ſemen ſuum miſcebantur, non concupiſcentiâ perficiendæ voluptatis ſed providentiâ propagandæ ſucceſſionis: ſic Apoſtoli auditoribus admirantibus doctrinam ſuam condelectabantur, non aviditate conſequendæ laudis, ſed charitate ſeminandæ veritatis. *Hactenus ille.* Tertullianus verò, *lib. ad uxorem primo* ait id factum, ut eſſet quod nova lex reſcinderet. Et Chryſoſtomus *homil.* 55. *in Geneſ.* de ea re ſcribit: Tum n. quia principia erant, permiſſum fuit cum duabus, vel tribus, vel pluribus uxoribus miſceri, ut humanum genus propagaretur, & pietas incrementum acciperet. At Chriſtus adveniens omnem illam veterem conſuetudinem abolevit. Vides, quomodo non oporteat conſuetudinem prætexere, ſed quod juſtum eſt, inquirere, &c. Inde par eſt credere, ad barbaros eum ritum manaſſe, qui, *velut ſupra oſtendimus*, ſinguli binas plureſque pro opibus uxores ducebant, quod Saraceni ex Machumeti præcepto turpiter ſervant. Sed ad propoſitum redeamus. Poſtremò Moſes moderaturus nuptiis, ſtatuit, ne quiſquam primo vel altero cognationis gradu propinquam duceret uxorem, ut ipſa neceſſitudo libidine concumbendi non turparetur, quam ethnici eo modo maximè inquinabant: nam Medi, Arabes, & plerique alii, *ſicut in primo hujus operis volumine,*

cum

cum de matrimonii origine prodidimus, eſt demonſtratum, ſorores cum matribus ductabant uxores. Romani verò neptes ad ultimum ſibi copulabant, ejuſque rei initium Plutarchus *in Problem.* ponit, ſcribens: Superioribus n. temporibus qui ſe aliquâ neceſſitudine attigiſſent, uxores non ducebant, quemadmodum nec nunc quidem ſorores. Sed non ita pridem factum, ut neptes uxores ducere permitterent. Vir quidam ſane pauper, cæterum bonus & cum primis popularibus acceptus, cum neptem, cui dos ampla eſſet relicta, in matrimonium accepiſſet, locuples ex eo & copioſus factus eſt, ejus rei accuſatus, judicio multitudinis abſolutus eſt. Plebiſcitum deinde factum, ut in ducendis uxoribus, ad neptes uſque aſcendere liceret, ſuperiore neceſſitudine prohibita. At noſtris, quorum juſtitia ſecundum præceptum Chriſti, plus quam Phariſæorum, nedum aliorum, abundare ſemper debuit, modus contrahendi matrimonii multo honeſtior eſt datus, quo per mulieres & honore & poteſtate augerentur, ſi multos habere viderentur affines, utve ne barbarico more ſinguli plures ductarent uxores, aut nulla habita propinquitatis ratione, cum quibuſvis mulieribus ſeſe matrimonio jungerent, neve libidine forte flagrantes puellas ſpe connubii ad ſtuprum illectas violarent, ac mox optati compotes cum remotis arbitris fidem dediſſent, eas deſiderio fraudare volentes, pacto ſtare, quod ſæpe fit, negarent. Itaque primò Apoſtolus uxorum multitudine interdixit, ad Corinth. ſcribens: Attamen propter ſtupra vitanda, unuſquiſque ſuam habeat uxorem: & unaquæque virum ſuum habeat. Deinde Fabianus, *teſte Gratiano,* præter illos duos gradus, primum & ſecundum per Moſen prohibitos, primus tertio & quarto noſtris interdixit, quo deinceps nemini fas eſſet, mulierem affinitate conjunctam citra quintum gradum; vinculo ſibi conjugali ſociare, propterea quod eſt neſcio quid naturalis verecundiæ nobis innatum, quo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

facile abhorreamus ab ejuſmodi propinquorum colligatione, corporum commiſcendorum cauſa. At Iulius deinde ut populo Chriſtiano arctiores paulatim morum limites poneret, prohibuit, ne uſque ad ſeptimum gradum matrimonia contraherent: quod & divus Gregorius comprobavit. Ad extremum verò cum iſtiuſmodi patrum ſeveritas efficeret, ut in ſua jam quiſque civitate minus connubium ſibi inveniret, cogereturque per hoc, aut à finitimis petere, aut illis dare, unde hæreditas ſæpe numero diſtraheretur, placuit Innocentio tertio, Chriſtiani populi commodo tempeſtivè providere. Is enim Fabiani decretum jampridem antiquatum revocans ſtatuit, ut cunctis dein in perpetuum liceret eas in matrimonium ducere, quæ neque cognationis, neque affinitatis gradu primo, altero, tertio & quarto ipſos attingerent: quod hodie ritè ſervatur. *Extat id decretum in libro decretalium Epiſtolarum quarto, eo capite, cujus principium eſt, Non debet.* Eſt etiam modus inter cognationem, quam dicunt ſpiritualem, copulatos, poſitus à Theodato pontifice, qui primus ſanxit, ne quis eam puellam duceret uxorem, quam ex baptiſmi fonte levaſſet pater. Eſt & ex quadam honeſtate à Gregorio, & poſt eum ab Alexandro tertio ſtatutum, ne ſponſam fratris relictam frater in matrimonio haberet, ne Hebræorum videretur imitatio, apud quos, ut frater fratris ſine liberis mortui uxorem duceret, ſobolis ſuſcipiendæ atque perpetuandæ cauſa, fas erat. Item Evariſtus primus decrevit, inceſtum haberi connubium, cui ſacerdos non adfuiſſet, conſecraſſetque illud, ac niſi puella à parentibus ſolenni more viro deſponſata foret: non nemo Sotero id aſſignat. Sic nuptiarum arbitrium jam inde ab initio in parentum poteſtate fuit, quando Moſes de ea re ita ſanxerat *in Exodo* ſtatuens: Si ſeduxerit quis virginem nondum deſponſatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem: ſi pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta

juxta modum dotis, quam virgines accipere conſueverunt. Sic filius Tobiæ Saram, tradente Raguel patre puellæ, duxit uxorem. Talia Ethnici quoque ſervabant, vel teſte Terentio, qui *in ſua Andria* facit Simonem patrem parantem nuptias filio Pamphilo valde invito. Idem teſtificatur Apulejus, qui *ſexto Aſini lib.* facit etiam Venerem argumentantem, non videri legitimas inter Cupidinem & Pſychen nuptias, propter diſparilem generis conditionem & quod res acta eſſet furtim, ſine teſtibus, patre non cognoſcente. Sed Catullus præclarè quidem *carmine ſuo nuptiali*, eam ipſam, ut ita dicam, naturæ legem cui parendum ſit, edocet:

At tu ne pugna cum tali conjuge virgo.
Non æquum eſt pugnare, pater cui tradidit ipſe,
Ipſe pater cum matre, quibus parere neceſſe eſt.
Virginitas, non tota tua eſt, ex parte parentum eſt,
Tertia pars matri data, pars data tertia patri,
Tertia ſola tua eſt, noli pugnare duobus,
Qui genero ſua jura ſimul cum dote dederunt.

Vnde meritò jam pudeat Chriſtiani nominis viros, qui poſthabitis tam noſtris quàm priſcorum legibus, clandeſtina quotidie ſponſalia faciunt, qui propterea nihil mirentur, ſi matrimonia ipſa minus ſibi proſpera ſint. Ea ſponſalia poſtea utriuſque ſponſi & ſponſæ conſenſione rata fiebant. Et illud etiam ab Hebræis acceptum videtur: ita enim Rebecca cum peteretur uxor Iſaac filio Abraham, à Bathuele patre interrogata eſt, num vellet nuptum dari ipſi Iſaac? Sic nunc apud nos conſenſus in matrimonii fœdere faciundo exquiritur, quia ſatis conſtat, Chriſtum de ea re nihil innovaſſe, cum *apud Mattheum* dixerit: Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet. Cæterum haud una eſt iſtiuſmodi conſenſionis verba proferendi formula: nam apud Italos vir ætate gravis interrogat virum & fœminam, nnm alter alteri velit nubere. Apud Anglos ipſi pactum faciunt: vir n. ita ait,

ut eorum verbis utar: Ego te mihi uxorem accipio: & illa, Ego te mihi maritum. Poſthæc, junctis dexteris, inter ſe oſculantur, & vir annulum inſignem velut rei geſtæ teſtem, ac conjunctionis pignus, ſponſæ digito, qui minimo dextræ manus proximus eſt, indit. Vtrunque à veteribus, qui ante initium noſtræ religionis eo ritu utebantur, *quemadmodum ſupra in primo libro demonſtravimus*, ad nos manavit, teſte Tertulliano, qui *lib. de Virginibus velandis* ita ſcribit: Si autem ad deſponſationem velantur, quia & corpore & ſpiritu maſculo miſtæ ſunt, per oſculum & dexteras. Et *in Apologetico, cum de continentia mulierum Romanarum amiſſa*, inquit: Circa fœminas quidem, etiam illa majorum inſtituta ceciderunt, quæ modeſtiæ, quæ ſobrietati patrocinabantur, cum aurum nulla norat, præterquam unico digito, quem ſponſus oppignoraſſet pronubo annulo. *Hæc ille*. quod autem puerperæ purgantur, hoc ab Hebræis eſt acceptum: in Levitico enim ſcriptum legimus. Si mulier ſuſcepto ſemine pepererit maſculum, immunda erit ſeptem diebus, & die octavo circuncidetur infantulus: ipſa vero triginta tribus diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ: ſin fœminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadis, & ſexaginta ſex diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ. Cum expleti fuerint dies luſtrationis ejus pro filio, ſive pro filia, deferet agnum anniculum in holocauſtum, & pullum columbæ, ſive turturem pro peccato, *& reliq*. Cæterùm apud nos non eſt ejuſmodi luſtrationi ſtatutum tempus, ne mulieribus diutius expectando, *ut Innocentius ait*, pœna qua pariendo afficiuntur, converti videatur in culpam. Solent tamen hodie honeſtatis cauſa, non ante menſem â partu exactum purgari, quæ tunc matronis aliquot comitatæ templum adeunt, & loco agni columbæ, vel turturis, ceream candelam offerunt: & cum alibi, tum in Anglia, illud etiam linteum, quo infans

fans ex ſacro baptiſmatis fonte ſuſceptus involvitur, quod vulgò chriſmatorium vocant, quod eo abſtergatur chriſma, quo infans eſt unctus, qui ſi fortè ante diem purgationis matris moriatur, eo ipſo linteo circunſeptus ad ſepulturam datur.

CAP. VI.

De principio ſacrarum Ædium, atque ubi ſit præcipuus orandi locus, ac de Altarium & Cœmiteriorum initio, & quando primum Crux cœperit haberi honori atque venerationi.

Hactenus de fundamento templi ſpiritualis, dein de ejus, quod eſt ex materia dicendum. Illius apud nos conditor fuit Chriſtus, qui docuit, ut Deum ſpiritu coleremus, Apoſtolo dicente: Orabo ſpiritu, orabo & mente, pſallam ſpiritu, pſallam & mente. Et quoniam ſpiritus noſter corpore continetur, hinc factum eſt, ut continens corpus dictum ſit templum. Vtrunq; affirmat idem Apoſt. *ſuis ita ſcribens Corinthiis*: An neſcitis quod templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Templum tale ex carne & oſſibus conſtans, rerum omnium opifex Deus principiò finxit. Is fuit Adam noſter primus parens, *ut ſupra diximus*. Ex materia poſt hæc Moſes primò tabernaculum Deo poſuit, ubi preces & pia vota illi exolverentur, & in eo facta eſt arca, in qua lapideas clauſerunt tabulas, in quibus inciſæ erant leges. Deinde Salomon Rex templum Hieroſolymis magnificentiſſimo apparatu ædificavit. Hæc fuit ſynagogæ materia, ut vulgò nunc vocatur: ſpiritualem nominat Dominus, ita alloquens Moſen: Sume Aaron & filios ejus & omnem ſynagogam convoca, &c. Solomon autem juſſu Dei, qui patrem ejus David eo opere faciundo prohibuerat, mandaverat-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

que ut filio condendum relinqueret, templum illud ſanctum ac religioſum fecit, conſecravitque ipſi Deo, hoſtiarum numero penè infinito: cui Dominus nocte apparuit, & ita fatus eſt: Audivi preces tuas, & elegi locum iſtum mihi domum ſacrificii: Si clauſero cœlum & pluvia non fluxerit, & præcepero locuſtis ut devorent terram, & immiſero peſtilentiam in populum meum: Converſus autem populus meus, ſuper quem invocatum eſt nomen meum, & deprecatus me fuerit, & eum penituerit, ego exaudiam de cœlo, & propitius ero peccatis eorum, atque ſanabo terram eorum: Oculi quoque mei erunt aperti, ac aures meæ erectæ ad preces ejus, qui in loco iſto oraverit. *Hæc ex libro Paralip* 2. quæ eò pertinent, ut cuncti mortales intelligant præcipuum precandi locum eſſe templum Deo dicatum, id quod Chriſtus *apud Matth. cap.* 21. comprobat, uſurpans illud Eſaiæ, Domus mea, domus deprecationis vocabitur. Et *cap.* 22. idem affirmat reprehendendo avaritiam ac impietatem Phariſæorum quibus pluris erat aurum, quàm ſacroſanctum templum, cum inquit: Væ vobis! quia dicitis: Quicunque juraverit per templum, nihil eſt: qui autem juraverit per aurum templi, reus eſt, Stulti & cæci, utrum. n. majus eſt, Aurum, an Templum, quod ſanctificat aurum? Et ſubjicit: Qui ergò juravit per templum, jurat per illud & per eum qui habitat in ipſo. Poſt Euangelicum dogma inter gentes divulgatum, ubi loci prima ædes Servatori noſtro dicata fuerit, pro certo ponere non auſim, ne divinare potiùs veritati inhærere dicar: ſed in re parum nota conjectare licet. Porrò à Chriſti ſtatim aſcenſu in cœlum, Iudæi cœperunt Chriſtianos crudeliter perſequi, deinde Nero princeps, deinde Domitianus, deinde alii & poſtremò Diocletianus ac Maximianus acerbiſſimè afflictarunt. Quo fere toto temporis intervallo tantum aberat, ut aliquod templum à no-

à noſtris Chriſtianis publicè ædificaretur, ut etiam omnia eſſent occulta, & ſacella potius atque eadem abdita & plerunque ſubterranea, quàm apertis in locis ac publicis fierent. Eſt tamen conſentaneum credere, in remotis locis, quò non facilè pervaſerat ille tyrannorum furor, fana aliqua interim aut ædificata, aut quæ primum dæmonum fuerant, Chriſto dicata ab Apoſtolis fuiſſe, qui ubique gentium omni tempore ad propagandam religionem totis viribus incubuerant: quod aut in Æthiopia à Matthæo, aut in India citeriore à Bartholomæo, aut in Scythia ab Andrea, quorum prædicatione iis gentibus Chriſtianæ pietatis lux ab initio affulſit, factum eſſe, & crediderim & dixerim. Non abhorret præterea à fide, aliquam ædem fuiſſe principio à Iacobo Hieroſolymis Deo dicatam, qui ibidem cathedram primus locavit, primuſque rem divinam ritu Apoſtolico facere cœpit, *auctor Euſebius*. Nec mirum alicui eſſe debet, ſi talia ac hujuſmodi benè multa alia minus literis prodita ſint, quod ſcriptorum inopià factum eſt. Romæ non reperio, quod ſciam, aliud antiquius templum ædificatum, aut dicatum, vel ad uſum ſacrorum fuiſſe converſum, quàm Thermas Novati in vico patritio, quas Pius Pontifex Praxedis eximiæ ſanctitatis fœminæ rogatu, divæ Pudentianæ ejus ſorori conſecravit: qui fuit annus circiter CL. ab eo qui humanæ ſalutis fuit primus. Iginius tamen qui Pium præceſſerat, auctor fuit, ut templa ſacris dedicarentur cæremoniis, *ut alibi fuſius dicetur, cum de feſtorum dierum celebratione agetur*: quod fidem facit, jam antea loca aliqua Deo dicata fuiſſe: ſed ubi id loci factum fuerit, parum liquidò traditur. Nec ita multo poſt Calixtus, jam ſeſe tyrannorum odio ſenſim remittente, ædem in tranſtyberina regione beatæ Virgini ſtruxit, cœmeteriumque ex ſuo nomine condidit via Appia, ubi multorum martyrum repoſiti erant cineres. Viſuntur hodie iis in locis & ſacella quædam, quibus occulto

rem divinam priſci illi pietatis cultores feciſſe dicuntur, quod, *uti oſtendimus*, publicè non liceret. Cœmeterii condendi inſtitutum Abrahæ aſſignant, qui, *ſicut patet apud Ioſephum*, dicitur emiſſe ab Ephron Etheo filio Saor propè Hebron quadringentis ſiclis ſpeluncam duplicem & agrum circa eã, ſepeliſſeque in ea Sara uxorem ſuam, inibique ipſe deinde repoſitus fuiſſe. De vario apud alias gentes olim ſepeliendi uſu, ſuo alibi dictum eſt loco. Altare, *ut legitur in Geneſi*, Noë primus omnium fecit, & ſuper illud Domino holocauſtum obtulit. Quod inſtitutum etiam hodie ſervatur. Bonifacius verò tertius auctor fuit, ut altaria candidis operirentur ac linteis pannis. Crux olim ſontium ſupplicium erat, & id quidem infame: quod ideo Servator noſter ſubire voluit, ut qui mitis advenerat & humilibus infirmis opem ferret, & omnibus ſpem ſalutis oſtenderet, quando nihil ei in morte ſeparatim ab aliis accidiſſe cernerent. Proinde eo genere mortis afficiendus fuit, quo humiles & infimi ſolent, ne quis eſſet omninò, qui eum non poſſit imitari. Huic rei poſtea honor acceſſit. Euſebius *libro Eccleſ. hiſtor.* 9. auctor eſt Conſtantinum Imperatorem eo die, quo cum Maxentio ad pontem Milvium conflixit, ſereno puroque cœlo crucem vidiſſe, eamque coluiſſe, ac auditam supernè vocem, Conſtantine, in hoc ſigno vinces. Non defuit oraculo eventus: vicit cum hoſtem inſigniter, tum cæteris bellis quæ deinceps geſſit, par fœlicitas adfuit. Helena poſt hæc ejus mater, religione inſigni ac pietate mulier, per quietem monita, Hieroſolyma petiit, quæſitum dominicam crucem. Ita fortè accidit, ut Veneris ſimulachrum eodem eſſet loci ab impiis Chriſtiani nominis inimicis collocatum, quo omne dominicæ paſſionis monimentum aboleretur, Chriſtianique Venerem loco Servatoris colerent. Cæterùm loco ruderibus purgato crux reperta eſt, & cum illa duæ aliæ, undè duo pependerant latro-

nes,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

nes, ſed titulus ille, Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum, etſi vetuſtate propemodum abolitus, indicio fuit, ut crux vera internoſceretur: quæ admota mulieri mortuæ vitam illico reſtituit. His Conſtantinus princeps motus, edicto vetuit quemquam deinceps eo ſupplicio necari. Sic res quæ antea mortalibus probro fuerat, venerationi eſſe cœpit: & ob illud in primis quod Chriſtus in cruce vulnera paſſus eſt, & ejus ſanguis propter noſtram ſalutem effuſus, in quo qui Dei mandata obſervaverit, is ſpem certam ponere poteſt. Idem poſtea voluit Theodoſius ſervari, qui (*ut in Codice juris civilis eſt*) lege prohibuit, ſignum Servatoris in ſolo vel in ſilice, aut in marmore humi poſito inſculpi, ne hominum pedibus tereretur. Vide quam importunum ſit videre paſſim hodie in templis ſignum illud, id eſt, nomen ipſius Servatoris, in æs vel lapidibus quibus mortuorum ſepulchra teguntur, inciſum, item cruces ac divorum imagines impreſſas, quæ aſſiduis calcantium veſtigiis obtrita latè reſplendent, quo ſic noſtram notiorem faciant religionis negligentiam, cum præſertim res ejusmodi antiquis etiam religioni fuerint. Sané Romæ olim locus fuit Doliola vocatus, quia invadentibus Gallis Senonibus urbem, ſacra in eodem loco doliolis repoſita fuerunt: qua de cauſa, eo loci ne ſpuere quidem alicui licebat: *auctor Feſtus*.

Cap. VII.

De primo ac vetuſtiſſimo apud Hebræos Sacrificandi ritu, ac Feſtorum dierum obſervatione, Dedicandique templa inſtituto, deque Ignis myſterio.

Adam primus parens ex Eva duos ſuſcepit filios, Cain & Abel: pietatis hic cultor, contemptor ille;

ille: hic paſtor, ille agricola fuit; hic mero lacte & primogenitis gregum, *velut tradit Ioſephus*, primum litavit, ille frugum primitias Deo obtulit. Secundum hæc, ſacerdotio inſtituto, Aaron cum filiis, ac deinde alii variis cæremoniis ſacrificarunt. Quæ ferè omnia ex Ioſepho in unum collecta, operæ pretium duxi quam breviſſimè potero explicare. Tribus ab initio ſacrorum generibus Hebræi uſi ſunt: quorum unum Holocauſtum dixerunt, quando primores gentis ſive bovem, ſive agnum, ſive aliquod aliud animal, modo anniculum maſculumque fuiſſet, immolabant: tum ſacerdos victimali cruore oram altaris perfundebat, inde hoſtiam membratim diſſectam ſuper aram cremabant. Alterum genus plebejum, & pro gratiarum actione fiebat, in quo animalia majora anniculis offerebant, cruoreq; ſuper aram diffuſo, renes, adipem, omenta imponebant flammis: pectora & crura dextera ſacerdotibus dabantur: quæ ſupererant intra biduum illi edebant, qui ſacrificium feciſſent. Inopes columbas aut duas turtures offerebant, quarum altera in holocauſtum abibat, alteram ſacerdotes ſortiebantur. Tertium longè perfectiſſimum omnibus æquè mortalibus commune, quod Laudis ſacrificium dixerunt. In Pſalmo 115. Dirupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. Et in Epiſtola ad Hebræos: Per ipſum ergo offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo, id eſt, fructum labiorum confitentium nomini ejus. Peccata verò ſic expiabant: qui imprudens deliquiſſet, agnam aut hœdum anniculum offerebat: qui occulti criminis conſcius, ariete eum expiari oportebat. Omnibus ſacrificiis farina mundiſſima ex præſcripto legis adjiciebatur, adhibebatur & oleum, quod ſacris infundebatur. Agnus manè & veſperi immolabatur: ſabbatis geminatæ hoſtiæ ad aras admovebantur. Principio menſis duo boves cum uno ariete, hœdo uno & ſeptem anniculis agnis, piaculi nomine mactabantur. Septimo ineunte menſe, taurum, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſeptenas agnas cum uno hœdo immolabant. Adjiciebantur bini hœdi: horum unus extra fines miſſus multitudinem expiabat, alter in ſuburbanis cum totis velleribus cremabatur: pontifex taurum in id ſacrum, & arietem in holocauſtum dabat, &c. quæ ipſe Ioſephus latè proſequitur. Item habebant & certos dies feſtos, qui *ſecundum eundem Ioſephum, & Originem ſuper Numeros*, ita obſervabantur. Primus ſolennis Dei erat, qui appellabatur Indeſinens: de iis enim mandabatur, quæ ſine ulla prorſus interruptione, matutinis & verſpertinis ſacrificiis offerebantur, quia juſtus debet ſemper diem feſtum agere, id eſt, orare. Alter erat ſabbati, quo die nihil agere licebat. Tertius neomeniæ tubarum, primo die menſis ſeptimi, in quo offerebatur & hoſtia. Neomenia autem dicitur nova luna: erat ergo iſte dies feſtus, cum luna innovabatur. Quarto loco Xantico menſe, unde principium ſumebat annus, ſub plenilunii diem, id eſt, circiter XIV. diem lunæ, ſole in arietem tranſeunte, quia iis diebus ex Ægypto egredi contigiſſet, myſticum agnum occidebant, ac Paſcha dicebatur, id eſt, tranſitus. Et in eo menſe primo aliud ſolenne paſchæ, ut dictum eſt, aliud azymorum erat: & licet conjuncta viderentur azymis paſchæ ſolennia ſacra, principium tamen azymorum tantùm ad finem paſchæ conjungebatur. Et paſcha ille ſolus dies appellabatur, in quo agnus occidebatur: reliqui verò azymorum dies vocabantur: & id ſolenne ſeptem diebus celebrabatur. Altera die primitias frugum offerebant, & ex eo dicebatur celebratio novorum, quæ feſta dies ordine ſexta habebatur. Poſt ſeptem autem hebdomadas paſchæ, pentecoſtes, & id tempus aſarca, id eſt, quinquageſimam vocabant, tum panes frumentatos offerebant. Deinde ſequebantur ſolennia ſacra ſeptimorum: ſicut enim inter dies ſeptimus quiſque feſtus agebatur ſabbatum, ita inter menſes ſeptimus quiſq; menſis ſabbatum erat, & vocabantur ea ſacra ſabbata

bata ſabbatorum. Poſt hæc ſeptimo menſè alii agebantur feſti dies. Sanè decima quinta die, tempore ad hyemen vergente, tabernacula fiebant, quæ dies græcè Scenopegia dicebatur, quia in umbraculis eſſent eſcas ſeptem diebus ob id, quod eorum majores ex Ægypto remigrantes domum, tabernaculis uſi eſſent. Decima verò die ſolenne erat repropitiationis: in hac ſola die pontifex induebatur omnibus pontificalibus indumentis, & tunc ingrediebatur ſancta ſanctorum: *auctor Origenes ſuper Leviticum.* Die quintadecima Decembris Encœnia, id eſt feſti dies initiales, hoc eſt, dedicationis templi, quia tum templum Hieroſolymis ab Antiocho pollutum, poſtremo à Iuda Machabæo expiatum, rurſumque dedicatum eſt: nam antea Solomon circiter decimum diem ſeptimi menſis, id eſt, Septembr. id fecerat, ſimulatque illud ædificaſſet, & dein à Iudæis illis, qui illud ipſum inſtaurarant, circiter diem duodecimum menſis primi, eſt rurſus conſecratum, quos ſervitute Babyloniâ liberatos per Eſdram in ſuas ſedes reſtitutos conſtat. Sic ſemper ille dies poſtremæ expiationis dedicationiſque ſolennis fuerat apud poſteros. Cæterùm dedicationis inſtitutum multo antiquiſſimum eſt, quando jam inde à principio tabernaculum à Moſe factum ita dedicatum fuit, cum ipſe primum eo jam perfecto uti cœpit: nam *ſicut Chryſoſtomus in Epiſtol. Pauli ad Hebræos*, ait, dedicare aliud nihil eſt, niſi utendi initium facere. Atque hic tum Iudæorum fuit ſacrorum ritus, qui animalia tantùm propter convivia nata abſumebant. Ignis autem, *ut in Levitico eſt*, ſemper in altari ardebat, quem ſacerdos nutriebat, ſine quo nullum fas erat ſacrificium facere. Sic in igne præter alia elementa, ſacra omnia conſiſtebant, quod is, credo, proximus cœlo ſit, quod in ſpecie ignis Deus Moſen primum allocutus, quod de cœlo holocauſta accepta rapuiſſet. Apud nos itidem nullo magis honore, quam cereis candelis decorantur extrinſecus cœlicolæ.

Eadem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Eadem in primis ratione, ita opinor, â Veſtalibus perpetuus ſervabatur, ac ante Romanos Imperatores deferebatur: quoniam denique Deus noſter ignis comburens eſt, ac propterea meritò ſacer habetur. Ita Perſæ *teſte Herodoto*, ignem Deum eſſe arbitrabantur: contrà Ægyptii belluam animatam vocabant, quod omnia voret. Item ex Moſis præcepto in omni ſacrificio adjiciebatur ſal, quia is ſit præcipuus coruptionis expulſor.

CAP. VIII.

Cunctas ferè gentes quondam Dæmonibus malis humanas immolaſſe hoſtias: & ibidem quid eſſet Ver Sacrum, & quando primum eorum Oracula obmutuerint, ac de primo uſu Aquæ quam dicimus Sanctam,

Sed age! jam dicamus de diis gentium, deque eorum ſacrificiis ac myſteriis, qui tamen tantum aberant, ut dii eſſent, ut etiam Cacodæmones ſeſe præberent, nullaque alia hoſtia niſi humana litari vellent, quaſi cruoris humani repleti tum demum propitii eſſent, cum maximè læſiſſent. O dementiam hominum! ô infœlicem vitam! Ecqui erant iſti dii qui ſuos cultores patricidiis inquinabant, omnibus generatim malo erant? Pater filium unicum, mater dilectam filiam dæmonibus tanquam ovem mactabat. Iudæi qui lege neglectâ aberraverant in valle filiorum Hennon, *teſte Hieronymo*, quam Chriſtus *apud Matthæum* gehennam nominat, filios igni èxuſtos devovebant, immolabantque dæmonio Moloch. Rhodii hominem Saturno immolabant. In Salamine inſula, homo Agravalæ Cecropis filiæ cædebatur. Diomedi in templo Palladis, quod etiam ipſi Diomedi & Agravalæ

Agravalæ commune erat, homo offerebatur, qui ab adoleſcentibus ter circum aram ductus, tandem à ſacerdote haſtâ percuſſus, & in rogo impoſitus cremabatur. Apud Cypros, humanam hoſtiam Iovi Teucrus immolavit, idque genus ſacrificii poſteris tradidit, quod poſtea imperante Hadriano, eſt ſublatum. Erat lex apud Tauros, gentem inhumanam feramque, ut Dianæ hoſpites immolarentur. Galli Heſum atque Teutatem humano cruore placabant. Vnde Lucanus:

Et quibus immitis placatur ſanguine diro
Teutates, horrenſque feris altaribus Heſus.

Apud Chios, Dionyſio Omadio dicto, homo etiam crudeliter diſcerptus immolabatur. Apud Ægyptios Heliopoli tres in die homines quos inquirebant, ſi mundi eſſent, Iunoni mactabant. Lacedæmonios etiam Apollodorus ſcribit hominem Marti immolare ſolitos. Phœnices bellorum aut peſtilentiæ calamitatibus laborantes, amiciſſimos Saturno ſolebant immolare. Hiſtrus, *qui res Cretenſium ſcripſit*, auctor eſt, Curetas olim Saturno puerorum hoſtiis ſacrificia feciſſe. Laodiceæ, quæ Syriæ urbs eſt, Palladi virgo immolabatur. Et apud Arabas, in ſingulos annos puer immolatus ſub ara ſepeliebatur. Item Thraces, Scythæ, Carthaginenſes & omnes ferè Græci, cum præſertim in bella eſſent exituri, hominem mactantes ſacrificabant. Item Gallis mos fuit, ut qui eſſent affecti gravioribus morbis, quique in præliis periculiſque verſarentur, aut pro victimis homines immolarent, aut ſeipſos immolaturos voverent. Germani itidem Mercurio certis diebus humanis litare hoſtiis fas habebant: *auctores Cæſar & Tacitus.* Quid, quod illud idem omnes communiter barbari factitabant? At Romani, qui ſemper manſuetudinis & humanitatis gloriam ſibi vendicarant, nonne iiſdem factis immaniores reperiuntur? ſiquidem Saturnus in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Latio eodem genere ſacrificii cultus eſt, non quidem ut homo ad aram immolaretur, ſed uti in Tyberim de ponte Milvio mitteretur, quod ex reſponſo quondam factitatum, Varro auctor eſt, cujus reſponſi ultimus verſus erat:

Et capita inferno & patri tranſmittite lumen.

Id eſt, hominem. Verùm id genus ſacrificii poſtea ab Hercule eſt immutatum, ut pro vĕris hominibus, imagines ex ſcirpo jacerentur, *ſicut ſupra demonſtravimus*: quod *in Faſt.* Ovidius latè docet. Fuit vel mos quondam cum Italis aliis tum Romanis, ubi res ſuas in periculo verſari cernerent, vovendi quæcunque proximo vere nata eſſent apud ſe animalia immolaturos: undè id Ver Sacrum dictum eſt. *Livius libro 4. Decad. quartæ*: Ver ſacrum factum erat priore anno, id cum P. Licinius pontifex non eſſe rectè factum renuntiaſſet, patres de integro faciendum cenſuerunt, & videndum quod nătum eſſet pecus inter Calend. Martias, & Idus Majas. Feſtus inter alia animalia, pueros etiam convotos ait, ſcribens: Sed cum crudele videretur pueros ac puellas innocentes interficere, perductos in adultam ætatem velabant, atque ita extra fines ſuos exigebant. Quod ſanè inſtitutum tametſi humano parcebat ſanguini, non eò tamen à crudelitate vacuum erat: ecquid enim crudelius cenſeri debet, quàm privare homines innocentes patriâ, qua cunctis mortalibus charius eſt nihil? Ita facinus pariter crudele ut impium, deorum cauſa edebatur. Philo, *qui Phœnicum hiſtoriam ſcripſit*, priſcis morem fuiſſe tradit, ut in magnis periculis princeps dilectiſſimum ex liberis, ulciſcenti dæmoni quaſi redemptionis præmium traderet, & ſic traditum myſticé jugularet. Non erant præterea contenti mali dæmones multijugibus hominum cædibus, niſi etiam mulieres pro ſuo jure ſtuprandas curarent. Sanè Alexandriæ ſimulachrum Saturni religioſiſſimè colebatur, cujus ſacerdos Tyrannus nomine, matronas ejus civitatis quas elegiſſet, tan-

quam

quam à Deo accitas, noctu ad ſimulachrum ductabat, ibique extinctis repente luminibus, cum eis rem habebat. Sic Tyrannus communis adulter libidinem explebat, Dei mentitus perſonam: *teſtis Ruffinus libro* 11. *Eccleſiaſticæ hiſtoriæ.* Item apud Naſamones, *ut ſupra commemoravimus, cum de conjugii origine prodidimus*, mos erat, uti ſponſa primâ nocte cum ſingulis convivis coiret deæ Veneris gratiâ. Cæterum ſi homines veluti ſapientiores ab hujusmodi truculentiſſimis fœdiſſimiſque immolationibus paululum abſtinuiſſent, quid præmii conſequerentur, imò quid noxæ, quidve ſupplicii ſubire cogerentur, oſtendamus. Dionyſius Halicarnaſſeus *in primo Antiquitat.* ait Iovem & Apollinem, quoniam decima hominum non fuiſſet eis immolata, magnas Italis calamitates induxiſſe, uſque eo ut nulli fructus ad maturitatem uſque permanerent, ſed immaturi defluerent, fontes alii bibi non poſſent, alii deficerent, mulieres abortum facerent, homines & pecora paſſim variis morbis perirent, donec decima reddita ſit. Diodorus itidem teſtis eſt, Carthaginenſes, ut diximus, Saturno humanas hoſtias ſolitos immolare, & cum victi eſſent ab Agathocle rege Siculorum, iratum ſibi Deum putaviſſe, atque ut diligentius piaculum ſolverent, ducentos nobilium filios, exemplo longè poſt homines natos crudeliſſimo, etſi reipublicæ nomine edito, immolaſſe. Ejusmodi fœda facinora jam ante *in Pſa. centeſimoquinto* prædicta ſunt: Et immolaverunt filios ſuos & filias ſuas dæmoniis. Poſſem adducere plura tanti ſceleris exempla, quæ brevitatis ſtudio præterire libuit. Fallebant præterea mortales ejuſmodi dæmones amphibologiis, nodoſis & flexiloquis reſponſis, id eſt, ita ambiguis, ut in ambas partes agi poſſent, Vnde Vergilius:

Talibus ex adito dictis Cumæa Sibylla
Horrendas canit ambages, antroque remugit,
Obſcuris aera involvens,

Quale

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Quale fuit illud Apollinis ad Pyrrhum Epyri regem reſponſum :

Ajo te Æacida Romanos vincere poſſe.

Et ad Crœſum Lydorum regem :

Intrepidus ſi Crœſus Halim tranſmiſerit amnem,
Imperium perdet magnum regnumque ſuperbum.

Ambo victi ſunt, hic à Cyro Perſarum rege, ille à Romanis, qui ex oraculo ſe ſuperiores fore ſperaverant: & talia id genus ſexcenta ſunt. Sed & à noſtris recentioribus unum petamus exemplum. Sylveſter enim ſecundus Rom. pontifex haud bonis artibus pontificatum adeptus, ut cupidus regnandi, malum dæmonem de longitudine vitæ conſuluit, ille reſpondit, ut ſi caveret Hieruſalem, diu viveret. Imprudens Sylveſter ſtatuit Hieroſolyma urbem Iudææ non adire, ſed cum in æde ſanctæ crucis dicta in Hieruſalem, quarto demum poſt anno rem divinam faceret, oraculi ſtatim memor, fato moriturum ſe cognovit. Faſſus igitur delictum publice, juſſit moriens ut ſuum cadaver equis daretur trahendum, & quo loci illi demum conſtitiſſent, eodem humari. Divino igitur nutu, ad templum Lateranenſe pervenere, ubi & ſepultus eſt. Sic Deus oſtendit apud ſe locum veniæ unicuique quamvis ſcelerato relictum eſſe, ſi in vita aliquando pœnituerit. Atque talis erat inter gentes religio, quæ non parcebat pias ſcelerare manus. Sed meliora canamus. Qui eos deos tam maleficos, domeſticatim ſuos cultores jugulantes, de medio mortalium omnium ſuſtulit, niſi Servator noſter? Quippe ſic ipſe *apud Ioan. cap.* 12. inquit: Nunc princeps mundi hujus ejicietur foras. Siquidem diabolus ante id tempus amplam habebat in homines poteſtatem. Conciderunt itaque poſt ejus adventum vetuſtatis tenebræ, & quæ figuris tegebantur, divina retexit ſententia. Nam dum in Ægypto cum Ioſeph & matre fuit, eo temporis ſpatio, ſimulachra deorum quos id temporis gens illa ſtulta & omnium errorum mater coluit, ſuâ ſponte

ceci-

cecidiſſe dicuntur. Poſthæc imperante Hadriano, tum demum ubique gentium pernicioſæ nefariæque ſublatæ ſunt immolationes. tum Delphici Apollinis, tum Ammonis, aliorumque vanorum deorum oracula penitus muta extiterunt: nam, *teſte Cicer. lib. de Divin.* 2. jam diu ante ſenſim ſilere cœperant, ſic, ut ejus ætate, qui paulò ante Chriſti adventum vixit, fermè conticerent. At tum denique potentia dæmonum infracta jacuit: quod Porphyrius, *uti Euſebius dicit*, Chriſtiani nominis hoſtis, *in lib. quem adverſus religionem noſtram ſcripſit*, hoc modo teſtatur. Nunc verò mirantur, inquit, ſi tam mùltos annos peſte civitas vexetur, cum & Æſculapius, & alii dii longè abſint ab ea: poſtea enim quàm Iesvs colitur, nihil utilitatis à diis conſequi poſſumus. *Hæc verba illius ſunt*. Chriſtus ergò Iesvs diis illis potentior eſt: ita demum ſecutum eſt, quod dominus apud Zachariam prophetam, perdiu antea annuntiarat eſſe futurum, dicens: Diſperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur ultra. Ecce magnum veræ religionis argumentum! ecce certum veritatis elogium! ecce ùniverſo humano generi redditam libertatem! ac mundo fulgentiſſimum lumen! quæ utinam gentes, quæ in tenebras paulatim relapſæ ſunt, agnoſcerent, ne perpetuò aberrarent: non ceſſant enim oracula noſtra: eſt Deus nobiſcum, dum bene agimus, ſemper. Dæmoniaci quas vocamus, ſi qui ſint, à noſtris ſacerdotibus nomine Ieſu liberantur, dæmones procul effugantur, ſolo etiam ſacræ aquæ aſperſu. Fuit jam olim uſus luſtralis aquæ, in Levitis conſecrandis: nam ſic Dominus, *veluti eſt in Num. cap*. 8. præcepit Moſi: Tolle Levitas de medio filiorum Iſraël, & purificabis eos juxta hunc ritum. Aſpergantur aquâ luſtrationis, & radant omnes pilos carnis ſuæ. Quo factum eſt, ut Alexander primus Romanus pontifex auctor fuerit, ut hujuſmodi luſtralis aqua conſecraretur, & ad dæmones effugandos in templo domique ſervaretur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

CAP. IX.

Qui primus docuerit modum Orandi, ac de loco aſſiduaque precatione, & cur in Orientem verſi oremus, templaque noſtra eodem ſpectent, ac undè mos Concionandi, & de perfecto concionandi modo.

Proximum eſt, ut vel de noſtrarum caremoniarum ratione dicamus, quæ non animalium cruorem, non hominum cædem, ſed ſinceram fidem puramque mentem poſcit. Et quia Deus ea potiſſimum de cauſa, *uti ſupra expoſuimus*, nos fecit, ut ſtatim geniti ipſum coleremus, atque *ut Chryſoſtomus homilia* 23, *in Matthæum ait*, bonis potiremur æternis, eaque tantum precando poſtularemus, ideo à perfecto orandi modo initium faciemus. Duo ſunt, *Lactantio teſtificante*, quæ Deo à nobis offerri debeant, Donum & Sacrificium: donum in perpetuum, ſacrificium ad tempus: *de hoc paulò poſt*. Donum eſt integritas animi: ſi enim Deus non videtur, iis rebus coli debet, quæ non videntur, cujuſmodi ſunt virtutes animi, & juſtitia ad quam haud dubiè, *ſicut Cicero de Legibus ſuſpicatur*, nos eſſe natos intelligere debemus: Summus igitur colendi Dei ritus eſt, ex ore juſti hominis ad Deum directa laudatio: quæ tamen ipſa, ut Dèo ſit accepta, & manſuetudine, & timore, & pietate maximà opus eſt. Quod in primis illi priſci Hebræi, *prout non uno in loco ſupra demonſtravimus*, factitarunt, atque ut nos illud ipſum faceremus, Servator noſter Chriſtus primus juſſit, dicens: Eſtote ergo perfecti, quemadmodum & pater veſter cæleſtis perfectus eſt. Et inde ſubjungit: Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuum, & clauſo

oſtio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

oſtio tuo, ora patrem tuum, qui eſt in oculto, & pater tuus qui videt in occulto, reddet tibi. Orantes verò nolite multum loqui, ſicut Ethnici faciunt: putant enim quod in multiloquio ſuo exaudiantur. Et ſubdit: Sic ergo vos orate: Pater noſter, qui es in cœlis. Sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Et remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo, Amen. Hæc ex Euangeliſta Matthæo, apud quem Hieronymus non Quotidianum, ſecundum Cypriani ſententiam, ſed Super Subſtantialem panem legit. Contra & Cyprianus legit, non Dimitte ſed Remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus. Et hæc admonui, ut utranque lectionem intelligas haud quaquam ex recentioribus eſſe, & rectius legi remitte, quàm dimitte. Cyprianus in expoſitione hujus Dominicæ precationis non injuriâ quoſdam admonet, qui plus ſapere quàm oporteat, videri volentes, hanc ut vulgarem & cunctis communem minus uſurpant, qui inquit. Quæ enim poteſt magis ſpiritualis eſſe Oratio, quàm quæ à Chriſto nobis data eſt? à quo nobis & Spiritus Sanctus miſſus eſt? Quæ vero magis apud patrem Precatio, quàm quæ à Filio, qui eſt veritas, de ejus ore prolata eſt? ut aliter orare quàm docuit, non ignorantia ſola ſit, ſed culpa: quando ipſe poſuerit & dixerit. Rejicitis mandatum Dei, ut Traditionem veſtram ſtatuatis. Oremus itaque fratres dilectiſſimi, ſicut Magiſter Deus docuit. *Hæc ille.* Quomodo autem orandum ſit, Chriſtus ipſe *apud Ioannem* docet, dicens: Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum ſpiritu ac veritate oportet adorare. Cyprianus item ſecretò orandum eſſe ex præcepto dominico demonſtrat, quia Deus non vocis, ſed cordis auditor eſt: nec admonendus eſt clamoribus, qui cogitationes videt. Hoc planum fit exemplo Annæ: *ut in*

1. Re-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

1. *Regum eſt*, quæ loquebatur in corde ſuo, & labia ejus movebantur, & vox ejus non audiebatur, & exaudivit eam Dominus. In Pſalmis quoque legimus: Dicito in cordibus veſtris & in ſtratis veſtris, & tranſpungimini. Hieremias itidem admonens, ait: In ſenſu tibi debet adorari Deus. At precationis locus cùm primis eſt templum Dei, *ut ſupra c. 6. memini*, quod Chriſtus demonſtrat *apud Luc. c.* 19. ex Eſaia. Domus mea domus precationis eſt, Hoc inſtitutum etiam Apoſtoli conſervarunt, quando Petrus & Ioannes aſcenderunt in templum ad horam precationis unam, *ut eſt in Act.* Debent item eſſe aſſiduæ preces, id quod teſtatur parabola Chriſti de vidua, quæ orando iniquum judicem ad juſtitiam flexerat. Cæterùm ut rationē cum Deo habere poſſemus, quoties ipſam Dominicam precem cum angelica ſalutatione recitaremus, eſt modus orandi poſtremò invētus, per calculos, ut ita dicam, ligneos: quos vulgus modo preculas, modo paternoſtros appellat. Ii numero quinquagintaquinque ita ordine diſtinguuntur, ut poſt denos, ſinguli majuſculi affigantur filo: ſunt enim perforati, & quot hi ſunt, toties dominicam precem: quot illi, toties angelicam ſalutationem ter numerum ineundo recitent, terque ſymbolum brevius inſerant. Et id divæ Mariæ virginis Pſalterium nuncupant. Ejus rei auctor fertur Petrus Eremita, homo Gallus, civis Ambianenſis, qui abhinc annos CCCCXXX. h. e. circiter anno ſalutis humanæ MXC. ſanctitate floruit, egitque cum Vrbano Rom. pontifice, ut bellum Aſiaticum à noſtris ſumptum fuerit, quo Hieroſol. recepta ſunt. Hodie tantus honor ejuſmodi calculis acceſſit, ut non modo ex ligno, ſuccino, & corallio, ſed ex auro argentoque fiant, ſintque mulieribus inſtar ornamenti, & hypocritis præcipui fucoſæ bonitatis inſtrumenti. Mos eſt præterea ut in orando ac ſalutando DEO, quis in Orientem ſolem convertatur. Vtrunque apud priſcos ſervabatur, dicente Apulejo *in* 2. Tunc in orien-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

tem obverſus vel incrementa ſolis auguſti tacitus imprecatus, &c. Quod proprium eſt veri oratoris ex myſtica religione, quoniam Chriſtus ſol eſt juſtitiæ: *teſtis divus Hieronymus in Ezechielem.* Ea nempe de cauſa, templa noſtra ita ædificata ſunt, ut eorum princeps Altare in Orientem verſus vergat, in quos ſacerdos rem divinam faciendo ſemper ipſum Orientem aſpiciat: unde precationes noſtræ jugiter velut inſtar ſolis oriantur. Atqui apud Hebræos hoc fieri non licebat, quibus præcepit Dominus per Moſen *in Deuteronomio*, nequaquam more aliarum gentium contra Orientem, ſed quoquo verſum intuentes contra templum, Deum orarent, ne viderentur Solem, uti factitabant idolorum cultores, colere; *idem Hieronymus teſtis.* Vnde Danielem apud Babylonios ad eum modum oraſſe legimus. Item cum *apud Marcum c.* 11. legamus: Et cum ſteteritis orantes, remittite, &c. videtur precantium quoque moris fuiſſe, ut ſtando orarent, quia qui ſtat, diligentius animum intendit in rem, quam agit. Idem Servator juſſit, ut præcepta legis divinæ à Deo per Moſen populo Hebraico datæ à nobis itidem ſervarentur, cum inquit. Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata: quorum capita hæc ſunt: Vnum Deum colito, Nullius animalis effigiem colito: Per Dei nomen haud fruſtra dejerabis. Feſtos dies piè & ritè celebrato. Parentes venerare. Hominem ne occideris. Adulterium fuge. Furtum non feceris. Nihil alienum concupiveris. Nec falſum dixeris teſtimonium. Hæc igitur fuit prædicationis materia, unde eſt concionandi mos natus. Moſes enim poſtea primus habitâ concione, populum de ejuſmodi præceptis & lege Dei docuit, eumque per hæc ad bene beateque vivendum inſtituit. Ioannes Baptiſta ex in in deſertis Iudææ locis concionatus eſt, concionatus & Servator noſter, ejuſque muneris obeundi negotium Apoſtolis mandavit, dicens, Ite in mundum univerſum, & prædicate Euangelium omni creatu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

creaturæ. Quod hodie nonnullos ex noſtris theologis cum concionantur, facere pudet, ſeu tædet: quippe qui, ut narrationis vice curſim ac carptim aliquid in Euangelio interpretantur, perinde quaſi nihil ſit quod de eo amplius doceatur: quo facto, ad ſuas confictas quæſtiunculas trahuntur, ibi digladiantur, velut furoribus acti, ſeſe macerant, detorquentes quo volunt ſacra ſcripta, in convitia rumpunt, omnia clamoribus miſcent: dein evaneſcente furore, ad humiliora veniunt, rationem annonæ agitant, nunc jocos ſpargunt, nunc captant, circulatores planè agunt & ob illud ipſum ab inſipiente plebe collaudantur. Atque hic concionandi modus & frequentius uſurpatur, & vulgò ſummus habetur. Sed utinam non pejora crebrò diſſeminarent: ut enim nullum hominum genus eſt ſalutarius religioni, ſi vera canant, contra ſic non eſt peſtilentius aliud ſi ad gratiam conciones ad populum habeant: quippe ubi ſemel ſanctitatis nomen ſunt adepti, tum maximè omnium nocent, quia eis maximè creditur. Faceſſant proinde, qui docere nihil volunt quò melius vivatur. At nonnulli quorum intereſt hoc fungi officio, nihil omninò docent, adeò, ut eſt in proverbio, Canes muti non injuriâ appellari poſſint. Ita aut vanitate aut ſilentio Chriſtum obſoleſcere inter pium populum ſinunt. Quare longè multum religioni utile foret, ſi doctores noſtri tam ſæpè quàm graviter concionando Euangelium declararent, ac aliud præterea nihil niſi quod mater Eccleſia firmiſſimum veritatis fundamentum jampridem accepiſſet, probaſſet, confirmaſſet. Sed jam modum ipſum concionandi quàm breviſſimum ponamus. Concionator qui ea docet, quæ ad religionem pertinent qui debet docendo formulam tenere per quam ſermone, voce & geſtu auditorem facilius inſtruat, eſt idem, atque Orator cauſarum forenſium, à quo artem dicendi mutuetur neceſſe eſt, ſi velit rectè ac ornate dicere. In concionatore itaque noſtro oportet eſſe Elocu-

tionem, Memoriam & Pronuntiationem. Elocutio, eſt accommodatio verborum idoneorum ad inventionem. Memoria, firma animi verborum ac rerum diſpoſitionis perceptio. Pronuntiatio verò, vocis & vultus geſtuſque moderatio. Concionator ſic præparatus primùm omnium debet invenire, hoc eſt, excogitare res veras. Quæ quidem Inventio in plures dividitur partes: in Exordium, Narrationem, Diviſionem, Confirmationem, Concluſionem & Confutationem. Exordium eſt principium orationis, per quod animus auditoris apparatur ad audiendum. Narratio, per quam exponitur res, de qua eſt dicendum, ut auditor fiat benevolus, docilis, atque attentus. Diviſio, ſive diſpoſitio, eſt diſtributio ac rerum ordo, qui demonſtrat, quid quibuſque locis ſit collocandum. Et in partes duas, treſve ad ſummum res ipſa dividitur. Ac ita ex ordine, oratio hos duos, vel tres habet locos, ad quos eundo contendat, ſeque recipiat: quæ in curſum concitata ſine his nunquam conſiſtere potecit, & ob id tam ſæpe in medio curſu turbabitur, quàm auditoris animus continenter implicabitur, nec memoriâ retinebit, quæ audierit: quapropter concionator ejuſmodi partitionem facere debet, ut nullo ferè negotio reminiſci queat, quoto quodque loco poſuerit: atque idem etiam faciet auditor, qui ſuo loco expectabit quod ſcire cupit. Confirmatio, eſt probatio argumenti, id eſt, materiæ vel rei tractatæ, cum aſſeveratione. Concluſio, cum breviter colligitur, repetiturque quibus de rebus verba facta ſint, quo auditor, ſi memoriæ mandaverit, ad idem quod ipſe meminerit, reducatur. Atqui cavendum, ne Concluſio ab Exordio, aut à Narratione repetatur, quod extra propoſitum foret: idcircò initium enumerationis repetitioniſq; iſtiuſmodi à diviſione faciendum eſt. Item vel illud eſt curandum, ut in partitione nihil omittatur, quod ad rem attineat, neque quicquam redundet: redundabit autem, ſi quid ponatur in
una

una parte quod in alia ſit comprehenſum. Si, exempli cauſa ponas ſic: Primum dicam de origine matrimonii, deinde de auctore ipſius matrimonii. Vide, iſta poſterior pars ſupervacanea eſt, quia continetur in ſuperiore: nam ille qui primus matrimonium inſtituit, ejus rei auctor fuit. Eſt itidem vitioſa, ſi proponas ſic: Demonſtrabo me hoc non feciſſe, demonſtrabo me non potuiſſe, ſi voluiſſem, hoc probato, illud alterum vacat. Igitur partitio debet eſſe clara, aperta, brevis, nullis fulta involucris, aut verbis ſupervacaneis. Rurſum ſi de veritate religionis contra hæreticos agas, & dividas varios eorum errores in partes, tum partitio nimis implicata erit: quare dividendo generales tantum complecti oportebit. Confutatio eſt locorum contrariorum diſſolutio, qua noſtri Theologi in ſuggeſtis ſermocinando nonnunquam utuntur, magis ad oſtentationem doctrinæ, quam ad utilitatem Veritatis, qui tale quid ſæpè deditâ operâ diſceptationem quæſtionemque vocant. Vtrum Deus ſit cauſa peccati, necne? & contrarium quod eſt veritati, tantis primò corroborant argumentis, tamque nervoſe obligant, ut non infundere in aures auditorum modo, ſed in animis videantur inſcribere, qui poſt non facile diſſolvere poſſunt. Ita tantum abeſt, ut utile ſit tales habere quæſtiones, quibus rudioris ingenii homines ſæpius in errorem trahuntur, in eoque verſantur diu. Poſt hæc concionatori noſtro opus eſt pronuntiatio, quæ in Vocis figuram, & Corporis motum dividitur. In principio itaque orationis vox ſedata demiſſaque eſſe debet: nam ſi acuta foret, fauces vulneraret, ac ſeipſam defatigaret ocyus. In narratione, vocum varietate utendum eſt, ut, quo quidque pacto geſtum actumque ac ſcriptum ſit, ita narrari videatur: quare verba modo clariora, modo graviora uſurpanda ſunt, quo omnium perſonarum ſenſus atque animi exprimantur. In diviſione vocem quam clariſſimam adhibere oportet, ut auditor planè intelligat, quid ſibi

ſit attendendum. In confirmatione argumenti ſono vocis mediocriter adaucto uti decet, & ſtrenuè probando quod volumus, interdum acriter, interdum leviter dicemus. In concluſione vox continens & modica ſit, ut voci jam defatigatæ auxilium ferre queat. Concionator præterea debet hortari, & id quidem plenis faucibus, voce quàm clementiſſima: item caſtigare, voce acriori, raris intervallis cum vociferatione non utique muliebri, ſed virili, quò magis auditorem deterreat. Item conſolari voce lamentabili: item conqueri cum vocis mollitudine, ut auditoris animum ad miſericordiam perducat: ac jocari interdum voce facetâ, cum tenuis ſignificatione riſus, ad recreandos animos aliquandiu ad audiendum intentos. Hanc vocis figuram ſequi debet motus corporis, qui eſt geſtus & vultus moderatio quædam, quæ pronuntianti concionatori convenit, ac reddit probabiliora quæ pronuntiantur. Itaque ſi erit ſermo in exordio, ſtandum eſt in veſtigio, dimiſſis oculis, rectâ cervice: ſi in narratione, levi dexteræ motu ac collo paululum à cervicibus dimiſſo: ſi in partitione, brachio & digitis celeriter porrectis: ſi in confirmatione, vultu gravi, geſtuque conſtanti: ſi in concluſione aſpectu minimè mobili: ſi in cohortatione, geſtu paulò celeriore: ſi in caſtigatione, vultu acriori, capitiſque ictu frequenti: ſi in conſolatione, vultu triſti: ſi in conqueſtione, mœſto ac turbato: ſi verò in joco, hilariore, velut à natura ipſa nobis datum eſt, ut ejuſmodi noſtras actiones voce pariter atque corporis motu juvaremus. Iſthæc autem naturæ ars eximia, ad noſtrum maximè omnium pertinet concionatorem religionis patronum, qui id officium facit, ut Pietatem, ut Charitatem, ut Iuſtitiam in auditorum animis inſerat, eoſque à cunctis ſimul deterreat vitiis: ac omnes illorum malas præcidat affectiones: quem idcirco ſi movere velit, oportet in dicendo eſſe modò gravem, acrem, ardentem, acutum, ſubtilem,

copio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

copioſum, ornatum: modò verò tenuem, ſubmiſſum, modicum, temperatum, quemadmodum res poſtularit. At ea ipſa omnia præſtabit ne concionator ille, qui dicendo nihil narrat: quod propoſuerit, nihil probat: nihil concludit: quia ſermonem ſuum in nullas diviſit partes, nihil animum auditoris movet, excitat, flectit, quod uno eodemque vocis ſono, ſine ullo corporis motu continenter loquitur, ſic, ut magis æs ſonans, quàm hominem eſſe judices? Verùm idem domi officium gnaviter facit: ſi miniſter enim paulùm peccaverit, eum vultu aſpicit acriore, item voce atrociori reprehendit, corripit atque caſtigat, quo ſic ab errore avertat. Cæterùm forſitan inquies, Non uſpiam eſt quiſquam omnium qui ita concionetur. Imò certè quidem cum apud alios tum apud noſtros Anglos, nonnulli minuti theologi haud aliter ſermonem habent in celeberrimo etiam hominum conventu, qui contra ſui priſci rudioris ſeculi morem & conſuetudinem facere nolentes, Rhetorica quam etſi callent, uti non ſibi licitum eſſe putant. Bone Deus! quantum in ſuggeſto laborant, ſudant, pugnant, cum aliud ex alio ex tempore ſuggerentes, illi ipſi tanquam volitantes aviculæ, neſciant quo dicendo ſint perventuri. Hinc profectò ſcire licet, quàm commodum tibi, quamque frugiferum & fructuoſum auditori ſit, ſi, verbi gratiâ, ex ea Euangelii parabola, Exiit qui ſementem faciebat, ad ſeminandum ſemen ſuum, argumentum ſermonis habendi ſumas, deinde in partes dividas, dein propoſitas partes ritè declares, ſubtiliterque confirmes, & enucleatè explices, atque poſtremò concludas, id eſt breviter repetas, quid circa ejuſcemodi partes docueris. At tu per hunc modum, tam facillimè tui ſermonis ſementem facies, quàm commodiſſimè auditores ejus fructum capient. Atqui ut omnis orationis pars ex ſuo genere conſtet, illud in primis noſtri Chriſtiani concionatoris intereſt non ignorare, tria eſſe genera cauſarum. Demonſtrativũ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Deliberativum, & Iudiciale: & ſe ut illa duo ſuperiora recipere debere, ita in tertio nihil eſſe quod ipſe verſetur. Demonſtrativum. n. eſt, quod in laudem, vel vituperationem cujuſpiam attribuitur: hoc concionator utitur, cum verbi cauſa, demonſtrat quanta ſit Dei Majeſtas, quanta Potentia, quanta Iuſtitia, quanta Miſericordia, ut ne quis diffidat ejus promiſſis, ne quis exiſtimet aut ſperet poſſe ſe meritas effugere pœnas, ne quis deſperet, ſi reſipiſcat: aut ubi deterret peccantes cum reprehenſione culpæ, & vituperatione facti. Ex hujuſce præterea Demonſtrativi generis fonte manat omnis vis funebris orationis, quæ hodiè eſt in uſu, quando tota in demortui laude verſatur. Deliberativum autem poſitum in conſultatione, habet in ſe perſuaſionem & diſſuaſionem: hoc in genere concionator permanet, quando hortatur populum ab benè beatèque vivendum: tunc etenim ſuadet pariter atque diſſuadet, cum caſtigat vitiaque deteſtatur. In his duobus dicendi generibus verſatus eſt Apoſtolus Paulus, in ea oratione, quam, *ut eſt in Actis c.* 12. ad plebem habuit, ubi primum laudat Deum, ac potentiam ejus oſtendit, dicens: Deus populi hujus delegit patres noſtros, & populum in altum extulit, cum eſſent incolæ in terra Ægypti, & brachio excelſo eduxit eos ex ea. Deinde auctores necis Ieſu vituperat, cum ait: Principes eorum nullâ cauſâ mortis inventâ petierunt à Pilato, ut interficeret eum. Poſt perſuadet, ut Chriſto credant, cum inquit: Notum igitur ſit vobis viri fratres: quod per hunc vobis remiſſio peccatorum annuntiatur, & ab omnibus, à quibus non potuiſtis per legem Moſis juſtificari, per hunc omnis qui credit, juſtificatur. Poſtremò diſſuadet de errore, in quo uſque ad id temporis fuiſſent, ubi ait: Videte ergo ne ſuperveniat vobis, quod dictum eſt in prophetis: Videte contemptores, & admiramini & evaneſcite, quia opus operor ego in diebus veſtris, quod non credetis, ſi quis enarraverit vobis, &c.

&c. Quod vocis figurâ atque corporis motu dicendo ſit utendum, Chriſtus ipſe paſſim in Euangelio demonſtrat: ſed ne longum ſit, cum Lazarum à mortuis excitavit, illud fecit: primum. n. attollens ſurſum verſum oculos, dixit: Pater, gratias tibi ago, quoniam audiſti me. Deinde voce magnâ clamavit, Lazare veni foras. Sic voce & geſtu rem peregit. Hæc breviter dicere habui de recto concionandi modo.

CAP. X.

De initio ſacrificii noſtri, hoc eſt, Euchariſtiæ, ac primo ejus uſu, tam ſpecie Panis & Vini, quàm Panis tantùm; atque cur manè, non veſperi more Chriſti, ea ſumatur, & quibus Sacrificii hujus faciendi adminiſtrandique poteſtas data fuerit.

Sacrificium noſtrum eſt orare & colere Deum, ac eundem ſemper habere in corde conſecratum: quoniam Dei templum ſumus. Hoc ſacrificium Servator noſter Deo patri obtulit pro ſalute noſtra, reliquitque nobis illud idem faciendum. Etſi ſunt, qui ſentiant Euchariſtiam à Chriſto inſtitutam, non rectè Sacrificium appellari, quod per hoc aliquid Deo ex rebus noſtris offeramus, per illud verò beneficium à Deo accipiamus: tamen quia jam inde ab initio ita uſu venit, ut *teſte Tertulliano* ſacrificium vocaretur, nos religionis morem ſervandum ducimus. Ad rem redeo. Is qui omnia quæ ventura erant, ab æterno noverat, poſteaquam appropinquare tempus viderat, quo pati oportebat; affatur diſcipulos, quos totius myſterii ſibi teſtes delegerat, qui deinde omnia quæ facta eſſent, inter omnes gentes piâ prædicatione vulgarent: Paſcha, inquit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

dilectiſſimi, poſt biduum, ut ſcitis, fiet, & jam ſimul illud futurum eſt, ut Iudæis traditus patiar: cæterum cupio priuſquam hæc fiant, id ſolenne vobiſcum celebrare. Hæc ait, ac eodem momento duos ex diſcipulis Hieroſolyma mittit, qui locum parent, nec multo poſt ipſe cum aliis ſecutus in urbem venit. Hic ubi cœptum eſt diſcumbi, accepit Panem & cum egiſſet gratias, fregit, deditque diſcipulis ſuis, & ait: Accipite, comedite, hoc eſt Corpus Meum. At accipiens calicem, gratias egit & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes, hic eſt enim Sanguis Meus, Novi teſtamenti, qui pro multis effunditur, in remiſſionem peccatorum. Sic ſub Panis & Vini ſpecie, Corpus ſuum & Sanguinem verbo conſecratum ſingulis ſumendum obtulit: mandavitque ut tale ſacrificium fieret deinceps in ſui memoriam. At mox poſtquam è morte ſurrexerat, accubuit incognitus ad Emaus caſtellum, cum duobus ſuis diſcipulis, accepitque panem, & benedixit, ac fregit, atque porrexit illis. Tum diſcipuli *ſicut Lucas perhibet*, cognoverunt eum, & ipſe evanuit à conſpectu eorum, Hîc diſcipuli Corpus Chriſti ſub una panis ſpecie ſumpſerunt, nulla vini ab Euangeliſta mentione factà. Quem ſanè inſtitutum ritum Eccleſia deinceps retinuit, quæ ad hunc modum cenſuit profanis hominibus Eucharistiam adminiſtrandam, quod tum demum Novum inſtrumentum, id eſt, myſteria omnia religionis perfecta, conſummata, ſtabilitaque eſſent per mortem Chriſti. Namque non fuerat Euangelium ante crucem, uti divus Hieronymus *adverſus Iovinianum* affirmat, & Chriſtus teſtatus eſt, quo in cruce moriens inclamavit, Conſummatum eſt. Sed reliqua perſequamur. Alexander poſthac ſeptimus à Petro pontifex conſecraturus primus aquam vino miſcuit, inſtituitque ut oblatio ex azymo non fermentato, ut antea conſuevit, fieret pane: & hoc, ut purior materia eſſet, vel quia Chriſtus azymo conſecraſſet, aut quod Dominus per Moſen præcepiſſet,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

piſſet, ut omnis oblatio abſque fermento fieret, ſeu quia e x ejus latere, dum in cruce penderet, exiſſet ſanguis & aqua. At divus Cyprianus *lib. Epiſt.* 2. aliam hujuſce rei rationem ponit. Legimus.n. in Apocalypſi, Aquæ quas vidiſti, ſuper quas ſedet meretrix populi, &c. Hinc ait, in ſacris literis ſæpè aquas ſignificare populum, & proinde inquit: Sic autem in Sacrificando, in calice Domini offerri aqua ſola non poteſt, quomodo nec vinum ſolum poteſt: nam ſi vinum tantùm quis offerat ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis: ſin verò aqua ſit ſola plebs incipit eſſe ſine Chriſto: quando autem utrumque miſcetur, tunc ſacramentum ſpirituale, & cœleſte perficitur. Sumpſerunt autem Euchariſtiam Chriſtiani jam inde ab initio in dies ſingulos manè & jejuni, quod teſtatur Tertullianus lib. *altero ad Vxorem de muliere Chriſtiana ethnico homini nupta*: Non ſciet, inquit maritus quid ſecreto ante omnem cibum guſtes. Item *lib. Definitionum Eccleſiaſticarum dogmatum*: Quotidie Euchariſtiæ communionem percipere, nec laudo, nec reprehendo: omnibus tamen Dominicis diebus communicandum ſuadeo, & hortor, ſi tamen mens in affectu peccandi non ſit. *Hæc ille.* Cur verò manè & non veſperi, apud nos ſacrificetur, cum ſatis conſtet, Chriſtum poſt Cœnam myſticum calicem obtuliſſe, id cauſæ eſt, quod *teſte eodem Tertulliano* Chriſtum offerri oportebat circa veſperam diei, ut hora ipſa ſacrificii oſtenderet occaſum & veſperam mundi, ſicut in Pſalmo ſcriptum legitur: Elevatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum. Nos vero reſurrectionem Domini manè celebramus, quia paſſionis ejus memoriam in ſacrificiis omnibus inprimis conſervamus. Sed id ſalutare inſtitutum poſtea non continuatum, primus omnium ſuo decreto renovavit Anacletus, juſſitque ut qui ſumere nollent, tanquam impii è ſacris ædibus ejicerentur: quemadmodum Victor voluit, ut illis qui capturi eſſent, ſi ob acceptam injuriam, aut vetus odium

reconciliari prius recuſaſſent, ſacris interdiceretur. Verum frigeſcente paulatim deinceps hominum pietate illud antiquatum eſt. Ex quo Zephyrinus, qui centeſimo circiter pòſt anno, Anacletum eſt ſecutus, ſtatuit, ut omnes Chriſtiani qui pubertatis annos attigiſſent, minimum ſemel quotannis caperent Paſchali die. Fabianus verò ut ter id fieret, poſtea ſanxit. Sed Zephyrini decretum ut factu minus difficile, ſtetit conſtantius, quod Innocentius tertius dein ſuâ corroboravit auctoritate. Euchariſtia autem in templis continenter aſſervatur ad ægrotantium commoditatem, ut ſine eo viatico, ne hinc abeant, *ut eſt de conſec, diſtinct. prima.* Quod poſtmodum ſcitum Innocentius idem III. & Honorius III. confirmarunt. Cum ita paulatim à pietate tantum diſceſſum foret, ut niſi quiſque ſemel quotannis Euchariſtiam caperet, mos tamen antiquus manſit, quandoquidem & Sacerdos qui rem divinam faciebat, & Diaconi cum reliquis ſacrorum miniſtris quocunque ſolenni die Euchariſtiam ſumebant. Quam conſuetudinem nunc monachi noſtri inprimis retinent, quo ſic populus ad priſtinum inſtitutum exemplo ſi minus excitatur, cohortatione tandem aliquando revocetur. Poteſtatem vero novi ſacrificii faciendi corporis & ſanguinis ſui adminiſtrationiſque ejusdem Servator noſter Apoſtolis novæ legis ſacerdotibus ab initio dedit & conceſſit, veluti ſupra dictum eſt, ſic, ut Chriſtianus populus ex manibus ſacerdotum accipere ſuo tempore, Euchariſtiam ſemper poſthac paratus fuerit. Quod porrò Tertullianus *libro de corona militis* præclare demonſtrat, ubi ita ſcribit: Euchariſtiæ ſacramentum & in tempore victus, & omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quàm Præſidentium ſumimus. Auctor hic & alibi Præſidentes appellat presbyteros.

CAP. XI.

Qui primùm poſt Chriſtum eo ritu ſacrificarè cœperint, quem ille docuiſſet, & qui deinceps modum rei divinæ faciendæ, quam Miſſam vocant, auxerint, & de Oſculo pacis inter ſacra, atque quando id fieri non liceat, ac de Benedictione ſacerdotis poſt ſacra, & de circumverſione frequenti ejuſdem in Altari.

Nuda ab initio omnia & ſimpliciter myſteria à Chriſto tradita apud Apoſtolos erant, nuda omnis cæremoniarum ratio, plus pietatis habens quàm apparatus: nam ſatis conſtat Petrum, qui vel primus omnium, ut Apoſtolorum princeps, vel unà cum aliis Apoſtolis, rem divinam eo ritu, quem à Chriſto accepiſſet, identidem fecerat, poſt conſecrationem continuo inferre ſolitum Dominicam precem. Auxit inde hæc miſteria Iacobus Hieroſolymitanus antiſtes, auxit Baſilius, aliique alia ſubinde inſtituêre. Cæleſtinus Miſſæ introitum, cujus initium eſt Pſalmus, Iudica me Deus, Damaſus confeſſionem, quæ fit à ſacerdote, priuſquam altare conſcendat: quidam tamen Pontiano aſſignant. Gregorius antiphonam, quæ introitum ſequitur, & ob id vulgo eodem nomine nuncupatur: item ut novies Kyrie diceretur & antiphona poſt Epiſtolam, Euangelium, & communionem. At antiphonam poſt Epiſtolam, Graduale appellant, quod diaconus aſcendat in editiorem gradum ad pronuntiandum Euangelium. Telephorus hymnum, Gloria in excelſis Deo. Gelaſius primus orationes, id eſt, precum clauſulas, quas vocant. Epiſtolam & Euangelium Hieronymus: & cum id

id legeretur ut cuncti qui ſacris intereſſent, curvi ac venerantes ſtarent, uti expeditiores ad Euangelicum dogma defendendum, vel animadvertendum, quod ſtando magis, quàm ſedendo facere ſolemus, Anaſtaſius primum conſtituit. Alleluja ex Hieroſolymis tranſlatitium eſt. Symboli decantatio fuit Marci pontificis primi decretum, ut feſtis diebus poſt Euangelium decantaretur ac idem recitaretur à populo qui ſacrorum cauſa adeſſet. Innovavit & id decretum poſtea Damaſus. Antiphonam, quam Tractum vulgo appellant & hymnos Gelaſius fecit ac præfationes quæ Cænonem præcedunt, cantu quidem & ſermone eleganti compoſuit, ut teſtatur Pelagius, novem numero ſunt: decimam ad honorem Deiparæ virginis Vrbanus addidit. Quod thus adoletur ad altare, id primus fecit Aaron, dicente Domino ad Moſen: Pones altare contra velum, & adolebit incenſum ſuper eo Aaron ſuave fragrans *: ſicut in Exodo eſt.* Deinde apud nos Leo III. illud idem fieri ſanxit, quod etiam ab ethnicis ſervabatur. Hinc Vergilius *in* I. *Æneid.* de Venere ait*:*

Vbi templum illi centumque Sabæo
Thure calent aræ.

Vſus lavandi manus ex Veteri quoque Inſtrumento eſſe videtur, quod Iudæi non rem modo divinam, ſed convivium etiam à lavatione manuum inchoare conſueviſſe dicuntur, quippe qui nefas ducebant edere panem manibus illotis, cujus rei crimen diſcipulis Domini aſſcribebant. Vel ab ethnicis ſumptum eſt, apud quos ſacrificantes primum omnium manus lavabant, *quemadmodum ſupra lib.* 3. *cap.* 5. *demonſtravimus:* &, *teſte Heſiodo*, vetitum erat, nequis manè Iovi vinum libaret manibus illotis, ne ſacrorum nitor pollueretur, qui & convivia lotis prius manibus inibant. Vergilius:

Iam pater Æneas & jam Trojana juventus
Conveniunt ſtratoque ſuper diſcumbitur oſtro:
Dant famuli manibus lymphas.

In

In præfationibus, ut Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, cantaretur, Sixtus primò ſtatuit, quod ab Eſaia propheta ſumptum eſt. Canonis partem, Te igitur, quæ dein initium eſſe cœpit, Gelaſius dedit, ſicuti ante eum Syricius, Communicantes, quod nunc tertio loco ponitur. Ex quo apparet, ipſum Canonem neque ab uno integrum, neque in eam formam digeſtum, ex qua modo conſtat: cujus rei vel fidem facit, quod Alexander primus, qui Gelaſium & Syricium longo temporis intervallo præceſſit ob memoriam paſſionis Chriſti poſuit, Qui pridie quàm pateretur, uſque ad illa verba, Hoc eſt, corpus meum. Quocirca ſatis liquet, illud tum Canonis fuiſſe principium, quando, ſicut diximus, Gelaſius circiter CCCLX. & eo amplius annos poſt Alexandrum ſedit. Leo deinde adjecit: Hanc igitur oblationem uſque, Placatus accipias. Gregorius tres ſubjunxit poſtulationes: Dieſque noſtros in tua pace diſponas, atque ab æterna damnatione nos eripi & in electorum tuorum jubeas grege numerari. Ejuſdem quoque primi Leonis eſt, Sanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam. Sic alii alia addiderunt. Finito canone, dicitur, Pax Domini: hic Oſculum pacis datur inter ſacerdotes mutuo, quod Innocentii primi inventum eſt: velut Leonis II. ut pax in ſacrorum cæremoniis aſtanti populo circunferretur. Et utrumque ex imitatione Servatoris, qui conſueverat ſuos præſertim diſcipulos abeuntes, vel ad ſe redeuntes deoſculari, id quod Iudas proditor ſignificantius declaravit, qui præceptorem *ut in Euangelicis literis legitur*, oſculo tradidit. Verùm cum Miſſa pro mortuis celebratur, id non fit, pro eo quod haud nobis cum illis per pacis oſculum, communicandum eſt, quos nondum certo ſcimus eſſe in gratiâ cum Deo. Quare cadavera etiam mortuorum aditu & manſione templi uſquo eo prohibentur, dum res divina fiat. *Auctor Gulielmus Durandus, libro Divinorum officiorum* 7. Solent

item

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

item ſacerdotes noſtri peractis ſacris benedicere populo dexterâ manu in eum extenſa, ac in ſignum crucis circumducta, quod Epiſcopi inter ſacra, & Pontifices Romani, aliique majores Antiſtites, etiam eundo factitant: quod ab Hebræis eſt: quippe *in Levitico* legimus, Aaron poſt factam rem divinam conſueviſſe extendere manum in populum ac illi benedicere. Servavit vel hunc ritum Chriſtus, quem Lucas ait paulò antequam in cælum rediiſſet, elevatis manibus benedixiſſe ſuis diſcipulis. Sed ad rei divinæ rationem revertamur. At reliquas Antiphonas Græci, Reſponſoria verò quæ novitio quidem vocabulo ſic dicunt, Itali primum inveniſſe traduntur. Sunt qui reſponſorium etiam Gradale vocent, quod juxta gradus ſuggeſti cantetur. Cæterum Gelaſius & Gregorius multas orationes: id eſt, preces invenere, ac ad lectiones & Euangelia, reſponſoria, id eſt, Offertoria, quæ vocant, adjunxerunt, vel Gregorius ipſe quaſi de integro modum rei divinæ edidit. Fecit illud ipſum & Ambroſius Mediolanenſis antiſtes. Quapropter habito deinde Epiſcoporum conventu, decretum fuit, ut quæ & Ambroſius digeſſiſſet, Mediolanenſis tantum ſacerdotum cœtus, ſicut hodiè fit, ſervaret, & Gregoriano invento reliqui uterentur. Quòd verò ſacerdos dicendo, Dominus vobiſcum, ſæpius ad populum in altari ſe vertit, hoc de Hebræorum quoq; cæremonia ſumptum conſtat, quorum ſacerdos inter ſacra ſeſe circumagebat, aſpergendo ſanguinem animalis immolati. Quod, *teſte Apulejo*, & Ethnicorum ſacerdotes circa aras factitabant, cum præſertim reſponſa daturi, divino, uti credebant, Spiritu afflati agitarentur. Vndè dubio procul ab alterutris apud nos ſunt hujuſmodi in altari circumverſiones.

CAP. XII.

Vndè mos ſit, ut poſt rem divinam factam diaconus pronuntiet, Ite, Miſſa eſt: & undè Miſſa, & Cæremoniæ dictæ: atque quid re ipſa ſit Miſſa, qualesve Ceremoniæ.

Factâ re divinâ Diaconus ad populum converſus pronuntiare ſolet. Ite, Miſſa eſt. Convenit hoc loco, ut hujus nominis Miſſæ originem explicemus, ne quis ut ſordidum & peregrinum reſpuat: quando hactenus permulti id indagare conati, rem in incerto reliquerunt, quippe qui non undè natum eſſet, ut libamento jam libato, i. e. ſacrificato per hunc modum poteſtas fieret abeundi volentibus, prodiderunt, ſed circa vim illius verbi Miſſa aberrantes, delirationem quandam ſomniarunt, non animadvertentes noſtros ſacerdotes illud ex moribus inſtitutiſque priſcorum eſſe mutuatos, ſicut pleraque alia, uti appoſitè memoravimus. Cæterùm ne nos etiam aliquid divinaſſe potius, quàm rem certam prodidiſſe dicamur, Apuleji teſtimonium cunctis certè probandum ducemus in medium, undè moris hujus originem abundè haurire licebit. Is enim *libro ſui Aſini aurei* 11. *cum ſe dicit in ſacris Deæ Iſis interfuiſſe*, ſic rem declarat: At cum ad ipſum jam templum pervenimus, Sacerdos Maximus, quique divinas effigies progerebant, & qui venerandis penetralibus pridem fuerant initiati, intra cubiculum deæ recepti, diſponunt ritè ſimulachra ſpirantia. Tunc ex iis unus, quem cuncti Grammatea (ſic Græci vocant ſcribam) dicebant, pro foribus aſſiſtens, cætu paſtophorum, quod ſacroſancti collegii nomen eſt, velut in concionem vocato, indidem de ſublimi ſuggeſto, de libro,

libro, de literis, fauſta vota præfatus, Principi magno, Senatuique, & Equiti, totique Romano Populo, Nauticis navibus, quæque ſub Imperio mundi noſtratis reguntur, renuntiat, ſermone rituque græcienſi, ita λαοῖς ἄφεσις, populis miſſio. Quam vocem fœliciter cunctis evenire ſignavit populi clamor inſecutus. Exin gaudio delibuti populares, talos, verbenas, corollas ferentes exoſculatis veſtigiis deæ, quæ gradibus hærebat argento formata, ad ſuos diſcedunt lares: *& reliqua.* Iſtæ duæ græcæ dictiones ſignificant populis miſſionem, & verba ſunt græcanico more & linguâ pronuntiata, quæ Græci Latinique juxta uſurpabant, poſt cuncta celebrata myſteria, ut diceretur miſſio populis, id eſt, vel datur, vel eſt, ut tum demum omnibus abire fas eſſet. Idem igitur mos à noſtris etiam ſervatur, ut pactis ſacris, per diaconum pronuntietur, Ite, Miſſa eſt: qued idem eſt, ac i licet, hoc eſt ire licet. Non eſt præter conſuetudinem quod Miſſa non miſſio pronuntiatur, quando noſtræ religionis auctores promiſcue Miſſionem, & Miſſam uſurpare divus Cyprianus teſtatur, qui remiſſam peccatorum, ac id genus alia permulta ſæpè ſcribit, ut *ad Fortunatum de Exhortatione martyrii*: In aquæ, inquit, baptiſmo percipitur peccatorum remiſſa. Hinc ergo totum quoque ſacrificium Miſſa eſt nominatum. Quod vocabulum Ioannes Reuchlinius homo Germanus, ac literarum Hebraicarum cum primis ſciens, *libro de Rudimentis hebraicis ſecundo*, docet hebraicum eſſe, ita ſcribens: Inde venit per additionem he literæ in fine מסכה id eſt, oblatio, quæ fit ſuperiori Domino propter debitum munus perſonale. *Deut. 16.* Oblationem ſpontaneam manus tuæ, quam offeres juxta benedictionem Dei tui. Quod nomen nos Chriſtiani ſacrificio noſtro impoſitum retinemus, uſque ad hoc tempus, ut à nobis appelletur Miſſa, quod à Græcis liturgia. Nota igitur, quod Miſſa neque græcum neque Latinum eſt, ſed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſed Hebraicum. *Hæc ille.* mihi verò ratio prior probatur, ut magis appoſita. Miſſa autem ſi quæras quid ſit, ratio ejus uſus indagatrix poteſt fortè tibi rem ſic deſinire: Miſſa eſt Corporis & Sanguinis Chriſti conſecratio. Quando ea conſecratio perinde ſumma & caput Miſſæ eſt, ut adeptæ victoriæ concelebratio Triumphus dicitur. Hanc igitur Miſſam tanti myſterii monimentum, hoc eſt, unicum noſtræ religionis ſacrificium optimi Eccleſiæ Patres ritè ſtuduerunt reddere cunctis mortalibus perquam frugiferam atque fructuoſam: quæ idcirco ex multis conſtat divinis hymnis, Dei optimi maximi laudibus, præcationibus, gratiarum actionibus, & ſacris ſcripturis, è quibus animus noſter audiendo, in ſpem bonam ſuæ ſalutis vocatur, item illis oblectatur, & paſcitur. Pateat jam reditus ad propoſitum. Sic Romanis placuit, omnem divinum cultum cæremonias appellare, à Cæritibus Hetturiæ populis. Ii n. olim captâ urbe Roma à Senonibus Gallis, ſacra Romanorum à Veſtalibus invecta perbenignè receperunt, uſque eoque ſervarunt, dum patria à Camillo eſſet recuperata, *ſicut Livius libro ab Vrbe cond.* 5. *latè demonſtrat.* Cujus beneficii Quirites memores, poſtea omnia quæ ad religionem colendam pertinerent, cæremonias, nuncuparunt: quamvis ſint, qui eas à carendo dictas malint. Sunt enim cæremoniæ inſtrumenta religionis, quæ velut terra ſine illis coli non poteſt, per quas in animis noſtris renovatur Pietas, fundamentum, *ut Cicero ait*, omnium virtutum, quæ corpus cum mente ad Deum venerandum trahit. Si velimus igitur agrum Dominicum benè excultum, ejuſmodi cæremoniarum culturam adhibendam curemus. Quod ſemel tantùm die ſacrificabatur, hoc Alexandri primi, *teſte Gratiano*, eſt decretum: ſicut & illud Telephori, quod dominico natali die ter ſacerdos rem divinam facit, & primò in media nocte cum Chriſtus eſt natus: deinde luceſcente aurorà, quando paſto-

res

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

res natum inviſerunt: poſtremò ubi prima lux humano generi affulſit, cum prius nulli ante tertiam diei horam fas eſſet ſacrificare. Adjicitur & alius myſticus ſenſus, ut triplici actu ſtatus triplex gentium ſignificetur: primus, qui ſine Lege fuit, cum omnia fuerunt tenebris circumfuſa: alter, Lucis & Tenebrarum ſimul particeps, cum poſt datam legem fuit omninò aliqua Dei cognitio, ſed nondum perfecta: tertius, Gratiæ eſt, cui Sol, id eſt, veritatis lux affulſit. Præterea Felix primus ſanxit, ut nuſquam niſi in ſacro loco, ſi per neceſſitatem liceret, & à viris ſacris initiatis Miſſa celebraretur, quod ipſius rei divinæ faciundæ à principio ſolùm Apoſtolis, hoc eſt, ſacerdotibus à Chriſto poteſtas facta fuiſſet. Anacletus quoque hujus rei ſtudioſus voluit, ut ſacerdos non niſi coram ſaltem duobus ſacrificaret, quò, credo, ne ille fruſtra benè precando diceret, Dominus vobiſcum, ſi minus quàm duo ſacris intereſſent. Propterea non rectè faciunt, qui ſine arbitris ſacrificant. Gratianus hoc præſcriptum Sotero attribuit qui forte illud parum cuſtoditum renovavit.

Cap. XIII.

Quare nonnulla tam Hebraica, quàm Græca, vel Syriaca verba in Miſſa uſurpentur, & ibidem de eorum ſignificatione.

Illud inſuper haud omittendum duximus, quod facit ad quarundam vocum cognitionem, quæ ut peregrinæ, inter ſacra facienda à pluribus frequentantur ſacerdotibus, quàm intelliguntur. Sunt enim verba quædam Hebraica, quædam Græca aut Syriaca. Hebraica & Syriaca, *teſte divo Hieron. ad Marcellam*, ideo immutata ab initio manſerunt, quia vel Interpretes, vel Apoſtoli, id faciendum minus curarunt, ut quoniam primùm religio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ligio apud Iudæos, *velut ſupra demonſtravimus*, cœperat, nihil ad credentium offenſionem innovarent, ſed ita ut à puero imbiberant, traderent: poſtea verò quàm in univerſas gentes Euangelii ſermo dilatatus eſt, non potuiſſe ſemel ſuſcepta immutari, idem auctor eſt. Cujus etiam rei Origenes rationem reddens, aſſerit, propter vernaculam cujuſque gentis linguam, non poſſe verba quam plurima ita apud alios ſonare, ut apud ſuos: ac multo propterea melius eſſe, non tranſlata ponere, quàm illorum vim interpretatione tenuare. Hac ratione Græcos primum vocabula illa Hebraica ſuis commiſcuiſſe, par eſt credere, utpote deſperantes poſſe ſe abſolutum ſenſum ſuo ſermone reddere, & ſic noſtros nihil deinde plus auſos, & Hebraica & Græca permiſiſſe ſtare. At qui id conſultò factum non nemo falſò putat, quo ad imitationem ejus tituli, qui ſuper crucem Servatoris poſitus fuerat, perinde Miſſa triplici lingua conſtaret, at illum ſcriptum fuiſſe Hebraicè & Græcè & Latinè tradit Euangeliſta Ioannes. Sed jam ad interpretationem ipſorum verborum aggrediamur. IESUS Hebræum nomen, *ut Hieronym. indicat*, apud nos Servatorem ſignificat. CHRISTUS ex myſtico chriſmate unctus dicitur, quem Iudæi Meſſiam appellant. Idem dictus eſt Nazaræus, id eſt, ſanctus ſive conſecratus, vel à Nazareth oppido Galilææ, in quo eſt genitus, & nutritus. Item Emmanuel, quod hebræum eſt verbum, & Nobiſcum Deus. Rabbi, idem ac dominus ſive magiſter, vel præceptor: nam apud Hebræos, à multitudine ſcientiarum dicta eſt vox. Paracletus Græcum verbum: id eſt, παράκλητος & ſignificat advocatum, doctorem, hortatorem, conſolatorem. Sic Servator pollicitus eſt mittere paracletum, hoc eſt, Spiritũ veritatis, qui diſcipulos doceret. Et illud notiſſimum eſt, paracletum per è ſcribendum in penultima, eamque producendam: nam ſi legeris paraclytum per y, in penultima facies Chriſtum ſcele-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſceleratorum conſocium : qui ſuis diſcipulis promiſit fore, ut pater ejus nomine, talem ad ipſo mitteret doctorem : quippe paraclytus apud Græcos, nomen eſt impoſitum à παρὰ præpoſitione quæ præter, & κλυτὸς, quod celebrem inclytumque ſignificat. Ergo cum ea præpoſitio hoc loco pro ſine ponatur, & cum κλυτὸς conjuncta pro eo qui ſine fama eſt ac planè infamis, non utique convenit Chriſti promiſſioni. Imò atque adeò hinc videre licet, quàm parum rectè faciant ſacerdotes, qui ita apud Euangeliſtam Ioannem legunt: ſeu quàm turpiter peccent, qui etiam de errore moniti, tantum abeſt, ut velint rectam tenere viam, ut ſcientes delirent, perindè quaſi non Veritatis, cui Chriſtus ſeſe comparavit, cum dixit Ego ſum Via & Veritas: ſed Cõſuetudinis quam vis depravatiſſimæ obſervatores eſſe debeant. Bone Deus! ecquid reliquorum munerum functionis ab ejuſmodi expectari poteſt, qui ab aliis docti ſcire nihil volunt? Sanè ſic Simonem, ſic Iacobum penultima ſyllaba correpta, pronuntiant, etſi longa eſt, cum apud Græcos per ω, quod longum eſt, ea nomina ſcribantur. Ad prima redeo: Paſcha Hebræum vocabulum, non græcum, *prout Hieronymus affirmat*, & tranſitum ſonat, quod Iudæi tunc ex Ægypto in patriam remigraſſent. Epiphania Græcum verbum, apud nos apparitionem vel oſtenſionem ſignificat: hoc ideò, quia eo die Servator ſtellâ proditus eſt, & trigeſimo deinde anno adhuc mundo ignotus, cum veniſſet ad Ioannem ut Baptizaretur, cognitus eſt, intonante de cœlo patre, hic eſt filius meus, &c, Item Pentecoſte græcè quinquagenaria latinè dici poteſt, quod uſque ad hanc celebritatem, à reſurrectione Domini interſint quinquaginta dies, *ut infra fuſius explicabitur*. Scenopegia, vox compoſita, dicta eſt à figendis tabernaculis, quia in ſolitudine priſci Hebræi illis uſi eſſent, & erat feſtus dies. Noſtri perperam addunt aſpirationem. Item encænia feſti dies initiales

ho

hoc eſt, dedicationis templi. Kyrieleeſon verbum compoſitum, ex κύριε quod ſignificat Domine, & ἐλέησον quod eſt miſerere. Alleluja duo itidem verba & Hebraica, atque idem, ac Laudate Deum. Ia enim, *teſte Hieronymo*, ex decem nominibus, quibus apud Hebræos Deus vocitatur, unum eſt. Antiphona Græcis vox reciproca, quod viciſſim canatur. Homilia Græcè, Latinè dicitur colloquium, ſermo. Canon Græca vox regulam ſignificat. Hoſanna, Hebræo ſermone perinde valet atque apud nos, O Domine ſalvum me fac. Sabaoth Hebraica quoque vox, & idem atque Latinis, Dominus omnipotens ſive Dominus virtutum, aut exercituum. Euchariſtia Græcis gratiarum actionem ſignificat, ſicuti Euangelium bonum nuntium. Pſalmus & hymnus, utrumque Græcum ac alterum latinè canticum, alterum laus dicitur. Paradiſus grajâ voce, pomarium, hoc eſt, hortus conſitus pomis. Parabola Græcè dicitur, Latinè comparatio, ſimilitudo. Symbolum collationem ſignificat, quia Apoſtoli, ſive patres in unum contuliſſent, quod unuſquiſque de Deo ſenſerit. Petrus Græcis ſaxum, velut Cephas Syro ſermone, ſoliditas, quod Petrus ſolidus fuiſſet in confeſſione veritatis. Phylacterium Græcum vocabulum, Latinè cuſtodia dicitur quod in iis ſervetur memoria legis: ſicut apud nos regulæ juris habentur. Synagoga congregatio à noſtris dicitur, nos etiam grajâ voce Eccleſiam vocamus. Mammona, *ut probat Hieronymus*, Syriacum eſt nomen, ſingularis numeri, generis maſculini, & apud nos divitias ſignificat. Ethnicus, vox Græca, & Latinis homo alterius ſectæ. Proſelytus, Græcum verbum, nobis advena: ſic enim illum vocabant Hebræi, quem ex aliena natione, in ſuæ legis conſociationem recepiſſent. Scandalizare, Græcum verbum, Latinè eſt offendere: ſicut angariare perſicum, & ſignificat adigere, compellere, Golgatha, Syra eſt vox non Hebræa: & Hieronym. oſtendit ſignificare locum calvi ſive calvariæ. Ita dictus eſt locus Hieroſolymis,

mis,ad ſeptentrionalem partem montis Sion, quod in eo jacerent capita hominum damnatorum. Corbana, quam etiam vocant gazophylacium, nomen ex lingua Perſica & Græca compoſitum, & ſignificat arcam, in qua ſervabantur templi pecuniæ, ſeu munera quæ uſui erant miniſtris: nam corban, *ex teſtimonio Ioſephi, quod in ſuperiore libro citavimus, cum deradendo capite Nazaræorum ſermo fuit* apud Hebræos ſignificat munus: unde corbana dicta videtur. Eleemoſyna, largitio quæ inopi fit, Græc vox: & miſericordiam ſonat. Gehenna locus era in valle filii Ennon, in ſorte tribus Benjamin, ub filii Iſraël, erectis aris, ſacrificabant, ac filios exuſto igni devovebant, immolabantque dæmonio Moloch, quam Deus, *uti apud Hieremiam legitur* comminatus eſt ſe mortuorum cadaveribus impleturum: apud nos, pro loco inferorum accipitur Diabolus græcum verbum ſonat delatorem, ſiv calumniatorem. Beelzebub, Hieronymus doce idem eſſe Bel, Beel, & Baal, & Hebræis idolum, & Zebub muſcam, quaſi dicas idolum muſcæ: εἴδωλον enim ſimulachrum ſignificat, & ſic hoc nomine ſpurciſſimum fuiſſe idolum. Abyſſus Græca vox Latinè vorago dicitur. Phantaſma Græcis, viſur per ſomnum videre eſt, Latinè ſpectrum dicitur. Se ne per hæc peregrina longius gradientes, viſum et iam nos videre videamur, jam ad finem veniamu Amen vox Hebræa eſt, Latineque, *ſicut declara Aquila*, verè, ſive feliciter, vel fiat: Hieronymo teſt *in Pſalmis*, ubi ait, Fiat, fiat Hebræis legitur, Amen amen. Erat quippe germanum conſimileque He bræorum inſtitutis, in veterum religione, Felicite *quod ſupra ex Apuleji lectione conſtat*, atque hi amen, quo ſignificatur, ut ea quæ ſupra ſunt verè d cta, confirmentur. *Supereare extat brevis epiſtola d vi Hieronymi ad Marcellam.* Hæc paucula libuit ex ponere, ut unicuique rem divinam facturo, obv eſſet ejuſmodi verborum ſignificatio.

Finis quinti libri.

POLY

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

POLYDORI VERGILII
VRBINATIS
DE
INVENTORIBUS RERUM.
LIBER VI.
CAPVT I.

De pio pœnitendi initio, atque duplici Pœnitentiæ, quam vocant, genere, & de primo confitendi delicta inſtituto, & qualis ſit Publica Confeſſio, ac ibidem de triplici Purgatione priſcorum.

Principium religionis Chriſtianæ cum unctione Chriſti, & regum item originem & exitum conjugii ſacerdotalis, & modum contrahendi, ac ritum ſacrificandi, cum apud Hebræos, tum apud noſtros, juxta & orandi, & quantum mortalibus ipſa Chriſtianà religio profuerit, ſuperiorę libro expoſuimus: jam idcircò & alia quæ ad inſtitutum pertinent opus diſſeramus. Primum omnium ſcire

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

licet pœnitendi initium à Deo profectum eſſe, qui ita pro ſua erga nos miſeros mortales miſericordia, factum voluit, quod probat atque affirmat Tertull. *in eo lib. quem de Pœnitentia, quam vocamus, compoſuit*, ubi inquit, Omnibus delictis ſeu carne, ſeu ſpiritu, ſeu facto, ſive voluntate commiſſis, qui pœnam per judicium deſtinavit, idem & veniam per pœnitentiam ſpopondit, dicens ad populum: Pœnitere & ſalvum faciam te. Et iterum: Vivo, inquit, Dominus, & pœnitentiam malo quàm mortem. Ergo pœnitentia vita eſt, cum præponatur morti. Et pergit: Bonum eſt pœnitere, an non? Quid revolvis? Deus præcipit. At enim ille non præcipit tantùm, ſed etiam hortatur; Invitat præmio ad ſalutem, jurans etiam. Vivo dicens, cupit credi ſibi. O beatos, quorum cauſa Deus jurat! *Hucuſque ille.* Hinc homines pœnitendo cœperunt ſeſe Deo de peccatis purgare, *ut in Levit. eſt cap.* 5. Deinde Servator noſter, ut nos ex omni parte immortalitate donaret, poſtremò portionem ſalutis cœleſtemque paſtum nobis propinavit, *apud Ioan. Euang. c.* 6. dicens: Caro enim mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Qui edit meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo. Et pergit: Qui edit hunc panem, vivet in æternum. Verùm quia non decebat, ut quiſpiam non mundus tam purum nectar hauriret, tamque ſalutarem ambroſiam eſſe auderet, idcircò Apoſtolus docuit, ut accedendum eſſet ad ea ſumenda, inquiens: Itaque quicunque ederit panem hunc, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem homo ſeipſum, & ſic de pane edat, & de calice bibat: nam qui edit aut bibit indignè, judicium ſibi ipſi edit, & bibit, &c. Sed quomodo probabit ſe homo, cum nemo poſſit eſſe tam prudens, tam ſagax, quin aliquando labatur? Quod Deus Optim. Maxim ſciens, pro ſua benignitate aperùit nobis portum ſalutis, ut huic neceſſitati, cui fragilitas

litas carnis ſubjecta eſt, medicina pœnitentiæ ſubveniret: nam præcurſorem miſit Ioannem Baptiſtam clamantem, Pœnitentiam agite. Attende, hoc loco ſpiritualis pœnitentia tractatur, quia omnis noſtra vita aliud nihil eſſe debet, niſi pœnitentia, quæ facit, ut quis *velut ait Apoſtolus*, transformetur per renovationem mentis ſuæ, & ad ſe revertatur, dolendo peccatum ſuum, dicente Servatore: Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodiat eam. Et hæc interior eſt, ac Euangelica dicitur pœnitentia, cujus fructus eſt exterior, quæ agitur per corporis afflictationem & voluptatum contemptum: atque ut iſta ficta, ut in hypocritis apparet, ita illa non niſi vera eſſe poteſt. De ea meminit Tertul. *in libello Definit. dog. Eccleſ.* Pœnitentia vera eſt, inquit, pœnitenda non admittere, & admiſſa deflere. Satisfactio pœnitentiæ eſt, cauſas peccatorum excidere, nec earum ſuggeſtionibus aditum indulgere. Modus autem pœnitendi eſt, ut ab amore virtutis, non à vitii odio, te incipiat pœnitere. Exempli cauſa: Amato caſtitatem, in eaque acquieſcito, tunc tibi ſtatim poſt turpioris intemperantiæ odium ſuâ ſponte oborietur. Id modi pœnitendi præſcribitur *Pſalmo quadrageſimoquarto*: Dilexiſti juſtitiam & odiſti iniquitatem. Atque hoc pium eſt pœnitendi initium. Præpoſtere igitur agunt, qui à peccato inchoant pœnitentiam, quia illud metu pœnæ, non virtutis amore, qui vitiorum omnium fuga eſt, facere videntur. Quapropter Chriſtus cum vellet Diſcipulis verum integritatis exemplar monſtrare, conſuevit puellum longè innocentiſſimum in medio ſtatuere, jubens ut ſimiles illius efficerentur, ſi averent ingredi in regnum cœlorum, quo eos ſic præſentis virtutis imagine, ad pœnitendum beateque vivendum facilius induceret. Si quis igitur aut cupiditate victus, aut libidine impulſus, aut errore deceptus, aut vi coactus ad injuſtitiam lapſus fuerit, non deſperet: poteſt enim per hunc modum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

reduci ac liberari, ſi pœniteat actorum, & ad meliora converſus ſatis Deo faciat, & ita reſipiſcat, quo & errati pigeat, caſtigetque ſeipſum ſtultitiæ, & confirmet animum ſuum ad rectius vivendum: quoniam ſicut nihil prodeſt malè viventi anteactæ vitæ probitas, quia ſuperveniens nequitia, juſtitiæ facta delet: ita nihil officiunt peccata vetera correcto, quia ſuperveniens juſtitia labem vitæ prioris abolet. Vtrunque ipſe Dominus *apud Ezechielem* nobis denuntiat: Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum ejus non recordabor: ſi autem averterit ſe juſtus à juſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, omnes juſtitiæ ejus quas fecerat, non erunt in memoria. Atque ita ultima facta aut nobis bono, aut malo ſunt. Sed propterea quod nihil prodeſt incluſam habere conſcientiam, quia patemus Deo: idcirco poſtquam ſatis delictorum nos pœnituit, deinde oportet ultrò aperire animum, & perniciem vitiorum ipſi Deo, qui mederi, & veram atque perpetuam ſanitatem reddere poteſt. Appetenda eſt hæc omnibus medicina, quoniam in majore periculo verſatur anima quàm corpus. Et quia Servator noſter ut humanâ indutus perſona ubique nobiſcum præſens eſſe diu noluit, proinde ſui vicarios conſtituit homines mortales, id eſt: Apoſtolos ac diſcipulos ſuos cum primis, quibus dixit: Quorumcunque remiſeritis peccata, remittentur eis: & quorumcunque retinueritis, retenta ſunt: ut illis noſtra confiteremur delicta, tanquam veris judicibus, & ab iiſdem aliqua affecti pœna, per divinam gratiam remiſſionem acciperemus. Ante Chriſti adventum, ſat erat mente fateri Deo commiſſa, clamante Prophetâ: Dixi, confitebor adverſum me injuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Et iſtuc exemplum confitendorum delictorum ab Adam & Cain ejus filio, qui ſe peccaſſe coram Deo non negaſſent, editum eſſe ad imitandum, Tertul. *libro adverſus Marcionem ſecundo* docet. At iſtiuſmodi confitendi

tendi peccata principium fuiſſe non incertum habetur, quod quærere & inveſtigare noſtræ ſunt partes. Sed poſtquam Deus ipſe noſtra ſalutis cauſa factus eſt homo, neceſſum fuit homini, qui ejus locum in terris tenet, aperire pectus, & totam nudare vitam per confeſſionem, quæ conſcientiæ vox eſt, uti mereremur veniam, quam IESVS Chriſtus per paſſionem ſuam nobis impertitus eſt. Atque hoc apud nos Chriſtianos fuit primum confeſſionis inſtitutum, ad quod beatum Iacobum alluſiſſe ferunt, cum dixit: Confitemini invicem alius alii delicta, & orate pro vobis invicem, ut ſanemini. Illud ſic nos Deo reconciliatos voluiſſe videtur, ut remiſſis viciſſim offenſis amicius inter nos viveremus. Fuit illa omnino confeſſio, quàm publicam vocant, quæ poſtea ut quidam, quibus omnino plus ſapit palatus quàm cor, tradunt, exemplo patribus fuiſſe videtur, ut ſecretiorem inſtituerint, qua, priore omiſſa, nunc utimur maximè neceſſaria, quando per eam, cum corporis tum animi vitiis fœdè labentes, Deo ſemel atque iterum reconciliamur. Verumtamen ego affirmare auſim hujuſce ſecretioris confeſſionis auctorem fuiſſe Chriſtum, qui *quemadmodum ſupra oſtendimus*, auctoritatem fecit Apoſtolis remittendi pariter atque retinendi aliorum peccata. Qua ſanè poteſtate, ecqua illi pacto uti potuiſſent, niſi jam tum mortales cœpiſſent eis de ſuis confiteri delictis? Quippe ſolus Deus ſcrutator eſt humani cordis, ex quo omnia ferè mala quæ ab homine in hominem proficiſcuntur, jugiter manant: quod & factum eſſe teſtatur Lucas *in Actis, cap.* 19. qui poſtquam oſtendit filios Scevæ Iudæi principis ſacerdotum auſos fuiſſe invocare nomen domini Ieſu ſuper eos, qui haberent ſpiritus malos, quemadmodum Paulus faciebat, & ob id vulneratos fuiſſe ab homine ſpiritu vexato, inquit: Hoc autem innotuit omnibus Iudæis ſimul & Græcis, qui habitabant Epheſi & incidit timor ſuper illos omnes, & magnificabatur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

nomen Domini Ieſu, multique credentium veniebant, hoc eſt, ad Paulum confitentes & annuntiantes facta ſua. Et hæc vera confeſſio, & initium ſecretioris confeſſionis fuit. Quare parùm omnino prudentis, ne dicam ſponte errantis eſt, aliter vel credere, ſeu tradere, cum ejuſmodi argumento rei nihil profectò videatur eſſe probabilius: At ſunt, qui ſcribant, confeſſionem hanc apertam fuiſſe, qui neceſſe eſt, vel intelligant eſſe eos homines de manifeſtis actibus confeſſos, quæ res confeſſionem non requirebat, vel non intelligant quod dicunt: ſi enim de occultis delictis palam confeſſi forent, jam tum anſam dediſſent inimicis ad objicienda ſua ſibi facinora cum dedecore, quod morte magis vir ſanæ mentis fugere debet: ex quo confeſſionem minimè apertam fuiſſe ſatis conſtare poteſt. Atqui controverſia de noſtra confeſſione ſecretiori ex eo orta videtur, quod ejus Tertullianus ſcriptor antiquiſſimus nihil meminerit, id quod tamen admirationem efficere minus deberet, quia res nova ac in nonnullis Eccleſiis adhuc inuſitata haud ſtatim potuit in animos hominum generatim irrepere, cum præſertim per pudorem non facilè liceat admiſſa cuivis prodere. Cæterum ut modus prioris confeſſionis priſcorum diluceat, Tertull. *qui de ea re luculenter agit in libro quem de Pœnit. ſcripſit*, verba ſubjiciam, quæ ejuſmodi ſunt: Is actus qui magis Græco vocabulo exprimitur, & frequentatur, exhomologeſis eſt, qua delictum Domino noſtrum confitemur, non quidem ut ignaro, ſed quatenus Satisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaque exhomologeſis proſternendi & humilificandi hominis diſciplina eſt, converſationem injungens Miſericordiæ illicem. De ipſo quoque habitu atque victu, ſacco & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum mœroribus dejicere, illa quæ peccavit, triſti tractatione mutare. Cæterum paſtum & potum pura noſſe, non ventris ſcilicet, ſed animi cauſa. Plærunque
verò

verò jejuniis preces alere, ingemiſcere, lachrymare, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum tuum, presbyteris advolvi, & aris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis ſuæ injungere: *hæc Tertullianus.* Mos iſte talis confeſſionis flebilis & lamentabilis etiam nunc in die præſertim Dominicæ Cœnæ, multis in Eccleſiis obſervatur, qui proculdubio hinc acceptus eſt. Poſtremo ſequitur, ut ſatis Deo faciamus: quod fit cum juſſu ſacerdotis, cui faſſi ſumus comiſſa, facimus fructus, uti Ioannes prædicabat, qui deceant pœnitentiam: nam, *uti Cyprianus ait*, pœnitentiam ille agit, qui divinis præceptis mitis & patiens, & ſacerdotibus Dei obtemperans obſequiis ſuis & operibus juſtis Dominum promeretur. Atqui Innocentius tertius conſtituit, ut qui jam doli capaces eſſe cœpiſſent, ſi non ſæpius, at ſemel quotannis confiterentur peccata illis ſacerdotibus, qui eorum animarum curam haberent. Atque hic eſt, veræ purgationis modus, ut quod dicto factove quotidie peccamus, illud pura conſcientiæ voce piiſque actibus expiemus, non autem Iudaico ritu, arietis ſanguine aut more priſcorum, tedâ, ſulphure, vel aquâ. In ſacris ferè omnibus ethnicorum tres erant iſtæ purgationes: nam aut Tedâ purgabantur, & Sulphure, aut Aquâ abluebantur, aut Aëre ventilabantur. Triplicem purgationem Ovidius notat illo verſu:

Terque ſenem flammâ, ter aquâ, ter ſulphure, luſtrat.

Et Vergilius idem.

Ter ſocios pura circumluit unda,
Spargens rore levi & ramo felicis olivæ.
Luſtravitque viros.

Item ovum uſurpabant. Iuvenalis:

Niſi ſe centum luſtraverit ovu.

Sic & in hoc delirabant: non enim corpus, ſed animus eſt purgandus, utpote cujus abſque nutu, atque renutu nemo quiſquam ſit nocens.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Cap. II.

Qui primi inſtituerint Horas Canonicas, ac ſanxerint, ut Pſalmi à choro alternis canerentur, ac quàm parum frugifer ſit Cantus in domo Domini mollior atque delicatior, & ibidem de origine Chori, & qui Divorum vitas ſcripſerint.

Preces horarias ſive canonicas, quas vocant, Hieronymus primus Euſebio Cremonenſi & pleriſque aliis qui cum eo vixerant, inſtituiſſe fertur, quibus divinæ in templis laudes canerentur, ut ex ſacra patet hiſtoria, quas patres deinde receperunt imitati carmen David: Septies in die laudem dixi tibi. Sunt autem qui tradant, *& in primu divus Cyprianus* morem celebrandi, primam, tertiam, ſextam, & nonam horam à Daniele ſumptum, quod ille ter in die poſitis humi genibus, patrio ritu manè, horâ ſextâ & nonâ precari conſueviſſet. Ita, *teſte divo Hieronymo*, tria ſunt orandi tempora: manè, id eſt: horâ tertiâ, cum Spiritu Sancto afflati ſunt Apoſtoli: ſextâ cum edendum eſt. Sic Petrus Apoſtolus volens cibum capere, aſcendit circa horam ſextam in cœnaculum, orandi cauſâ: nonâ, tum idem Petrus & Ioannes perrexerunt ad templum, precandi gratiâ. Fuit vel illud priſcorum inſtitutum, cum apud illos ſic oraretur, *teſte Apulejo, qui libro* 11. *ita ſcribit:* Rebus jam ritè conſummatis, inchoatæ lucis ſalutationibus religioſi primam nuntiantes horam perſtrepunt. Matutinas precationes vocat hoc loco Apulejus non ineleganter ſalutationes, oſtenditque modum orandi diviſum in horas ſacrificiis legitimas fuiſſe. Poſtea, quod ſatis conſtat, Pelagius ſecundus decrevit, ut ipſæ ſeptem canonicæ horæ quotidie à ſacerdotibus recitarentur, velut præſens remedium humanæ imbecillitati futurum,

turum, quo ſicuti juſtus ſepties in die, *quemadmodum ait Salomon*, fortè per inconſiderantiam cadit, ita per orandi curam toties reſurgat, convaleatque. Singulis autem horis Gregorius præfationem dedit initium pſalmi David, Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me feſtina: ſubjecitque hymnum illum, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto: *de quo alibi dicemus*. Vt totidem etiam horæ in honorem deiparæ Virginis quotidie recitarentur, inſtituit Vrbanus ſecundus in concilio, quod in Gallis ad Claromontem habuit. At Hieronymus rogatu Damaſi digeſſit Pſalterium quod vocant, id eſt, Pſalmorum librum, in ſeptem partes, ad numerum dierum unius hebdomadæ, ut quilibet dies certum pſalmorum numerum haberet, qui caneretur: quod ita diſtinctum nunc ex ipſius Damaſi decreto in omnibus templis legitur: Fertur idem Pontifex omnium primus hymnum Gloria Patri, & cætera, qui tribus divinis perſonis redditur, ad extremum quemque Pſalmum adjeciſſe, quem in Niceno conventu prius editum, memoriæ proditum eſt. Item primus inſtituit, ut chorus alternis vicibus pſalmos caneret: quanquam non nemo tradit, id antea ab Ignatio Epiſcopo Antiocheno inſtitutum fuiſſe, quippe qui per quietem audiviſſet Angelos ad eum modum viciſſim pſalmos concinentes: id quod unus vel alter à David mutuatus eſſe videtur, qui, *teſte Ioſepho lib. Antiquit. 7.* dicitur ſeptem conſtituiſſe choros, & eos canentes ac præcedentes ipſe ſubſecutus, dum arca Hieroſolyma deportaretur. Vel Aſaph imitati ſunt, qui, *ut ſupra diximus*, etiam apud Hebræos, auctor fuit ordinis eorum qui pſallerent. Fuit omnino jam inde ab initio mos noſtris, concinere de rebus ſacris, dicente Tertulliano ad uxorem: Quid maritus ſuus illi, vel marito quid illa cantabat? Id hodie apud Germanos cum primis ſervatur. At divus Auguſt. *libro Confeſſionum 9.* ait, Ambroſium Mediolanenſem antiſtitem hunc canendi hymnos & pſalmos

morem primum apud Occidentales inſtituiſſe populos: quod non utique multum abhorret à ſententia eorum, qui Damaſo aſſignant: nam cum ambo per idem tempus fuerint, & quod unus cœpiſſet, ab altero ratum haberi oportuerit, non injuriâ, & ambo ejus rei auctores dici poſſent. Verum quantum jam tunc illud inſtitutum utile eſſe cœperit, idem Auguſt. *lib ſuarum Confeſſionum* 10. planum facit: quippe qui à Deo veniam petit, quod diligentius cantum, quàm ſacrorum verborum pondus attendiſſet. Sed hodiè nihilò plus è republica noſtra eſſe apparet, quando cantores noſtri ita in templis conſtrepunt, ut nihil præter vocem audiatur, & qui interſunt eiuſmodi vocum concentu, quo eorum aures maximè calent, contenti, de vi verborum minimè curant. Vnde eò ventum eſt, ut apud vulgus, omnis fere divini cultus ratio in iſtis cantoribus ſita eſſe videatur, quos bona pars populi ut audiat, in ſacras ædes velut in theatrum concurrit, eos pretio conducit, eos fovet, eos deniq; ſolos domui Dei ornamento eſſe exiſtimat: tantò molliores & delicatiores in cantu flexiones & fictæ voculæ vulgus magis delectant, quàm certæ & planæ: ac ei gratior eſt ſonus, qui tremulo è gutture funditur, quàm qui cum gravitate editur. Quare dubio procul ex religionis uſu foret, ita conſtituere, ut canentes hymnos modulatè diſtincteque, more fermè legentium pronuntiarent, eo quidem ſono, quo nunc apud nos in Canone ſacro, præfationes & dominica precatio canitur. Quod divum Athanaſium Alexandrinum epiſcopum olim in diœceſi ſua feciſſe Auguſtinus in prænotato lib. atteſtatur, atque magnopere laudat. Chorus autem multorum vocibus conſtat, ita ut ex pluribus una reddatur, fiatque concentus ex diſſonis: auctor Seneca, & Macrobius. Chorum à chara, id eſt, lætitia, dici autumat Plato lib. 2. de Legib. Ego verò dixerim huiuſmodi cantica bene magna ex parte, à veteribus ad noſtras cæremonias eſſe tranſlata apud quos ad ſymphoniam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

phoniam ſacrificabatur, teſte Livio, lib ab Vrb. cond. 9. ubi ait tibicines ſolitos præcinere ſacrificiis. Sed vel id planius facit pes ſpondeus, ita dictus, quod in ſacrificiis libantes eo maxime uterentur: nam Græci σπονδὴν, libamina appellant: Numa Pompilius hunc pedem pontificium nuncupavit, cum ſpondei melos, id eſt, cantu patrios placaret indigetes. Præterea thure incenſis altaribus, tibicinem ſpondeum canere jubebant, ut duabus longis ſymphoniis, quaſi duplicibus & iugibus vocibus, proſpera deorum voluntas firmaretur. Sic Cicero tradit pudicam mulierem, cùm violenti juvenes ejus fores frangerent, admonuiſſe tibicinam, ut ſpondeum caneret: quod cum illa feciſſet, tarditate modorum & gravitate canentis, illorum furorem conſedaſſe. Meminit & huius rei Quintilianus in 1. de Inſtitut. oratoria. Sed ad Damaſum redeamus. Is quoque inſtituit, ut ad ſingulas horas canonicas recitaretur, preſſà tamen voce, ſymbolum, quod ad differentiam Niceni ſymboli, vulgò brevius & Apoſtolorum appellatur: quamvis certius ſit, ut multi tradunt, iſtud non illud, in Niceno concilio editum. Vitalianus verò canendi modum invenit decentiſſimum, quo hymni ſacri canerentur, quod ante eum Gelaſio & Gregorio etſi non nemo aſſignat, adhibuitquè ad eum organa. De ejuſmodi muſico inſtrumento affatim tradidimus ſuprà lib. 1. cap. 15. cùm de inſtrumentis muſicis dictum eſt. Vitas divorum, quas lectiones appellamus, Paulus Diaconus & Iſuardus monachus circiter annum ſalutis DCCC. rogatu Caroli Magni ſcripſerunt. Et quoniam cùm alias, tum præſertim imperante Diocletiano, Damaſius & Euſeb. teſtantur, ad decem & ſeptem Chriſtianorum millia diebus tantùm triginta, per diverſas provincias afflicta ſuppliciis fuiſſe, difficile erat ſingulorum vel vitas deſcribere, vel diem feſtum cuilibet dare: illi propterea compoſuerunt lectiones, quas appellamus, quæ martyribus pluribus,

con-

confeſſoribus, quos vocant, vel virginibus convenirent, quas patres de concilii ſententia poſtea comprobarunt, certiſque diebus qui ipſis divis ſacri haberentur, recitari inter horas canonicas mandarunt. Poſthæc quidam putantes fore, ut quis in multiloquio ſuo faciliùs exaudiretur, preces alias inſtituere, quædam mutuati ab his canonicis, quas ad diſtinctionem ſuarum, Romanas appellarunt: nam Benedictus ſuis monachis certum orandi modum præſcripſit, item Bernardus ſuis, Dominicus ſuis. Quin & ſinguli provinciales antiſtites idem fecerunt, ut hodie alii alias preces uſurpent: & id factum ſit, vel Romanorum pontificum conſenſu, qui nihil reſpuere voluerunt, quod divinum augeret cultum, tametſi Chriſto brevior, non item longior precandi modus probatur.

CAP. III.

De initio jejunii, & primo eleemoſynæ uſu, ac ibidem quale verum ſit jejunium, atque de jejunii adventus, quem vocant, & quadrageſimæ vario primordio, & unde dicta ſit, ac feriæ quartæ cinerum, quatuòrque temporum inſtituto.

Docet divus Auguſt. in ſermone 59. de Tempore, ad fratres, precibus, de quibus jam abundè ſuprà diximus, duas eſſe alas annectendas, jejunium & eleemoſynam, hoc eſt, ut vocamus, largitionem miſericordiæ cauſa inopi factam, quò celeriùs in cælum advolare, id eſt, Deo longè acceptiſſimæ fieri queant: quia bonæ fiunt illæ preces, uti in Tobia eſt, quas jejunium & eleemoſyna comitatur. Iejunii initium ab orbe ſtatim condito factum eſt, cum primis noſtris parentibus in amœniſſima terræ parte cui paradiſus graja voce nomen fuit,

fuit, conſtitutis interdicta eſt arbor, à qua abſtinerent, ut ſic obtemperando beatiſſimam vitam degerent malorum omnium expertem, terra ſua ſponte ferente omnia, & Deum creatorem ſuum ſpiritu, uti minùs mole corporea onuſto, facilius colerent. Imò, ut Ambroſius ait, primus mundi uſus cœpit à jejunio, qui in lib. de Helia & jejun. ita ſcribit: Quinto die produxerunt aquæ repentia animarum, & volatilia volantia ſuper terram, & adhuc ſervabatur jejunium. Sexto die beſtiæ ſunt creatæ, & cum beſtiis orta edendi poteſtas, & uſus eſcarum: inde lex de jejunio lata eſt, pœnaque violatori indicta, dicente mandato Dei: De ligno quod eſt ſcientiæ boni & mali, non comedetis: qua die autem ederitis, ex eo morte moriemini. Hactenus Ambroſ. Ita nihil prius Deus præſcripſit homini, quàm ut abſtineret. Atque jejunii talis fuit origo. Verùm abſtinentia haud diuturna in parentibus fuit: non multò poſt commiſerunt, ut alteram, credo, precationum alam experirentur: quapropter dum in cælo eſſe ſibi videbantur, amœniſſimo domicilio ſedeque illa beatiore expulſi, ſeſe nudos ſubitò repererunt, ac tum primùm alienis opibus egentes, à Deo pelliceas tunicas accepere, quibus operirentur: inde rerum omnium magis indigentes ſolum laborioſè vertere, & per ſudorem ac ærumnam vitam agentes, expectare fructus terræ, quæ iam cohibita nihil ultro amplius ferebat, coacti ſunt. Subiit & morbus, tentareque cœperunt frigora & æſtus inſueta corpora, ſicuti oraculum prædixerat ea vitæ incommoda adeunda eſſe, ſi minus divinæ legi paruiſſent. Et hinc ſimul eleemoſynæ uſus eſſe cœpit, qui inter omnes gentes tantùm deinceps increbuit, quantum paupeties ſemper ſerpſit. Sed hanc non uno humanitatis vel liberalitatis genere metiri licet: quodcunque enim charitatis officium in alterum præſtatur, id eleemoſyna eſt. Cæterum Moſes primus eleemoſynæ dandæ uſum introduxit, dicens, ut in Deu-

ter. extat. Non deerunt pauperes in terra habitation tuæ: idcirco ego præcipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum verſatur in terra. Quod vel Chriſtus approbavit, cùm inquit Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Et rurſum alibi: Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam. Magna nempe vis eleemoſynæ cùm in ea tam bene omnia bona noſtra loca veli Servator. Sed quibus danda ſit, audi divum Hieronymum cum Servatore docentem, & dicentem, Vade, vende omnia tua & da pauperibus. Pauper non utique ille qui mendicitate & ſquallore coopertus eſt, & tamen non recedit à vitiis, ſed qui bonus eſt: hæc Hieron. & Solomon. Da miſericordi, & ne ſuſpicias peccatorem. Illis igitur, teſte etiam Ambroſio, quos ſcimus ignavè potius, quàm ex neceſſitate oſtiatim de cibo rogare, debemus conſulere, ut bene agant, ac eos objurgando commonefacere, ut ſine vitæ ignavia velint in ſudore vultus ſicut divina iubet juſtitia, & quæritare victum, & eſſe panem ſuum. Et hæc ut magis pia & ſalutarior eleemoſyna ſpiritualis nuncupatur. Eſt tamen communiter danda eleemoſyna omnibus egentibus, quando ea non tam accipientibus, quàm dantibus prodeſt. Sed de jejunio jam agamus. Manavit & illa jejunii ratio ad poſteros: enimvero carnis ac vini uſus ab Adam ad Noë uſque ignotus fuit, ut infrà cap. 6. demonſtrabitur. Cibo ſe abſtinuit Moſes 40 dies ut dignus eſſet, qui legem acciperet à Deo, neque enim, ſicut Ambroſ. in eodem libello de Iejunio ait, introiſſet in nubem, & vocem Domini loquentis de medio igne ſine periculo audiviſſet, niſi munitus armis jejunii fuiſſet: quippe quod vitioſas corporis partes comprimit, hominemque puriorem reddit ad res divinas tractandas. Deinde abſtinuit Helias, & poſtremò Servator noſter dies totidem. Item Ninivitis Ionæ prophetæ opera & cohortatione, pœnitentibus per jejunium venia datur. Ita Iudæi abſtinere conſue-

verunt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

rerunt, quoties à Deo opem adverſus calamitates implorare, aut eum iratum placare, vel aliquid ſui vitæ neceſſarium rogare ſeu acceptorum beneficiorum memoriam redintegrare, vel dies feſtos agere voluiſſent. Demum Chriſtus & jejunium obſervandum eſſe, & jejunii modum docuit, cùm apud Matthæum cap. 6, dixit: Tu vero cùm jejunas unge caput tuum & faciem tuam lava, ne conſpicuum ſit hominibus te jejunare, ſed patri tuo, qui eſt in occulto: & pater tuus qui videt in abdito, reddet tibi in propatulo. At jejunio videtur nomen inditum ex inteſtino, quod jejunum dicitur, quia teſte Cornelio Celſo lib. 4. nunquam quod accipit, continet, ſed protinus in inferiores partes ventris mittit: hoc argumento, ut more jejuni inteſtini, minùs nos cibis oneremus, cùm abſtinemus, quod proprium continentiæ eſt. Verum autem jejunium ſervat, non qui à carnibus tantùm cœnaq; abſtinet, id quod vulgus abſolutum jejunium exiſtimat, ſed qui ſimul & affectionibus aliquid adimit, ut minus permittat iræ, quàm ſoleat, minus ſuperbiæ, minus cupiditati, nihil voluptati, ac patienter ferat, ſi quid adverſi inciderit. Hæc omnia Epictetus Stoicus duobus verbis quæ frequentiſſime uſurpabat, pulcherrimè comprehendit, Suſtine, & abſtine. Au Origenes in hanc quoque ſententiam: Vis, inquit, oſtendam, quale te oporteat jejunare jejunium? jejuna ab omni peccato, nullum cibum ſumas malitiæ, nullas capias epulas voluptatis, nullo vino luxuriæ concaleſcas, jejuna à malis actibus, abſtine à malis ſermonibus, contine te à cogitationibus peſſimis, noli contingere panes furtivos perverſæ doctrinæ, non concupiſcas fallaces philoſophiæ cibos qui te à veritate ſeducăt: tale jejunium Deo placet. Vt igitur ad hanc tanti præmii meſſem ſæpius vigilaremus, ut ad cæleſtium bonorum guſtum eniteremur frequentius, Apoſtoli volentes Chriſtianos imitaturos eſſe Servatoris abſtinentiam, inſtituerunt in quadraginta dies je-

junium

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

junium ante paſcha ſervandum. Id eſſe verum teſtis eſt divus Hier. in epiſt. ad Marcellam adverſus Montanum, qui plures quadrageſimas ſervandas prædicabat ſcribens: Nos unam quadrageſimam ſecundum traditionem Apoſtolorum tempore nobis congruo jejunamus, illi tres in anno faciunt quadrageſimas, quaſi tres paſſi ſint Servatores, non quo & per totum annum, excepta Pentecoſte, jejunare non liceat, ſed quòd aliud ſit neceſſitate, aliud voluntate munus offerre & reliqua. Imo ſi Chryſoſtomo credimus, ipſius Chriſti inſtitutum eſſe videtur, qui homilia 10 in Geneſ. de ea re ita ſcribit: Nam quemadmodum in viis publicis ſunt ſtationes & diverticula, in quibus feſſi viatores & reſpirant & quieſcunt, ut alacriùs poſtea iter ſuum conficiant: & ſicut in mari ſunt portus, ut in eos ſe recipiant navigantes, dum ventorum impetus conquieſcat & ſic iterum navigare incipiant: ita & nunc his qui in hac quadrageſima jejunii curſum ſuſcepere, quaſi ſtationes & diverticula, & portus, per duos hebdomadæ dies, Dominus quietem largitus eſt, ut & corpori aliquantulum jejunii labores remittant, & exactis duobus illis diebus, in pulchrè cœpto itinere alacriter pergant. At non nemo Telephoro illud primò aſſignat, & quidem falſò: nam Telephorus auxit potiùs dierum numerum, quàm ejus inſtituti fuit auctor, qua fertur conſtituiſſe, ut per ſeptem hebdomadas, ante paſcha jejunium obſervaretur. Hoc temporis ſpatio computantur quinquaginta dies, quibus quotidie, ne uno quidem prætermiſſo, jejunio corpus edomandum erat: ſiquidem ex decreto Melchiadis perſpicuè apparet, nullos tum Dominicos dies à jejunio vacuos fuiſſe: ille enim perdiu poſtea ſanxit, ne Dominico, nè ve quinto hebdomadæ die jejunium celebraretur, quòd eos dies idolorum cultores quaſi ſacros agerent. Sed hoc poſterius paulatim obſolevit. Illud verè ſuperius iam ante Melchiadem in uſu erat, dicente Tertull. in lib. de Militis corona:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Die Dominico jejunium nefas ducimus: eadem immunitate à die paſchæ, uſque ad pentecoſten gaudemus, &c. Verum ita forte accidit, ut inſtitutum jam intermiſſum, à Melchiade renovatum fuerit. Quare Chryſoſt. eos ipſos dies, ut ſuprà oſtendimus, à Domino datos ad recreandum corpus, rectè affirmare videtur. Ad hunc denique modum Telephorus non inſtituit quadrageſimam ſed ad eam unam addidit hebdomadam, qua ſacerdotes duntaxat, ultra alios abſtinerent, ut illi qui ſanctiores eſſe debent, vel in hac obſervatione ſancta, aliquid plus quàm reliqui abſtinendo præſtarent. Poſthac Gregorius ſcripſiſſe fertur Auguſtino Anglorum antiſtiti ut curaret, quo Anglici quoque ſacerdotes ſecundum Telephori decretum, jejunium ſervarent. Et id temporis ſpatium quinquageſima dictum, ſicut latè patet in Canon. decretis, ubi de jejunio agitur. & id inſtitutum deinde Aurelianenſis concilii auctoritate antiquatum. Cæterûm unde dicta ſit quadrageſima, & quod habuerit principium facilè ambigitur. Etenim longo jam uſu venit, ut quadrageſima abſoluté ponatur pro eo XL. dierum ſpatio, qui ſunt jejunio ſacri ſed quàm latine neſcio, niſi dicatur, quia ordine eſt dies quadrageſima ſacri jejunii, & finis ejuſdem: ac inde ſic nominetur, quòd ſit ultima dies ex quadraginta ſicut ſecundus eſt ultimus ex duobus. Atqui fuere nonnulli, qui iſtiuſmodi partem temporis tanquam totius anni decimam ſacro jejunio darent: nam cùm annus conſtet ex CCCLXV. diebus, ac horis ſex, decima pars eſt triginta ſex dies & neſcio quot horæ: & quia deinde quatuor dies, ſicut infrà dicemus, additi ſunt, ex eo, etſi ſatis ineptè nomen compoſuerunt, ut quadrageſima nuncupata ſit, quaſi quatuor & decima. At iſtuc ne ſomnium noſtrum, cui ſimile eſt, forte putes, ſcriptum leges lib. Divinorum officiorum 6. Quadrageſimam verò alii jam uſque ab initio incipiebant eo die, qui nunc eſt primus ipſius quadrageſimæ Dominicus dies,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

dies ac ita continebat in ſe duos & quadraginta die
alii verò à ſecunda feria præteritæ hebdomad:
quod hodie noſtri monachi atque Narbonenſ
Galli obſervant. Verùm cùm in eo XLII. dieru
numero ſex intereſſent dominici dies quibus ex ſci
Melchiadis, fas non erat per jejunium abſtiner
idcirco D. Gregorius, quemadmodum eodem i
lib. patet, ut quadrageſimam redigeret ad XL. di
jejunio ſacros, addidit ad eum ipſum numerum di
quatuor, voluitque feriam quartam præteritam, eſ
caput quadrageſimæ, quam multis cùm cæremon
is, tum ſacris, ſanctam & celebrem fecit. Primùr
enim in Miſſa legitur illud Ioel prophetæ ſecundur
caput, ubi de pœnitentia agitur: deinde aliud Mat
thæi euangeliſtæ, quo veri jejunii modus præſcribi
tur. Sed ante initium Miſſæ factum, cineres con
ſecrantur, quibus populus aſpergatur: ſic namqu
apud Iudæos, eos quos maxime pœniteret ciner
conſpergi ſolitos tradit Hieremias cap. 25. Deind
ſacerdos imponit eos cineres ſuper verticem capiti
cujuſque, dicens: Memento homo, quia pulvi
es, & in pulverem reverteris: apud alios ait: Me
mento homo, quia cinis es, & in cinerem reverte
ris, in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti, amen
Atque hinc ea dies feria quarta cinerum appellatur
Ita cuncti generatim mortales ſemel ſaltem in ani
mo redduntur mortis memores, quod facit, u
rectiùs vivamus, certò ſcientes nobis eſſe morien-
dum. Ad eum modum Dominus, veluti eſt lib. Ge-
neſ. cap. 3. admonuit Adam poſtquàm peccaverat
& in mortis neceſſitatem inciderat, de humani cor-
poris imbecillitate, dicens: In ſudore vultus tui,
veſcère pane, donec revertatis in terram de qua
ſumptus es quia pulvis es, & in pulverem reverteris.
Poſtremò ut ne ocyus quam jejunium requireret,
populus ad prandium advolaret, iuſſum eſt, ut
ſacra omnia ad nonam uſque horam producerentur,
recitatis etiam ſimul veſperis, quas vocant. Quæ
ſanè cæremoniæ ac ſacra, partim divi Gregorii opera
&

c auctoritate, partim Cabillionenſis concilii decreto nſtituta ſunt. Eſt autem Caballio, ſeu Cabellio, vel Cabillio, ita variè apud veteres auctores legitur, teſte Ptolemæo, urbs in Lugdunenſi Gallia celebris, in qua ea frequens ſynodus habita eſt. Ad rem redeo. Eorundem quoque Apoſtolorum decretum fuit, ut res hebdomadæ ante natalem Domini, ut ſolennes celebrarentur, adjunxeruntque illis jejunium, quod liquandiu publicè ſervatum ferunt: nunc verò nonachi maximè omnium obſervant. Caliſtus verò primus omnium inſtituit, ut frumenti, vini, & olei gratia ter in anno jejunium ageretur, die præſertim ſabbati, id eſt, quarto menſe, ſeptimo, & decimo. ſi inchoemus annum à Martio, Hebræorum more. Inde mutato conſilio, in quatuor partitus eſt anni tempora id jejunium, in ver, æſtatem, autumnum, & hyemem. Quibus temporibus deinceps ratio ſacrorum ordinum habita eſt, cùm id antea tantummodo Decembri menſe fieri conſueviſſet. Sunt tamen qui Vrbano attribuant hujuſmodi quatuor temporum ac jejunii diſtinctionem, quæ antea hominum imperitia confundebantur. Sic utrunque fieri potuit, ut Caliſtus primùm inſtituerit, dein Vrbanus jejunium in quatuor tempora digeſſerit. At iſta ego à Romanis accepta eſſe dixerim, quos Ovid. in Faſt. tribus anni temporibus fructuum gratia, totidem ſacrificia dicit feciſſe, vinalia, robigalia, floralia, prima cauſa vini, altera frugum, deo qui Robigus dicebatur, ſacra ſeptimo cal. Maii quoniam tunc ferè ſegetes robigo occupat, ut ait Plin. tertia cunctorum fructuum, quibus dea Flora præerat. Hinc igitur apparet priſcos Romanos pontifices eadem quoque anni tempora non inani ſuperſtitione, ſed jejuniis tribus ex eadem cauſa celebraſſe, quò vanos veterum ritus in verum pietatis cultum verterent. Deinde patres nonnulla alia conſtituerunt jejunia, quæ etiam ponere minimè tædebit.

CAP.

CAP. IV.

De ritu vigiliarum noctu agendarum ad ædes ſacras, & de convivio dominico vel quale illud foret, & quando primùm ſacra vigiliæ in jejunium fuerint mutatæ: & ibidem nocturna ſacra apud veteres ſemper fuiſſe damnata, atque de inſtituto jejunii quartæ & ſextæ dierum hebdomadæ.

Mos fuit ſtatim ab initio creſcentis religionis, ut quia ſervator Chriſtus noctu naſci voluiſſet ſacerdotes nocturno tempore ſurgerent, horaſque canonicas canerent, ac profani ſimiliter viri atque mulieres de media nocte ſurgerent, & dies præſertim paſchales agerent pernoctantes in templo, ibique orarent, & die cœnæ Domini convivium concelebrarent, quod Dominicum convivium appellabant, unaque eodem loci frequenter convivarentur, ubi ſimul inopes cibo reficiebantur. Hæc ex Tertulliani libro ad uxorem ſecundo habui hoc loco appoſitè referre. Item divus Hieronymus. qui in ſermone de Obſervatione vigiliarum, aut quiſquis illius auctor eſt, (nam de ea re ambigitur) inquit: Hæc & hujuſmodi tanta ac talia ideo ſancti illi cecinerunt, & ſcripta reliquerunt, ut nos eorum poſteri paribus excitaremur exemplis, ad celebrandas etiam noctibus ſalutis noſtræ excubias. Quod nempe ex præcepto Domini fiebat dicentis ſuis diſcipulis: Sic non potuiſtis una hora vigilare mecum? Vigilate & orate, ut ne intretis in tentationem: ſpiritus promptus eſt, ſed caro infirma. Et propheta illud ipſum decantat: Media nocte ſurgebam, ut con-

confiterer tibi ſuper judicia juſtitiæ tuæ. Item Apoſtolus ait: Orationi inſiſtite vigilantes. Hinc populus quoque imitans illos paſtores qui circa Bethlehem atque gregem ſuum nocte excubias agentes, meruerunt primi de ortu Domini cognoſcere, ſolebat ea nocte quæ diem quempiam præceſſiſſet ſolennem, in templis ad ſepulchra martyrum pernoctare orando, ſacroſque hymnos canendo. Quod C. Plinii teſtimonio comprobatur, qui cùm Bithyniam provinciam obtineret, motus miſericordia ob multitudinem Chriſtianorum interemptorum, ad Trajanum, cujus juſſu ea ſævitia eruperat, ſcripſit, Multa hominum millia quotidie obtruncari, in quibus nihil omnino ſceleris inveniretur, niſi quòd eſſent ſoliti ſtato die ante lucem convenire, carmènque Chriſto quaſi Deo canere. Tum Trajanus reſcripſit, hos homines inquirendos quidem non eſſe, oblatos verò puniri oportere. Ad hæc Tertul. in Apologet. animo conmotus inclamat: O ſententiam neceſſitate confuſam. Negat inquirendos, ut innocentes: & mandat puniri, ut nocentes. Parcit, & ſævit: diſſimulat, & animadvertit. Quid temetipſum cenſura circumvenis? Si damnas, cur non & inquiris? Si non inquiris, cur non & abſolvis? Hæc ille, Sed quid damnoſa, uti ait Horat. non minuit dies? Ea enim pietas poſtea paulatim in impietatem, illi ſacri hymni in diſſolutas cantiunculas, preces illæ in procaces affectus verti cœperunt: nam in eo nocturno conventu pueri puellæque amores jam licentiùs meditari, juvenes palàm ſtuprum offerre, ſenes lenocinium facere, & matronæ paſſim corrumpi minùs erubeſcebant. Quod Vigilantius, qui mox in hæreſim eſt lapſus, præſentiens, ut idoneam culpandi anſam amplexus, cœpit eas excubias maximè omnium impugnare, publicequeexecrari. Contrà Hieron. qui ab eo criminatore nihil non in malam partem aſſeri ſuſpicabatur, graviter repugnabat, argumentans paucorum culpam non debere religioni damno eſſe: quia

qui

qui peccarent vigilando in templis, poſſent etiam i
ſuis domibus vel in alienis eadem facere: atqu
non illepidè in illum cavillans ajebat, Hoc faci
contra vocabulum ſuum, ut velit dormire Vigilan
tius. Sic res in aliud tempus rejecta, ita auxit con
tagionem ut Domus Dei jamjam, ſicut verita
dicebat Iudæis, facta eſſet ſpelunca latronum ho
eſt ſtupratorum. Quod patres ubi animadverterun
ut ne id malum latiùs ſerperet; tandem aliquand
inſtituerunt loco vigiliarum jejunium illis div
pridie diei cujuſque feſti, ſi ille celebris ac præcipu
us eſſet, & ſacerdotes nihilominus de media noct
ſurgerent, ac horas ſuas celebrarent: quia, uti Cy
prianùs ait, efficax fit precatio præcedente jejunio
Manſit de in vigiliarum, id eſt, officii nomen hu
juſmodi jejunio, quod æquè obſervatur ac quadra
geſimale. Atq; huic creſcenti morbo tale eſt datur
remedium poſt tempora omnino divi Hieron. qu
eo anno occidit, qui fuit ſalutis CCCCXXII
ſedente Bonifacio pontifice primo. Ita Ægyptii
teſte Herodoto, pridie diei feſti ſolenne jejunium
habere, & poſtquam dormierant, immolare vac
cam. Hunc ritum attendant, qui ejuſmodi diebu
gravatè abſtinent, quando inde ſcire licet nos à priſ
cis hominibus iſtum accepiſſe abſtinentiæ modum
ut non videamur novum obiiſſe munus. Ad rem re
deo. Nimirum nocturna ſacra ſemper fuere multo
rum ſcelerum cauſa, id quod ad extremum fuit
quamobrem Romana ſeveritas, teſte Livio, bac
chanalia damnarit, cùm ſub nomine religionis ſtu
pra puerorum feminarumque promiſcua & corrup
telæ omnis generis fieri cœpiſſent: & Dyagunda
Thebanus teſte Cic. de Legib. omnia nocturn
ſacra ob illud ipſum apud Græcos lege perpetua ſu-
ſtulit. Quinetiam noſtris Chriſtianis iſte noctur-
nus religionis cultus, de quo ſuprà eſt dictum, la-
beculam aliquam infamiæ apud ethnicos aſpergere
cœpit. Tertulliani tempore, qui de eorum ſuſpi-
cione meminit eodem libro ad uxorem ſcribens
Qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

uis ad convivium dominicum illud, quod infa-
ant, ſine ſuſpicione dimittitur: Infamant, dixit
ertullianus ſcilicet ethnici. Iam ad rem reditus
ſtat. Item quarto & ſexto hebdomadæ die jeju-
ium indixerunt patres, quod hoc die Chriſtus fuiſ-
t cruci affixus, & illo Iudas eum prodere animo
eſtinaſſet, quod cenſuerat Apollonius orator in-
gnis, ſicut in decret. Canon. eſt, qui imperante
ucio Commodo, ſolus ea tempeſtate martyrium
aſſus, quia de Chriſtianæ religionis laudibus, quod
unc capitale fuit, orationem habuiſſet. Teſtatur
c de obſervatione hujus jejunii Origenes ſuper Le-
it. ſcribens: Habemus quartam & ſextam ſepti-
nanæ dies, quibus ſolenniter jejunamus. Ejuſmodi
exti diei jejunium ab Anglis hodie ſanctiſſi-
nè ſervatur, populis ſine controverſia præ cun-
tis religioſiſſimis ſicuti nos latiùs de ea re memo-
avimus in hiſtoria noſtra Anglica, quæ nuper di-
um auſpiciis in publicum prodiit.

CAP. V.

Qui primi mutaverint Solis & Saturni dierum nomina, in Dominicum & ſabbatum, ac reliquos hebdomadæ dies in ferias diſtinxerint: & ibidem, à quibus errantium ſyderum vocabula fuerint iſtis diebus primum tributa.

Subnectam perappoſitè, unde feriarum nomen ſit diebus hebdomadæ ſingulis inditum. Porrò Sylveſter Romanus pontifex primus, vanorum deorum memoriam abhorrens, ſtatuit, ut dies hebdomadæ, qui antea nominibus Solis, Lunæ, Martis, Mercurii, Iovis, Veneris, & Saturni dedicati eſſent, ad numerum feriarum digererentur, vocarenturque prima, ſecunda, tertia, quarta, quinta, ſexta feria, ad eum propè modum, quo apud Hebræos,

bræos, dies nomine ſabbatorum diſtincti fuerant
Saturni verò diem antiquo legis vocabulo ſabb
tum, quod requiem ſignificat, & primam feria
quæ in locum Solis ſubjecta erat, ut diem Domin
ſacrum, Dominicum appellari voluit: idque feci
ſe dicitur rogatu Conſtantini principis. Quanqua
Apoſtoli primò eum diem Domino conſecraran
quòd Servator noſter eo die à mortuis reſurrexiſſe
atque otium ſabbati, id eſt, otium ſicut ait Ori
ab operatione peccati in eundem verterant, ut pe
inde apud nos Dominicus eſſet, ac ſabbatum, apu
Iudæos fuerat. Quod verum eſſe ex eo colligere l
cet, quòd multò ante Sylveſtrum, aut Conſtan
tinum, Pius pontifex ſanxiſſe perhibetur, ſicut in
fra demonſtrabitur, paſcha dominico die celebra
ri, & Tertullianus eum diem Dominicum appe
lat, uti proximo capite demonſtravimus. Quan
iſtud inſtitutum forte id temporis minùs ſervatum
Sylveſter per hunc modum innovaſſe dicitur. Cæ
terùm hæc dierum ratio nunc tantùm in rebus divi
nis habetur, cùm vix dominico die cum ſabbat
ſuum tenente locum, (& id, credo permittente Sole
& Saturno) reliqui priſtinum nomen recuperave
rint. Vnde profectò pudendum eſt, ſimulque dolen
dum, quòd non antehac data ſint iſtis diebus Chri
ſtiana nomina, ne diligentium inter nos, tam me
morabile monimentum haberent: etſi aſtrolog
Lunam, Martem, Mercurium & Iovem vocan
planetas, id eſt, ſtellas, è quibus nomina his qua
tuor diebus impoſita ſunt, quòd vi ſiderum officia
tur temporis varietas. Hinc Cicero de Divina. in
quit. Cùm temporum anni tempeſtatumque cœl
converſiones commutationeſque tantæ fiant acceſ
ſu & receſſu ſtellarum. Feriæ apud veteres, eran
dies, quibus nullum opus fieri liceret, dictæ à ferien
dis victimis, quæ immolabantur. Sed de iis plura in
capite inſequenti, cùm de feſtis diebus ſermo fiet.
Quod autem receptum eſt, dies aſſignari ſeptem
ſtellis qui planetæ vocantur, inventum Ægyptio-
rum putatur, teſte Dione hiſtorico.

CAP.

CAP. VI.

De modo Chriſtianæ abſtinentiæ in cibus capeſcendis, cùm ſolenne eſt jejunium, ac de eorum delectu per legem habito, & unde ſit uſus apud nos conſecrandi menſas, legendique ſacra ſcripta, dum editur, atque agendi gratias poſt ſumptum cibum.

Cum jejunium agitur, primùm à carne, & à quocunque ciborum genere quod ſapiat carnem, ſicut ſunt lac, caſeus, ova, auctore divo Gregorio, abſtinendum eſt. Sed carnis uſum multo antè interdictum fuiſſe iis qui per jejunium abſtinent, teſtatur Chryſoſt. qui Gregorium ducentis anteceſſit annis, homilia tertia ad populum, in detrectatores. Quæ enim, inquit, utilitas cùm avibus & piſcibus abſtineamus, fratres verò mordeamus & comedamus? Quæ lex à principio impoſita fuit, cùm Deus, uti eſt in Geneſeos lib. dixit: Ecce dedi vobis omnem herbam ſeminantem ſemen, quæ eſt in ſuperficie omnis terræ. Et omnis arbor in qua eſt fructus arboris, ſeminans ſemen, vobis erit in eſcam. Ita, teſte Origene, primus homini cibus fuit ex oleribus & arborum fructibus, uſque ad Noe tempora. Et eam ipſam legem in jejunio remanſiſſe ſatis conſtat, quando poſteritas illa ſemper eſt uſa. Abſtinendum dein & à cœnis, dicente Hieron. prout & in decretis ſcriptum eſt: Sint tibi quotidiana jejunia, & refectio ſatietatem fugiens: nihil enim prodeſt tibi biduo vel triduo vacuum portare ventrem, ſi poſt pariter obſtruatur. Et ſubdit: Sint tibi jejunia pura, continua moderataque, id eſt, quotidie eſurire, quotidie prandere: & reliqua. Docet Hieron. ut ſemel in die cibum capiamus, & illum quidem circa meridiem, quæ temporis portio

jam uſu venit ut prandio ſit data. Eſt illud ipſum jampridem conventus Gabilionenſis decreto ſtatutum, quo excipitur, ne quiſquam ante ſacra meridiana peracta, pranſum eat: nulla hîc mentio de cœna fit. Dixit Hiero. & refectio, id eſt, ipſius cibi capeſcendi actio, ſatietatem fugiat: ſi de prandio & cœna intellexiſſet, refectiones plurativo numero poſuiſſet. Hæc grata frugalitatis conſuetudo majores noſtros in hoc genere jejunii cum ſumma voluptate continuit: hæc nos eſurire quotidie cum cœnas negligimus, & prandere quotidie admonet. Sanè ſi in jejunio bis cibum capere fas eſſet, ecquæ hic abſtinentiæ forma, vel ſpecies quidem foret? parvi enim refert quo veſcaris cibo, ſi modò te ad ſummum ſatiaveris. Apud Romanos olim prādia non fuiſſe frequenti in uſu, auctor eſt Servius. Teſtatur idem Gellius ita ſcribens: Parſimonia apud veteres Romanos, & victus atque cœnarum tenuitas non domeſtica ſolum obſervatione ac diſciplina, ſed publica quoque animadverſione, legumque plurium ſanctionibus cuſtodita eſt. Romanis feminis uti nos alibi diximus, vini uſus quondam ignotus fuit. Hebræi in ſolenni jejunio veſperi tantùm comedebant, ſicut lib. Iudicum ca. 10. & 2 Reg. cap. 1 legitur. Hunc quoque morem apud noſtros aliquando ſervatum Chryſoſt. innuere videtur, cùm homilia 36 in Matt. prope finem ita dicat: Veniat tibi, oro, in mentem quoties jejunii tempore, menſa veſperi appoſita, ſi miniſter vocatus tardiuſculè acceſſerit, &c. Nos igitur ab iis formam jejunii accepiſſe videmur, ſed alio temperantiæ argumento: illi in medias noctes ſeſe paſcebant, nos merenda contenti, reliquum diei abſtinenter agimus. Hæc jejunii ratio quanquam ab omnibus recepta eſt, ritèque ubique gentium ſervatur, de ea tamen non ab re, hoc loco latiùs, quàm volebam, memoravimus: ſunt enim nonnulli, quorum Deus venter eſt, ut Apoſtolus ait, qui velut fruges conſumere nati, omnia tam humana quam divina præ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

præ lautiſſimis epulis, haud magni ducant. Ii porrò abortivi, ut dicunt, religionis filii, contendunt eſſe cœnandum in jejunio, modò carnium uſus adſit. Huic tam pingui eſuritioni audivimus nos quandoque apud Anglos Londini, neſcio quem concionatorem Franciſcani ordinis virum, voluiſſe copiam ſuppeditare ciborum, imò abſtinentiæ Chriſtianæ fræna laxare, affirmantem neminem teneri capitali peccato ſi quadrageſimale jejunium violaſſet, cùm ex præſcripto legis, nihil contrà ſancitum eſſet. Ita homo ejus ſectæ, quam Chriſtus non inſtituit, de jejunio præceptum Chriſti requirebat. (ut credo) ſuo amplo ventri haud tenuiculo cibo contento, honeſtiùs obediret. O poſt hominum memoriam os importuniſſimum. Fac, quæſo, mihi licere id ſine capitali crimine facere. quid obeſt, ſi perſuaſum habeam me graviùs peccare quàm peccem, ſi non abſtineam? Officit ſanè nihil, cùm per id enitar patientiùs abſtinere, quod cùm corpori tum animo & perutile atque maximè neceſſarium eſt, inclamante Origene: Nam quomodo apud eos caſtitas incorrupta ſervatur, niſi arctioribus continentiæ fulta ſubſidiis? Quomodo ſcripturis operam dabunt? Quomodo ſapientiæ & ſcientiæ ſtudebunt? nonne per continentiam ventris & gutturis? Quomodo quis ſeipſum caſtrat propter regnum cælorum, niſi ciborum affluentiam reſecet, niſi abſtinentia utatur miniſtra? Hæc ergo Chriſtianis jejunandi ratio eſt: Hactenus ille. Proinde ex uſu noſtro non eſt, ex ſuggeſtis polliceri ſecus facientibus ac Chriſtiana temperantia poſcit, lexq; jubet, impunitatem, quæ malorum ſemper auget audaciam. Quamvis ego omnino non facile conceſſerim, id fieri poſſe ſine capitali noxa, quando Apoſtolorum, vel atque adeo Chriſti, ut ſuprà c. 3. oſtendi, inſtitutum ſic violatur, ſic patrum auctoritas floccipenditur: ſic denique religio ipſa negligitur, cùm præſertim hoc tempus ſacrum ſit, de quo idem Origenes, Habemus, inquit, quadrageſimæ dies jejuniis conſe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

cratos. Atque jam ſatis liquet, quantum ſit piaculum, dare diſſolutis licentiam peccandi, ac religioſum populum à pio continentiæ officio avocare, ab ejuſque pectore caſtum ſummovere metum. Cæterum extra jejunium legitimum & duos hebdomadæ dies, feriam ſextam ac ſabbatum habemus, quibus non licet veſci carnibus, prout jam ab initio eccleſia receperat, conſtituerat, ac ſanciverat: quæ porrò in hoc ſecuta eſt Dei legem, quam ille primus de ciborum delectu Iudæis per Moſen dederat, uti eſt in Levit. cap. 11, Ecquis ergo niſi valde edax minimeque religioſus legem duorum dierum ad Dei præſcriptum latam perſtringere auſus fuerit? Sed audi Tertull. de iſta cibaria abſtinentia lib. Defin. dog. eccl. ita admonentem, Abſtinere autem ſe ab aliquibus cibis non quaſi malis, ſed quaſi non neceſſariis, non eſt malum. Moderari verò eorum uſum pro neceſſitate, & tempore, propriè Chriſtianorum eſt. Aſt aliis diebus nefas eſt Chriſtiano homini cibum aliquem quo veſcantur cæteri mortales ſtomachari, repudiare, cùm Servator imperet, ita dicens diſcipulis ſuis: In quancumque civitatem intraveritis, & ſuſceperint vos, edite quæ apponuntur vobis. Apoſtolus itidem Timothæo juſſit, ut prædicaret, nihil ex cibis, quibus homines veſcerentur, eſſe rejiciendum, quòd, ut ejus verbis utar, quicquid creavit Deus, bonum ſit, ſi cum gratiarum actione ſumatur: ſanctificatur enim per verbum Dei, & preces. Et idem ad Corinth. ait: Atqui eſca nos non commendat Deo, neque ſi comedamus, aliquid nobis ſupereſt, neq; ſi non comedamus, quicquam nobis deeſt. Voluit tamen abſtinendum eſſe, ſi facultas iſta comedendi foret, aliquando infirmioribus offenſioni. Quocirca Eleutherius vanas hominum obſervationes tollendi ſtudioſus, ſtatuit, contra Severianos hæreticos, ut nequis Chriſtianus ab ullis abſtineret cibariis, quæ conſueviſſent mortalibus uſui eſſe. Quod & contra Iudæos eſt, qui ex præſcripto legis, porcina ac

quorun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

quorundam aliorum animalium carne non veſcuntur id quod in Levitico fuſiùs proditur. Ecce quàm ſuave ſit Chriſtianæ temperantiæ jugum, quamque leve onus: quamobrem apparet, quàm impiè faciant, qui illud rejicere conentur, cùm præſertim liquidò liqueat ethnicos multò eo gravius ſemper tuliſſe non invitos, quod planum fecimus in tertio hujus operis volum. cap. 5. ut qui velint ea omnia diſcere, illinc queant haurire. Hæc tamen adjiciam: In veteri inſtrumento legimus, ſacerdotes qui miniſtrant in templo Dei, prohiberi vinum & ſiceram bibere, ne ebrietate graventur corda eorum, ut ſenſus vigeat ſemper, & tenuis ſit. Priſcis temporibus nec carnibus veſcebantur, nec animalia diis immolabant, ſed liba & fructus, cæteraque hujuſmodi ſacrificia pura diis offerebant: nam veſci carnibus, ut inquit Plato libro 6. de Legibus & deorum aras polluere ſanguine, impium videbatur. Qui volebant ſacris Iſis initiari, illis jejunium decem dierum indicebatur, dicente Apulejo. lib. 11. Illud planè cunctis arbitris præcepit: decem continuis illis diebus cibariam voluptatem coërcerem, neque ullum animal eſſem & invinius eſſem. Livius ſcribens de matre filium initiatura bacchanalibus, refert, decem dierum caſtimonia opus eſſe. Vnde Hieron. veriſſimè ait: Venter & genitalia ſibimetipſis vicina ſunt, ut ex vicinitate membrorum, confœderatio intelligatur vitiorum. Item Cyprianus: Iejuniis vitiorum ſentina ſiccatur, petulantia marcet, concupiſcentia languet, fugitivæ abeunt voluptates. Videant igitur, qui vel gravatè abſtinentia utuntur, vel qui religionis cauſa abſtinent. verùm cũ dies feſtus venerit, ſaturantur ad vomitum, quàm turpe ſit homini Chriſtiano non abſtinere, aut non abſtinendum eſſe modis omnibus docere, cùm præſertim intemperanter vivere non tam male vivere ſit, ut quidam ſapiens ait, quàm diu mori. Item noſtris mos eſt menſam jam inſtructam ſacris quibuſdam conſecrare verbis prius quàm veſci inci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

piant: quod ad imitationem Chriſti fit: quippe qui eum ritum ſervaſſe fertur, cùm in deſerto quinque panes conſecravit. Eſt inſuper uſus agendi gratias poſt prandium cœnamve, id quod vel illum facere conſueviſſe conſtat, & Apoſtolus fieri præſcripſiſſe videtur, qui ut paulo ſuperiùs oſtendimus, ait bonum eſſe quodcunque ciborum genus, ſi cum gratiarum actione capiatur. Poteſt & ab Hebræis videri ſumptum, quia illi immolatas edebant eſcas. Quod verò conſuetudinis eſt, ut dum comeditur, ſacra legantur ſcripta, hoc ex vetuſtiſſimo more habetur, vel divo Auguſt. teſte in libello de communi vita ſacerdotum, ubi inquit: Cùm acceditis ad menſam, donec inde ſurgatis, quod vobis ſecundum conſuetudinem legitur, ſine tumultu ſine contentione audite, ne ſolæ vobis fauces ſumant cibum, ſed & aures eſuriant Dei verbum. Auguſt. hactenus. Hoc ego ex Servatoris inſtituto profectum dixerim: ille enim cùm aliàs ſæpius edendo docere conſuevit, tum poſtremò inter cœnam, diſcipulos veſcentes de ratione conſummandorum omnium ferè myſteriorum religionis docuit, velut Matth. cap. 26. abundè demonſtrat. Vnde patres ut memoriam frequentarent tam ſalutaris inſtituti, hunc ſacræ ſcripturæ in menſis legendæ ritum, jam inde ab initio introduxiſſe videntur.

Cap. VII.

De origine rationis feſtorum dierum apud Romanos, & noſtros, & cur conſtituti ſint, & ſoli Deo eſſe ſacrificandum, ac de more natalem colendi diem ſacris convivii & voluptatibus, Paſchaque celebrandi & conſecrandi paſchales candelas.

Iudæos ſua habuiſſe ſabbata, hoc eſt dies feſtos, ſuprà declaravimus abundè, cùm de ritu ſacrificandi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

candi facta eſt mentio, qui quemvis feſtum diem perinde ſabbatum vocabant, ac Romani ferias, quarum apud eos quatuor in primis erant genera. Stativæ univerſi populi communes, quæ certis & conſtitutis diebus fiebant, in quibus præcipuè edebantur ludi, id eſt, lupercalia, agonalia, carmentalia, conſualia. Agonalia Feſtus vocat ſacra Dei Agonii præſidentis rebus agendis: ſicut carmentalia dicuntur ſacra Carmentæ matris Evandri, quæ ita nuncupata eſt, quòd mulier fatidica carminibus reſponſa daret: nam ei ante Nicoſtrata nomen fuerat. Conſualia à Romulo inſtituta Conſo, quem conſilii Deum putabant. In Circo Maximo ad aram, *teſte Dionyſio*, ſubterraneam, ſacrificia & ludi fiebant, quibus virgines Sabinæ raptæ fuerant. Conceptivæ, quæ quotannis à magiſtratibus vel ſacerdotibus concipiebantur, in certos ſive in incertos dies, ut erant Latinæ, Sementinæ, Paganalia, Compitalia. Imperativæ, quas conſules vel prætores pro arbitrio indicebant. Et nundinæ paganorum ac ruſticorum quibus ad negotia & merces conveniebant. Item Novendiale ſacrum, cujus origo talis fuit. Cùm enim Tullo Hoſtilio rege, Romam eſſet nuntiatum, in Albano monte lapidibus pluiſſe, placuit ut novem dierum feriæ celebrarentur. Quæ religio in multas exivit ætates, ut quoties tale eſſet prodigium, hujuſmodi Novendiale fieret ſacrum: *auctor Livius ab urbe condita.* Erant præterea privatæ, ac propriæ familiarum, quas quæque familia ex uſu domeſticæ pietatis ſervabat, ut Claudiæ feriæ, & Æmiliæ. Item ſingulorum, ut natalium dierum, quæ natalitiæ dicebantur, & fulgurum, & funerum expiationes. Fuit mos iſte & apud Perſas, ut ſuum quiſque diem natalem pro facultatibus, multis ſacris ac opiparis conviviis colerent: unde ad Romanos forſitan fluxit, quibus in ſolis natalibus ſacris, ſeſe variis etiam libidinis intemperantiæ voluptatibus dare fas erat. Verg. *in Bucol.* præclarè demonſtrat:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Phillida mitte mihi, meus eſt natalis Iola.

At in aliis caſtè dies agebant, ac tam natali die, quàm funerum, in templa cibos pauperibus afferebant, ibique edebant. Manavit & ad nos inſtitutum quando *teſte Tertull. lib. de Militis corona* noſtri illis ipſis diebus oblationes faciebant, in temploque unà epulabantur, quæ poſtea luxuries Nicenæ ſynodi decreto ſublata eſt. Fuit vel Ambroſii temporibus talis diei cultus celebris, qui *Epiſtolâ quadam ad Felicem Epiſcopum Comenſem* monet, natalem diem unicuique non ludis, voluptatibuſve aliis, ſed tantùm precibus agendum. Sed is dies qui nobis primus illuxit, nunc prorſum apud nos in omnem venit oblivionem, quo ſcilicet noſtræ ſordidæ infantiæ penitus immemores, omni tempore poſt inſolentiores evadamus. Fuerunt & feriæ denicales nominatæ, quæ agebantur, cum hominis mortui cauſa, familia purgaretur. Græci enim νεκρὸν, mortuum dicunt. Harum feriarum meminit Columella hiſce verbis: Nos apud pontifices legimus, feriis tantum denicalibus mulos jungere non licere, cæteris licere. Affirmabant autem pollui ferias, ſi in iis opus aliquod fieret; ideo per præconem denuntiabatur, ne quod opus fieret, & præcepti negligens mulctabatur. Ac à feriis Feſti dies dicti ſunt feriati, quibus feriæ celebrabantur: ſicut Profeſti à pro, voce privante, hoc eſt, non feſti ſunt dies, ſed, ut ait Feſtus, procul à religione numinis divini, qui erant ad rem vel privatam vel publicam miniſtrandam hominibus conceſſi. Erant vel Faſti dies, quibus ſine piaculo, prætoribus licebat tria verba fari, Do, dico, addico: & Nefaſti iis contrarii, quibus fari non licebat: *quæ omnia Ovidius in Faſtis latè perſequitur, & Livius ac Dionyſius appoſitè meminerunt, nec non & Feſtus.* Hac ratione patres, quia lex Iudæorum umbra fuit futurorum bonorum, conſtituerunt dies feſtos, quibus Chriſtiani omiſſis profanis negotiis, divinis vacarent rebus, ſacram ſcripturam perdiſcerent, ſa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

cras audirent conciones, debitumque Deo honorem ſacrificando, orando, benè agendo haberent, ac ſimul memoriam divorum, diebus qui illis ſacri eſſent, colerent: nam ſoli Deo ſacrificandum eſt, teſtificante Barnabâ & Paulo. Is enim cum Lyſtræ claudum ex utero matris ſuæ juſſiſſet ambulare, *quemadmodum in Actis commemoratur*, & ille continuò nequaquam pedibus debilis exiluiſſet, ac turbæ ob id miraculum voluiſſent ei & Barnabæ immolare, ambo conſciſſis tunicis ſuis exiverunt in turbas, clamantes, atque dicentes: Viri, quid hæc facitis? & nos mortales ſumus, ſimiles vobis homines, annuntiantes ut ab his vanis convertamini ad Deum vivum, *& reliq.* Divi verò honorandi ſunt, quod jam filii & hæredes Chriſti, *ut ait Apoſtolus* effecti ſint, qui pro nobis orent & idcircò illis templa & aræ dedicantur, ut ſimul eos, ſimul Deum debitâ veneratione colamus. Vndè *in Pſal.* 148. Laudate Dominum in ſanctis ejus. Ad rem redeo. Primùm omnium ab Apoſtolis, deinde à patribus feſtorum dierum ratio inita eſt, *uti proximo capite ſubtilius diſſeretur*, & præſertim Paſcha, quia inde omnia religionis myſteria initium ſumpſerint, quod Pius primus Dominico die celebrandum conſtituit. Deinde orta diſſenſione ſuper ea re, Victor qui ſedere cœpit anno circiter CXCVI. à natali Servatoris, ſanxit ex ſententia Eleutherii, cui in pontificatum ſucceſſit, ut paſcha Dominico omninò celebraretur die à quartadecima luna primi menſis, ad vigeſimam ſecundam, ne cum Iudæis Chriſtianorum ratio congrueret, quibus moris fuit illud ſolenne aliquanto prius celebrare. Id decretum externorum antiſtitum quidam ab initio repudiarunt, rati ſe haud ineptè facere, qui nihil aberrarent à Ioannis inſtituto, qui chariſſimus fuiſſet Chriſto: & ſatis conſtaret, eum ipſum quoad vixiſſet Iudæorum more paſchale tempus obſervaſſe. Polycrates Epheſius epiſcopus de ea re ſcribens: Nos, inquit, inviolabilem celebramus diem, neque ad-

jicientes quicquam, neque minuentes. Ita inter noſtros eatenus eſt diſceptatum, quoad eum quem nunc tenemus modum, illud ſacrum ſit conſtitutum celebratum iri, qui etiam quibuſdam non ſatis probatur. Paſcha, *ut ſupra oſtendimus*, Hebraica eſt vox, & ſignificat tranſitum: quod verum eſſe Euangeliſta innuit, cum celebraretur à Domino Paſcha cum diſcipulis, ajens: Ante diem autem feſtum Paſchæ, ſciens Ieſus quia veniſſet hora ejus, ut tranſiret ex hoc mundo ad Patrem, &c. Cereæ Paſchales candelæ ut Dominicæ reſurrectionis ſabbato per ſingula templa conſecrarentur, Zozimus auctor fuit.

Cap. VIII.

De primo Feſtorum dierum inſtituto, & utrum Pentecoſte fuerit Apoſtolorum temporibus dies feſtus: atque undè mos ſit adſcribendi benè de Chriſtiana religione meritos ad Divorum Catalogum.

Tradidimus *ſuprà* divum Ioannem Apoſtolum Paſcha celebraſſe, id quod & alii fecere Apoſtoli: quos ſimul auctores fuiſſe perhibent, ut omnes illi dies quibus Servator noſter ad ſalutem atque diſciplinam noſtram aliqua peregiſſet myſteria, ſacri eſſent, utque apud poſteros majori haberentur venerationi, eos primum religioſe coluiſſe, quandiu vixiſſent. Cujuſmodi ſunt dies Domini, Adventus Domini, Natalis, & Circumciſio ejuſdem, Epiphania, item virginis Purificatio, quàm vocant, Quadrageſimæ dies, dominica Palmarum, Cœna Domini, quando poſt Euchariſtiam inſtitutam pedes lavit diſcipulis, Paraſceve, Paſcha, Aſcenſus Chriſti in cœlum, Pentecoſte: quod ſolenne ab Hebræis prius conſuevit celebrari: apud eos enim poſtquam agnus immolatus fuerat quinquageſimo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſimo deinde die, data eſt lex Moſi, ſcripta digito Dei. Cum Chriſtus velut ovis ut immolaretur, ductus à Iudæis eſt occiſus, noſtrum paſcha fuit, ac poſt quinquaginta dies diſcipuli Spiritum Sanctum accepere. Quanquam ſunt, qui tradant pentecoſtes diem non fuiſſe feſtum Apoſtolorum temporibus: in qua re eos hallucinari planè oſtendit Lucas, *id Actu cap.* 20. ita ſcribens: Propoſuerat enim Paulus prætervavigare Epheſum, ne tempus tereret in Aſia: feſtinabat enim, ſi poſſibile ſibi eſſet, ut diem Pentecoſtes ageret Hieroſolymis, &c. Cur tanto Paulus opere ad illum ipſum diem agitandum properaſſet, niſi fuiſſet jam tum apud noſtros feſtus quam celebratiſſimus? Transfiguratio quoque, *teſte Origine* primum à Iudæis eſt: voluit etenim Chriſtus, ut quemadmodum facies Moſis ex communicatione colloquii Dei glorioſa facta eſt, ſic dimiſſo jam velo, ſeſe transformatum Apoſtoli Petrus & Iacobus & Ioannes contemplarentur. Sancti patres igitur hujuſmodi ſacrorum dierum rationem edocti, ut commodius plebs Chriſtiana conveniret ad ſacram concionem, & ad cultum divinum concelebrandum, habito Lugduni antiſtitum conventu, & illos ſanxerunt dies eſſe colendos, & alios complures conſtituerunt, qui Chriſtianis perpetuò feſti eſſent, quibus aut ſancti è vita hac calamitoſa in cœlum migraſſent, aut aliquid in religione ſanctum eſſet geſtum. Qui nempe dies his ſunt divis ſacri: Stephano protomartyri, Innocentibus, Sylveſtro, Ioanni Baptiſtæ, duodecim Apoſtolis, Paulo gentium doctori, Deiparæ virgini, Laurentio, Michaëli, Martino, & communiter omnibus ſanctis, quod Bonifacii quarti decretum fuit. Is enim pantheon, vetuſtum Marci Agrippæ opus, divæ Mariæ virgini atque divis omnibus, Phocæ Imperatoris permiſſu, ad 4. Iduum Maji ſacravit, excluſoque malorum dæmonum cultu, quorum ſimulachra plura hic numero fuerant, locum expiavit. Gregorius deinde quartus

fertur

fertur auctor fuiſſe, ut id ſacrum Calendis Novembris celebraretur. Item & Cruci ex qua pependerat ſalus noſtra, ſolennis dies data eſt, ac Euchariſtiæ ab Vrbano IV. pariter dies dedicatus aſſignatuſque. Eſt & divo Petro Apoſtolo jampridem, rogatu Conſtantini Imperatoris, ad memoriam tormentorum quæ pro religione tuliſſet, conſtituta feſta dies à Sylveſtro, quæ ad Vincula nuncupatur, *prout in libello quodam de Vinculis Petri continetur, qui divo Hieronymo, tametſi parum verè, adſcribitur.* Deinde dies alii aliis, feſti feſtis ex parvis quandoque cauſis accumulati ſunt, id quod haud ſcimus an expedierit, cum præſertim videamus eò rediſſe Chriſtianorum mores, ut quam ex religionis uſu erat hæc inſtituere, tam nunc præſtare videatur eadem antiquare: cum bona pars hominum otium iſtud feſtorum dierum non ad orandum, non ad divina ſcripta audienda, cujus rei cauſa datum eſt, ſed ad omnifariam bonorum morum corruptelam augendam, in dies magis magiſque impudenter conſumat, dictitans ſe id animi gratiâ facere, quaſi planè ſentiens cum Platone, qui ob illud ipſum, Deum ejuſmodi feſta ſacra inſtituiſſe ajebat. Atque bellè ethnicos perindè in hac re, ut in nimis multis aliis æmulamur, quòd tantùm abfuit ut majores noſtri fecerint, ut etiam illud ipſum audacter iiſdem ethnicis vitio dederint, *teſtis Tertullianus in apologetico, cum de Cæſarum ſolennibus ſacris loquitur, ubi inquit:* Propterea igitur publici hoſtes Chriſtiani, qui Imperatoribus neq; vanos, neq; mentientes, neq; temerarios honores dicant? Grande videl. officium, focos & choros in publicum ducere, vicatim epulari, civitatem tabernæ habitu abolefacere, vino lutum cogere, certatim curſitare ad injurias, ad impudentias, ad libidinis illecebras. Siccine exprimitur publicum gaudium, per publicum dedecus? O nos merito damnandos! cur enim vota & gaudia Cæſarum caſti & ſobrii, & probi expungimus? &c. Non putavit Tertullianus futurum, ut iſta omnia in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

in noſtros Chriſtianos aliquando caderent, qui hoc loco ethnicos deridet, & tamen venit tempus, cum eos potius Cæſarum quàm Chriſti, ſolennes ritus celebramus. Faxit igitur Deus, ut Pontifices noſtri tandem aliquando iſtos feſtos dies utiles reddant! quod facient, ſi minuendos ac caſtè agitandos curarint. Sed ad reliqua explicanda redeamus. Felix primus conſulens gloriæ martyrum, ſtatuit in eorum memoriam annua ſacra fierent: veluti Gregorius poſtea ſuper eorundem corpora ut itidem ſacrificaretur, voluit. Quod Vigilantius omninò reſpuendum cenſebat, prout latius explicabitur, cum de ſanctorum reliquiis mentio fiet. Fertur tamen Anacletus ejus rei prior fuiſſe auctor. Ex quo conſentaneum eſt, ut poſtea Felix & rem divinam ad martyrum memoriam faciendam decreverit. Idem Felix, *ut veterum literis proditum eſt*, auctor fuit, ut cuncti eo die vicatim feriarentur, quo aliquod templum dedicaretur: voluitque ut ſi de conſecratione ignoratum foret, utpote vetuſtate delettice monumentorum, denuò conſecrarerur, affirmans non dici iteratum, quod factum eſſe neſciretur. At Felix III. poſt hæc inſtituit, ut à ſolis epiſcopis dedicarentur templa, eſſetque dies ille feſtus anniverſarius. Et illud ex imitatione Hebræorum, qui, *ut ſupra ex teſtimonio Ioſephi oſtendimus*, eum quoque feſtum diem agebant. Cæterùm illud appoſitè admonendum, feſtum alicujus divi vocitari diem, ac ei eſſe factum, quo ille è vita diſceſſiſſet ad cœlum: nam quemadmodum quis naſci dicitur, cum de utero matris in hanc prodit lucem, ita pari ratione poteſt meritò exiſtimari natus, cum ejus anima vinculis carnis ſoluta ad lucem redit æternam. Vndè mos inolevit, ut dies hujuſmodi divorum vitæ extremos, natales, & ſacra illis ſolennia non funebria, ſed natalia appellaremus. Natalis autem Servatoris tantum, & Ioannis Zachariæ dies ſacer ſolenniſque eſt, quod uterque in matris utero ſanctus effectus fuiſſet, *teſte Auguſtino*. Eſt & Deiparæ

paræ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

paræ virginis poſtremò natalis quoque dies ſacer habitus. Vt verò mortales benè meriti inter Deos referantur, mos eſt adeò vetus, ut penè nihil ſit eo vetuſtius: quando antiquitas ſtatim ab initio ſuos reges ac alios, cum ob accepta beneficia, tum ob virtutes, Deos facere conſuevit, *prout in primo hujus operis volumine ſparſim diximus.* Sed ante omnes Romani id multis cæremoniis factitabant: *quod ſupra libro tertio memoravimus.* Hujus rei rationem noſtri Pontifices ſecuti non dubitanter videri poſſunt: nam quod Fœlix & Gregorius annua ſacra facienda ad memoriam martyrum inſtituerunt, illud planè aliud nihil fuit, niſi eos martyres decernere eſſe ſanctos, & inter Deos referre. Verùm poſtremò, ut ne unuſquiſque arbitratu ſuo hunc vel illum pro divo haberet coleretve, Alexander tertius ſtatuit, ut nulli mortalium divinus honor in terris haberetur publicè, niſi illi, qui prius ex edicto Apoſtolico in divorum eſſet Catalogum adſcriptus. *Hoc decretum inter decretales epiſtolas, in titulo de reliquiis ſanctorum, ſcriptum leges.*

Cap. IX.

Qui primi apud nos inſtituerint, ut Anniverſaria juſta mortuis fierent, quarto etiam nonas Novembris: & ibidem quæ Iuſta ſint, undeque dicantur, & vel Parentalia ac Convivia ad ſepulchrum quis primus concelebrarit: & de legitimo tempore Lugendi mortuos, deque corporis habitu, ac quando Luctus minueretur, & quare Francorum reginæ dum ſunt viduæ, Albis utantur veſtibus,

bus, & ibi locus ipſe Ciceronis enodatus.

Mortuis Iuſta facienda Pelagius Romanus Pontifex primus curaſſe fertur: quod Iſidorus Apoſtolis adſcribit, qui & ipſe illum modum exequiarum quæ hodie fiunt, adauxit. Ambroſius id ab Hebræis fluxiſſe ad poſteros autumat, qui Iacob demortuum quadraginta dies luxere, & Moſen triginta: ſat eſt enim id tempus ſapienti ad lachrymas. Sed de exequiis ipſius Iacob dicamus aliquid, quo inter omnes conſtet morem jam id temporis fuiſſe cohoneſtandi hominum cœtu exequias in funere. Porro *lib. Gen. c.* 50. ita leges: Ierunt cum Ioſeph omnes ſenes domus Pharaonis, & domus & fratres ejus, & venerunt ad aream Atad, quæ ſita eſt trans Iordanem, ubi celebrarunt exequias planctu magno. Iuſta autem ſunt ſacrificia, ſive Exequiæ, quæ eò Iuſta dicuntur, quod jure mortuis factitari debeant à vivis, quia illi dum viverent, de his benè meriti fuerint. Ea vero ſacrificia pro ſalute mortuorum ſtatuta fuiſſe ab Apoſtolis, *ſicut Iſidorus tradit*, teſtimonio eſt Tertullianus qui *libro de Monogamia loquens de muliere vidua, quæ unius viri mortui duntaxat deberet ſemper eſſe uxor*, inquit: Enimverò pro anima ejus orat, & refrigerium poſtulat, & offert annuis diebus dormitionis ejus: Quòd pietatis officium cum ab Ethnicis etiam præſtaretur demortuis, *veluti in extremo hoc capite cognoſci licet*, jam ſatis certum eſt eam orandi pro mortuis conſuetudinem inductam fuiſſe in noſtram Eccleſiam ab illis grandibus veterum Chriſtianorum ducibus Apoſtolis. At undè flexit iter oratio, jam revertatur eodem. Fuit & Romanis lugendi ratio, ſiquidem Numa diis manibus ſacra adjecit, cum Libitinæ ara, ſive Proſerpina ea fuerit, ut multis perſuaſum eſt, ſive Venus. Puerum trimo minorem lugeri vetuit: neque natu grandiorem, plures dies lugendum cenſuit, quàm vixiſſet annos. Tempus longiſſimi luctus con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

conjugalis in decem menſes extendit, non ut, *ſicut inquit Seneca libro Epiſtolarum ſeptimo*, tamdiu fœminæ lugerent, ſed ne diutius. Teſtatur idem Ovidius, qui *in primo Faſt.* ſic ait:

Per totidem menſes a funere conjugis uxor
Suſtinet in vidua triſtia ſigna domo.

Si qua verò mulier ante decem menſes, ab obitu mariti nupſiſſet, probro notabatur, *ut in libro Codicis legitur* & ex decreto Numæ, *prout ait Plutarchus* vaccam prægnantem immolabat. Quod nempè inſtitutum ſi hodie cum alibi, tum in noſtra Anglia ſervaretur, raros utique haberemus de armentis vitulos, cum bona pars viduarum mulierum non expectet, dum tempus illud ab obitu virorum prætereat. Item in luctu fœminæ purpuram atque aurum deponebant, albaſque veſtes, *teſte eodem Plutarcho in Problemat.* induebant, idemque propinquos factitare voluerunt, ut quemadmodum mortui corpus, albis veſtibus velarentur. Albâ autem veſte idcirco cadaver exornabant, quia ſolus albus color ſincerus ac purus, minimeque inquinatus eſt, & ob id mortuis aptiſſimus. Sic in Euangelio legimus corpus Domini ſindone involutum fuiſſe, quo vocabulo lineum velum ſignificatur; Mox eandem purpuram & aurum cum eluxiſſent, ſumebant: *auctor Livius.* Hinc arbitror natum, ut hodie reginæ Francorum poſt mortem viri, albis tantùm induantur veſtibus, & ſi qua vidua ſit, regina alba vulgo vocitetur. Apud Iudæos luctus triginta diebus finiebatur, id quod apud Anglos quoque ſervatur. Præterea lugentes induebant ſaccum: ſic Iacob flevit Ioſeph: & David operto capite Abſolon: *teſtis eſt Hieronymus.* Item caput barbamque radebant. Eſaias: in cunctis capitibus ejus calvitium, omnis barba radetur. Contrà noſtris barba promittitur. Cæterum antiqui ut plurimum nigra veſtimenta in luctu induebant: amiculum nigellum, dicitur à Varrone veſtitus lugubris, quod anthracinum vocabant, ἄνθραξ enim Græcè carbo

bo appellatur. Vnde Apuleius ait *in Aſino ſuo lib. 2.* Vmbroſum demonſtrat cubiculum, matronam flebilem fuſcà veſte contectam. Item capillum ſibi vellere, faciem unguibus lacerare, complodere manus, nec non caput, Iudæorum ritu, cinere inſpergere turbareque *dicente eodem Apul. lib. 9.* Diſcerptæ comæ ſemicanæ, ſordentes inſperſu cineris. Præter hoc ultimum, reliqua omnia noſtri, cum primis Itali, in re funerea juxta dementer ſervant, ab ipſis priſcis, ut jam liquido liquet, procul dubio accepta. Ipſum autem veſtitum lugubrem omnes penè gentes noſtri Chriſtiani orbis annum integrum induunt, interdum tamen ante illud tempus deponunt propter publicum gaudium, vel magiſtratus ineundi honorem, aut nuptias faciendas. Ita olim Romano populo minuebatur luctus, cum ſuſceptum publicè votum ſolvebatur, ædes dedicabatur, luſtrum condebatur: privatis hominibus, cum puella deſponderetur, cum honos in familiam veniret, cum captivus aliquis liberatus domum rediret, aut cum natus eſſet propinquior quis cognatione, quam is, qui lugeretur. Illud item ex more eorundem eſt, ut apud nos cadavera abluantur, & quandoque ungantur; præſertim nobilium. De qua re Ennius:

Tarquinii corpus bona fœmina lavit & unxit.

Et Anna Vergiliana:

----- *Date vulnera lymphis*
Abluam.

Atque id officii ſicut etiam nunc fit, à propinquioribus præſtabatur. Quod hodiè demortuorum anniverſaria juſta fiunt poſtridie Calendar. Novemb. ejus rei, *ut fama eſt, & Petrus Damianus teſtatur,* Odilo auctor fuit. Is vir præfectus monachorum Cluniacenſium, cum in Sicilia ſedente Ioanne XVIII. Romano pontifice, circa Ætnam montem frequenter audiret gemitus clamoreſque, qui ibi, *teſte Trogo*, partim ex fremitu ferventis æſtus maris, partim ex eructatione Ætnei ignis, ubi acrior

per

per ſpiramenta cavernarum ventus incumbit, jugiter fiunt, ratus eſt cacodæmones lamentari, quod per preces & ſacrificia Chriſtianorum, animæ mortuorum ab illis ſuppliciis liberarentur: nam conſtans vulgi opinio eſt, ad Ætnam montem, ubi perpetuum incendium ut jam ſeculis flagravit, aut ad inferos aditum patere, vel ignea voragine ſontium animas expiari. Itaque protinus egit cum ſuis monachis, ut poſtquam Calend. Novemb. in divorum omnium honorem ſacrificaſſent, ſequenti itidem die cunctis vitâ privatis juſta facerent. Quod inſtitutum ut pietatis plenum patres demum receperunt. Fuit is annus circiter M. alter humanæ ſalutis. At jam pridem increbuerat mos hic apud veteres parentandi ad ſepulchrum, quod indicat Marcus Tullius *in prima Philippica* dicens: Vt cujus ſepulchrum nuſquam extet, ubi parentetur, ei publicè ſupplicetur. Et *in orat. pro Flacco*: Litemus igitur inquit, Lentulo, parentemus Cethego. Sic fiebant annua parentalia, id eſt, ſacrificium quotannis ad honorem mortuorum, id quod etiam Macrobius & Cato tradunt, ita ſcribentes: Laurentiam annuæ parentationis honore dignatam. Erant enim parentalia juſta & convivia, quæ in funere & ad ſepulchrum parentum cognatorumque concelebrabantur à filiis ac conſanguineis, quorum auctor Æneas fuiſſe fertur, qui eo pacto Anchiſem parentem primus omnium honoravit, ſupplicationibus coluit, atque ejus memoriam nominis conſecravit, *veluti Vergilius lib. Æneid. 5. deſcribit.* Sic nos illud ipſum inſtitutum pro ſalute mortuorum ſervamus. Vnde omninò factum videtur, ut Odiloni in mentem venerit hujus religionis celebrandi anniverſarias demortuorum exequias. At locus Ciceronis, litemus Lentulo, parentemus Cethego, modò citatus & admodum obſcurus, dignus eſt, qui planior fiat. Litare enim eſt benè promittere, vel Deos poſt factum ſacrificium placare aut ab eis votum impetrare. Cicero igitur qui ti-

mebat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

mebat, ne Flaccus cujus defenſionem ſuſceperat, quod ille conſpirationem Catilinæ patefeciſſet, damnaretur à judicibus, iracundè quaſi ait: Si ita acciderit, jam licebit benè promittamus Lentulo, ac ſacrificemus Cethego conjurationis ſociis, quando eorum manes pœnis innocentium civium expiabuntur.

CAP. X.

De origine Novendialis Septendialiſque ſacrificii, & de more offerendi pro mortuis, eoſque non lugendi: ac de ſapienti Thracum inſtituto, & modo apud priſcos efferendi Funeris ad ſepulchrum, atque de initio Funebris pompæ, extruendorumque Sepulchrorum forma, ac eorundem juris religione.

Flebat ſacrificium pro mortuis nono die, quo quis ſepultus fuiſſet, quod dicebatur novendiale. *Horat. in Epodo.* Novendiales diſſipare pulveres. Item ludi, qui in honorem mortuorum celebrabantur, novendiales nuncupabantur. Teſtatur idem Servius *ſuper quinto Æneidos, enarrans illud:*

Præterea ſi nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit:

Vbi ait, apud majores modum fuiſſe, ut ubicuique quiſpiam extinctus fuiſſet, ad locum ſuum referretur, octavo die incenderetur, nono ſepeliretur. Donatus quoque *in commentario Phormionis* dicit, in funere nonum diem voti habere inſtaurationem. Hinc igitur apud nos hodie mortuorum juſta ſeptimo die à funere, demptis ex veterum inſtituto illis duobus diebus, fiunt: ideoque *in Canonicis decretis diſtinctione* 44 præcipitur, Nullus presbyter ad Septemdialia defuncti ſolennia celebranda vocatus

tus, ſe inebriare ullatenus audeat: quandoquidem
tunc largiter epulantur. Apud Anglos hoc fit vige
ſimo nono die, poſtquam mortuus eſt ſepultus. No
videmur ſeptimo die ſacrificium pro mortuis face
re: ſicut in nuptiis apud priſcos ſeptima dies inſtau
rationem voti habebat, ut quemadmodum hoc di
initium propagandi generis celebre erat, ſic etiam
illo eodem die finis cujuſque ſolennis haberetur
Fuit & mos offerendi pro mortuis *teſtis Tertullia*
nus in lib. de Militis corona. Oblationes pro defun
ctis, pro nataliciis, annua die facimus. Idem *libr*
de Monogamia veluti ſuperiori capite eſt demonſtra
tum, ſimiliter affirmat. Hinc profectò ſatis lique
jam uſque à principio orti propè Euangelii, opinio
nem perquam ſanctam per animos hominum per
vaſiſſe, mortuos per piam vivorum operam juvari
Cæterùm quantum iſtud charitatis officium vit
jam privatis opituletur, docet Auguſtinus, *ut eju*
teſtatur ἐγχειρίδιον *ita ſcribens*: Neque negan
dum eſt defunctorum animas pietate ſuorum vi
ventium relevari, cum pro illis ſacrificium offer
tur, vel eleemoſynæ in Eccleſia fiunt. Sed illis hæ
proſunt, qui cum viverent, ut hæc ſibi poſtea pro
deſſe poſſent, meruerunt. Eſt quidam vivendi mo
dus: nemo tam bonus, ut non requirat iſta poſ
mortem: nec tam malus, ut ei non proſint iſta poſ
mortem. Et ut rem planiorem faciat, pergit: Qui
bus autem proſunt, aut ad hoc proſunt, ut ſit plen
remiſſio, aut certè ut tolerabilior fiat ipſa damna
tio. Atque quoniam neſcimus, quomodo cum illi
in altera vita agatur, propterea orandum eſt juxt
pro omnibus, quo eis beneficium noſtrum ſuperſi
potius, quam deſit. Contra non lugendum, di
cente Cypriano: Nobis quoque revelatum eſt, u
conſtanter prædicarem fratres noſtros non eſſe lu
gendos acceſſione dominica de cœlo liberatos, cum
ſciam non eos amitti, ſed præmitti, & receden
tes præcedere. Et Hieronym. *ad Paulam de dormi*
tione Bleſillæ dicit, ſimul admonens, ne quiſquam

a

ad id faciendum moveatur Hebræorum exemplo, cum illi ideò mortuos lugerent, quia ante Chriſti adventum, ad inferos noverant eſſe deſcenſuros. Vndé ſubdit: Nos verò qui Chriſtum induimus, quibus ſpes certa eſt ad ſuperos remeandi, non debemus ſuper mortuos contriſtari, &c. Quod gnaviter olim faciebant Maſſilienſes Galliarum populi, qui ſine lamentatione, ſine planctu, funeris diem domeſtico ſacrificio, neceſſariorumque convivio finiebant: quod Angli hodie ritè ſervant, animadvertentes, credo nihil ad rem attinere, humano indulgere dolori, ut ſtultè conquerendo, quod Deus immortalitatem ſuam noluerit nobiſcum partiri, cum præſertim moriendo relinquamus labores & pericula, quæ ſtatim naſcendo ſubimus. Quapropter Thraces hujus rei memores, natales dies hominum, *uti alibi diximus*, flebiliter, exequias cum hilaritate meritò celebrabant. Illud perappoſitè addam: more priſco præcedebat funus, homines ſequebantur, quaſi poſt ipſum mortuum morituri ſubſecuturique: à quibus ſupremum verbum dicebatur, Vale, nos te ſequemur, Vergilius:

---- *Salve æternum mihi maxime Palla,*
Æternumque vale.

Et de Polydoro:

Animamque ſepulchro
Condimus, & magna ſupremum voce ciemus.

Hinc exequias dici autumat Donat. narrans illud Terentianum: Funus interim procedit, nos ſequimur. Verum enimverò hoc tempore homines ordine præpoſtero præcedunt in pompa funebri, cadavere ſubſequente, id quod ætate Hieron. fiebat, qui *ſcribens ad Paulam de dormitione Bleſillæ*, indicat ordinem pompæ funereæ præire ſolitum ante cadaver. Item, *teſte Servio* ad honorem præſertim regum & nobilium, cum Faculis præcedebat populus. Vergilius de Pallante:

---- *Lucet via longo*
Ordine flammarum, & latè diſcriminat agros.

Vndè

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Vndè haud dubiè ortum eſt, ut apud nos illud idem in cujuſvis funere ſervetur. Præterea lectos ponebant. Idem Vergilius *in ſexto de Marcello :*

---- Vel quæ Tyberine videbis
Funera, cum tumulum præterlabere recentem.

Ferebantur inſuper mortui ad tubam.

Idem:
It cœlo clamorque virûm, clangorque tubarum,

Et Perſius hæc omnia ponit :

Hic tuba, candela, tandemque beatulus alto
Compoſitus lecto.

Item cum tubis, in funeribus tibiæ quoque ac Tympana adhibebantur, & ea omnia, ut hominum mortuos lugentium animi languentes ejuſmodi ſono excitati, minus dolorem ſentirent, qui iis oblectamentis facilè diſtrahi ſoleant: *auctor Alexander Aphrodiſæus in Problemat.* Et ad cohoneſtandas exequias, ſimul etiam majorum Imagines deferebantur, Ludique fiebant, ac alia, quibus Cicero *pro Milone*, teſtatur Clodium caruiſſe: Clodius, inquit, ſine imaginibus, ſine cantu, ſine ludis, ſine lamentis, ſine funere, ſine laudationibus ambuſtus eſt abjectus. Plato itidem ſuum ponit *in 12 de Legib.* ordinem pompæ funebris, in funere præfectorum civitatis, qui ejuſmodi erat: Indumenta omnia alba, luctus ploratuſque nullus. Chori duo, alter puellarum num. 15. alter verò totidem puerorum, qui feretrum circumſtarent, dum ſacerdotes viciſſim demortuum laudabant, ejuſque fœlicitatem totum diem decantabant. At poſtero die bene manè juniores capulum ad ſepulchrum ferebant, eorumque cælibes præcedebant equites cum equis, & cum armis pedites: deinde pueri patrios hymnos concinentes, & hos puellæ ſequebantur, cum mulieribus jam effœtis. Sepulchrum verò erat ſub terra, factus ex lapidibus fornix, &c. Iſtiuſmodi ſepulchri genus Itali hodie ut plurimum conficiunt, ut ſit commune familiæ monumentum. Sed illud eſt magis uſitatum, ut humato hominis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

minis, qui aliquo ſit numero, corpore, terra operiatur menſa lapidea, quæ contineat nomen & laudem mortui inciſam. Veteres pariter Græci atque Romani, *teſte Cicer. lib. de Legib. 2.* ſuper tumulum menſam quoque, vel columellam tribus cubitis non altiorem ſtatuebant, cum ornamentis laudis quæ ad mortuos pertinerent, facta nominis mentione honorifica. Lex præterea erat, ne ſepulchrum quis deleret, neve alienum in illud inferret: ac ita multis cæremoniis jus ſepulchrorum religioſum habebant: quod nos quoque tenemus, cum more circa ſepulchrum ponendi arma & militaria ſigna, tanquam bellicæ laudis atque virtutis trophæa.

CAP. XI.

De primo uſu vovendi Vota Deo, ac Nudipedalia ſacra agendi, & qui primi invenerint Litanias, id eſt, Proceſſiones, Supplicationes, atque quare in Eccleſiam inducta ſint: & cur Sternuentibus benè precemur, Oſcitanteſque ac quidvis inchoantes ſeſe Crucis ſigno vallent, & de origine Supplicationum noſtrarum Pompa, ac de pio ſupplicandi introducendo modo.

Solemus ad opem divinam implorandam tum maximè incumbere, cum maximè premimur, vel in re trepida verſamur, noſtriſque malis non poſſumus humanis viribus aut conſiliis mederi: & id quidem votis aut precibus agimus, quibus DEUS ipſe præcipuè placatur. Vnde *in Numeru* legitur, Si quis virorum votum DOMINO voverit, aut ſe conſtrinxerit juramento, non faciet irritum verbum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

bum ſuum, ſed omne quod promiſit, implebit. Et propheta Aſaph *Pſalmo 75*. Vovete & reddite, &c. Hinc faciendi voti uſus manaſſe videtur: quod fit, cum tacitè vovemus: aut cum aliquid promittendo, ut puta imaginem argenteam, cereas candelas, Deo nuncupamus vota, id quod veteres etiam factitabant, arbitrantes votis & precibus deos in primis placatum iri. Sic Helenus *apud Vergilium* admonet Æneam:

Iunoni magnæ primum prece numen adora,
Iunoni cane vota libens.

Vtrunque à nobis in periculis ſervatur. Ea quoque de cauſa, apud Iudæos nudipedalia ſacra inſtituta fuiſſe conſtat, quæ, *ut teſtatur Ioſeph. lib. de Bello Iud. 2.* ejuſmodi erant. Iis enim qui morbo vel aliis calamitatibus implicabantur, mos erat primùm orare per triginta dies, & abſtinere vino, atque capillos radere: deinde nudis pedibus adire ad templum, hoſtiaſque immolare. Ad hæc ſacra cum aliàs ſæpius, tum id temporis præcipuè recurſum eſt, cum Nerone Principe, Florus Iudææ præſes miſerandum in modum gentem opprimeret, quæ ob ejus tyrannidem coacta eſt arma in Romanos ad extremum ſumere, quo demum bello miſera fermè tota deleta eſt. Igitur cum Iudæi omnia prius humana ſimiliter ac divina experiri vellent, quàm bellum tentare: poſtquam neque pretio neque precibus potuerunt coërcere ſævitiam Flori, quippe qui, ne ſua maleficia per accuſationem Romæ patefierent, Iudæos ſtudio ad bellum ſuſcipiendum ſtimulabat: Nudipedalia ſacra voverunt. Quapropter cum dies ſacrorum advenit, Bernice Agrippæ regis ſoror, *teſte Egeſippo*, ejus religionis cauſa etiam Hieroſolyma in templum venit, atque nudipes ante tribunal ſtetit deprecans Florum: quæ tamen tantum abfuit ut à Floro exaudita ſit, ut etiam de ſuo periculo timuerit. Hujus religionis Iuvenalis *ſatyra ſexta* meminit:

Obſervant ubi feſta mero pede ſabbata reges.

Item,

Item, *auctore Hieronymo adverſus Iovinianum, quemadmodum ſupra libro 4. diximus*, Apoſtolus Paulus in Cenchreis (eſt Corinthiorum portus, uti ante diximus, in Achaja) nudipedalia ſacra egit. Ita nos calamitate aliquâ affecti vovere ſolemus, nudiſque pedibus more Iudæorum ea perſolvere, interim ſuppliciter orando: nam precibus ante omnia inſtandum: quod cum populus aſſiduè faciat, multò magis ſacerdotes qui ejus curam habent, pro populo precando præſtare debent. Sic Moſes, ſic Aaron, ſic Apoſtoli, ſic ſancti denique patres juſtam Dei iram orando mitigandam, dignumque ſupplicium à populo ſibi commiſſo avertendum curabant. Cujus rei rectè memor Mamercus Viennenſis Epiſcopus, in frequenti motu terrarum, pontifice Leone primo, ſupplicationes ſive rogationes primus inſtituit, quas noſtri grajam ſecuti vocem, litanias, & vulgò præceſſiones vocant, quod binos præcedendo bini longo ordine ſequantur, à loco ad locum progrediendo, ac magnâ voce orando. Eæ Minores nuncupantur, quas haud multo poſt Agapetus pontifex dicitur primus conſtituiſſe in ſingulos dominicos dies, in templis, vel circa templa habendas, quod hodie ferè ubique gentium ſervatur. Quidam tamen malunt Proceſſiones appellare, quia ea ſacrificalis pompa publicè procedit. At ejuſmodi proceſſionum uſum jam inde à principio apud noſtros fuiſſe, teſtimonio eſt Tertullianus *libr.* ad *Vxorem altero*, quem fortè intermiſſum Mamercus renovavit: & illos à Iudæis mutuatos eſſe ſatis conſtat, qui primi ita occurrerunt Chriſto ex Bethania ſe Hieroſolyma conferenti: *quod Euangeliſta Ioannes cap. 12. præclarè ſcribit*: Poſtero die turba multa quæ venerat ad diem feſtum, cum audiſſent quod veniret Ieſus Hieroſolyma, acceperunt ramos palmarum, & proceſſerunt obviam ei, & clamabant: Hoſanna, Benedictus, qui venit in nomine Domini, Rex Iſraël. Poſthæc Gregorius Majores inſtituit, quas omnis Ordinis popu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

lus ſepteno ordine incedens alternis caneret, cum per id tempus quodam morbi genere laboraretur, quo inguinibus ſtatim tumeſcentibus multi mortales interirent. Cujus peſtis Paulus Montiſcaſini monachus, qui Longobardorum hiſtoriam ſcripſit, cauſam fuiſſe prodit, prodigioſum Tyberis incrementum, quod recedentibus inde undis, ingens ſerpentum numerus iu urbem invaſerat, ac uſque eò aërem tabefecerat, ut inguinibus ſubitò tumefactis, paſſim homines perirent. Quod malum Pelagius, in cujus locum Gregorius ſurrogatus poſtea fuit, precibus avertere conatus, jejunium ac litanias indixit: ſed & ipſe inter alios interiit. Subiit aliud peſtis genus, ut cum quis ſternuiſſet aliquoties, continuò occideret: undè mos, ſicut quidam tradunt, crevit, ut audientes quempiam ſternutantem, illico dicerent, Te Deus adjuvet: quod hodie ſervatur. Item & oſcitare ſimul lethale fuit, propter quod ſeſe crucis ſigno repentè communire conſueverunt: & hoc etiam nunc ab oſcitantibus fit. Hæc tamen videmur phyſicâ quadam ratione potius obſervare: nam tres noſtri corporis partes principales ſunt, Caput, Thorax, & Alvus: ac ut flatus alvi expiratio, & ructus ventriculi, ita ſternutamentum eſt capitis, quo totum ferè corpus extenditur, ideoque non modo caput, ſed reliquas etiam partes bene valere indicio eſt. Quapropter moribundos interdum ſternutatorio excitare ſolemus, tanquam ſi hoc effici nequeat, nulla amplius ſit ſpes ſalutis. Ex quo videtur Ariſtot. *lib.* 1. *de Natura animalium* de ea re ita ſcribere: Sternutamentum quoque eadem agitur parte, quod flatus univerſi eruptio eſt, ſignum augurale, & unum ex ſpirituum omnium generibus ſanctum & ſacrum. Vndè mos, ut ſternutatio veluti bonæ valetudinis index, ſacra habeatur, & ſternutantes ſalutemus, ac eis benè precemur: quod Tiberium Cæſarem plenum ſemper triſtitiæ hominem, etiam in curru exegiſſe produnt. Item oſcitantes ſibi timere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

mere ex quadam religione conſtat, quod oſcitatio ex ſomno aut tædio ſequatur, ac in iis qui febrem habent, ſit adventantis ſeu potius augeſcentis febris indicium. Cæterùm à principio ita uſu venit, ut noſtri Chriſtiani initium cujuſcumque rei agendæ à ſigno crucis facerent, quod Tertullianus *in libro de Militis corona*, perſpicuè demonſtrat, ita ſcribens: Ad omnem progreſſum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad veſtitum, ad calceatum, ad lavacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quacunque nos converſatio exercet, frontem ſignaculo terimus. Harum & aliarum ejuſmodi diſciplinarum ſi legem expoſtules ſcripturarum, nulla legis traditio tibi prætendetur, auctrix conſuetudo, confirmatrix, & fidei obſervatrix, *& cætera*. Sed domum repedemus. Tum Gregorius mandavit, ut ubique gentium ejuſmodi litaniarum modus ſervaretur: hodie à ſacerdotibus ob metum impendentium malorum canuntur, magna populi ſequente caterva ſimul rogantis. At in re quoque læta ſæpè publicè ſupplicamus, ut qui metu malorum antea voveramus ſupplicando, poſtea optati compotes, & ſecuri gaudentes, ſic Deo gratias agamus. Quod vel Ethnici faciebant, dicente Vergilio de Didone, ob inopinatum Trojanorum adventum gaudente:

Sic memorat, ſimul Æneam in regia ducit
Tecta, ſimul divûm templis indicit honorem.

id eſt, *ut ait Servius*, juſſit fieri ſupplicationes. Ita Romani factitabant, & aliæ pleræque gentes, à quibus ad nos ritus ejuſmodi dubio procul manavit: nam in ſupplicationum noſtrarum pompa ſolent ludicra quædam præcedere, hoc eſt, ordo militaris equitum peditumque, vel effigies aliqua arguta, loquax, ridicula, aut magnis malis latè dehiſcens, dentibuſque ſonitum faciens, valde formidoloſa, ac aliæ oblectationes ludicræ vagari, in quibus prophetæ repræſentantur, alati pueri concinunt, chorus inducitur fœminarum & virorum

tripudiantium, hic agit David, ille Solomonem gerit, alii reginas fingunt, alii venatores ludunt, ſimiam vel jumenta ſimul inducentes, ut denique in hoc ludicro apparatu multijuges recitentur hiſtoriæ antiquæ. Item cereæ tedæ, & ſymphoniæ adhibentur, loca velantur, quà pompa vehitur: Item pueri & puellæ ex feneſtris vetantur deſpicere, hoc eſt, ex feneſtris deorſum verſum ſpectare. Præterea ſacerdotes vel alii divorum perſonas agunt, eorum imagines aut reliquias ferentes: viæ & plateæ variis odoribus conſparguntur, floribuſque ſternuntur, ac demum aliquot præficiuntur, qui jubeant viam dari, ut pompa ſine impedimento procedat. Sic ſacrificalis pompa apud priſcos ducebatur, *teſte Dionyſio lib.* 7. Verum ex illis figuris quæ præferebantur, aliam ridiculam Cato in M. Cœcilium vocat citeriam, dicens: Quid ego cum illo diſſertem amplius, quem ego denique credo in pompa vectitatum ire ludis pro citeria? Plautus verò aliam formidoloſam effigiem appellat manducem, in Rudente ſic ſcribens: Quid ſi ad ludos me pro manduce locem, quapropter clarè crepito dentibus? Sed ejus rei teſtimonium Apulejus in primis perhibet, qui *libro* 11. ſummatim ſingula exponit: ait enim: Ecce, pompæ magnæ paulatim procedunt anteludia, vocibus cujuſque ſtudiis exornata pulcherrimè. Hic incinctus baltheo militem gerebat, illum ſuccinctum chlamyde copides (ſunt enim copides cultri recurvi) & venabula venatorem fecerant. Nec ille deerat qui magiſtratum faſcibus purpuraque luderet. Vidi & urſam manſuetam, cultu matronali ſella vehebatur, & ſimiam pileo textili. Et ſequitur: Iam ſoſpitatricis deæ (lunam intelligit) peculiaris pompa moliebatur. Mulieres candido ſplendentes amicimine, vario lætantes geſtamine, verno florentes coronamine, quæ de gremio per viam, qua ſacer incedebat comitatus, ſolum ſternebant floſculis. Et pergit: ille etiam quæ cæteris unguentis & geni-
ali

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

alii balſamo guttatim excuſſo, conſpergebant plateas. Magnus præterea ſexus utriuſque numerus lucernis, tedis, cereis, & alio genere ficti luminis ſiderum cœleſtium ſtirpem propitiantes. Symphoniæ dehinc ſuaves, fiſtulæ, tibiæque modulis dulciſſimis perſonabant, eas amœnus lætiſſimæ juventutis veſte niveâ & cataliſta (collobium intelligit) prænitens ſequebatur chorus. Et *paulo poſt ſubdit*: Et plerique qui facilem ſacris viam dari prædicarent, &c. Ii præcones erant qui proclamare ſolebant, Hoc agite: quibus verbis admonebant, reliquis rebus poſthabitis, ſola ſacrificia curanda eſſe. Velabant loca, quà veheretur pompa, ſicut etiam fit apud nos. Cauſam tradit Verrius Flaccus, qui ſcribit, cum populus Romanus peſtilentiâ laboraret, eſſetque reſponſum, id accidere, quòd dii deſpicerentur, anxiam urbem fuiſſe, quia non intelligeretur oraculum: eveniſſetque, ut Circenſium die puer de cœnaculo pompam ſupernè deſpexerit, & matri narrarit quo ordine arcana pilenti (quod vehiculi genus eſt) compoſita vidiſſet. Qua re ſenatui nuntiatâ, tunc placuit loca velis contegi, qua pompa ſequeretur. Ac ita ex illo peſte ſedata, puer qui ambiguitatem ſortis abſolverat, prætextæ geſtandæ munus impetravit. Ambiguitas autem oraculi fuit in verbo Deſpicerentur: nam interpretabantur, Deos & cæremonias negligi, cum tamen oraculum intelligi vellet, deos deorſum verſum aſpici, quod nefas erat, & ad pollutionem ſacrorum pertinebat. Vndè & noſtri hodie in ſupplicationibus pueris & puellis ex feneſtris vetant deſpicere. Item eoſdem priſcos deorum imagines geſtaſſe, teſtatur idem Apulejus, qui inquit: Secundus veſtitu quidem ſimilis, ſed manibus ambabus geſtabat altaria, id eſt, auxilia, quibus nomen dedit proprium deæ Summatis auxiliaris providentia. Hinc quoque in pompa ſacrificali noſtri divorum imagines vel reliquias geſtitant. Item & teſtimonio ejuſdem conſtat, priſcos conſueviſſe agere deorum perſonas, ita

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſcribentis, Nec mora, cum Dei dignati pedibus humanis incedere prodeunt. Sic argutè facetèque jocatus Apulejus: dicimus enim Deos incedere humanis pedibus, quando homines in hujuſmodi ſacrorum pompa ſuſtinent perſonas & deorum nomina: de quibus Tertullianus ait: Ipſos Deos noſtros ſæpè noxii induunt. Hunc & nos ritum pariter ſervamus, ſed haud ſcio an tam rectè quam bellè illud fiat: vereor, inquam, vereor, ne iis in rebus diis potius gentium, quàm Chriſto gratum faciamus: nam illi ſuos cultores in ſuppliciis, ut *Saluſtius* perhibet, magnificos eſſe volunt, hic verò nihil magis quàm illud horret, qui inquit: Tu autem cum oraveris, introito in cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora. Et quid igitur fiet nobis, ſi contra præceptum venerimus? Imò fiat quidvis, nos tamen venimus contrà: cujus rei ut magis pudeat, unum ex ſexcentis Ethnicorum exemplum valdè mehercule memorandum ponam. Athenienſes enim, *ut Plato in ſuo Alcibiade ſecundo prodit*, ſolebant quotannis multo ſumptuoſiſſimas ſacrorum pompas celebrare, ac magno facere ſacrificia apparatu. Contrà Lacedæmonii ea omnia perparcè, ut qui plus hærerent in precibus. Quapropter quoties res ulla inter eos erat populos, Athenienſium ſemper longè exiſtebat inferior: qui tantæ calamitatis cauſam ſcire aventes, Iovem Ammonem per prophetam conſuluere. Propheta ad ea reſpondit, id accidere, quod Deus pluris Lacedæmoniorum caſtas preces, quam Athenienſium magnifica faceret ſacra. Noſtram igitur Ethnicorum æmulationem in ſupplicationum ritu, fas tandem aliquando eſſet moderari, id quod maturè fieret, ſi procul à publicis ſupplicationibus omne ludicrorum genus, ac quicquid contra pietatis cultum eſt, de medio removeretur. Quandoquidem modus iſte ſupplicandi introductus eſt, ut in rebus ſecundis ordine cujuſdam cœleſtis exercitus compoſito, læti triumpharemus de victoria Chriſti in cruce adepta pro

nobis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

nobis, *ſicut Apoſtolus, ad Coloſſ. docet*, ex quo crux ipſa veluti ſignum militiæ Chriſti præfertur: aut in adverſis triſtes Deum precaremur, veneraremur, atque imploraremus, ab eoque veniam, auxilium & pacem ſubmiſſe peteremus.

CAP. XII.

De origine Vaſorum, Indumentorumque ſacerdotalium, ac de primo eorundem ſacrandorum inſtituto, & undè uſus Tintinnabulorum, item Velorum, Cortinarum, Candelabrorum, & Vexillorum.

Calices in quibus conſecratio divini ſanguinis fit, principio ligneos fuiſſe ſatis conſtat: atque id pauperum Apoſtolorum inſtitutum dixerim, qui ſic voluerunt modis omnibus materiam auferre ſacerdotibus inhiandi opibus, quas ipſi in primis neglexiſſent. Zepherinus poſtea mandavit, ut in vitreo vaſe, non in ligneo, ut antea, ſacrificaretur. Antiquatum eſt id decretum paulatim, cautumque, ne in ligneo vaſe ſacerdos rem divinam faceret, propter materiæ raritatem, qua liquor imbibitur: neque vitreo, quia fragile: neque ex metallo, ob tetrum ſaporem, quem inde concipit: ſed in auro, aut argento: aut ſi utrumque deſit, in ſtanno: *auctor Gratianus*. Sunt tamen qui hoc primum Vrbano primo aſſignent. Linteolum ſuper quo inter ſacra corpus CHRISTI ponitur, Sixtus primus pontifex juſſit, ne ex alio quam ex lineo panno, & quidem puriſſimo fieret: id corporale vocant. Ejuſdem quoque ſanctio, ne ſacra vaſa profanæ attrectarent manus, præſertim fœminarum. Item ab Hebræis ſumptum eſt, ut veſtes ſacerdotales, cum altarium tegumentis ac reliquis rebus ad uſum templi neceſ-

ſariis ſacrarentur, & veſtimenta ipſa ſacerdotibus aliiſque initiatis aſſignarentur, qui ea induerent, cum ſacris eſſent operam daturi. Quod Stephanus pontifex primus, apud noſtros primò faciendum ſtatuit: nam in exordio ſurgentis religionis, ſacerdotes rem divinam facturi, nihil ſuperinduere conſueverunt, cum potius ſeſe intrinſecus animi virtutibus veſtire, ac vitiis corporis exuere ſtuderent, quam novos ſumere apparatus, qui apud ipſos Hebræos magnæ habebantur venerationi, teſte Origene *ſuper Leviticum*, ubi ait: Iuvenimus & vaſa miniſterii ſancta vocitata, & veſtimenta ſancta dici, & loca nihilominus ſacerdotibus aſſignata. Quod tintinnabulorum ſono populus invitatur, vocaturque ad ſacra audienda ſtatis diei horis, Sabiniani qui Gregorio ſucceſſit, hoc decretum eſt. Aliud inde Ioannis 22. Romani pontificis præſcriptum manâvit ad poſteros: is enim inſtituit, ut ter in ſingulos dies, tintinnabula ad veſperum pulſarentur, ac tum unuſquiſque ter Salutationem Angelicam divæ virgini ſacram recitaret. Inſtitutum ita manſit, ut hodie ubique gentium ſit in uſu, atque audito tintinnabuli ſono, cuncti confeſtim in veſtigio genua flectant, atque orent. Ipſorum autem tintinnabulorum uſus ab Hebræis itidem manavit: princeps enim ſacerdotum, *uti eſt apud Ioſephum libro Antiquitat. tertio.* ſuperinduebatur tunicâ hyacinthinâ, ex cujus fimbriis tintinnabula pendebant, quæ ſonitum ederent, cum ille eſſet ſancta ſanctorum ingreſſurus. Sed Origenes rem commodè *ſuper Exodo* exponit, ſcribens. Habeat etiam pontifex per indumenti circuitum, tintinnabula, ut ingrediens ſancta, det ſonitum, & non intret cum ſilentio. Et hæc tintinnabula quæ ſemper ſonare debent, in extremo veſtimento ſunt poſita: idcircò credo, ut de extremis temporibus & fine mundi nunquam ſileas, ſed inde ſemper ſones, inde diſputes & loquaris, ſecundum eum, qui dixit, Memor eſto noviſſimorum tuorum, & non peccabis,

bis, Ad hunc ergo modum homo noſter interior Deo pontifex adornetur, ut introire poſſit, non ſolùm in ſancta; ſed in ſancta ſanctorum. *& reliqua.* Sunt ſexcenti præterea tintinnabulorum uſus, præterquam in domo DEI, quod ſilentio prætereundum duxi, cum tale quid perſequi, longè à noſtro abeſſet inſtituto. Item & ab illis accepimus Velum, quo apud eos ſancta à ſanctis ſanctorum dividebantur, & apud nos itidem altare princeps ab ea templi parte, in qua inſidet Chorus, ſeparatur, tempore quadrageſimali: Item Cortinas, Candelabra, Vaſa, quibus utimur. Quæ omnia atque id genus multa: cum Moſes, cum Solomon ad uſum templi primum invenere, *ut in Exodo & in Regum libris patet.* Quod vexilla circa dies paſchales in templis eriguntur, id ea de cauſa fit, ut triumphus Chriſti, qui à morte inſigniter reſurrexit, ſolenniter repræſentetur: & illud vel ab Ethnicis ſumptum: nam quemadmodum illi ſigna militaria quæ devicto hoſte cepiſſent, ut certa victoriæ ſigna, in triumphis portabant, referebantque inter cætera honorum monumenta: ſic nos paſchali tempore vexilla in ſacrorum pompa deferimus, in templiſque ſuſpendimus. Quo quidem tempore Rex ille noſter fortiſſimus, mortis confractis viribus, pede conculcans Tartara, ſolvit à pœna miſeros, victorque de funere ſurgens triumphavit pompa nobili.

CAP. XIII.

De primo apud Chriſtianos Imaginum cultu, deque modo eas venerandi à patribus conſtituto, atque de pravo earundem abuſu ad quæſtum.

De ſimulachrorum origine, ſupra *in ſecundo eſt à nobis libro* proditum: hic de illorum cultu jam agamus, quem non modo noſtræ religionis exper-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

tes, ſed *teſte Hieronym.* omnes fermè veteres ſancti patres damnabant ob metum idololatriæ, qua nullum execrabilius ſcelus eſſe poteſt: nam cum Deum, *ut perhibet Ioannes*, vidiſſet nemo unquam, quam ei formam dabimus? Etſi Moſes dicit: Deus fecit hominem, ad imaginem Dei fecit eum. Quod ad animam Euſebius *de Præparat. Euangel. libro* 11. ſcienter refert: id quod Ioannes Damaſcenus ad corporis formam detorquere nititur, cum de hujuſmodi imaginibus colendis cauſam agit. At Moſes nihil magis inculcat, *ſicut ex compluribus tam Exodi quàm Levitici conſtat locis*, quam ne populus aliquid manu factum veneretur. Et propheta: Confundantur omnes qui adorant ſculptilia, & qui gloriantur in ſimulachris ſuis. Divus quoque Gregorius Serenum Epiſcopum Maſſilienſem, *quemadmodum in Canonicis decretis legitur & ipſe Epiſtola nona, lib. Epiſt. 9. atteſtatur*, reprehendit quod imagines fregiſſet, & laudat, quod coli inhibuiſſet. Cæterùm quia lex per præſentem umbram, *ut in Numeros paſsim docet Origines* futura bona ſignificabat: ideo legimus *in eodem libro*, Moſen juſſu Domini feciſſe æneum ſerpentem, erexiſſeque in eremo, ut ex populo, qui à ſerpentibus læſi eſſent, illum intuerentur, & ſanarentur. Hunc ſerpentem ait divus Auguſt. typum fuiſſe Chriſti crucifixi, quod perinde ſanentur, qui hunc pendentem in cruce contemplantur, atque qui illum aſpiciebant. Sed illud ipſum Servator ipſe manifeſtius teſtatur: Et ſicut Moſes exaltavit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Hebræi ſerpentem tam ſalutarem non potuerunt non venerari, quippe quem, ut rem ſanctam, religioſe ſervarunt uſque ad tempora Ezechiæ regis, qui eum poſtremò confregit, quo ſic populum in idololatriam turpiter lapſum, ad priſtinum cultum reduceret. Fuit æneus ſerpens datus, ut ſignum divinæ potentiæ: nam longo pòſt tempore Chriſtus

Serva-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Servator, qui, ut Apoſtolus ait, Dei imago erat, & loco Moſaici ſerpentis in crucem levandus, nobis intuentibus ſalutem parere, formamque humanam induere voluit, & factus homo viſus cognituſque eſt à mortalibus, id quod nunquam antea patuit, ſicut ipſe affirmat diſcipulis ſuis ita loquens. Beati oculi qui vident quæ vos videtis: Dico enim vobis, quod multi prophetæ & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt, &c. Illi haud dubie fœlices fuere, dicente Ovidio:

Fœlices illi qui non ſimulachra, ſed ipſos,
Quique Deûm coram corpora vera vident.

Et quia in humili forma, propriâ virtute miracula ſupra fidem edebat, idcirco ut Deus habitus eſt. Cujus quidem rei fama efficiebat, ut undique populorum concurſus ad eum fieret, qui illius faciem divinæ lucis fulgore nitentem, haud dubiè ſic contemplabantur, & venerabantur, ut ejus effigiem jamjam mentibus infixam aut pingere vel ſculpere tunc primum cœperint: quod cum primis fecerunt idolorum cultores, qui in Rempublicam Chriſtianam venerunt, quod teſtatur Euſebius, qui circiter annum ſalutis CCCXX. claruit. Is *in Hiſtoria Eccleſiaſtica libro ſeptimo*, demonſtrans Cæſaream cognomento Philippi eam eſſe urbem, quam Phœnices Paneadam vocant, ita ſcribit: Mulierem, quam ſanguinis profluvio laborantem à Servatore curatam Euangelia tradiderunt, hujus urbis civem conſtat fuiſſe, domuſque ejus in ea etiam nunc oſtenditur, præ foribus verò domus ipſius, baſis quædam in loco editiore collocata monſtratur, in qua mulieris ipſius velut genibus provolutæ, palmaſque ſuppliciter tendentis imago ære videtur expreſſa. Adſtat verò altera ære nihilominus fuſa ſtatua, habitu viri ſtola comptè circundati, & dexteram mulieri porrigentis. Hujus ad pedes è baſi herba quædam novâ ſpecie naſcitur, quæ cum exorta fuerit, excreſcere uſque ad ſtolæ illius ærei veſtimenti

menti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

menti fimbriam ſolet, quam cum ſummo vertice creſcens herba contigerit, vires inde ad depellendos omnes morbos languoreſque conquirit, ita, ut quæcunque illa valetudo fuerit corporis, hauſtu exiguo madefacti ſalutaris graminis depellatur, nihil omninò virium gerens, ſi, ante quam æreæ fimbriæ ſummitatem creſcendo contigerit, decerpatur. Hanc ſtatuam ad ſimilitudinem vultus Ieſu formatam tradebant, quæ permanſit ad noſtra uſque tempora, ſicut ipſi oculis noſtris inſpeximus. Et nihil mirum, ſi ii qui ex gentibus crediderant, pro beneficiis quæ à Servatore fuerant conſecuti, hujuſmodi velut munus videbantur offerre, cum videamus etiam nunc & Apoſtolorum Petri vel Pauli & ipſius Servatoris imagines deſignari, tabuliſque depingi. *Huc uſque Euſebii verba reddidimus.* Iam apparet à Chriſtianis poſitam fuiſſe ſtatuam Chriſto, cum aut in humanis vitam ageret, vel ſtatim poſt ejus aſcenſum in cœlum. Sed ſi Ioanni Damaſceno credimus, ipſe ſuam effigiem, ut ſui præſentem memoriam, Abagaro Ediſſeniorum Toparchæ (erat ea gens ultra Euphratem) domo miſit. Abagarus enim, *auctore eodem Euſebio*, cum audiſſet IESUM innumerabilia edere miracula, quia morbo tentabatur, ſcripſit ad eum, ſuppliciter rogitans, ut ſe ſanatum veniret: cui Servator per Ananiam tabellarium, qui Abagari literas tulerat, reſpondit ſe, poſtquam aſſumptus eſſet, miſſurum unum ex ſuis diſcipulis, qui ejus valetudinem curaret. Fuit ille Tatheus, unus ex ſeptuaginta, qui poſtea id officium erga Abagarum præſtitit. Interim dum Toparcha expectando nuntium ſalutis, jam moræ haud ſatis patiens, animi pendebat, dicitur, *ut Damaſceno placet*, miſiſſe pictorem, qui formam ejus fingeret, ſed pictor cum ob vultus ſplendorem id efficere nequiviſſet, fama eſt Dominum admoviſſe ad faciem veſtimentum ſeu ſudarium, & illi ſuam effigiem impreſſiſſe divinitus, atque mox miſiſſe ad Abagarum, ut ſic pium regem

gem conſolaretur. Alterum id genus ſudarium, dum ad mortem ſubeundam ducebatur dediſſe fertur mulieri, quam profluvio ſanguinis, *ut ſupra oſtendimus,* liberaverat, cui, ſi recentioribus credere volumus, Veronica nomen fuit, quod undecunque acceptum fuerit, hodie Romæ perſanctè ſervatur in æde principis Apoſtolorum. Item conſtans opinio eſt, Lucam Euangeliſtam pinxiſſe in tabellis aliquot figuram Deiparæ virginis, qua illa erat: quæ hodie in quibuſdam locis tam ſanctiſſimè cuſtodiuntur. Apoſtolorum quoque imagines ad eorum corporum exemplum olim formatas à Chriſtianis, idem Euſebius *in eo loco atteſtatur, quem ſupra citavimus,* qui inquit: Sed antiquas ipſorum imagines à quibuſdam conſervatas nos vidimus. Quod mihi videtur ex gentili conſuetudine indifferenter obſervatum, quod ita ſoleant honorare, quos honore dignos duxerint: inſignia etenim veterum reſervari ad poſteriorum memoriam, illorum honoris, horum verò amoris indicium eſt. *Hæc ille.* Hinc igitur natum ut meritò tam ipſi Servatori, quàm ejus divis ſtatuas & in templis poni, & venerationi haberi conſueverit. Ac quoniam ejuſmodi divorum memoria ut certo exemplari præ oculis poſito, quam nobis imagines jugiter repræſentant, ad virtutem & imitationem excitantur homines, atque imaginis honor, *ut Baſilius inquit,* ad exemplaris transfertur honorem: idcirco patres eam conſuetudinem non modo admiſerunt, ſed auctoritate ſextæ ſynodi, quæ Conſtantinopoli habita eſt, imperantibus Conſtantino & Iuſtiniano II. ipſius Conſtantini filio, *ut in decretis Canon. patet,* ſtatutum fuit, ut imagines ſacræ divorum in templis haberentur, magnaque veneratione colerentur, utpote quæ imperitioribus loco ſacrarum literarum forent, ad quas etiam Romanorum ritu, *de quo ſupra lib. 2. cap. 23. memini,* thus & cerei incenduntur. Fuit is annus ſalutis LXXX. alter, ſupra DC. vel ut non nemo ſentit, DCCIII. quo Agatho Romana-

nana

nam tenebat ſedem. Deinde Conſtantinus pontifex habitâ ſynodo, id decretum corroboravit, juſſitque ut imagines in porticu divi Petri depingerentur, quod intellexerat à Philippo Imperatore eas è parietibus divæ Sophiæ ignominiæ cauſa abraſas fuiſſe, propterea illum hæreticum pronuntiavit. Leo deinde tertius fanatico ſpiritu percitus itidem fecit, quem Gregorius ſecundus pontifex per literas admonuit, ut omiſſis quorundam improborum erroribus, veram tandem amplexus religionem, delere divorum imagines deſineret. Poſtremò Leone IV. Imperatore mortuo, Hirene ejus uxor cum Conſtantino filio ſexto, imperium obtinuit, mulier vero multò prudentior, formâ pariter atque ſanctitate inſignis. Hujus itaque operâ, conventus trecentorum quinquaginta Epiſcoporum eſt Niceæ factus, ut ſemel decerneretur, eſſentne divorum imagines templis reſtituendæ, an res in omne tempus repudianda. Tum quia inter cunctos ſatis conſtabat, Deum ab initio ſimulachrorum fingendorum præmonſtratorem fuiſſe, ac poſtea ſtatuas ipſas tam diis quàm hominibus præclaris poſitas eſſe, partim memoriæ eorum retinendæ cauſa, partim ſtudio incendendi ad virtutem animum illorum, qui imagines intuerentur, *uti ſupra lib. 2. cap. 23. non utique obſcurè demonſtratur*, magno omnium conſenſu eſt decretum, ut Romanorum ritu ubique gentium in templis haberentur, additaque eſt colendi forma duobus carminibus expreſſa; ut res ab omni idololatriæ ſuſpitione abeſſet, quæ ex græco in latinum ita verſa fuerint:

Nam Deus eſt quod imago docet, ſed non Deus ipſa:
Hanc videas, ſed mente colas, quod cernis in ipſa.

Ecquis igitur tam diſſolutus, tantâque audaciâ præditus eſt, qui velit poſſitve dubitare ſeu aliter ſomniare, ne dicam ſentire, vel cogitare de imaginum cultu, ac demum ſit tot longè ſanctiſſimorum patrum decreto conſtitutum? Cæterum illud atque adeo deſiderari poſſet, ut ſacerdotes frequentius

populum

populum docerent, quonam pacto deberet & venerari ejuſmodi imagines, & apud eas ſua offerre donaria: quod quia illi tacent, & vulgò ex ſuo uſu tacere putantur, idcirco eò inſaniæ deventum eſt, ut hæc pietatis pars parum differat ab impietate: ſunt enim benè multi rudiores, ſtupidioreſque, qui ſaxeas vel ligneas, marmoreas, æneas, ſeu in parietibus pictas, variiſque coloribus litas imagines colant, non ut figuras, ſed perinde quaſi ipſæ ſenſum aliquem habeant, & iis magis fidant, quàm Chriſto, vel aliis divis, quibus dicatæ ſint. Quo fit, ut ſtultitiam ſtultitiâ cumulantes, illis offerant aurum, argentum, annulos gemmatos, omnifariaſque gemmas ibidem ſenio perituras. Et, ut ad id faciendum plures ineſcentur, illi qui talem ſegetem metunt, nummos perforent, filoque pendentes in collo aut manibus ipſarum imaginum ſuſpendant, donaria in locis conſpicuis egregiè collocent, tituloſque apponant, quò nomina offerentium & diis & hominibus notiora fiant. Sic bona pars hominum per hæc magis delirare inducitur, ac inſuper longa aliquoties itinera conficere, ut unam imagunculam adeat, ibique donaria ſua relinquat, prætermiſſo cuncto alio aut pietatis, aut charitatis officio, rata ſe omnino ſat largitionis feciſſe, ſat pœnituiſſe, ſi inter itionem, lautius victitando aurum obtuliſſet, in cujuſvis thecam nummariam inde iturum. Quàm igitur ſapientius, quàmque religioſius eſt ea ratione peregrinari, ut labore corpus dometur, ſic, ut cogatur rationi ſervire, & imagines venerari, ut mens ad Deum protinus dirigatur, ac dona dare, quæ pauperibus uſui eſſe poſſint, quando quidem ea dubio procul eſſe conſtat munera grata Deo, qui, *ut Socrates apud Plat. in Alcibiade ſecundo ait*, animum juſtum reſpicit, non item munera. Atqui Lactantius manifeſtè demonſtrat, quàm maximè aberrent illi, qui aliter ſeu faciunt vel ſentiunt, ſcribens: Veſtes igitur, gemmas, & cætera quæ habentur in pretio, ſi quis putat Deo

chara,

chara, is planè quid ſit Deus neſcit, cui putat voluptati eſſe eas res, quas etiam homo ſi quis contempſerit, jure laudabitur. *Hæc ille.* Et divus Hieronymus *illum differens locum apud Hieremiam, Et argento & auro decoravit illud,* (*de ſimulachro loquitur Propheta*) ait: Qui quidem error ad nos uſque tranſivit, ut religionem in divitiis arbitremur. Eò etiam pertinet, quod Plato lege vetuit, ne deorum imagines ex auro vel argento, ferrove aut ære fierent, ſed tantùm ligno vel lapide factas voluit, ut ne criminoſi ex occaſione rei pretioſæ, exiſtimarent ſe propterea Deos placare aut decipere poſſe.

Cap. XIV.

De Decimarum & Primitiarum ac Primogenitorum redemptionis origine: & quis primus decreverit, ut liceret ſacerdotum collegiis Fundos & Prædia oblata recipere poſſidenda.

Summus propheta Moſes, *teſte Ioſepho,* diſtribuit Hebræis poſſeſſiones, diſtribuit & Ieſus ejus ſucceſſor: Levitis verò qui vacationem militiæ habebant, nulla terræ portio data, præter habitationem in ſingulis tribubus, & in ſuburbanis locis tantum agelli, quod ſatis eſſet ad jumenta & pecora alenda. Iſte enim ordo Leviticus vel ſacerdotalis, ſapientiæ ac ſcientiæ Dei operam impendebat, & huic lex Dei commiſſa erat, cui ut aſſiduè abſque ulla ſollicitudine ſtuderet, ac ne ob victus inopiam cultus divinus ab eo vel negligeretur, vel dereretur, neceſſum erat, ut eum populus communiter juvaret: qui ſi, *ut probe ait Origenes,* quæ neceſſaria ſunt, non præbuerit ſacerdotibus & Levitis, occupati illi in talibus, id eſt, familiaris rei curis, minus legi Dei vacabunt. Illis autem non vacantibus, neque operam dantibus legi Dei, tu periclita-

ris

is: obſcurabitur enim lux ſcientiæ quæ in illis eſt, e non ſubminiſtrante oleum lucernæ. Quod tanum nefas, ne ullo unquam tempore accideret, Moes prudentiſſimus princeps legem tulit, qua *uti in Exodo, Numeris, Deut. extat, & à Ioſepho ſimul xponitur,* primitias & decimas omnium frugum omniumque pecudum ſacerdotibus & Levitis oferri mandavit, ſic, ut omnis qui poſſideret agrum, el vineam, vel olivetum, vel etiam hortum, & ſi uid eſſet quod exerceretur in terris, ſed & ſi quis ecuaria haberet, is offerret ex illis Deo omne, quod rimum eſſet, & decimas quoque, id eſt, ad ſacerlotes deferret: Deo enim offerri dicit lex, quod acerdotibus datur. Et hoc eſt, quod docemur ex ege, ut nemo homo licitè nec legitimè utatur fructibus, quos terra produxit, nec animantibus, quæ ecudum protulit partus, niſi ex ſingulis Deo primitiæ & decimæ, id eſt, ſacerdotibus dentur. Atque ſic Moſes, imò Deus ipſe, cujus juſſu ille cuncta geſſerat, auctor fuit, ut primitiæ & decimæ Levitis ac ſacerdotibus offerrentur. Hanc legem utpote Apoſtolica & Euangelica auctoritate corroboratam, Origenes *ſuper Numeros*, ſervari etiam ſecundum literam, ſicut & alia nonnulla, neceſſarium probat, adverſus eos qui ex titulo legis omnia ſacra ſcripta interpretari volebant: quod noſtro quoque tempore plerique tam ſtultiſſimè quam audaciſſimè faciunt, dicentes: Si aliquid omnino ſervandum eſt ſecundum literam, ut dicimus, hoc eſt, ſine allegoria, ſine arguta interpretatione, cur non & cuncta ſerventur? Sed illi quidem non animadverterunt aliud eſſe legem, aliud eſſe mandatum, aliud teſtimonium, aliudque judicium, quæ præcepit Dominus Moſi. Non eſt ſcriptum, *uti inibi ait Origenes*, Hoc eſt, mandatum Paſchæ, ſed Hæc eſt lex Paſchæ, quia lex umbra eſt futurorum bonorum. Cum ergo ſit mentio Paſchæ, ut de agno illo corporeo debemus ſentire ſpiritualiter, quia Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Simili modo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

modo de azymis & cæteris feſtorum dierum obſer
vationibus iutelligere debemus, quæ ſub legis titu
lo denotantur. Sunt autem mandata legis, quæ ſe
cundum literam ſtant: & ita Servator noſter reci
pi atque obſervari à nobis voluit, cum dixit, Serv
mandata: cujuſmodi ſunt, Ne occidas, Ne furtun
facias. De nuptiis idem præcepit, ita dicens: Scri
ptum eſt, Propter hoc relinquet homo patrem &
matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo i
carnem unam. Quod ergo Deus conjunxit, hom
non ſeparet. De primitiis & decimis mandatun
ſi niliter ſervandum ſecundum literam, Domi
vocibus docemur, qui in Euangelio inquit: Væ vo
bis Scribæ & Phariſæi hypocritæ! qui decimat
menthan, hoc eſt, decimam datis menthæ, & cy
mini, & anethi, & præteritis quæ majora ſunt le
gis. Hypocritæ! hæc oportet fieri & illa no
omitti. Vide, ſermo Domini vult quidem,
omninò fiant, quæ majora ſunt legis, non tame
minora hæc omittantur, quæ ſecundum literam ſi
gnificantur. Quod à Phariſæis vult factum, mul
magis vult à diſcipulis præſtitum, quibus dicit: N
ſi abundaverit juſtitia veſtra plus quàm Phariſæ
rum & Scribarum, non intrabitis in regnum co
lorum. Quomodo autem plus velit ut fiat à Diſc
pulis, quàm à Phariſæis, in eo declarat, ubi dici
Dictum eſt antiquis, non occides: Hoc ſervaba
& Phariſæi. Diſcipulis autem dicit: Ego aute
dico vobis, quia ſi quis iratus fuerit fratri ſuo, re
erit judicio. Igitur ex his ſatis patet, oportere n
& primitias & decimas ſolvere, ſi velimus non m
do juſtitiam noſtram abundare, plus quam Scrib
rum & Phariſæorum, ſed eos officio tantum æqu
re, qui de fructibus terræ ſuæ guſtare non prius a
debant, quàm primitias ſacerdotibus obtuliſſent,
Levitis decimas ſeparaſſent. Et quia munus prim
tiarum Domino offerebatur, ideo Eutychian
pontifex Romanus voluit, ut ipſæ fruges ſic in alt
ri conſecrarentur, velut apud Hebræos oleo & th

readolebantur. Servatur hodie Eutychiani decretum nonnullis in locis. Verùm adeo ſanctitas ſacerdotum conſenuit, & populi pietas refrixit, ut primitiarum nomen unà cum proventu penè extinctum ſit, cum hodiè loco primitiarum, dominicis tantùm diebus panes aliquot ſua ſponte alibi offerant, alibi verò ſolum duos treſve dent, quos ſacerdos prius conſecret, ac eos inde fruſtatim diviſos populo diſtribuat, ut, qui quondam illis diebus euchariſtiam ſumere conſueverat, ob ejus rei memoriam, panem iſtum ante omnia cibaria prægustet. Atque illud fit ad imitationem Chriſti, qui ita panem ſacrare prius ſolebat, quàm illum ſuis diſcipulis vel aliis porrigeret, ut veſcerentur. Decimæ verò adeo etiam gravatè à multis dantur, ut non niſi coacti id faciant, argumentantes magis egere qui eas dant, quam qui recipiunt. Eſt aliud decimarum genus, quas ſacerdotes ſibi deberi contendunt ab opificibus qui manibus laborant, aut ab iis qui mercaturam exercent, vel ſtipendium faciunt, quales *auctore Ioſepho* conſtat Abraham dediſſe Melchiſedech Solymorum regi, à quo eſt hoſpitio exceptus, ex præda quàm profligatis Aſſyriis ſecum tulerat. Quot autem decimarum genera apud Hebræos eſſent, & quomodo Levitæ & ſacerdotes eas inter ſe partirentur, quiſve modus foret primitias offerendi, Hieron. *ſuper Ezechielem cap.* 5. *&* 40. facilè declarat, cujus verba idcircò ponere haud ſupervacaneum duximus. Dicamus igitur, inquit, primum juxta literam, δεκάδας, hoc eſt, decimam partem omnium frugum Leviticæ tribui populus ex lege debebat. Rurſum ex ipſis decimis, Levitæ, hoc eſt, inferior miniſtrorum gradus, decimas dabant ſacerdotibus. Erant quoque & aliæ decimæ, quas unuſquiſque, de populo Iſraël in ſuis horreis ſeparabat, ut comederet eas, cum iret in templum in urbe Hieruſalem, & in veſtibulo templi Sacerdotes & Levitas ad convivium invitaret. Erant autem & aliæ decimæ, quas pauperibus recon-

condebant. At verò primitiva quæ de frugibu offerebant, non erant ſpeciali numero definita, ſe offerentium arbitrio derelicta. Et *in libello ad Fabiolam, de Cibis & primitiis ſacerdotum*, rem han luculentius diſſerens, dicit, Primitiæ ciborum & omnium frugum atque pomorum offeruntur ant ſtiti, ut habens victum atque veſtitum, abſque ull impedimento ſecurus & liber ſerviat Domino. Pri mogenita mundorum animalium accipiunt ſacer dotes, & immundorum pretia, hominum quoqu primi partus redimuntur. Et quia conditio huma na naſcendi eſt communis, pretium æqualiter offer tur, ſic moderatum & leve, ut nec dives intumeſ cat, nec tenuis pragravetur. Æditui & Ianitores ac cipiunt decimas, & rurſum decimas decimarun offerunt ſacerdotibus, tanto illis minores, quant ipſi majores populo, &c. Quod primitiarum ſuo quiſque arbitratu, *ſicut Hieronym. ait*: plus mi nuſve dabat, illud tamen ter quotannis facere debe bant: primum enim circiter Paſcha, cum fruge matureſcere inciperent, *ut eſt in Levitico, cap.* 2. Si autem obtuleris munus primitiarum frugum tua rum Domino, de ſpicis adhuc virentibus, torrebi eas igni & confringens in morem farris, offeres primitias tuas Domino. Deinde ad feſtum diem Pentecoſtes, panes ex novis frugibus confectos: poſtremò circa feſtum diem Tabernaculorum, fruges ipſas jam collectas offerebant. Sed & undè ortum ſit, ut primi hominum æquè ac aliorum animalium partus Deo conſecrati eſſent, jam appoſitè dicamus. Cur primogenita offerrentur Deo, cauſa ponitur *in Numeris, cap.* 3. *ubi legimus*: Locutus eſt Dominus ad Moſen dicens: Ego tuli Levitas à filiis Iſraël, pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Iſraël, eruntque Levitæ mei. Meum eſt enim omne primogenitum, ex quo percuſſi primogenita in terra Ægypti, ſanctificavi mihi quicquid primùm naſcitur in Iſraël, ab homine uſque ab pecus. De interitu primogenitorum Ægypti

mentio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

entio fit *in Exodo*, *cap*. 12. Sanè ſinguli primo-
en iti undecim tribuum, quando primi qui naſce-
ntur in tribu Levitica, ad templi miniſterium
plicabantur, de ſacerdotibus redimebantur qui-
s ſiclis. Siclus autem quantum valeat, *ſupra lib.*
cap. 3. docuimus. Primogenitum verò animalis
on mundi, aut mundo commutari, vel occidi
lebat: etenim animal aliud mundum habebatur
uod edebatur: aliud non mundum, quod non li-
bat offerre, ſed velut, naturâ mundum commu-
batur, ut aſinus, qui ove redimebatur: aliud item
on mundum, ut canis, quem neque offerri neque
ommutari fas erat, propterea occidebatur. Verùm
l propoſitum jam tedeat oratio. Non abs re igitur
ervator noſter haſce de decimis ſanctiones appro-
avit: qui quippe voluit, ut qui Euangelium an-
untiarent, ex Euangelio viverent, ac propterea
atres lege ſanxerunt, decimas eſſe ſolvendas, ſicu-
laté patet ex compluribus decretalibus pontificum
piſtol. Quid quod Romanos Moſaicam legem in
oc non aſpernatos iſtud inſtitutum ſervaſſe con-
tat? nam Herculi decimas dare locupletibus ac no-
ilibus antiquus mos fuit: & Lucullus, quia hunc
itum ſervaſſet, auctior factus eſt poſtea: *auctor*
Feſtus. quin & primitias dari conſuetudo erat. Sa-
è Liberum patrem, qui & Bacchus dicitur, poſt
evictos Scythas, alioſque populos, magno Iovi
erum primitias obtuliſſe, auctor eſt Ovidius *in* 3.
Faſt. Et Cyrum regem Perſarum victis Lydis, de-
imam quoque prædæ Iovi dediſſe, teſtatur Hero-
lotus. Sed jam ad rem familiarem veniamus. Vt
nim Chriſtus Servator decimas non repudiavit, ſic
nec ex decimis opes privatim congeri voluit: quare
ut vitium avaritiæ, quod, ut ait Apoſtolus, idolo-
um ſervitus eſt, à ſuorum præſertim ſacerdotum
cœtu ejiceret, repelleret, exterminaret, pauperta-
em elegit, eamque ſuis diſcipulis maximè com-
mendavit, cum dixit: Qui non renuntiaverit
omnibus quæ poſſidet, non poteſt eſſe meus diſci-
pulus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

pulus. Et *alibi :* Vade, vende omnia tua quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni ſequere me. Sed ut Chriſto paupertatem, quæ habet ſuum commodum, ſuamque munditiam, tribuimus, ita ſordes ac mendicitatem minus aſſignemus neceſſe eſt: ſiquidem ille dum inter mortales verſatus eſt, non oſtiatim cibum petiit quippe quem ſecum loculos detuliſſe, & ſuis diſcipulis abunde victum ſuppeditaſſe, ac egenos ſimu juviſſe ſatis conſtat. Item ipſi Apoſtoli poſtea ne: in cibariis petendis operam poſuiſſe dicuntur, quando *in Actis* legimus, pios Chriſtianos certatim poſſeſſiones vendidiſſe, & pretia earum afferentes poſuiſſe ante eorum pedes, quæ diſtribuerentur ſingulis, prout cuique opus eſſet: & ſic nemo inter credentes egens erat, quoniam omnia communia habebant. Ecce magnas in communitate divitias quæ in privato paupertas habebantur: haſce divitias non vetuit Chriſtus à ſuis miniſtris poſſideri quæ cunctis egentibus uſui eſſe poſſent. Quapropter Vrbanus, vir ſanctitate vitæ & doctrinâ ſingulari, qui ſedere cœpit anno CCXXVII. ab eo, qu fuit humanæ ſalutis primus, decrevit primus, ut ſacerdotibus liceret prædia ac fundos, à cultoribus religionis oblatos, recipere, nihilque cuipiam privatum eſſet, ſed ad commune bonum. Prædia recepta ſunt, vel ad ipſum commune bonum omnino, quandoquidem poſtea omni tempore fuerunt atque ſunt ſacerdotum domus, collegia, ac monachorum cœnobia omnibus, & ipſis ſacerdotibus communia, & aliis perhoſpitalia & apertiſſima. Etſi paulatim hominum rapacitas & libido fecit, ut majore ex parte obliterata fuerint extrema decreti verba, id eſt, Ad commune bonum: & loco illorum, illæ duæ ſemper religione peſtiferæ voces, Meum & Tuum, inſcriptæ fuerint, quæ ita multos tranſverſos agunt, ut ſacerdotium nihil aliud niſi quæſtum, niſi hæreditatem ac dominium eſſe putent: & quanto veteres patres abſtinentiam arctius con-

onſtrinxerant, tanto iſti intemperantiæ fræna in-
olentius laxent. Quod poſtremum effecit, ut pri-
ata commoda longe potiora publicis haberen-
ur : unde malevolentiæ, ſimultates & odia orta:
amque ex communi privatum facere, ſemper diſ-
ordiarum cauſa fuit. Cœpit deinde Romanus Pon-
fex dives fieri, quem Lucina virgo ſanctiſſima,
Iarcello ſedente, moriens prima omnium fecit
æredem. Hæc multis egit precibus cum Cornelio
ontifice, ut Apoſtoli Pauli corpus extra Capenam
ortam, viâ Oſtienſi, ubi capitis fuerat ſupplicio
ffectus, in ſuum prædium transferret, & Petrum
ı Vaticanum, quæ & ipſius Cornelii corpus in
ædio quoque ſuo ſepelivit. Deinde Conſtantinus
undem pontificem, ut apud vulgus fama eſt, locu-
letavit affatim. Sic alii alia dedere loca, unde tam
atè nunc patent opes. Cæterum Vrbanus in hoc
cutus eſſe videtur Hebræos, apud quos ſacerdoti-
m opulentiſſimum fuerat : quoniam ſacerdotes in
onore haberi debent, quos in primis paupertas in
ulgus deſpicatiores reddere ſolet, atque indè fieri,
t eis minus credatur, id quod Religionem maxi-
nè offendit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

POLYDORI VERGILII VRBINATIS DE INVENTORIBUS RERUM.

LIBER VII.

CAPVT I.

De Monaſtica vitæ principio.

De Euangelicæ & Apoſtolicæ vitæ initiis hactenus diximus: in hoc verò volumine novus ac varius vivendi modus demonſtrabitur. Cum enim à majoribus tantoperè degeneratum, ab eorumque diſciplina ac vitæ ſanctimonia ſic longè diſceſſum foret, *ut ſupra eſt ſparſim declaratum*, tam Romani deinde Pontifices, quàm ubique gentium Antiſtites nihil prius, neque quicquam antiquius habuere, quam ordinis ſacerdotalis ſic labentis revocare gradum, ſic peccantis coërcere inſolentiam, promulgatis ab ſe novis quotidie legibus, ad melioris vitæ inſtitutionem: Adhæc indixere graves pœnas, qui deinde contra ac liceret, feciſſent,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſent, ut quo minus odiſſent peccare virtutis amore, hoc formidine pœnæ facilius à malefactis manus abſtinerent. Nec eo quidem pacto perinde profecere, quoniam à deguſtatis voluptatibus haud facile animus avocatur: quare nonnulli poſtea extitere bonæ frugis patres, qui viam ſecuturis facerent: qua à devio ad rectum iretur. Porro ii omnibus, quæ in terris miramur, contemptis, Chriſtum complexi, id eſt, veritatem, pietatem, innocentiam, manſuetudinem, ſolùm divinis rebus operam dederunt, quorum principes fuere Paulus, Antonius, Hilarion, Baſilius, Hieronymus, ac pleriq; alii, qui ab initio ſanctitate pollentes, veluti novæ religionis plantæ in Ægypti Syriæque ſolo quamvis ſterili fœliciter increvere, nullo tamen adhuc certo vivendi ritu: nam id temporis hujuſce vitæ genus ſimplex ac liberum erat, ut iſtis omnino cæremoniis minimè obſtrictum, quas hodie monachi obſervant. Veſtitum honeſtum pro jure ſuo quiſque ſumebat: item nullum votorum vinculum, ita ut integrum unicuique foret manere, aut proficiſci, quò terrarum vellet: vel ſi quem ejuſmodi ſui inſtituti pœnituiſſet, etiam poteſtas eſſet ad priſtinam redeundi vitam, non abſq; tamen inconſtantiæ nota. Quod ſi deinceps per novas hominum leges inviolatum permanere licuiſſet, longè ſanctiſſimos omni tempore monachos habuiſſemus, quando improbi haud diu monachi fuiſſent. Petebant loca ut plurimum deſerta, hoc eſt, eremum unde Eremitæ dicti, quaſi eremum colentes, quos Græci anachoretas vocant: & quia ſoli vivebant, ideo noſtri monachos nuncuparunt, id eſt, ſolitarios: verùm paulatim deinceps cœperunt gregatim agere, *ut infra dicetur*. Atque ita à principio monachi precibus, jejuniis, vigiliis, literarumque ſtudiis dediti, procul ab omni hominum cœtu, tantum duriter victitando, ac ſeſe manibus exercendo, exemplum benè vivendi poſteris ediderunt. At iſti dein ſuperiorum ejuſmodi veſtigia ſecuti, familias ſinguli ſuas, *ut perappoſitè infra dicetur*, inſtituere, illiſque viven-

T di nor-

di normam præſcripſerunt, ut & verbo & facto, quemadmodum ipſæ fæmiliæ prædicant, vitam planè Apoſtolicam mortalibus referrent. Ad hunc denique modum Chriſtianus populus unam legem, unam religionem complexus, in varias ſectas eſt diviſus. Sed de monaſtici inſtituti initio longè poſt homines natos, nunc celeberrimi, jam dicamus. Itaque olim inter multos *teſte Hieronymo* quæſitum eſt, à quo potiſſimum eremus ſit primum habitari cœpta: quidam enim altius repetentes, Heliam & Ioannem Baptiſtam ejus rei auctores faciunt: ſed ut is plus quam propheta, ita ille plus quàm monachus, cenſeri debet. Alii Antonio aſſignant, alii cuidam Paulo Thebæo, ob id ipſum primo Eremitæ nuncupato, quod Anachoreticæ vitæ primus fundamenta jeciſſet, id quod vel Hieronymus comprobat. Hunc igitur velut exemplar, illum ut exemplum ad imitandum fuiſſe dicunt. Ego verò, quando in re ambigua unicuique liberum eſt conjectare, crediderim inſtitutum monaſticæ vitæ ab Eſſæis ſive Eſſenis, *ita appellat Plin.* quorum ſecta apud Iudæos admodum celebris habita eſt, ad poſteros manaſſe, quoniam illi ferè per omnia eam ducebant vitam, quam inter nos monachi ex præſcripto legis agere ſolent. Et, ut legentibus id perſpicuè pateat, non otioſum erit hic Philonis verba ſubjicere: quæ Euſebius *lib.* 8. *Euangel. præpar.* repetit, ita ſcribens: Palæſtinam maxima gens Iudæorum habitat, inter quos, qui dicuntur Eſſæi comperiuntur plures numero, ut opinor, quàm quatuor millia: Eſſæi dicti, quaſi ſancti Græcè, quoniam Dei cultores præcipuè ſunt, non animalia ſacrificantes, ſed mentes ſuas, virtute munitas, offerendas Deo putantes. Nemo inter eos puer, nemo adoleſcens, propter inſtabilitatem ætatis, ſed viri omnes, aut ſenes ſunt. In civitatibus non habitant, exiſtimantes ut contagionem aëris corporibus, ſic converſationem vulgi animo nocere. Horum alii agros colunt, alii pacificas artes ad utilita-

litatem ſuam & proximorum exercent, nec aurum, nec argentum reponunt, nec ingentes agros laudant, ſed tantum colunt, quantum neceſſitati poſſit ſufficere. Ii enim ex omnibus penè hominibus ſoli pecuniam & fundos negligentes, virtute ditiſſimi putantur, facilitatem vivendi & paucorum indigentiam, rectè magnas eſſe divitias judicantes. Nemo eorum tela, enſes, galeas, ſcuta, cæteraque belli inſtrumenta factitat: ſed nec eas artes exercent, quibus facilè omnes in improbitatem labuntur. Nulla mercatura, nullus cauponatus, nulla eis cognoſcitur navigatio, omnes rapinæ occaſiones depellunt. Nemo ſervus apud eos, ſed cum univerſi ſint, alteri alteris ſerviunt: omnes enim, ajunt, quaſi mater, eadem natura genuit: quare quamvis non vocemur, ſumus tamen reipſa fratres. Illam philoſophiæ partem ſolummodo approbant, qua de Deo & de creatione omnium ſcrutamur: morali maximè invigilant, ad quam abſolutè conſequendam paternis legibus adjuvantur, quas rectè intelligere nemo ſine divino auxilio poteſt. Has ſemper quidem ſed maximè ſeptimis quiſque diebus docentur: dedicata enim ſeptima dies deputatur, in qua cæteris omnibus neglectis, ad ſacra loca concurrentes, quæ Synagogæ appellantur, ordine ſub ſenioribus juniores conſidere ſolent, leguntur que Scripturæ diligenter, & exponuntur à peritiſſimis. Diſcunt igitur piè, ſanctè, juſteque vivere, triplici regula utentes. Amore Dei ardentiſſimo, Virtutis cultu diligentiſſimo, Charitate proximi ferventiſſima. Quod igitur ſummè Deum diligant, multa nobis argumento ſunt, caſtitas perpetua, jurisjurandi nulla mentio, mendacii odium, & præcipuè quod bonorum omnium, nullius mali cauſam Deum opinantur. Quod virtuti ſtudeant, patet, quia pecuniam negligunt, gloriam ſpernunt, voluptatem oderunt. Charitatis autem argumenta ſunt, benevolentia, ſocietas, æqualitas: nullus enim domum habitat, quæ omnium communis non ſit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

unum ærarium, unus ſumptus omnibus eſt. Præterea veſtis communiter omnibus propoſita, communis cibus & potus, communis menſa, omnis denique vita communis eſt. *Hactenus Philo apud Euſebium.* Si quiſpiam ex noſtris monachis, qui regifico menſarum apparatu vivunt, qui voluptates libare peritè norunt, qui honores gnaviter ambiunt, qui pecuniæ ſtudium ſemper immodicum habent, hæc aliquando legerit, ſecumve reputaverit, nonnè eum pudebit, quod juſtitia ſua non modo plus quàm Eſſenorum non abundet, ſed longè magis flacceſcat, langueatque? Ab Eſſenorum igitur religione profectum meritò credere æquum eſt, ut apud nos monaſticæ vitæ inſtitutum coaluerit, quo ſimiliter Paulus Thebæus, ut Antonius, ambo Ægypti homines à primo olim imbuti, ac illud poſtea inſigniter æmulati in primis eſſe videntur. Sed Antonio initium rei hujus jure optimo acceptum referri decet, qui, etſi non ante omnes fuit, primus tamen mirè omnium ſtudia ad eam vitam degendam incitavit, monachorumque dogma inſtituit, ſicuti deinde Baſilius in Græcia fecit. Adauxit & id temporis pium inſtitutum Hilarion in Syria, qui cum ſanctitate jam clareſceret, Gazæ tres cujuſdam nobilis matronæ filios ſimul repentè morbo affectos invocato nomine Ieſu, extemplo ſanavit. Quod poſtquam auditum eſt, & longè lateque percrebuit, certatim ad eum ex Syria & Ægypto confluebant, ita ut multi crederent Chriſtum eſſe Dei filium, & ſe monachos profiterentur. Nondum enim cœnobia erant in Palæſtina, nec quiſquam monachos ante divum Hilarionem in Syria noverat: ille fundator & eruditor hujus inſtituti ac ſtudii in hac provincia fuit. Habebat Dominus Ieſus in Ægypto ſenem Antonium, habebat in Palæſtina Hilarionem juniorem. *Hæc ex Hieronym.* Ad Antonium redeo. Vixit Antonius in ſolitudine in Thebaica regione Ægypti, conditque ibi cœnobium, ubi cum Sarmata, Amata, & Ma-

& Machario ſuis diſcipulis, precibus tantùm deditus erat, in pace & aqua omnis ejus victus conſiſtebat, cujus ſanctitas ita celebris erat, ut Helena Conſtantini mater & filium per literas illi commendavit. Obiit mortem in eremo, annos CV. natus, qui fuit annus ſalutis humanæ CCCLXI. Diſcipuli ejus Amatas & Macharius (nam Sarmatam Saraceni impetu in Antonii cœnobium facto, interfecerant) monaſticum ordinem poſtea tam vitæ ſanctimoniâ, quàm inſtitutis, mirum in modum propagarunt. Ac ejuſmodi vitæ monaſticæ principium tale fuit.

CAP. II.

Quando primùm ordo Monaſticus Tribus Votis aſtrictus fuerit, & quis primus ea vota introduxerit, veſtitumque religioſum, cum novo vitæ modo, ac ordo ipſe abiverit in plures familias.

Poſt annum quàm Antonius, *de quo ſupra eſt mentio facta*, erat mortuus, circiter CLXVI. claruit Benedictus Nurſinus in Umbria Italiæ regione natus. Is in ſolitudine perdiu verſatus, ſe demum Sublacum ſeu Sublaqueum contulit, quod eſt Latinorum præclarum oppidum, lacui eodem & tamen priſco nomine proximum, diſtatque ab urbe Roma circiter millia paſſuum quadraginta. Hic cum à multitudine ob ſanctitatis famam adiretur, & ei ſecundum religionem nihil ſolitudine gratius eſſet, poſtremo ejus celebritatis vitandæ cauſa, Caſſinum in ea regione pervetuſtum oppidum venit, ibique ſibi ſedem poſuit, ſparſoſque & ſolivagos ad id tempus monachos in unum contraxit cœnobium, mores & vitam, tribus munitam votis, quæ prius non fuerant, quàm Baſilius cum certa vivendi formula conſtituiſſet in Oriente, inſtituit

parum vulgatæ obſervationis. Sanè Baſilius Cæſareæ Cappadocum præſul, qui circiter annum ſalutis humanæ CCCLXXXIII. doctrinæ pariter atque ſanctitatis ſummis floruit laudibus, primus omnium obligavit monachos novis legibus, ut poſt annum, quam quis in collegium veniſſet, ſi in eo vellet vitæ inſtituto permanere, voveret ſe caſtè victurum, nihil poſſeſſurum, ac dicto præfectorum fore audientem, quo ſe in perpetuum omni ſuâ abdicaret voluntate. Fuit poſtea Baſilii decretum juxta ab omnibus receptum. Quanquam paupertatis votum multò antiquius eſſe videtur, ſi Vrbano pontifici Romano credimus, qui amplius CXL. annis Baſilium anteceſſit: quando in epiſtola, quæ ejus nomine legitur, invenimus, ita uſu veniſſe, ut qui Apoſtolorum imitatores exiſterent, paulatim vota facerent ſe nihil proprium habituros, quo æque rerum communitas, ac Apoſtolicæ vitæ inſtitutum omni tempore vigeret: ſiquidem ipſi Apoſtoli ad docendum Euangelicum dogma quoquo verſum à Chriſto miſſi, in mandatis, *quemadmodum divus Petrus apud divum Clementem libro Recognitionum 2. teſtatur*, non proprium aliquid dicere. Cæterum iſthæc tria vota jam inde à principio tanti eſſe cœperunt patribus, ut illi poſthac lege ſanxerint, etiam preſbyteros quos ſeculares dicunt, debere votum caſtitatis, id eſt, pudicitiæ ſervandæ perpetuò, ſaltem tacitè facere, ac per id haud licere cuiquam ejuſcemodi votis obligato, aſtrictoque deinceps matrimonium contrahere, & ſi quis contraheret, illud omnino minimè valere. Vndè brevi poſt quæſtio incidit, an tale conjugium deberet ſtare nec ne? Et D. Auguſtinus, qui Baſilio æqualis fuit, inprimis permultis rationibus probavit connubia poſt votum contracta non debere dirimi, *veluti in Decretis, 27. quæſt. 1. cap. nuptiarum. planè extat.* Item Benedictus dedit ſuis monachis novum veſtitus genus, conſtituit modum orandi, & tenue victus alimentum, ac novam abſtinentiæ nor-

normam. Et ut appareret eum cœtum fuiſſe ex ſummo mortalium uſu, res mirandum in modum poſtea paulatim crevit, abiitque in plures familias, Cluniacenſes, Camalduenſes, Valliſumbrenſes, Montolivetenſes, Grandimontenſes, Giſtertienſes, Sylveſtrenſes, qui Humiliatorum cognomen ferunt, Cœleſtinos, divæ Iuſtinæ, & Eremitanos divi Hieronymi, poſtremo per Martinum quintum, in familiam divi Benedicti aſſcitos. Quem ordinem à patrum norma jam collapſum, Lupus Hiſpalenſis ejus familiæ præpoſitus, novis inſtitutis inſtauravit, *de cujus exordio in capite inſequenti prodetur.* At ii quidem monachi, & ſi qui alii ſint, (quotidie enim ſunt, qui ut ignaviæ ſuæ potius, quam religioni conſulant, novas inducere ſectas conentur) ex uno velut fonte manaſſe dicuntur. Cæterum qui tum primum inſtituti fuerunt, Benedictinos fuiſſe, tradunt, qui nigro hodie amiciuntur colore, tunica laxiore, ac diſcincta, & ad pedes uſque demiſſa, amictu capitis, quem cucullum vocant, in humeros & ſcapulas brevius rejecto, quàm cæteris: ſubter candida tunicula, & ea quidem lanea, cum cilicio, ocreati genutenus incedunt, tondentur novacula à vertice infra dimidium calvæ: capillus infernè reciſus in parvi circuli ſpeciem, circa aures & tempora, totum ambit caput inſtar coronæ, undè ipſe vertex deraſus corona nuncupatur. Item à carnibus perpetuò abſtinent, niſi cum ægrotare cœperint. Vndè monachi qui hodie continenter carnibus veſcuntur, quorum numerus ubique gentium extra Italiam ingentiſſimus eſt, perpetuo ægrotent neceſſe eſt, niſi velint impudenter fateri, ſe conrra ſuas leges facere. Atque ita monaſtica inſtituta ut humana, haud diu inviolata ſtetere, hominum moribus ſemper in deteriora inclinantibus, ac divitiis pietatem, quæ ut mater illis à principio ordini pepererat, contaminantibus. Quo factum eſt, ut monaſticum nomen ſæpius varieque inſtauratum, in plures abiverit familias. Itaque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Cluniacenſium ordo ex Benedicti obſervatione, apud Maſticenſem, ſeu Maſticocenſem (utrunque ſcriptum reperio) Burgundiæ pagum, ab Odone abbate quem dicunt, inſtituitur, quibus locum dedit, & extruxit Gulielmus Pius Aquitaniæ dux: qui fuit annus ſalutis DCCCCXVI. Haud ita multò poſt Camalduenſium religio orta eſt, auctore ejus congregationis Romoaldo Ravennate: fuit is monachus Claſſenſis cœnobii: eſt locus iſte haud procul Ravenna, qui celebritatis fugiens in Hetruriam pervenit, ibique in ſummo Appennini jugo, locum à quodam Madulo incola conſecutus, undè nomen ordini inditum, novæ familiæ fundamenta jecit, candido ſumpto amictu. Sunt hodie in eminentiſſimo jugo montis duodeviginti ſacella, ubi perpetuum ſilentium, quarto & ſexto hebdomadæ die pane & aquâ tranſigunt jejunia, nudis pedibus humi accubantes: verùm in aliis locis vita eorum remiſſior eſt. Item in ea Apennini parte, quæ Vallis umbroſa vulgo dicitur, circiter annum ſalutis MLX. Ioannes Gualbertus novam monachorum familiam inſtituit, eamque à loco appellavit Vallisumbremſem. Is Florentiâ oriundus, ac claro loco natus, cum fratris percuſſorem fortè obviam habuerit, quia illi veniam petenti non negaſſet, imago crucifixi, quæ in proximo fano divi Miniatis erat, viſa ei eſt: poſt hæc inibi oranti inclinaſſe parum caput, perinde quaſi id pietatis facinus comprobaſſet. Ea imago hodie viſitur in eodem divi Miniatis templo, quod in colle prope Florentiam extat. Ioannes eo motus miraculo, in ſolitudinem conceſſit, auctorque novæ religionis fuit, amictumque ſibi induit cæruleum, quo nunc utuntur. Montolivetenſes eo anno, qui fuit MCCCCVII. ſalutis, eſſe cœperunt, quo trium pontificum peſtilens diſcordia orta eſt. Ii Senenſes primum fuere, quorum princeps Bernardus Ptolemæus, qui pro temporum conditione, capto mutandæ vitæ conſilio, in proximum urbi collem egreſſi ſunt, eumque ex nomi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

nomine illius Hieroſolymitani dominicis frequentati veſtigiis appellantes, ſeſe candido induerunt amictu, Gregorio XII. probante. Grandimontenſem ordinem Stephanus in Avernis, ampliſſima familia ortus, in Aquitania primus inſtituit, cui mons in quo mox ſedes illius familiæ locata eſt, nomen dedit multis vivendi mutatis, aut ex integro conditis legibus. Iiſdem ferè temporibus Robertus Moliſmenſis abbas, cum priſcam diſciplinam jam minimè retineri animadverteret, viginti & amplius comitatus monachis, Ciſtertium locum in Burgundia Cabilonenſis diœceſeos, vaſtæ ſolitudinis, ac horrendi aſpectus petiit, ibique immoratus celeberrimi ordinis auctor fuit, quem à loco Ciſtertienſem nuncupare voluit. Sunt qui hoc cuidam Atdingo monacho aſſignent, quod ille Robertum impuliſſet ad commigrandum in eum locum, perinde quaſi qui hortatur, non qui facit, primas jure ferre debeat. Fuit is annus ſalutis MXCVIII. Claruit in hoc Bernardus Caſtilionenſis homo Burgundus nobili loco ortus, qui Ciſtertienſi cœnobio prius inchoato, monaſticum induit habitum, tantum inde nomen eruditionis & ſanctitatis eſt adeptus, ut Claravallenſis fit abbas factus, quem locum Robertus vir illuſtris non multo prius ſumptuoſe extruxerat. Centeſimo deinde anno, Humiliatorum ordo in Germania oritur, exordium rei triſte, ſed læti ſucceſſus: multi enim mortales aut bello capti, aut quia fides eorum ſuſpecta eſſet, fuerant ex Ciſalpina Gallia, juſſu Friderici, cui Barbarubræ cognomen fuit, qui cum Italiam armis divexabat, in Germaniam cum liberis & uxoribus traducti. Sunt tamen qui ab Henrico id factum tradant. Ii longiorem moram pertæſi, aliquando albis veſtibus induti, viri fœminæque humiliter Friderico ad pedes proſtrati jacuere, veniam implorantes. Iſtorum lachrymis veſtituque motus Imperator, poteſtatem fecit omnibus in patriam abeundi: qui poſtliminio reverſi, voto, ut

veriſimile eſt, in eo ritu perſeveraſſe dicuntur, lanificio & precationibus dedidi. Inde, ut fit, res à modico principio orta adeò crevit, ut eam piè inchoatam auctamque Innocentius tertius primum, deinde plerique alii Romani pontifices approbarint. Cæleſtinorum religio octogeſimoquarto circiter anno poſt orta eſt: Cæleſtinus quintus Romanus pontifex fuit auctor, prius quàm ad pontificatum vocaretur, anachoreta: idcirco voluit ad eremi decus, ex ſe hanc familiam parere, quæ brevi uſque eò crevit, ut non potuerit auctorem incœpti ut vani pœnitere. Item in Anglia D. Gilbertus ſuam inſtituit religionem, ſicuti in Germania Mellicenſes, Caſtellenſes, & Burfeldenſes, alii ab aliis diverſo tempore inſtituti fuerunt. Sic quotidie à novis hominibus novæ inducuntur religiones, inter ſe tam verſicolori veſtitu, quàm ratione vitæ minimè convenientes, perinde quaſi vitia animi, cujùs ductu ad bona ſeu mala nos applicemus neceſſe eſt, tantummodo extrinſecus per ejuſmodi ſtudium poſſint penitus evelli. Quid, quod penè totidem monacharum familiæ inſtitutæ ſunt? Sed, ut tam juſtum iter conficiamus, haud prætereundam ducimus congregationem divæ Iuſtinæ, quæ poſtremò ad priſtinam divi Benedicti dogmatis diſciplinam inſtaurata, hodie ut religionis caput, ſupereminet omnes. Ejus rei auctor fuit Ludovicus Barbus Venetus vir religioſiſſimus, Patavii in cœnobio ipſius divæ Iuſtinæ, undè nominata eſt: hanc Eugenius quartus plurimum auxit. Atque monachi primi omnium introduxerunt in Eccleſiam Dei vota ſacra, & veſtimenta profana ſimul religioſa fecerunt. Nam illi monachi ſuperiores, *ut proximo capite oſtendi*, pro ſuo arbitratu veſtiebantur. Nec Iudæis indumentum aliquod interdictum erat, præter id, quod eſſet è lana & lino contextum, *ſicut Deuter. cap.* 22. *patet*. Item modum orandi quam longiſſimum, jejunia frequentiora & piſcium eſcam aſſiduam, ad extenuandum corporis

robus,

robur, quò ſui debiliores militiam Chriſti exercerent. Sed & de reliquis initiatorum ordinibus, eorumque initiis jam dicamus.

CAP. III.

De origine Hieronymianorum, Canonicorum regularium, Auguſtinianorum, Carthuſianorum, Carmelitanorum, Præmonſtratenſium, & Crucigerorum, atque eorundem habitu, victu & cultu.

Hieronymus Euſebii filius, ortus Stridone (quod oppidum olim ad Pannoniam & Dalmatiam pertinebat, ſed Gotthi direptum everterunt) Romæ græcis latiniſque literis egregie inſtitutus, ſanctioris vitæ colendæ causâ in Iudæam ſe contulit, ubi & Hebraicam linguam didicit, ita triplici linguà eruditus, de rebus divinis ſcribendi onus ſuſcepit, in quo omnes nervos ætatis, induſtriæ, doctrinæque ſuæ contendit, cujus ſcripta ut ſancta, brevi poſt tempore patres receperunt, receptaque approbarunt: etſi ſcio eſſe quoſdam, qui id factum Damaſo pontifici falſò aſſignent, quippe qui perdiu ante Hieronymum exceſſerat è vita: Poſtremò locum circa Bethlehem ſibi conſtruxit, ubi reliquum vitæ Apoſtolico ritu egit. Hinc factum eſt, ut permulti deinde Hieronymi ipſius inſtituti imitatores extiterint, ortaque ſit nova quædam familia, quæ à Hieronymi nomine, quem ſui inſtituti, quamvis longè diverſi ab eo quo ille vixerat, utcunque auctorem faciunt, Hieronymiani ſunt appellati: qui nativo amiciuntur colore, pallioque ſuper tunicam rugato, atque ſuperiore partè à ſummo ad imum ſciſſo, ſcortea zona tunicam ſuccingunt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

gunt, ſoleis ligneis pedes muniunt. Sunt & Hieronymiani, Eremitani, *de quibus proximo capite meminimus*, quorum ordinis quidam Carolus, cognomento Granellus, homo Florentinus, auctor fuiſſe dicitur, qui Eremitanum ſua ſponte induiſſet veſtitum, ſedemque ſibi optaſſet in Feſulanis montibus. Alii tradunt non Carolum, ſed Redonem quendam Montigranelli comitem primum eos Eremitas ſub ritu D Auguſtini, ad Feſulas, Gregorio XII. probante, inſtituiſſe. Imò ſunt qui commententur hanc primum familiam à Hieronymo in eremo inſtitutam, & eam auctam ab Euſebio Cremonenſi, ac pleriſque aliis præcipuæ ſanctitatis viris, qui cum eo vixerant, & ſic accidiſſe, ut poſteà melioris vitæ exemplo, plures unam æmulati rem, modicis, ut fit, principiis ortam ſæpius inſtaurarint, atque eo pacto alios ex uno ordine Benedictinos, alios Auguſtinos eſſe ſecutos, alios in ſuo permanſiſſe inſtituto. Item parum liquido traditur, an Aurelius Auguſtinus eas familias inſtituerit, quarum hodie vulgò auctor fertur. Itaque duplex opinio ad poſteros manavit de initio Canonicorum, quos vulgus Regulares vocat, & eorum qui ab eremo nomen ferunt. Canonici pertinaciter affirmant, Auguſtinum, ut primum Hipponenſis eſt Epiſcopus factus, redegiſſe ſuos ſtatim canonicos ad eam vivendi regulam, quam inter ſe in præſentia ſervant. Quin etiam jactitant illud Apoſtolorum fuiſſe inſtitutum, id quod Thomas Aquinas *in ſuo Opere ſecunda ſecundæ* comprobat: quia illi, ut ait, poſt aſcenſum Chriſti in cœlum, in monte Sion, de genere vitæ deliberantes, communia inter ſe omnia, ac tria vota coram Deo ſtatuêre. Ita ſi Thomæ teſtimonium amplectimus, non tam ab Auguſtino eſt ordo inſtitutus, quam renovatus, cui tamen ob illud ipſum, non immerito debet principium rei acceptum referri. Sic origo in dubium trahitur. At Auguſtiniani Eremitani ſe priores inſtitutos aſſeverant ab ipſo D. Auguſtino, cum ille eatenus fuerit
in

in eremo, ut quidam ſcribunt, quoad Manichæis in terra Africa ſævientibus, Hipponenſi diœceſi eſt præfectus. per hunc modum de utriuſque ordinis origine ambigitur. Verùm aliam ferunt hujuſce collegii originem: multi enim, ut ajunt, mortales Auguſtini adhuc vivi ſanctitatem ſingularemque doctrinam ſecuti, omnibus neglectis quæ poſſederant, in eremum conceſſere: undè eſt Eremitanorum nomen deductum. Cæterum ſive ab eo, *quod eſt ſupra ſignificatum*, ut qui in deſertis locis cum illo eſſent, ſint in unum congregati & inſtituti, ſive ipſius vitam & dogma ſecuti, paſſim deſerta loca coluerint, hæc de utriuſque familiæ initiis habui dicere. Atque iſta Auguſtiniana familia prima eſt ex monachis mendicantibus: ſunt enim quatuor primariæ, *ut infra appoſitè demonſtrabimus*: & vulgo mendicantes vocitantur, quod religionis cauſa, vel atque adeo ut in otio vivant, mendicitatem perpetiantur, qui ſolum precarium quæſtum faciunt, undè ſe ſuſtentent. Verùm haud ſcio, qua ratione iſti monachi debeant in mendicando ſemper hærere, quando ſatis conſtat Chriſtum non mendicaſſe, & Apoſtolos non exſpectaſſe ab aliis victum otioſos, ſcribente Paulo *ad Corinthios*: Et laboramus operantes propriis manibus: ac primos monachos in Ægypto, *teſte Chryſoſtomo*: exercuiſſe ſeſe manibus laborando. Item divus Franciſcus, cujus ſecta longè frequentiſſima eſt, voluit ſuos monachos victum quærere manuum laboribus, ac non prius ad mendicandum aggredi, quàm laboris pretium eſſet negatum. Extat in ejus teſtamento illud præſcriptum. Igitur hinc videre licet, omnes æquè debere Apoſtoli inſtitutum ſequi. Ad rem redeo. Sed ne quidem mirum, ſi res in dubio verſetur, vel duæ treſve familiæ ad unum referantur auctorem, cum benè multæ aliæ præterea ſint congregationes, quæ Hieronymi, Auguſtini, Benedicti, ac quorumlibet divorum regulas ab illis, ſicuti perhibent, editas profiteantur, quas tamen tantum abfuerat,

ut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ut ipſi inſtituiſſent, ut etiam ne tale quid unquam fortè cogitaſſent futurum. Canonicis tunica candida cum lintea toga, ſub nigro pallio eſt: tegumentum à ſcapulis impoſitum cervicem totumque contegit caput, præterquam à fronte. Eremitanorum veſtitus diverſus eſt, nigra tunica amiciuntur, concolor tegmen à ſcapulis ad caput inducunt, ſubter candida tunicula; ſcorteâ cinguntur Zonâ, cui connectitur fibula confecta ex bubulo cornu, calceati, ut communis eſt uſus. At penes utroſque nunc præcipua eſt varietas nominis, quod ut ſæpius eſt inſtauratum, ita in plures diviſum eſt familias: nam congregatio alia Canonicorum Servatoris, quæ & Scopertina nuncupatur, cujus auctores fuere Stephanus & Iacobus viri Senenſes, ſanctitate illuſtres, quam Gregorius undecimus ſuo probavit conſenſu. Alia Friſonaria, à loco in Lucenſi agro Hetruriæ regione, quam & Lateranenſem, appellant: hanc Eugenius quartus plurimum adauxit. Tertia divi Georgii in Alga venetiis à Laurentio Iuſtiniano inſtituta, cæruleo utuntur habitu. Et denique ſi quæ aliæ ſint, jam eas miſſas faciamus, brevitati conſulentes, quoniam ſæpè more fungorum ſubito oriri ſolent. Ad Carthuſianos veniamus, quorum exordium incidit in annum ſalutis MLXXX. Quidam enim ſingulari doctrina, nomine Bruno, homo Colonienſis, cum Lutetiæ Pariſiorum philoſophiam profiteretur, contigit, ut amicum quendam bonis moribus præditum, & vita jam privatum, priuſquam ad ſepulturam daretur, audire viſus ſit clamantem, Iuſto Dei judicio damnatus ſum, & eâ re motus è veſtigo cum ſex ſociis pari miraculi eventu territis, eremi deſerta quæritâns, pervenerit in diœceſim Gratianopolitanam, (eſt Celiticæ urbs) ibique locum optaverit, cui hodie Carthuſia nomen eſt, quem ei aſſignandum curavit Hugo Gratianopolitanus Epiſcopus, qui ſtatim poſt ſe ad eam familiam adjunxit. Eo igitur loci Bruno ad res divinas intentus, primum cœnobium fundavit,
cum

cum his rigidæ vitæ inſtitutis: intima enim veſte utuntur cilina, ſumma pallio nigro, ſubter candida toga, operculoque capitis cucullo, carnibus nunquam veſcuntur, ſexto hebdomadæ die pane & aqua jejunium ad edomandam vitioſam corporis naturam inſtitutum obſervant, in cubiculis quæ veluti ſacella habent, ſoli edunt, certis tamen feſtis diebus unà duntaxat prandent. Silentium eis penè perpetuum, nulli fas eſt cœnobio exire præter præfectum, & procuratorem, & illis tantum ad negotia loci curanda, quippe opes habent, per quas ſemper ſacerdotibus minus omninò licet ſe totos, prout deberent, rebus ſacris curandis dare. Mulieribus ad eorum etiam templa aditus interdictus, quo ne aliquid videant, per quod ad libidinem rapiantur. Bella ſanè proviſio, ſi affectiones animi poſſint clauſtris compeſci, & caro ſolitudine & otio domari, id quod divus Hieronymus valde laborando, ut ipſe teſtatur, efficere vix potuit. Carmelitanorum hunc referunt ortum: Eſt in Syria mons Carmelus, olim cum aliorum prophetarum, tum Heliæ in primis memoria nobilis, quod in eo ille habitaſſet: id, credo, anachoretarum non pauci numero ſecuti, locum tenuere, qui demum Almerici Antiocheni Epiſcopi opera in unum cojêre, cum ante ſparſim montem habitarent, ac tum primum præpoſitum ex ſe conſtituerunt. Fuit in eo monte ſecundum fontem, qui Heliæ dictus eſt, Deiparæ fanum, ubi illi prima cœnobii fundamenta jecerunt, undè fortaſſe ſunt Carmelitanæ divæ virginis monachi nuncupati: Indicit prima hæc vitæ obſervatio in Alexandri tertii pontificatum, qui ſedere cœpit circiter annum ſalutis MCLXX. Verum quia neque vitæ inſtituto, neque cultu, neque certis cæremoniis nitebatur ille novus cœtus, abortus quidam, non res legitimè ab initio inſtituta viſa eſt. Veram itaque originem fuiſſe tradunt quidam, quæ anno poſt circiter quadrageſimo conſecuta eſt, ſedente Innocentio tertio, Albertus enim Hieroſo-

lymi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

lymitanus antiſtes iis ineremo agentibus certam obſervationis dedit formam, ex Baſilii dogmate quædam mutuatus. Attributum eſt pallium verſicolo ex albo & canuſino, id eſt, rutilo, circulatum, quali dicitur Helias propheta olim uſus: poſtea Honorius tertius pallii hujuſmodi formam ademit, velut religioni parum convenientem: pro verſicolore album eſt illis datum, appellavitque Virginis familiam, ut nomen virginitatis cum pallio albo, qui color minimè maculatus eſt, rectè conveniret. E hæc altera mendicantium ſecta. Iiſdem ferè temporibus Præmonſtratenſes e cœlo, ut prædicant, demonſtrati ſunt terris in Laudunenſi diœceſi, ec loci, quem Præmonſtratum vocant. Auctor ordinis fertur fuiſſe quidam Northbertus, presbyter homo Lotharingus, qui hoc arctiſſimum vitæ genus ex Auguſtini ritu quæritans, à Calixto ſecundo impetravit probatum iri. Amiciuntur tunica alba cum linea toga ſub candido pallio, quo potiſſimum à Canonicis differunt. Crucigerorum origo multò antiquior eſt, ſi vera ſunt, quæ ipſi crucigeri de primordio ſui ordinis prædicant: ajunt enim Clerum Petri Apoſtoli diſcipulum, & ab eo inde tertio loco pontificem, cœleſti nuntio crucem habente monitum, ut hoſpitalem domum fundaret iis, qui Romam peregrè venirent religionis cauſa, eſſentque ibi præſto, qui itineribus feſſos comiter acciperent, pieque reficerent, & ii geſtarent perpetuò crucem, monimentum dominicæ paſſionis, ac ita illum demum paruiſſe oraculo. Sed illud pro certo habendum dixerim, rectè initium hujus rei aſſignari Cyriaco Hieroſolymitano antiſtiti: is enim fuit, qui Helenæ Conſtantini matri locum oſtendit, ubi dominica crux occultaretur, qui ob memoriam rei, dicitur primus conſtituiſſe collegium eorum, qui crucem omnibus venerandam manu geſtarent. Hunc pium patrem Iulianus Imperator occidit. Rem iis principiis ortam, & brevi poſt tempore propè ad interitum deductam, tertius Innocen-

nocentius inſtauravit, quòd Romæ hæreſin Albinenſem ſubitò exortam, undè magnus in urbe metus extitit, ope cruce ſignatorum, qui tum in Syriam ituri erant, extinxiſſet. Fuit hic annus ſalutis humanæ MCCXV. Poſtremò Pii ſecundi pontificatu, in Mantuano conventu, datum eſt, ut cæruleo uterentur amictu, cum olim indiſcreto uſi ſint colore, ac crucem ex veteri inſtituto geſtarent, undè inditum familiæ nomen. Eſt hodie alterum quoque hujuſce familiæ collegium longè remiſſioris vitæ, & ii pallio amiciuntur nigro, geruntque in pectore, non manu, crucem ex albo rubroque colore confectam, ac divi Auguſtini regulam profitentur.

CAP. IV.

De Prædicatorum, Franciſcanorum, Trinitatis, Servorum Mariæ virginis, Brigidenſium, Ieſuatorum, Novorum Eremitanorum, & Bonorum hominum origine.

Sanè ut tertio Innocentio ſedente, innocentiæ aliquid in hominibus diluceret, duo longè poſt hominum memoriam extitere ſanctiſſimi patres, Dominicus Calaguritanus homo Hiſpanus, & Franciſc. Aſiſias in Vmbria Italiæ regione ortus, qui cujuſdam novi ordiendæ vitæ inſtituti, auctores ambo certatim fuerunt, ut æquales. Dominicus ab initio canonicus fuit, ac cum paucis, quos ſocios ſibi delegerat, novam inſtituit obſervationem, novumque veſtimentum dedit, tunicam candidam, nigro pallio ſuperjecto, & ab humeris ad caput ſcapulari tegmine. Et ne pietatem colendo domi otiarentur, docuit eos in primis ſua prædicatione, undè nomen novæ familiæ indiderat, longè lateque omnibus terris divulgare Euangelium, quod ipſe Chri-

Chriſtum imitatus facere prius voluit: quippe qu id temporis hæreſin Toloſæ peſtiferam Albigenſium jamdudum gliſcentem ſuâ operâ compeſcuit. Vidit Innocentius novum inſtitutum, & miratu eſt: quod Honorius qui illi ſucceſſerat, recepit atque approbavit. Et iſta tertia eſt mendicantium familia. Propter hæc pietatis opera, Dòminicu deinde poſt actam ſanctiſſimè vitam, in divorum ordinem à Gregorio IX. adſcriptus eſt. Franciſcu verò humanitatis plenus à principio Aurelii Auguſtini, ut quidam ſcribunt regulam profeſſus, calceatus Zonâque ſcorteâ cinctus aliquandiu conſpectus eſt: inde reputans animo Dominum juſſiſſe ſanctiſſimis Apoſtolis, ne binas tunicas, neve ſacculum haberent, tunicam induit unicam nativi velleris, funiculoque præcinxit, pedes ſimul nudavit, ac ut demum anachoretam ſe præberet, in Apennini jugum advolavit, quem locum hodie vulgo Avernam dicunt, ubi ille divinis rebus deditus, dominicæ paſſionis ſtigmatibus inuſtus eſt, qui eos quos ſui inſtituti ab initio ſocios optavit, manifeſto humilitatis argumento Minores appellavit, quo ejus exigui nominis memores, facilius ab omni ſuperbiæ vitio abhorrerent, quæ ſæpenumero ſanctitatis eſt comes. Honorius inſtitutum comprobavit, ac biennio poſt Gregorius Franciſcum inter ſanctos retulit, qui fuit annus ſalutis MCCXXIX. Nullum unquam humanæ pietatis inſtitutum magis brevi tempore crevit: totum. n. terrarum orbem una hæc implevit familia, ſic, ut vulgus jam tum ſtupefactum ſuſpicaretur non tam pietatem, quàm otium & ignaviam interdum multis cordi eſſe. Atque is quartus mendicantium cœtus. Fuit per id tempus, Clara virgo etiam Aſiſias, quæ monacharum alterum novum religionis inſtitutum, quod Pauperum dixit, à Franciſco continentiæ doctore accepit, acceptumque non ſolum perſanctè coluit, verum etiam auctum poſteris reliquit. Conſtat hic ordò ut plurimum ex muliebri ſexu. Secu-

tus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

tus eſt ab eo, velut rivulus ex eodem fonte manans, tertius ordo eorum, qui Pœnitentes dicuntur. In hoc quoque innumeri mortales ſunt. Poſt hæc Prædicatores & Franciſcani, ut ne beatiſſimi omnibus rebus eſſent, inter ſe divortium fecerunt: nam alii cum aliis de ſanctitate certantes, alterius ultæ quiddam ordiri cœperunt, qui ſe velut inſtituti obſervantiores, de obſervantia vulgò appellarunt. At Franciſcana familia hujuſce obſervationis multò frequentior eſt, utpote inter omnes ferè gentes jampridem propagata. Hanc memoria noſtra, Edouardus quartus Rex in Angliam primus induxit, quæ tanto brevi tempore ſanctitatis nomine claruit, ut paulo poſt ab Henrico VII. fuerit magnopere adaucta, ac hodie habeat ſex cœnobia longè celeberrima. Verum ut innocentii ætas religionis feracior eſſet, eſt & monachorum Trinitatis, ut vocant, ordo id temporis exortus: quidam enim Ioannes Matta, & Felix anachoreta, cum in Galliis circa Meldenſem agrum vitam ſolitariam agerent, per quietem admoniti pontificem adiverunt, ab eoque petiere certum vivendi modum. Ille haud multo poſt etiam oraculo, ut ajunt, monitus anachoretas candido induit veſtitu, cruce rubra pariter atque cæruleâ inſigni, illiſque negotium mandavit, ut noſtros ab hoſtibus captos pretio redimendos curarent, ac idcirco monachos de redemptione captivorum appellavit. Conſueveruntii poſtea pii certè viri eleemoſynas quæritare, quibus captivos redimerent: ſed & hoc pietatis officium ferè nuſquam hodiè præſtatur, & id credo, ut vetus renovaretur inſtitutum: nam, *teſte Tertulliano de Fuga in perſecutione*, Chriſtiani olim non redimebantur pecuniâ. Iiſdem quoque temporibus Martini IV. pontificatu, Philippus Tuſcus genere, Florentiæ ortus: ac medicæ artis profeſſor, novæ fuit vitæ auctor, inſtitutorque familiæ, quam vocant Mariæ virginis: qui primo initiati. Servi nuncupari cœperunt, manetque hodie nomen. Philippus anachoreti-

reticam vitam ſecutus, oraculo monitus, novu
religioni adjecit veſtitum, nigræ tunicæ ac ſuccin
ctæ nigrum ſuperinjiciunt pallium, circa humer
in rugas complicatum, ſcapulari amictu ab hume
ris rejecto, communi more calceati. Nec res ma
gno admodum eſt favore à principio recepta: ſe
cum novum inſtitutum ſuâ ſponte in dies ſingulo
initiatorum numero augeretur, Benedictus XI. ſe
ptemque deinde pontifices, qui ſecuti ſunt, appro
baverunt, multiſque privilegiis excoluere. Incidi
primum rei hujus exordium in eum ſalutis annum
qui MCCLXXXV. fuit. Ordo item à Brigida vidua
inſtituitur: hæc Sueciæ princeps, mulier ſingula
ſanctitate, eo anno, ut quidam volunt, quo Vrba
nus V. exivit de vita, Romam voti cauſa venit, ub
quotidie loca ſacra adibat, obtinuitque à pontifice
ritum ab ſe inſtitutum probari, ut cœnobium utri-
que initiatorum ſexui commune foret, murorum
tamen ac aſpectus ſeparatione diviſum, ut virgines
ſuperiora habitarent, monachi verò inferiora: tem-
plum itidem pari modo commune: omnibus autem
Abbatiſſa, quàm vocant, præeſſet. Sunt qui tra-
dunt Baſilium primum hunc ordinem in Græcia
inſtituiſſe, ſed poſtea ne virginitas mulieris obtre-
ctationibus pateret, patres juſſiſſe, ut viri ſeorſum
habitarent, ac propterea Brigidam inſtauraſſe ejuſ-
modi religionem, initâ ratione, qua ſine criminis
ſuſpicione, & templum & domus eſſent utriſque
communia. Cui opinioni, ut veriori, aſſentiendum
eſſe dixerim. Quinto ejuſdem Vrbani anno, qui
fuit ſalutis humanæ MCCCLXVIII. Ieſuatornm ſe-
cta Senis orta eſt: colligebantur ab initio domeſti-
catim, ſimplici indumento amicti, multa innocen-
tia & pietate viri, ſibi victum labore & operâ quæ-
ritantes. Hos Vrbanus, quia jam ſuſpecti, ut ma-
leficâ aliquâ ſuperſtitione imbuti, haberi incipie-
bant, ad ſe Romam vocatos de cæremoniis & vitæ
inſtituto interrogavit, cognovitque totam rem &
probavit, deditque ut albâ tunicâ uterentur, & ca-
pitio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

[...]itio quadrato à cervice ad humeros dejecto. Cin[...]untur ſcortea zona, nudos pedes ligneis ſoleis in [...]feriore parte muniunt: datum inde eſt, ut canu[...]num pallium tunicæ ſuperjectum ferrent. Apo[...]tolici à principio viri nuncupati ſunt, ſacris non [...]itiantur, tantùm precibns vacant, & Ieſuati ab [...]o dicti ſunt, quod Ieſu nomen frequens ſit in illo[...]um ore. Fuit rei auctor Ioannes Columbinus, [...]omo Senenſis. Orta eſt in terra Italia eodem [...]empore Vrbini (eſt Vmbriæ antiquiſſima urbs ac [...]ercelebris) nova Eremitanorum congregatio, ni[...]il ferè amictu differens à D. Hieronymi familia, *de qua ſupra memoravimus*, illis enim ex ſcapulari amictu, tenuis tantum pendet lacinia in humeros [...]ejecta: at calceamentum, ut uſus fert, commune, & cætera, quæ reliquis Hieronymianis. Petrus [...]uidam homo Hetruſcus ac Piſis natus, novi hu[...]uſce inſtituti auctor fuit, qui civium opibus adju[...]tus, cœnobium inibi è regione ædium noſtrarum extruxit, quod hodie tam Eremitanorum numero, atque vitæ ſanctimonia, quam populi in eos pieta[...]te, princeps omnium aliorum habetur, quæ viginti numero eſſe perhibentur in Italia duntaxat, quippe inſtitutum ut recens, aliò terrarum nondum perva[...]ſit. Sed jam cum bonitate hominum, de ejuſmodi initiatorum turba finem faciamus. Hos Anglia ge[...]nuit: ſiquidem Ricardus Cornubiæ comes, qui fuit Henrici tertii regis frater, cum circiter annum ſalutis MCCLVII. ab Electoribus Imperii coopta[...]tus Romanorum Rex, *uti in noſtra Anglica hiſtoria fuſius exponitur*, in Germania moraretur: ejus inte[...]rim filius nomine Edmundus in patriam rediens, non nihil ſanguinis Servatoris illinc ſecum tulit, conditoque cœnobio, parum ſupra Berchanſte[...]dium pagum, qui ab Vrbe Londino diſtat millia paſſuum quinque & viginti, eo loci id noſtræ ſalu[...]tis monimenti collocavit, introduxitque novæ re[...]ligionis viros, quos Bonos appellavit homines. Ii divi Auguſtini ordinem profitentur, veſtitumque

cæru-

cæruleum induunt, formâ pene ſimilem, atque Eremitani utuntur: qui verò præeſt, Rector nuncupatur. Loco nomen eſt Aſsheruggium, hodie long celeberrimo.

Cap. V.

De origine Sacrorum Militum, ac de initi[o] atque exitu ſectæ Albatorum.

Dum Hieroſolymorum urbs, antequam à noſtri[s] poſtremò circiter annum ſalutis MXCIX. recepta fuiſſet, à Saracenis obtinebatur, Chriſtiani Latini nominis qui ibidem degebant, ab illis impetraverunt, ut ſibi liceret domicilia prope Servatoris ſepulchrum habere, ubi cœnobium divæ genetrici conſtruxere, quod Latinorum appellabatur: & abbas præerat, cujus erat in primis officium, hoſpites accipere Latinos. Eodem exemplo, brevi poſt tempore alterum virginum cœnobium divæ Mariæ Magdalenæ juxta dedicatum, quod item fœminas acciperet. Confluentem deinde peregrinorum catervam cùm locorum non caperet anguſtia, hoſpitalem domum propè etiam poſuerunt, quam Ioanni Baptiſtæ conſecrarunt, admoniti Zachariæ patris memoria, quod eo loci ſæpè ad meditandum conveniret. Sunt tamen qui ſcribant Ioanni Eleemoſynario illam dicatam fuiſſe, qui Phoca imperante, Patriarcha fuit Alexandrinus ita cognominatus, ob frequentes, quas pauperibus faciebat, eleemoſynas, id eſt, largitiones. Hinc etiam domui unus præficiebatur: quare longo poſt tempore quidam præpoſitus loci, nomine Gerardus, cum ſociis crucem in nigro pallio candidam affixit, & eum aſſumpſit ritum, quo nunc degunt. Pari exemplo Agnes, quæ virginum cœnobio præerat, profeſſa eſt. Res poſtea per Pontifices Romanos & Patriarchas probata, adeò brevi crevit, ut opes dein maximas principum liberalitate ſint aſſecuti, quorum

mox

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

nox Raymundus primus creatus magiſter militiæ, ui in univerſum ordinem obtineret imperium. Cenſentur D. Auguſtini ordinis: dominicam recem certo numero repetitam pro canonicis reci- ant horis. Iſti cum militiam Deo Optim. Maxim. k Ioanni ſacram inſigniter exercerent, demum Rhodum inſulam de Turcis ceperunt, quam Cle- nens quintus illis aſſignavit. Fuit is annus humanæ alutis MCCCVIII. Sunt qui tradunt eam inſulam à Gotthofredo rege urbis Hieroſolymorum primò onceſſam, & illos ſemper eam ad noſtram uſque ætatem fortiter defenſitaſſe: ſed prior ſententia, ut verior, pluribus probatur. Poſt receptam ex hoſti- us inſulam, illuc ſe receperunt, dictique inde ſunt Rhodiæ militiæ milites, ubi cum Turcis perpetuum bellum gerunt: atque ex proximo hoſtiliter infeſti unt: ſæpè & ipſi bello petiti, oppugnatique acri- er, noſtrâ præcipue memoriâ, cum poſtremò hu- nanæ ſalutis anno MDXXIII. menſe Ianuario ſupe- ati inſulæ imperium amiſerunt: O rem perditam! o deſperatas opes! Tulerunt Rhodienſes milites ob- idionem amplius treis menſes, & tamen Chriſtia- ni principes nullas illis copias auxilio miſerunt, partim civili bello, partim aliis curis occupati. At- que ita arx unica Orientis amiſſa eſt. Templarii milites circiter annum ſalutis MCXXVIII. pontifice Gelaſio ſecundo, ut quidam ſcribunt, Hieroſoly- mis eſſe cœperunt, ubi circa Chriſti ſepulchrum agitantes, Chriſtianos viros illuc peregrè profectos hoſpitio accipiebant, acceptos armis accincti per templa & ſacra loca comitabantur, ut omnem ter- ram ſanctam tutò viſerent. Fuerunt hujus charita- tis officii auctores viri ſingulari pietate novem nu- mero, quorum principes Hugonem Paganum, & Gaufredum ex ſancto Alexandro fuiſſe ferunt. Ii, quia in parte ædium templi habitabant, Templa- riorum nomen inde tulêre, utebantur candido pal- lio cum rubenti cruce, propagataque eſt religio in ducentos annos. Certam iis formam obſervationis

Bernar-

Bernardus abbas conſtituit. Habuit res levis al initio, non parva incrementa, ita ut facultate maximas, & oppida quamplurima ubique gentium poſſiderent. Verum convicti demum impietatis quod qui Hieroſolymis agebant, ad Saraceno defeciſſent, eſſentque in fœda vitia prolapſi, omnes ad unum Clementis v. pontificatu deleti ſunt eorumque bona partim Rhodiis militibus, partin novis familiis attributa ſunt. Theutonicorum paulo poſt ſubſecuta religio ex utraque priorum miſta quippe qui hoſpitio accipiebant, & cum res poſtularet, pro religione armis decertabant. Initium fecit homo Theutonicus, qui poſt Hieroſolyma recepta, unà cum plurimis ſuæ gentis eò loci remanſerat. Is uxorem & facultates habebat, motus ſuorum, qui ſepulchrum quotidie adibant, miſericordiâ, qui neque linguam noſſent, neque diverſorium invenirent, domum ſuam hoſpitalem illi communem fecit, ac ibidem divæ virginis ſacellum adjunxit, cui paulatim turba ingens Chriſtianorum ſeſe tam pro ægrotis curandis, quam pro tuenda religione dicavit, undè divæ Mariæ virginis milites ſunt appellati. Tum ex ſe magiſtro qui præeſſet optato, albo amiciuntur pallio, nigra cruce, ſubter & nigra tunica: ſtatuuntque ut nemo niſi Theutonicus, hujuſce militiæ ſacris initietur, atque idem claris ortus parentibus & cui propenatur, ut adverſus ſacratiſſimæ crucis hoſtes, paratus ſit omni tempore ſeſe in diſcrimen offerre, ac fortiter dimicare, item barbam unuſquiſque nutriat, præter eos qui ſacrificent: & demum dominicam precem pro canonicis horis tantum uſurpet: ac Theutonicæ militiæ hæc fuit origo, quam Romani pontifices ſuo poſt ratam fecerunt conſenſu. Iſti poſt Ptolemaidem, quo ſe amiſſa Hieroſolymorum urbe primum receperant, in Syria à Sacracenis occupatam, reverſi in Germaniam ſuo ductu & auſpiciis terram Pruſſam, quam hodie vocant, ſubegere, ſubactam & jure belli quæſitam ſuæ ditionis fecere.

Victa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Victa gens, quæ malorum olim dæmonum cultrix fuerat, religionem Chriſtianam complexa eſt, & cum religione, Rhutenicam linguam. Fuit ad Viſtulam fluvium quercus, ubi ab initio victrix gens caſtellum conſtruxit, & inde ut ſunt res hominum, quæ tenui principio facilimè augentur, oppidum frequens cultu adolevit: Marieburgum vocant, caput nunc gentis, ſedeſque eorum qui univerſo ordini præſunt. Milites divi Iacobi in Hiſpania, ſub ritu divi Auguſtini, Alexandro tertio pontifice, qui rem probavit, eſſe cœperunt, quorum primus fuit magiſter Petrus Ferdinandus. Item ſunt & Calatranenſes à loco nuncupati, quorum militiæ auctor fuit Sanctius Rex, circiter annum ſalutis MCLX. nigrum amictum cum rubra cruce geſtant, ac Ciſtertienſem profitentur ordinem. Cujuſmodi etiam cenſentur in Luſitania milites Ieſu Chriſti, quos Ioannes XXII. Romanus pontifex inſtituit, quo eſſent, qui ex officio Saracenis Bethycam id temporis tenentibus reſiſterent, crucem rubram in nigro affigunt pallio. Sunt & apud Alcantariam oppidum in regno Caſtellæ milites, de quorum initio parum liquet. Iacobus Rex Aragoniæ duos etiam militum ordines circiter annum ſalutis MCCXII. inſtituit, quorum alteros divæ Mariæ de redemptione captivorum, ſive de mercede appellavit, utpote quibus de captivis redimendis cura eſſet: amictum induunt album cum nigra cruce. Alteros Monteſiæ milites rubenti cruce inſignes nuncupavit. Vtramque militiam Gregorius IX. ſua auctoritate probavit. Noviſſimè autem quando ignaviſſimo cuique jam novæ religionis introducendæ libido inceſſit, Franciſcus quidam homo Siculus D. Franciſci ſummiſſionem æmulatus, Minimorum ſectam inſtituit, qui à carnibus coctiſque abſtinerent cibis. Quo viſo, nonnulli in præſentia qui mallent quodvis pati, quam ſeſe in aliqua arte exercere, etſi viles ſunt animæ, conantur inchoare aliam inertiæ ſectam. Ii craſſo lino tantùm corpora

tecti, aperto capite ac pedibus nudis vagantur: quorum caput fertur quidem Iacobus homo Cremonenſis, tam laboris fugiens, quam ignaviæ amator. Hinc cognoſcere licet, quàm conducibile eſſet, haſce hominum fæces tanquam membra Chriſtianæ religionis agnata conterere, abſcindere, cremare, ne ſuis ſordibus cultus divini nitorem & munditiam diutius conſpurcarent. Aliud memorabile hominum genus Bonifacio IX. pontifice, ſubitò terris apparuit, creviſſetque, niſi maturè itum eſſet obviam: deſcenderat enim in Italiam ex Alpibus ſacerdos ingentem mortalium numerum trahens ſecum: erat is alba indutus veſte, ut colore ſincero eam, qua præditus videbatur, animi integritatem præ ſe ferret: geſtabat crucem, deplorabat rerum humanarum ſtatum, deplorabat temporum calamitatem, deplorabat hominum peccata, petebat rectà urbem Romam, ſperans futurum, ut eò loci malum ſanaretur, ubi religioni inuſtum putabat. Sequebatur ingens utriuſque ſexus multitudo linteis induta, unde Albati dicti ſunt: ubi nox oppreſſiſſet, ibidem humi jacebat, paſſim populis cibaria dantibus. Bonifacius Romanorum pontifex rem nihil æqui bonive fecit, qui honori ſuo timens, ducem agminis, ut flagitii convictum, Viterbii opprimendum curavit. Atque ita omnis Albatorum cœtus diſſipatus eſt, cunctis poſt amiſſum ducem, domum pedem referentibus. Fuit is annus humanæ ſalutis MCCCC.

CAP. VI.

De Ninivitarum initio, quorum ſecta vulgò Confraternitas dicitur: & unde mos, ut conſocii inter orandum ſeſe converberent.

Apoſtoli ſtatim, ut CHRISTUS eſt morte affectus, officii memores conventus facere, *prout in*

Actis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Actis patet, cœperunt, ubi orando, conſulendo, agendo, rem Chriſtianam propagandam mirandum in modum curabant: non ſecus atque illi, qui eorum operâ religionem complexi ſunt, poſtea fecere, *teſte Tertulliano in Apologet. qui cap. 39. ita ſcribit:* Coimus in cœtum & aggregationem, ut ad Deum quaſi manufacta, precationibus ambiamus orantes. Hæc vis DEO grata eſt. Oramus etiam pro poteſtatibus, pro ſtatu ſeculi, pro rerum quiete. Coimus ad literarum divinarum commemorationem, ſi quid præſentium temporum qualitas aut præmonere cogit, aut recognoſcere, &c. Vnde uſus facilè ad poſteros manaſſe videtur, ut profani quoque homines cœperint Apoſtolorum more, divini cultus cauſa inſtituere ſocietates, ſeu, ut ita dicam, fraternæ charitatis collegia illiſque magiſtros dare, qui ſtatutis diebus reliquos ſocios convocarent, ad cæremonias nonnullas concelebrandas. Inde tot militum ordines prodiere, *quos ſupra memoravimus*. Duravit inſtitutum, abiitque in varias ſocietates, quas vulgò Confraternitates dicunt. Ii ſtatis diebus, mutuâ charitate conveniunt, orant, ſacerdotes conducunt, qui rem divinam faciant, pauperes alunt, ſexcentaque pietatis officia quotidie faciunt. In ſupplicationibus publicis ordine procedunt, ut plurimum ſaxis linoque ora contecti, ſeſe flagello converberant, nudum ac lacerum tergum ferentes, velut verè pœnitentes decet. unde Ninivitas dictos volunt, quod eodem modo Deum placare ſtudeant, atque Ninivitas olim monitis Ionæ Prophetæ pœnituiſſe conſtat. Cæterum res iſta fidem facit, à Romanis Lupercis inſtitutum eſſe acceptum, quod illi Lupercalia ludicra celebrantes, nudi per urbem incedebant, ac larvati flagellis obvios cædebant, *ſicut demonſtravimus, cum de origine ludorum apud Latinos ſupra prodidimus*. Quod ſi longius liceat hujuſce verberationis originem quærere, ego ab Ægyptiis ſumptum dixerim. Siquidem illi dæmoni maximo vaccam multis cæremoniis *teſte Hero-*

dot. immolare ſolebant, quod ſacrificium dum ardebat, omnes verberabantur. Eſt præterea veriſimile vel à ſodalitiis originem eſſe, quæ ſodalium collegia apud ipſos Romanos erant. Cornelius enim Tacitus ſodales ſacerdotes Romulum initâ cum Titio ſocietate, feciſſe ſcribit: undè Titii ſodales. Et Tranquillus ſodales Auguſtales vocat: ſicut apud Iulium Capitolinum, Antonianos ſodales legimus. Auguſtinus ait ſodales, quaſi edales, quod ſimul eſſent. Plinius item ſcribit Romulum inſtituiſſe Arvalium collegium, ſeque duodecimum appellari voluiſſe fratrem, ut alibi eſt demonſtratum. Duraſſe autem iſtiuſmodi ſodalitates teſtatur vetuſtum marmor apud Tybur, in quo inſcriptum eſt, Sodales Hadrianales. Hinc igitur non dubitanter dixerim, noſtros pontifices, qui ſemper ſtuduere Romanos in primis ab hujuſmodi vanis ludicris ac ſodalitatibus, ad pudicum ritum certamque vivendi formulam trahere, ſanctiore inſtituto, induxiſſe homines ad haſce ſocietates coëundas, quæ hodie ubique gentium frequentes vigent optimis vitæ ac religionis inſtitutis. Quibus ſanè ſocietatibus hæc dignitas attribuenda eſt, ut nunquam labefactæ ſint, poſtquam eſſe cœperunt, quin etiam in dies ſingulos auctiores fiant. Ob hoc, vel reliquos ordines pudere debet, qui nunquam intra prioris, ac ejus quidem ſanctioris regulæ limites contineri potuere, etſi crebrò inſtaurati.

Cap. VII.

De origine Deæ Syriæ ſacerdotum, Aſſyriorum, Antonianorum, atque Cæretanorum.

Eſt operæ pretium animadvertere, quantum ſemper poſteritas malarum potius artium, quàm bonorum

norum morum tenax fuerit: quod cum in aliis multis, tum in circunforaneis mendicorum artibus apparet: fuit enim apud priſcos quorundam hominum ſecta, qui maleficâ religionis ſpecie provincias peragrando pecunias & alias res corradebant. Ii ſimulachra deorum circunferentes, quibuſdam fallaciis vaticinabantur, deos ſuos propitios offerentibus futuros ſpondebant, multa malitia, multa mentientes: quales in primis fuere ſacerdotes olim Deæ Syriæ, de quibus Apulejus *lib. 8. meminit*, ac ſub perſona aſini ſui, oppidò quàm ſcienter eorum technas, machinas atque fraudes enarrat, ita ſcribens: Sed ubi tandem fatigati, vel certè ſuo laniatu ſatiati pauſam carnificinæ dedere, ſtipes æreas, imò verò & argenteas multis certatim offerentibus, ſinu recépere patulo, nec non, & vini cadum, lactem & caſeos, & farris & ſiliginis ac leguminum aliquid, & nonnullis hordeum Deæ gerulo donantibus avidis animis corradentes omnia, & in ſacculos huic quæſtui de induſtria præparatos facientes, dorſó meo congerunt, ut duplici ſcilicet ſarcinæ pondere gravatus, & horreum ſimul & templum incederem. Ad iſtum modum palantes omnem illam deprædabantur regionem. *Apulejus hactenus.* De Dea autem Syria, ut hoc perappoſitè oſtendamus, Lucianus libellum ſcripſit, in quo tradit ſe vidiſſe in Syria ſtatuam in templo Deæ multiformem, quæ quidem eſſet Iuno, haberet tamen aliquid Palladis, & Veneris, & Lunæ, & Rheæ, & Dianæ, & Nemeſeos, & Parcarum, quæ alterâ manu tenebat ſceptrum, altera fuſum, in capite radios ferebat, & ignem & ceſton, & denique demonſtrat Deam Syriam eſſe numen unum, quod variis nominibus vocaretur, cujus ſacerdotes crotala pulſabant, cui Galli ſacrificantes ſecabant brachia, multi tympana percutiebant, alii divina cantica concinebant. Item in ſacris Deæ quibuſdam juncturas manuum & cervices ſtigmatibus notabant, inde Aſſyrii omnes notati viſuntur. Durat

adhuc ſuperſtitioſa fraus in gente: nam nunc non ſacerdotes, ſed magnus viliſſimæ plebis ſexus utriuſque numerus in omnes orbis etiam Chriſtiani partes diffuſus, voti, ut ajunt, cauſa ſine fine peregrinatur, victum oſtiatim quæritando. Mulieres chiromantiam profitentur, hoc eſt, per linearum manuum inſpectionem divinant: interim egregiè doctæ ad ſubtrahendam furtim è marſupio eorum, quibus futura prædicunt pecuniam, niſi benè caverint. Nuſquam ultra tertium diem immorantur, ſub divo prope civitates & oppida tabernacula collocant, ſunt omnes ſtigmatibus notati. Ex quo ſatis conſtat, hos eſſe Aſſyrios, qui fraudibus & dolis exercitati, ritu ſacerdotum Deæ Syriæ, eo mendicitatis aucupio vivunt. Iſtos Itali Cilices vocant, quod ex Cilicia, quæ, *teſte Plinio*, Syriæ proxima eſt, proficiſcantur: alii verò extra Italiam, Ægyptios nuncupant. Ab iis igitur Syriæ Deæ ſacerdotibus uſque ad nos hujuſce fraudis labes pervaſit. Porrò hodiè viget omnis generis fraudulentorum hominum ſecta, qui ſimul induſtriæ, ſimul laboris fugientes, quo plus ſanctitatis præ ſe ferunt, hoc intrinſecus diſſolutiores, ipſos Deæ ſacerdotes gnaviter æmulantur, quippe qui per inſidioſam pietatem, tanquam divorum omnium miniſtratores, dolis apprimè inſtructi, hic pro templi ædificatione, alter pro veſtimentis coëmendis, alius pro alendis pauperibus, alius pro redemptione captivorum, nonnulli pro educandis expoſititiis circumeuntes caſtella, pagos, villas, ab hoc credulo ruſtico blandulè poſcunt, & cupidiſſimè accipiunt ovem, lanam, agnum, hœdum, ab illo gallinam & ova, ab alio porcellum vel pernas, ab alio caſeum & linum, ab alio ſuperſtitioſe attonito tritici ſextarium, aut cadum vini, vel olei lechytum. Ad hæc aut ſanctorum reliquias, vel Apoſtolicas tabellas ſeu quorundam antiſtitum chirographa vetuſtate aſſiduoque uſu paſſim obliterata è pyxide depromunt, illaque magna cum veneratione, offerentibus oſculanda por-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

porrigunt, promittentes pro datis munuſculis, vitam cunctis cæleſtem. Sic ejuſmodi ruſticanis donis onuſti prædam vendunt, in argenti laminam conflant, atque mox domum redeunt gaudentes, quod ſimplicia ruſticæ plebis corda, ac pias muliercularum mentes illuſerint, ludificarint, fefellerint gnaviter: nam ad civitates quibus non facile eſt imponere, non perindè adeunt. Propterea Cato ſalubriter admonet, ne villicus ariolum conſulat, ne aruſpices ſagaſque admittat, quoniam hæc hominum genera vanâ ſuperſtitione rudes animos ad impenſas, ac deinceps ad flagitia facilè compellunt. Sed ad rem redeamus. At ubi domum perveniunt, à ſuis magno plauſu accipiuntur, perinde ut ſi terræ mariſque ſuperatis fortiter periculis, ſpolia ampla atque bono modo parta reportarent. Ac veteratores iſti ex omni hominum colluvie congregati, per hunc modum, totum Chriſtianum orbem tam impunè, quam impudenter populantur: inter quos ſunt Antoniani, ante pectus T. literam pictam habentes, qui D. Antonii nomine, ſuo tempore porcos recipiunt, qui vicatim ipſi D. Antonio nutriuntur, quod id animal cum multis aliis in ejus tutela ſit. Atque ita dii noſtri per hominum fraudes, etiam nunc edunt, bibunt, amiciuntur. Sed arte & aſtutiâ inſigniores ſunt illi, quos Itali Cæretanos, à Cæreto Vmbriæ oppido appellant, qui huic tam maleficæ rei ſtudio duntaxat addicti, pro honeſta arte habent ſumma cum protervitate mendicare. Itaque quotannis circa æſtatem extremam, ingens turba, fallaciis tantùm more patrio armata, facto agmine, Cæreto ſe movet, in omneſque Italiæ partes effundit, pecuniam undecunque corraſura. Vnde fit, ut quicunque apud ipſos Italos, tales faciunt turpes quæſtus, Cæretani nuncupentur: in quorum numero non equidem immeritò monachi nonnulli haberi poſſunt, qui longè petulantius quam deceat, eléemoſynam ſæpe petunt, imò flagitant: quod benè multi mendicantes pauperes quaſi ex præſcri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

pto faciunt. Atque ita una vel altera de cauſa, Cætatena ſecta per omnes gentes pervaſit.

CAP. VIII.

De primordio Mahometanæ ſectæ, atque ejus legibus & inſtitutis.

Commodiſſimè hic ſubjiciemus illius peſtilentis Mahometanæ ſectæ initium & dogmata quæ cum libidinum nefanda felicitate, tum multijugibus prǽterea flagitiis nihil omninò diſſonant, & Deæ Syriæ ſacerdotum moribus atque vitæ turpitudinibus, quæ omnia proximo capite non parum ſatis prodidimus. Fuit maleficæ religionis, imò impietatis auctor Mahometus nobili genere natus, homo Arabs ſeu Perſa (utrumque enim proditur) patre malorum dæmonum cultore, matre Iſmaëlitâ & ob id Hebraicæ legis non ignara. Quæ res fecit, ut dum uterque ſuam legem doceret, puer fuerit multo peritior effectus, qui deinde mortuis parentibus fortè captus emitur, à quodam prædivite viro nomine Abdemonaple, homine Iſmaëlitâ, qui juvenem ſibi gratum ob formam & ingenium, mercaturis faciendis, ac negotiis procurandis præfecit. Frequentabat id temporis domum Abdemonaplis Sergius monachus Neſtorianæ hæreſeos vir, qui, cum nullo eſſet apud ſuos numero, præſentem vitæ ſtatum ſtomachatus, Byzantio in Arabiam fugerat, Mahometumque valde diligebat. Interim ſine liberis mortuo hero, juvenis viduam in matrimonium duxit, perquam grandem pecuniam conſecutus, animum ad majora extulit. Hæc de Mahometi adoleſcentia, & bonæ indolis initio, traduntur à compluribus. Quidam Græcorum cum Iſmaëlitam tantum memorant, ſordidoque loco natum, puerilibus annis furaci quæſtu ſibi victum quæſiſſe, ac locandis conducendiſque camelis ad deportandas

das huc atque illuc merces, inde verò adultum latrocinia feciſſe, comparatâque latronum ingenti manu, uno atque altero facinore illuſtratum, jamque Perſicis rebus infeſtum, ut qui in Heraclii partibus eſſet, pugnaſſe in eo prælio, quo res Coſdræ conciderunt, ac inibi vulnere affectum. Verùm poſtea majore Arabum exercitu inſtructus, auſus eſt Romani imperii turbare fines, cujus tamen motus Heraclius citò compeſcuit. Is itaque homo callidus atque vafer ingenio, magicisque artibus pollens, ut etiam ſpecie religionis, quæ hominum mentes repentè occupat, apud ſuos barbaros ſuapte naturâ levitate imbutos, plus ſibi favoris & potentiæ conciliet, ſe Dei prophetam nominat, ac uti vulgus id faciliùs credat, interdum ſolebat tanquam mentis errore actus in terram corruere ſubito, perinde quaſi comitiali tentatus morbo: quod cum uxor miraretur, Deſine, inquit, chara conjunx mirari: ſic enim Deus mihi futura ſuggerit, ejus ſpiritu corripiente me. Hac ille quoque armatus fraude & inter Chriſtianæ pietatis viros diutiſſimè verſatus, rem pernicioſam humano generi ex duabus eſt legibus commentatus: ſiquidem anno ſalutis DCXX. & Heraclii principis XII. novam ſectam conditurus, in Arabia concionari cœpit, prædicans eſſe ſe Dei prophetam primarium, & Hebræos ajebat impiè facere, qui Chriſtum natum ex virgine inficiarentur, quando id prophetæ, viri præcipuâ ſanctitate, divino afflati ſpiritu futurum cecinerant, exſpectandumque multo ante prædixerant. Contra Chriſtianos ſtultè credere Ieſum prophetam ſummum ex Dei ſpiritu genitum, ac omnis terrenæ labis expertem, voluiſſe opprobria & cruciatum à Iudæis perpeti, cum præſertim ejus glorioſum corpus minimè pati potuerit: ac proinde deridebat, qui ejus ſepulchrum religione ſervandum cenſerent. Sic, jam per varios ſucceſſus rerum, atque conciones, non contemptiſſimus effectus, eò evaſit, ut jura & leges ſuæ genti dederit,

in quibus ferendis à Sergio monacho eſt præcipuè adjutus. Et ne legi tam peſtilenti ab hominibus ſanæ mentis quandoque iretur obviam, capitalem inſcripſit pœnam, ſi quis de ea auſus eſſet diſputare: ac conſilio Sergii uſus, ut lex popularior eſſet, ex omnium gentium ſectis, quas rectè noverat, aliquid aſſumpſit. Cum Iudæis enim circunciſionem, & abſtinentiam porcinæ carnis præcepit: quanquam de circunciſione ambigitur, quod ipſe Mahometus neque circunciſus eſt, nec in ejus lege de ea re ulla fit mentio: quare Saraceni, quia non ante circuncidunt filios, quam XIII. habuerint annos: in hoc videntur imitari Abraham, qui Iſmaëlem id ætatis filium à quo illi originem ducunt, circunciderat: Item uſu vini interdixit, jejuniumque per menſem Octobrem continuum ſervatum voluit, & tantùm noctibus veſci, quo diurnam abſtinentiam nocturna ſatietate reſarcirent: nam tum per legem licet bibere vinum, quo facilè ebrii facti ſeſe ſimul ſtupris turpificant. Cum Chriſtianis Chriſtum ſummum prophetam cenſuit, nunc ſpiritum, nunc verbum, & Dei animam prædicans: virginem Mariam ad cœlum extulit laudibus, miraculis credidit, eſtque Euangelicæ hiſtoriæ non adverſatus, quatenus à ſuo non diſcreparet Alcorano: ſic dogmatum ſuorum libellum appellavit: & Hebræis ac Chriſtianæ multitudini per hæc blanditus, ſimulavit ſe velle à Sergio baptizari. Cum neutris verò, diem Veneris feſtum inſtituit, ſabbatum Iudæorum, & noſtrum diem dominicum aſpernatus: ac id feciſſe fertur in honorem Deæ Veneris quòd ad punctum ejus ſtellæ Rex factus fuiſſet. Inde ad aliorum ſtudia concilianda, cum Sabellianis negavit Trinitatem, quam vocamus: cum Manichæis, binarium in divinis numerum poſuit: cum Macedonio ſpiritum ſanctum eſſe creaturam dixit: cum Nicolaitis, multitudinem uxorum probavit, quarum ne eſſent zelotypi juſſit ut nulla femina niſi opertâ facie, foras prodiret: & denique Veneris ac omnium volupta-

lupta-

luptatum habenas ſuæ genti remiſit, arbitratus hæc corporis oblectamenta futuræ felicitati minimè officere. Fas enim eſt Saracenis quatuor ſimul habere uxores, & cum illis facere divortium bis terque, ac earum loco alias ducere, vel priores recipere: emptitias verò & captivas tot habere, quot libuerit, eaſque ipſas vendere, excepto, quod ſi qua gravida à domino facta fuerit, illam non amplius ſervitute obligari: & ne cognatio deficiat, etiam conſanguineas quam proximas ducere uxores. Item Dei Propheta novus, novum orandi purgandique modum ſuis ſtatuit, qui ejuſmodi eſt: Etenim quinquies in die orant breviter, profitentes unum eſſe Deum, qui nullum ſibi ſimilem aut æqualem habeat, & Mahometum ejus ſummum eſſe prophetam. Sed antequam precatum eant, omnes corporis partes aqua perquàm purâ, vel terrâ, ſi aqua abſit, abluunt: quo facto, in meridiem verſi terque inclinati terram deoſculantur, atque ita purgati arbitrantur eo modo ſe cuncta peccata abſterſiſſe, cum citius animum deberent purgare, undè veræ manant preces. At in forenſibus cauſis plurimum Moſis decreta ſecutus eſt, qui talionem quoque admiſit. Poſtremò, ut præmium ſuis proponeret fœdâ religione dignum, promiſit fore, ut qui ejus mandata ſervarent, poſt mortem collocarentur in paradiſo, loco amœniſſimo, ubi arborum umbra tecti, neque calore, neque frigore vexarentur, & pretioſis veſtibus induti inter puellarum choros, delicatiſſimis veſcerentur cibis, quos Angeli ipſius Dei abundè ſubminiſtrarent. Atque ita propheta de corporum immortalite tantùm egit, ut qui crediderat animos non manere poſt corpora. Namque talis beatæ vitæ ſtatus minimè omnino ad extremam corporum noſtrorum reſurrectionem trahi poteſt, quando id temporis, *teſte Chriſto apud Matth. cap.* 22. erimus ſicut Angeli Dei in cœlo: ac tantum aberit, ut nobis cibo ullo ſit opus. Templa habent, in quibus præter precationem, nul-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

la fiunt ſacra, nullos item ſacerdotes, ac nullam fermè habent religionem: nam quanquam unum credunt eſſe Deum, tamen nulla eum pietate colunt, exceptâ eleemoſynâ, quâ inopes juvant. Speciem itidem humanitatis adverſus aliarum ſectarum homines præ ſe ferunt, quos apud ſe eſſe ſinunt, ſi magiſtratibus ſuis obediant, & in ſingulos annos tributum pendant, tametſi eos continenter detrimentis atque contumeliis afficiunt. Et ille talis fuit in danda malefica lege, quæ in gentes ſerpſit innumeras, ab eiſque veram Dei religionem mirâ virtute antea receptam ſuſtulit, ac in locum illius malorum dæmonis induxit cultum, periculumque eſt, ne nobis quoque eripiat: nam tota Aſia & Africa, cum magna Europæ parte, in Mahometanorum ditionem venit. Quod ſanè incendium nihil æquè fovet atque auget, ut perpetuæ noſtrorum principum diſcordiæ. Hac igitur peſtilente ſuperſtitione armatus Mahometus, ſic Saracenorum animos ſibi conciliavit, ut eos demum ad rebellandum contra Perſas excitaverit, à quibus Rex conſalutatus, novi regni in gente fundamentum jecit. Obiit mortem inimicus ille veritatis annos natus quadraginta, ſeu, ut quidam volunt quatuor & triginta, qui tandem moriens prædixit ſe iturum in cœlum, quod Saraceni diu expectantes, cadaver jam fœtidum ferrea condiderunt arca, illamque Mecham (eſt Perſidis urbs) deportarunt, quàm totus Oriens colit. Mahometo Calyphas ſucceſſit, cui ob nimiam ſuperſtitionem imperium eſt abrogatum, in ejuſque locum alter eodem nomine Rex creatur. Tertio dein loco Homar ſufficitur, qui poſt Perſas ſuperatos Hieroſolyma omnemque Syriam cœpit, anno ſalutis circiter CCLXXX. pontifice Agathone, & Conſtantino IV. Imperatore. Cæterum bona iſtarum rerum geſtarum pars Mahometo aſſignatur. Sanè fuit Heraclius Imperator oraculo admonitus ut circumciſis caveret, quare illi toto ſuo imperio, Iudæos ſuppliciorum metu ad religionem Chriſtia-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

nam recipiendam compulit. Hanc ob rem Saraceni & Arabes, duce Mahomero arma ſumentes, ita Heraclii duces ſuperarunt, ut parum abfuerit, quin omnino imperii nomen delerent, captâ Alexandriâ, multiſque aliis Syriæ & Ciliciæ urbibus. Arabes ea victoria elati, Mahometi impulſu, Perſas bello petierunt, ac vicerunt, qui tum demum coacti accepere legem Mahometanam. Saraceni jam inde pro Perſis appellati ſunt, qui ſe à Sara, quæ Abrahæ uxor fuit, ortos prædicabant. Quam Mahometus anſam amplexus, eos ſibi facilè conciliavit, dictitans ſolos omnium mortalium illos divinæ repromiſſionis eſſe ſucceſſores. Sic poſt devictos Perſas, barbari majoribus viribus Antiochiam adorti, nobiliſſimam urbem brevi cœperunt, nec ita multo poſt ſunt & Hieroſolymis potiti. Poſt victoriam Mahometus non multum ſuperſtes fuit, invector peſtis teterrimæ, quæ cum ſuo auctore extingui non potuit. Vide, quàm ſit vita mortalium pronior ſemper in lapſum, quàm in bono conſtantior: nempe vineam Domini, quam Chriſtus Servator ſuis miraculis plantaverat, quam Apoſtoli ſuis manibus coluerant, quam martyres ſuo ſanguine fœcundiorem fecerant, quam pontifices ſanctiſſimi ſuis bonis artibus quotannis putaverant, & cujus denique nectar dulciſſimum ac ſalutare Aſia ipſa cum Africa, amplius ſexcentis annis imbiberat, una feralis facula, quam Mahometus pſeudopropheta ſex tantum annos illis in locis circuntulerat, radicitus incredibiliter abſumpſit. Verè barbara progenies neſcit habere modum: ſolæ enim belluinæ voluptates, quas ille nequam conceſſerat, haſce gentes à veræ pietatis officio avocarunt, ac in maleficio pertinaciter continent. Sic malum venenum à malo homine datum, tot miſeri mortales ad perpetuam perniciem quotidie perbibunt, illud poſtremo in Stygiam evomituri paludem. Heu quam tunc infelices, ſed ſero ſtultitiæ pœnitebit!

POLY-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

POLYDORI VERGILII VRBINATIS DE INVENTORIBUS RERUM.

LIBER VIII.

CAPVT I.

Vndè natum, ut patres ſanxerint Divorum Reliquiis honorem habendum eſſe, ac qui primum Stationes, & eas deinde atque Iubileum Romæ inſtituerint: & de primo Veniarum, quas Indulgentias dicunt uſu.

Omnes ſacræ militiæ ordines ſuperiore libro conſcripſi: in hoc ultimo duces, facta, prælia, partoſque triumphos exponemus, ut lectori ſit longæ lectionis præmium, noſcere præmium, quo Chriſtianæ Reipublicæ milites affecti fuerint. Poſt itaque PETRI ac PAULI Apoſtolorum martyrium, quod plures mortales ad id genus mortis ſubeun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

eundem invitavit, quàm deterruit: multi quotidie ſexus utriuſque cum alibi, tum Romæ, alii alio cruciatu pro re Chriſtiana tuenda conſumpti, cœli regnum adipiſcebantur: ſed ante omnes pontifices Romani qui contra tyrannorum ſævitiam audentius ibant, martyrio paſſim coronabantur, ita ut illi qui poſt PETRUM eam ſedem uſque ad Sylveſtrum primum tenuerant, qui duo & triginta numero fuere omnes ſupplicio mactati ſunt, præter ſeptem, quibus calamitatum concurſu preſſis vitæ brevitas faciliorem dedit exitum. Iſtorum ſacro martyrum cruore maduit in primis Romana tellus, refertaque eſt divorum reliquiis quæ brevi poſt tempore undique à noſtris conquiſitæ eò deportatæ ſunt. Quæ res à principio naſcentis religionis cum primis Cleto atque Anacleto pontificibus curæ fuit: hic enim, ſeorſum à profana plebe, loca ubi martyres ſepelirentur, aſſignavit: ille verò notavit crimine ſacrilegii, ſi quis impediſſet quo minus Apoſtolorum ſepulchra inviſerentur. Ac porrò iſtud maximè religioni conſentaneum viſum eſt, quod apud Matth. *cap.* 9. ſic legitur: Ecce mulier quæ ſanguinis profluvio laboraverat duodecim annos, accedens à tergo tetigit fimbriam veſtimenti Ieſu & ſalva facta eſt: & alibi *cap.* 14. in terra Genezareth: & cum agnoviſſent Ieſum viri illius loci, emiſerunt nuntios in totam undique finitimam regionem illam, & obtulerunt illi omnes malè habentes & obſecrabant eum, ut tantum tangerent fimbriam veſtimenti ipſius, & quotquot tetigiſſent, ſalvi facti ſunt. Item *in Actis Apoſtol. cap.* 5. Magis autem accreſcebat credentium Domino multitudo virorum ac mulierum, ita ut in plateas exportarent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabatis, ut venientis Petri vel umbra obumbraret aliquem illorum. Conveniebat autem multitudo vicinarum civitatum Hieroſolyma, afferens ægros ac vexatos à ſpiritibus immundis qui ſanabantur omnes. Rurſus *capite* 19. Virtuteſque non vulgares edebat Deus per manus

Pau-

Pauli, ita ut etiam ſuper infirmos deferrentur à corpore ejus ſudaria & ſemicincta, & recederent ab eis morbi, & ſpiritus mali egrederentur, &c. Quæ cum ita ſint, & Deus poſſit, cum lubet, omni tempore per ejuſmodi quoque modum miracula edere, non utique alienum fuit à pietate & fide tales reliquias ſervare venerando. Atque hinc initium eſſe factum habendi honoris ſanctorum reliquiis ſatis conſtare poteſt. Extitit tamen poſtea Vigilantius, natione Gallus, vel potius Dormientius, *uti Hieronym. appellat*, qui negabat Apoſtolorum ac martyrum reliquias eſſe colendas, quod eorum animæ eſſent, vel in ſinu Abrahæ, vel in loco refrigerationis, vel ſub aram Dei, unde pro ſuo jure non poſſent de ſuis tumulis, & ubi voluerint adeſſe præſentes: ſic *prout ait idem Hieronym. qui inſaniam hominus facile convincit*, vincula injiciebat Apoſtolis & martyribus, ut uſque ad diem judicii tenerentur cuſtodia, ne eſſent cum Domino ſuo, de quibus ſcriptum eſt: Sequuntur agnum, quocunque ierit. Sed non vicit male Vigilantii ſententia: Nos verò honoramus reliquias martyrum, ut eum, cujus ſunt martyres, colamus: honoramus ſervos illius Domini nomine, qui ait: Qui vos ſuſcipit, me ſuſcipit. Sunt igitur meritò & templa illis divis in urbe, aut iis in locis, ubi mortem oppetendo, ſanguinem effudiſſent, aut ubi contigiſſet illorum oſſa humari, poſita. Atqui jam planè cognoſcamus licet, veteres Chriſtianos hanc quoque religionis pietatiſque partem minimè aſpernatos eſſe, quando etiam Tertullian. *lib. definit. dogm. Eccleſiaſt. de reliquiis ſanctorum ita* ſcribit: Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum martyrum reliquias, ac ſi Chriſti membra ſynceriſſimè honoranda, & Baſilicas eorum nominibus appellatas, velut loca ſancta divino cultui mancipata, affectu piiſſimo & devotione fideliſſima adeundas credimus. Si quis contra hanc ſententiam venerit, non Chriſtianus, ſed Eunomianus & Vigilantianus creditur. Hæc ille

auctor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

auctor tam vetuſtiſſimus quam ſpectatiſſimus, non utique heri nudiuſtertiuſve fatus eſt, cui proin haud fidem abrogandam cenſeas. Ad reliqua pergamus. Sic Calixtus primus Romanus pontifex ædem in Tranſtyberina regione ædificavit, dicavitque Mariæ Virgini: ſic poſtea Conſtantinus Imper. Petro & Paulo ac D. Laurentio templa exſtruxit. Sic pontifices qui ſecuti ſunt, alii alias ædes condidêre ſacras. Quibus pietatis operibus factum eſt, ut Chriſtiani viri ac fœminæ uſque ab extremis quoque orbis partibus paulatim Romam peregrè ſuâ ſponte confluxerint; ſacra loca adeundi, Divorumque ſepulchra viſendi cauſa. Adauxit hanc populorum pietatem divus in primis Gregorius: is enim cum Romæ id temporis quo ſederet, quadam lethiferâ laboraret peſte, primum litanias, *ut alibi explicavimus*, decrevit: deinde certos conſtituit dies, quibus in præcipuis urbis templis ſolemni ritu ſacrificaretur, ibique pro illo ſedando malo oraretur ſuppliciter: ac ut populus generatim ſimul frequentior eo illis ſtatis diebus concurreret, propoſuit delictorum veniam ad id ſolenne accedentibus, conſtitutis ad ipſa templa ſacerdotibus, qui audirent volentes de peccatis ſuis confiteri, ut illi inde remiſſionem omnium delictorum conſequerentur. Quæ ſanè conſuetudo vel hodiè ſervatur, ubicunque publica peccatorum venia promittitur. Et quia ſacerdos poteſtatem habet tam culpam quàm pœnam tollendi, hinc factum videtur ut talis venia delictorum vulgo appelletur indulgentia, id eſt, remiſſio culpæ & pœnæ. Ad rem redeo. Quamobrem deinceps cuncti obſervantius ad ea templa adeuntes, adeò ſanctè precati ſint, ut meruerint eo morbi genere liberari. Duravit inde perpetuò illud inſtitutum, ita ut hodie nihil Romæ ſit ſanctius: conveniunt undique adhuc multi mortales in urbem qui ubi eò pervenerint, nihil prius habent, quàm ipſa ſacra inviſere loca, in quibus ſtationes celebrentur. Appellavit Gregorius ea ſolen-

nia ſacra non indecenti vocabulo Stationes, quaſi ſtatas, id eſt, certis anni diebus ac ſtatutis celebres: nam ſic ſtatæ ceremoniæ, *ut Festo Pompejo placet*, dicebantur ſacrificia quæ certis quibuſdam diebus & ſtatutis celebrabantur, quæ non mutarentur, ſed ſtabilia & firma ſtarent. Vnde Cato: Sacra ſtata, & ſolennia ſanctaſervaſti. Alii ſtationes dictas volunt ex militari exemplo, quod perinde hæc ſacra ſive hæ ædes ſacræ in quibus illa fiunt, ſtatutis diebus cuſtodiantur, frequententurque, ac ſoleant loca ad cuſtodiam aſſignata militibus, ;quando ſtant vigilantes. At ſtationes noſtræ ſunt, & manent, quando ſacerdotes in choro ſtantes, canonicas recitant horas, atque olim eſſe cœperunt apud Chriſtianos conventus, cum illi in templo die præſertim dominico ſtantes precarentur, ut eſt apud Marc. Euangel. *cap.* 11. Et cum ſteteritis orantes: de quibus Tertullianus *libr. de Corona militis*, inquit: Iam & ſtationes aut alii magis faciet, quam Chriſto? aut & dominico die, quando nec Chriſto? Igitur ſtationes noſtras à ſtando dictas eſſe, & D. Gregorium tam nomen quàm conſuetudinem priſtinam intermiſſam retuliſſe, inſtauraſſe, renovaſſeque ſatis certum eſt. Sed domum repetemus. Bonifacius deinde VIII. ad hæc ſacra loca viſenda piorum maximè incitavit ſtudium, qui primus omnium Iubileum retulit, anno qui fuit MCCC. ſalutis humanæ, quo pœnarum remiſſionem iis præſtabat, qui limina Apoſtolorum viſitaſſent, ad exemplum veteris legis. Diverſa tamen videtur fuiſſe ratio Iudæis anni hujus celebrandi, atque ſit ab initio à noſtris ſervata, quod illi L. & non, ut noſtri, C. quoque anno, id ſolenne repeterent, quodque eo tempore apud illos ſolverentur nexi, ſervique in libertatem vindicarentur, & illis demum corporum aſſertio curæ eſſet: at noſtris animorum, quod multo optabilius eſt, veriorque libertas cenſeri poteſt: enim verò verè liberi ſunt, quibus peccata remittuntur. Idem autem pontifex

jubi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ubileum C. quoque anno ſervari mandavit: quod
feciſſe videtur ut populum cum primis Romanum
ab inani ſecularium ludorum celebratione, ad verum
ſolenne ſacrum reduceret. Fuerunt ludi ſeculares,
ut Feſtus atteſtatur, in honorem Apollinis &
Dianæ inſtituti, C. quoque anno, clamante præcone:
Venite ad ludos, quos nemo mortalium vidit,
neque viſurus eſt: nam ſeculum C. continet
annos, unde ipſi ludi ſeculares nominati ſunt, *de
quorum origine ſupra l. 4. diximus.* Capitolinus in
Gordiano, ait, hos à Valerio Publicola ob exactos
reges centenis quibuſque annis ab urbe condita inſtitutos:
celebravit eos Philippus Imp. anno urbis
M. Sed unde digreſſi ſumus revertamur. Cæterùm
tanta vis mortalium ea de cauſa tum Romam confluxit,
ut vix commeandi per urbem amplam quidem
ac vaſtam eſſet facultas. Quinquageſimo poſt
inſtante anno Clemens VI. ſanxit jubileum celebrari
quinquageſimo quoque anno, cum ætas hominis
vix jubileum illum centum annorum attingere
poſſet, qui vetus fuit jubileus. Poſtremò Sextus
IV. jubileum ad vigeſimum quintum quenque
annum reduxit, primuſque celebravit: qui fuit annus
MCCCCLXXV. ſalutis. Id fecit, ut quæque ætas
ejus muneris divini particeps fieret. Ac ita veniarum,
quas Indulgentias vocant, jam tum uſus celebris
eſſe cœpit: quæ qua de cauſa, quave ex auctoritate
inductæ fuerint in Eccleſiam Dei, aut
quantum valere videantur, noſtri recentiores Theologi
de ea re egregiè laborant. Ego verò originem,
quod mei eſt muneris, quæritans, non reperio ante
fuiſſe, quod ſciam, quam D. Gregorius ad ſuas
ſtationes id præmii propoſuerit. Quapropter in re
parum perſpicua utar teſtimonio Ioannis Roffenſis
Epiſcopi, qui *in eo opere, quod nuper in Lutherum
ſcripſit*, ſic de ejuſmodi veniarum initio prodit:
Multos fortaſſe movet indulgentiis iſtis non uſque
adeo fidere, quod earum uſus in Eccleſia videatur
recentior, & admodum ſerò apud Chriſtianos reper-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

pertus: quibus ego reſpondeo, non certo conſta à quo primum tradi cœperint: fuit tamen no nullus earum uſus, ut ajunt, apud Romanos vet ſtiſſimus, quod ex ſtationibus intelligi poteſt. *ſubjicit:* Nemo certe dubitat orthodoxus, an pu gatorium ſit, de quo tamen apud priſcos nulla v quam rariſſima fiebat mentio: ſed & Græcis hunc uſque diem non eſt creditum eſſe: quamd enim nulla fuerat de purgatorio cura, nemo quæſ vit Indulgentias: nam ex illo pendet omnis indu gentiarum exiſtimatio. Si tollas purgatorium quorſum indulgentiis opus erit? Cœperunt igit indulgentiæ, poſtquam ad purgatorii cruciatus al quandiu trepidatum eſt. Hæc ille: quæ tu fort cum tanti ſint momenti, ut magis certa ex ore D expectabas. Atque hoc pacto poſt Gregorium ve niarum ſeges paulatim crevit, cujus meſſem no exiguam permulti interdum collegerunt, & cun primis Bonifacius, IX. cujus tempore hujuſmoc venia, & quidem plena manu non concedebatu modò aliquoties, verumetiam, *teſte Platina*, velu quæpiam merces quotidie vel paſſim vendebatur non abſque concedentis recipientiſque detrimento quando per hæc ut remedia animæ morborum ve nalia, minus permulti à malefactis abſtinebant & clavium auctoritas multò vilior erat. Nec ic quidem temerè accidebat, quia, *ut dicit Hieronymus*, ubi merces media eſt, dona ſpiritalia viliora fiunt. Quæ utinam non niſi illa vidiſſet ætas. Secundum hæc Alxander VI. cujus pontificatus incidit in annum humanæ ſalutis M. D. Sixti ſecutus inſtitutum, cœpit jubileum non modo Romæ, ſed etiam in longinquis provinciis, ac ſtationes ubique gentium propè vicatim inſtituere, idque tam ſui quam populi Chriſtiani commodi cauſa, ut ajebat, fecit, quo eum labore petendæ urbis levaret. Quare fit, ut Roma terrarum regina etiam nunc minus adeatur. Verùm quæ fuerit jubilei anni origo apud Hebræos, jam dicamus. Moſes, *teſte Ioſepho libro*

Anti-

Antiquit. 3. *& Origine ſuper Numeros*, ſtatuit ut inter dies, ſeptimus quiſque dies obſervaretur ſabbatum, & inter menſes, ſeptimus quiſque menſis ſabbatum eſſet menſium, in quo agerentur ſolennia ſacra, quæ dicerentur ſabbata ſabbatorum, item inter annos, ſeptimus quiſque annus, & in eo ſi quando Chanaæam Iudæi recepiſſent, quam tandem David & Solomon reges aſſecuti ſunt, terra vacaret, id eſt, non araretur, & quæ ſua ſponte ferret, quinquageſimo quoque anno tribulibus eſſent & extraneis communia. Hunc Hebræi annum Iubileum dixere, qui & quinquagenarius vocari poteſt, ſignificatque libertatem. Porrò hoc Moſis decreto, libertate donabantur ſervi, debitores à creditoribus laxabantur, prædia æſtimatis ex æquo fructibus & impenſis, reſtituebantur antiquis poſſeſſoribus, quæ omnia ipſe Ioſephus *in eo lib.* latè perſequitur. Reddit Euſebius ex Philone, hujuſmodi agrorum vacationis rationem non contemnendam ita *in* 8. *Euangel. præpar.* ſcribens: Facile de ſeptimo quoque anno dicere poſſumus: non enim ipſi ab operibus, ſicut ſeptimis diebus ceſſant, ſed agros ipſos ceſſare patiuntur, ut vires ad futura ſuſcipiant: multo. n. fœcundiores redduntur, ſi cum ceſſaverint, in novalia rurſus proſcindantur: quod etiam corporibus hominum accidit: ſemper enim eundem ferre laborem, & valetudini obeſt, & robur animi atque corporis dejicit. Et ſubdit: Magnæ autem humanitatis eorum illud præcipuè ſignum eſt, in 7. quoque anno, ipſi ab agriculturæ laboribus abſtinent, & ſi quid ſponte agri tulerint, non colligunt, neque deponunt, ſed quia nullo ſuo labore productum eſt, communiter cuique volenti committitur: & reliqua. Sed jam Romanorum pontificum & humanitatis ſtudium, & rei familiaris augendæ rationem hic commodum ſubjiciamus.

Cap. II.

De origine Titulorum, quibus Roman[i] Pontifex utitur, ac Collegiorum & Scr[i]barum, & quando primum Literæ Ap[o]ſtolicæ cœperint obſignari Plumbo: ib[i]que de uſu pervetuſto Sigillandi liter[as] Cerâ impreſsâ annulo, & de primo An[]natarum uſu.

Eſt ſacerdoti in primis nihil ferè convenienti[] humanitate, nihil aptius comitate, nihil ſum[] miſſione decentius, dicente Servatore: Diſcite [] mè, quia mitis ſum & humilis corde. Et *alib[i]* Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram[] Contra alienius nihil ipſa ſuperbiâ, qua multi ſæp[] inflati, ac ſimul arrogantiâ doctrinâve, aut gener[] claritate elati, tum ſe ſacerdotes, tum pontific[] præbere, tum ordinis decus ritè ſervare ſibi perſua[] dent, cum præ ſe cunctos mortales deſpiciant, a[] ferentes ſic dignitatem quam obtinent, poſcere, a[] nequaquam audientes ipſum dominum tantæ inſo[] lentiæ exitum ita prædicentem: Qui autem ſe exal[] taverit, humiliabitur: & qui ſe humiliaverit, exal[] tabitur. Hujus Servatoris vaticinationis præcepti[] que ſimul D. Gregorius benè memor, ut cuncti[] manſuetudinis exemplum ederet, cum literas di[] ctaret, ſic ſemper incipiebat: Gregorius Epiſcopu[s] ſervus ſervorum Dei: qui & facto æquè idem præ[] ſtitit: ſexcentas enim à Longobardis paſſus eſt in[] jurias, contra quos tamen non arma movit, au[t] aliunde quæſivit, ſed ſolâ patientiâ & humanitat[e] dimicavit. Hoc certè pauci illorum qui ſucceſſere[] ſunt æmulati: illud verò cuncti inſigniter uſurpa[] runt, quamvis in eâ eminentiâ conſtituti fortè eſ[] ſent, qui non facilè ab aliis ſe ſervos appellari pate[]

rentur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

rentur. Salutem & Apoſtolicam benedictionem Cletus præfationis loco poſuiſſe primus dicitur. Quem ſalutandi modum pontifices qui ſecuti ſunt, ſervarunt. Chriſtus & ſuum ſalutationis genus, Pax vobis, aut huic domui uſurpare conſuevit, quemadmodum Græci pervetuſto more χαῖρε, Latini Salve, vel ſalutem. Hebræi verò, Pax tibi. Eam ſalutationem nunc Epiſcopi ut ſibi peculiarem vendicant. Præterea ab initio fuere Scribæ, qui literas ſcriberent Apoſtolicas, parvo vel nullo petito pretio, quando adhuc illud Servatoris præceptum, Gratis accepiſtis, gratis date, inviolatum permanebat. At dein Ioannes XXII. ineundæ rationis ſtudioſus, qua rem Auguſtam domi juvaret, collegium ſcribarum Apoſtolicorum primus numero diſtinxit, qui literas proprio ingenio dictatas conſcriberent, nonnullaque alia munia obirent, atque in illud ſuos ſcribas pretio duntaxat aſſcitos voluit. Taxationes item conſtituit, per quas taxatis, hoc eſt, æſtimatis ſacerdotiis, quæ ipſe contuliſſet, caperetur vectigal. Rem verò omnem ad Apoſtolicæ pœnitentiariæ, quam dicunt, curam pertinentem, Benedictus XII. omnium primus excogitavit, ſimul & taxationes literarum ordine conſtituit. Inſtitutum obſignandi literas Roman. pontificis plumbo, undè ad poſteros manarit, perdiu quæſivi, plumbo tam pretioſo ſeſe, credo in viſcera terræ rurſus abdente, ut ne cuiquam prædæ eſſet, cum ſoli Romani pontifices eo utantur. Equidem ſatis conſtat Agathonem, quo ſedente, magna ſedi facta eſt honoris acceſſio, *ut ſuprà lib. 4. demonſtravimus*, in cera annulo impreſſiſſe ſigilla: verum poſtea cum Roman. pontifex multa irrogaret privilegia, ut diplomata diuturniora forent, placuit Stephan. III. ac deinde Hadriano I. tabulas Apoſtolicas plumbo obſignari. Fuit is annus ſalutis DCCLXXII. cum ipſe Hadrianus factus eſt pontifex: nam antiquius non reperitur ſigillum plumbeum: quemadmodum conſtat ante Carolum Magnum

gnum Imperatorem, literas auro obſignaſſe princi-
pum Romanorum neminem: At nunc literas cer-
impreſſà annulo ſigillatas dicimus, quod, *teſte Var-
rone*, ſigillare ſit claudere. Quis verò primus hu-
juſce rei auctor fuerit, minimè proditur, etſi uſu
eſt talis vetuſtiſſimus, quando jam inde à primor-
dio orbis fermè conditi, mortales conſueviſſe an-
nulum digito ferre, pro ſigilloque uſurpare, conji-
cere licet *ex libro Geneſ. cap.* 38. ubi extat, quem-
admodum Iudas feciſſet ſtuprum cum Thama
nuru ſua meretricio induta veſtitu, & promiſiſſe
mulieri hœdum, fideique ſervandæ pignus dediſſe
annulum ſuum, armillas & baculum, ac illa mox
gravida, cum ad pœnam ſubeundam, more Iudæo-
rum rapta fuiſſet, per ſpeciem annuli oſtenſi ſeſe li-
beraſſet: Hunc autem annulum, ſunt interpretes
veteris inſtrumenti, qui ſigillum appellent, quod
eo literas ſignarent, & in primis Sanctes Pagninus,
quem mirificè delectat hebraicè paſſim loqui, ita
ut vim verbi ignorare haud omninò potuerit. At-
qui aliud rei iſtius teſtimonium clarius datur: nam-
que Iezabel, ſeu Iſebel, (utrumque enim ſcriptum
legitur) uxor Achab Samariæ regis, *ſicuti in libro
eſt Regum tertio*, per literas nomine viri ſui annulo
ejus ſignatas, Naboth hominem innocentem à ci-
vibus ejus interficiendum curavit, propterea quod
ille negaſſet vineam ſuam marito vendere. Et Ci-
cero *in Acad. quæſt.* de re ipſa meminit: Quid ſi in
ejuſmodi cera centum ſigilla impreſſero? Ita incerto
auctore, modus is quoque ſigillandi literas incre-
vit: quem uſus tantum commodè retinuit. Sed ad
collegia ſcribarum redeamus. Cum per hunc mo-
dum res domeſtica augeretur, Pius deinde ſecundus
Ioannis exemplum ſecutus, Breviatores creavit, in
ordinemque redegit. Hos haud ita multo poſt Pau-
lus exauctoravit, ſed velut ærario per utiles mini-
ſtros Sixtus dein reſtituit, primuſque nova collegia
ſolicitatorum, adſtipulatorumque inſtituit, ſine
quibus nullæ conficerentur tabulæ, quas Bullas di-
cunt,

cunt, quo per hoc à pluribus examinatis difficilius corrumperentur: poſtremò novem Apoſtolici ærarii Notarios fecit, & iis omnibus certos proventus conſtituit, quo eorum munia vendibiliora forent. Non fefellit opinio: munia, enim quæ principio quingentis veniere aureis, nunc alia mille, alia duobus tribuſve millibus venduntur, adeo qui ea obeunt, ſuis privatis rebus ſervire ſciunt. Hoc tam commodum inventum ineſcavit & Innocentium VIII. ipſius Sixti ſucceſſorem, ut ille Secretariorum (ſic vocantur ſecretiores principum familiares, qui à ſecretis ſunt) collegium inſtituerit, priſtinum augendo numerum. Præterea Alexander VI. novum ſcriptorum brevium collegium inſtituit, numero octoginta, vel eò amplius. His autem ſcribarum collegiis ingens quoque Apparitorum, imò harpyjarum quibus, *ut poëta ait*, ſunt pallida ſemper ora fame, turba ſervit, quorum nonnullos olim tondendi oves optimè gnaros, id eſt, notarios & tabelliones, ut pauperum ſanguine vectitantes, Nicolaus III. ab ſe rejeciſſe dicitur, ne omne degluberent pecus. At Alexander Imperator unicum integritatis ſpecimen, multò præclarius edidit exemplum, vir etſi noſtræ minus profeſſor religionis. Is etenim nullum unquam vendidit magiſtratum, dictitans: Qui emit, neceſſe eſt vendat. Nec illud omiſerim, literas Apoſtolicas plumbeo ſigno munitas, in quibus Romanorum pontificum decreta continentur, non inepte bullas appellari, quando βȣλὴ, id eſt, bule Græcis dicitur & conſilium, & locus in quo conſultatur. Sed nos more noſtro mutato e, in a, bula dicimus, ut fit à muſice muſica: ac vocabulum per duplex ll, perperam ſcribentes, minus elegans reddimus. Cæterùm nullum inventum majores Romano pontifici cumulavit opes, quam Annatarum, quas vocant, uſus, qui omninò multò antiquior eſt, quam recentiores quidam ſcriptores ſuſpicantur, & annatas more ſuo appellant primos fructus unius anni ſacerdotii vacantis, aut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

dimidiam eorum partem. Sane hoc vectigal jampridem, cum Romanus pontifex non habuerit tot poſſeſſiones, quot nunc habet, & eum oportuerit pro dignitate, pro officio, multos magnoſque facere ſumptus, paulatim impoſitum fuit ſacerdotiis vacantibus, quæ ille conferret. De qua quidem re ut gravi ſæpè reclamatum fuiſſe teſtatur Henricus Hoſtienſis, qui cum Alexandro IV. pontifice vixit, ſic ut Franciſcus Zabarella tradat poſthac in concilio Viennenſi, quod Clemens V. indixit, qui factus eſt pontifex anno ſalutis humanæ MCCCV. agitatum fuiſſe, ut eo depoſito annatarum onere, vigeſima pars vectigalium ſacerdotalium penderetur quotannis Romano pontifici & id quidem fruſtra. Quare pontifex annatas in ſua naſſa retinuit, ut ne indidem exire poſſent. *Atque hæc omnia in commentariis in cap. inter cætera de officio ordinario, ſcripta leges.* Atqui ſatis conſtat rationem fructuum omnium majorum ſacerdotiorum putatam fuiſſe, & ſummam deductam, quæ cum vacarent, pontifici deberetur, quæ etiam nunc impertitur ab iis, quibus ea dantur ſacerdotia, id quod poſtremò Bonifacius IX. ſeu Ioannes XXII. primò, ſive rurſus, *quemadmodum ſupra demonſtravimus*, fecerat, quibus idcirco fuerunt qui Annatarum inventum aſſignarint. At onus illud annatarum ab initio omnes generatim populi ſubire minus recuſarunt extra Anglos, qui ſuis minoribus ſacerdotiis, quando ea pontifex dabat, id ſervitutis imponendum non cenſuerunt. Nam Roman. pontifex minorum quoque ſacerdotiorum aliarum gentium, quæ ipſe confert, dimidiam capit vectigalium unius anni partem, ſi pluris viginti quatuor aureis æſtimentur. Et hoc annatarum genus vel aliis de cauſis exigitur etiam ab Anglis, cum alia aliis ſacerdotia copulantur, ut ea fiat privati commodi copulatio, quæ communis utilitatis disjunctio eſt, cum conceditur, ut quis retinere queat cum Epiſcopatu cœnobiove minora ſacerdotia, cum ſit poteſtas cuipiam reti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

retinendi ſacerdotium, quod per leges minime licuiſſet principiò capere, & cum ſexcenta alia peraguntur ex Romani pontificis auctoritate, quæ ſi gratuito, perinde ac Chriſtus fieri juſſerat, ſi quibus oportet, & quando oportet, concederentur, ſi in annatis ſaltem exigendis modus eſſet, cum grave ſit illis quibus ſacerdotia deferuntur, prius annatas & in numerato ſolvere, quam vectigalium quicquam ex ipſis capiant ſacerdotiis, undè grande faciant æs alienum neceſſe eſt, damno etiam futurum amicis à quibus mutuam accipiunt pecuniam, ſi quid ante humanitus accidat quàm eam reddant, non hinc profectò ſceleſti homines cauſam arriperent ad corruptelam religionis, quæ faxit Deus, ut illis correctis, incorrupta permaneat.

Cap. III.

De Simoniacorum ſectæ ortu.

Cum Philippus, (*qui, teſte Euſeb. ex ſeptem Diaconis ab initio conſtitutis, fuit unus*) Samaritanos ad Chriſtianam religionem traxiſſet, tum vir quidam nomine Simon, qui antea magicam exercens artem, eam gentem ſeduxerat, tandem credidit, &, *ut Lucas prodit*, baptizatus eſt. Nec ita multò poſt venerunt eò Apoſtoli Petrus & Ioannes, ut per manus impoſitionem, eos qui nuper in Chriſtianorum collegium veniſſent, munirent Spiritu Sancto. Cùm vidiſſet autem Simon per impoſitionem manuum Apoſtolorum dari Spiritum Sanctum, pecunia id demum à Petro impetrare conatus eſt, cum fide & pietate debuiſſet: cui Petrus dixit, Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti per pecuniam comparari: non eſt tibi pars neque ſors in ratione hac: cor enim tuum non eſt rectum coram Deo, &c. Verùm Simon repulſus, jam inde fuit Petro infeſtus: Romamque ex Samaria profectus, cœpit ſub Claudio magicis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

artibus illuſtrari: deinde Nerone imperante, multò celebrior factus, inter duos pontes titulum meruit Latinis literis inſcriptum, Simoni Deo ſancto. Tanta illius divinitatis erat opinio, cum apud multitudinem, tum apud ipſum Neronem ſtultiſſimum principem, cui ſtultis artibus inſinuatus pollicebatur, *prout Egeſippus libr. 3. ait* perpetuum victoriæ curſum, longioraque vitæ ſpatia. Poſtremò hominis temeritas uſque eo progreſſa eſt, ut Petrum ſit in miraculorum certamen provocare auſus, qui cadaver demortui pueri, & Neronis propinqui, magicis conatus artibus ſuſcitare, movit omninò aliquid, ſed mox illud, ut antea exanime jacuit, quod Petrus Chriſti nomine, ut vi ſuâ ſurgeret, effecit. Quo miraculi eventu Magus irritatus, profeſſus eſt ſe Romano ſpectante populo ex Capitolio in Aventinum præpete volatu evaſurum, ſi Petrus ſequeretur, ut id factum facilè declararet, uter Deo eſſet charior. Iam Simon à terra ſublimis vehebatur cum Petrus ſupplex eſt Deum precatus, ne populum in pejus omnia vertentem magicis capi præſtigiis ſineret. Nec preces fruſtra miſſæ: medio enim Magus conatu ad terram ruens, fracto crure, ſolo affigitur, ac brevi poſt ex eo caſu eſt Ariciæ extinctus, quo poſt acceptam plagam fuerat à ſuis delatus: *auctor eſt idem Egeſippus.* Sic malum ingenium malè periit: quod non unius hæreſeos origo fuit & caput. Hinc Simoniaci hæretici dicti, qui Spiritus Sancti dona venalia habuerunt, quique affirmabant humanæ naturæ vim non à Deo eſſe, ſed ex ſuperna quadam virtute provenire. Ita vitio nomen inditum, quod Chriſtus prohibuit, ajens: Gratis accepiſtis, gratis date. Item Petrus vetuit, cum Simoni dixit, Pecunia tua tecum ſit in perditionem id quod *libro Regum quarto*, legimus Giezi Heliſæ puero contigiſſe, qui cum furtim munera à Naaman Syro, quem propheta à lepra ſanarat, accepiſſet, illico eſt ore & toto corpore eadem affectus lepra. Quot, quæſo, quotidie ægroti fierent,

quo

quoties Simoniam comitterent, Gieziana corripe-rentur elephantia? Non infertur pœna corpori, nec purgatio peccati per corporis ſupplicium conſtat, ſed per ignominiam, quando quiſquis res ſacras, quæ dona Dei ſunt, quoniam, *ut divus Vrbanus ait*, à Deo hominibus, & ab hominibus Deo donantur, nundinatus fuerit, emerit, aut in his pactis proxenetam ſe præbuerit, privatur ſacerdotio, dignitate, ac præfectura dejicitur, infamis habetur, multiſque aliis afficitur probris, quæ lib. Decret. Epiſt. 5. late recenſentur. Tanti criminis ſola eſt avaritia parens.

CAP. IV.

Quando primum Hæreſes atque Schiſmata orta, ac in his Lutherana ſecta: & quæ eorum auctoribus ſit pœna conſtituta.

Nulla unquam Reſpublica, nulla civitas ita concors fuit, quin cives una vel altera de cauſa, in diverſa interdum abiverint ſtudia, quod omnibus præſertim hiſtorias non ignorantibus, notius eſt, quam ut exponi debeant. Hinc igitur factiones ortæ, quæ in varias ierunt ſectas, quas Græci hæreſes ab eligendo vocant, quod quiſque eligat, quæ ſequatur vitæ inſtituta, ut fuerunt philoſophorum ſectæ. Sic Iudæorum populus, quamvis eandem amplecterentur legem, in varias diviſus fuit ſectas hoc eſt, hæreſes, Phariſæos, Eſſenos, Sadducæos, Samaritanos, Nazarenos, Herodianos. Paulus ipſe Apoſtolus Phariſaicæ fuerat hæreſeos. Sic populus quoqne Chriſtianus, *ut ſupra enarravimus*, in plures dividitur ſectas. Cæterum cum nos Dei Apoſtolos habeamus religionis auctores, qui nihil quicquam ſuo arbitratu, quod introducerent, elegerunt optaveruntve, ſed acceptam à Chriſto

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

diſciplinam fideliter gentibus tradiderunt: hinc factum, ut nobis nihil pro noſtro jure eligere vel introducere licuerit, & vocabulum hæreſis impium inhoneſtumque haberi cœperit. Ab hoc Theologi noſtri hæreticum vocant eum Chriſtianum, qui ſectam aliquam vel inſtituit, vel ſequitur, adverſus fundamenta religionis. Hujus nefariæ impietatis, hoc eſt, omnis hæreſis caput & principium, *teſte Tertull. lib. de Hæreſib.* Simon magus fuiſſe fertur, qui accepto ſimulate baptiſmate, primus omnium Chriſtianam religionem modis omnibus labefactare conatus eſt, à quo ejus ſequaces Simoniaci dicti, *ut proximè docuimus* gratiam ſancti ſpiritus venundari volebant, & naturam noſtram non à Deo, ſed ex ſuperna quadam vi eſſe prædicabant. Ita Simon ſtatim ab initio, virus tabificum in medium vomit, quo radices creſcentis religionis enecaret. Cui malo Apoſtoli repugnare magis, quàm illud exſtirpare potuerunt, quo ſemper eſſent pſeudoprophetæ, quibus, ſicut Servator admonet, caveremus, quippe qui veniunt ad nos in veſtimentis ovium, ſed intrinſecus ſunt lupi rapaces. Itaque Simoni, *auctore eodem Tertullian.* Menander, patria etiam Samaritanus ſucceſſit: is magicâ arte nequaquam magiſtro inferior, majora paſſim patrabat portenta, ſeipſum Servatorem jactitans, ad ſalutem hominum è cœlo deſcendiſſe aſſerebat, nec quenquam poſſe dæmones malos vincere, niſi foret ab ſe magicis armatus diſciplinis, ac per baptiſma ab ſe quoque datum, immortalis atque æternus effectus. Ita immortalitatem homo mortalis dementer ſectatoribus ſuis pollicebatur. Eſt per idem tempus & Nicolajanorum exorta hæreſis, cujus auctorem ferunt Nicolaum advenam Antiochenum, unum ex ſeptem diaconis ab Apoſtolis cum Stephano factis, quod is, prout perhibet Clemens Alexandrinus, zelotypiæ ægritudine laborans, & reprehenſus ab Apoſtolis, produxiſſet uxorem formâ excellentem in medium,
reli-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

reliquiſſetque illam habendam, qui eam concupiſceret: & inde ortum, ut iſti arbitrarentur, fas eſſe, communes habere uxores, cum revera Nicolaus nihil ſimile unquam cogitaſſet, vir pius & bonus, qui Apoſtolorum dicto audiens, ideò uxorem in medium duxiſſe videtur, ut per id argueret Veneream voluptatem magis contemnendam, quam expetendam eſſe: id quod ſentit Euſebius, qui dicit Nicolajanos ut impudentes, non aliundè niſi à ſuis libidinibus fœdum vitæ inſtitutum accepiſſe. Iiſdem quoque temporibus Cerinthus aliquid etiam ſceleris auſus, circuncifionem ſervandam & homines mille annos poſt reſurrectionem in voluptate carnis futuros prædicabat. Hunc Euſebius ait, Epheſum eſſe aliquando profectum, & forté in balneas introiſſe, ac eodem temporis puncto Apoſtolum Ioannem eo ſeſe lavandi gratiâ contuliſſe, & cum audiſſet Cerinthum intus eſſe, diſceſſiſſe continuo, dictitantem, Fugiamus hinc, ne balneæ ipſæ corruant, in quibus Cerinthus lavatur veritatis inimicus: manifeſto argumento hæreticos ut humanæ vitæ exitiales eſſe vitandos, ſicuti Apoſtolus etiam jubet. Erupit vel id temporis Hebionis hæreſis, Chriſtum aſſerentis ante matrem non fuiſſe: quam Ioannes ut infringeret, poſtremus omnium ad Euangelicam hiſtoriam aggreſſus dicitur, qui aſſerturus divinam Chriſti naturam, eſt altiſonum illud exorſus, In principio erat verbum. Per idem quoque temporis aliquot alii extitere viri docti, qui de re Chriſtiana non tam ſubtilius quàm malitioſius, exquirentes, facilè in errorem deducti ſunt, & in primis Baſilides Cerdo, qui aſſerebat duo fuiſſe principia contraria: & ejus diſcipulus Marcion Stoicus, qui negabat Chriſti patrem fuiſſe Deum. Valentinianus Platonicus philiſophus, is ajebat Chriſtum nihil accepiſſe ex virginis corpore, quod per illud tanquam per fiſtulam purus tranſiſſet. Montanus, qui ſe paracletum vocitabat. Apelles, is tradebat Chriſtum per phantaſias Deum

X 4 viſum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

viſum eſſe hominibus. Sabellius qui unam duntaxat Patris & Filii & Spiritus Sancti perſonam eſſe dicebat, & Paulus Samoſatenus, is duas in Chriſto naturas negans, affirmabat illum à matre tantum originem duxiſſe, ac eam poſt Chriſtum natum, è Ioſeph viro ſuo alios genuiſſe filios. Atque hæc hæreſium origo. Qui nempe furor diu bacchatus, tot & magnos quidem viros in diram ſubinde rabiem egit, ut ejuſmodi impietatis veneno infecti, alii alias introduxerint ſectas, totque eas referſerint erroribus, ut penè plus in illis ex mentibus hominum eximendis ſit ad extremum laboratum, quam principio fuerit in jaciendo religionis fundamento inſudatum. Ab ejuſcemodi ſingularibus privatorum hominum opinionibus; quas hæreſes dicimus, itum eſt ad publica diſſidia, quæ grajâ voce ſchiſmata nuncupantur. Hæ duæ germanæ peſtes, duæ diræ contagiones ita ab initio concordiam ſacerdotum disjunxerunt, ut deinde ambitione creſcente, diu conflictatum ſit. Ejus diſſidii primus omnium auctor fuiſſe traditur Novatus Rom. presbyter: is enim Epiſcopatus adipiſcendi avidus nihil penſi habebat, quomodo optati compos fieret, qui aliud corde diſſimulans, aliud ore ſimulans, doloſis verſutiſque conſiliis nonnullos optimos ſacerdotes ſeductos ſibi copulavit, quorum ſuffragiis juvaretur. Verum illi, *ut apud Cyprianum & Euſebium eſt*, ubi cognoverant hominis ambitionem, ſe ab eo ſejunxerunt: at quot ſui ſimiles ſibi ſociavit, facile in fine retinuit. Eo itaque annitente, Novatianus homo gloriæ cupidus, pontifex factus, omnes ſui dogmatis ſectatores, mundos appellavit. Negabant ii apoſtatas, etiamſi pœnituiſſent, eſſe recipiendos, velut parum liquido documento demonſtraſſet Chriſtus, à pœnitentia nulli negandam eſſe veniam, qui Petrum, à quo ter fuerat abnegatus, in integrum reſtituit. Apoſtatas autem appellant eos, qui à priori vitæ inſtituto abſcedunt. Sed Cornelius pontifex habitâ in urbe Roma antiſti-
tum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

tum ſynodo, Novatianum hæreticum pronunciavit, damnavitque unà cum Novato, ac reliquis ejuſdem ſectæ ſociis. Ita Novatus circiter annum ſalutis CCLV. primi ſchiſmatis auctor fuit, Cypriano vel teſtificante, qui *Epiſtola octava libro ſecundo ad Cornelium* ad hunc modum ſcribit. Novatus rerum novarum ſemper cupidus, avaritiæ inexplebilis, rapacitate furibundus, arrogantia & ſtupore ſuperbi tumoris inflatus, ſemper iſthic Epiſcopis male cognitus, curioſus ſemper, ut perdat: ad hoc adulatur, ut fallat: nunquam fidelis, ut diligat: fax & ignis, ad conflanda ſeditionis incendia: turbo & tempeſtas, ad fidei facienda naufragia: tranquillitatis adverſarius, pacis inimicus. Idem eſt Novatus, qui apud nos primum diſcordiæ & ſchiſmatis incendium ſeminavit, &c. Octogeſimo nono dein poſt anno, eſt alterum ſchiſma ortum, quod ſacerdotalem ordinem maximè afflixit. Arrius enim presbyter Alexandrinus, principe Conſtantino Magno ſectæ fuit auctor, quæ ab æterna Dei patris ſubſtantia, quam vocant filium conabatur ſeparare: cujus ſententia etſi in concilio Niceno eſt exploſa, attamen duravit perdiu poſtea contagio: nam latius opinione omnium hominum, malum hoc diſſeminatum eſt: manavit enim per bonam orbis partem, & non obſcurè ſerpens multas provincias occupavit. Tertium deinde ſecutum eſt ſchiſma, cum Damaſus factus eſt pontifex: non enim ſuffragiis tantùm eſt certatum, ſed vi quoque & armis. Et hæc fœda pontificum contentio in hodiernum uſque diem hoc latius proſerpſit, quo honorum ambitio in dies magis magiſque ſacerdotes invaſerat. Quartum poſtremò vidit religionis diſſidium noſtra ætas, novitate rerum nimis ſolicitâ, cum Leo x. Romanus pontifex illo ipſo anno, qui fuit humanæ ſalutis MDXVII. haberet etiam in Germania procuratores indulgentiarum, quas vocant, & illi ſuæ quoque utilitatis ſtudio prædicarent eas indulgen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

tias non ſolum valere ad ſalutem vivorum, verum etiam ad ſublevandas mortuorum animas, quæ in purgatorio, quod dicitur, eſſent. Tum VVittembergæ in oppido Saxoniæ celebri præſtò fuit quidam Martinus cognomento Lutherus, Auguſtinianus monachus, homo in Theologia apud ſuam gentem primarius, qui illud improbarit. Procuratores ea re valdè commoti, primo quoque tempore Romam ad magiſtratus deferunt nomen Lutheri: is continuo ut deorum contemptor accuſatur, citatur, cauſa agitur, ſed quia ad diem dictam non adfuit Romæ præſens, ut reſponderet, paulò poſt declaratur hæreticus. Verùm quoniam ejuſmodi indulgentiarum quæſtus jam in odia hominum cum procuratoribus incurrerant, permulti magni viri, Martino protinus adjumento fuerunt & in his Fridericus Saxoniæ dux, qui Lutherum conſilio, auctoritate, armis denique tegeret, ne ullâ eum vis attingere poſſet. Lutherus igitur tali præſidio munitus, paucis poſt menſibus non dubitavit ire Auguſtam, quo Thomas Cajetanus Cardinalis S. Sixti, monachus Dominicanus ejus turbæ reprimendæ gratiâ à Leone legatus fuerat. Ibi cum Thoma acriter conflictatur, de indulgentiis, de pontificis Romani poteſtate diſputat: ſed veritus ne Cardinalis ad extremum rem omnem magis imperio quam diſceptatione definiret: idque ſibi timens, domum rediit, ac tum faventibus amicis, majora auſus, de omnibus denique religionis myſteriis ſcribere, ſuaque ſcripta foras dare cœpit. Ita licentiâ partâ loquendi: ſecta brevi tempore mirabiliter crevit, quæ Euangelica dicta eſt, eò quod haud ullam aſſeveret recipiendam eſſe legem, quæ ad animarum ſalutem pertineat, niſi quam Chriſtus aut Apoſtoli dediſſent: primumque eo anno MDXIX. ſuum veſtigium in terris poſuit, manſurum, ut videtur quoad Chriſtus ipſe populum ſuum, culpa rectorum ita in duas ſectas ſejunctum, rurſus coiverit, à quo iſtud optimus quiſque maxi-

mè

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

mè petere precarique debet, ut ne major indidem fiat religionis labes. Pœnam autem quæ hæreſium auctores ſequeretur, primum Apoſtolus conſtituit, ad Titum ita ſcribens: Sectarum auctorem hominem poſt unam & alteram admonitionem fuge, ſciens quod everſus ſit qui ejuſmodi eſt, & peccet, per ſe damnatus. Deinde Chryſoſt. *homil.* 47. *in cap.* 13. *Matth. ubi de Zizaniis ſit ſermo*, alteram ponit, cum inquit: Non prohibet Dominus conciliabula hæreticorum diſſipare, ora obſtruere, libertatem loquendi concidere, verùm interficere ac trucidare. Dein anno ſalutis humanæ CCCXXIV. Nicena ſynodus, *teſte Platina*, *in Sylveſtri Roman. pontif. vita*, aliam pœnam Arrio conſtituit, qui cum ſua cohorte in exilium ire coactus eſt. Poſthac circiter annum ſalutis CCCLXXVIII. Theodoſius & Valentinianus Imperatores mulctandos decreverunt hæreticos damnis, ignominiis, verberibus, exiliis & morte, quemadmodum extat in Codice juris civilis *leg. Ariani*, ubi lege ſanctum eſt, ut iſtuc maleficum hominum genus ultimo afficeretur ſupplicio. Hoc edictum Hoſtienſis *in ſua Summa ſuper titulis Decretalium* explicans ait: Et licet in hæreſi lex imponat pœnam ultimi ſupplicii, quod ultimum ſupplicium alia lex, *ff. de pœnis*, interpretatur mortem, de conſuetudine tamen tales cremantur. Idem Abbas *poſt Hoſtienſem, ſuper illud capite ad abolendam, extrà de hæreticis*, ſentit ſcribens: Sed jus civile punit hæreticum capitali pœnâ, ſeu pœna mortis, *ut libri Arriani, Cod. dom. de hæreticis, conjuncta libri ultimum ſupplicium. ff. de pœnis*: & hanc pœnam eſſe debitam interpretatur conſuetudo. Convenit ergo in hoc lex canonica, civilis & conſuetudinaria, ut communiter puniatur pœnâ ignis. Poſtremò anno ſalutis circiter MCLXXX. Frederic. I. Roman. Imperator legem de comburendis hæreticis tulit, *velut in quadam ejus conſtitutione patet*, *cujus initium eſt*, *Vt commiſſi*. Ex quo factum eſt, ut per idem tempus

pus Lucius III. Rom. pontifex ſtatuerit, hæreticum hominem ſacris initiatum primò deſecrandum, mox verò tradendum locorum magiſtratibus, quo igni necaretur, *ut eodem capite ad abolendam extat.* Atque hoc equidem ex Moſis inſtitutis acceptum ſatis liquet, qui primus omnium doctores impios & peſtiferæ doctrinæ magiſtros morte mactandos conſtituerat, cum ita de ea re *in Deut. cap.* 13. ſanxiſſet. Si ſurrexerit in medio tui propheta, & dixerit tibi, Eamus & ſequamur Deos alienos, quos ignoras, & ſerviamus eis: non audies verba prophetæ illius, quia tentat vos Dominus Deus veſter, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non. Propheta autem ille interficietur, quia locutus eſt, ut vos averteret à Domino Deo veſtro. Et addit: Si tibi idem voluerit perſuadere frater tuus, aut filius tuus, vel filia, ſive uxor, aut amicus, non acquieſcas ei, nec audias, ſed ſtatim interficies: ſit primum manus tua ſuper eum & poſt omnis populus mittat manum, & ſic lapidibus obrutus necabitur. Si audieris in una urbium tuarum dicentes aliquos, Egreſſi ſunt filii Belial de medio tui & averterunt habitatores urbis tuæ, quære diligenter & rei veritate perſpecta, ſi inveneris certum eſſe quod dicitur, ſtatim percuties habitatores urbis illius in ore gladii, & delebis eam. Quicquid etiam ſuppellectilis fuerit, congregabis in medio platearum ejus, & cum ipſa civitate ſuccendes. Hinc igitur hæreticos morte afficiendi ac poſtremo vivos cremandi ritum manaſſe certo propemodum ſcire licet. Atqui eò redeat, unde aberravit, jam oratio. Iis autem ſanandis animorum morbis, nullum efficacius inventum eſt remedium, quàm ſæpius habere concilia, in quibus ſingulorum patefacta ſacerdotum pariter ac profanorum hominum vita, antiſtites ut peritiſſimi medici maturè poſſent mederi ex adverſa valetudine laborantibus. Hinc igitur ad illud tam ſalutare medicamentum explicandum, jam ſtylus ſe commodum transferat. CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

CAP. V.

Quo primùm tempore pontificum Concilia publicè haberi cœperint, atque quorum Conventuum Decreta à patribus recepta ſint.

Vetus fuit mos, tam apud Hebræos, quàm apud alias gentes habere concilia, & in iis deliberare de rebus agendis: ſic conſtat Moſen & Ioſue, *teſte Ioſepho*, ſæpe facto populi conventu, conſueviſſe agere: ſic Ægyptios ac Perſas, *ut auctor eſt Herodotus*, itidem factitaſſe: ſic Apoſtolos in unum conveniſſe locum, cum Matthiam in numerum 11. cooptarunt, cum ſeptem diaconos elegerunt, cum auctoritate Petri & Iacobi decretum eſt, ne gentes onerarentur lege Moſaica, ſed tantum abſtinerent ab eſca ſuffocati animantis: item ſanguinis & carnium ſimulachris immolatarum, ac ne ſtuprum facerent. Nam tum ipſorum tam Apoſtolorum quam presbyterorum ſynodus coacta eſt, *teſte Luca in Actis cap. 15. ita ſcribente:* Surrexerunt autem quidam de factione Phariſæorum, qui crediderant, dicentes quod oporteret circuncidere eos, ac præcipere, ut ſervarent legem Moſis: conveneruntque Apoſtoli ac presbyteri ut diſpicerent de hoc negotio. Hinc nata eſſe videtur conſuetudo habendi concilii. Cornelius quod ſatis liquet, primus omnium in urbe Roma, ſexaginta epiſcoporum, totidem presbyterorum ac complurium diaconorum conventum fecit, in quo, uti ſupra prodidimus, Novatiana eſt hæreſis damnata: meminit & Cyprianus per idem tempus epiſcoporum conventum Carthagine eſſe actum. Legimus præterea apud Euſebium patres bis, hoc eſt, ſemel Dionyſio, deinde Felice ſedente, conveniſſe Antiochiam contra Paulum Samoſatenum ejus civitatis epiſco-

epiſcopum, atque illum demum damnaſſe. Is enim Paulus vir intolerabili ſuperbiâ, ſimul atque eſt epiſcopatum adeptus, cœpit inter viam præ inſolentia literas relegere, & dictare; multis conſtipato agmine præcedentibus, ac ſubſequentibus: unde propter hominis arrogantiam, plerique Chriſtianam religionem deteſtabantur. Ab hoc Paulo opinor noſtros pontifices pomparum ordinem, quem nunc ducunt, accepiſſe. Paulus demum qui duas in Chriſto naturas negabat, ſed tantùm hominem affirmabat, idque ab Apoſtolis olim traditum falſo dictitabat, in eo concilio criminis convictus damnatur. Sed tunc cum principes Romani quorum imperio regebatur orbis, paſſim in Chriſtianum nomen ſævirent, illa non tam publica quam privata concilia fuiſſe, credere par eſt: at ubi Conſtantinus religionem noſtram, ita volente Deo, eſt complexus, tum denique noſtris de Chriſtianæ rei ſumma agitare publicè licuit. Ex quo Nicenus frequens conventus Conſtantino imperante habitus, & primus & celeberrimus omnium meritò cenſetur, velut certum religionis firmamentum. Pari quoque habentur honore & quinque alii in terra Græcia facti, quorum quatuor dogmata, *teſte Gratiano diſt.* 15. velut quatuor Euangelia recepta ſunt. Primus itaque conventus ad Niceam Bithyniæ urbem opera Conſtantini eſt actus, ubi CCCXVIII. interfuere epiſcopi, in quo Arrius, cujus paulò ante meminimus, damnatur hæreſeos. Fuit hic annus ſalutis CCCXXIV. quo quidem tempore Sylveſter I. Apoſtolicam tenebat ſedem. Conſtantinopolitanus alter ab eo, quem primum dicunt, Damaſo pontifice. In hoc res acta eſt contra Macedonium & Eudoxum, negantes Deum eſſe Spiritum Sanctum. Tertius Epheſinus Cœleſtino primo Romanam ſedem tenente, in quo Neſtorius Conſtantinopolitanus epiſcopus damnatus, qui Mariam hominis, non Dei matrem fuiſſe ajebat, quique aliam perſonam carnis dicebat, aliam divi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

divinitatis. Chalcedonius quartus, Leone primo pontifice. Eutychianus error eſt in eo diſcuſſus. Fuit Eutyches Conſtantinopolitanus abbas, qui aſſerebat Chriſtum poſt humanam aſſumptionem non ex duabus naturis conſtitiſſe, ſed ſola divina fuiſſe contentum. Hæc ſunt quatuor illa ſacroſancta Concilia, unde religio auctior auguſtiorque facta eſt, quæ D. Gregorius admittenda cenſuit, ita memorans: Sicut ſancti Euangelii quatuor libros, ſic quatuor concilia ſuſcipere & venerari me fateor, hac tota mente complector, integerrimâ approbatione cuſtodio, quia in iis, velut in quadrato lapide, ſanctæ fidei ſtructura conſurgit, & cujuslibet vitæ communis atque actionis norma conſiſtit. Quintus conventus eſt Byzantii, juſſu Vigilii pontificis habitus, quo Theodorus oppugnatur. Ajebat impius Theodorus, divam virginem ſolum hominem peperiſſe, non Deum & hominem, eſtque in ea ſynodo decretum, ut Chriſti mater θεοτόκος, item Deum pariens diceretur. Hanc quoque *teſte Gratiano* D. Gregorius pari veneratione recepit. Sextum Conſtantinus IV. Imperator Agathonis juſſu, conventum ducentorum epiſcoporum & eò amplius, Byzantii quoque faciendum curavit, quo Macarius Antiochenus damnatur. Et tunc Hadrianus I. cum omnibus canonibus ſuis, *ut 16. diſtinct. patet*, ultrò recepit. *De hac ſexta ſynodo, Bedas itidem abundè meminit in eo libello, quem de temporibus ſcriptum reliquit.* Præterea alia alibi deinde concilia habita ſunt, quæ *in canonicis decretis* à Gratiano diligenter ponuntur. Item ut nullum conventum indici, nullumque à quibuſvis actum haberi ratum liceret ſine Romani pontificis auctoritate, Marcellus primus omnium ſanxit, deinde IULIUS & Damaſus & Gregorius illud idem ſtatuere. Verùm ut decretum illud frugiferum quondam religioni fuit, quando eo demum modo hæretici ubique exſtirpati, eorumque conventicula ſimul infracta ſunt, ita deinceps nihil attulit commodi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

modi. cum per id jam penè deſitum ſit à conciliis habendis, in quibus cuncta ex æquo tractantur, pontifice Romano ejuſmodi negotium non magnoperè curante. Quapropter cum jam diu compertum foret, illud ſolum Chriſtianæ Reipublicæ quocunque tempore obfuiſſe, Mattheus V. ſtatim pontifex creatus in Conſtantiano conventu, in quo peſtilentiſſimum trium pſeudopontificum ſchiſma eſt ſedatum, ſicuti apud Platinam ſcriptum leges, decrevit ut decimo ſaltem quoque anno Romanus pontifex, & omnes Chriſtiani principes in unum locum coirent, de ſumma rei conſulturi: quod hactenus minimè eſt ſervatum, quamobrem religio in dies ſingulos majus proculdubio damnum facit. Eo quoque ſpectat Niceni conventus decretum, quo cautum eſt ut Epiſcopi, quotannis provinciales ſynodos bis celebrarent, ad ſuos, quatenus opus eſſet, aliorumque mores corrigendos.

Cap. VI.

Qui ex alienis & externis primi noſtros Chriſtianos inſectati fuerint, & ibidem qui Martyrii primùm palmam tulerint: atque unde dictum, quidve ſit Martyrium.

Plato in ſua republica veritatem in primis cultam voluit, quod ea Diis & hominibus Dux ſit omnium bonorum, cujus qui felix futurus ſit, ſtatim ab initio participem eſſe decet. Veritatis docendæ cauſa Chriſtus in mundum venit, dicens: Ego ad hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, ut teſtimonium perhibeam veritati. Omnis qui eſt ex veritate, audit vocem meam· Conflavit ſibi invidiam ob hanc rem Servator apud Iudæos, ita ut ab eis immerito ſuo ſit neci deditus. Sic Veritas apud morta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

mortales veritatis inimicos, ſibi malo ac ſuis cultoribus pariter bono non fuit, nam prima à Iudæis orta eſt, ut *atteſtatur Euſeb.* in Chriſtianos perſecutio: Cum enim Apoſtoli præceptoris veſtigia ſecuti nuntiarent verbum veritatis, & Petrus ante alios coargueret Iudæos iniquitatis, quod Chriſtum tradidiſſent morti, hortareturque ad pœnitendum, eò furoris invecti ſunt, ut Stephanum diaconum occiderint. Is enim eo ferè biennio, quo paſſus fuerat Chriſtus, cum iis de re divina in certamen deſcendit, qui variis nominibus dicti ſunt, Alexandrini, Cyrenaici, Cilices, Aſiani. Ibi cum plures & docti, ut ipſi videri volebant, uni non reſiſterent, ſed cœleſti ſapientia, qua supernè erat inſtructus juvenis, obruerentur, cum fremitu & indignatione circumſtabant Stephanum, vixque manus præ nimia ira abſtinebant. Interim verò teſtatur ille ſe cœleſtem Gloriam intueri, majus adhuc in ſe odium concitavit, eam enim vocem ut impiam litigatores abhorrentes facto in illum impetu, urbe ejiciunt, ejectum lapidibus obruunt. Sic primus omnium Stephanus Chriſtianæ religionis publicus aſſertor, mortem occubuit. Tum *ſicut Lucas ait*, erupit perſequutio magna adverſus Chriſtianos qui erant Hieroſolymis, & omnes diſperſi vel potius diſſeminati ſunt per regiones Iudææ & Samariæ, præter Apoſtolos, ut afflictionis occaſio *quemadmodum D. ait Hieronym.* fieret Euangelii ſeminarium, quando illi id paſſim prædicabant. Cum verò primum Chriſtianum nomen inter gentes audiri cœpit, tum ut diis inviſum infenſius illis odio fuit, utpote quod jamjam præſagiebant reliquas eſſe religiones ſoluturum, quod impenſe avertere conati ſunt ſemper vanorum deorum cultores: Nam Athenienſes Diagoram philoſophum ex urbe ſua depulerunt, eò quod, *ut Cicero de Natura deorum tradit*, Deos negaſſet, & omnem deorum opem, quò ſic animos hominum à religionis cultu avocaret. Iidem Socratem damnarunt, qui novam reli-

religionem introducere viſus eſt, qui per Ariſtophanem poëtam comicum in comœdia quam Nebulas inſcripſit, falſo culpatus eſt, quod fabulas coleret, & de Athenienſium religionibus detraheret, ac pubem ſeduceret. Item ne plura commemorando unius rei exempla, longius à propoſito trahamur, Romani cum duas reperiſſent in agro Lucii Petilii ſcribæ ſeu Terentii, ut Varroni placet, arcas lapideas, quarum in altera corpus Numæ regis, in altera libri reconditi erant, Latini ſeptem de jure pontificum, totidemque Græci de diſciplina ſapientiæ: latinos, *auctore Valerio*, magnâ diligentiâ ſervandos curarunt: Græcos quia ex aliqua parte ad ſolvendam religionem pertinere exiſtimabant, cremarunt. Ita in ipſo introitu novæ alicujus religionis obſiſtere ſtudebant. Vnde Nero princeps majorum ſuorum curam ſacrorum æmulatus, cum audiviſſet Petrum & Paulum in urbe novum Euangelii dogma prædicare, novamque religionem inducere, indignatus, haud multo poſt utrumque morte affecit, ac indixit perſecutionem, quæ ſecunda fuit in Chriſtianos: ſiquidem primam, *ut ſupra ex Euſebii teſtimonio oſtendimus*, inſectationem inchoarunt Iudæi. Sunt tamen qui hanc Neronianam primo ponant loco, ut primam Imperatorum juſſu motam. Et ut Romanum populum homo ſceleratiſſimus concitatiorem in noſtros redderet, tale facinus comminiſcitur. Cum per cuncta jam crudelia facinora, velut humani generis peſtis eſſet debacchatus, ne patriæ etiam parceret, ſeu deformitate veterum ædificiorum offenſus, ſive, uti quidam ferunt, cupidus Trojæ ardentis ſimilitudinem cernendi, majorem urbis partem incendit. Sex continuos dies ac totidem noctes illud incendium per urbis ædificia ſacra & profana pervaſit, & multas civium fortunas abſumpſit. Ad levandam igitur ſceleris attrocitatem, omnem cladis illius invidiam in veræ pietatis cultores viros innocentiſſimos rejecit, ſubornatis qui Chriſtianos ejus incen-

dii

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

dii auctores falſo criminarentur. Quapropter plurimi illius ordinis arrepti, ſunt ſupplicio affecti. Cæterum quàm procul ab omni maleficio noſtri Chriſtiani eſſent, Taciti Cornelii declarant verba, qui Chriſtiano fuit nomini valdè inimicus: is, Non perinde, inquit, tam crimine incendii quàm odio humani generis convicti ſunt. Et deinde pergit: Addita pereuntibus ludibria, ut ferarum tergoribus contecti, canum laniatu interirent: aut crucibus affixi, ubi dies defeciſſet in uſum nocturni luminis urerentur. Tranquillus item delirus pietatis hoſtis ait: Afflicti ſuppliciis Chriſtiani genus hominum ſuperſtitionis novæ & maleficæ. Ita principes Roman. ab initio, ſicut D. Cyprianus veriſſimè ait, in odium noſtri nominis conjurarunt, ut nos odiſſe inciperent homines ante quam noſſe, ne cognitos aut imitari poſſent, aut damnare non poſſent. Nec ita multo poſt Domitianus tertiam in Chriſtianos molitur perſecutionem, Trajanus quartam, Marcus Antonius & Lucius Aurelius Commodus quintam, Severus Pertinax ſextam, ſeptimam deinde movet Maximinus, octavam Decius, nonam Valerianus, Aurelianus decimam, Diocletianus undecimam ab illa prima Iudaica, à Neroniana verò decimum tenet locum: quem ordinem ſcriptores nonnulli ſervant. Porro hæc omnibus omnino diuturnior immaniorque eſt habita: nam *ut Euſeb. tradit*, & libri ſacri exuſti ſunt, & ſi quæ eſſent ſacræ ædes, dirutæ: prætereà ſi quis Chriſtianus in magiſtratu fuiſſet, eo ſublato, remanebat infamis: ſervi Chriſtiani libertatem conſequi non poterant: milites item Chriſtiani cogebantur aut idolis immolare, aut militiam cum vita pariter deponere, edicto principis in foro poſito. Poſtremò Maxentius, Lucinius, & Maximianus, tres uno tempore cum Conſtantino principes, Chriſtianis maximè infeſti fuêre, quibus meritò affectis ſupplicio, Conſtantinus ſolus rerum potitur, qui certam & ſtabilem dedit noſtris pacem. Inter has autem ſæviſſi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

morum principum cruentiſſimas inſectationes non defuere unquam, qui contemnentes juſſa atque minas illorum, tradiderint corpora ſua propter religionem ſervandam ad ſupplicia, quo mererentur habere coronas perpetuas: nam, ut Apoſtolus ait, non coronatur niſi qui legitimè certaverit. Hoc conſilium ex Chriſto Servatore eſt, dicente: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum & tollat crucem ſuam, & ſequatur me: Idem præmium ſequentibus ſe proponit, cum inquit: Qui perdiderit animam ſuam propter me, inveniet eam. Hujus ſpei plenus, ac ut plus quam propheta futurorum nequaquam neſcius Ioannes Baptiſta, primus veritatis cauſa, hoc eſt, quod inceſtas Herodiadis, *uti Lucas tradit*, exectaretur nuptias, vel quia, *ſicut Ioſepho placet*, ex concurſu, qui magnus ad eum fiebat, orta eſſet novi motus ſuſpicio, morte ab Herode affectus eſt: qui jure primitiæ martyrum dici poteſt. Verumtamen cum omnia noſtræ religionis myſteria à paſſione, quam vocant, Chriſti, ut tum conſummata cœpiſſent, teſte Hieron. *adverſus Iovinianum* qui ait: Neque enim Euangelium ante crucem Chriſti eſt, ideo Stephanus Levita, qui *ut ſupra diximus*, ab ipſo ſtatim naſcentis Euangelii principio primus omnium Chriſtianum nomen publicè profeſſus martyrium tulit, eſt protomartyr habitus. Cyprianus verò rem altius repetens, id Abel juſto tribuit, dicens: Imitemur fratres chariſſimi, Abel juſtum, qui initiavit martyrium, dum propter juſtitiam primus occiditur. Sed de initio martyrii Chriſtianorum hic agitur, quod quale ſit, jam opportunè dilucidemus. Μαρτύριον enim Græcè teſtimonium dicitur, & apud nos idem ſignificat ab effectu: ſicut mors vocitatur pallida, quod qui ſupplicium religionis cauſa perferunt, ii teſtimonium tribuant virtutis egregiæ veræque pietatis, qua Deum colunt: & martyres dicti, qui aliis teſtimonio ſunt, pro Chriſto eſſe moriendum, qui ſuos milites præmio

æternæ

æternæ vitæ donet. At Stephani fortia facta innumerabiles deinde immortales inſigniter æmulati, ubique gentium adeò brevi tempore, ac tale Chriſtianæ rei fundamentum jecerunt, ut liquidò liqueat, ex odio adverſariorum plus honoris & dignitatis noſtræ religioni acceſſiſſe, quam ex illorum patrocinio, ſi faviſſent, proficiſci potuiſſet: hoc etenim veluti citò omnino caſurum hominum favor peperiſſet: illud ut perpetuò duraturum ſolum Deum per eos quos ex mortalibus propter animorum virtutes, immortalitate donavit, præſtitiſſe conſtat. Ita denique inſectationes Reipublicæ noſtræ bono fuere, quando Chriſtianorum nomen quanto magis ab ipſis inimicis depreſſum, tanto magis illud nobis illuſtre celebreque redditum eſt.

CAP. VII.

De Christianæ Reipublicæ præſtantia.

Jam *ſuprà* prodidimus, quæ noſtræ ſpiritualis Reipublicæ, hoc eſt, noſtræ religionis prima fuerint inſtituta, quæ uſque adeo ad benè beateque vivendum conducunt, ut nemo non illa ipſa jure poſſit ac debeat probare, vel Ariſtippus ipſe, qui animam cum corpore interire dicebat, aut Epicurus, etſi negabat Deum curare mortalia: beneficio enim Chriſtianæ pietatis cuncti naſcimur liberi, quò profectò ſecundum vitam ipſam, nihil cuiquam mortali aut felicius contingere poteſt, utpote quod omnes ethnici deſiderarunt ſemper, hodieque permulti deſiderant populi. Vndè veriſſime ille ait:

Non bene pro toto libertas venditur auro.

At ſtatim nati ex præcepto Servatoris docemur, ut omnia quæcunque volumus ut faciant nobis homines, ſic & nos faciamus illis, atque diligamus alios ſicuti noſipſos. Per hæc mutuæ charitatis officia ſunt nobis interdicta homicidia, furta, perjuria, mendacia, adulteria, ſtupra, ac omnia denique

que mala, quæ ab homine in hominem proficiſci poſſunt. Item ne nos voluptatibus intemperanter immergamus ſunt, divina præcepta, quæ noſtris abunde moderentur animis. Verùm quoniam nihil non parum grate ſine comparatione laudatur, conſilium eſt aliarum quoque gentium mores & inſtituta ſummatim memorare, quo præ illis noſtra ſancta eſſe oſtendamus, ac quid Ethnico Chriſtianus ſemper præſtiterit planius faciamus. Apud Scythas, qui cum Ægyptiis de generis vetuſtate diu certarunt, probro dabatur hominem non occidiſſe: quare uſque à pueris humana cæde gaudentes, captivos immolabant, ſanguinemque ejus potabant, quem primum cepiſſent: veſcebantur carnibus demortuorum parentum. Sarmaticis virginibus non ptius nubere mos fuit, quam hoſtem peremiſſent. Nomades mactare ſeniores parentes, eorumque carnes crudas comeſſe ſolebant. Ægyptiorum fœminæ olim virilia munera obibant, contra viri muliebria, invicem genitalia membra honorantes, quod per ea inſtrumenta genus conſervaretur hominum. In Africa quoque & alii aliter, pecudum ferarumque ritu, populi vitam degebant, qui plurimum ſerpentum carnibus victitantes, bonarum omnium artium expertes erant. Punicæ fœminæ quæſtum vulgato corpore faciebant, dotis comparandæ cauſa. Aſia quam dicunt minorem, unicum ſemper fuit ſeminarium vitiorum, repertis cujuſvis generis ad corrumpendam vitam mortalium illecebris deliciarum. Quapropter Lacedæmonii luxuriæ contemptores, & laboris patientes, diu ſuorum civium oculos, *uti Valer. Maxim. ait*, à contemplanda Aſia retraxerunt, ne invitamento ejus capti, ad delicatius vitæ genus prolaberentur. In Græcia conſuetudo fuit, ut iis quibus ſatietate vitæ honeſta peteretur mors, potio venenata ad hoc publicè aſſervata daretur. Quod ſanè longè importuniſſimum poſt homines natos inſtitutum, inde in Galliam tranſlatum Maſſilienſes aliquandiu ſervarunt.

Iidem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Iidem Galli conſuevere pecunias mutuas dare, quæ redderentur dantibus apud inferos, perſuaſum habentes animos omnino immortales talia commercia inibi habituros, quo illis pecunia opus foret. Hiſpani olim permiſſa re domeſtica fœminis, rapinis inſervire & armis fas habebant. Germanis idem fuit ſtudium: materia enim munificentiæ erat, per bella & ſedes, non arare terram, nec expectare annum, ſed provocare hoſtes potius, & vulnera mereri: pigrum nempè & iners videbatur ſudore acquirere, quod poſſent ſanguine parare. Sed & Romani, quanquam continentiæ amantiſſimi, nonnulla habuere inſtituta minus laudabilia: non enim publicè ſolum, verùm etiam privatim nihil agebant, niſi auſpicio prius ſumpto. Item aſſiduis ſpectaculorum illecebris juventutem maximè corrumpebant: nam cum jugiter agerent fabulas, quarum argumenta majore ex parte, ſtuprorum continebant actus, juvenes talia ſpectando, imitandi licentiam ſumebant. Quæ præterea inde per incautum ſerperent contagia vulgus, audi D. Cyprianum *ad Donatum ita ſcribentem.* Adulterium diſcitur, dum videtur: & lenocinante ad vitia publicæ auctoritatis malo, quæ pudica fortaſſe ad ſpectaculum matrona proceſſerat, de ſpectaculo revertitur impudica. Adhuc deinde morum quanta labes, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum ex hiſtrionicis geſtibus? Ac id genus permultæ gentes inſtituta turpia feraque ſervabant, quibus longè ab humanitate, manſuetudine, honeſtate trahebantur, quæ pluribus perſequi, ut notiora, alienum inſtitutis meis eſſe duxi. Nihil eſt item quod de ſingularum Theologia repetamus, cum id in initio operis affatim proditum ſit, ne rurſum turpem impietatem potius quam Theologiam doceamus, cum alii elementa, alii ſolem & lunam, alii animalia, alii denique ipſos mortales homines pro diis & haberent & colerent. Sed Romanorum in primis vana erat Religio, qui Deos alios ad bene-

nefa-

nefaciendum, ut Iovem, Iunonem, Pacem, Con-
cordiam: alios ad minus nocendum, ut Vejovem,
Febrem, Robiginem, Malefortunam, colebant:
eademque ratione ſuis Imperatoribus, quamvi
multo ſceleratiſſimis aras ſacrabant. Et iis cunct
mortales obvoluti tenebris, tam turpiter delira-
bant. At ubi mundo lux vera, hoc eſt, Chriſtu
Servator noſter affulſit, quæ illuminavit omnem
hominem venientem, *ut perhibet Iohannes*, in hun
mundum, & in omnem ſimul terram Apoſtolo-
rum ipſum Euangelicum dogma prædicantium exi-
vit ſonus, ac in fines orbis terrarum verba illorum
tunc univerſi jamjam reſipiſcentes veram religio-
nem ultrò complecti cœpere, qui velut novæ plan-
tæ in lætiſſimum ſolum tranſlatæ, ſenſim ſylve-
ſtrem exuerunt animum, ſeque in florem ſuavitat
cœleſtis induere. Per hunc denique modum ceſſa-
vit illa veterum morum feritas, omnis prorſum vi-
tæ turpitudo, omnis falſæ diſciplinæ informati
procul acta, in quorum locum Euangelica vita pu-
blicè recepta, ſancti & pudici mores paſſim admiſ-
ſi, laudata virginitas, conjugalis pudicitia, frugali-
tas, ſobrietas, juſtitia, manſuetudo, pietas. Tot pa-
riter bona Religio Chriſtiana apportavit, ita ut ne-
mo mortalium omnium jure queat inficiari, qui
ejus inſtituta optima ſint, atque ad benè caſtequ
vivendum efficaciſſima? nàm hæc non armis, ſed
ſalutari cœleſtique doctrinâ, integerrimæque vitæ
exemplis, ſola potuit gentium omnium quamvi
barbararum feritatem duritiamque mollire. Senſi
hoc in ipſo primordio Tiberius Cæſar, *dicente Ter-
tulliano in Apolog.* Tiberius, cujus tempore nomen
Chriſtianum in ſeculum introivit, annunciatam ſi-
bi ex Syria Palæſtinaque veritatem illius divinita-
tis detulit ad ſenatum, cum prærogativa ſuffragi
ſui: ſenatus quia non ipſe probaverat, reſpuit: Cæ-
ſar in ſententia manſit, comminatus periculum ac-
cuſatoribus Chriſtianorum. Trajanus quoque iti-
dem ſenſit, qui certior factus à Plinio Secundo, Bi-
thyniam

thyniam id temporis obtinente, nihil mali in Chriſtianis quotidie ad ſupplicium tractis reperiri, juſſit ut non inquirerentur, verum oblati punirentur. Inſuper Hadrianus de Chriſto colendo, inter Deoſque referendo cogitavit. Alexander eum in ſuo lario (ita ſacrarium domeſticum vocant) depictum habuit, *ut ait Lampridius*. Meminit ejuſdem Tacitus *in vita Neronis*, & Ioſeph. *lib. Antiq.* 18. quorum teſtimonia facile declarant, jam tum Chriſtum fuiſſe creditum Deum. Ex quo poſtea cunctæ ferè nationes, etiam barbaræ, quæ olim incultis moribus praviſque inſtitutis nutritæ, ac cacodæmonum præſtigiis obcæcatæ, belluino propè ritu degebant, beneficio Chriſtianæ pietatis per baptiſma in unum paulatim coivere, in unamque Dei civitatem, legibus ſanctis divinoque cultu præcellentem ſeſe ad ultimum receperunt, juſtitiam cæteraſque virtutes certatim colentes. Sed age, jam dicamus & triumphos, quos noſtri ex ipſis gentibus reportarunt. Apoſtoli rempublicam Chriſtianam condituri, qui cunctis æquè mortalibus ſibi conſulendum putabant, ut ſunt divino Spiritu ſupernè accepto communiti, variiſque linguis ſimul imbuti, provincias inter ſe partiuntur, *uti alibi à nobis eſt perappoſitè declaratum*, non utique armis oppugnaturi quenquam, ſed ſummâ innocentiâ, mirâ pietate, ſummâ charitate. Itaque alii alio terrarum profecti, Thomas Parthos, Matthæus Æthiopes, Bartholomæus Indos citeriores, Andreas Scythas, Ioannes Aſiam, Petrus Pontum, Galatiam, Bithyniam & Cappadociam, in ſuam fidem redigunt, docentque cui regi vivo ac immortali perpetuo pareant. Aſciſcitur in hanc militiam haud multò poſt Paulus vir Iudæus, cognomento Tarſenſis, quod capta à Romanis patria, cum parentibus Tarſum, quæ Ciliciæ eſt, migraſſet. Is tam conſilio bonus, quam Moſaicæ legis peritus, & ex hoſte factus religionis amicus, eaque ſola armatus, e Damaſco movet, Chriſti nomen longè lateque

 prædica-

prædicatione propagans, in Cyprum proficiſcitur, ubi poſt certamen, quod Paphi cum Barjehu magno habuit, Sergium Paulum inſulæ proconſulem ad veri Dei cultum duxit. Ex Cypro digreſſus, Antiochiæ primò, mox Iconii multos mortales concionando ad Chriſtianam adjunxit rempublicam. Lyſtræ inde in Licaonia, cum claudum ab infantia ſanaſſet, Lyſtrenſes illi & Barnabæ ejus ſocio, qui & diſcipulus Domini erat, rem divinam tanquam duobus diis facere voluerunt: at Paulus dux verbi id fieri inhibuit, dicens ſe mortales eſſe, non Deos, neganſque divinos honores hominum cuiquam convenire. Secundum hæc, Piſidiâ & Pamphiliâ peragrata, Hieroſolyma venit, Petri ſalutandi cauſa: nec diu inde Hieroſolymis fuit, ſed cum Sila, quem ſibi comitem aſſciverat, per Syriam & Ciliciam, Derben venit, & Phrigia, Galatia, ac Miſia peragratis, Troadem iter intendit, & Troade inde in Macedoniam, & demum poſtquam multa omnibus terris circunquaque mirificè egiſſet, Hieroſolyma rediit, ubi Iudæorum iniquitate in vincula conjectus, Romam mittitur, quo Petrus jam diu antea venerat, qui Euangelium prædicans, primordia novæ cœpit fundare religionis: quod opus ita inchoatum Paulus gnaviter juvit. Sic hi duo inclyti duces in urbe terrarum regina, Chriſtianæ reipublicæ fundamentum jecerunt, ſedemque locarunt. Et Apoſtoli Domini cum reliquis diſcipulis, tales ab initio retulere triumphos, triumphos inquã, longè illis inſigniores quos olim Roma ſuis decernebat ducibus: iſti enim hominum cæde, illi ſalute acquiſiti. Secuta eſt inde hujuſce gloriæ ingens mortalium cupida multitudo, quæ periculorum omnium, ac mortis contemptrix, nullam unquam urbem, nullam gentem eſt aggreſſa, quam benefactis ſuis non expugnarit. Porrò hæc erant arma: Induebat pro ſe quiſque Loricam juſtitiæ, portabat Scutum fidei, caput obtegebatur Galea ſpirituali, muniebantur aures conſtantiâ, ne audirent edicta

feralia,

feralia, erigebantur in cœlum oculi, ne conſpicerent deteſtanda ſimulachra, renitebat frons ſigno crucis adverſus malos dæmones, pallebant ora jejuniis contra carnis petulantiam, lingua Euangelicæ doctrinæ mellita dulcedine illitam, Chriſtum intrepidè ubique canebat. Signa militaria erant, obvia omnibus humanitas, manſuetudo, patientia, laborumque tolerantia. Bellum verò non pro principatu adipiſcendo, ſed pro religione tuenda, pro rectè vivendi ratione ineunda, univerſis indicebatur vitiis: & præ militia hac, cuncta alia omnes juxta ſpernenda ducebant. Eorum autem militum princeps extitit Stephanus ille protomartyr, cum quibuſvis priſcorum belli ducibus comparandus, qui quod præmium meruerat, ſuis patefaciens, Ecce inquit, video cœlos apertos & filium hominis ſtantem à dextris Dei, quo cuncti certa ſpe pleni non refugerent pro nomine Ieſu contumeliam ac mortem pati: quod & certatim fecere: ſtatim enim præter Apoſtolos, alii alibi duces ea induere arma, reipublicæ Chriſtianæ fines propagandi ſtudio. In Aſia Polycarpus Smyrnæus antiſtes, & Ioannis Zebedæi diſcipulus, unà cum duodecim aliis clariſſimis viris, extremum vitæ diem martyrio confecit. Ignatius Antiochenus Epiſcopus ad beſtias inde damnatus, compluresque alii. Romæ interim alii principes ob patriam cœleſtem ſunt vulnera paſſi, Nereus & Achileus fratres homines Romani, Proceſſus & Martianus milites, quos in carcere Petrus baptizarat, Nazarius, Torquatus, & Marcellus, & Apulejus, qui Simonis fuerant Magi aſſectatores: item Linus, Cletus, Clemens, Alexander, Sixtus, Calixtus, Vrbanus, Fabianus, Cornelius, Sixtus II. pontifex. Rom. & cum iis Laurentius levita, ac innumerabilis credentium multitudo. Quo ferè tempore in Africa, Cyprianus Carthaginenſis Epiſcopus, Imperator longè invictiſſimus, cum ingenti militum Chriſti numero per martyrium ad vitæ exitum vocatur. Et alter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

militiæ dux Dionyſius Alexandrinus antiſtes pari ſucceſſu fortiter pugnavit. Ac ab initio poſt Domini diſcipulos, tales Chriſtiana reſpublica ſortita eſt belli duces, longè me hercule excellentiores quam illi quondam fuerint Curiones, Fabii, Scipiones, Camilli, Alexandri, atque Annibales, quod hi videlicet vinci poterant, illi non poterant, ut virtus ad præmium cœleſte ſemper prompta. Quid, quod nec minus ad mortem animi fœminis noſtris fuit? quarum principes fuere à principio, Flavia Domicilla, Euphroſina, Theodora, Sabina, Cæcilia, Romanæ puellæ. Item alibi per id tempus, Apollonia virgo Alexandrina, cum ad rogum jam ſuccenſum, in qua cremanda erat, ducta eſſet, repentè à manibus impiorum proſiliens in flammam ſeſe ultro conjecit, ita ut perterrerentur ipſi quoque crudelitatis auctores, quod promptior eſſet ad mortem fœmina, quam perſecutor ad pœnam. Hinc jam deſinamus mirari Mutii Scævolæ dexteram, quam ad ignem torruit, quod non interemiſſet Porſenam, cum Apollonia totum igni dediſſet corpus, ut ſuo incendio hoſtes etiam ad cognitionem veræ pietatis trahendo perpetuis liberaret flammis. Non tacebimus & Sophroniæ nobile lethum: iſta enim Romana matrona à Maxentio per vim oblato ſtupro, cum ſuum corpus ab ea labe aliter tueri non poſſet, ſibi manum intulit, Lucretiæ animi robur æmulata. Sed magis piè Dorothea virgo egit, quæ in idem diſcrimen adducta, maluit ſuum corpus alieno quam ſuo cadere ferro, ne tyranni ſtuprum pateretur. Et ſexcentæ præterea fuere fœminæ ad hujuſmodi decora ſtudio religionis excitatæ, quæ tales in hoſtes Chriſtianæ reipublicæ geſſere animos, non certè quo illos offenderent, ſed ut ſuo periculo à miſerabili interitu vindicantes, ab impietate ad pietatem revocarent. Fuēre itidem viri undecunque conſummatiſſimi, qui partim benignitate temporum in quæ inciderant, partim tyrannorum ſeſe remittente in noſtros furore,

rore, non ſenſere martyrium, qui propterea quod in confeſſione veræ religione perſtitiſſent, confeſſores ſunt dicti, & ii ſummis virtutibus clari, eam cum primis illuſtrarunt. Atq; ita ſenatus populuſq; Chriſtianus ex quattor ab initio conſtitit hominum ordinibus, ex Apoſtolico, Martyrum, Confeſſorum, & Virgineo, in quibus ſumma ſummarum Gloria fuit, ut per pia atque inclyta facta tam vivi quam mortui meruerint clarere miraculis. Ex quo nullum eſt cujuſvis & virtutis ſectandæ, & vitii deteſtandi fugiendive exemplum, quin illud ipſum à noſtris quiſque queat mutuari ampliſſimum, quando ab Apoſtolis & martyribus juxta diſcimus Fidem, Iuſtitiam, Sapientiam, Fortitudinem, Patientiam, Conſtantiam, Severitatem, Abſtinentiam, Frugalitatem, Paupertatem, ac divitiarum voluptatum q; omnium contemptum: à confeſſoribus, Humanitatem, Clementiam, Amorem conjugalem, Fidem ſervandam, Amicitiam, Liberalitatem, Pietatem communiter adverſus omnes: item Studium, Induſtriam, Eloquentiam, cunctaſque æquè bonas Artes: à virginibus verò Pudicitiam, Modeſtiam, Caſtitatem, Verecundiam. Imò cum unus iſtis ferè omnibus ornatus fuerit dotibus, à ſingulis omnia edocemur, velut ab univerſis generatim commonefimus degere omnem ætatem à crudelitate, ira, odio, avaritia, ſuperbia, invidentia, perfidia, temeritate, impudentia, luxuria, & libidine vacuam. Palam igitur eſt, ſolam Chriſtianam rempublicam ad extremum perfectum vivendi modum in orbem terrarum induxiſſe. Videant proinde qui ex officio debent cum factis, tum dictis Chriſtianum populum intra hoſce vitæ degendæ fines continere, quantum peccati, quantum criminis ſit illum agere devium peſſimis morum exemplis, undè laxatis rerum habenis, omnia ſimul vitia in civitatem Dei erumpant, quibus cum perpetuum ſit domi bellum, quo modis omnibus diſtineamur, mulierumque ritu altercantes, ſinamus religionis hoſtes multos

paſſim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

paſſim populos reipublicæ adimere noſtræ, ac in ſuam redigere ditionem, ditionem certè illorum mox animas miſerabiliter perdituram. Non eſt tamen de ditione dimicandum. Sanè Chriſtianus ſenatus ex doctrina Domini, qui, Regnum meum, inquit, non eſt ex hoc mundo, non quærit terrenum, at cœleſte imperium, non hominum opes, ſed ſalutem, in ſuamque poteſtatem cunctos venire mortales non cogit, verum allicit. Nihil igitur mirum ſi interdum adverſus Turcas & Saracenos, duos hoc tempore pietatis Chriſtianæ truculentos hoſtes, minus valemus armis, utpote humanis, cum ſpiritualibus ſit nitendum: quippe ſi illi odorarentur, nos ſecundum Euangelicum dogma vivere, aliquidve veræ pietatis ſcintillæ in multis illorum relucere, qui Innocentiâ, Iuſtitiâ, Manſuetudine muniti, deberent ante omnes ſummo amplificandæ tuendæque religionis deſiderio ardere: item ſi ſæpius ſacris concionibus peterentur, eſſentque qui eos hortarentur, haud dubie jam mitiores effecti à nomine Chriſtiano non uſque adeò abhorrerent, cum homines ſint: &, quamvis propoſiti tenaciores, queant bonis monitis adduci, ut ad veritatem reſpiciant: nam ea eſt integritatis vis, ut facile quemvis moveat. Quid enim unquam naturâ creavit, ne altius repetamus, crudelius Attila Hunnorum rege, qui tamen Leonis primi pontificis Romani ſanctitate victus, Romanis pacem reddidit, & ex atrociſſimo hoſte, humanique cruoris appetentiſſimo, unius hominis precibus eſt mitiſſimus factus? Nec minus valuit nomen probitatis Benedicti abbatis apud Totilam Gothorum regem præferocem. Is enim capta urbe Roma, in Caſſinati ſe illi obtulit, ignoto veſtitu, ut ejus ſanctitatem experiretur, à quo nihilo ſecius cognitus, quamvis alter in comitatu eſſet regificè indutus, admonituſque eſt, ne victoriâ crudeliter uteretur, ita ut fecit: nam dicto obtemperans, ab omni deinceps injuria conſultò abſtinuiſſe dicitur. Divus item

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

item Gregorius potuit Gothos ipſos jam Arrianos factos bonis monitis ab errore revocare: potuit & Anglos ſic mollire, ut deinde ſint ſuâ ſponte religionem complexi: adeo cuncta probitati parent. Ac ad hunc modum noſtra ſpiritualis Reſpublica, hoc eſt, Chriſtiana Religio, ut præſtantior, reliquas omnes velut humanas diſſolvit, diſſolvetque perpetuò, ſi qui eam docent, cum primis ritè ſervarint.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

POLYDORI VERGILII VRBINATIS

DE PRODIGIIS

LIB. III.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

POLYDORI VERGILII
VRBINATIS,
AD
FRANCISCVM MARIAM,
VRBINI DVCEM,
In Dialogum de Prodigiis,
PRÆFATIO.

Accuratè ſed neſcio quam benè, Præſtantiſſime Dux, confeci & abſolvi, ineunte æſtate, dialogum de Prodigiis, cui ſcribendo bonam hybernorum menſium partem dedimus. At unus aliquis fortaſſe dicet: Iſthuc argumenti genus jam pridem à Cicerone in illis libris, quos de Divinatione compoſuit, plena manu petractatum eſt. Ad id reſpondere libet: Faciamus ita eſſe: quid tum? Eripuit ne Cicero eam materiam ſic omnibus, ut in poſterum tempus, de ipſa re nemo quicquam bellè tradere poſſet?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Sexcenta quippe extant exempla, quibus tale quid minimè obſervandum edocemur: ſed unum referam, verbi gratia: Scripſit apud nos in primis de re ruſtica M. Cato, deinde M. Varro, Vergilius, poſtea Æmilius Macer, mox Columella, poſtremò Plinius, & Palladius, in qua pro ſe quiſque multum equidem ad ſummam agriculturæ utilitatem, profeciſſe fertur, illudque ſtudium haud in exigua ſingulorum laude ponitur. Idem igitur nobis aliquando uſu venire poterit, atque illis venit, quum legentes animadverterint, me in Prodigiorum Dialogo ſolum quæſiſſe id, quod in rem omnium mortalium maximè eſſet, ut ne delyrarent, neve animarum damnum facerent, quod Cicero præſtare non potuit, tametſi ego nihil ad ipſum. Cæterùm illud non tam ingenii facultate, quàm temporum felicitate adjutum effeciſſe me, fateor: nos etenim, qui poſteriores nati ſumus, permulta cognita habemus, quæ ſuperiores latuerant, quando nobis præceptor eſt Chriſtus, qui cuncta cùm humanarum, tum divinarum rerum myſteria rectè norit: cujus ipſe quoque doctrina inſtructus, confidenter veni in certamen cum hariolis, auguribus, haruſpicibus, vatibus, ſortilegis, quos partim divinis, partim naturalibus debilitatos, imò atque adeò devictos rationibus jacere, cum

ſuis peſtiferis artibus, videre jam licebit. Quare hunc, optimè Princeps, Dialogum tuo nomini dicatum, jam divulgatum volui, ut noſtri laboris fructum, ſi quis erit, plures caperent: caperet autem bona pars populi, poſtquam intellexerit ſe Chriſtianæ religionis beneficio haud attingi peſſima obſervandorum prodigiorum cura, & eos qui talem ſuſcipiunt curam maximè omnium teneri amentia, quum illi per ejuſmodi ſtudium, nihil omninò veri certive doceantur. Sed vel tibi nempe, tuique ſimilibus, viris belli gloria ampliſſimis, aliquid voluptatis novum afferet opus, quando per id plané conſtabit, ſummos olim Imperatores in bello gerendo conſueviſſe de cœlo obſervare, & auſpicia prodigiaque tanti facere, ut inde potiundæ victoriæ in ſpem aut protinus adducerentur, aut ab ea depellerentur, ac ita demum falli. Igitur quum ars militaris in prudentia & fortitudine pariter Ducis, atque in militum robore conſiſtat, noſtri profectò Imperatores multo ſapientiſſimè agunt, qui in ſua ſuorumque virtute ſpes ſitas habentes, ſine ullo augurio, res ſuo tempore gerunt: & id tu in primis, qui nunc Venetorum copias ducis, officiumque fortiſſimi Imperatoris facis, quò adjumento ſis ad rem Italicam, quæ jam propè trigeſimum annum crudeliter armis Gallo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

rum Hiſpanorumque, ſimiliter ac Germanorum vexatur, laceratur, perditur, tandem aliquando reſtituendam. Quapropter non equidem minus omnium vocibus ad cœlum extolleris, ob hanc quam navas continenter operam, quàm ob ſingularem illam animi tui magnitudinem, æquè ut & rei bellicæ ſcientiam, qua ab hinc aliquot annis, regnum tuum avitum, quo adverſariorum potentia pulſus fueras, fortiter recuperaſti. Ex quo certè nihil fermè unquam tibi illuſtrius, quàm ea calamitas fuit, ad laudem, & gloriam ſempiternam. Atque ſic in hoc opuſculo aliquid exiſtet, quod te delectarit: cujus rei cauſa eſt, quamobrem pro certo quaſi habeam, meum iſtuc obſervantiæ officium nonnihil tibi fore gratum. Vale,

LONDINI, XIII.

Calendarum Auguſti, M. D. XXVI.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

POLYDORI VERGILII

VRBINATIS

DIALOGI DE PRODIGIIS,

LIBER I.

POLYDORUS.

Abhinc biduum, ita mecum cogitabam: Si Robertus Ridlejus meus eſſet hîc, diſputaremus aliquid: cum ecce tibi, unus ex meis miniſtris, nuntiavit te ad urbem acceſſiſſe. Sic animus interdum auguratur, quæ ſtatim pôſt accidunt. Hoc itaque ut primùm audivi, ſimul valde gaviſus: ac nihil mihi hodie potius fuit, quàm ut te convenirem, partim ut officium in amicum præſtarem: partim ut intelligerem, quàm mox hinc eſſes diſceſſurus: nam tibi iter aliò eſſe ferebant. ROBERTVS. Ago tibi mi Polydore gratias: certè tu mihi ſtudio præcucurriſti, ſi enim expectaſſes, dum ſol oriretur, ad te recta via iviſſem. Quod aves ſcire, an noſtra manſio futura ſit hîc diuturnior, ſanè cum cauſa, ac non ſine negotio, Cantabrigienſem Academiam mihi petendam conſtitui.

POLYD.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

POLID. Nihil profectò commodius accidere poſſet. nam unà, ſpero, ibimus in villam noſtram, quæ, uti ſcis, ſecundum tuam viam, ad lævam in monticulo poſita eſt: & talis, ut (quemadmodum Cato præcipit) ne fundum quærat, neve fundus villam: habet enim hortum pomarium, pratum, ſylvam, & puſillum campum frumentarium. Quapropter te iterum atque iterum rogo, ut animi relaxandi gratia, eò ex via recta divertas, cùm locus minus duobus abſit ſtadiis, non quò tuum interrumpamus iter, ſed ut totum ſaltem triduum, de aliqua ſtudiorum noſtrorum quæſtiuncula inter nos loquamur, quippe id appello boni otii fructum. ROB. Eamus, ut obſequar: & quia tam ventum eſt ad umbram hujus patulæ quercus, poſce pulvinos, & ſedeamus. nam ut verum fatear, aliquantulum feſſus ſum de via, ac ideo volo me ad reficiendum ex labore dare. POL. Si tuus animus perinde à curis, ut corpus à labore, vacuus eſt, inter nos hîc, quò animi gratia acceſſimus, conferamus jam licet, de Prodigiis: quæ ob terrifica eorum eventa, mortales jam inde à principio obſervare, pariterque religioni habere, atque horrere cœperunt. Etenim non cognoſco unum aliquem, qui de iis rebus ſubtilius, cumulatiuſque quàm tu, qui es apprimè humanis æquè ut ſacris literis eruditus, diſputare queat. ROB. In rem ingrederis, quæ & quanta olim fuerit, hodiève ſit, nemo omnium facilè ſuſpicari poteſt, quæ Deorum nuntios facit imbres, ventos, malas tempeſtates, beſtias & monſtra. POL. Ergo ex religionis uſu erit, aliquid de ejuſmodi ſuperſtitione, quæ etiamnum bene multorum inſanas mentes tenet, diſſerere, quò cunctis illud Servatoris noſtri oraculum longè veriſſimum eſſe conſtet: Ne paſſerculus quidem in terram cadit, niſi ex voluntate Dei patris. Sed quia labes iſta, ab aſtrologia primùm facta eſt, illud admoneo, nihil eſſe quod aſtrologorum vanis utamur argumentis, quum illorum quoſdam poſtremò non puduerit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

rit, bonam noſtræ religionis myſteriorum partem cœlo aſſignare, perinde quaſi illud rerum omnium, non item Deus, auctor fuerit. O pernicioſam diſſerendi licentiam. Neque etiam Philoſophorum captioſiſſimas volo ſubtilitates, quibus verùm magis circumfunditur, quàm invenitur. ROB. Non reſcindemus regulam datam: ſed rem, ut dixi, magni momenti tractas. POL. Quid ita? ROB. Quia vereor, ne te meque unà in laqueos nos induas, quorum ex nullo uterque ſeſe poſſit expedire, niſi in re haud facili, peracutis rerum cœleſtium rationibus nobis utendum conſtituamus: quibus muniti, in iſto diſputationis genere ſubtilius verſari poſſimus. POL. Neſcis, certè neſcis abſtinere manus: ſic bellè in diſceptationis oſtenſos ſcopulos laberis. Nihil nempe huic ſermoni noſtro de re multo utiliſſima, ſi ſine captione plana fiat, orta longius, quàm quicquam commentitium eſſe duco: proinde quatenus iſta nobis tractanda ſint, ut rectè intelligas, ſi libet, talis erit noſtræ diſputationis modus. Alter noſtrum referet carptim prodigia, poſtquam ita appellare placet, quòd prædicent: quanquam ſunt ejuſdem fermè generis, portenta, monſtra, oſtenta, quia portendunt, monſtrant, oſtendunt. Alter eventorum cauſas, quàm veras exquiret, atque exponet, quò tandem aliquando diluceat, in quibus veteres ſimiliter verſati ſint erroribus, ac bona nunc vulgi pars deliret. Hæc explanavi, ut à principio intelligeretur à te, quid illud eſſet, de quo diſputandum foret, ut ne vagari & errare cogeretur oratio, id quod in initio diſputationis fieri ante omnia oportet. ROB. Laudo firmamentum diſputationis quod poſuiſti, & modum: at effudi tibi, quæ poſſent ipſam diſputationem infirmare, ut ne res temerè tractemus turbidas; propterea ſi me in reſpondendo rudem inveneris, ne inertiæ condemnes, qui onus noſtris viribus impar antè cognoram, Sed jam ad rem veniamus. Lex iſta quidem noſtri futuri ſermonis quam impoſuiſti, mihi probatur; ſed te il-

la portenta recitandi munere fungi oportet, qui quum jampridem rerum fermè omnium initia octo libris prodideris, & ad Anglicam hiſtoriam ſcribendam aggreſſus, multarum gentium annales evolveris, facile memoria tenes, quicquid ad inſtitutum colloquium pertineat: ego verò prodigia, aut eventorum cauſas quærere, minus laborabo, ejuſque rei te monitum volo, ut ne mihi tantum ſumere videar, qui quod fortaſſe latet obſcuritate involutum, auſim planum facere: dicam tamen appoſitè id quod ſentiam, de iis quæ à te breviter percurſæ fuerint. Cæterùm tu exordire explicare, quæſo, prodigia, quæ apud mortales obſervata, auctores graviſſimi monimentis mandarint. POL. Recte quidem te imperatorem geris, qui adeò bellè officia aliis ſcis partiri, ut de iis nihil tibi reliqui facias, quando ais nolle te laborare de interpretatione prodigiorum, perinde quaſi aliquid laude dignum eſſe poſſit ſine labore: verumtamen quia intelligere videris à te tantum poſtulari, ut dicas quod ſentias, ipſe quod mandaſti, munus obibo, quum jam vacuum tempus & liberum nobis tribuatur: ſi primùm mihi illud innueris, à quibus temporibus recitandi exordium capiendum ſit. ROB. Cenſeo à primis, quoniam ita fieri oportere, ipſa natura docet: quippe quotidie uſuvenit, ut unuſquiſque quæ ante ora videt, negligat, ac ſic rerum memoriam æqualem ætatis ſuæ minus attendat, minus reſpiciat, minus conſideret. Itaque ſic altè orſus jam juvante Deo voce præito. POL. Illud poſt hominum memoriam prodigium inauditum extitit, rubum flagrare, ac, ut in Exodo eſt, nulla ex parte comburi: indeque vocem editam, qua Moſes juſſus eſt ire cum Aaron fratre ſuo in Ægyptum, accerſitum in patriam Hebræum populum. Sed vel aliud multo mirabilius, quum Aaron coram Pharaone, virgam quam gerebat, in colubrum, & fluminis aquam in ſanguinem vertit, induxitque per omnem Ægyptum ingentem ranarum multitu-

dinem,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

dinem. Age, jam tuum fac officium: cauſas elice prodigiorum iſtorum, ac de eventibus ediſſere. Rob. Magnus nempe es rerum artifex. Pol. Quamobrem? Rob. In longum me vocas ſermonem, cogiſque ut jamjam me dem ad omnem divinandi rationem exponendam, ſi voluero myſteria tuæ primæ quæſtionis diligenter quærere. Hic tria divinationis genera complexus videris, divinum, artificioſum, & naturale. Divinatio, divina ſemper veritate dirigitur, cujuſmodi Moſes & prophetæ reliqui uſi ſunt, qui divino afflati ſpiritu, futura prædixerunt, miraculaque ediderunt, quò mortales facilius adducerentur, ut ſuis prædictionibus fidem tribuerent. Ita Moſes per flammam in rubo minimè conſumpto verſantem, præſenſit futurum, ut populus per legem, quam flamma illa ſignificabat, haudquaquam purgaretur peccatis, quæ inſtar ſpinarum rubi pungentia faciunt, ut ſaltem appropinquante morte, eos qui ſecus quàm decuit vixerunt, delictorum ſuorum tum maximè pœniteat: quia animus, teſte Cicerone, id temporis multo divinior eſt, quum præſagiat ſeſe brevi à ſocietate & contagione corporis ſevocatum, atque ita multos magis perpetuatum iri. Et hoc ad primum tuum rogatum. Pol. Rectè quidem, at perge modò. Rob. Ego verò pergam. Alterum divinandi genus artis eſt, quod ad auguriorum, auſpiciorum, monſtrorum, ſortium, & fulgurum interpretationem faciendam valet. arte enim haruſpices, augures, harioli, & vates armati, aut ex volatu avium, quæ præpetes dicebantur, aut ex cantu earum quas oſcinas vocabant, aut ex guſtu (ſi enim eſcam non caperent, tum mali alicujus ſignificationem fieri augurabantur) aut ex colore, defectu, mutationeve extorum animalium, futura prædicebant. Pol. Bona, vel mala? Rob. Me alio traducis, impedimentoque es, quò ſecius pergam: ſine, quæſo, reliqua explicem, ne hæc quæ incurrunt ſuccisiva tempora, rebus non noſtris dare videa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

videamur. POL. Sino : ſed hîc de te peto , qui
ſit iſta divinatio, quo noſtrum ſervemus inſtitutun
ut nihil prius tractare incipiamus quàm quid ſit, d
claretur. ROB. Non ego , ſed aruſpices , ſed au
gures definiunt divinationem eſſe earum rerum, q
fortuitæ ac futuræ ſint. Fac ergo ſic eſſe, tum dice
Si quid fortuitum eſt , id caſu aliquo non evenie
ſin futurum , & quia in fortuna poſitum eſt , pote
impediri , ut ne accidat. Ac ita relinquitur , ut d
vinatio ſit nulla præter divinam : niſi velimus ea
appellare conjecturam , quod fateri haruſpices , au
gures inſtar mortis putant , & conjecturam inqua
temeritatis plenam , de qua ſuo loco plura dicam
Nunc ad rem. Sequitur alterum prodigium , ſiv
monſtrum. Monſtrum utique fuit, cernere ſubitò e
virga colubrum obrepere, atq; fluvium cruore flue
re. Hoc mehercule apud veteres, artis erat: at apu
nos , idem ſpiritus qui miraculum edidit , planun
fecit, quid portenderet: virga enim, auctore Origine
homilia quarta, in Exodum, crucem Chriſti ſignifi-
cavit, quæ à principio contemptui habita , mox i
ſerpentem animal , teſte Euangelio , prudens verſa
hoc eſt , ubi cognoſci cœpit , in pretio fuit , everti
Ægyptiorum, qui recta non ſaperent, inanem ſapi-
entiam. Item infecit flumina ſanguine: quia ubi
mundo illuxit, à nocentibus pœnas exegit , ſecun-
dum illud : Omnis ſanguis qui effuſus eſt ſuper ter-
ram, à ſanguine Abel juſti, uſque ad ſanguinem Za-
chariæ requiretur à generatione hac. Tertium di-
vinationis genus natura invenit, quòd ea duce, ſom-
niemus : quia quum jacet corpus dormientis , tum
animus qui divinus eſt , præterita meminit , præ-
ſentia cernit , futura prævidet : & inſtinctu flatuque
divino vaticinamur , id quod apparet in poëtis, qui
quadam animi concitatione mira canunt. Ex quo
Democritus negabat, ſine furore poſſe eſſe poëtam.
Sed age , jam ad tertium ranunculorum oſtentum
veniamus quò tuam quæſtionem tandem aliquan-
do abſolvamus. Totam Ægyptum immanis rana-

rum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

rum copia occupavit. Ecquid illud portendit aliud, quàm damnum, quàm moleſtiam, quàm labem miſeris incolis? ineſt enim ranis quædam natura ſignificans aliquid: quippe quæ impendente procella aliqua, ſolent in ripas exire, atque multo magis clamitare, unde agricolæ præſentire poſſunt futuras tempeſtates: ſed cur ita fiat, non item videre, quum id ſit in naturæ arcano incluſum. Atque hæc naturalis divinatio. POL. Præclarè equidem: ſed ad rationem inſtituti ſermonis commodius duxerim fore, ſi non gravabere repetere, cujuſmodi in primis ſint artes, quæ in naturali divinatione verſentur, & quatenus, quò probè conſtet nobis innatam eſſe prædictionem iſtam, citra omnem ſuperſtitionem: quæ aliud non eſt, quam importuna ineptaque religio, non item vera & ſancta, quando, ut hæc Deos colit, ita illa violat: quam ſuperſtitioſi obſervabant, qui (teſte Cicerone) totos dies precabantur, & immolabant, ut ſibi ſui liberi ſuperſtites eſſent. ROB. Nunc dato reſponſo ad ea quæ propoſuiſti, magis ſurgendum nobis puto, quam ad eam partem ſermonis ex qua egreſſi ſumus, revertendum. POL. Conſideamus adhuc hîc in umbra, extrahamuſque tempus parumper, oro, dum ſe calor frangat, diſſeramuſque aliquid, quod ſecundum naturam ſit. nam cum in ea re nihil fucoſum, nihil tectum, nihil affectatum exiſtat, haud ſcio quicquam animo pergratius, perque jucundius eſſe. Præterea ſi ſermonem cùm utilem tum honeſtum interruperimus, voluerimuſque poſtea ad illum rurſus aggredi, futurum video, ut uterque noſtrûm ſummè animi pendeat, quum nemo homo, quamvis magna ingenii ſit acrimonia præditus, tam facilè contexat interrupta, quàm abſolvat inſtituta. ROB. Non eſt, video, quòd onus recuſem: ita me urges: tametſi illud in proximam noſtram confeſſionem reſervari commodum poterat, itaque tibi morem geram. POL. Atqui ego iſta audire perquàm cupio: ordire igitur. ROB.

Prudentia unica virtus humanæ vitæ maximè ne-
ceſſaria, variè à multis definitur: ſed nos aliorum
ſententiis brevitatis cauſa omiſſis, Ciceronem ſe-
quemur, qui primò de Officiis libro ait, Pruden-
tiam eſſe rerum expetendarum fugiendarumque
ſcientiam. Qui ergo ſcit ea ſequi, quæ ſibi bono
& declinare quæ malo fore ducit, is meritò pruden-
dicitur. Ea autem cura juſtè omnibus ſuſcipiend
eſt, qui velint officium ſuum facere, ut ne vivan
more belluarum, quæ non niſi præſentes cernun
caſus. Hinc naſcitur illa naturalis pariter præſenſio
atque divinatio: pro ſe quiſque enim ſui cuſtos, ad-
jutor & defenſor eſſe debet: ex qua re oritur cautio
Exempli gratia: Cùm volo cavere, quæ obeſſe poſ-
ſint, incipio obſervare hominum mores, tempora
naturam loci in quo habito: ex obſervatione, præ-
ſentire: ex præſenſione, divinare, quid inde futurum
ſit. Itidem facio, ſi quid boni exopto, ſic ut nullo
negotio & commoda & incommoda proſpiciam
prævideam, conjecturaque augurer, atque ita pru-
dens rectè ſciam me regere, gubernare, cuſtodire
Verùm qui aliis præſunt, eos major cura conſulen-
di ſibi, & ſuis tangit. Hæc ſi approbas, pergam ad
reliqua. POL. Nihil ſupra. ROB. Natura con-
tinenter varia edit ſigna, ex quorum obſervationi-
bus, quarundam artium rationes initæ ſunt, ut qui
eas exercent, poſſint multa proſpicere ad ſeipſos
pertinentia. Siquidem ducis copiarum ituri ad bel-
lum intereſt, viæ pabulique cauſa obſervare ver no-
vum, quod adventu hirundinum, luſciniarum,
turturum, primùm præſentit: item tempus hye-
mandi, id quod grues abeuntes indicant: & inte-
rim annonæ rationem habere, ut exercitus, ne fa-
me omni ferro longè ſæviore, ſuffocetur. qui faci-
lè iſtuc futurum ex nuce præſagiet, auctore Poëta:

Contemplator item, cum ſe nux plurima ſylvis
Induet in florem, & ramos curvabit olentes:
Si ſuperant fœtus, pariter frumenta ſequentur,
Magnaque cum magno veniet tritura calore.
At ſi luxuria foliorum exuberat umbra, Ne-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Nequicquam pingues paleæ teret area culmos.

Cæterùm nulla magis ars ejuſmodi ſignorum ſignificatione juvatur, quàm ruſtica atque nautica: quando ex utriuſque uſu ſummopere eſt, futuras tempeſtates bonas æquè ut malas prænoſcere. Enimvero in agricultura nihil non tempeſtivè agendum. Ita Cato ſuum villicum admonet, inquiens: Opera omnia maturè conficias face. nam res ruſtica ſic eſt, ſi unam rem ſerò feceris, omnia opera ſerò facies. Hæc ille. In navigando non parum ſemper cavendum periculum mortis: quod tantum abeſt, quantum tenuis ligni craſſitudo patet. Ex quo non ineptè Bias agebat, nautam neque inter vivos eſſe. Ergo non ſine cauſa ſignis Solis & Lunæ, atque animalium præſagionibus, artes iſtæ ſunt effectæ. Sed jam utamur noſtro Verg. teſte:

Si verò Solem ad rapidum, Lunaſque ſequentes
Ordine reſpicies, nunquam te craſtina fallet
Hora, nec inſidiis noctis capière ſerenæ.
Luna revertentes quum primùm colligit ignes,
Si nigrum obſcuro comprenderit aëra cornu,
Maximus agricolis, pelagoque parabitur imber.
At ſi virgineum ſuffuderit ore ruborem,
Ventus erit, vento ſemper rubet aurea Phœbe.
Sin ortu in quarto, namque is certiſſimus auctor,
Pura, nec obtuſis per cœlum cornibus ibit:
Totus & ille dies, & qui naſcentur ab illo,
Exactum ad menſem, pluvia ventiſque carebunt,
Votaque ſervati ſolvent in littore nautæ.
Sol quoque & exoriens, & quum ſe condit in undas,
Signa dabit, Solem certiſſima ſigna ſequentur.
Et quæ manè refert, & quæ ſurgentibus aſtris.
Ille ubi naſcentem maculis variaverit ortum,
Conditus in nubem, medioque refugerit orbe,
Suſpecti tibi ſint imbres.
Cœruleus pluviam denuntiat, igneus Euros.
Sin maculæ incipient rutilo immiſcerier igni.
Omnia tum pariter vento nimbiſque videbis
Fervere: non illa quiſquam me nocte per altum

Ire,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Ire, neque à terra moneat convellere funem.
At ſi quum referetque diem, condetque relatum,
Lucidus orbis erit, fruſtra terrebere nimbis.

Ea omnia vel animalia quædam præſagiunt, dan-
que certa tempeſtatum ſigna. Idem:

--- Aut bucula cœlum
Suſpiciens, patulis captavit naribus auras,
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo,
Et veterem in limo ranæ cecinêre querelam,
Tum cornix plena pluviam vocat improba voce.

Item delphini, mergi, grues, corvi, teſte Plinio
præſagiunt. Quin medicina ex ſignis duntaxat na-
turalibus, de vita pariter ac morte ægrotantium ju-
dicium facit: quum præſertim venæ æquis ſeu non
æquis intervallis moventur quod ut iſtud mortife-
rum, ita illud ſalutare ſit ſignum. Iam tota natu-
ralis divinatio petractata eſt, cum rerum eventis.
POL. Benè certè: ſed eventorum ipſorum cauſa
nobis quoque quærendas exiſtimo. ROB. Ain tu
hoc quærendum? Adde, cedo, à quo etiam quæ-
rendum ſit. Sanè ventorum, imbrium, morborum
ſigna quæ dixi, quam habeant rationem, non ſatis
perſpicio, vim autem & eventum non ignoro. POL.
Non equidem iſta deſperantur à noſtris aſtrologis
vel philoſophis, qui etiam rationem reddere ſciunt
quæ cauſa ſit, cur Iupiter in ſua cœleſti ſella ſeden-
do, interdum dextrum pedem ſuper ſiniſtrum re-
ponat. ROB. O miram memoriam: tute à prin-
cipio lege excepiſti, ne haſce illorum hominum
joculatorias obſcuritates, futileſque ſubtilitates no-
ſtro ſermoni miſceremus: & nunc videris non im-
prudens in eas peſtes collabi. POL. Veriſſima
ſunt quæ memoras. nam mihi, fateor, jam excide-
rant: ad noſtra jam redeo. Mittamus Solis ac Lu-
næ ſignorum rationem perſcrutari, & hoc loco
uſurpemus illud Socratis ſcitum: Quod ſupra nos,
nihil ad nos. Et ſi libitum ſit, perveſtigemus quid
ſit, quamobrem animalia præſentiant futuras tem-
peſtates, atque inde apud mortales variæ hariolatio-

nes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

[..]es increbuerint. ROB. Faciam Polydore ut vis, [..]ametſi ſcio me in re difficili ac multum & ſæpe [..]uæſita verſaturum: quia ſunt qui ſuſpicati ſint, [..]as beſtias divorum interpretes eſſe, quando homi[..]es minus per ſe futuram aëris qualitatem ſentien[..]es, ab illis obſervando colligunt, percipiunt, præ[..]oſcunt. POL. Hinc igitur videre licet, præ bru[..]orum intelligentia, noſtram in hac parte conſe[..]eſcere. ROB. Id nequaquam: nobis enim innata [..]ſt naturalis prudentia, qui noſtro judicio aut læti, [..]ut triſtes ſumus. id quod in iſta animalia cadere [..]equit, quæ nihil per ſe perſpicientia naturam aëris [..]equuntur, cujus inſtinctu impetuque modo ge[..]nunt, modò, garriunt, modò laſciviunt, modò [..]oncinunt. Sed audi noſtrum Vergilium, hanc tibi [..]quæſtiunculam ſimiliter proponentem, ac decla[..]antem:

Haud equidem credo, quia ſit divinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia major.
Verùm ubi tempeſtas, & cœli mobilis humor,
Mutavêre vias, & Iuppiter humidus auſtris
Denſet, erant quæ non rara, & quæ denſa relaxat,
Vertuntur ſpecies animorum, & pectora motus
Nunc alios, alios dum nubila ventus agebat,
Concipiunt. hinc ille avium concentus in agris,
Et lætæ pecudes, & ovantes gutture corvi.

POL. Latueruntne hæc veteres? ROB. Minimè, opinor: nam Vergilius, cujus tibi teſtimonium citavi, non utique heri aut nudius tertius fuit, qui plus doctrinæ attigiſſe, quàm quivis mortalium fertur. POL. Et tamen putabant aves eventus ſignificare adverſos, ſecundoſve? ROB. Putabant equidem, quando rem nullam adminiſtrari, niſi auſpicio volebant. POL. Qui fieri potuit, ut illi priſci mortales alioqui ſapientiſſimi, in hanc delyrationem incredibilem collapſi ſint? Quid reſpicis? exprome, quæſo; tantæ ſtultitiæ cauſam. ROB. Reſpicio tuas belliſſimas illecebras remorandi me hic ad veſperum, nam uni ſemper inceptæ

rei

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

rei prævertis alteram. Arbitrariſne parvi eſſe n
gotii expromere cauſam tanti erroris, qui ſapie
tiſſimos quoſque viros olim miſerè infatuarat? A
me unum ex illis ſcabioſis ſophiſtis eſſe putas? c
quum ab ineunte ætate ſeſe dederint ad perdiſce
das captiones verborum, verborum inquam barb
rorum, in eis enim omnis linguæ tam Latinæ quà
Græcæ jejunitas exiſtit: & poſtquam artem qua
vocant, credo ſophiſtariam, perbiberint, tum ta
quam omni doctrina cumulati in ſcholis aſſiden
dicereque audent: Si quis velit quid quærere? pe
inde quaſi nulla ſit res tanta, tamque improvid
de qua ipſi non ſint dicturi, quicquid dici poſſi
Sed ecquid dices, ſi oſtendero teipſum id jampr
dem prodidiſſe, quod à me explicari petis? POL
Mihi illud antehac ne ſomniaſſe quidem venit i
mentem. ROB. Cretenſis, quemadmodum v
deo, neſcit pelagus, ut ajunt. Sic bellè diſſimula
non quò omnino illudas (nam te hominem bon
frugi eſſe non ambigo) ſed ut me tuæ laudis bucci
natorem audias. Itaque poſtquam ita tibi cordi eſt
volo id eo confidentius facere, quod ipſe ſic vell
videris. Tu enim libro de Inventoribus rerum
quinto, peritè porrò docuiſti, quàm dæmones
præſertim ante Chriſti Servatoris noſtri adventum
multas nocendi artes habuerint, quamque multi
jugibus reſponſorum fallaciis miſeros mortales pe
tierint, deluſerint, perdiderint. POL. In hoc ad-
modum delector optimè Roberte, quod noſtra tibi
ſcripta minimè ſordeant, in quibus, uti video, li-
benter verſaris: ſed perge, amabo te, ut ne puncto
quidem temporis, noſtri ſermonis ſeriem interpel-
lemus. ROB. Primum omnium ſatis conſtat,
dæmones eſſe ſpiritus à Deo olim in cœlo creatos,
aëriaque habere corpora, ut Apulejo Platonico, ac
divo placet Auguſtino, ipſos Platonicos in hac par-
te ſecuto: qui ob ſuperbiam inde dejecti, partim in
terræ infimo, partim in aëre verſantur, nocendi
ſemper cupidi: qui idcirco, teſte divo Auguſtino
de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

de dæmonum divinatione, & ſenſu & celeritate omnes animantes longè antecedunt. Sed ante illum Plato in Epinomide, eorum naturam ſic deſcripſit: Dæmones genus aërium in terra, mediaque regione collocatos, colere debemus. Et quamvis hi dæmones prope nos ſint, nunquam tamen nobis manifeſtè apparent: prudentiæ mirabilis participes ſunt, acuto quippe ingenio, tenacique memoria, cogitationes noſtras omnes cognoſcunt. Verùm tu dices, Plato ibi de bonis loquitur dæmonibus. At malos quoque idem ponit, cùm alibi, tum epiſtola quadam ad amicos Dionis, qua docet, uſque eò cum rebus Siculis bene actum, dum Dionyſius junior de ipſius Dionis ſententia, eas adminiſtrarit, & illum poſtea depravatum peſſimè egiſſe, inquiens. Nunc autem ſive quis dæmon, ſive perniciòſus aliquis iis ſeſe objiciens, iniquitate & impietate cuncta pervertit, rurſuſque perdidit. Hæc ille. POL. Sunt ergo dæmones vel boni & mali? ROBERT. Sunt. POL. Alterum tibi non concedunt Peripatetici, quorum princeps, uti ipſe ſcis, fuit Ariſtoteles, qui dæmonum non meminerunt: alterum non admittit Auguſtinus, ut eſt in libro de Civitate Dei nono, qui vult dæmones apud nos, in malam ſemper partem acceptum iri. ROB. Magnos quidem adducis auctores, at utrumque defendendum. Sunt inquam dæmones, quorum ſexcenta in dies ſingulos exiſtunt opera, quæ natura rerum ulla nequit efficere, tametſi multo ſanè eſt efficaciſſima: ſed ne tempus teramus, illud apertè docebit errorem eorum, ſi qui ſint, qui negent. Vidi ego, imò nemo non quotidie videt, hominem à dæmone prehenſum, agitatumque, effundere ea quæ nunquam audivit, & id aliena lingua, quam nunquam didicit. Hoc niſi dæmonibus, eſt quiſquam omnium qui audeat aſſignare? Quòd autem dæmones bonos more priſcorum vocitamus, de ea re haud laborare oportet, id quod parvi refert: placet ſequi veteres philoſophos, quando nos

etiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

etiam angelos æquè bonos atque malos dicimus.
POL. Ais igitur bonos & malos eſſe dæmones.
ROB. Prorſus, quemadmodum antè dixi. POL.
Ecquid muneris apud Deum obeunt? ROB. Mali enim juſſu Dei, ab improbis ſcelerum pœnas exigunt. Ita miſit Deus in Ægyptum, ut eſt in Pſalmo 76. iram indignationis, immiſſiones per Angelos malos. Illud verò alterum dæmonum genus ſaluti hominum ſtudet: & utrumque divus Ioannes Chryſoſtomus, homilia tertia, de patientia Iob teſtatur. POL. Dubito de iſta tua definitione miniſterii dæmonum, quia nemo homo neſcit bonos fuiſſe dæmones, qui ierint perditum Sodomam: proinde ſi vis ut tecum conſentiam, rem ſubtilius explicato. ROB. Vt ne ambigas, ſubjiciam quod ſatis dictum vel ab Auguſtino habemus. Malus itaque dæmon poteſt adverſus malos homines, velut in ſuum gregem, niſi prohibeatur: adverſus bonos non item, niſi Deus permittat: & id quidem non ad perdendum, ſed ad probandum. Propterea malus dæmon Iob, viro animi vitæque integerrimo, poſtquam omne ejus peculium conceſſu Dei corruperat, nuntium ruinæ attulit. Ac ita Deus per dæmones pariter bonos atque malos, modò juſtos homines, modò iniquos tentat, caſtigat, punit: ſed ut hos pœnis æternis, ſic illos calamitatibus minus diuturnis afficit, quò de eorum probitate certum fiat periculum. Iam, credo, miniſterium dæmonum juxtà mecum tenes. POL. Quid ergo? ſciunt ne per hoc futura? ROB. Sciunt nempe. POL. Minime tibi aſſentior, qui planè credo Chryſoſtomo. is enim in Euangelium Ioannis, homilia XVIII. de ea re ita loquitur: Prædictio futurorum immortalis Dei duntaxat opus eſt. Quod ſi aliquando dæmones aliquid prædixerunt, ſtultum & incautum vulgus deceperunt, eorum namque vaticinia paſſim falſa deprehenduntur. Hæc illle. ROB. Ego quoque tantum à Chryſoſtomi ſententia non abſum, ut etiam maximè probem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Sciunt, inquam, dæmones inprimis, quæ ipſi machinaturi ſunt, & futura quædam, utpote quaſi in procinctu, non autem longo pòſt tempore eventura. Exempli cauſa dictum ſit: Superiore æſtate, quemadmodum audiſti, cùm ingens bellum in terra Italia arderet, inter Carolum Cæſarem & Franciſcum Gallorum regem, eſſetque cum ipſo Gallo in fœdere Clemens Romanus pontifex, venit in mentem Carolo duci Borbonienſi, qui Cæſaris copias ducebat, Clementem aliquo incommodo de improviſo afficere, quò ille cogeretur amicum Gallum deſerere. Itaque Borbonienſis magno cùm Hiſpanorum tum Germanorum peditum numero inſtructus, ex agroque Placentino profectus in Hetruriam deſcendit, prædicans ſe bellum Florentinis facturum, quòd illi etiam Gallorum partes ſequerentur, ut ſic ſuum conſilium artificio tegeret: qui ubi eò pervenit, omiſſa via quæ Florentiam ducit, primo quoque die Senas ſe contulit, illincque Romam approperavit, quò cum omnium opinione celerius veniſſet, facile eam rebus omnibus imparatiſſimam offendit, primoque impetu cœpit, ubi loci ipſe occubuit. At milites victoria uſi, Vrbem occupant, Clementemque arce divi Angli includunt, qui paulò pòſt ſeſe in eorum fidem permittere coactus eſt. Ad propoſita redeo. Dæmones igitur potuerunt ex tanto rerum motu, & alterius partis ſtudio vehementi præſentire ac prædicere, brevi futurum ut urbs caperetur: ſed illud haudquaquam ante, quàm Borbonienſis id conſilii cœpiſſet Romæ invadendæ. Pol. Rem jam teneo. Rob. Expecta, dum concludam, ſi vis nihil ambigi. Sic dæmonum malitia, uti divus Ambroſius in Euangelium Lucæ ait, etiam occulta deprehendit. nam in id illi incumbunt, ut faciant, quò mortales ſibi credant, & credentes fallant: quando tali ſunt natura, ut nihil eis ſit antiquius quàm dolis, quàm machinis, quàm fallaciis ac præſtigiis mortales continenter circumvenire, in errationemque

que trahere: quanquam, uti te demonſtraſſe ſignificavi, eos dolos, machinas, fallacias, præſtigias, jampridem Chriſtus præſtrinxerat. POLYD. Cur non potius ſuſtulerat? ROBERT. Quia Deus, ſicut Origenes homilia XIII. ſuper Numeros teſtatur, non vult id dæmonum genus ante tempus damnare, qui apud Mathæum Servatorem rogabant, ne ſe ante tempus torqueret. POLYD. An ex uſu noſtro non foret, ſi ſpiritus tam malefici exinanirentur? ROBERT. Haudquaquam puto: præſtat enim ut ejuſmodi hoſtes ſint, qui dies noctesque nos oppugnent, in certamenque vocent, quum teſte Apoſtolo: Non coronabitur, niſi qui fortiter pugnarit. Sanè ubi certamen non eſt, ibi nulla præmii, nulla victoriæ ſpes exiſtit. POLYDOR. Plena manu rem attigiſti, ſed utinam iſtorum dæmonum malitia nequitiaque ad nos aditum haberet aut difficiliorem, quo nobis per eam in animi ſecuritate, in qua vitam iſtam pono beatam, acquieſcere liceret: aut ſi ita facto opus eſt, longè faciliorem, ut ex acri certamine lætiorem reportaremus victoriam, poſtquam pro ſe quiſque pugnando animoſe reſtiterint. ROB. Neutrum in rem noſtram eſſet: ſi enim dæmones inhiberentur, ne ad nos tentandos aggredi poſſent, illi contrà atque eorum natura eſt, facere cogerentur, ac ita ante tempus damnarentur, id quod Deus non vult. nam teſte Origene, in eadem homilia, damnare, eſt auferre eis arbitrii dati poteſtatem, & ante tempus inferre judicium. Sin pro ſuo jure integrum eſſet ſævire, perbrevi tempore omne humanum genus perditum irent. Igitur Deus perinde iis malis ſpiritibus ac bonis, noſtræ ſalutis cauſa, interdum utitur. POL. Vtiturne Deus etiam malis? ROB. Vtitur, inquam. Verbi gratia: Deus olim per malum dæmonem, uti antè oſtendimus, patientiæ Iob periculum fecerat. Item ſi malitia, invidia, & proditio Iudæ, in quem, uti ait Ioannes, ingreſſus erat Satanas, non fuiſſet, crux Chriſti, quemadmodum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

modum idem Origines homilia XIIII. affirmat, non extitiſſet, unde noſtra manavit perpetua ſalus. Tranſeamus ad alia. Iſti ergo dæmones mali, partim natura corporis aërei, partim longo rerum uſu, nam diutius vivunt, longè ſcientiſſimi, quum à primo animadverterint homines rerum futurarum notionis cupidos, duce natura, obſervare animantium corporum vocumque motus, quibus conjectura augurari futurum aliquid poſſent, tales fecerunt fallacias, ut cùm animantes ipſæ aut inſolitis volatibus, aut garritibus tetris ſigna miranda darent, illi dementer ejuſmodi ſignis adducti, artem augurandi vanitatis plenam confecerint, qua tam ſuperſtitioſe quàm aniliter futura quærerent. Quod inſtitutum dæmones augendum exiſtimantes, quum poſtmodum mali aliquid terris populiſve impendere præſentirent, ita in hominum animos inducebant, ut facilè crederent illud ipſum malum deorum ſuorum nutu, ſibi per ea formidanda animantium ſigna, aut voces ex ſimulacris divinitus, uti rebantur, editas, indicari: qui ſic dementati ex ſuis obſervationibus, quicquid inde commodi accipiebant, ſe à diis prius monitos, item proſperitatem habere putabant, quòd malum antè cognitum facilè declinari ſoleat. POL. Ita homines à cacodæmonibus moniti, malum omen avertebant? ROB. Me interpellas: nunc & quæ tu audire, & quæ ipſe referre habeo, attende potius, quia paulò pòſt intelliges ea monita bono non fuiſſe credentibus. Item miſeri mortales diis illis malis fidem ac honorem habere, eoſque in familiaritatem recipere cœperunt. Itaque memoriæ proditum eſt, Numam Romanorum regem nympham Ægeriam, Q. Sertorium cervam Dianæ, ut prædicabat, numine afflatam conſultricem, & Socratem dæmonem conſiliarium, quem Apulejus Deum appellat, habuiſſe. POL. Beſtiam deam, & dæmonem Deum ecquis unquam dixit? ROB. Sertorius, & Socrates. POL. Quid boni igitur ab illis ambo

conſecuti ſunt? ROB. Id ſcilicet, ut iſte nihil ſuo juvante Deo, coactus ſit vitam finire veneno: & ille nullo ſuæ deæ monitu edoctus, domeſtica fraude perierint. POL. Eo præmio diligentium remunerabant ſuos cultores? ROB. Non ſanè alio, & id porrò haud occultè: ſiquidem, uti tu libro de Rerum inventoribus quinto luculenter demonſtraſti, humanas hoſtias ſibi immolatas volebant. POL. O pernicioſam æquè Deorum humani ſanguinis ſitim, atque mortalium amentiam, iniquitatemque, ſi parricidas colere libuerit, quos ipſi ſuis legibus ſupplicio mactandos, non item colendos jam inde à principio ſanxerant. Sed dicet aliquis. Iſtud faciendum erat, quo majus averruncaretur periculum quod jam ſupra caput eſſet: quando ſatis conſtat, teſte Dionyſio Halicarnaſſeo, Iovem & Apollinem magnis affeciſſe Italiam cladibus, quòd decuma hominum ſibi non fuiſſet immolata: & Publium Decium patrem, Romanum conſulem, ac deinde Decium filium acie inclinante, ſponte ſe atque hoſtes diis manibus ex diræ ſuperſtitionis inſtituto, omnibus devoviſſe precibus. ROB. Pulchrum ſanè per tempus exemplum dæmoniacæ fraudis narraſti: nota tempora infelicia, quibus humanæ mentes dæmonum præſtigiis captæ, nefaria ludibria non cernerent. Eſt operæ pretium hîc cognoſcere dæmonum ſimul inſidioſas artes, & Romanorum hominum cæcitatem, qui crediderint Decium patrem, ut de filio taceamus, bello Latino potuiſſe ſecum hoſtes devovere, in quos nullum jus ille habuerit. Atqui haud dubium fuit, non oportuiſſe Decio cadente, Latinos cadere: qui ubi Decius eſt telis obrutus, non ſigna ſua deſeruere, ſed uſque eò reſtiterunt, dum non parvo demum T. Manlii alterius Conſulis negotio, fuſi fugatique ſint. POL. Fortaſſe vates aliquis excantavit eos à Decio incantatos? ROB. Nego, ut dixi, Decium potuiſſe Latinos carminibus ad interitum trahere, quando incantamenta apud priſ-
cos,

eos, tametſi omni ſuperſtitione refertos, ſemper in quæſtione fuit, valerent ne aliquid. Apud nos verò dubium non eſt, quin nullius ſint momenti, id quod lex, quod religio, quod ratio docet: quæ idcirco de patrum ſententia, jampridem damnata ſunt. Quapropter expedit ut ea miſſa faciamus, ne prophana ſacris miſcere videamur. POL. Non intermittas, quæſo, parum diſputare de iſtiuſmodi incantationibus, quas audio non uſque eò improbatum iri, quin liceat Dei nomine interdum uti. ROB. Nihil eſt, video, quòd moremur diutius, adeò urges. Itaque ex tuo Plinio, ut ne ſacros auctores in rem ridiculam demus teſtes, tute haurito, quæ de me quæris: ille enim libro Naturalis hiſtoriæ XXVII. bonam ejuſmodi deliramentorum partem ponit, tantique facit, ut ad extremum ita concludat: Sed in prodendo obſtat ingens verecundia, in tanta animorum varietate. Quapropter de his, ut libitum cuique fuerit, opinetur. Homo ſanè prudens non putavit ſic à veritate recedendum, ut ſe auctore in poſterum tempus, ejus vanæ obſervationis cura alios tangeret. Veruntamen certum habemus, in veterum animis inſediſſe ſemper opinionem, vel potius ſtultitiam, quæ etiam nunc permultos amentes tenet, ut crederent poſſe ſe cœlum pariter atque terram verbis quibuſdam, ad carminis ſimilitudinem compoſitis, movere. *Vergilius*:

Carmina vel cœlo poſſunt deducere lunam.

Item:

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Cato de re ruſtica, luxata membra hac cantione ſana fieri tradit: Donata, daries, dardaries, aſtataries & reliqua. POLYD. Bone Deus, Cato vir tam ſapiens, duxit animo iſtam cantionem, verbis nihil ſignificantibus compoſitam, valere aliquid, ad movendum Deum? ROBERTVS, Ita eſt, M. quoque Varro haud extra talem culpam eſt, qui affirmat, carmine ſanari podagras. Marſorum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

rum, qui Italiæ populi ſunt, cantu ſerpentes contrahi, vulgò tradiderunt. M. Servilius Novianus in lippitudinis metu, duabus literis Græcis α, & ρ, chartam inſcriptam, lino ad collum circumligatam ferre conſueverat. POLYDOR. Iſtud profectò inſtitutum haud obſolevit, quippe ſunt bene multi à nefariis magiſtris ita inſtituti, ut pro certo quaſi habeant ſe valentes fore, ſi verba Euangelica, vel pſalmum aliquem eodem modo geſtarint. ROB. Verum nempe dicis: ſed illi nihil veri ſapiunt, qui perinde quaſi prę literarum notis, non ſit in ſcriptura ſacra quicquam aliud attendendum, ſpes ſuas in ope divina minimè ponentes, tantam vim in chartis ineſſe credunt. Sanè Chriſtus voluit ſuum Euangelium publicè prædicari, non quò mortales muta ſcripta manibus ferrent, ſed eorum ſenſa mente perciperent, memoriaque tenerent, ac agerent quod per ea juſſi eſſent, hoc eſt, à Deo tam corporis quàm animi ſalutem expectarent. POL. Bene reprehendis, beneque admones. Cæterùm quotuſquiſque eſt, qui contemptui artem habeat, in qua doloris magnitudine aliquando ejulans, repererit auxilium, quod dies noctéſque exclamaverit? Illud mehercules eſt, quamobrem etiamnum ſint, qui incantationibus fidem ex eo minus abrogent, quòd compertum habeant eas levare ægrotantes: nam in emiſſione ſanguinis ex naſo, vel ex vulnere, præſens remedium carmen eſſe ſolet. Sic Homerus ſcribit, Vlyſſem, accepto vulnere in femine, profluvium ſanguinis cantatione cohibuiſſe. Ita dolor capitis, ita dentium, ita febris ſedatur, mitigatur, tollitur. ROB. Sed quota pars laborantium morbis levatur? POLYD. Bene magna, ROB. Quare non cuncti, qui ad eos maleficos medicos, incantatores, confugiunt? POL. Iſthuc perinde me fugit: ac certò ſcio, incantamenta nonnunquam eſſe iis levamento, qui morbo quopiam tentantur. ROB. Ain te certum ſcire? Num conſtat tibi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

tibi de morbi aut doloris longinquitate, gravitateve, ſeu ſubita levatione? Nam id ſæpe accidit in corporibus affectis. Quod ſi non affirmabis, affirmabis autem nequaquam, ni volueris ſponte mentiri, quæram ex te, poteſt ne ita uſu venire, ut ægrotus eo ipſo temporis puncto incipiat belle ſe habere, quum quis ad recitandum carmen aggreditur? Quod ſi negabis etiam: quicquam diligentiæ, quicquam curationi, quicquam denique naturæ tribuendum negabis. Ecquis enim ſui adeò negligens eſt, qui quum cœperit adverſa vexari valetudine, primo quoque die non abſtineat à quotidianis cibariis, deinde non adhibeat remedium aliquod, poſtremò non curet naturam corporis ſublevandam purgationibus quam multijugibus? At dices: Ante omnia recurſum eſt ad incantationes. Fac ita eſſe, per hoc tamen non ſtat, quin levatio morbi doloriſve queat ſua ſponte ſequi, ob abſtinentiam ciborum, pabulique: nam in jumentis idem accidit, quando in eorum quoque curatione incantamentis utuntur. Et demum eſto, ea remedia juvent, hoc eſt juvare videantur ægrotantes: remedia inquam, quæ, auctore tuo Plinio, priſci illi idolorum cultores, à quibus peſtifera ars manavit, negabant prodeſſe poſſe, ſi prius in menſa depoſita fuiſſent, quàm adhiberentur: adeò facile inutilia fiebant. Cæterùm dico incantamenta iſta juvare nunquam, quod in iis nil veri, nil ſancti, nil firmi ſit, nam incantatorum genus nemo neſcit eſſe longè poſt homines natos valde impium, valdeque improbum, ac fraudulentiſſimum, qui dæmonum nomine non item Dei, artem ſceleratè exercent, idque pretio faciunt: qui verba ignota malitioſe uſurpant, qui notas & figuras inſtar Deorum ſimulacrorum nefarie adorant, qui variarum rerum imagines, item annulos lapideſque velut ſacra artis inſtrumenta habent, qui in ligandi, ſolvendi, tangendique modo ſpem ſtolidè ponunt, & poſtremò confidenter petunt, plurimum à Deo minimè petenda. Nonne proinde dementis eſt, non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

modò exiſtimare, ſed ſomniare quicquam propitium ab iſtis veritatis, pietatis, ac juſtitiæ hoſtibus proficiſci poſſe? Neque igitur valere tam importunam artem aliter credas, quàm ad fraudem atque damnum ſimiliter petentium ab ea auxilium: quippe qui pecuniam diſſolvunt, quò deludantur, ſuaque ſpe fraudentur: ac ad ruinam exercentium, qui à principio per baptiſma filii Dei effecti, ita tandem ſeſe malorum dæmonum amicitiæ dant, atque devovent: qui ſupra vires, contra naturam, divinare, morbos curare conati, ſi tale quid præſtare poſſe ſe perſuadent: non animadvertunt ſibi ſic malè agentibus ſemper præſtò eſſe dæmones, qui ipſos in maleficio detineant, ut ne aliquando reſipiſcant. Ac tantum abeſt, ut ars longè inſidioſiſſima cuiquam prodeſſe poſſit. Quid, quod incantatores, ſi quid omnino efficere poſſe videntur, totum id nefariis dæmonum machinis aſſignandum, nemo ſanæ mentis ambigit? quia illi nihil non ſemper ſtudent, ad eorum hominum perniciem, qui à veritate recedentes, ſeſe modis omnibus ire perditum volunt. Sic ejus terræ artis ſtudium cum primis exitio fuit Babyloniæ civitati, quæ ad ultimum à Cyro rege ſub Perſarum imperium redacta eſt. Eſaias capite XLVII. Venient tibi duo hæc ſubitò in die una, ſterilitas, & viduitas, propter multitudinem maleficiorum tuorum, & propter duritiam incantatorum tuorum. Et ſubjicit: Sta cum incantatoribus tuis, & cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laboraſti ab adoleſcentia tua, ſi fortè quid profit tibi. Quamobrem ſapienter Moſes ſuis Hebræis præcepit, quemadmodum in Deuteronom. eſt, incantatores omni tempore exterminandos curarent. POLYD. Viciſti me propemodum his tuis multo equidem belliſſimis argumentis, quibus cuncta quæ ad artem pertinent, rectè meritus, nunquam poſthac incantationibus quicquam tribuam, ſi te pro rei obſcuritate, non tædebit dilucidius docere: nam nuper

demon-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

demonſtraſti vulgò traditum, Marſos eſſe ſolitos carminibus coërcere ſerpentes: nunc autem venit mihi in mentem, illud eſſe quàm veriſſimum, quando ita eſt in Pſalmo LXII. Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas, quæ non exaudiet vocem incantantium. Hinc ergo videre licet, incantamenta aliquid omnino valere. ROB. Imò nihil, quod uno concludam argumento. Iam ſatis conſtat, iſtas maleficas artes eſſe dæmonum inſtrumenta, quibus illi ad nocendum duntaxat utuntur, ubi libet, ſi liceat. Quippe ſerpentes, ut tibi ad rogatum tantum reſpondeamus, contrahuntur carminibus, quum Deum permittit: at non item, quum per Deum minus licet, id quod teſtatur Hieremias, de Hieroſolymæ excidio, ita capite octavo ſcribens: Ecce ego mittam vobis ſerpentes mortiferos, quibus non eſt incantatio, & mordebunt vos, ait Dominus. POL. Equidem ſatis ferme mihi ad unguem feciſti, verùm aliud poſtulo. Quid, oro, cauſæ eſt, cur ſerpens magis cæteris omnibus animantibus obnoxius ſit incantationibus? ROB. Veniat Phœbus, & tibi hos ſolvat nodos: aut veniat in mentem Vergilii, qui verè ait:

Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſas.

Huccine modum vis tenere in diſputando, ut nihil tandem concludamus? Sed ne tibi videar indoctior, quod in buccam venerit reſpondebo. Ferunt id ſupplicii conſtitutum eſſe ſerpenti, quòd, ut valde noxium animal, idoneus viſus ſit Diabolo, cujus perſonam indueret, ad Evam primam parentem circumveniendam. Item ob illud ipſum etiam dæmones plurimum poſſe in Venerem quia prima peccati corruptio, qua homo factus eſt particeps culpæ, nos per Venerem genitricem pervaſerat. POL. Nihil hercle verius, nam ſunt ubique gentium, qui cantionibus maleficis facile reddant quem velint hominem, multo ſegniorem ad Venerem: cujus ſanè rei ſi modum ſcirem, permagno

liberaret ſcrupulo, ROB. Non modum, ſed peſtis cauſam quæras: dæmon enim quum ſpiritus ſit, poteſt hominem uſpiam prohibere: item inflammare, languefacere, ejuſque cogitationem in qua omnis propemodum rei venereæ vis maximè conſiſtit, ſæpe avertere. Qui igitur vult hominem oppreſſum præſtigiis iſtiuſmodi, dæmones ad id facinus edendum invocare neceſſe habet. At mulieris in primis talibus armatæ veneficiis, permultos in dies ſingulos perdunt infantes, partuſve informatos ſuffocant, ſimiliter fruges enecant, atque fontes inficiunt: ac denique in eo maleficii genere plus multo nefariæ vetulæ, quàm virorum quiſquam, valere dicuntur. POL. Cur ita? ROB. Quia mulieres partim ob animi levitatem ſibi innatam, partim ob imprudentem credulitatem, neſcio quo pacto à dæmonibus facilius hiſce obligantur ſceleribus. Sic Eva mulier magno ſuo pariter atque ſuorum malo deſipuit, ita volente Deo. POL. Inquis talia fieri flagitia, permiſſu Dei? ROB. Haud dubiè. POL. Quam ob rem, obſecro? ROB. Vbi eſt acumen tuum, qui ignorare videris, judicia Dei facile nos latere? Dicam tamen. Deus enim non unius vel alterius duntaxat, ſed univerſorum mortalium cuſtos rectorque eſt: qui, quemadmodum natura facit, quæ ex putrefactis granis frumenta producit, permittit malum accidere, ut ex eo bonum colligat. quod teſtatur Auguſtinus in ſuo Enchiridio, ita ſcribens: Neque omnipotens Deus ullo modo ſineret mali aliquid eſſe, niſi uſque eò eſſet omnipotens, & bonus, ut benefaceret, & de malo. Sic nempe providet Deus, ſummum namque malum ſemper judicatum eſt: ut homines per carnificum cruciatus, beſtiarumque laniatus, vitam finirent: attamen ex eo numero, Deus ſuos martyres perbeatos fecit. POL. De his rectè, perinde atque ſatis. Sed adhuc aliud ex alio quærens rogo te, an in iis carminibus ſit modus aliquis, quem noſtra non accuſet religio? ROB. Is prorſus, quem Chriſtus
ſuis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſuis dedit Apoſtolis, apud Marcum dicens: Signa autem eos qui crediderint, hæc ſubſequentur: In nomine meo dæmonia ejicient, ſerpentes tollent, ſuper ægrotos manus imponent, & benè habebunt. Hoc in primis modò uſus divus Petrus, Hieroſolymis ſanavit hominem claudum, inquiens: In nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſurge, & ambula. Extat hiſtoria in Actis Apoſtolorum, capite tertio. Eodem quoque modo Ioppe puellam nomine Tabitham, jam mortuam ab inferis excitavit: nam vir ſanctus acceſſit ad corpus exanimum, & poſitis humi genibus, ubi oravit, inquit: Tabitha, ſurge. Paulus itidem Apoſtolus, multis paſſim tota Aſia ſanatis, à dæmonumque moleſtia liberatis hominibus, poſtremò in Melita inſula propter Siciliam ſita, Publium hoſpitem ſuum, virum primarium, febre & dyſenteria tentatum, poſtquam oraverat, manuſque impoſuerat, ſanavit: eoque loci viperam, à qua in manu vulnus repentè acceperat, ſine ulla vitæ offenſione, in ignem excuſſit. Sed ne multa, poſſem enim ſexcenta referre miracula, hiſci modis edita, quibus etiam nunc noſtri ſacerdotes utuntur, quum præſertim volunt ejicere dæmonem, qui hominem teneat, aut ægros curare, apoſtolorum more, qui, teſte Euangeliſta Marco, cap. ſexto, vel talis erat, ut ungerent oleo multos ægrotos, atque ſanarent. Et hic modus quem ſcire avebas. POL. Mirificè certe omnia: at ne ulla in re mox hæſitem, ſcire amplius opto: Daturne unicuique, ut pro ſuo jure affectis opituletur hominum corporibus? ROB. Datur viris æque corporis, ut animi longè integerrimis. aliis verò ſi auſi fuerint, fraudi eſt. Sic Lucas tradit, olim malo fuiſſe nonnullis apud Iudæos, ſcribens: Tentaverunt quidam de circumeuntibus Iudæis exorciſtis, invocare ſuper eos qui habebant ſpiritus malos, nomen Domini IESV, dicentes: Adjuro vos per IESVM, quem Paulus prædicat. Erant autem quidam filii Scevæ Iudæi principis ſacerdotum ſeptem,

prem, qui hoc faciebant. Reſpondens autem ſpiritus malus, dixit eis: IESVM novi, & Paulum ſcio, vos autem qui eſtis? Et inſiliens in eos homo in quo erat dæmonium malum, invaluit contra eos, ita ut nudi & vulnerati effugerent de domo illa. Sed audi Chriſtum ipſum de ea re apud Matthæum docentem: Multi dicent mihi in illo die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, dæmonia ejecimus, virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Nunquam novi vos. POL. Cur iis talis datur facultas? ROB. Illud tibi eò loci divus explanat Hieronymus, inquiens: Prophetare, virtutes facere, & dæmonia ejicere, interdum non ejus meriti eſt, qui operatur, ſed vel invocatione nominis Chriſti hoc agit, vel ob condemnationem eorum qui invocant, & utilitatem eorum qui vident & audiunt, conceditur: ut licet alii diſpiciant ejuſmodi ſigna facientes, tamen Deum honorent, per cujus nomen tanta edantur miracula. POL. Sunt hæc quidem magna, ad terrendos mortales, ne quid rei habeant cum cacodæmonibus: quocirca ut ejuſmodi noxiæ umbræ minore negotio à nobis caveantur, ad prima redire libet. Itaque mi chariſſime Roberte, dicas, te amabo: Fallebantne ſemper, an unquam ipſi fallebantur dæmones? ROB. Bone Deus quam feſtinas, imò atque adeò (bona tua venia dixerim) infeſtas, urges, perinde quaſi jam dies nos deficiat, quum Sol nondum præcipitet, & me tamen præcipitem agere velle videris, Dæmonum fallacias tibi antea me patefeciſſe putabam: ſed quia hæſitare videris, accipe eorum commentum unum ex ſexcentis, inauditæ fraudis plenum. Romæ, teſte Livio, libro ab Vrbe cond. ſecundo, ita uſuvenit, ut ludi Circenſes eo ipſo die facti ſint, quo bene manè ſervus quidam à patrefamiliâs cæſus eſt. Quare ſtatim pòſt cuidam Atinio plebeio homini ſomnium fuit, quo à Iove monitus fertur, ut Conſulibus ejus nomine diceret, ludos quamprimum eſſe inſtaurandos. Is pro-

propterea quod ſuis dictis fidem minimè habitum iri ſuſpicabatur, tacuit: qui paucis poſt diebus filium amiſit: cui deinde ob mortem filii in mœrore jacenti, in ſomniis illa eadem imago viſa eſt interrogare, ſatne magnam haberet ſpreti numinis pœnam, ac jam mortem intentare, niſi mandata properè exequeretur. Ille tamen contabatur, quum ſubitò eſt tanta affectus debilitate, ut ſtare non poſſet: tum amicorum conſilio permotus, ad Conſules lectica defertur, ac ad patres delatus, narravit ſomnium. Quo facto, domum ſuis pedibus rediiſſe dicitur. Ecce dæmonum flagitium. Eorum aliquis præſentiens Atinium amiſſurum filium, atq; mox captum membris convaliturum, ei in inſomniis adfuit, quo ſic Romanum populum in religione maximè omnium delirantem, majoribus circumfunderet tenebris. Item audito Origenem, qui ſuper Numeros, homilia XVI. breviter cunctas ipſorum dæmonum nefarias artes prodit, inquiens: Hæc ergo omnia, id eſt, ſive auguratio, ſive extiſpicium, ſive quælibet immolatio, ſive etiam ſortitio, aut quicunque motus avium, vel pecudum, & inſpectio quæcunque fibrarum, ut aliquid de futuris videantur oſtendere, operatione dæmonum fieri non dubito, dirigentium vel avium, vel pecudum, vel fibrarum motus, aut ſortium, ſecundum ea ſigna, quæ docuerint iidem dæmones obſervari ab eis, quibus artis hujus ſcientiam tradiderint. POL. Ars ergo augurandi, dæmonum inventum eſt? ROB. Eſt utique. POL. Atqui hoc non ſentit Hetruria, quæ illud cuidam Tagi apud ſe, ſubitò ex terra nato, aſſignat: id quod à me libro de Inventoribus rerum primo eſt explicatum dilucidè. ROB. Verum dicis: dilucet eam eſſe fabulam. Sic ex lapidibus homines factos tradunt. Vergilius:

---Quo tempore primùm
Deucalion vacuum lapides jactavit in orbem,
Unde homines nati,

Nam ante Tagem, per Moſen lege exceptum eſt,
ne

ne quis ſe ad hujuſmodi maleficas artes applicaret, ita in Levitico mandantem: Non divinabitis, neque augurabimini, neque adjungemini ad incantatores. Et in Deuteronomio: Si introieris in terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, non diſcas facere ſecundum abominationes gentium illarum, neque divinans divinatione, neque ſortiens ſortibus, neque maleficus, neque incantator, neque portentorum inſpector. POL. Iſta omnia ſi Deus abhorret, non videtur mihi providentia futurorum rectè appellari divinatio, quæ, ut Grammatici definiunt, fit à divino verbo, quod eſt auguror; quia Dei proprium eſt, futura prædicere: nam à divo, quod divinum ſignificat, divino verbo, deducitur. ROB. Perinde ego mediusfidius in hac re tecum bellè conſentio, atque cum Origene, qui homilia quam paulo antè recitavimus, ſuper Numeros, hanc divinandi, ut ita dicam, delirationem, per antiphraſim divinationem dictam exiſtimat. Et divus Hieronymus in Commentariis in Micheam, capite 3, ait, divinationem apud ſacros auctores nunquam in bonam accipi partem, quòd in ea nihil divinitatis, ſed plurimum bonarum mentium diſperditionis inſit, niſi caveatur. POL. Vſque adeò cavendam ducis iſtam artem? ROB. Imò nihil magis: quando dæmones non aliis armis nos circumſident, oppugnant, urgent, quo tandem victos perdant. POL. Perdant? utinam non magis noſtræ affectiones damno eſſent. ROB. Affectus, ſi volumus uti ratione nobis divinitus data, facilè moderabimur, quum illi nos vigilantes divexare ſoleant: at iſti perverſi ſpiritus non item, qui homines alto ſomno ſopitos fraudulenter aggrediuntur. POL. Rem in omni memoria hominum inauditam narras. ROB. Sic arbitrare? ſed tibi credibilis fiet, ut opinor. Nos enim quum onuſti cibo & vino ad quietem imus, ſolemus ſomniare, ac ſomniando plurimum confuſa perturbataque cernere. Quo viſo, poſtquam noſmet collegimus, quum

quum interdum perterreamur, ecce tibi ſubitò, dæmonum impulſu, illud haud pro nihilo habendum rati, non ſomnii cauſam, ſed eventum ſtultiſſimè quærimus. Nonne perfidioſæ ſunt ejuſmodi inſidiæ, & perpetuum certamen, quum per iſtos animorum noſtrorum hoſtes, non liceat etiam noctu quieſcere? POL. Acutè pariter atque copioſe dixiſti: ſed in mea permaneo ſententia, longè majus nobis bellum adverſus affectiones, quàm cum ſpiritibus eſſe, quod ii foris malum machinentur, at illæ intus continenter inſidientur, quemadmodum in noſtro in Dominicam precem commentariolo perſpicuè docuimus. ROB. Tibi non adſtipulatur Apoſtolus Paulus, qui aliud atque tu cenſes edocet, ita ad Epheſios ſcribens, Induite omnia arma Dei, ut poſſitis ſtare contra verſutias diaboli: quoniam non eſt nobis colluctatio adverſus ſanguinem & carnem, ſed adverſus principatus, adverſus poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum harum, adverſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. POL. Adverſus poteſtates, inquit Paulus? Ecquid ſibi vult hic? habentne dæmones poteſtatem nocendi? ROBERT. Habent. POL. A quo? ROB. A ſuo principe diabolo. POL. Secus atque tu, ait ipſe Apoſtolus alibi: Non eſt poteſtas niſi à Deo. ROB. Longius quàm ſcitu opus eſt procedis, altiuſque rerum cauſas ſic quæritando aſcendis, quàm ut nos humi ſtrati poſſimus ſuſpicere. Sed ad rogatum tuum illud ſatis ſit, ut nos aliud quidem vas ad honorem, aliud verò ad ignominiam uſurpamus, ita dæmones iſti poſtremò facti ſunt omnium ſcelerum vaſa, qui teſte divo Hieronymo, talia officia ſortiti ſunt, ut eſſent rectores tenebrarum, quod eſſe lucis principes noluerint: ac ſic ex voluntate, alii ad alias artes bonas, malaſve ſeſe applicarunt. POL. Salſiſſimè equidem: cæterùm non committam, ut tibi cauſam deviandi aliquam dem: ergo ad prima revertamur. Satis accuratè paulò antè docuiſti, quemadmodum dæmones fallant: nunc reſtat, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

conſequens eſſe videtur, ut à te expectem, quomodo fallantur, quum ratione ſuperæ mobilitatis, id eſt, aërei corporis, uti nuper dixiſti, tam acutè præſentiant, ut decipi vix poſſe exiſtimentur. ROB. Non te fraudabo tam juſta expectatione. Haud ſemper, auctore divo Auguſtino, ita cadunt res, ut à dæmonibus prævidentur, quod ſummi rectoris orbis conſiliarii non ſunt. Cujus rei exemplum ſit hoc expoſitum. Quum imperator jubet moveri caſtra, omnes milites de itione cogitant, eamque futuram præſentiunt: & tamen ſæpenumero accidit, ut non ſequatur, imperatore eodem temporis momento, ex cauſa mutato conſilio, aliter jubente. Verbi cauſa: Cùm populus Hebræus, duce Moſe, ex Ægypto in patriam rediens, iter per loca inculta faceret, jam tum ſagaces ſpiritus potuêre juxta prænoſcere atque prædicere, eum populum modis omnibus fame ſuffocatum iri: cùm repentè Deus pro ſua benignitate ſuppeditavit cibum, quem mannam vocant. POL. Non omnia igitur illi dii gentium ſciunt, quum eos providentiæ divinæ conſilia crebrò fugiant. Sed redde mihi, an alio fallantur modo. ROB. Faciam Polydore ut vis, ſi modo mihi in mentem venerit, multijugum illorum delyramentorum. Solent item dæmones in præſenſionibus naturalibus hallucinari. Exempli cauſa, recitata ſit hæc hiſtoria. Quum Ezechias Rex Iuda graviter ægrotaret, & Deus juſſiſſet Eſaiæ prophetæ, ut ei ſuis verbis mortem nunciaret: jam tum perinde dæmones ut medici divinare poterant, ita futurum, ut ille ex morbo minimè convaleſceret: quum tamen ecce Deus precibus placatus, tantum abfuit ut regem obire mortem permiſerit, ut etiam in aliquot annos ſervarit. Falluntur præterea, cum gubernatoribus navium, ubi ex improviſo venti validè flantes deponunt. Ita Servatorem ſedaſſe tempeſtatem, legimus apud Lucam, ſcribentem: At ille ſurgens increpuit ventum, & tempeſtatem aquæ, & ceſſavit, & facta eſt tranquillitas. Item cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

cum agricolis quoque circumſcribuntur, decipiunturque, ubi nutu Dei, contra atque ſigna naturalia ſignificant, ſubitò fit temporis immutatio: qualem Ioſephus libro Antiquitatis Iudaicæ decimooctavo accidiſſe tradit in Iudæa, ubi quum propter ſiccitatem jam fruges deſperarentur, præter omnium opinionem pluere cœpit, eo ipſo die, quum ſumma bene mane ſerenitas extiterit, duraveritque eatenus, quoad pluvia divinitus manarit. Pol. Sed ne plura nunc, quia jam cœnandi hora penè obrepſit: quamvis pervellem, ut breviter de variis divinandi modis generatim diceremus, quò tandem tota divinatio pertractata videretur. Rob. Ponis tu modos in divinandi amentia? Pol. Amentiam vocas divinandi artem? Rob. Etiam. quid enim inſanius potuit hominum mentibus aſpergi, quàm ut ſtudio quærendi futura, per nefarias artes, tenerentur? quum præſertim illud ex uſu noſtro non eſſet, ſi Stoicis credimus, qui omnia fato fieri dicunt. Si enim ſciremus futura mala, quæ nullo conſilio vitari poſſunt, jam antè nos metu cruciando, omnis ſuperioris vitæ fructum perderemus: Sin verò bona prævideremus, totum illud expectationis tempus grave nobis foret: & quum evenirent, minus multo grata exiſterent. Atque ſic ignoratio futurorum utilior eſt, quàm ſcientia, quum iſtud nobis modis omnibus negatum ſit. Quare Plato in Timæo ſentit, divinationem à Deo datam hominibus errore mentis duntaxat affectis: & id quidem meo judicio, rectè: vultque prudentis eſſe, ea poſtea interpretari, quæ ab ingenio ita furente prædicta eſſent. Igitur in divinatione, uti diximus, nullus poteſt eſſe modus, ſed potius mentis error. Pol. Perbellè argumentaris: ea de re non erit diſſenſio, de qua proximo libro mox plura: quanquam Ariſtoteles in eo libello, quem de Divinatione per ſomnium ſcripſit, ſapientis, non item inſani eſſe divinare, probat. tu pergas, oro. Rob. Principes devotorum ſectæ habentur, quos magicæ artis peritos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ritos appellant: ii ſeſe à primo dæmonum amicitiæ dant, devoventque: quare freti, eos conſulunt, devocant, mortuos interrogant, umbras excitant, qui necromantes dicuntur. Sunt & alii id genus malefici artifices, pariſque flagitii affines, qui vocantur chiromantes, quòd ex linearum quæ in manibus ſunt inſpectione divinent: qui hydromantes, quòd ex aqua: qui geomantes, quòd ex terra, ſeu figuris in terra deſcriptis: qui pyromantes, quòd per ignem: & qui aëromantes, quod per aërem, id eſt, per avium volatus, aut procellas. POL. Bene profectò res ſe habet, propterea quod ars iſthæc in primis lege vetita, jampridem apud noſtros obſoleverit. ROB. Credin' tu obſoleviſſe? imò nimis etiam nunc viget: viget autem apud ſtultos, quibus tanta ineſt animo inſulſitas ac inſcitia, ut facilè credant iſtis nebulonibus poſt homines natos peſſimis, qui bonam ætatis partem in ejuſmodi maleficii ſuperſtitioniſque nebulis verſati, quæſtus faciendi cauſa, uni omnia ejus occulta depromere conantur: alteri proſperitatem, alii divitias honoreſque futuros mendaciter promittunt, atque ſexcentas in credulos fallacias intendunt. Nam quotam putas quamque rem evenire, prædictam ab iſtis? & tamen ſunt qui arti fidem habeant, & præſertim infelices. ut multo infeliciſſimi ſint, qui quum amiſerint aliquid, ut de aliis taceamus caſibus, nihil potius agendum putent, quàm hoſce adire necromantes, & furem indicari, ſperantes dare eis pecuniam, quo ſic deluſi damnum ſuo damno addant. Illi enim callidi impoſtores, poſtquam intellexerunt quas bonis nudatis ſuſpiciones injiciant, ad quoſque crimen pertinere opinentur, tum ad artem redeunt, ſuos dæmones conſulunt: & demum ut fraudulentiſſimi, neminem unum hominem indicantes, tantum ſuſpiciones injectas confirmant. Tum miſeri confirmata opinione, domum advolant, omnia revolvunt, examinant, huc iſthuc concurrunt. At ſi fortè indicium aliquod fiat, furve

in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

in manus incidat, id totum non Deo injuriarum noſtrarum vindici, neque ſuæ diligentiæ, ſed arti duntaxat tam ſtultiſſime quam vaniſſime aſſignant, acceptumque referunt: quæ etſi omni tempore, non modo aliis, ſed ipſis artificibus inventa eſt vana & inutilis, quum homines malefici in primis egeſtate perpetua premantur. POL. Recte ſane admones cavenda ſapienter: cæterum reliqua perſequere, quam breviſſime potes. ROB. Erant qui ſecundum artem animalium fibras, qui cantus, guſtus, volatus avium notarent: qui terræ motus, fulminaque obſervarent: qui duce natura, ſomnia interpretarentur: qui denique ex oraculis vaticinarentur. Iſti vates reſponſa dabant, edocti vocibus dæmonum, qui eas varias, confuſas, obſcuras & incertas, de ſimulacris, circa quæ verſabantur, tanto artificio edebant, ut quomodocunque exitus rei caderet, is certe prædictus videretur. POL. Verè ac probè explicuiſti, quæ à te expectaram. cætera in proximum ſermonem noſtrum reſervanda puto. Ac ita cœnatum eamus. ROB. Fiat quod jubes.

POLY-

POLYDORI VERGILII VRBINATIS DIALOGI DE PRODIGIIS, LIBER II.

POLYDORUS.

Facta jam re divina, ſumptoque jentaculo, viſne ſub hac vite, noſtri hortuli obumbratrice, ſermoni reliquo operam demus, ſedentes? Rob. Quid ni? nam ad te ea de cauſa diverti, ut quæ ad quietem animi, delectationemque quæruntur, in iis acquieſcerem. Et quia mihi in præſentia, cura pariter ac negotio vacanti nihil jucundius eſſe poteſt, quam de ejuſmodi rebus tecum conferre, quod heſterno die informavimus de prodigiis, opus libentiſſime abſolvendum curabo. Sed ei nihil antevertas rogo: nam heri mirandum in modum, rem extraxiſti, ſic, ut minus per tuas multiplices quæſtiunculas licitum fuerit, ad umbilicum, uti dicitur, perducere. Pol. Faciam porro quod cupis, ſi prius tamen unum quæſivero, quod omnino noſtræ diſputationis caput eſt, quomodo quis poſſit internoſcere præſenſiones, viſioneſque. Rob. Ego ſanè ſic fore animo cernebam, velle te more tuo, novis argumentationibus noſtrum ſermonem plus nimio

nimio morari, interponendo quod minus aliquando ad rem noſtram conveniat. POL. Nihil inſtitutum ſermonem moror, nec ei quicquam interpono: quandoquidem conſentaneum eſt, ut prius aliquantiſper concionemur quàm nos in viam narrandi prodigia demus. ROB. Noſco te intus & in cute, ut ajunt. Si ſemel in diſceptationis campum me traxeris, neceſſe habebo tecum diu obluctari, adeò lepidè ac ſagaciter ſcis cauſas inveſtigare, quamobrem in certamine quempiam retineas. Quare, amabo te, agito partes tuas: incipe, atque perge recta via exponere ſpeciatim id quod ad rem noſtram pertinet. POL. Id quantum conniti animo, quantum labore potuero, ſedulo facere inſtituam. Quum diſputando ad ſomniorum viſiones veniendum ſit, quæ nobis aut per quietem, aut per merum, aut per inſaniam, ſunt, in animo eſt quærere, quæ tam probari poſſint vera viſa, quam falſa refelli? Propterea primum omnium oportet ponere regulam veri & falſi, ſi utriuſque notionem ullam habere velimus, qua diſtingui poſſint, quæ à Deo miſſa, quæ in ſomniis videantur, quæque oraculis, auſpiciis & extis inania declarentur. ROB. Eſt quiſquam, qui hujuſce rei poſſit quærere veritatem? POL. Ego à te adjutus: & hæc mihi cauſa eſt, quare te audiam libentius, ſi tibi potior cauſa non ſit, cur recuſes. ROB. A me ad veritatem indagandam, quam natura, ut ſcitè ait Democritus, in profundo penitus abſtruxit, auxilium expectas? Moriar, ſi ambo id ullis ingenii facultatibus exequi poſſumus: de hac enim una re philoſophi antiquiſſimi inter ſe ſummopere diſſentiunt: theologi vero noſtri maximè laborant, anguntur, ſudant. Illi etenim ſic argumenta ſua concludunt: Eorum quæ videntur, alia vera ſunt, alia falſa: & quod falſum, id percipi non poteſt: quod autem verum viſum eſt, id omne tale eſt, ut ejuſmodi etiam falſum poſſit videri: & quæ viſa ſunt ejuſmodi, ut in iis nihil interſit,

non

non poſſe accidere, ut eorum aliqua percipi poſſint, alia non poſſint. Quibus omnibus rationibus volunt efficere, quæ viſa ſint veris adjuncta, eſſe falſa, quæ à veris nihil differant: & denique talia eſſe, ut non poſſit ingenii acies ea comprehendere. Hanc autem definitionem Cicero in Academicis quæſtionibus facilè refellit, convincitque auctores, ita reſpondens: Qualis eſt iſtorum oratio, qui omnia non tam eſſe, quàm videri volunt? Maximè autem convincuntur, quum hæc duo pro congruentibus ſumunt, tam vehementer repugnantia. Primum, eſſe quædam falſa viſa: quod quum volunt, declarant quædam eſſe vera. Deinde inter falſa viſa & vera nihil intereſſe. At primùm ſumpſeras, tanquam intereſſet: ita priori poſterius, poſteriori ſuperius conjungitur. Sic Cicero argumentatus concludit, ad viſa diſcernenda opus eſſe perſpicuitate & diligentia: quando perſpicuitas eam habet vim, ut ipſa per ſe, ea quæ ſint, nobis, ita ut ſunt, indicet: diligentia vero facit, ut firmius in perſpicuis maneamus, ſine qua, præſtigiis quaſi quibuſdam obcæcati, actique, facile ab iis quæ clara ſunt, depelli poſſumus. Verbi gratia: Solet quis in vigilia ſibi aliquid fingere, ac longa cogitatione depingere: qui ſimul ac ſe ipſe commovit, atque ad ſe revocavit, ſentit quid interſit inter vera & inania, ſi perſpicuitatis diligentiam adhibeat. Itidem faciet, ſi eadem in ſomno extiterint. POL. De veris & falſis viſis, infra ſuo loco commodùm diſputare poterimus. nunc autem omnes noſtræ diſputationis nervos contendere nos debere exiſtimo, quo diſcutiamus, quomodo divinæ prænotiones internoſci queant, ut ne veri cognitio per dæmonum fallacias conturbetur: quia ſatis conſtat, tam communitatem eſſe naturalibus præſenſionibus cum divinis: quam ſuperſtitioſis cum curioſis. ROB. Vbi eſt communitas veri cum falſo, ibi nullum erit judicium: quoniam proprium in communi ſigno notari non poteſt. Atque ut videre videor, perdifficiliter id quod agis, planum fiet.

fiet. Pol. Imò nullo fiet negotio: nam uno vel altero modo, aut quod quærimus, probabile exiſtet: aut ſaltem notam aliquam veritatis habebimus, ſi modo libuerit ingenium, quod tibi longe ſagaciſſimum eſt, intendere. Rob. Quid multa? intendam ſedulo. Sed heus tu, noli mihi proponere viſiones amentium. quatenus enim hæc nobis pertractanda ſint, perquam diligenter videndum eſt, ut ne cum inſanis inſanire videamur. Polyd. Phreneticorum, ebrioſorumve monſtra abhorres? Rob. Abhorreo inquam, ſimulque audire, nedum referre pudet: quot etenim ſomnorinas, ut Varronis verbo utar, imagines affantur? & præſertim illi, qui quo magis delyrant, eo frequentiora cum diis colloquia habere ſe aut fingunt, aut credunt. Credunt autem complures, & maximè omnium monachi noſtri, viri ſimpliciores apertioresque: quorum nonnulli, ut ſæpe accidit in tanto devotorum grege, cum tædio vitæ, quam artibus vacuam degunt, tum pœnitentia votorum, quæ ferme à pueris inconſideratè fecerint, affecti, ſui conſolandi gratia, ſeſe ad danda reſponſa accommodant, & nunc amicorum nomine de nuptiis faciendis, nunc de habendo itinere, nunc de bello gerendo, de mortuorum ſtatu, de vivorum futura felicitate, de ovis gallinæ ſubjiciendis, de ovium partu, ac ſubitis rerum mutationibus, deos conſulunt, qui dæmonum præſtigiis obcæcati noctu in cœlum rapiuntur, cœlites adeunt, reſponſa reportant, & nomine ſanctitatis elati, ſua viſa amicis patefaciunt, id quod ſummæ levitatis, atque erroris indicium eſt. Iſta ergo, & iſtiuſmodi vanitatis plena, noſtrum quæſo, non impediant ſermonem, quem in multum jam diem produximus. Pol. Ioculatoria hæc, quæ inter ſermocinandum nos paulo ante labore atque itinere diſputationis defeſſos, juxta delectare atque recreare poſſunt, miſſa facienda judicas? Rob. Sic ſanè. Nam non eſt ponendum tempus in hoc joci genere, quod nequaquam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

quam facetum, ſed flagitioſum duco: quando non parum multi etiam nunc imprudentes ſe in dæmonum laqueos præcipites agunt, arbitrantes à diis præcepta accipere, quæ à malo genio habent. Quid quod mulierculæ quoque noſtræ, præſertim monachæ, more ſuo ſemper credulæ, non verecundantur ſe interdum fatidicas profiteri, quum miſeræ ab iſtis dæmonibus circumventæ, non animadvertant fraudem? Et quia labi, errare, falli, tam turpe eſt, quam pernicioſum, non eſt quod proſequamur viſionis ejuſmodi vatum, qui plane mente capti, nihil certi præſentiunt: quod infra ſatis conſtabit. POL. Tute proinde conſtituas regulam, ne noſtra fluctuet diſputatio. ROB. Faciam. Quinque ſomnii ſpecies, teſte Macrobio, ſunt, id eſt, inſomnium, quod accidit, quum cura ſtudiumve cujuſpiam rei, quod vigilantem tenuerat, mox dormientem invadit: quia, ut ait Cicero de ſomnio Scipionis, fit ſæpe ferè, ut cogitationes ſermoneſque noſtri pariant aliquid in ſomno tale, quale vigilantes cogitaverimus, locutiquè ſimus. Altera ſomnium, quod eſt figuris tectum, ita ut ſine interprete, qui artem calleat, intelligi non poſſit. Tertia phantaſma, quum quis ſemiſomnis videt in ſe formas varias latè vagantes irruere. Quarta oraculum, quum per ſomnium perſona gravis, aut Deus ipſe quicquam futurum eſſe ſive uti bonum faciendum, malumve declinandum denuntiat. Quinta viſio, cùm id perinde evenit, ut cernere viſi ſumus. Cæterùm nos, ut hactenus fecimus, iſta omnia commodè modò viſiones, quas Græci (teſte Quintiliano) phantaſias vocant, per quas rerum abſentium imagines animo præſentantur: aut viſa, quæ noctu pariter atque interdiu accidunt, appellabimus. POL. Diſtinctio viſionum, ac concluſio, item ſermonum lex mirificè placet: itaque reliquum eſt, ut de modo tractetur, quo vera viſio à falſa diſcerni poſſit. ROB. Id paucis explicabo: vera enim viſio eſt, quæ nihil in ſe falſi:

falſa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

falſa vero, quæ veri habet in ſe nihil. POL. Bella ſanè concluſio, vel potius jocatio. ROB. Qui malum videor tibi nugari, ſi quod rogas, tibi reſpondeo? POL. Aliud rogo reſponſum. Quomodo id verum, falſumve elucebit? quomodo conſtabit mihi, id quod prædicitur, an à Deo, qui verax eſt, ac idcirco, ut Plato de Republica ait, haud quemquam per viſiones, ſeu ſigna decipit: vel à diabolo, qui eſt mendax, proficiſcatur? ROB. Non facilè utique conſtabit. opus nempe eſt divina ope, ut qui ejus rei intelligentiam habeat. Sic Origenes homilia tertia in Exodum teſtatur, inquiens: Vide quid ſcriptum ſit de Iuda, quomodo referatur: Quia introivit in illum ſatanas, & quia miſit in cor ejus diabolus, ut traderet Dominum. Ipſe ergo aperuit os ejus, ut loqueretur cum principibus, & phariſæis, quomodo eum traderet, accepta pecunia. Vnde mihi videtur non eſſe parvæ gratiæ, intelligere os quod aperiat Deus, & intelligere os quod aperiat diabolus. Non eſt ſine ſancti ſpiritus gratia, hujuſmodi os & verba diſcernere. Hæc ille. Hinc extiterunt prophetæ Dei veri nuntii, qui futura prædixerint: nam futura quæ prænorant (aliter enim prophetia nominanda non eſt) prædicebant à Deo edocti: id quod affirmat Apoſtolus Petrus epiſtola ſecunda, ſcribens: Si illud prius noveritis, quòd omnis prophetica ſcriptura non ſit privatæ interpretationis. Non enim voluntate hominis allata eſt olim prophetia, ſed à ſpiritu ſancto impulſi, locuti ſunt ſancti Dei homines. POL. Si te audiremus, jam equidem palam foret, prophetas ſemper vera dicere: at alios non item, quum affirmes iſtud nomen illis tantum convenire, quod non eſt verum. nam in Numeris Balaam, & apud Cretenſes Iovis ſacerdotes ſunt prophetæ appellati, quales, teſte Feſto, erant vel fanorum antiſtites, oraculorumque interpretes. Item divus Ambroſius in primam Pauli ad Corinthios epiſtolam, ait, alienorum ſcriptorum interpretes prophetas vocitari. Ita

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

etiam Plato in Timæo vaticiniorum interpretes prophetas appellat, qui ſæpe labi, erraréque poſſunt. Ergo non omnis propheta verus eſt. ROB. Quid pugnas? tibi aſſentior: ſed dico alium eſſe prophetam, qui intelligat quod prædicit: alium prophetam falſum, qui fallatur, quòd non intelligat quod denuntiat. Talis fuit propheta Saul Rex Iudæorum, talis Cajephas, talis Balaam: auctor Ambroſius. POL. Sed ad prima revertamur. Inquis prophetas à Deo Optim. Maxim. edoceri ea quæ fantur, & noſſe quæ predicũnt: ecquid igitur ſigni dat Deus, quo propheta intelligat ſe ab eo prædicenda moneri? ROB. Audi, hoc loco permultum proficiemus, illud philoſophando demonſtrare, quemadmodum fiat, ut prophetæ ad prædicendum inſtituantur: nam Ioannes Scotus, & Thomas Aquinas inter ſe non conſentiunt, an ſolus Deus, vel ejus miniſtri ſpiritus, per intelligibiles ſpecies, humanis mentibus propheticas revelationes infundant. POL. Quid iſtuc ad rem noſtram? an quærendum putas de officio Dei, & quid per ſe, ſeu alios, præſtare debeat: perinde quaſi aut procul ſit, aut alienæ opis ad ſuum negotium agendum egeat? Nolo inquam audire. ROB. Quid ita? POL. Quia video, video futurum, ut ejuſmodi ſophiſticis ſubtilitatibus, à quibus nequis te abſtinere, confeſtim me in brevia & Syrtes urgeas. ROB. O fortem, & non fortem bellatorem: à me multa poſcis, & quum ad rem venio, tu, ſi ea frigidiſſima ſit, cales, ſi ferventiſſima, friges. Audias cætera, quæſo, poſtquam de prophetis ſermo factus eſt. Non uno ſe modo veritas prophetica hominum mentibus inſinuat, ſed vario. Aut enim viſio menti imprimitur: ita David Chriſti myſteria perſpexit: aut per viſum, auditumve, ſigna rerum futurarum eduntur: ſic Moſes audivit multa futura, ſic Daniel vidit in pariete ſcripturam. aut denique per imaginationem figuræ objiciuntur: ita Hieremias aſpexit ſuccenſam ollam. At iſte imaginarius modus multiplex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

tiplex eſt, quippe aut per quietem, aut per vigiliam, monſtrantur rerum imagines aliquid portendentes: aut per verba, vel ſigna exteriora, quorum auctor ſæpe cernitur, aliquando non cernitur. Ita Apoſtoli, Petrus, Iacobus, & Ioannes, viderunt in monte, uti Marcus Euangeliſta perhibet, Heliam & Moſen cum Chriſto colloquentes, ac audierunt vocem ſuperne editam: Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. Ad hunc quoque modum Eſaias teſtatur vidiſſe ſe Dominum ſedentem ſuper ſolium, & audiviſſe vocem Domini dicentis: Quem mittam? Hic vocis auctorem vidit, illi nequaquam. Atque ita perſona loquentis modo in aperto, modo in occulto eſt. Cæterum amplius decem modos narrarem, ſi vellem repetere minutatim, quæ à nonnullis magis ſuperſtitioſe quam commode aut utiliter traduntur. POL. Mitte omnino plura dicere: iis ego tribus contentus modis, haud ſcio quid ad illos addi poſſit, qui facile omnem prophetiæ immiſſionem complectuntur. Sed age, tandem aliquando de veris ejus immiſſionis ſignis doce. ROB. Lumen appellant id, quod indicio eſt, aliquid mortalibus prædicendum à Deo prophetis inſpirari: quod dum præcepta accipiunt, divino quodam lumine intrinſecus ſic illuſtrentur, ut nil umbræ, nil ambiguitatis, nil dubitationis, nil erroris in eis ſit: quippe qui tunc plus ſapiant, plus cernant, plus ſentiant, ac plus animis vigeant. Contra, ſi quicquam à malo dæmone auribus inſtilletur, etiam lætum, ferunt non eandem ineſſe ſenſibus rei perſpicientiam, aut animi alacritatem, verùm potius gravitatem, tarditatemque & gaudio quod quiſquam ob nuntium rei jucundæ gaviſus eſſet, ſtatim poſt intercedere triſtimoniam. Sed quid multa? forſitan per lumen veræ prophetiæ indicium fieri volunt, quia ſine illo perrarò ſint viſiones. Ita Moſes, duce rubi flamma, ad colloquium Dei acceſſit: ita in Apoſtolo Petro, ut in Actis eſt, quum in carcere eſſet, noctu repente circumfuſo luce non mediocri,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

viſum accidit, quo ſalutis admonitus eſt: & Paulus interdiu perfuſus lumine, audivit vocem de cœlo, qua ductus eſt ex tenebris, ad veram lucem. POL. Perinde me dii ament, ut tu omnia peracute, perſalſe tractaſti, egiſti, docuiſti: ſed iſtud luminis ſignum haud facile quiſquam certum ſcire, ſeu certo metiri diſcrimine poteſt, præter eum cui viſum objectum ſit: quare profer, ſi quid aliud habeas, quod æquè ab omnibus internoſci queat. ROBERT. Quid hoc neceſſe eſt? POL. Valde equidem, quoniam non habeo adhuc regulam, ut tales viſiones veras judicem. ROB. Tantum, quantum poſſumus, quantum mediocri ingenio, quantum mediocri cura & ſtudio valemus, faciemus tibi ſatis, opinor: ſed ita exiſtimes, tibi poſthac non licere tranſverſum digitum diſcedere ab hac regula, quam tantopere poſtulas. POL. Ob id ipſum te rogo, ut non amplius de re tanta hæſitem. ROB. Antea dixi, lumen eſſe indicium prophetiæ veræ, ſecundum quorundam ſententiam, nunc nobis illud interpretari libet verbum Dei. unde in Pſal. 118. canitur: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. & Chriſtus apud Ioannem: Ego ſum lux mundi. Iſtam igitur lucernam & lucem, hoc eſt, verbum Dei, quum videris præferri, pro certo habeas, ſigna veræ prophetiæ ſtatim pòſt ſequutura: quia Deus primùm loquitur, poſtea, ut credamus, ſigna addit. Marcus Euangeliſta de Apoſtolis: Illi verò egreſſi prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & ſermonem confirmante per ſigna ſubſequentia. Ac ita ſigna prophetiæ ſine verbo, nunquam dari ſcito. POL. Scio certè, te nec non meo aliquantum aberrare propoſito, rem tametſi acutè concludis. ROB. Aberrare eum ais, qui in rectam viam pedem retulerit? Tu in errore, ne dicam in vitio, es, qui non intellexiſſe videris, me hactenus aliorum ſententias de internotione viſionum perſequutum: nunc autem meam dicere, ut magis certam. POL. Probè dicis, fui in errore, & tu in vitio, quandoquidem jam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

jam bonam diei partem dedimus longo certamini: quum tu, ut video, nondum edideris ſignum, quod noſcam; id quod à principio pugnæ fieri ſolet. Sed factum bene, abundamus enim otio, ita ut commodum de ſigno rurſus agere poſſimus. quod ego, uti pugnax, à te noſtri ſermonis duce expecto: expecto autem, ut intelligam, quid ſit ipſum ſignum, de quo tantopere hoc loco agimus. ROB. Habebis id quidem: ut enim heri feci, non me ita interpellabis, quin ad noſtra naviter revertar: ſed modicè agas, precor, ut ne tricari potius, quàm diſputare videamur. Signa divina ſunt teſtimonia verbi Dei, quæ per miracula corroborantur: de quibus Apoſtolus meminit, ad Hebræos ſcribens: Quomodò nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem? quæ quum primùm enarrari cœperit per ipſum Dominum, ab iis qui audierant in nos confirmata fuit, atteſtante Deo, & ſignis & prodigiis ſimul, variiſque virtutibus, & Spiritus S. diſtributionibus, juxta ipſius voluntatem. Hinc igitur cognoſcere licet, in viſionibus, quas divinas cenſemus, oportere ineſſe verbum Dei, id eſt de ſalute animæ agi, & ſecundum verbum illud plurimum ſigna ſequi. Et hæ ſunt viſiones, quæ contigerint in Moſe, Petro & Paulo: quorum exempli cauſa nuper mentionem fecimus, qui dono ſancti ſpiritus, ac pietate & innocentia muniti, de verbo Dei vaticinati ſunt. At viſiones dæmonum ſine verbo, ſine ſignis, ab illis expectato, qui multa vitæ ignavia, item ficta bonitate armati, de rebus humanis Deum futiliter, ſtolidè, leviter conſulunt: quibus quia ita merentur, dæmones reſponſa dant. POL. Iam teneo: ita omnia perſpicua feciſti, quid interſit inter viſiones, & quibus id ſignis internoſci queat. Sed hinc ſcrupulum injeciſti, qui me malè habet. ROB. Quid iſtud eſt? POL. Dicam. Tute heſterno ſermone oſtendiſti, malos homines interdum vera prædicere: illud exemplo Balaam probaſti. Ipſe ergo nunc quæro: Num illa dona, illa ſigna quibus

tam præclare docuiſti veros prophetas imbui, muniriique, fuerint data Sybyllis? quarum carminibus tam Lactantius Firmianus, quàm divus Auguſtinus, tradunt, multa prædicta fuiſſe, quæ ad noſtram pertinerent religionem: aut Balaam, Saul, & Cajephæ, peſſimis hominibus? quamvis futura, & illa quidem minime vana, effati ſint. ROB. Quid eſt, cur iſta de me quæras? qui omnino tantam rem me nulla facultate attingere, vel explanare poſſe confido: ſed nec facile ejus eſſe, qui reprehenſionem doctorum, aut prudentum vereatur. Quippe ſi talia certo ſcirem, profecto eſſem quaſi Apoſtolus Paulus, qui in tertium uſque cœlum raptus audiviſſe ſe ait, quæ fas non foret homini loqui. Quapropter ego ut homunculus unus è multis, non aſtringam meam fidem, qui quum probabilia conjectura ſequens, ultra quo progrediar, non habeam, te contentum volo divi Ambroſii in noſtra theologia probatiſſimi reſponſis, qui ea quæ percontaris & ſcire aves, ac cujuſmodi ſint, abunde exponit. Is itaque in commentariis in Epiſtolam Pauli ad Corint. primam, de Sibyllarum vaticiniorum ratione ſic ediſſerit: Eſt enim inter mundanos ſpiritus potior, unde ſolet conjecturis quæ mundi ſunt, divinare, quem Pythonem appellant. Hic eſt, qui per veriſimilia fallitur, & fallit: hic eſt, qui per Sibyllam locutus eſt. Et ſubjicit: Ad Dei gloriam prophetatur, ſicut dicit David propheta: Non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. Nam & Balaam prophetavit, quum propheta non eſſet, ſed hariolus. Et Cajephas prophetavit, non merito, ſed dignitate ordinis ſacerdotalis. Et Saul prophetavit quum jam inobedientiæ cauſa ſpiritu malo fuiſſet repletus: ſed propter Dei cauſam non poſſet comprehendere David, quem occidere volebat. Verum idem libro Epiſtolarum ſuarum ſexto, ad Chromatium, multo luculentius rationem ejuſmodi rei reddit, ita ſcribens: Sed nec augurator augurii in Iſraël, ſecundum legem Dei. Quomodo ergo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Balaam prohibitum ſe oraculo Dei dicit, nec vadat ad maledicendum populo Iſtaël? Et infert: Vnde iſti oraculum Dei, quod futura manifeſtavit, qui augur erat? Si oraculum Dei loquebatur, unde meritum divinæ aſpirationis aſſumpſerat? Sed non mireris infuſum auguri à Domino quod loqueretur, quando infuſum legis in Euangelio, etiam principi ſynagogæ, uni ex perſequentibus Chriſtum: Quia oportet unum hominem mori pro populo. In quo non prophetiæ meritum, ſed aſſertio veritatis eſt, quo perfidia non credentium vocibus ſuorum augurum redargueretur, Ideo Balaam ille Chaldæus adſcitur ad fidem, ut Chaldæorum ſuperſtitio conticeſceret. Non igitur confitentis meritum, ſed vocantis oraculum eſt, revelante Dei gratia. Hactenus Ambroſius. Pol. Perappoſite recitaſti iſta omnia, quibus jam ſatis conſtat, Dei nutu eos malos vates divinaſſe. Sed aliud intelligere cupio, an illi acceperint idem lumen, idem donum, atque veri prophetæ ſolebant? Rob. Quid ni? quum Ambroſius, ut tibi nuper expoſui, referat Balaam non expertem meriti divinæ inſpirationis. Cæterum id raro accidiſſe legimus, at ſyncere nunquam, quin fraus ex altera parte metuenda foret, id quod Ambroſius atteſtatur, ibidem dicens: Quid igitur contraxit offenſionis? niſi quia aliud loquebatur aliud machinabatur. Tentabatur ergo Balaam, non probabatur: erat enim plenus fallaciæ ac doli. Hæc ille. In eodem fuit vitio Cajephas, qui ut Chriſtum perderet, judicavit unum hominem, ſervandi populi cauſa, morte afficiendum. Polyd. Cuncta nimirum recte, ita ut pene ad exitum venerit omnis quæſtio. Veruntamen aliud à te percontabor. Antea dixiſti, Ambroſium affatim de Sibyllarum carminibus diſſerere: poſtea adduxiſti ejus teſtimonium, in quo tantum unius Sibyllæ mentio facta eſt, perinde quaſi ſola una Chriſti præconium cecinerit. Rob. Acriter nempe ſapis: animadvertiſti iſtud? Pol. At-

qui animadverti, & quid ſibi velit iſta tua tranſitio, dic ſodes, niſi moleſtum eſt. ROB. Audeo me poſſe tibi rem declarare, ſi memoria non defecerit; neque gravabor. Itaque hoc habeto cognitum, inter ſe auctores tam de nomine patriæ & numero Sibyllarum diſſentire, quam cujus carmina ſint, quibus de re Chriſtiana teſtimonia dicta acceperimus. Alii, teſte Auguſtino, de Civitate Dei lib. 18. id opus Sibyllæ Erythrææ, alii Cumanæ aſſignant. POL. De his ſatis. majora moliamur, quæ à primo prætermiſſa ſunt, quum præſertim nihil ſit quod vereamur, ut dies nobis ſatis ſit, ad id diſputandum. ROB. Ecquid moliris, quod majus appellas? Vis tuo jure jocari? qui paulo antè dixeras, ad exitum veniſſe noſtram diſputationem. POL. Diſputationem inquis? Non habes in memoria: dixi enim quæſtionem: ſed nunc, uti ſæpe uſu venit, alia mihi quæſtio oborta eſt, tuo judicio diſcutienda. ROB. Propone, poſtquam, ut videre videor, noſter magis integreſcat quàm ſegneſcat ſermo, neceſſe eſt. POL. Faciam id, quod tibi, ni fallor, valde probabitur. Hactenus de prophetia non pauca dicta ſunt: ſed unde illa orta ſit, nullum verbum. Quare omnis iſte noſter labor facile reprehenſionem incurret, niſi illud prius explicuerimus, quàm hinc digrediamur. nam omnis quæ ſuſcipitur de aliqua re diſputatio, debet ab origine ejus rei inchoari, ut ejuſdem rectam definitionem afferre poſſit. ROB. Illud parce, quæſo: tua culpa prætermiſſum eſt: qui vix una quæſtione abſoluta, ecce tibi, alteram ſubjungis. POL. Verum dicis: ſed id mihi non vitio, imò atque adeò laudi, abſit arrogantia verbo, dandum videtur. nam pridie ita noſter inſtitutus eſt ſermo, ut hodie à nullo certo inductus exordio faciat, quo mihi paſſim Peripateticorum in mentem veniat, quorum conſuetudo in diſputando, quemadmodum Cicero in Tuſculana ſecunda teſtatur, fuit, ut de omnibus rebus in contrarias partes diſſererent, quo ſic maxima dicendi eſſet exercitatio. Ita mihi faciendum duxi,

tui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

tui colloquii perfruendi cauſa: etenim niſi ego te hiſce captionibus, alias aliis, & eas quidem contrarias ſubjiciendo, in diſceptatione detinerem, jam ſurrexiſſes, finemque diſputandi feciſſes. Rob. Fateris ingenuè extra jocum, ut puto, tuas jucundas artes, quas ipſe facilè patior, quum videam, tibi, ſecundum hunc ſermonem noſtrum, nihil illis eſſe familiarius, gratiuſque. ſed ſurgamus, quæſo, atque quod reſtat, ambulando tractemus. Pol. Fiat: ſed leviter incede, ne fatigere, neve caleſcas, quo extremum noſtri ſermonis actum tuo commodo agere poſſis. Rob. Ad rem aggredior: ſed jamjam ſudare incipio, ob gravitatem operis, quod intempeſtivè imponis. Expectas prophetiæ originem? at quis pro certo dicere audebit? accipe definitionem prius. Prophetia autem eſt rerum futurarum prædictio, quæ nulla humana opera, nulla cura, nullo denique conatu, quia neſcia mens hominum fati ſortiſque futuræ, innoteſcere poteſt. Ac ita cognitio futurorum non ſtatim impendentium (nam, ut heri diſputavimus, ex naturali divinatione, per conjecturas, & experimenta, imminentes procellas quibuſdam ſignis præſentimus) ex Dei voluntate, vel potius clementia pendet. Nam quid in ea re potuiſſet ſua opera, labore, aut ſtudio excellere David, qui fuerat paſtor, & poſtea Rex bellicoſiſſimus? aut Amos, itidem paſtor? aut Hieremias puer? & longo pôſt tempore, Apoſtoli ferè omnes idiotæ homines? Pol. Contra, ac tu affirmas, ſunt qui id divinandi munus animæ adſcribant, quod illa, uti Plato ſentiebat, ex ſuis initiis, vim quandam ab animæ idæa, quam nos ſpeciem appellamus, adjutam præſciendi futura habeat. Rob. Illud noſtri theologi, & in iis Auguſtinus in primis, pernegant, quum anima nequeat ſemper divinare, quando vult. Quid, quod Peripatetici omnes accedunt eodem, volentes animam inſtar nudæ tabellæ, in qua nihil informatum ſit, copulari corpori, & eam nihil ordinaria

vi naturæ poſſe cognoſcere, niſi per ſenſus & phantaſias intercedentes? Siquidem, quemadmodum Auguſtinus de definitione fidei tradit, ſatis conſtat animam corpori, ſtatim ut eſt in utero formatum, Dei judicio, creatam ad punctum temporis, conjungi, ut ita factus homo ex anima & corpore conſtans, vivere incipiat, ac ita vivens egrediatur plenus humanæ ſubſtantiæ, ex ipſo utero, & poſtmodum uti anima ratione, ita caro ſenſibus in dies ſingulos magis augeatur. Ad illud Lucas Euangeliſta de Chriſti pueritia, loquens alluſit: Et Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum atque homines. Igitur nemo homo ſua opera, vel labore, ſed Dei beneficio, prophetiam conſequitur: id quod Apoſtolus Petrus affirmat, ſcribens eam olim non ex voluntate hominis, ſed à Spiritu Sancto allatam. POL. Ad ſuperioris tui promiſſi partis epilogum ſubtiliter, copioſe, dilucide, feliciter perveniſti: nunc poſteriorem abſolve. POL. In promptu eſt, ad idque nitimur. Prophetæ jam inde prope ab initio orbis conditi eſſe cœperunt. Abraham enim, ut eſt in libro Geneſeos, cap. 20. à Domino propheta vocatur, jubente Abimelech regi, qui Saram ejus uxorem rapuerat: Nunc ergo redde viro ſuo uxorem, & orabit pro te, quia propheta eſt, & vives. Propheta utique fuit Abraham, ut infrà intelliges, ſi ſermo de ea re inciderit. POL. Incidet, non dubites. nam ego ad id loci te perducam, ut ſis ex occaſione data, appoſitè illud explicaturus. ROB. Fortaſſe faciam. Item Dominus Moſi ait: Ecce conſtitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit propheta tuus. In Exodo capit. 7. ea eſt hiſtoria. POL. Et hoc prophetiæ initium? ROB. Hoc nempe. POL. Atqui adhuc me incertum rei fugit, quando Abrahæ primò, ut dicis, prophetæ officium illud tributum fuerit. ROB. Si iſto modo volueris ſingularum rerum tempus & cauſas deſiderare, non modò cognoſcendi ſed ne

quæ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

quærendi, neve dubitandi quidem finem reperiemus: tamen & hoc demonſtrabimus. Abraham per viſionem Dominus jam inde à principio allo. qui cœpit, quum eum in Chanaam ire juſſerit, prædixeritque fore, ejus genus poſtremò poſſideret eam terræ partem, quæ à Nilo Ægypti flumine ad Euphratem pertinet: item circumciſionem, ac multa alia mandarit, quæ per eum Hebræis nuntiata, curataque voluiſſet. Nota eſt hiſtoria in Geneſis libro. Pol. Satis eſt. at poſtquam ortum divinæ viſionis à fonte repetiviſti, conſentaneum eſt, ut ſimul quæramus, quid cauſæ fuerit, quamobrem Deo placuerit ſua arcana per eum modum mortalibus reſerare, quæ ipſorum intelligere maximè intereſſet. Robert. Ego verò iſtuc neque humani ingenii quærere, neque inveſtigare, eſſe exiſtimo. Quis enim, ut Eſaias dicit, conſiliarius Domini fuit? Pol. Suſpicor prophetas fuiſſe, quibus ſicut tute nuper uno vel altero loci docuiſti, Deus ſua communicavit identidem conſilia, quorum mortales monitos à primo voluerit. Quare explica, atque excute hujus rei intelligentiam tuam. Rob. Certè venit mihi in mentem hoc momento Amos prophetæ, qui ejus rei cauſam reddit, ita inquiens: Non faciet Dominus Deus verbum, niſi revelaverit ſecretum ad ſervos ſuos prophetas. Pol. Patefecit Deus omnia ſecreta ſua prophetis? Rob. Rectè tu porrò interrogas, ut non ſit, quod poſthac hæſitemus: propterea audias. Haud equidem cuncta Deus ſignificat prophetis, quæ in cœlo agat, vel quæ jam egerit: ſed quæ in terris ſit acturus, quæ ad hominum ſalutem pertineant, ſi audierint, ſi crediderint. Sic Noë edoctus, cognovit futurum diluvium: ſic Abraham intellexit excidium Sodomæ & Gomorræ: ſic Ioſeph de futura ſeptem annorum fame eſt factus certior? ſic denique Eſaias prædixit fore, ut Chriſtus ex virgine naſceretur, atque morte ſua nos ab interitu vendicaret. Pol. Ecquid, ergo, movet Deum, ut talia mortalibus ſigni-

ſignificanda antè curet, quàm ingruant? ROB. Cum clementia, tum juſtitia. Pro ſua enim benignitate, Deus, uti divus Hieronymus in commentariis in Amos affirmat, ſemper futura prænuntiat, ne cogatur inferre ſupplicia. ſiquidem eos quos pœnitet, ac certa fides habet, delectat, fovet. Tam clementiæ eſt ſervare, quàm juſtitiæ, punire eos quos juvat in culpa vitioque eſſe. Iam habes de viſionibus ſacris, quæ poſtulaſti. POL. Ita prorſus: ſed plus deſidero, uſque eò meum animum tuus lactat ſermo, ut ſemper ejus copiam ſitiat. ROB. Si ita feceris, tantum aberit ut hodie vel cœnatum aut cubitum hinc diſcedamus, ut nobis etiam ad multam noctem vigilandum putem: quod fortaſſe de induſtria facis, quò ita me una pariter cœna fraudes, atque rei tuæ familiari conſulas, ut ne tibi ſim ſumptui. POL. Tuis facetiis ac feſtivitate utare, licet: eſt profectò res nón minimi momenti, in qua aliquid temporis ponamus, par eſt, quò omnis divinarum viſionum ratio ritè petractata dici poſſit. quod pace tua fiat, quæſo. ROB. Exprome tandem quid illud ſit, antequam me longioris ſermonis capiat ſatietas. POL. Reperio olim moris fuiſſe deorum vatum, ut tribus modis reſponſa darent: verbis, ſignis, aut ſcriptis. Primum ponit modum Vergilius, lib. Æneid. tertio, quum inducit Æneam conſulentem Thymbræum Apollinem, de ſuo itinere. nam à Iove ſummo Deo cæteri futura docebantur, quod Harpyja Celæno teſtatur canens:

Quæ Phœbo pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo
Prædixit, vobis furiarum ego maxima pando.

Qui ita orat:

Da propriam Thymbræe domum, da mœnia feſſis,
Et genus, & manſuram urbem. ----- Et infert:
Vix ea fatus eram, tremere omnia viſa repente,
Liminaque lauruſque Dei, totuſque moveri
Mons circum, & mugire adytis cortina recluſis.
Submiſſi petimus terram, & vox fertur ad aures:

Dar-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Dardanidæ duri, quæ vos à ſtripe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto
Accipiet reduces, antiquam exquirite matrem.
Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.

Altero idem Helenum utentem inducit, qui ſuis Troianis ſignum certæ ſalutis dat, inquiens:

Nate Dea. ---- Et ſubjungit:
Pauca tibi è multis, quò tutior hoſpita luſtres
Æquora, & Auſonio poſſis conſidere portu,
Expediam dictis. ---- Et ſubjicit:
Signa tibi dicam, tu condita mente teneto.
Quum tibi ſollicito ſecreti ad fluminis undam,
Littoreis ingens inventa ſub ilicibus ſus,
Triginta capitum fœtus enixa jacebit,
Alba ſolo recubans, albi circum ubera nati,
Is locus urbis erit, requies ea certa laborum.

De tertio idem meminit, quum apud ipſum Helenus admonet Æneam, ut ad Sibyllam adeat:

Huc ubi delatus Cumæam acceſſeris urbem
Divinoſque lacus, & averna ſonantia ſylvis,
Inſanam vatem aſpicies, quæ rupe ſub ima
Fata canit, foliiſque natas & nomina mandat.
Quæcunque in foliis deſcripſit carmina virgo,
Digerit in numerum.

Et in ſexto rem quoque ita tangit. ---*Foliis tantum ne carmina manda.* Quæ quum ita eſſent, à te porrò ſciſcitari libet, an illi prophetæ magni Dei nuntii fando futura, ſint iſtos vates imitati. ROB. Quomodo quis alterum imitari poteſt, qui illum ætate præcurrerit? Non erant propemodum dii gentium, nedum eorum oracula, quando Moſes ſummus propheta cœpit & verbis ſuos Hebræos docere arcana Dei, & ſignis ad credendum inducere, ac ſcriptis legibus ad bene beateque vivendum inſtituere, quemadmodum paſſim in Exodo eſt. Igitur vates deorum non modi hujus prædicendi futura auctores, ſed imitatores dicito: quum ille primitus apud Iudæos ita invaluerit, ut poſteriores pro-

prophetæ etiam obſervaverint. nam ut de aliis ſileamus, Helias multa verbis, non item ſcriptis, non pauca quoque Heliſæus denuntiavit regibus, ſicut libro Regum quarto patet. Per ſigna ii quoque prophetæ ſua oracula identidem protulerunt. Helias enim, quum Hæliſæus eum poſtularit, ut ſibi duplicem ſpiritum relinqueret, ſignum dedit, quo intelligeret ſe voti compotem factum, dicens: Si videris me, quando tollar à te, erit tibi quod petiviſti: ſin autem non videris, non erit. Nota eſt hiſtoria eodem libro cap. 2. Heliſæus itidem certo ſigno prædixit regi Ioæ futurum, ut toties magnis cladibus Syriam afficeret, quoties jaculo terram percuteret: qui ter coràm id fecit, terque poſtea Syros vehementer afflixit. Mandavit verò ſcriptis ſua vaticinia in primis Eſaias, compluresque alii. atque ita prophetæ ante deorum vates, olim aut vocibus, aut ſignis, aut ſcriptis futura prædixerant, quos ipſi poſtea vates inſani, fallaceſque, mortales credulos decipiendi cauſa, in divinando ſunt imitati. POL. Nunc certè fateor, mihi plena manu ſatisfactum eſſe, teque rem accuratè, copioſè, ac doctè confeciſſe. ROB. Satis tibi feci? Ita me dii ament, quemadmodum gaudeo tuis optimis poſt hominum memoriam ſtudiis me obſequi, quæ tam ad valetudinem, quàm ad voluptatem valent: quandoquidem ea de cauſa ad te diverti, ut poſtquam aliquantum quieram animum relaxarem, quod facio, ita ambulando, diſputandoque, & quidem melius quam venando, aucupandove: id quod vel facere poteſt, qui infra omnes infimos homines eſſe cenſetur. Quare miror noſtram nobilitatem in venatione tantum eſſe, in eaque ſe à pueris exercere, præ qua permulti reliquas bonas partes parum ſtudent. Quocirca tibi multum debeo, qui feciſti, ut ruſticando me ad iſtum ſermonem accommodaverim, qui nobis ſummæ lætitiæ commodoque fuit. POL. Faciemus hoc idem cras, & quot dies erimus hic in noſtra villa, poſtquam, ut vi-

ut video, nihil eſt quod malis, qui minimè gravaris mecum diutius ſermocinari. POL. Minimè gravabor, ſi tu diſputando rectà inceſſeris via: hactenus enim tot ac tanta in cœpto de Prodigiis ſermoni antevertiſti, ut nunc revolvamur eodem neceſſe ſit, ſi volumus præſtare quod à principio nobis faciendum ſtatuimus. POL. Iſtud commodum fiet, ſcrupulis enim omnibus ex via remotis, non offendemus. Et primum omnium occurrit illud Ioſeph, Iacob filii ſomnium, de quo Ioſephus libro Iudaicæ antiquitatis ſecundo meminit. is enim quum aliquando triticum cum fratribus meſſuiſſet, per quietem, nocte inſequenti, vidit ſuum manipulum ſtantem, adorari à manipulis quos fecerant fratres: item Solem & Lunam ac ſtellas numero II. ſecundum terram, ſibi ad pedes jacere, honoremque habere: ac poſtridie ea viſa pariter patri atque fratribus patefecit. Ita ſanè evenit. haud multo poſt, pater Iacob cum tota familia, in Ægyptum ad Ioſeph, quem audierat apud Pharaonem in ſumma ſe gratia poſuiſſe, ivit: qui jampridem illud fore conjecerat, ſic ſomnium interpretatus, ut Luna & Sol parentes eſſent, quod iſte gignat, illa nutriat: & ſtellæ II. fratres tot enim erant, qui aliquando Ioſeph ſupicerent, obſervarent, colerent. Aliud ſubjiciam, Pharaonis videlicet viſum, cujus idem Ioſephus meminit. Ille vidit ſeptem boves pingues, totidemque macras: item ſeptem ſpicas plenas, totidemque inanes. Ejus ſomnii à Ioſeph facta eſt interpretatio, annos ſeptem in annonæ vilitate, ac totidem in ſumma caritate futuros. Item vel Nabuchodonoſoris regis Babyloniæ ſomnium non præteribimus, qui vidit ſtatuam capite aureo, brachiis argenteis, ventre æreo, pedibus ferreis: & lapidem è monte dimiſſum contriviſſe ſtatuam: eum verò uſque eo creviſſe, ut vix à tota terra caperetur. Daniel propheta ex eo ſomnio proſpexit futurum, ut cæteris regnis etiam Romanorum paulatim debilitatis, ac poſtremò deletis, ſo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

lus lapis ille immobilis extaret. Sic fuit quand
Chriſti, quem, ut eſt in Pſal. 117. lapidem vocant
& eum Iudæi ut ædificatores humani repudiarunt
omnia poteſtate tenentur. Rob. Peroraſti, nec eg
te interpellavi. Quorſum, aut quatenus per Deos
iſta? Certum erat de prodigiis agere, tu tamen mu
neris oblitus, ad ſomnia, ſive inſomnia (nam quid
interſit, ex grammaticis non video) reverteris, qua
alias attigimus. Pol. Nihil profecto de via erravi,
imo dedita opera ea recitavi inſomnia, per quæ tam
vera, quam magna portendi audio, adeo ut merito
prodigia dici poſſe rear. Quare rogo, oroque, ut eo-
rum oracula explanes. Rob. Quid opus eſt interpre-
tatione? quando in illis duobus omnia aperta ſunt:
in altero enim, teſte divo Ambroſio, de Chriſti Ser-
vatoris myſteriis agitur: in altero, ut Origines ait,
benignitas Dei declaratur, qui noluit Iſraëlitas, quos
conſervandos decreverat, fame ſuffocari: in tertio,
ſi quid tectum erat, ipſe planum feciſti. Cæterum
poſtquam à propoſito aberravimus, præſtaret, pu-
to, ut quæreremus qualia, & unde ſint ſomnia: ac
ea re quam breviſſime diſputata, pergere ad inſtitu-
ta. Pol. Macte virtute, quam maximè me afficis
lætitia, quum tibi in promptu ſit id, quod à te au-
dire vehementer cupio, quo ſane haud mihi, quod
ſciam, eſt quicquam antiquius. Rob. Duplex ſo-
mniorum genus tradunt, unum Divinum, alterum
humanum: & iis etiam tertium addunt, dæmo-
niacum. Divinum non modo noſtri theologi ap-
probant, ſed ante eos Homerus, in primo Iliad. ϗ
γάρ τ' ὄναρ ἐκ διός ἐστιν, Item Plato & Ariſtote-
les, ſomnia à Deo mitti cenſuerunt: & ea quidem,
ut ipſi Ariſtoteli in libro de Divinatione per ſo-
mnium placet, ſapientibus ac vigilantibus tantum:
qui id ea de cauſa ſuſpicatus eſt, quod bruta quo-
que animalia, quodque ſtolidum vulgus ſomniaret.
Ab eo non multum diſcrepant noſtri, qui volunt
viſa mitti à Deo certis hominibus electis, non item
generatim omnibus. Ita, uti tu nuper demonſtra-
ſti,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſti, olim Ioſeph ſomniavit: ita reges illi, Ægyptius & Babylonius, divina hauſerunt per ſoporem oracula: ita Magi, ita Ioſeph, vir Mariæ virginis, per quietem moniti ſunt, ut illi ad Herodem non redirent, & iſte cum puero Ieſu, & matre, ſe in Ægyptum reciperet, quemadmodum eſt apud Matthæum Euangeliſtam. Verum enimvero Poſſidonius, ſicut refert Cicero, tribus modis cenſet deorum appulſu homines ſomniare: uno, quod animus per ſeſe prævideat, quippe qui deorum cognatione teneatur: altero, quod plenus ſit aër immortalium animorum, in quibus tanquam inſignitæ notæ veritatis appareant: tertio, quod ipſi dii cum dormientibus colloquantur. Hæc de divinis ſomniis. Humanorum verò, id eſt, naturalium ſomniorum cauſam non unam omnino afferunt auctores antiquiſſimi. Socrates enim apud Platonem, omnem vim animi in tres dividit partes: & unam vult mentis & rationis participem: aliam, in qua agreſtis quædam feritas inſit: & tertiam, in qua exiſtat ardor & voluptas. Quæ quum ita ſint, concludit alteram partem, dum prima ſopita languet, immoderato obſtupefacta potu, atque paſtu, exultare in ſomnio, jactarique: & ei à mente atque ratione vacuæ, objici omnia viſa tetra, impura, crudelia, quod videatur cum matre aut bellua corpus miſcere, aut aliquem trucidare, aut cruciari, & id genus multa turpiter facere. Contrà, primam partem animi, ſi tertia ſedata fuerit, & quis ſalutari moderatoq; cultu atque victu ſe quieti dederit, tum agitatam erectamque ad conſilium, ac ſaturam bonarum cogitationum epulis, ſe vegetam acremque ad ſomniandum præbituram: & ſic futurum, ut ei viſa quietis occurrant tranquilla, atque veracia. Igitur Plato jubet ita ad ſomnum proficiſci, corporibus affectis, ut nihil ſit quod errorem animis perturbationemque afferat: Ex quo Pythagoras fertur interdixiſſe, ne ſui diſcipuli faba veſcerentur, quod ille cibus habeat magnam inflationem,

con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

contrariâ tranquillitati mentis vera quærentis: quia quum animus eſt ſevocatus à ſocietate, cogitatione corporis, tum divinat: illudque magis facit appropinquante morte. id quod experiuntur, qui ſunt quopiam mortifero morbo affecti. Imò ſi velis magis minuſve ſomniare, à Plinio edocebere, qui lib. XXVIII. auctore Fabiano, tradit ſomniari plurimum ſupino cubitu, ſed prono nihil. Sicuti verius ſomniari ajunt, poſt mediam noctem. Horat. in fine primi Sermonis.

Atque ego quum Græcos facerem natus mare citra
Verſiculos, vetuit me tali voce Quirinus
Poſt mediam noctem viſus, quum ſomnia vera,
In ſylvam, &c.

At Ariſtoteles dicit, naturalia ſomnia identidem fortuitò temerarieque incidere. quorum tria refert genera in eo libro, quem de Somno & vigilia ſcripſit: primùm, quod cauſa: alterum, quod ſignum exiſtat eorum quæ prævidentur: tertium, quod accidens vocat, quando neq; cauſam neque ſignum inſomnium dat. Exempli gratia. Per ſomnium video Italiam repentè ardere bello, perinde ac acciderat. Ea nocturna viſio ut belli cauſſa non eſt, nec item ſignum. Cæterùm ſigna in ægrotantium ſomniis maximè apparent, ut affectionum animi aut corporis indicia, quæ Medici periti cum primis obſervant. Cauſæ autem rei futuræ ita exiſtunt, ut ſi quis Romam ſibi petendam ſtatuerit, & illius conſilii, quanquam ejus ſpecie in ſenſus interioris ſede locata immemor factus, poſtea ſomniaverit meditatum negotium agere, & ſic admonitus iter Rom. ſuſceperit, tum tale inſomnium itineris faciendi cauſam fuiſſe conſtabit. Atque ſic ſomniorum alia cauſam, alia ſignum, alia neutrum illorum præbere dicuntur. Ad fortuita inſomnia redeo, quæ ita accidunt, ut cogitationes noſtræ diurnæ eſſe poſſint cauſæ, quare eadem noctu agitemus: quemadmodum fieri, ut quæ ſomniaverimus, ſint principia earum rerum, quas ſecundum quietem mo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

molimur, mente facta quaſi via, ad eas ſe actiones futuras accommodante: in quarum antè ſimulacris per ſomnum verſata fuerit. POL. Perplacent omnia, & præſertim quæ ex Socrate expoſuiſti: ſed ſecundum iſtas tuas regulas non percipio, unde falſa eſſe poſſint ſomnia. ROB. Pugnantia inter ſe, bona tua venia dictum ſit, garris, qui tricari videris, quum ais cuncta placere, & ignorare errorem in inſomniis: perinde quaſi nihil falſi, nihil ficti, nihil vani per vigiliam cogitemus, meditemur, imaginemur, quum paulo antè probaverim, actiones diurnas plurimum nocturnarum eſſe exemplar. POL. Idipſum rectè notavi, ſed non ſatisfacit: ſexcenta mihi viſa his viginti annis occurrerunt dormienti, quorum imaginem ullam animus meus vidit nunquam. Ex quo cum Poëta conſentio, qui de ea re verè canit: Sed falſa ad cœlum mittunt inſomnia manes. ROB. Imò idem alibi affirmat, ſomnia ſequi actiones noſtras, quum inducit Didonem, amore ſauciam, anxiam, perculſam, ita Annæ ſorori loquentem:

Anna ſoror quæ me ſuſpenſam inſomnia terrent?

Atqui miror ejuſmodi viſa tibi occurrere, qui dies noctesque in literis verſaris, quando tales, teſte eodem Ariſtotele, non niſi ſuis virtutibus digna ſomniant. POL. Me equidem totum, ut ais, jampridem iſtis ſtudiis dedi, in iiſque maximè acquieſco: ſed fateor, nonnunquam rei domeſticæ cura angimur: nam habemus domi iſtos noſtros miniſtros propè ſemper otiantes, ecquid enim aliud apud nos ſacerdotes facerent? qui quum, ut moris eſt, prælongis enſibus atque ſcutis continenter alligati ſint, neſciunt ſtare loco, ac aliquando altercantur, rixanturque: & quia tales apud nos, uti ſcis, Domino ornamento ſunt, idcirco eorum moleſtias neceſſariò devoramus. ROB. Id certe cauſa eſt, quamobrem minus tib convenientia ſæpe ſomnies: quandoquidem ut aqua valde mota aut nullam imaginem, aut informem reddit, ita concita-

tus

tus animus nihil ſynceri per quietem cernit. Po
Ergo nebulonibus ac fatuis, qui plurimum ab om
ni cura vacui ſunt viſa objiciuntur veriora. Ro
Non dicas veriora, ſed minus multa. Atque i
habeto, eos qui ſomniant, aliquoties vera ſomni
re: etenim quis adeò artis eſt rudis, qui ſi tota d
jaculatus fuerit, non attingat aliquando ſcopum
Quapropter non eo inficias, falſa mitti nobis ſom
nia: ſed vel tibi dico, cum Cratippo, qui ita uſu
eſt oculis, ut vera cerneret, eum habere ſenſu
oculorum vera cernentium: contrà, qui oculorun
viſu eſt deceptus, ſæpe falſa cernere. Et quia nemo
non oculorum viſu, qui fallaciſſimus eſt, decipi
tur: ita ſomnia præter divina, & ſi libeat, quædam
naturalia, quorum noſtræ actiones umbræ exiſtere
poſſunt, vana omnia habenda, quum fortuito ſæ-
pe accidat, ſic, ut veluti ebrii ſapenumero ſomnie-
mus impura omnia, uti antè ex Socrate collegimus,
aut quæ nunquam viſa ſint. Vnde natum, ut qui
errant, delirant, inſaniunt, eos ſomniare dicamus.
Quapropter Moſes ſapienter lege ſanxit, ne obſer-
varentur ſomnia, quandoquidem ita generatim,
ſemper divina excipio, inania reperta ſunt, ut ex
eorum obſervatione, pauca admodum reſpondere
eventa, collegerit ſuperſtitioſa antiquitas. Pol.
Effare palam: putas naturalia ſomnia excludenda,
necne? Rob. Si naturalis ſit cauſa, cur putarim
excludenda, vel damnanda? quum natura, ut di-
vus Ambroſius de fuga ſeculi ait, boni operis ma-
giſtra ſit. Exemplo nobis poſitum ſit: Ego cogito,
ſtatuo, delibero, cras ire rus, ſi hac nocte me rus
iturum ſomniavero: ecquid hic novi erit, quod
obſervem, niſi ut faciam, quod decreverim? Aut
ſi turpe facinus facere putarim, & tale quid ſeſe mox
mihi dormienti objecerit, quid mirum? Verùm
vel mihi bono eſſe poterit, quum, ſi ſapiam, ea
ſceleris imagine motus tum debeam à facinore ab-
horrere. Ac natura ſic boni operis magiſtra. Pro-
in non eſt, quòd me iſtis quæſtiunculis moreris.

Pol.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

POL. Miſſa hæc faciamus, ut tibi detur, quod opere poſcis tanto. Cæterùm unum poſtulo, quid ſit, quamobrem viſa interdum multis tegantur involucris. ROB. Id ſi divina ſint, fit, ut qui intelligit, ſic cognitum habeat ſe divino afflatum lumine, quando ſemper lumen adeſt in divinis ſomniis, declarans, quale ſit Dei mandatum. Sic Ioſeph intellexit ſomnio monitus ſibi cum puero & matre illius fugiendum primo quoque tempore in Ægyptum. Sic Magi perceperunt, ad Herodem ſibi non redeundum eſſe. Sin naturalis cauſa non inſit, atque non facile percipiat, ut jam certò ſciat, dæmonum artificio ea objecta eſſe viſa. Ac iſtud eſt tertium ſomniorum genus, quo bene multi irretiuntur, niſi prudenter caveant. Habes, quod quæſiviſti: jam tuo fungere munere. POL. Nunc tua opus eſt virtute, cujus, auctore Cicer. de Offic. intereſt, în primis perſpicere, quid in quaque re verum, ſyncerum, conſentaneum, & conſequens ſit: id quod maximè poſcit prodigiorum ratio, quam ut tandem ritè reddas, omnibus tibi nervis contendendum, laborandumque arbitrare. At ipſe illud primum omnium proponam, quod à Ioſepho antiquititatis Iudaicæ lib. 5. refertur. Quum enim reges Ammoreorum numero quinque, junctis pariter armis, ac viribus, bello peterent Gabaonitas, Ieſus Hebræorum dux amicis (paulò enim antè Gabaonitas in fœdus receperat) ſuppetias laturus, dum in reges movebat, ecce ſubitò Dei nutu, nimbus cum ſaxorum grandine, crebriſque fulminibus, in eos exortus eſt: & inde quum fugientes miraculo territos Ieſus perſequeretur, ut eum dies non deficeret, Sol aliquandiu ſtetiſſe dicitur: adeò ut memoriæ apud Hebræos proditum ſit, nunquam poſt homines natos longiorem extitiſſe diem. ROB. Negò iſthuc prodigium dici poſſe, quum, uti ais, divino nutu factum ſit, per quod nihil portendi quiſquam judicare potuit, quum repentè inciderit eventus. Ex quo miraculum potius, auxiliumve

divinum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

divinum per tempus latum appelles licet: quod
cit, ut de ejus cauſa reddenda, meum nihil eſſe
at hoc loco agere: quinimo mitte deinceps mirac
la referre, ut ne dicamur temerarii, quòd vid
mur velle arcana Dei perſcrutari, qui nos talia n
ſcire, ſed mirari voluit. POL. Faciam quod jub
& ut felix fauſtumque ſit principium narrandi, d
bit prodigium condendæ Athenienſium urbis: u
de Cicero in oratione pro L. Flacco, ait human
tatem, doctrinam, religionem, fruges, jura, l
ges ortas, atque in omnes terras diſtributas putar
Siquidem ubi Cecrops in Attica regnum obtinui
fertur olea in arce illa quæ poſtea Palladi dicata e
ſponte enata, & fons haud procul ſubitò erupiſſ
atque iis prodigiis commotus Rex, ad Delphicur
miſiſſe oraculum, reſponſumque datum, oleam ſi
gnificare Minervam, quod ea arbor in ejus tutel
eſſet: & aquam, Neptunum: in civiumque man
eſſe, ex utrius nomine urbem novam appellatan
vellent, atque inde habitis comitiis, mulieres
quibus apud Atticos, per leges, perinde ut viris, li-
cebat ſuffragium ferre, ſuperaſſe numero virorum
partem, ob eamque rem à Minerva, quam Græci
vocant ἀθηνᾶν, id eſt, Athenam, eſſe Athenas
nomen urbi inditum. ROB. De qua fece iſta hau-
ſiſti? narraſti fabulam, vel hiſtoriam prodigii?
POL. Fabulam, quia ſcio te nugas ſtomachari, de
induſtria omiſi, quam Poëta in primo Georgico-
rum tangit ita invocans:

---- Tuque ô, cui prima frementem
Fudit equum magno tellus percuſſa tridenti.

Et paulo poſt. *Oleaque Minerva Inventrix.*

ROB. Si hiſtoria eſt, non fuit prodigium: ecquid
enim cauſæ ortus ejus arboris exiſtere potuit, cur
ſuſpicarentur aliquid de nomine imponendo novo
oppido, eſſe prænuntiatum: quum quotidie videa-
mus ejuſmodi arbores, quæ nucleis vel baccis ſerun-
tur, in alienis locis naſci: ut nucem in quercu, lau-
rum in ceraſo, ceraſum in mœnibus, ſemine in ea

loca

loca, aut in aliquas corticum rimas caſu ab avibus deportato. vel humana vi projecto, & tamen nullum inde eventum ſequitur. Item ubi locorum non manant fontes, ſi terra quæ fœta eſt aquis, parum ſcalpatur? Quare non video in ea re aliquid ineſſe præſagii. O cæcitatem verè amentium hominum, ita Minerva, olea in alieno loco nata: ita Neptunus, fonte ſubito ſcaturiente admonitus, Atticam ſuis muneribus honeſtavit? Fuit illa nempe ars, fuit dæmonum, qua Cecrops circumventus, eos de re minimè quærenda, utpote quæ nullam addubitationem afferre debuiſſet, ſtultè conſuluit. Paratus es, cerno, illud mihi opponere, Plinium lib. Nat. hiſtor. XVII. in prodigiis habere, ſi arbores in ſuo non creſcant ſolo. POL. Eram ſanè. nam ille tradit, prodigio fieri ex dulcibus poma acerba, aut dulcia ex acerbis: ex caprifico, ficum: ex olea, oleaſtrum: item arborem in Cumano ſubſediſſe, & inde magnos rerum motus, bellorum etiam civilium ſequutos. ROB. Bella mehercule eventorum prædictio: perinde quaſi non liceat in dies ſingulos videre lætas ſterileſcere arbores, ac ſteriles rurſus fœcundas fieri, ſi in pingue ſolum transferantur. id quod demonſtrat Vergil. libro Georgicorum ſecundo:

Sponte ſua quæ ſe tollunt in luminis auras,
Infœcunda quidem, ſed læta & fortia ſurgunt.
Quippe ſolo natura ſubeſt: tamen hæc quoq; ſi quis
Inſerat, aut ſcrobibus mandet mutata ſubactis,
Exuerint ſylveſtrem animum, cultuque frequenti
In quaſcunque voces artes, haud tarda ſequentur.
Necnon & ſterilis quæ ſtirpibus exit ab imis,
Hoc faciet.

Item cum conſtet, magnis aliquoties ortis imbribus, paſſim fieri in agris labem, terraſque deſidere, ad infinitam altitudinem, ac villas, nedum arbores in illum hiatum ſæpenumero corruere. Quæ quum ita ſint, ſimiliter levitatis judicio eſſe talia obſervare, indeque rerum eventus quorum in iis haud

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ullæ exiſtere potuere cauſæ, metiri, quorſum pu ſillus culex tendat iter, dum acerbè ſtridens medi fervoribus, circum Padi ripas volitat. POL. A alia tranſeamus. Livius libro ab Vrbe condita pri mo, refert Servio Tullo, qui Tarquinio Priſc Romanorum regi in regnum ſucceſſerat, caput ar ſiſſe, & Tanaquilem reginam prodigium interpre tatam, affirmaſſe viro futurum, ut ille puer ſum mos conſequeretur honores: id quod evenit. ROB. Quod evenit, intelligo: at cauſam non reperio quin nec quærendam puto. flammam enim illam pueri dormientis caput complexam, Plinius aſſignat mirabili ignis naturæ, ita libro ſecundo, cap. 107. ſcribens: Quin & repentinos ignes exiſtere, & in aquis, & in corporibus etiam humanis emicuiſſe, Tranſimenum lacum arſiſſe totum, Ser. Tullo dormienti in pueritia ex capite flammam emicuiſſe: Lucium Martium in Hiſpania, interemptis Scipionibus, concionantem, & milites ad ultionem exhortantem, arſiſſe ſimili modo, Valerius Antias narrat. Vide, nihil hoc loco flammam portendiſſe, Plinius dicit. Sed neque Livius Lucii Martii flammam prodigioſam probat, quum libro tertiæ Decadis quinto, ſic de ea meminerit: Apud omnes magnum nomen Martii ducis eſt, & veræ gloriæ ejus etiam miracula addunt, flammam ei concionanti fuſam è capite, ſine ejus ſenſu, cum magno pavore circunſtantium militum. Hæc ille. Flamma ergo altera Servio regnum prædixit, altera verò Martio haud quicquam? At dices: Imò Martio victoriam, quam de Carthaginenſibus paulo poſt reportavit. Reſpondebo, iſtuc à Romanis militibus minimè notatum, qui, uti Livius ait, flammam loco miraculi, non item prodigii habuere. Et id quidem ſapienter. nam tales flammas Ariſtoteles Meteororum primo, docet mira naturæ vi, in infima etiam regione cœli gigni, variaſque præ ſe ferre formas. Atque hinc concludere licet, illam flammam Servii vana hominum opi-
nione

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

nione prodigium regni fuiſſe, poſtquam talia naturæ opera voluit vetuſtas non ratione, ſed ſola futili eventorum obſervatione metiri, cauſamque eorum dementer ducere. nam non flamma fuit in cauſa, quamobrem Priſcus Tarquinius Servium ſibi generum delegerit, ei enim filiam deſpondit: ſed ejus indoles, ejus genus: quippe ille Tullo patre regia familia orto, qui Corniculi excidio, pro patria fortiter pugnans interierat, & Ocretia matre nobili muliere natus eſt, habituſque ſervus, quod mater gravida apud Tarquinium captiva fuerit. POL. Vis illud ſaltem dare, eam flammam injeciſſe Tanaquilis animo Servii indolis præſagionem? quandoquidem, Cicerone teſte, in Platone futura eloquentia ex eo prævifa dicitur, quod ei in cunis parvulo dormienti, apes in labellis conſediſſent. Idem quoque in divo Ambroſio accidiſſe, memoriæ proditum eſt. Quid, quod Midæ illius Phrygii divitias fore immanes prædictum eſt, quia ei puero dormienti formicæ in os tritici grana congeſſerint? ROB. Concedo, ſi iſta omni modo vera ſunt: nam videntur mihi bellè conjecta. aut, ſicut vulgò creditur, ſi nutu divino facta non negaveris. Nec obſtat, quod Plato & Midas noſtri cives non fuerint. Etenim tantum apud Deum virtus & benefacta valent, qualia vel in iis ambobus, Ille fore proſpexerat. ut (auctore divo Auguſtino libro de Civitate Dei 5.) Romani ſic meriti fuerint, ut ipſe Deus verus quem non coluerant, eorum auxerit imperium. POL. Luculenter, ſcienter, ſententioſe ac veriſſimè tu quidem, ut omnia ſemper, quæ ſcire cupiveram, explanaſti. Quare jam neceſſariò & ſermonis & ambulationis finem faciamus. nam, uti vides, tempore excludimur, Sole feſtinanter ad occaſum tendente iter.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

POLYDORI VERGILII VRBINATIS DIALOGI DE PRODIGIIS, LIBER III.

ROBERTUS.

Iſtum tertium diem, qui jam obrepſit, ne nobis quidem vacare ſinamus à diſputatione, quò tandem ſecundis quaſi ventis huc vecti, curſum noſtri ſermonis de prodigiis, feliciter conficiamus. Quoniam autem in oratione tua, quæ haud ſcio quantum in ſe habere poſſit veritatis & rationis, quum in re ſuperſtitioſa ac vana verſetur, ut inſit ſaltem ordo, placeat illam manare à partibus quatuor: quarum una ſit ominum, oſtentorum, auguriorumque: alia motuum cœli atque terræ: tertia monſtrorum, ac portentorum, quarta mirabilium, quæ omnia antiquitas in prodigiis habuiſſe videtur, quò ſine ullo errore, ad rationem veritatis via perveniamus, à nobis jam inita. Ac ſic ut commodum quæ cœpiſti perſequare, & ipſe ſimul ad ea argumenter, licebit. PDL. Gaudeo utique præſcripſiſſe mihi te, quatenus à me diſputari velis, qui ne digitum quidem à linea diſcedam. Sed jam ad rem.

Quum

Quum Æneas ad Italiam aſpiraret, Anchiſes ejus pater omen futuri tumultus notavit ex equis, quos vidit paſcentes. Vergilius eſt teſtis, qui libro Æneid. 3. ſic canit:

Quatuor hic primum omen, equos in gramine vidi
Tondentes campum latè, candore nivali.
Et pater Anchiſes: bellum ô terra hoſpita portas,
Bello armantur equi, bellum hæc armenta minantur.

Romulus, orta cum Remo fratre de imperio diſcordia, augurio Rex eſt declaratus, qui urbem conditam ex ſuo nomine Romam appellavit, quæ etiamnum urbium regina habetur. Lucius Tarquinius Priſcus, Demarathi Corinthii filius, ob ſeditiones domo profugus, & in Hetruriam profectus, quum Tarquiniis peteret Romam, ita accidit, ut ei ad Ianiculum carpento ſedenti, aquila pileum ſuſtulerit: & quum altè volaſſet, inde reverſa capiti repoſuerit. Tum Tanaquil uxor, ut Tuſca mulier, ab ineunte ætate prodigiorum perita, omen futuri imperii ex ea re accepit, ac non multò poſt Priſcus in Anci Martii Romanorum regis demortui locum ſubrogatur. Tarquinio Superbo Romanorum regi omen perpetuitatis Romani imperii ſubitò extitiſſe fertur, quod dum in Tarpejo monte, templi Iovis fundamenta faceret, Terminus Deus, cui cum nonnullis aliis diis, ſacellum eo loci erat, noluerit augurio cedere. Sed & magnitudinis imperii inde omen alterum ſequutum. quippe in ipſis fundamentis, hominis caput integra facie repertum, quod & monti nomen Capitolium indidit. Tertium ſuperioribus contrarium poſtremo regi fuit, quum anguis in regiam irrepſerit, ex quo Tarquinius caſum ſuum conjectura auguratus dicitur. auctor T. Livius. At hæc obſervatio multo celeberrima ad poſteros manavit: nam Marcus Marcellus Conſul, collega Tito Quintio Criſpino, quum immolaret, in prima hoſtia jecur ſine capite inventum: & Caſſini examen apium conſedit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

mureſque in Capitolio aurum retulerunt. Illo ipſo die ambo conſules juxta Tarentum, ab Annibale inſidiis intercipiuntur. in quo tumultu Marcellus interfectus eſt. C. Domitio Ænobarbo, L. Quintio, conſulibus, Tybris contra quam conſueverat, loca plana urbis inundavit. Haud ita multo poſt, bellum cum Antiocho Syriæ rege ortum. Paulus Æmilius Cos. poſt DXC. annum, quam urbs condita eſt, iturus ad bellum faciendum Perſeo Macedoniæ regi, omen victoriæ accepit à filia, nomine Tertia. Is è ſenatu domum rediens, offendit puellam triſticulam: ſciſcitatuſque quid eſſet, cur ei dolor inureretur? Mi pater, illa inquit, Perſa periit. Tum pater puellam arctius complexus: Accipio omen, inquit, filia. nam catella, Perſa nomine, mortua erat. Id ferè temporis, duo angues in lecto Sempronii Gracchi reperti ſunt, quos ut ille comprehendit, ab aruſpice monitus eſt, ſi marem emiſiſſet, uxori brevi tempore eſſe moriendum: ſi fœminam, ipſi. qui tantum abfuit, ut ſuam Corneliæ uxoris vitæ ſalutem prætulerit, ut fœminam protinus emiſerit, ipſe paucis poſt diebus è vita exceſſit. Hujus Gracchi filius Tiberius, Tribunus plebis, eo illo die quo eſt in Capitolio interfectus, offenſionem pedis ut dirum & mali ominis ita abhorruit, ut domum redire voluerit, ſed amicorum hortatu confirmatus in fatum incidit. C. Claudius & L. Petellius Coſs. quum, ut moris erat, immolaſſent victimas, jecur ſubitò tabuit. Nec ita multo poſt, Claudius morbo, Petellius Ligurum armis interiit M. Marcello, P. Sulpio, Coſs. dum comitia fierent, milvus volans muſtellam raptam de Iovis cella in medium conſeſſum patrum demiſit. Eo ipſo anno ubivis gentium pax parta eſt. Iam tum, credo, in hominum mentibus inhæſerat, muſtellæ occurſum ominoſum eſſe; id quod hodie obſervatur, quando Reipubl. Romanæ bono fuit, quod illa muſtella è medio ſublata eſt, ut ne ultro citroque ad comitia commeantibus fortè
obvia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

obvia facta, metum alicujus impendentis periculi injiceret. P. Africano, C. Fulvio, Coss. Minturnis lupus vigilem laniavit. In Sicilia, Romanus exercitus à fugitivis ſuperatur. Antiochus Syriæ Rex quum Parthis bellum faceret, hirundo in ejus tabernaculo nidulata eſt. Ille commiſſo prælio, occiditur. Ser. Flacco, Q. Calphurnio, Coss. bubo in Capitolio cecinit, quum apud Numantiam res Romana inferior fuit. P. Plautio, M. Fulvio, Coss. bubo in Capitolio viſus, quum Fregellæ ob factam in Romanos conjurationem ſunt dirutæ. M. Æmilio, D. Bruto, Coss. Didius Lælius Pompeji legatus, quum adverſus Q. Sertorium in Hiſpania bellum gereret, inter pabulatores occiditur: quod fatum ipſe ſibi timuiſſe dicitur, propterea quod viderit accipitrem ſupra caput volitantem. Sergio Galba, M. Scauro, Coss. avis incendiaria in Vrbe viſa, quum Pado ac lacu Arretino intumeſcente, multa hominum millia obruta ſunt. C. Iulius Cæſar dictator, illo die quo primum in ſella aurea ſedit, quum ſacrificaret, in bovis optimi extis cor non invenit, unde ſuum interitum præſentire potuit. M. Lepido, Munatio Planco, Coss. dum apud Philippos Thraciæ urbem Brutiani milites in prælium contra Octavium, & M. Antonium irent, in caſtrorum porta offenderunt Æthiopem: quem tametſi ut alicujus adverſæ rei nuntium illico trucidarunt, tamen malè pugnatum eſt, & Brutus ac Caſſius duces interiere. Circiter annum ſalutis humanæ, L. Claudio principe, in Britannia ſimulacrum victoriæ quod Camuloduni erat, ſubitò converſum retro, quaſi hoſtibus cederet, quum facta repentè inſulanorum rebellione, ad LXX. Romanorum ſociorumque millia cæſa ſunt. Auctor Cornelius Tacitus. Anno ſalutis M. LXVII. quum Guilielmus dux Normaniæ infeſtis armis Angliam attigiſſet, ubi in terram deſcendit, victoriæ omen accepit, ex eo, quod altius in harena veſtigia poſuerit: qui ſtatim poſt, ſuperato

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Haraldo rege, in inſulæ poſſeſſionem venit. Quid, quod omen ex quavis re accipi ſolet? Nam ex aurium ſono, bonum vel malum: ex vini ſaliſve effuſione in menſa, obſervatur etiamnum. Item noſtrorum quoque monachorum occurſus, præſertim matutinus, vulgò ominoſus habetur, eaque vana opinio ubique gentium, per hominum animos jampridem pervaſerat. Sed ex innumerabilibus, jam ne plura: quando reliqua omnia ejuſdem generis ſunt, ita ut ſi hæc quis refutaverit, cætera jaceant neceſſe ſit. Tu ergo quid habes de iſtis dicere? ROB. Peroraſti, pro tuo jure: nunc ad peſtiferas veterum nugas, dæmonumque technas pauca refellendi cauſa reſpondebimus: & ad id omnis in primis, quod ais Æneæ ad Italiam applicanti primum extitiſſe. Anchiſes equorum oſtento, bellum Æneæ filio cum Italis fore conjectavit, idque tu Vergilii teſtimonio comprobaſti, nec ultra progreſſus ad alia tranſiviſti. Quæ malum eſt iſta tua reticentia? dimidiatam enim Anchiſis interpretationem recitaſti, callideque, ut reor, ſubticuiſti, quæ ille de equis apud eundem poëtam ſubjecerit, inquiens:

Sed tamen iidem olim curru ſuccedere ſueti
Quadrupedes, & frena jugo concordia ferre,
Spes eſt pacis, ait,

Nota, quæſo, quæ ſit conveniens & conjuncta conſtantia interpretationis oſtenti, quod in utranque partem ſic vertitur, ut nihil certi oſtendere, nihil fidei facere poſſit. quum inter ſe valde repugnantia contineat: nil enim eſt tam paci contrarium, quàm bellum, atque bello, quàm pax. Unde ſequitur, ut illi equi caſu id temporis ita paſcentes, non videantur aliud certius cuiquam portendiſſe, quàm ventri ſatietatem, atque herbæ perniciem. Quod autem Romulus urbem Romam auſpicio condidit, quid fecit aliud quàm quod perſpicuè oſtendit, ſe cum oculis tum mente captum exiſtimare, eſſe in providendis rebus augurandi ſcientiam:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

tiam: & exemplum poſteris reliquit, quò inſanirent perpetuo? Id quod naviter eſt ſecutum. nam tanti ſemper Romanis ejus inſtitutum, tametſi delyrationis maleficæ plenum, fuit, ut illud mordicus omni tempore, atque accuratè retinuerint, ad vulgi magis opinionem, quàm ad ullam reipublic. utilitatem: quamvis pro certo ſemper habuerint, Romulum auſpitiis, Numam ſacris conſtitutis, talia civitatis jeciſſe fundamenta, ut nunquam cadere poſſet: qui ita falſis opinionibus adducti, augurum quaſi æternorum rerum rectorum collegium, juſque condiderunt. O vim erroris vehementem, Videamus, per Deos immortales, quantum aves ſuo volatu, garritu, guſtu, aut cantu, rebus humanis emolumenti utilitatiſque attulerint, quando ipſa Romana civitas ſumma auguriorum obſervatrix, funditus contra Romuli auſpitium tandem omnibus libertatis bonis, ſtatim poſt ſeptingenteſimum annum, quam condita fuerat, à C. Iulio Cæſare everſa eſt. Ita Romani operam auſpitiis futiliter datam luſerunt. Quod longè prudentiſſimus Solomon ita uſuvenire, ſcienter demonſtrat, quum de homine mendaci loquitur in ſuis Proverbiis: Qui nititur mendaciis, is paſcit ventos, idem autem ſequitur aves volantes. Porrò ille perinde fruſtra laborat, qui ſequitur aves volantes, quum conſequi nequeat: ac qui earum obſervat volatum, quia quorſum ſint ituræ, nemo homo certum ſcit. Cæterùm jam ad rationem naturalem veniamus, qua duce, omnem, ſpero, veterum religionem eradicabimus. Siquidem belluæ ſenſu tantum moventur, ad idque ſolum quod adeſt, quodque præſens eſt, ſe accommodant, nihil præter ſerenas turbidaſve tempeſtates, uti à nobis abhinc biduum, in primo noſtro ſermone appoſitè demonſtratum eſt, futurum ſentientes. Quocirca aves, ut rem noſtram tantum agamus, naturæ impulſu, utuntur ſui corporis motu, ut volunt, membraque porrigunt, contrahunt, flectunt, con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

torquent, eaque omniâ antè efficiunt, quam cogitent. Quæ quum ita ſint, quotuſquiſque eſt adeò mentis errore affectus, cui permirum videri debeat, ſi aves hac atque illac volantes, ſeſe in unum vel alterum locum abdant? tum à dextra, tum à ſiniſtra parte canant? Nam noſtri, teſte Cicerone, ſiniſtra, Græci & Barbari dextra, meliora ducebant. ſi quum fame affectæ raptim paſcuntur, aliquid ex ore cadat: ſi trepudium denique faciant: & tamen mortales quamplurimi inſulſiſſimè eos motus, ut certa rerum futurarum ſigna, olim obſervabant: perinde quaſi aves ipſæ, Iovis, qui eis inſtar Dei omnipotentis erat, interpretes fuiſſent. Atque hæc ratio facit, ut hominem, unum animantium omnium rationis & conſilii plenum, non mediocriter pudere debeat, credere Deum dare ſibi vias ad exitus rerum prænoſcendos, per aviculas: quæ quum volitare incipiunt, ipſa neſciunt, quò ire velint: ac ita fidem præbere aruſpicinæ arti, poſt hominum memoriam fraudulentiſſimæ, ab Hetruſcis, ut ipſi prædicabant, quondam quæſtus faciendi cauſa fallaciter excogitatæ: quæ quatenus valeat, haud quiſquam omnium dilucidius feſtiviuſque edocuit, quàm Moſſolamus, homo Iudæus, virque rei militaris ſcientia, ac ſingulari prudentia præditus. Is teſte Ioſepho contra Appionem, poſt Alexandri mortem, Macedones Græcoſque ſequutus, quum aliquando in expeditionem duceretur, & in itinere augur viſa in arbore ave, augurium captare vellet, utrum præſtaret, pedem ex eo loco efferre, an referre, atque juberet agmen conſiſtere, ſtatim religionem averſatus, eam avem ſagittis confecit. Quo viſo, augur & ſocii quum ira flagrarent, ille avem de terra ſuſtulit, atque inquit: Ecquid furitis mali dæmones? ecce avem, potuitne iſtæc noſtri itineris eventum prædicere, quæ ſuæ ſalutis neſcia fuit? ſi enim futura prævidiſſet, haudquaquam ſe in eam arborem contuliſſet, metuens ne à Moſſolamo ſagittis

gitis peteretur. Quod tu documentum ſapientiæ plenum in tuo de Inventoribus rerum opere, commodum poſuiſti. Iam exploratum habes, aruſpicinam rem commentitiam eſſe, hicque ita jacere, ut qui ei fidem adjungat, in manifeſto errore verſari dubium non ſit. Sed fortaſſe mihi tu non intempeſtive, nec ab re, objicies illos corvos, quos in Regnorum tertio libro legimus, apportaſſe in ſolitudinem Heliæ prophetæ cibaria. Cujus ſanè rei nihil eſt quod aut cauſam, aut rationem reddendam quæras, quum illud factum conſtet juſſu Dei cuncta regentis. Eſt quiſquam, qui tanti rectoris cenſor eſſe poſſit, vel debeat? Hæc hactenus ſatis commodè, ſermonis gratia. Verùm res noſtra bene ſe habet. jampridem deſitum eſt apud nos augurari: nunc aviculas, ut Dei nuntias non obſervamus, ſed eas animi cauſa, interdum capimus, dulciterque edimus: id quod Chriſtianæ religioni duntaxat referendum eſt acceptum, quæ nos ita inſtituit, ut tandem aliquando ſaperemus. Ad reliqua tranſeamus. Quod per aquilæ augurium, Tanaquil mulier Hetruſca perita fraudis proſpexit futurum, ut Tarquinius Priſcus vir aliquando Rex crearetur, id nego eſſe factum, nam Livius non tradit quempiam, præter uxorem, vidiſſe aquilam auferentem, & reponentem ejus capiti pileum. Tanaquil potius auro, cujus copiam habebat, quàm augurio freta, jampridem, ut teſtis eſt idem Livius viro, quem honoratum videre cupiebat, Romam migrandum exiſtimarat, quod ei in mentem veniſſet Tatii regis, hóminis Sabini, qui in ea regnum obtinuerat: item Numæ advenæ, ad id accerſiti: quorum exemplo mulier honoris aviditate inflammata viro perſuaſit, ut ab Tarquiniis Romam peteret. & quum audiret novum populum facile ut rudem ad auguriorum admirationem rapi, eo artificio uſa eſt, quo multitudo adducta, ſimulque largitione excitata, Priſcum dignum fortuna quàm ampliſſima putavit. Ad omen perennitatis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

imperii Romani veniamus. Terminus Deus noluit Tarquinio Superbo regi, templum Iovis in Tarpejo monte condituro, cedere loco. Sic jam tum certa quaſi opinio per animos hominum pervaſerat, rem Romanam perpetuam fore. Vnde illud apud Vergilium, Iovis oraculum:

Imperium ſine fine dedi. Ad id vel Horatius alludit, quum libro tertio Carminum ſibi blanditur de æternitate ſui operis, ita canens:

Non omnis moriar, multaque pars mei
Vitabit libitinam, uſque ego poſtera
Creſcam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacita virgine pontifex.

Sed heu, ut omen vanum, ita nihil valuit. cecidit enim tantum imperium, vel etiam ante diem, quum vix DCC. annos libertate incolumi ſteterit: tot ſiquidem à Romulo urbis conditore interfuerunt, uſque ad Cæſarem & Pompejum, Reip. everſores. Catullus:

Eone nomine urbis opulentiſſimæ
Socer, generque perdidiſtis omnia?

Rei magnitudinem alterum omen, uti expoſuiſti, portendit, quod reperto in ipſi templi Tarpeji fundamentis humano capite, vates pronuntiarint, eo loci arcem imperii fore. Hic te eatenus vacuo animo attentum volo, ut tandem intelligas eos vates dolis ſemper armatos, ejuſmodi oſtenti fraudulenta interpretatione, & artem ſuam omni religione, & mortalium pectora, ſi ſapuerint, ſolicitudine quærendi futura, in perpetuum evacuaſſe. Viſo oſtento, ſenatus legatos in Hetruriam miſit, ſciſcitatum quid portenderet. Olenus Calenus, longè id temporis celeberrimus vates, illud omen fortunatum ratus, per callidam interrogationem in ſuam gentem transferre tentavit: quippe qui poſtquam circunducta baculo linea, locum ponendæ ædis in ſolo ante ſe notarat, ſic fatus eſt: Hoc dicitis Romani, hic templum Iovis futurum eſt: hic caput invenimus? Romani à filio vatis admoniti, ſi re-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſponderent, Hic, fatum in Hetruriam tranſiturum, reſponderunt: Non equidem hic, ſed Romæ, caput inventum dicimus. Ac ita retentum augurium. O inauditam delirationem, maximè tamen utilem non temerè quicquam credentibus. hinc cognoſcere licet, quid ponderis auguria, quid oſtenta, quid portenta apud nos habere poſſint, ſi recta ſapimus. Sed quia uno argumento, cætera id genus inſanarum mentium commenta repudianda ducimus, utemur iſtiuſmodi fatalis rei definitore locuplete Plinio, homine ejuſdem ſectæ, atque illi fuere, qui prodigia primum obſervare cœperant. Is itaque lib. Natur. hiſtoriæ XXVIII. Poſtquam Oleni vatis fraudem deſcripſit, ac aliâs tale quid accidiſſe, quum quadrigæ fictiles quæ in faſtigio ejuſdem templi ponendæ erant, in fornace creviſſent, ita ſubjicit: hæc ſatis ſint exemplis, ut appareat oſtentorum vires & in noſtra poteſtate eſſe, ac prout quæque accepta ſunt, ita valere. In augurum certè diſciplina conſtat, neque diras aves, neque ulla auſpicia pertinere ad eos, qui quamque rem ingredientes, obſervare ſe ea negaverint: quo munere divinæ indulgentiæ majus nullum eſt. Hactenus Plinius. Hæc autem ſumma noſtræ diſceptationis, hæc una ratio, concluſio, & veritatis teſtificatio, tibi inſtar ſit omnium argumentationum: quando jam teſtimonio tanti auctoris diluxit in auſpiciis, in prodigiis nihil religionis, nihil fati, nihil veri ineſſe: ſed vanam tantum ſuperſtitionis opinionem noſtram exiſtere, quum illa ſine iſta non habere vim ullam in nos, jam certò ſcimus. Ex quo ſequitur, ut nullum ſit neque auſpicium, neque augurium, neque prodigium, ſi nos nullum obſervemus: quo profectò nil verius dici poteſt. Quum igitur ſis rem aliquam inchoaturus, ora Deum, ut felix fauſtumque ſit, eique uni cuncta committas, præterea nulli alii, neque avibus, neque portentis, neque extis, neque falſis vatibus: id quod ſi feceris, res tua

commo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

commodum cadet, & ad te prodigia minus pertinebunt: quod Plinius munus divinum appellat, & id quidem ſapienter. nam quum tot malæ artes ad nos pervenerint, beneficium Dei eſt, ſi ab illis poſſimus manus abſtinere. Deſine proinde obſervare, ac credere, aves, aliaſve beſtias, ſive cœli & terræ motus, aliquid tibi portendere, quod facere in tua eſt poteſtate, ut Plinius ait: atque ſic miſera liberaberis ſolicitudine. Animadverte quæſo, cujuſmodi erat illud inventi capitis fatum, ſi fraude Hetruſcis bono, & Romanis malo eſſe potuerit? Vnde proficiſcebatur? an à Deo? quem ajebant ſic dare vias mortalibus, ad ſignificationem rerum futurarum ſcientiæ? Quod ſi ita eſſe facias, apparebit inconſtantiam cadere in ipſum Deum, quo nil ab eo eſt alienius. Ergo non eſt quod amplius dubia de prodigiis ſumamus, pro certis atque conceſſis, quum eorum vires perinde in noſtra reſideant opinione, ut morbi gravitas in ægrotantium cogitatione: ſi enim vehementer febris acceſſio menti inhæſerit, ita fiet, ut citius accedat. Atque hic omnis noſtri ſermonis pugna ſeneſcat, quum obſervare prodigia, ſit amentiæ, non obſervare, ſapientiæ: & qui curaverit, ſe metu aut vana ſpe onerabit: & qui non curaverit, ſe periculo eximet. POL. Ne valeam, ſi puto rem de qua ſumma contentio erat, quenquam præter te, acutius veriuſque tractare potuiſſe: attamen ex contrario argumento perſpicuum videtur, auſpicia ſeu prodigia ad nos pertinere, ſi ea attendamus: id quod eventorum exitus, quos antea docui, facile comprobant. Quomodo igitur accidit, ut ſi talia portenta obſervemus, in nos valeant: ſin minus, nihil valeant? ROB. Quòd non valent, de ea re nuper dictum eſt: quod verò valere putantur, id fit arte dæmonum, qui ſemper præſtò ſunt, ut nobis inſidientur, & illud quidem non ſine Dei nutu, qui vult nos tentatos, quò de nobis periculum fiat, utrum perfecti inveniamur, necne. Vtrunque Chriſtus verum eſſe docuit, qui tentari

voluit,

voluit, ut eſt apud Matthæum. ac apud Ioannem ſic Pilato reſpondit: Nullam haberes in me poteſtatem, niſi data eſſet tibi deſuper. Ergo iſtiuſmodi momenta rerum nobis negligenda ſunt, ne ſi ea curanda duxerimus; noſtro merito dæmonum inſidiis circumveniamur. POL. Teneo nunc rectè: tu verò cætera perſequare, rogo, ut ne regulam noſtri ſermonis, quam dediſti, tute prior rumpere videaris. ROB. Cogis me ingredi in negotium jam confectum. quippe probavi oſtenta ex noſtra futili opinione pendere, qua una ratione & portenta & prodigia tollamus, ac contemnamus, conſentaneum eſt: ſed tibi operam vel longiorem dabo. Regi Tarquinio Superbo propter regiam viſo angue, venit in mentem, credo, venenum ſuæ conſcientiæ, quo demum confectus eſt. Hem emiſſio alterius anguis Graccho mortem portendit? Si neutrum Gracchus emiſiſſet, boni patrisfamiliâs officium feciſſet, qui nullum debet noxium animal circa ſuam domum eſſe, pati. Hoc inquam ſi feciſſet, aruſpices non reſponderunt, quid ſequutum eſſet, adeò ſi cum omnes delirare pervolebant. Quod M. Marcello, C. Claudio, L. Petellio, C. Iulio Cæſari, more patrio victimas immolantibus, jecur primùm ſine capite, deinde tabefactum, & mox nullum cor extitit, eiſque mortem portendit, id magis rideo, quàm miror, quia longe dignius ſupploſione pedis, quàm reſponſione judico. Horum omnium cauſas ſi quæreremus de aruſpicibus, nullas, opinor, ſcirent reddere, inſcitiamque belle excuſarent, quòd extorum inſpiciendorum potius, laniorum atque medicorum, quam ſuum officium eſſet: nam revera, melius lanius quam vates, medicus quam hariolus, inteſtinis ſedulò viſis, ſi ſana, ſi putrida, ſi macie attenuata, facere judicium poteſt, an beſtia victura fuiſſet, niſi eſſet occiſa aut homo incognito morbo mortuus quibus remediis potuiſſet juvari, quò ſic vivorum ſaluti cõſulatur. Quin iſtuc munus ad paſtorem & agricolam atque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

adeò pertinere dixerim, ut ille ſi exta malè affecta videat, protinus cætero pecori providere, paſcua mutando: & iſte habitu atque colore eorundem, ſterilitatem agrorum, vel fertilitatem futuram, ſi Democrito credimus, percipere, eoque rei domeſticæ maturè proſpicere poſſit. Sed inquies? Cur vates illi, quum eorum munus non eſſet, per exta divinabant? Quia impoſtores erant importuniſſimi, & quum eis vulgò crederetur, ex fallacia, multo fallaciſſimam artem confecerunt: quæ tandem evanuit, quando homines minus creduli eſſe cœperunt, id quod arguunt noſtra tempora, nemo enim nunc per exta judicat, propterea quòd nullus tam vecors eſt, qui fidem dictis habeat. Cui aniculæ poſſit perſuaderi, eſſe in extis aliquam vim, quæ declararet futura? vel aliquod animal, quod ſanguinem habeat, ſine corde eſſe poſſe quum Ariſtoteles libr. 4. de Natura animalium, affirmet, nullum unquam animal quod corde careret, eſſe natum. Vt igitur iſta omnia naturam, ita fidem excedunt, Item examen apum quod Caſſini conſedit, & mures qui aurum in Capitolio roſerunt, ac Tyberis incrementum, fama tenet pericula & bellum oſtendiſſe. Pulchrè notata ſunt: examen apum damno fuit ei, ex cujus agro, aliò advolavit: mures aurum rodendo, fortaſſe aliquem dentium fregerunt: ſed mirabilius extitiſſet, ſi voraſſent aurum, quum murium proprium ſit rodere. Incrementum Tyberis velut belli furor, per agros magnam ſæpe facit labem. Rei ridiculæ nimis ſeriam habes interpretationem, qua te contentum volo: feſtinans ad omen Macedonicæ victoriæ. Lucius Paulus iturus ad bellum contra Perſeum Macedoniæ regem, omen à filia conſequendæ victoriæ, ut expoſuiſti, accepit. omen fuiſſe nego, in quo nulla neque naturalis neque divina exiſtit ratio. Num vox puellæ, tam dati patri à senatu negotii, quam rei gerendæ neſcientis, potuit de tanto belli exitu quicquam certi ſignificare? aut Deus per mortem
catellæ,

catellæ, voluit ducem copiarum victoriæ antè monitum? Fuit mentis erratio, vel honoris cupiditas. Paulus audita Perſæ catellæ morte, putavit alluſionem ad Perſeum regem, quem vincere cupiebat, nominis ſimulitudine factam, vel incommodo domeſtico ſe majus evaſurum damnum, atque ſic ſe incolumen victoremque belli rediturum. Nam nunc etiam ea inſania in vulgi opinione manet, ut ſi quis charum animal amiſerit, ita ſe conſoletur, ut ducat morte animalis expiatum eſſe, ſi quod familiæ impenderet malum. Mittamus igitur de ejuſmodi omnium ſuperſtitione diſputare, ne bonum tempus fabulis demus, quando minima quæque offenſio animo inſano omen dare poteſt, uti Tyberio Gracco accidiſſe dixiſti. Exempli cauſa: Quis ad bellum iturus, ubi hodie plus tormentorum boatus, quam armorum ſtrepitus exiſtit, ſi ſocium fortè (adſit reverentia verbo) oppedentem audiverit, num meritò ſuſpicabitur, ſe tormentorum ictibus periturum? Ac ſexcentis talibus rerum momentis quotidie terrebere, niſi ea ipſa duce ratione deſpicere, ac Deo te tuaque ſemper in tutelam committere volueris. Quòd muſtella, quòd lupus, beſtiæ in auſpicatæ ſunt, nil mirum, quum raptu vivant: & præſertim lupus, qui fame affectus non modo non terra, ſed ne humana quidem carne abſtinet: nam nocturno tempore cum homine congredi non formidat. Ergo res nova non fuit, ſi vigilem laniavit: nec convenit, ut ſtultè ad noſtram vertamus perniciem, quoties haſce beſtias venantes videmus. Item quòd bubo, quòd hirundo, quòd accipiter, quòd incendiaria quæ ſpinturnix vocatur, vel quæcunque, quæ ex ſacris aris carbonem ferat, fatalis fuit, non video quid ſibi voluerit antiquitas, in ejuſmodi rerum admodum tenuium obſervatione, ſi enim aves iſtæ fatales erant, ſequeretur, ut aliquid ſemper mali enuntiarent, ſignumque non aliud niſi triſte darent. Sed quum tu ex veterum oſcitatione, ut ita potius dicam, quam

ex obſervatione, demonſtraveris, bubonem rem modò lætam, modò exitialem Romanis oſtendiſſe, jam iſtud contra eſt, quam fatum ferat: quia quum omne prædictio mali eo probetur, quod cautio adjungi queat, quomodo id fiet, ſi nuntii ſignum internoſci non potuerit? Atque ita innocentes aviculæ huc illuc eſcæ quærendæ cauſa volando, vel natura duce, crebro canendo, ſi te circumſteterint, non eſt quod vereare, ſi ſapias: at tua facta potius tibi putes bona malave portendere, tametſi etiam nunc ſunt quam plurimi, haud ſanæ mentis homines, qui bubonis vocem ut fatalem abhorreant. Sed illud vel magis nugatorium, dicere, nedum credere, hirundinem in Antiochi tabernaculo nidulatam ſignificaſſe ipſius regis exitium, quum avis illa nobis domeſtica, non alibi quam domi noſtræ ſoleat libentius nidum facere. Quod poſtremo in Britannia, ſimulacrum Victoriæ paulò antè Romanor. cædem, retrò converſum fuit, & Gulielmo Normanorum duci altum pedis veſtigium regni adipiſcendi omen extitit: alterum fraude humana factum dixerim. nam ita Britanni ad defectionem parati, Romanos ejus ſuperſtitionis veneno à pueris imbutos terruerunt, ut ſuis minus viribus confiderent: alterum vero vanitatis plenum. Eſto, dux quia in arena altè fixit pedem, ita futurum conjectarit, ut Angliam obtineret. Quid illud fuit, quod tale quid ſperare poſſet? Nempe nihil commune habet pes cum imperio, quum ſit ima pars corporis: vel arena, cum tam nobili regione. Bella magis amentia, quam metaphora. Fluxit pes, quare? Quia arena ſuapte natura arida fluctuat, ſolidum iter non præbet. Ejuſdem quoque generis omen ex ſono aurium, vini ſaliſque effuſione putato. Auditum, Plato in Timæo definit eſſe pulſationem quandam ab aëre, per aures, cerebrumque, & ſanguinem ad jecur penetrantem. Tentantur autem aures, auctore Galeno, ſuis morbis & maximè quum ſit inflatio ejus ſpiritus exitu prohi-

biti,

biti, cuius rei cauſa ſæpe ſonitus eduntur. Igitur qui credit ſe bene audire, quum dextra auris, vel malè, quum ſiniſtra inſonat, ille vanitatis plenus, neſcit bonam aut malam ſui corporis valetudinem internoſcere, Vinum verò ex veterum conſuetudine, lætitiæ eſt, ſi effundatur, non item ſuperſtitionis cauſa. Nam Scythæ & Thraces, ut idem Plato in primo de Legibus teſtatur, in deliciis habuere, veſtes mero perfundere, quod Germani hodie in cænis opiparis ſpargunt. At ſalis alia ratio: is enim ſacer eſt, & amicum Deo, uti Plato vocat, corpus, quod corruptionis ſit præcipuus expulſor, ſine quo nullum olim fiebat ſacrificium. Proinde qui ſale ad rem non neceſſariam utitur, vel fortè aliqua eum projicit, peccare judicatur, ipſumque pœna quædam manere videtur: unde ominis opinio orta fertur. Quòd monachorum occurſus eſt ominoſus, id veſtitus varietati aſſignaverim; bona enim illorum pars nigro amiciuntur veſtitu, reliqui verò diſcoloribus miro quodam artificio confectis utuntur veſtibus. Ex qua re ut illi perpaucorum hominum forſitan cenſeri homines volunt, ſic multo diſſimillimi videntur, & ſuo occurſu aliorum movent mortalium mentes, quæ minus, firmæ ſint. Atque primam tuæ quæſtionis partem explicatam habes, alteram ſi vis, proponito. POL. Narrare pergam. Agrippa Menenio, P. Poſthumio, Coss. bellum in Sabinos gerentibus, fama eſt, haſtas militares ad multam noctem in cœlo ardentes viſas, & flamma nihil conſumptas, ac eo prodigio animos Romanorum confirmatos, facta majore impreſſione, viciſſe. Sp. Poſthumio, Q. Servilio, Coss. cœlum ardere viſum, quum annus tam hominibus quam pecori longè peſtilentiſſimus fuit. Haud multo pòſt, vox à quodam Vejente homine edita eſt, futurum, ut Romani brevi tempore Vejis potirentur, ſi lacus Albani montis nulla rationabili cauſa, in altitudinem inſolitam auctus, primo quoque tempore emitteretur: idque Delphico oraculo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

culo confirmatum, ac juſſum, ut donum Apollin mitteretur. Ita lacu ſiccato, Vejentes à Camill ſub Romanum imperium redacti ſunt. Cn. Do mitio, L. Annio, Coſs. Arimini tres Lunæ viſæ paulo poſt Liguſticum bellum eſt multa cæde ge ſtum. Cn. Servilio, C. Flamminio, Coſs. na vium ſpecies in cœlo extitere, ædes Spei de cœl tacta, terræ motus per Italiam ingens fuit, quun à Romanis ad Traſimenum lacum, plaga luctuoſ accepta. M. Marcello, Valerio Levino, Coſs Victoria quæ in ſummo Concordiæ faſtigio fuerat fulmine dejecta: ſequutum eſt magnum urbis incendium, per Campanos juvenes factum L. Veturia Philone, Q. Cæcilio Metello, Coſs. Albæ, duc Soles viſi. Lux Fregellis noctu orta quum Pœn apud Betulam à Scipione victi, Hiſpaniæ poſſeſſione Romanis ceſſerunt. Anno belli Punici ſecundi XIIII. C. Servilio Cæpione, Cn. Servilio Gemino, Coſs. Anagniæ ſparſi primum ignes per cœlum, deinde fax incenſa arſit. Scipio in Africa, juxta Vticam, Pœnorum caſtra combuſſit. Cn. Cornelio Lentulo P. Ælio Peto, Coſs. Solis orbis minui viſus eſt, terra in agro Veliterno ingenti hiatu ſubſedit. Tum data pace Carthaginenſibus, ſecundum bellum Punicum finitum eſt. M. Claudio Marcello, L. Valerio Flacco, Coſs. Romæ columna ante Iovis ædem, vi turbinis decuſſa cum aureo ſigno. Quo viſo, ex aruſpicum reſponſo, omnes magiſtratus ſe primo quoque die auctoritate abdicarunt. P. Africano, & Lælio, Coſs. Stella per XXXII. dies continenter arſit, mox Carthago ab Æmiliano Scipione diruitur. P. Africano, Cn. Fulvio, Coſs. Anagniæ, ſervo tunica arſit, & igne extincto, nullum flammæ apparuit veſtigium: paulò pòſt fugitivorum bellum in Siclia ortum, Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio, Coſs. Piſauri, fremitus terræ longè auditus, & ſine terræ motu, murorum pinnæ dejectæ: haud multo poſt civilia bella cœpere. C. Mario, L. Valerio, Coſs. in Piceno,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Piceno, paſſim domicilia terræ motu proſtrata: tum fugitivi in Sicilia trucidati. M. Antonio, P. Dolobella, Coss. Stella crinita, quæ à Græcis κομήτης vocatur, orta eſt, quum civile bellum inter Octavium & ipſum M. Antonium exardere cœpit. Sed longè felicius extitit ſydus illud, quo magi Hieroſolymam deducti quæſitum venerunt Ieſum Chriſtum, recens natum. Et anno XXXIII. poſt, quum ipſe Chriſtus à Iudæis eſt morte affectus, terra ſubitò mota eſt, petræ ſciſſæ, ac Solis defectio amplius tres horas duravit. Quæ prodigia paucis poſt annis, Iudæorum ſequutum eſt excidium. Circiter annum ſalutis humanæ DCXIII. cometes per menſem apparuit. Tum Coſdras Perſarum Rex Hieroſolymam diripuit. Anno ſalutis DCCLXXVIII. Sol defecit, quum Luna triduo antè idem paſſa eſſet: & Mercurii ſtella viſa eſt in medio Sole, velut macula nigra. Per idem tempus, Carolus Magnus ex Hiſpania victor rediens ad Pyrenæos montes, Vaſconum inſidiis exceptus, ingentem accepit cladem. Anno ſalutis MXII. fax ardens inſtar turris, cum magno fragore, de cœlo cadere viſa eſt, quum Hieroſolyma à Turcis capta eſt. Anno MCIX. mare præter modum crevit: cometes per aliquot dies viſus, terra tremuit. Quæ prodigia ita Paſchalem ſecundum pontificem Romanum terruerunt, ut in plures dies ſupplicatio decreta fuerit. Anno MXII. circa Angliam, Oceanus, nulla cognita cauſa, mirandum in modum crevit. Haud multo poſt inſula in Dacorum ditionem redigitur. Anno MCXC. in Anglia, crux circiter meridiem in cœlo apparuit, quum Richardus Rex in Saladinum bellum comparabat. Hæc fortaſſe parum multa ex nimis multis, exempli cauſa, recitata. ROB. Imò plura, quam cupiebam. POL. In hoc articulo, quod exciderat, pace tua, ſubjiciam. ut enim prodigiorum obſervatio, ita procuratio ad nos manavit: quippe veteres perinde ac nos facimus, qum in aliqua calamitate vel metu ſumus,

mus, multis precibus, ſacrificiis, donis, voti: mala quæ auſpicia, monſtra, prodigia, portent: ſignificare credebantur, avertenda curabant. Ro: Audivi non ſine voluptate atque ſtomacho: u enim à principio vix riſum, ſic poſtremo vix lacry mas continui. Quis non rideret amentiam, inſul ſitatem, & imperſpicientiam veterum, ut unu terræ motus, unum fulmen, unum cœleſte ſignum rem ſecundam: alter terræ motus, alterum fulmen, alterum ſignum, adverſam, quemadmodum tu ante demonſtraſti portenderet? id quod fieri no poteſt, ſi aruſpicibus credimus, qui ajunt ſuum Iovem per hæc ſigna monere homines, quid faciendum, aut cavendum ſit: quum nihil abſurdius dic poſſit, quam quicquam certi ſignificari rebus incertis, uti ſunt iſta tua prodigia nuper expoſita. Sed dices: Si ſiniſtra fuerint, propitia erunt, quando Hetruſci, teſte Plinio lib. II. in ſexdecim partes cœlum dividebant, quo dira internoſcerent. Ad ea reſpondeo: Quid portenderit fulmen in medium mare emiſſum? quid terræ motus in ſolitudine factus, ubi nemo eſt, qui talia prodigia notet? Quod ergo naturæ vi uno vel altero tempore, nulla conſtantia efficitur, non poteſt modis omnibus conſequentium rerum ſignificationem facere. Atque ita prodigia ulla eſſe nego, quæ ex altera parte collocata, ne minimi quidem momenti, ut vides, inſtar habent. Sic intelligis tua prodigia nihil certi apportare, niſi illis, qui aut fulmine exanimantur, aut ruina per terræ motus edita obruuntur. Dolenter autem accepi, priſcos intelligentiæ veri Dei expertes, potuiſſe ejuſmodi delyramenta obſervandorum prodigiorum impertiri etiam noſtris. Quæ malum eſt iſta Chriſtianorum hominum impudentia, non tam in ea re halluci- nari, quàm peccare? Quare tu non utique injuria, quum primùm in tua Anglica hiſtoria, tibi de prodigiis commemorandum eſſet, invidiæ deprecandæ cauſa, ſicut mihi alias dixiſti, vulgi conſuetu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

uetudinem excuſaſti , ut ne eorum facta mentio ti-
bi vitio daretur. Sed jam cauſas ejuſmodi cœleſti-
um motuum perſequamur. Haud ambigi videmus
quatuor eſſe elementa : duo ſuprema , ignem & aë-
em : totidem infima , aquam , & in ejus medio
patio , terram. Item tres cœli regiones , unam
ummam , quæ vim caloris ab ignis vicinitate con-
ipit : alteram infimam , quæ reflexos à terra Solis
adios continet : tertiam mediam , ad quam omnis
vis caloris à ſupera parte emiſſi , ac radiorum Solis
ab infima retortorum pertinet. Et quoniam teſte
Plinio , ſydera terreno continenter paſcuntur hu-
more , hinc primùm cauſa exiſtit flammarum cœ-
eſtium : quippe terra, auctore Ariſtotele, lib. Me-
teororum 1. à Sole calefacta, duplicem emittit hali-
tum : alterum vocamus exhalationem calidam &
ſiccam , alterum verò vaporem calidum & humi-
dum: & ut illa velut levior ſurſum verſum petit, ita
iſte uti gravior deorſum verſum ſubſidet , qui me-
diæ frigidæ regionis contactu denſatus , in pluviam
ſolvitur. Igitur exhalatio, ubi ad ſupremam perve-
nit regionem , ilico inflammatur , ex eaque incen-
dia fiunt, flammæque in cœlo varias præ ſe ferentes
formas inter nubes coruſcant. Vnde ſunt illæ tuæ
militares haſtæ ardentes in cœlo viſæ, cœlum ipſum
flagrare , navium ſpecies, lux noctu orta , ſparſi
ignes , faces accenſæ , ſtellæ ignitæ , quum plus hu-
moris quam opus ſit , hauriunt , & cruces rutilan-
tes. Ex eadem exhalatione oritur cometes, ſy-
dus terrificum , quod tanta ejus ſit vis , ut commu-
tationes quam magnas rerum faciat , ac ita maximè
augeat mortalibus bilem , unde bella exiſtunt : ac
propterea tu crinitam ſtellam non ineptè magna-
rum rerum momenta , morteſque regum denuntia-
re dixiſti. Terra item exhalante , ſpiritus repentini
coorti, ſi fluxerint, ii venti fient: ſi ſe in nubem in-
duerint , ejuſque partem tenuiſſimam dividere cœ-
perint, inde tenebræ conduplicabuntur : inter eaſ-
que fulgur coruſcabit , ac mox cœlum tonitru con-

tremet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

tremet, grandoque miſta imbri cadet: ſi ardor nu
bium conflictu ſe emiſerit, fulmina erumpent:
nube depreſſa, dejecti, illinc ſævi exiſtent turb
nes. Fulminum autem idem Ariſtoteles tria dic
eſſe genera: unum, quod adurit: alterum, quc
infuſcat: tertium, mirabilis naturæ, quale fuit i
lud, quod tu expoſuiſti tunicam ſervo arſiſſe, nu
lo flammæ relicto veſtigio. Sed ad maximoru
luminum multiplices imagines veniamus. Quoti
enim nubes denſa ad Solis latus extiterit, jamjam
aquam emiſſura, ſi in ea Sol prius fracto radio, ſu
am informaverit imaginem, quod in aëre polito fa
cit, tum quam multus apparebit: illud vel Lun
faciet. Ac hinc eſt, quod duo treſve Soles, aut to
tidem Lunæ videantur: quemadmodum utriuſqu
defectus cauſa eſt, quum Luna intercedit Soli, &
terra Lunæ, ſic, ut nihil ſit, quamobrem defectu
ejuſmodi ſyderum naturalis prodigioſus habeatur
Poſtremò, ut ne te motus terræ terreat velut inopi-
natus, accipe cauſam: venti enim in venas atque
cavernas terræ abditi, ad exitum contendentes, il-
lud faciunt: quippe in terra tremor idem eſt, atque
in cœlo pervadente vi ventorum, tonitruum. Ex
quo fit, ut, teſte Plinio, nunquam terræ tremiſ-
cant, niſi tranquillo cœlo: & per id, mare quo-
que ſine flatu, contumeſcat, æſtuque inhorreſcat.
Et hoc eſt, cur obſervatum dixiſti Oceanum ali-
quando nulla evidenti cauſa, creviſſe. Iſta quum
germana naturæ ratione ita ſint, putas ne in prodi-
giis habenda? Cæterùm de lacus Albani montis
emiſſione, non poſſum non ridere futilem Ro-
manorum in hac parte, vel credulitatem, vel cu-
rioſitatem: qui cum militum tum patientia &
robore, tum Camilli ducis virtute, tandem Ve-
jos cepiſſent, eam victoriam voluerint Apollini
acceptam referre: propterea quod partim dæmo-
num operatione, partim humana fraude, Del-
phicum reſponſum congruerit cum joco cujuſ-
dam Vejentis ſenis argumentantis, tam perdif-
ficile

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ficile eſſe Vejos expugnare, quam ſiccare lacum. Quod ſane argumentationis genus uſurpare ſolemus, quuum aliquid factu haudquaquam facillimum innuimus. Sic Poëta:

Antè leves ergo paſcentur in æthere cervi,
Et freta deſtituent nudos in littore piſces.
Quam noſtro illius labatur pectore vultus.

Sed tandem aliquando Romanos, credo, pœnituit ſuæ ſtultiæ, quum poſtmodum viderunt oraculum illud Delphicum cum reliquis evanuiſſe: quod nunquam accidiſſet, ſi ejus rei auctores humanitatis expertes fuiſſent. Quippe ea ſceleratorum vatum totius orbis longè fallaciſſimis reſponſis opes paſſim corradentium ara, paulo antè Ciceronis tempora, jamjam Chriſti Servatoris appropinquante adventu, corruit. lib. de Divinatione primo id teſtatur, inquiens: Defendo unum hoc, nunquam illud oraculum Delphis tam celebre & clarum fuiſſet, niſi omnis ætas oraculorum illorum veritatem eſſet experta. Idem jamdiu non facit. ut igitur nunc minore gloria eſt, quia minus oraculorum veritas excellit: ſic tunc niſi ſumma veritate, in tanta gloria non fuiſſet. Hæc ille. Atque ita Apollinis memoriam ſola veritas evellit, id quod prædixerat Zacharias propheta: Et pſeudoprophetas & ſpiritum immundum auferam de terra. Iam habes iſta ſigna nulla eſſe, id eſt, haſtas ignitas, ardorem cœli, cometam, Solis & Lunæ defectiones, quæ vel in multos annos prædici poſſunt, uti res non caſu, aut Iovis tui nutu, ſed naturæ efficacia accidentes: item fulmina, terræ motus, &c. ut prodigioſa à te antè propoſita, quæ naturæ neceſſitas ſuo tempore perficit. Nec aliud ſupereſt, niſi de tua ſtella diſſerere, quæ Perſas Magos ad natale Chriſti ſolum perduxerat: quæ neque prodigioſa fuit, quod nil prædixerit faciendum: ſed quod jam factum eſſet, id eſt, Servatorem natum teſtata fuerit. neque ſtella extitit. Primùm quia contra naturam aliorum ſyderum, quæ ſatis quippe conſtat ab oriente,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ente, cuncta in occidentem verſus ferri, ab orien
in meridiem curſum tenuit, perinde ac loci ſi
requirebat, quando Palæſtina Chriſti ortu nobil
ea parte ad Perſidem, unde magi venerant, ſpecta
Deinde, quòd æque interdiu atque noctu diluxer
quod per ſolem, cæteris negatum eſt ſyderibu
Item quia ejus lumen modò occultatum, modò
patefactum: poſtremo quod ſecundum fermè te
ram percurrerit, quum certum gurguſtium ubi pu
Ieſus erat, demonſtrarit: quod non feciſſet, ſi p
ſuperiorem cœli regionem, ei curſus fuiſſet. Sed i
quies. Ecquid fuit? Tibi divus Ioannes Chryſoſt
mus reſpondeat: mihi enim fortaſſe non credere
qui in Matt. Hom. 6. de ea re ita ſcribit: Quo
enim non una fuerit hæc ſtella de pluribus, imò
ego arbitror, nec ſtella omnino, ſed quædam i
viſibilis virtus ſpecie ſyderis figurata, ab ipſo pr
mùm itinere monſtratur. Et ferè eas perſequitu
quas tibi modo rationes quam breviſſimè potu
explicui. Ad extremum, quod aſſeveratione affir
maſti, occiſo Chriſto, terræmotum, petras per
fractas, deliquium ſolis, prodigioſa omnia fuiſſe
non eſt ita: illud potius attende, Iacob jam ind
ab initio prædixiſſe iſtuc futurum tempus, quum
poſt Servatorem natum, Iudæorum ſequeretur ex
cidium, inquiens: Non auferetur ſceptrum de Iu
da, nec dux de femore ejus, donec venerit, qu
mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Igi
tur Dominus in crucem actus, per cœlum & terram
voluit ſuam mortem teſtificatam, & ut Chryſoſto
mo placet, ea dedit ſigna Iudæis incredulis, quibus
ſicut apud Ioannem eſt, reſpondit: Quum ſuſtule
ritis filium hominis, tum cognoſcetis, quia ego
ſum. Sic iſt hæc ſignificatio fuit juſtæ Dei iræ, in
Iudæos, quò intelligerent veniſſe tempus, quum
merito meritiſſimo plecterentur. Ac his contentu
rationibus, non te in ejuſmodi rebus perſpiciendi
ultra ponas, rogo: ſed ſi quid habes dicere aliud,
animum tuum ea expedito cura, quæ ut video,
quo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

quo magis progrederis: hoc tibi majorem dat ſuperſtitionum iſtarum quærendarum cupiditatem. POL. Ad tertiam ergo diſputationis partem aggrediar, ac portenta paucis perſtringam. Xerxes Perſarum Rex ubi primum in Europa veſtigium poſuit, Græcis bellum facturus, accepit equam, leporem, & mulam mulum ambiguis genitalibus, in exertu ſuo peperiſſe: & licet eſſent, qui malum inde belli exitum conjectarent, ipſe utrunque aſpernatus oſtentum, poſtremò tamen jacturam fecit. Quum Dion Syracuſanus exul in Dionyſium juniorem Siciliæ tyrannum moveret, ſues ſine auribus natos ferunt: tum Dionyſius ſuis viribus diffiſus, hoſti principatu ceſſit, in exilium concedens. Ita ſignificatum fuiſſe in hominum mentibus inhæſit, ut brevi tempore civium aures ab auditione tyrannidis vacuæ eſſent, L. Scipione, C. Lælio, Coss. Reate, mula peperit. I. Quintio, Cn. Domitio Ænobarbo, Coss. capra ſex hœdos uno partu edidit. Arretii, puer unimanus natus: tum Romani bellum Antiocho Syriæ regi indixerunt. M. Meſſala, C. Livio Coss. in Vmbria, ſemimas XII. fermè annorum natus, qui aruſpicum juſſu, eſt ilico necatus: quum Galli alpes tranſgreſſi, ac ſubito metu perculſi, pedem ſua quaſi ſponte retulerunt. Item Q. Fabio Maximo, Q. Fulvio Flacco, Coss. Sinueſſæ, infans natus, qui utrunque habebat ſexum. Nos tales appellamus Hermaphroditos, Græci vel Androgynos. Et alter infans cum elephanti capite, tum Marcellus ad Canuſium cum Annibale congreſſus, in fugam vertitur. P. Sulpitio Galba, Cn. Aurelio Coss. paulò antè initium belli inter Romanos, & Philippum Macedoniæ regem orti, Fruſinonæ, natus eſt agnus cum ſuillo capite. In Lucanis, equus cum quinque pedibus. Sinueſſæ, porcus cum capite humano. L. Cornelio Lentulo Aulo Iulio Appulo Coss. in Brutiis, pulli gallinacei tres, cum ternis pedibus nati. C. Bebio Tamphilo, L. Æmilio Paulo, Coss. Reate, tripes mulus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

natus. haud multo pòſt Celtiberi debellantur. T. Graccho, M. Iuvencio Coſs. Privernæ, puella ſine altera manu nata. C. Claudio, M. Perpenna Coſs. puer ſine ventris exitu natus, quum Macedonia provincia Romana à Medis vaſtatur. L. Scipione, C. Norbano Coſs. in Hetruria, materfamilias vivum peperit ſerpentem: qui in flumen projectus, averſa natavit aqua, quum illa nefariæ Syllæ proſcriptio erupit in miſeros cives. Sub finem divi Auguſti principatus, Fauſta quædam plebeja Oſtiæ, duos mares, totidemque fœminas enixa eſt. Quod portentum ingens fames ſequuta eſt. Circiter annum ſalutis humanæ DCVIII. Coſdras Perſarum Rex Romani imperii fines violare cœpit, quod malum puer quadrupes natus prædixiſſe creditur. In Gallia anno ſalutis MXVIII. ſus fœta porcellum humana facie enixa. Sequutus eſt annus peſtilens. Ante annum ſalutis MCXI. in Anglia pullus gallinaceus quadrupes natus, quum bellum ingens inter Gallos & Henricum primum ardere cœpit. Anno MCCCCLVI, in Sabinis biceps vitulus natus: in Piceno infans cum ſex dentibus ortus. Tum Turcæ noſtra paſſim loca capere cœperunt. Et anno MCCCCXCIII. Romæ gemini nati, ſimulque uno corpore conjuncti, averſis inter ſe manibus ac facie, qui pauculos vixerunt dies. Et non multo poſt puella virgo filium ſemicanem peperit. Quæ ſanè prodigia ſignificarunt cædes, & flagitia, quæ poſtea Alexandro ſexto Romano pontifice, facta ſunt. Sed cujuſmodi monſtra omnia ſint, ſatis per hæc pauca oſtendimus: tu verò jam te acuas ad ea confutanda, ſi aliquo pacto potueris. ROB. Præclarè admones, ut me accingam ad improbanda quæ haud cuiquam omnium hominum probantur, quibus naturæ vis cognita ſit, de cujus mirabili arte in omni rerum fabrica, paulo antè abundè docuimus. Si hanc igitur attenderis, nihil erit quod ad tuam quæſtionem reſpondeam. POL. Operæpretium facies, ſi breviter explanaveris, quid ipſa ſit natura, & an

& an ſecundum Deum, ea quum tanta ſit mihi potior eſſe debeat, quæ, ut fatear, in mea adhuc ignoratione verſatur. ROB. Vereor, ne non id quærere, ridiculum ſit, uti Ariſtoteles in libro Phyſicorum primo ait, & præſertim in noſtræ diſputationis fine, quum hactenus bonam ſuperſtitionum partem duce natura, putemus nos exterminaſſe, fundituſque eradicaſſe. nam qui rem objectam non videt, quis ei illam oſtenderit? tamen quod magis cupidè, quam appoſitè exigis, officioſe faciam. Naturá à philoſophis definitur eſſe principium motus per ſe, non item per accidens. Exempli gratia: Vniverſa corpora habent motum per ſe, ſic ignis ſua ſponte ſurſum verſum fertur, terra verò deorſum verſum: & id non per accidens. nam ſi alterum ſuum curſum mutaret, iſtud arte, non natura accideret. Sed Cicero libro de Natura Deorum ſecundo, multo ſubtilius rem ipſam explicat, ita ſcribens: Namque alii naturam eſſe cenſent vim quandam ſine ratione, cientem motus in corporibus neceſſarios. Alii autem vim participem rationis, atque ordinis, tanquam via progredientem, declarantemque, quid cujuſque rei cauſam efficiat, quid ſequatur, cujus ſolertiam nulla ars, nulla manus, nemo opifex conſequi poſſit imitando. Seminis vim eſſe tantam, ut id quamvis ſit perexiguum, tamen ſi inciderit in concipientem, comprehendentemque naturam, nactumq; ſit naturam, qua ali augeriq; poſſit, ita fingat & efficiat in ſuo quodque genere: partim ut tantummodo per ſtirpes alantur ſuas, partim ut moveri etiam & ſentire, & appetere poſſint, & ex ſeſe ſimilia ſui gignere, Cicero hactenus, Et Seneca libro de Beneficiis IV. naturam ita interpretatur: Natura, inquit, hoc mihi præſtat. Non intelligis te quum hoc dicis, mutare nomen Deo? Quid enim aliud eſt natura, quam Deus, & divina ratio toti mundo, & partibus ejus inſerta? Et ſubdit: Ergo nihil agis ingratiſſime mortalium, qui te negas Deo debere, ſed naturæ: quia nec natura ſine Deo eſt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

nec Deus ſine natura. At divus quoque Ambroſius libro quem de Noë & arca ſcripſit; naturam appellat omnium matrem. Habes naturam, accipe ejus opera, ratione confecta: quanquam intelligo jampridem inveteraſſe, ut vana mortalium obſervatione, prodigioſa dicerentur, perinde ac tute ipſe appellas. Natura enim, teſte Ariſtotele, libro Phyſicorum ſecundo, quæ ſemper ad id quod perfectius eſt, nititur, nunquam peccat, niſi impedita copia, vel inopia: aut corruptione materiæ, quæ, ut de aliis taceamus, opus eſt, in animalium procreatione. Ea materia eſt ſemen, quod ſi multum fuerit, illi innumeri partus, quos memoraſti ut prodigioſos, edentur: ſi parum, unus, & ille quidem debilis: ſin verò corruptum, cadaveroſus. Illa ipſa porro ratione conſtat etiam monſtra quæ vocas gigni: ſiquidem ſemen ſi abundaverit, inde agnata membra creabantur, ut ille puer quadrupes, alter dentatus, ille tripes mulus, ac id genus, de quibus antè mentionem feciſti. At ſi ſemen defecerit, aliquod membrorum deerit? ſic natam eſſe ſcias puellam ſine manu, ſues ſine auribus, quemadmodum modò expoſuiſti: ſin corruptum, tum confuſum imperfectumque gignetur corpus, ut illi gemini Alexandro Rom. pontifice, Romæ membris averſis nati: & ille puer tuus, ſine ullo ventris foramine: ac alter ſemivir. Sed ea crebrius, ut idem Ariſtoteles lib. de Natura animalium IV. tradit, in iis quorum partus numeroſus eſt, & præcipuè in avium genere, earumque potiſſimè in gallinis, quibus eſt numeroſus partus: non modò quod ſæpe pariant, verumetiam quod multos intra ſe ſimul conceptus continentes, omni tempore coeant. Ex quo fit, ut ſi ovorum vitella ita poſita ſint, ut non diſtinguantur ulla interjecta membrana, pulli monſtroſi naſcantur, quales tu antea natos demonſtraſti. Iam ad hermaphroditos veniamus, quorum ortus cauſam accipe ab Ariſtotele, qui ibidem ita rem explicat: At in iis quæ pariunt, tum ea ipſa

ſa veniunt, tum verò copia partus impedit, alter alterius perfectionem, & cauſam genitalem. Ita gignuntur interdum alia pluribus, quàm juſtum ſit, digitis. Eodem modo in cæteris partibus aut excedunt, aut deficiunt: nonnulla etiam duplici genitali, altero maris, altero fœminæ enaſcuntur, & in hominum genere, ſed maximè in caprarum, propterea quod ſimul genitale habeant & maris, & fœminæ. Cæterùm recentiores Medici aliter de rei ejuſmodi cauſa, etſi neſcio, quàm rectè, referunt, qui in mulieris utriculo ſeptem ſeminis receptacula eſſe tradunt. quæ ita dividunt, ut eorum tria in quibus mares procreentur, ad dexteram partem exiſtant, ac totidem in quibus fœminæ, ad ſiniſtram. inter illa autem, unum extare in medio, & in eo Hermaphroditos ſive Androgynos formari, quaſi natura utrinque vim ſuam in id partus effundente. Verùm noſtris Medicis de utriculi receptaculis, non videtur Ariſtoteles adſtipulari, qui lib. de Natura animalium VII. ait, mulierem ad ſummum filios quinque parere uno partu, ſic ut illud quis commentum ſuſpicari poſſet. Reſtat de turpioribus dicere monſtris, quæ tantum abeſt, ut ſine ſtomacho perſequi queam, ut ſi tua venia liceat, iis omiſſis, malim jejunus ad veſperum, de reliqua parte noſtri ſermonis diſſerere, quam in re tam fœda immorari: quæ perinde tuum, certo ſcio, turbabit animum ac meum nihil tranquillabit. POL. Oro, perge, quum obſcœnitas in rebus, non item in verbis inſit. ROB. Imò facinora iſta nefariarum libidinum & re & verbo turpia ſunt: tamen ſi fieri potuerit, honeſto modo rem perſtringam. nam ne mihi quicquam crimini vertatur, quod de me flagitii narrante poſſent minimè malè cogitantes aliquando imitandi exemplum capere, Plinius cauſam ſe miſerorum partuum tradet, qui libro ſeptimo, cap. 2. ex Artemidoro auctore Græco, refert viros Indorum quoſdam cum feris coire, miſtoſque & ſemiferos eſſe partus. Atque hoc fuit, cur Romæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

memoria noſtra, virginem ex canis haud dubiè concubitu, filium ſemicanem pepeiiſſe, cur ſuem fœtam porcum humana facie enixam dixeris. Et quia ſervat natura genus, idem fit in cæteris brutis, ſi diverſi generis belluæ inter ſe coiverint: ac propterea nuper retuliſti agnum ſuillo capite inſignem natum, quod verres iniverit ovem. De his ſatis dictum. Quod autem mula peperit, miraris? ego verò mirandum duco, quia conceperat: etenim ſi mula fœta erat, neceſſe habuit parere. Sed novitas rei movet, inquies, admirationemque facit, propterea quod nulla niſi nova ac admirabili re commovetur animus. Ita ſolis exortus, curſus, occaſus, nemo notat, quia quotidie fiunt: at eclipſim univerſi mirantur, quia raro accidit. Cur movet, quum nihil ſit factum, quod fieri non potuerit? Theophraſtus, teſte Plinio, auctor eſt, in Cappadocia mulas parere: & Ariſtoteles in terra Syria, ſupra Phœnicem, mulas omnes pariter coire ac parere, dicit. Id quod alibi ſi nonnunquam acciderit, haud video aliquid eſſe, quamobrem dicas eum partum prodigioſum, cujus auctor natura fuerit. Ita probè intelligis, credo, cauſam gignendorum monſtrorum, quam avide indagabas: atque nihil in iis factum, quod fieri non potuiſſet. Sanè hæc ſola ratio, auctore Cicerone, de Divinatione, ex ſententia & teſtimonio interpretum portentorum valet, contra omnia oſtenta, monſtra, portenta: Nunquam, quod, fieri non potuerit, eſſe factum: ſin potuerit, non eſſe mirandum. Atque ſic declaratur, nihil habendum eſſe monſtrum, ſeu portentum, quod fieri poſſit. Igitur in errore in quem monſtrorum novitas, quippe raro procreantur, te jampridem traxerit: nunc tandem naturæ ratione adductus, ſeu potius victus, cave amplius maneas, ac per ejuſmodi monſtra ſuo tempore, & cum cauſa orta, aliquid quod futurum ſit, ſignificari credas. Equidem quis eſſet tam mentis expers, qui exiſtimare Deum unicum orbis rectorem,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

rem, velle ſuos mortales per iſtos, poſt hominum memoriam multo fœdiſſimos obſcœniſſimoſque partus rerum futurarum monitos? De lepore ab equa edito, in Xerxis exercitu, nihil eſt quod argumentemur: non enim invitus patior, ut illud tam bellum commentum in Græcorum fabulis habeas. Porro ſic Græci cavillati ſunt in regem, fingentes equam bellicoſiſſimum animal, peperiſſe leporem timidum & fugacem: quod ille numeroſo inſtructus exercitu Græciam infeſtarit, ac poſtremò velut lepus imbellis ſeſe in pedes dederit, quemadmodum apud Herodotum, & Trogum legimus. Hujus fabulæ ſimilis eſt altera, quam narraſti de muliere, quæ ut ipſe conjectura auguror, ſomniavit: uti verò tu minus omnino accurate aſſeris, credidit ſe enixam vivum ſerpentem. Nam fœminam non mulierem peperiſſe ſerpentem haud abhorret à vero: quod ſi tu animadvertiſſes, dixiſſes fœminam ſerpentem peperiſſe, & illud admiratione dignum accidiſſe, ut ſerpens recens natus potuerit adverſo flumine natare: ac ita prodita veritate, fabella refrixiſſet. Habes reſponſionem dignam phyſiologia, hoc eſt, naturæ ratione, quare jam ad ſermonis quotidiani clauſulam venito. POL. Quoniam me feſtinatione premis, nulla verborum circuitione utar, ſed recta ad finem diſſerendi aſpirabo, quando, ut verum fatear, me quoque diſceptandi jam fermè tenet ſatietas: ſed tuus diſertus ſermo uſque eò delectat, ut nullo tempore excludi, nullo labore defatigari poſſe mihi videar. Itaque extremum accipite actum. P. Volumnio, Servio Sulpitio, Coſſ. pluit carne, eumque imbrem ingens avium multitudo rapuiſſe fertur: item bos loquuta. Anno qui inſequutus eſt, exules Romani & ſervi numero amplius quatuor millia, duce Appio Herdonio, homine Sabino, capitolium occuparunt, unde non ſine civium cæde, expulſi. Alexander Macedo dum Tyrum oppugnabat, rivuli ſanguinis follibus flare incipientibus, per ignem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

fluxere & milite panem in caſtris frangente, guttæ ſanguinis manarunt. Eo prodigio non mediocriter Alexandum deterritum, vates Ariſtandrus conſolatus eſt, affirmans id mali quod portenderetur, in obſeſſos verſum iri: propterea quod cruor intus, non foris eſſet fuſus. Tyriorum excidium paulo poſt ſequutum eſt. Fabio Max. P. Decio. Coſſ. terra pluiſſe fertur, quum una legio à Gallis Senonibus ad Cluſium deleta eſt. Cn. Domitio, L. Annio Coſſ. in Piceno flumen ſanguine fluxit. Cn, Servilio, C. Flaminio, Coſſ. in Piceno lapidibus pluiſſe: ac ſub idem tempus, in Sardinia, duo ſcuta ſanguine ſudaſſe: & iterum Aricie, lapidibus pluiſſe, nuntiatum eſt: quum ad Cannas haud multo poſt plaga ingentiſſima à Romanis accepta fuit. P. Cornelio Africano, T. Sempronio Longo, Coſſ. in Romano foro, ac in Capitolio ſanguinis guttæ viſæ: terra pluit. Interrannæ, lac fluxit. Inde cum Bojis Galliæ Ciſalpinæ populis, multa utriuſque partis cæde pugnatum. Cn. Fulvio Flacco, Appio Claudio Pulchro, Coſſ. Reate, pergrande ſaxum volitare viſum eſt, quum Marcellus haud procul Cannuſio, ab Annibale in caſtra fugatur. C. Bebio Pamphilo, L. Æmilio Paulo, Coſſ. Lanuvii ſimulacrum Iunonis lacrymavit, tum Ligures victi in Romanorum ditionem venerunt. P. Plautio, M, Fulvio, Coſſ. Veiis oleo & lacte pluit. Anno ſalutis humanæ circiter L I I I. in Britannia, antè per dies aliquot, Oceanus cruore viſus eſt fluere, quam Ro. Præſidii facta fuerit occiſio ab inſulanis, qui ſubito rebellarant. Circiter annum ſalutis DLXX. è cœlo ſanguis manaſſe dicitur: quum per idem tempus, Longobardi duce Albuino, ſeſe in Italiam effuderunt, ubi amplius CC. annis, poſtmodum regnum obtinuerunt. Cæterum ex conjectu oculorum, habituque oris, iſta tibi ſtomachum facere conjicio: quare ne tibi moleſtiæ ſim, plura id genus portenta quæ innumerabilia ejuſmodi occurrunt, proponendi ſtudio libenter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

benter ſuperſedebo; mittamque multa, quæ admirabilitatem magnam facerent. ROB. Certè jam ſapis. nam ſi multus in his explicandis dæmonum potius quam hominum in nulla memoria auditis ſomniis eſſes, & mihi & eis qui poſtea legerint (literis enim hos tridui ſermones noſtros, non dubito quin aliquando mandaveris) nauſeam moveres. Sane hactenus bene res ſe habuit: quippe tu præclare iſtam noſtram comœdiam abſolviſti, cujus, uti ſcis, in fine fabulæ lætitia peculiaris eſt: ſiquidem in iſto extremo actu nihil non ridiculum, nihil non fictum, nihil non vanum, & denique nihil non efficax ad movendum riſum exiſtit quando non modo fabuloſis inaudita, ſed incredibilia improbabilibus intexuiſti. Bone Deus, quis unquam audivit bovem loquentem? aut vidit carnis, terræ, ſanguinis, olei, lactis & lapidum imbrem, vel fluvium, ſeu ſimulacra lachrymantia, vel ſcuta cruore ſudantia? Nulla nempe in iis non modo veri effigies, ſed ne umbra quidem, aut imago apparet: At tute hercle, qui bonam Chriſtiani orbis partem peragraſti, dicas quæſo, vidiſti uſpiam tale quid? Taces? gaudeo: plus utique veritas, quam ejuſmodi nefaria vanitas, ut video, apud te ponderis habet. Ergo iſta omnia quum nunquam facta, conſtent, neque fieri poſſint, dicemus monſtra oſtenta, prodigia, portènta? Nihil profecto minus, ſed merà portentorum interpretum pigmentas, quorum ſententia etſi planè joculatoria eſt, nihil habendum monſtrum, ſive portentum, quod fieri poſſit: quam nos antea, quia in rem noſtram conveniebat, facile in eos contorſimus, ac nunc penitus infirmabimus, hoc pacto. Ergo quod fieri non poteſt, ſi fiat, id portentum erit, cujuſmodi ſunt quæ nuper expoſuiſti. Sed ſi fieri non potuerit, quomodo fiet, niſi illud factum eſſe confingatur? atque ſic confictio ſola eſt portentorum parens: namque omnis augurum, vatumque conatus eô pertinet, uti divinitatis ſci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

entes videantur. Ita bos tua loquuta fertur: ſed quid locuta ſit, nullus autor tradit, propterea quod nemo verba audivit: mugitum pro verbo, quiſpiam inſanus vates interpretatus eſt, qui fortaſſe fando audiverit aſinam Balaam olim loquutam, quo ita religionem æmularetur. Verum aſina, ut in numerorum libro eſt, juſſu Dei, verba protulit: bos vero iſta, aſtu hominis loquuta dicitur, quæ more ſuo mugivit, quando verba nuſquam ponuntur. Alia autem ejuſdem generis ſunt, id eſt nulla, quum fieri poſſe deſperentur, præter illud ultimum, quod narraſti, interdum pluiſſe lapidibus. nam Plinius libro ſecundo, cap. 38. id fieri non inficiatur, inquiens: Quin & ideo lapidibus pluere interim, quod vento ſint rapti, & multa ſimiliter. Hæc ille. Ea ratio poteſt vel ad terræ imbrem valere: nam ſatis conſtat, pulverem qui terra minuta eſt, ventis in aërem ferri, atque inſtar pluviæ in terram decidere. Sed etiam aliorum mirabilium aliquam rationem redditam volo, ut ne dicar Siſyphium cæpiſſe laborem, qui hactenus cætera veterum ſuperſtitionum argumenta rite refutaverim, poſtremo non habeam quæ dicam, de cauſa opinionis vulgi, quam ſtulte imbiberat, de ejuſmodi imbre monſtrifero. Sane terra parens rerum cum multa alia, tum aquam pluviam in primis colorat: ſi enim rubrica ſit, imbrem fluentem reddet rubrum, ſimilem cruoris: ſi alba, lacteum, ſimilem lactis: ſi pinguis, uliginoſum ſimilem olei. Ac ita decoloratio ex contagione terrena, errorem olim mortalibus nimis credulis attulit, ut crederent per eas rerum ſimilitudines, deorum conſilia ſibi patefieri. Sudor verò & lacrymæ ex vivis corporibus ſunt: ſed humor extrinſecus allatus, velut in parietibus videmus, utrumque imitari poteſt. Quanquam id humanæ potius fraudis opus fuit: quod memoria quoque noſtra factum ſcimus, ego enim vidi ſimulacrum Deiparæ, ejuſmodi lamentatione inſigne: quippe quod cujuſdam

monachi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

monachi pecuniam ita corradentis, artificio in annos ſingulos, Martio menſe, lacrymabat, palmite victis à tergo in foramen quod ad imaginis oculos pertinebat, inſerto: ſed dolo comperto, ſcelus autori fraudi fuit. POL. Cauſam certè magna cura inveſtigaſti, atque enodatè & diligenter expoſuiſti, qua adductus, tecum jam conſentio. Verum reliquum eſt, ut de ſortibus aliquid diſſeramus: quo nihil ſit, quod mox in noſtro ſermone deſideretur. ROB. Aliud ex alio apud te ſemper incidit: qui fiet, ut tandem aliquando hunc conficiamus ſermonem, ſi nunquam non eodem revolveris? Credis rem parvi momenti fore, ut de ſortibus diſceptemus? quarum tu originem libro de Inventoribus rerum primo, capite ultimo, ſi bene recordor, apud Latinos extitiſſe prodidiſti: & eas Cicero ſuo tempore, ut fallacias ad quæſtum ac errorem inventas, penitus exploſas affirmat, quod in eis temeritas & caſus, non item ratio ulla, aut conſilium valet: ergo non eſt quod nunc illas ipſas in memoriam noſtra diſputatione redigamus. Quare noſter labor decurſu longæ orationis exantlatus, hic jam conſiſtat: ne tu pro tuo jure, tametſi in iſto regno tuo es, ſumas, ut velis me novis ſemper diſputationis laqueis, multa percontando, irretitum tenere. POL, Hunc extremum actum ne miſſum facias, oro: nam in eo tantum erit voluptatis atque utilitatis, ut facile dicturus ſis, me veritatis cupidiorem quam contentionis, pertractationem hujuſce rei injeciſſe, qui non ignoro quam multa in ſortium uſu peccentur. ROB. Non luctabor tecum, Polydore, amplius. Reperio apud Platonem, primum de Legibus, deinde apud Origenem ſuper Ieſu Nave, homilia 23. duplex eſſe ſortium genus: unum humanum, alterum divinum. Sed de hoc primum. Sors divina definitur eſſe Dei judicii index, antea multa prece & obſecratione eorum qui eam exquirunt, petita. Sic per Moſen Deus mandavit Aaron, ut ſortito hircos legeret,

in Levitico, cap. 16. inquiens: Loquere ad Aaron fratrem tuum, & ſubjungit: Suſcipiet ab univerſa multitudine filiorum Iſraël duos hircos, pro peccato, & unum arietem in holocauſtum: quumque obtulerit vitulum, & oraverit pro ſe & pro domo ſua, duos hircos ſtare faciet coram Domino in oſtio tabernaculi teſtimonii, mittenſque ſuper utrumque ſortem, unam Domino, alteram capro emiſſario, cujus exierit ſors Domino, offeret illum pro peccato, &c. Sic Moſes, ducta ſorte, diviſit tribui Ruben, & tribui Gad, & dimidiæ tribui Manaſſe, quam popoſcerant trans Iordanem, terram. Sic Ieſus Nave ſuo populo ait: Mittam ſortem, & proferam in conſpectu Domini ſortem: ſi vos tamen prius deſcribentes terram, attuleritis deſcriptionem ejus. Et ita poſthæc, ſortibus miſſis, hæreditas populo Dei diſtribuitur, & agitur ſors iſta, ſecundum præſcriptum Dei. Ac ita ſeptem tribubus Benjamin, Simeon, Iſachar, Zabulon, Aſer, Neptalin & Dan, poſſeſſio terræ tradita eſt. Quid, quod vel aliæ gentes Dei neſcientes, in re dubia ſortiri conſueverant? quum enim Ionas propheta fugiens à facie Domini, Tharſum navigaret, & tempeſtate ſubito orta, nautæ per ſortem quærerent, cujus cauſa tantum impenderet periculi, cogerentque Ionam rogare Deum ſuum, ut id indicaret, nutu ipſius Dei, cujus voluntate ea omnia gerebantur, ita accidit, ut ſors ſuper Ionam ceciderit. Item in Actis legimus, Apoſtolos multis precibus egiſſe apud Deum, ut ſignificaret, quem vellet virum in Iudæ locum ſurrogatum: & emiſſis ſortibus, Matthiam ſubſtituiſſe. Sed quid multa? jam intelligis ſortem divinam eſſe, & omnibus precibus petendam, ut id quod quærimus per ſortem, conſequuti, Deo acceptum referamus. Humanum verò ſortium genus eſt, quo utuntur ſortilegi illi, qui omnem rei eventum temerè ac inſipienter taxillis, teſſeris, ſchedis, in quibus nomina ſortem expectantium inſcripta

ſcripta ſunt, digitorum micatione, ſurculis imparibus, & mille ejuſmodi puerilibus modis, in fortunam & caſum conferunt, nihil interim à Deo poſcentes, ut res bene cadat. Quæ omnia, ut humanæ ſtultitiæ plena, Chriſtianis legibus vetita ſunt, quo non ſint, qui credant, his modis divinam exquiſitum iri voluntatem. Sed violatores legis nunquam deſunt, quales ſunt etiam nunc, qui quum aliquid ſint acturi ita augurantur. Aperiunt enim ſubito codicem pſalmorum, vel Poëtæ cujuſpiam, & quem primum intuentur verſum, illum interpretantur: ac prout in eo res læta aut triſtis contineatur, ita ſuum negotium commodè vel perincommodè caſurum ſuſpicantur. Ita legimus apud Ælium Spartianum olim Hadrianum per ſortes quæſiſſe, quo in ſe animo eſſet Trajanus Imperator: & verſus Vergilianos intuitum, in ſpem potiundi imperii veniſſe. Fuerunt verſus:

Quis procul ille autem, ramis inſignis olivæ
Saccra ferens? noſco crines, incanaque menta
Regis Romani, primam qui legibus urbem
Fundavit, Curibus parvis, & paupere terra
Miſſus in imperium magnum.

Quanto nempe rectius facerent, ſi invocato numine divino, in proſpiciendis rationibus conſtituendarum regendarumque rerum ſuarum inhærerent? Fuit præterea alius apud veteres ſortiendi mos, de quo Cicero in Verrem meminit, qui etiam nunc ſervatur: & id quidem, quemadmodum multi rentur, haud contrà, quam lex jubeat, ſi mens ſortientium recta ſapiat, id quod modò demonſtravimus. Verbi gratia: Quum aliquis magiſtratus aut præfectus ſit eligendus, invidiæ vitandæ cauſa, ſuffragiis duo treſve renuntiantur: quo facto, res ad ſortem vocatur: & quot renunciati ſunt, tot ſortes in hydriam conjiciuntur, ac ita cujus nomen exit, is magiſtratum, vel præfecturam habet. Ac demum de quavis re ſortibus conſultabant. Sic Cæſar teſtatur, quum in fine

libri

libri primi de bello Gallico loquitur, de M. Valerio Procillo ab hoſtibus capto, inquiens: Is ſe præſente, de ſe ter ſortibus conſultum dicebat, utrum igni ſtatim necaretur, an in aliud tempus reſervaretur, Sortium beneficio eſſe incolumem. Et hæc raptim de ſortilegio. Iam uſque ad extremum tempus diei colloquuti, hinc intrò diſcedamus: quum triduo in hoc familiari ſermone ritè conſumpto, mihi, ut ſcis, cras meum iter ad Academiam Cantabrigienſem, quæ propè bidui abeſt, conficiendum ſit. Tu verò vale, & quum per negotia licitum fuerit, quæ in præſens multis verbis inter nos contulimus, poteris in poſterum tempus, tua brevi ac eleganti ſcriptura, aliis legenda prodere.

FINIS,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

INDEX
IN
POLYDORI VERGILII
LIBROS OCTO
DE
Rerum inventoribus locupletiſſimus.

A.

Aaron primus omnium inter Iudæos à Moſe fratre unctus atque conſecratus fuit 242
Aaronis filios minoribus cæremoniis quam parentem initiatos fuiſſe 243
Abagarus 420
Abantes natura bellicoſos fuiſſe 212
Abdemonaplis Iſmaelita 464
Abel omnium primus primogenita ſuorum gregum Deo immolavit 166 *protomartyr* 500
Abigail juramentum 278
Abolla veſtis genus 174
Abraham quando ſe & Iſmaëlem filium ex Agar ancilla, & omnes vernas ſuos circumciderit 233 *primus literarum inventor* 27. *quo tempore natus* 83
Abrahamum Ægyptiis Aſtrologiam tradidiſſe 54
Abſtinentiæ Chriſtianæ in cibis capeſſendis quum ſolenne

ſolenne eſt jejunium, qualis modus eſſe debeat 385
Abyſſus 360
Acaſtus funebrium ludorum inventor 117
Accius 36
Achillea herba, ab Achille reperta 65
Acoluthi, ſeu acolythi 245
Actinus, Solis filius, Aſtrologiæ auctor 53
Acu veſtes facere, Phrygas excogitaſſe 173
Adam primus homo, a quo factus 10. primus omnium animalibus aliiſque rebus nomina impoſuit 166. primus hominum ſibi pelliceam veſtem fecit 173. primus legis divinæ tranſgreſſor 79
Adminicula gubernandi navem Tiphys à milvo accepit 206
Adulterium Romanos, & Græcos capite mulctaſſe 211
Adulterorum apud Arabes pœna 17
Adyrmachidarum in matrimonio mos 16
Ædificiorum primi inventores qui fuerint 179
Æditui 245
Ægyptii unde 13, aſtrologiæ auctores 53. literarum, aſtronomiæ, geometriæ, & aliarum inventores 25. 57. quomodo diem obſervaverint 99. primos homines apud ſe natos perhibent 9. deorum genus apud ſe primum fuiſſe gloriantur 4. primi omnium diis aras, ſimulachra & delubra ſtatuere 22. cur ſepulchrorum magnificentiæ maximam operam impenderint 186 unde ſimulachrorum uſum acceperint 144
Ægyptiorum dii 4. de ægrotis ritus vetuſtus 63. literæ quales 193. polygamia 15. ſacerdotum veſtitus qualis & unde fuerit 256 in ſepeliendis mortuis conſuetudo 187
Ægyptios primos omnium annum conſtituiſſe 92. Græcos ſcutum galeamque inveniſſe 108. lucernæ uſum reperiſſe 135. primos omnium regium principatum habuiſſe 9
Ægyptus à Nili exundatione quotannis humectatur & fœcundatur 57
Æneæ parentalia in honorem

norem Anchiſæ parentis ſui facta 402
Æolus ventorum rationem reperit 55
Æolum velis uti nautas primum docuiſſe 200
Aeromantia ejuſque origo 70
Æs ubi, & per quem repertum 133
Æs Janus primus omnium ſignavit 137
Ærariæ fabricæ inventores 134
Æreos nummos quis primus inſtituerit 137
Æſchylus primus tragœdias protulit 36
Æſculapius Medicinæ repertor 60. 61. 64
Æſculapium ſpecula ex ferro, plumbo, cryſtallo, vitro miſtiſque materiis inveniſſe 138
Æthiopes unde 13. nunquàm ab externis regibus ſubacti 21
Æthiopum quorundam in matrimonio mos 16. quorundam in ſepeliendis mortuis varia conſuetudo 188
Æthiopes Macrobio mortuos in vitreis ſepulchris condidiſſe 188
Æthiopes primos deos coluiſſe 22
Æthiopes Matthæus convertit 505. primos omnium creatos eſſe unde conſtet 9. ſimulachrorum auctores fuiſſe 244
Ætolum Martis filium jaculum cum amento reperiſſe 108
Ætoli lancearum inventores ibid.
Afflictionis occaſionem Euangelici ſeminarium fieri 497
Africus ventus 56. 57.
Africorum mos 502
Africanus primus omnium radi quotidie inſtituit 213
Afrorum Deus Neptunus 2
Afros primos omnium contra Ægyptios prælium fuſtib. feciſſe 107
Agathyrſis promiſcuas uxores & liberos fuiſſe 15
Agendi gratias uſus poſt prandium, cœnamve, unde deductus 389
Ageſilaus ſextus Lacedæmoniorum Rex 82
Ageſilai dictum 100
Aglaophon pictor 148
Agonalia feſta 391
Agnes virgo ſacrata 282
Agriculturæ origo & quot ea redundet bonis 151
Agrippam à Cajo principe impetraſſe ne ſuum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſimulachrum in templo Hieroſolymis erigeretur 143
Alabandam Aſiæ regionem cryſtallum procreare 142
Albanorum mos in ſepeliendis mortuis 187
Albatorum ſectæ initium atque exitus 458
Albertus Hieroſolymitanus antiſtes 447
Alcamenes IX. Lacedæmoniorum Rex, & ultimus 82
Alcantaria oppidum regni Caſtellæ 396
Alcoranus 466
Aleæ, teſſerarumque ludus & pilæ à quibus inventus 117
Aleatorias artes Lydos non tam voluptatis quam compendii gratia excogitaſſe ibid.
Alexamenus Scyreus, Tejuſve, dialogorum, ſecundum Ariſtotelem, auctor 52
Alexander ubi Chriſtum depictum habuerit 504
Alexander Imp. voluptatis gratiâ aviaria Romæ habuit 170
Alexander magnus cur ſuos barbam radere juſſerit 213
Alexander martyr 507
Alexander I. Rom. pontifex, cur aquam luſtralem conſecrarit 334
Alexander VI. novum ſcriptorum brevium collegium primus omnium Romæ fundavit 481. idemque non modo Romæ, ſed etiam in aliis provinciis jubileum ſtationeſque inſtituit 476
Alexander VII. pontifex primus aquam vino miſcuit 346
Alexandri I. decretum 355
Alexandri III. decretum pium 398
Alexandri de conjugio decretum 318
Alexandri Rom. Imp. dictum 183
Alexandri Imp. integritas 481
Alexandri M. dictum 213
Alexandrum navem duodecim ordinum inſtituiſſe 115
Alexandria in Ægypto unde, & quando extructa 104
Alimenta ex arboribus quis primus hominibus monſtraverit 159
Alleluja 359
Almericus Antiochenus epiſcopus 447
Altaria in templis cur Orientē verſus vergant 338
Altarium origo 324
Alvi purgationis auctor 66
Alyat-
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Alyattes Lydorum Rex in bello adverſ. Mileſios fidicines habuit 50
Amatæ cur Veſtales dictæ 287
Ambroſii de circumciſione locus 235
Amen vox quid ſignificet 360
Amiculum nigellum anthracinum dictum eſſe 400
Amphiaraus ignispicii inventor 72
Amphion ex Antiopa, muſicæ repertor 44
Amphitheatrum quid, & cur Arena ſpargi ſolitum 199, 200
Anacleti edictum 348
Anacleti v. *pontificis, decreta* 259
Anacharſis Scythiæ inventa 149
Anachoreticæ vitæ quis prima fundamenta jecerit 434
Anaitis Armeniorum Deus 4
Anaſtaſii inſtitutum 260, 350
Anaxagoræ de Deo opinio 4, *de diis* ibid.
Anaxagoram primum lunæ defectum monſtraſſe 55
Anaximander ſphæræ repertor 55
Anaximandri Mileſii de hominum ortu opinio 9. 10
Anaximenes aëra principium poſuit 7
Anaximenis de Deo opinio 3
Anaximenis Mileſii Lacedæmonis inventum 98
Anchoram Tyrrhenos reperiſſe 206
Ancile quid 289
Ancus cur primus omnium carcerem Romæ inſtituerit 92
Andabatæ 5
Andreas Scythas in ſuam fidem redegit 505
Andreæ Scythiam ſorte obtigiſſe 230
Andronicus Cyrrheſtes 56
Angariare quid 360
Anglorum in contrahendo matrimonio ritus 20, 319, *in ſalutando mos* 285
Anglos in ipſo die natali infantes baptiZare 238
Anglos & Scythas primos pellibus uſos fuiſſe 175
Animam ex morbo agentes cur oleo hodie ungantur 308
Animarum dignitas 2
Animalia carcere coërceri, unde cœptum ſit 170
Animalia herbas ac remedia nonnulla hominibus com-

bus commonſtraſſe 65, 66
Animalia quænam legionum Romanarum inſignia fuerint 170
Animalia quis primus mactare inſtituerit 166
Animalibus quis primus, rebuſque aliis nomen impoſuerit 166
Animi bonorum enumeratio 223
Animum non corpus purgandum eſſe 367
Annales pontificum a principio Romanos pro hiſtoriis habuiſſe 40
Annatarum uſus quando primum cæperit 481, 482
Anniverſarias demortuorum exequias cur Odilon inſtituerit 401, 402
Annua parentalia cur veteres fieri voluerint 402
Annua ſacra cur Felix & Gregorius facienda ſtatuerint 398
Annulum digito ferre, proque ſigillo uti, quando homines cæperint 479
Annulorum inventor incertus 216, *origo* 138
Annulus apud Romanos nota erat ordinis equeſtris 140
Annus lunaris 93
Annus jubileus Hebræorum 477, *Pontificiorum* 47[illegible]
Annus magnus, quot annos ſolares, ſecundum Ciceronem contineat item quot, ſecundum Ioſephum ibid
Anni ratio quàm varia fuerit apud priſcos ibid.
Annos Numerandi varii apud gentes modi ibid.
Annum qui primi conſtituerint 92
Antennarum repertor 203
Antheri pontificis decretum 276, *de notariis inſtitutum* 271
ἄνθραξ 400
Anthropophagorum in matrimonio mos 16
Antropophagos in propatulo coiviſſe 17
Antiochena ſynodus Paulum Samoſatenum hæreticum damnavit 493
Antiochenam civitatem primam omnium fuiſſe quæ Chriſtianum nomen proferre auſa ſit 230
Antiochiæ urbs capta 469
Antiphona 359
Antiquos in luctu ut plurimum nigra veſtimenta induiſſe 400
Antiſthenis de Deo opinio 3
Antonianæ ſectæ origo 463
Antonini ſodales 460

Anto-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Antoniani Heliogabali luxuria 176
Antonius Enipho grammaticus 47
Antonius Muſa medicus 63
Antonius ubi cœnobium condiderit, & quos ſecum habuerit 436
Appellis hæreſis 487
Apis Ægyptiorum Rex, medicinæ repertor 60
Apollinares ludi unde inſtituti 294
Apollo Delphis colebatur 4, *medicinæ repertor* 60 *cur Pythius dictus* 115, *primum cithara ſimplici, Marſias autem tibiis uſus eſt* 47
Apollo quartus Arcadum legiſlator 78
Apollinis aſylum in Syria 104, *ſimulacrum in Delo* 47
Apollinem arcuum ſagittandique fuiſſe repertorem 108. *lyram ac fiſtulam inveniſſe* 47
Apollodori Athenienſis inventum 148
Apolloniæ virginis Alexandriæ martyris fortitudo 508
Apollonius Orator imperante L. Commodo, cur martyrio coronatus ſit 383
ἀποφέρειν 122
Apophoreta ibid.
Apoſtatæ qui vocentur 423
Apoſtoli juramentum 278
Apoſtoli cur dicti 248, *cur in diverſas mundi partes diſtracti fuerint* 504, *quando inter ſe provincias ad euangelizandum partiti ſint* 230
Apoſtolos apud Romanos religionis auctores fuiſſe 232, *fallacias Dæmonum uſitato more factas timuiſſe* 2
Appii Claud. libido decemviratum ſuſtulit 87
Aprilis quaſi Aphrilis dictus 94
Aprorum in morbis remedium 66
Aquilo ventus unde dictus 56
Aræ, cur primo anſæ dictæ ſint 167
Arabus medicinæ repertor 60
Arabi undè 13
Arabes adulterium capite mulctaſſe 16, *ſingulis annis puerum immolatum ſub ara ſepeliiſſe* 330
Arabum mos in contrahendo conjugio 15. *mos in fœdere paciſcendo qualis fuerit* 124

Arachne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Arachne, cur à Minerva in araneam converſa ſit 171, 172, quænam invenerit 172
Aramei unde 13
Aratri inventores 155
Arbores peregrinæ à quibus in Italiam tranſlatæ ſint 163
Arcas duas à foſſoribus in agro L. Petilii repertas, in quarum una Numa Rex, in altera vero ejus libri reperti ſunt 104
Arcades muſicam inveniſſe 44, primos in Italiam literas attuliſſe 28, primos omnium inſtrumenta muſica in Latium attuliſſe 50, Italis leges dederunt 78
Arcadum legiſlator Apollo quartus ibid.
Archagathus Romam primus ex medicis venit, & cur carnifex appellatus 62
Archelaus ſeptimus Lacedæmoniorum Rex 82
Archelaum ex Ionia Athenas primum phyſicam importaſſe 52
Archimedes Syracuſanus ſphæræ repertor 55
Archeſtratus, tertius Lacedæmoniorum Rex 82
Archiepiſcopi 173
Archiflamines ibid.
Archilochus jambici carminis inventor 35
Architecturæ origo 178
Archytæ Tarentini de mundo & hominum ortu ſententia 8
Arcus buſius 110
Arcus & ſagittarum repertor 108
Arenam pro amphitheatro aliquando capi 199, 200
Areopagi etymon & nominis cauſa 84
Areopagytarum magiſtratus, undè conſtitutus ibid.
Argenteam ſtatuam ſibi primus omnium Pharnaces fecit 146
Argenti inventores 133, primus ſignator 136
Argis, ſecundus Lacedæmoniorum Rex 2
Argivorum legiſlator Phoroneus 78
Argos duplex 91
Ariſtarchus 31
Ariſteum Apollinis filium oleam inveniſſe 161
Ariſtippi ſententia de animæ interitu 501
Ariſtocratia quid. ejuſque origo incerta 83, quando cœperit Romæ 86
Ariſtophanes 37
Ariſtoteles 31
Ariſtotelis de mundo & homi-

hominum ortu ſententia 8
Ariſtotelem omnium primum bibliothecam inſtituiſſe, quam una cum ſchola Theophraſto reliquit 101
Arithmeticæ origo 58
Armatam ſaltationem Curetes primum inſtituiſſe 116
Armeniorum Deus Anaitis 4
Armorum & Æneorum tormentorum primus uſus 108, 109
Arrius 489, 491
Arrii ſchiſma 489
Artaxerxen in potatione corona uſum fuiſſe 131
Artemon Clazomenius teſtudinum inventor 109
Artem meretriciam cur Venus prima omnium in Cypro inſtituerit 209
Artem navigandi quis repererit 204
Arvales ſodales cur à Romulo creati 322
Arvalium collegium Romæ à Romulo inſtitutum 290
Aruncius Rubrius medicus 63
Aruſpicum munus 72
Aruſpicina ars quid in ſe contineat ibid. unde nomen trahat ibid.
Aruſpicinæ artis & ſortium Præneſtinarum origo. ibid.
Aruſpicii inventor ibid.
Aſciæ repertor 201
Aſiam Ioannes convertit 505
Aſianorum mores 502
Aſinium Pollionem Romæ primum Bibliothecam feciſſe 102
Aſoſtra 50
Aſsheruggium 470
Aſſyrii undè 13, literarum inventores, ſecundum Plinium 25
Aſſyriorum Deus Belus 4 in ſepeliendis mortuis conſuetudo 188
Aſſyriorum ſectæ origo 461
Aſſyrios aſtronomiam reperiſſe 54
Aſſyrios & Babylonios uxores ex publica auctione emere conſueviſſe 16
Aſtrologiæ origo 54
Aſtrologiam ab Hebræis ad Ægyptos & Chaldæos manaſſe 55
Aſyli etymologia 194
Aſylum in Calauria non procul Træzene Neptuno dicatum 195
Aſylum ad Canopicum Nili oſtium, Herculi conſecratum ibid.
Aſylum à quibus conſtitutum fuerit 194, quo nos

nos pacto aſylis utamur 195
Athanaſii epiſcopi Alexandrini inſtituta 320
Athenarum dea Minerva 4
Athenis aſylum templum miſericordiæ, cur ab Herculis nepotibus collocatum ſit 194
Athenis theatra fuiſſe 196
Athenienſes cur Protagoram ſuis finibus ejecerint 3, quibus primo ſtatuas erexerint 146
quomodo diem obſervaverint 99
Athenienſium in augendis libris ſtudium 101, inventa 154
Attilæ crudelitas Leonis primi pontificis Romani ſanctitate victa fuit 510
Athletas in Circo certaſſe 200
Atlas 51. Libyæ filius aſtrologiæ repertor 54
cur cœlum ſuſtinere humeris poetæ finxerint ibid. ſphæræ repertor 55
Atomi unde dicti 7
Attalicæ veſtes unde dictæ 173
Atticis promiſcuas uxores & liberos fuiſſe 15
Avaritiæ effectus 485
Averna locus 450
Aves ad venandum quis docuerit, incertum 21[illegible]
Augurum collegia apu[d] Romanos ſumma reli[i]gione culta fuiſſe 7[illegible]
Augurum ſummorum no[mi]na 7[illegible]
Auguria unde dicta ibid.
Auguſtini de conjugio locu[s] 310
Auguſtiniani eremitani 444
Auguſtus Cæſar duos obeliſcos Romam ex Heliopoli tranſportavit 192
Auguſtus menſis unde dictus 94
Auguſti Mauſeolum & amphitheatrum 199
Angylarum mos 16
Aviaria quis primus inſtituerit 170
In Avibus tria divinandi genera 73
Avicenna medicus 63
Aulæa ubi primum inventa 173
A. Cornelius Coſſus 87
A. Sempronius Atracinus ibid.
Aureum diadema Sylveſt. Rom. pontifici oblatum quidem ille non accepit 256
Aureliani in Chriſtian. decima perſecutio 499
Aureus numerus cur dictus & à quo excogitatus 97

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Aureus nummus quando Romæ percuſſus ſit 136
Auriga qui ſit futurus 53
Aurum cur palleat 133
Aurum & argentum apud Pangæum maximè abundare ibid.
Auri conſlaturam quis invenerit 134
Auri intexendi modum Attulum regem Aſiæ reperiſſe 173
Auri primi inventores 133
Auſæ non legendum eſſe, ſed Oſea 247
Auſpicia unde dicta 73
Auſter ventus 55
Auctores colendorum deorum qui primi extiterint 22
Aza apud Iudæos quando regnavit 58
Azymorum dies 327

B.

Babylonii quomodo diem obſervarint 99
Babyloniorum Deus Bel 4
Babyloniorum mos proſtituendi filias 209, *de ægrotis conſuetudo laudata* 63
Babylonios & Aſſyrios uxores ex publica auctione emere conſueviſſe 16
Babylonios olim piſcibus tantum victitaſſe 168
Bacchanalia ſacra 210
Bacchanalia celebrandi mos ibid.
Bacchanalia Melampus Amytheonis filius inſtituit ibid.
Bacchanaliorum effectus 210, 211
Bacchum Iovi poſt devictos Scythas primitias obtuliſſe 429
Bactrianos ſenes canibus objeciſſe 188
Baleares inſulæ 109
Balis herba 64
Baliſtæ & fundæ inventores 109
Balſamum ubi naſcatur 307
Baptiſmatis cauſa 236, *primus uſus* ibid. *triplex genus* 240
Baptiſmum non iterandum eſſe 239
Baptizandi adultos modus & quibus diebus 241
Baptizandorum infantium inſtitutum ab Apoſtolis promanaſſe 238
Barcæorum mos in conflanda pactione qualis fuerit 125
Barbam aut comam ne præſul & reliqui ſacris initiati nutrirent, à quo vetitum 259
Bartholomæus Indos citeriores convertit 505
Bartholomæo citeriorem Indiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Indiam ſorte obtigiſſe 230
Baſilia inſula 141
Baſilidis Cerdonis hæreſis 487
Baſilius Brigidenſium ordinis auctor 452
Baſilius quando & ubi floruerit 438
Baſtetanorum de ægrotis mos laudatus 63
βεκὸς quid 9
Beelzebub 360
Bel, Beel, & Baal, idem ſunt ibid.
Bellandi morem à Marte repertum eſſe 107
Bellariorum inventores 168
Bellerophontis inventum 111
Bellicarum machinarum inventores 109
Belus Babyloniorum & Aſſyriorum Deus 4
Belus amnis 141
Belus, Nini pater, ab Aſſyriis & Babyloniis cultus 22
Benedictio ſacerdotis poſt ſacra, & circumverſio frequens ejuſdem in altari, unde promanarit 352
Benedictus Nurſin quando claruerit 437
Benedictinorum veſtitus ac regulæ 439
Berecynthes Rheam colunt 4
Bernardus abbas 456
Bernardus Caſtilionenſis 441
Bidentis anchoræ repertor Eupalamius 206
Bigas primum Phrygas junxiſſe 112
Biremis auctores 205
Biretrum novitium inventum 215
Biſſextus annus cur dictus 95
Bombarda unde dicta 110
Bombardæ inventum omni admiratione execrationeque dignum 214, repertor incertus 109, uſus Venetis primum indicatus 110
Bombarda nihil terribilius ab hominibus excogitari potuiſſe 109
Bombyces unde generentur 176
Bombycinas veſtes Pamphilam reperiſſe ibid.
Bonæ deæ ſacra 290
Bonorum cœnobii prope Londinum fundatio 453
Bonifacius VIII. primus omnium jubilæum retulit 474
Bonifacii primi decretum 260
Bonifacii III. altaria candidis linteis pannis operiri voluit 324, ejus de cardinalium dignitate

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

tate & officio decretum 265
Bonifacium 111. formam eligendi epiſcopi, ſacerdotes atque diaconos mutaſſe 270
Boreas ventus unde dictus 56
Boves ad aratrum quis primum junxerit 155
Braccata Gallia unde nomen traxerit 174
Braccæ Gallorum veſtitus qualis ibid.
Brachmanæ apud Indos nihil animatum comediſſe 167
Breviatores Romæ quis primus omnium inſtituerit 480, quis item exauctorarit ac dein reſtituerit ibid.
Brigidæ viduæ ſanctitas 452
Brigidenſium ortus ibid.
Britannis promiſcuas uxores & liberos fuiſſe 15
Britannorum mos in conjugio ibid.
Bruno Colonienſis Carthuſianæ congregationis auctor 446
Bucolici carminis inventor 35
Buddas gymnoſophiſtarum princeps 51
βουλή 294, quid Græcis denotet 481
Bulla aurea quibus peculiaris fuerit 174
Byſſum 110
Byſſinum 244
Byzantina ſynodus à Vigilio pontifice habita, Theodorum oppugnavit 495

C.

Caballio urbs 379
Cadaverum ablutiones & unctiones unde originem trahant 401
Cadmus 39, in Græcia religionis auctor 23, quas literas è Phœnicia in Græciam attulerit 25, ubi aurum invenerit 133, auri conflaturæ inventor 134, idem Thebis, vel in Phœnicia lapidicinas invenit 180
Cæacus argenti inventor 133
Cæcilia martyr 282, 508
Cæcilius poeta 38
Cæleſtinus primus Rom. pontifex 494
Cæleſtinus V. Rom. pontifex auctor ordinis Cæleſtinorum 442
Cæleſtinorum ordinis origo ibid.
Cæremoniæ undè vocentur & quæ propriè dicantur 355
Cæretanorum ſectæ initium

tium 463
Cæretum Vmbriæ oppidum ibid.
Cæriti populo in centum annos inducias datas fuiſſe 123
Cæſares Romæ quando creati 88
Cain primus agricola 153 anxiè in cumulandas pecunias incubuit 136
Cain, aut Seth lapidicinas invenit 180, idem Cain pondera & menſuras primus reperit 59
C. Iulius Cæſar primus omnium amphitheatrum in campo Martio poſuit 199
C. Cæſar cur ſiniſtrum pedem ad oſculandum Pompejo Pœno porrexerit 283
C. Cæſaris amphitheatrum cur ab Auguſto deſtructum 199
C. Cæſarem Calvitii deformitatem iniquiſſime tuliſſe 215
C. Cæſarem latum clavum geſtaſſe 173
C. Martius Rutilius ex plebe dictator creatus 88
Cajus princeps Petronium miſit, ut ſuum ſimulachrum in templo Ieroſolymis erigendum curaret 143
C. Caligulæ de oſculandis pedibus edictum 284
Caji primi pontificis decretum 277
Calata, id eſt vocata 96
Calatramenſium militum religio 457
Calchas augur 73
Calendæ unde dictæ ſint 96
Calices in quibus conſecratio fieri ſolita, ligneos olim fuiſſe 415
Caligam apud veteres calceamenti genus fuiſſe 216
Caligarum auctor incertus ibid.
Calixtus martyr 507
Caliſtus primus Rom. pontifex ubi ædem extruxerit; & cui dicarit 323
Caliſti inſtitutum de cœlibatu ſacerdotum 313
Callias Athenienſis minii inventor 142
Calyphas Mahometo ſucceſſit 468
Camalduenſiũ religio undè exorta 440
Camiſia veſtis 174
Campanæ inventor ignoratur 213
Candelæ ex ſevo inventor incertus 216
Caniciei laus 248
Canon 359
Canonicorum regularium origo

origo 275, 444
Canonicorum veſtitus qualis 446
Cancros edendo ſibi cervos à phalangio morſos mederi 65
Cantabros uxoribus olim dotes dediſſe 16
Cantores noſtrates in templis notati 370
Capillorum tincturam Medeam reperiſſe 212
Capita cur aperiamus magiſtratibus 282
Capitis raſio unde initium traxerit 257, *eam olim probroſam fuiſſe*. ibid.
Caras auguriorum inventor 73
Carcerem quis primus & cur inſtituerit 92
Cardinalium ordinis vera origo 264
Cardinales titulum preſbyterorum, unde habeant ibid. *undè ſuos titulos habeant* 266
Cardinalium officium 264 *ordinem ex triplici initiatorum genere conſtare* 267, *pileus unde defluxerit* 265, *quæ ſit prima origo* 262
Cares ocrearum & criſtarum inventores 108
Caria unde denominata 73
Carnis cibus 167
Carnis uſum ſub Saturno nullum fuiſſe ibid.
Carmelitanorum ortus 441. *veſtitus*, 447
Carmelus Syriæ mons, 447
Carmenta Evandri mater 391
Carmentalia ſacra, ibid.
Carthaginienſes ab Agathocle victi, cur ducentos nobilium filios Saturno immolarint 332
Carthaginienſes Imperatores quando triumphare conſueverint 126
Carthaginienſium inventum 109
Carthuſianorum ortus 446
Caſpios demortuos beſtiis projeciſſe 188
Caßinum oppidum 437
Caßiterides inſulas plumbum gignere 133
Caſſius Calpitanus medicus 63
Caſtitatem coactam quæ mala ſequantur 314
Catapultæ inventores 109
Catechumeni 241
κατηχεῖν quid, ibid.
Cathedram Petri cur principalem Cyprianus vocet 250
Catonis de agricultura teſtimonium 152, *egregium dictum* 169, *leges cibariæ*, ibid.
Catulli de conjugio carmen

men 319
Cavea pars media theatri 198
Cauponam Lydos aperuiſſe 160
Cauſarum tria genera 343
Cecropia oppidum in arcem tranſlatum 181
Cecrops cur bifrons habitus 15
Cecrops Diphyes æqualis Moſis primus Atticæ Rex fuit 82, 24, in Græcia religionem inſtituit 24, quando vixerit 123
Cecropem conjugium ante Deucalionem conſtituiſſe 15
Celocis inventores Rhodios fuiſſe 206
Cenchreæ Corinthiorum portus 259, 400
Cenſus Rom. origo & forma 90
Cenſum agere, quid 91
Centaurea herba à Chirone reperta 64
Centaurorum fabula unde exorta ſit 112
Centauros equos ſubagitaſſe 113
Cephas vocabuli interpretatio 359
Cephus Chemis regis frater 185
Ceraſus à L. Lucullo quando in Italiam tranſlata 163
Cerealia ſacra undè 291
Cereæ paſchales candelæ unde initium trahant 394
Ceres quaſi Geres dicta 153, agricultura inventrix 153, 154
Cererem primum omnium mortalibus leges dediſſe 78
Ceroferarii 245
Cervi dictamni herba eſu ſagittas corpori infixas extrahunt 65
Cervi à phalangio percuſſi, cancros edendo ſibi medentur ibid.
Cereviſiæ uſum Dioſcoridem non valde probare 161
Cereviſia quinam populi utantur 160
Cæſarea Philip. urbs 419
Chabreus Rex 185
χαίρε 479
Chalcedonia ſynodus à Leone primo pontifex habita, Eutychianum errorem diſcuſſit 495
Chaleus Athamantis filius clypei inventor 108
Chaldæi aſtrologiæ auctores 53, apud Babylonios & Aſſyrios ſapientes habiti 51
Chaldæi qui vocentur 225
Chalybes, vel, ut alii, Cyclopes primi omnium ferrariam exercuerunt 134

Cha-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Chanaan Noë nepos cur ſervitute mulctatus 84
Chananæi undè 13
Charondes primus Tyriorum legiſlator 78
Charitatis argumenta 435
Chartarum inventio 104, *varia genera* 105
Chelidonia herba ab hirundinibus inventa 66
Chemis Rex ab Herodoto Cheopes dictus 185
Chios, Dionyſio Omadio hominem crudeliter diſcerptum immolaſſe 330
Chiromantia quid, ejuſque origo 71
Chiron medicus centaurorum juſtiſſimus 64
Chirothecæ cur olim epiſcopis datæ 257
χειρουργικὴ 62
Chlamys quibus peculiaris fuerit 174
Choreas ducendi conſuetudo unde orta 301
Chorœbi Athenienſis inventum 149
Chorus unde dictus ejuſque origo 370
Chriſma quid 306, *quid vocetur* ibid.
Chriſtianæ reip. duplex hominum genus eſſe 241
Chriſtianæ reipubl. præſtantia 501
Chriſtianæ religionis origo, ibid.
Chriſtianos quinam perſequuti fuerint 322
Chriſtianorum ad decem & ſeptem millia, diebus tantum triginta Diocletiano imperante, ſuppliciis afflicta fuiſſe 371
Chriſtianorum afflictio & perſequutio ingens 499
Chriſtianorum mos in conjugio laudatus 17
Chriſtianis jejunandi ratio 386
Chriſtianos quinam ex alienis & externis primi inſectati fuerint 496
Chriſtianiſmi initium undè promanarit 220
Chriſtus cur à Deo in mundum miſſus ſit 222 *cur Meſſias dictus* 357, *item Nazaræus* 225, *cur miracula ediderit* 226, *cur in mundum venerit, item cur ſibi apud Iudæos invidiam conflarit* 496, *cur orandi ſacrificandique modum inſtituerit* 226, *duodecim Apoſtolos, & ſeptuaginta diſcipulos cur elegerit* ibid. *qualis ſit homo, & quomodo ad nos venerit, & Verbum caro factum ſit* 223, *qualem poteſtatem Apoſtolis dederit* 227, *quando & cur à*

Ioanne Baptiſta baptizatus ſit 225, *quid homines docuerit* ibid. *quo tempore, & ubi natus ſit*, 224, *quando & cur circunciſus*, ibid. *ſol juſtitiæ* 338, *unde dictus* 224
Chriſti mors, reſurrectio & aſcenſio 226
Chriſtum Abagaro Ediſſeniorum Toparchæ ſuam imaginem dono miſiſſe 420
Chriſtum cur Deus morti & afflictionibus expoſitum eſſe voluerit 223
Chriſtum ſalutantes ſe, oſculari ſolitum fuiſſe 284
Chriſtos, perunctos, *quos David vocet* 305
Chryſippi de Deo opinio 3
Chryſoſtomi de polygamia locus 316
Cibi potuſque uſus quis verus 168
Ciborum delectus in jejunio per legem habitus 388
Ciceronis contra Epicurum de Deo ſententia 4, *de agricultura encomium* 151, *de hominum ortu opinio* 10, *de inſtitoribus ſententia* 208, *locus in Catone emendatus* 34, *alius locus enodatus* 402, *de Romanorum ſententia* 12
Ciconiam origano ſibi à venenis ſalutem quærere 66
Cilicium veſtis genus unde confectum 175
Cineæ Pyrrhi regis legati memoria 106
Cinerum dies cur ſit conſecratus 378
Civica corona 129
Circe venefica 68
Circenſes ludi unde dicti 121
Circerum navem Cyprios reperiſſe 206
Circini inventor 202
Circius ventus 57
Circuitores qui vocentur 208
Circunciſio carnis & ſpiritus 233, 234
Circunciſio Iudæorum, à Chriſtianorum baptiſmo quid differat, ibid. *quando primum, & cur inſtituta ſit* 233
Circunciſionis præceptum grave, & minimè æquum Iudæis primò viſum fuiſſe 234, *modus declaratus* 233
Circunciſionis genera duplicia eſſe: uſus 234
Circunciſionem omnium aliorum mandatorum Dei longè antiquiſſimum eſſe, ibid.

Circi

Circi deſcriptio 121
Ciſtertium 441
Ciſtertienſis ordinis auctor ibid.
Citharæ repertores diverſi 48
Citharæ ſeptem chordas Terpandrum, *octavam* Simonidem, *nonam* Timotheum *adjeciſſe*, ibid.
Cithara apud Hebræos quot chordas habuerit, & quæ ejus forma fuerit ibid. *cum plectro percuſſa* ibid.
Cives unde dicti 181
Cives Romani in quinque claſſes diviſi 89
Civile jus à quo & quando Romæ evulgatum, faſtique in albo circa forum propoſiti fuerint 97
Civitas unde dicta 181
Civitatem regiam, vel popularem qui primo inſtituerint 82
Claræ virginis congregatio 450
Claſſem Neptunus primus omnium inſtituit 204
Claſſe primum depugnaſſe Minoëm 206
Claſſes Roman. quinque & quanti unaquæque ſit æſtimata 89
Clavum pangendi mos apud Romanos 59
Clavium inventor 202
Cleantis de Deo opinio 3
Clearicum philoſophiæ genus 52
Clemens primus pont. cur epiſcopalem cathedram in eminentiore templi loco collocari voluerit 252
Clemens martyr 507
Clemens V. quando pontif. factus 485, *ejus juſſu cur Templarii ad unum omnes deleti fuerint* 451
Clemens ſextus jubileum quinquageſimo anno, ſanxit 475
Clementem à Petro initiatum fuiſſe 231
Clementem pontificem notarios conſtituiſſe 272
Cleomenis Lacedæmonii exercitus ex ſervis manumiſſis 83
Cleopatræ exemplum de coronis venenatis floribus 130
Cleopatræ luxus 169
Cleophanti Corinthi inventum 148
Cletus martyr 507
Cluniacenſiū ordinis fundatio 440
Clypei inventores 108
Clyſteris uſum ciconias aperuiſſe 66
κλυτὸς 358
Co inſula Æſculapio dicata

tatæ 62.
Cœlibatus decretum eſſe iniquum 346, ejus effectus 313
Cœmeteriorum origo 324
Collegium breviatorum quis primus omnium Romæ inſtituerit 480
Collegia ſacerdotum 254
Collegia virginum unde exorta 280
Colorem album præcipue Deo decorum habitum fuiſſe 256.
Colores quis primus omniũ invenerit 147
Colores diverſos intexere Babylonios cœpiſſe 174
Columellæ de agricultura encomium 151
Columnæ marmoreæ quando Romæ haberi cœptæ 180
Commercia victus gratia inventa eſſe 207
Communia omnia ſub Saturno fuiſſe 122
Comœdia nova cur à poëtis inventa 38
Comœdia unde dicta ſit 36
Comœdia à Tragœdiis quid differant ibid.
Comœdias tragœdiaſque recitandi in theatro modus 197
Compactionem ferri quis excogitarit 134
Compatres in baptiſmo teſtes. 239
Conceptivæ feriæ 391
Concertationes circa agros miſeræ unde oriantur 63
Conchylium 178
Concilia ſine Rom. Pontificis auctoritate habita, irrita eſſe debere, qui primi omnium ſtatuerint 495
Concilia varia diverſis in locis habita 493, 494
Conciliorum origo ibid.
Concionandi mos unde promanarit 338
Concionator qualem ſibi concionandi modum præſcribere debeat 339 & deinceps.
Concluſio quid 340
Confeſſio vera quæ ſit 366
Confeſſio annuaria à quo inſtituta 367
Confeſſionis publicæ initium 366
Confeſſionis apud Chriſtianos inſtitutum unde primum originem ſumſerit 365
Confirmatio quid 340
Confirmationis origo 239, 240
Confraternitatis ſectæ primordium 459
Confutatio quid 341
Congiaria dona 295
Congregationis canonicorum Servatoris, quæ & Sco-

Scoppettina *dicta eſt, auctores quinam fuerint* 446
Conjugium Sacerdotibus abrogatum 312
Conjugii inſtitutionem ad omnes pertinere 309
Conjugii bonum 310 *finis* 315 *origo & cauſa* 308
Conſecrationis myſterium magni minoriſque ſacerdotis apud Hebræos explicatum 241 & deinceps.
Conſecrationis primi ſacerdotis rationem myſterio non caruiſſe 242
Conſenſus matrimonium facit 319
Conſtantinopolitana ſynodus à Damaſo pontif. habita, Macedonii & Eudoxi hæreſim damnavit. 494
Conſtantinus Imper. quæ templa erexerit 473
Conſtantinus quartus Imper. ibid.
Conſtantini de Maxentio Licinio & Maximiano victoria 499
Conſualia ſacra unde promanarint 391
Conſules quando Romæ pro regibus eſſe cœperint 86, *unde dicti,* ibid.
Conſus Deus 391
Convivari quum quis præſertim ſacerdos primam celebret miſſam, unde natum ſit 299
Convivium Dominicum quale fuerit 380
Convivia pontificalia 295 *triumphalia*, ibid. *funebria,* ibid.
Copides quid 412
Corax Siculus 42
Corbana quid apud Hebræos fuerit 360
Corde circunciſus qui dicatur 234
Cerinthi hæreſis 487
Cornelianum decretum 277
Cornelius Centurio primus omnium ex gentibus à Petro baptizatus fuit 237, 238
Cornelius martyr 507
Cornelii ſynodus in urbe Roma Novatianam hæreſim damnavit 493
Corona dignos eſſe legitimè certantes 500
Coronæ unde olim fieri conſueverint 129
Coronarum varia genera ibid.
Coronas qui primi invenerint 128
Corporis noſtri partes principales tres 410
Corus, ſive Caurus, ventus 56
Corylus Argivus primus Olimpici certaminis victor 114

Craſſus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Craſſus dives quales ſuis ludis coronas dederit 129

Crates cur aurum in mare projecerit 135. 136

Crates Malotes 31

Cratinus 37

Cremandorum cadaverum uſus cur apud Romanos increbuerit 189

Crepi cur Luperci dicti 120

Cretenſes muſicam inveniſſe 44. pracinente cithara greſſus in prælia ingredi ſolitos fuiſſe 50, ſcorpionem tormentum reperiſſe 109

Cretenſium legiſlator Minos 78, deus Iupit. 4

Cribrorum excogitatores 156

Cribrorum genera è ſetis equorum Galliam reperiſſe. ibid.

Criſpus Saluſtius 40

Criſtarum & ocrearum Cares repertores, 108

Crucigerorum ortus 448

Crux in cœlo à Conſtantino Imp. quando conſpecta 324

Crux quando primum cœperit haberi honori atque venerationi, ibid.

Crucis ſigno ſe munire undè ortum 411

Crucis ſupplicio necari quenquam cur Conſtantinus vetuerit 325

Cryſtalli generatio undè 142

Cteſibii Alexandrini inventum 98

Cteſiphontis inventum 109

Ctiſtas ex Thracibus ſine conjugio vixiſſe 17

Cubiculariorum inſtitutio 273

Curetas olim Saturno pueros immolaſſe 330

Curius ex agro in Dictatorem accerſitus eſt 152

Curruum repertor 112

Cybelis inventum fiſtula 48

Cyclopes turres primos omnium inveniſſe 182

Cymbæ excogitatio 206

Cyniræ inventa 133, 134

Cyprianus Carthaginenſis epiſcopus quando martyrio coronatus ſit 507

Cyprani dictum 503, locus de circumciſione 235, item ejuſdem de jejunio dictum 389, deque mortuorum luctu ſententia 404

Cypriorum mos proſtituendi virgines 209

Cyprum inſulam cryſtallum procreare 142

Cypſelus 116

Cyrenaicus ἄθεος 3

Cyriacus Ieroſolymitanus.

antiſtes crucigerorum auctor 448
Cyrum Perſarum regem victus Lydis Iovi decimam prædæ dediſſe 429
Cyri regis Perſarum memoria 106

D.

Dactylos in Creta ferrum adinveniſſe 133
Damaſi decretum 349
Damaſi pontificis ſchiſma 489
Dædali inventa 201
Dæmoniaci quomodo a ſacerdotibus liberentur 334
Dæmonis reſponſum Sylveſtro pontifici datum, quale fuerit 333
Dæmones quibus technis mortalibus impoſuerint 329 & deinceps.
Dæmones effugandi modum, aut incantationes, quibus morbi ſedarentur, quis primus ediderit 69
Dæmones malas deorum perſonam ſuſcipere 1
Dalmatica veſtis undè reperta 174
Danaus an primus omnium puteos foderit 183 navem ex Ægypto in Græciam primus omnium invexit 204
Daphnis Mercurii filius, Bucolicum carmen invenit 35
David vates divinus 33, vates muſicus 48
Debiles membris, aut mancos, ad ſacerdotium admitti Anaſtaſium noluiſſe 260
Decalogus à Deo hominibus per Moſem traditus 79
Decemviri quando primum Romæ creati 87
Decemviratus Romæ ob ſtuprum abrogatus ibid.
Decii in Chriſtianos octava perſecutio 499
Decimarum & primitiarum, ac primogenitorum redemptionis origo 424, & deinceps.
Deciremem Neſigiton inſtituit 206
Declamator quis 42
Dedicandi templa inſtitutum 328
Dela Phryx 134
Delam ferri temperiem inveniſſe ibid.
Deliberativum genus 344
Delphorum deus Apollo 4
Delubra Epimenidem Cretenſem primum inveniſſe 182
Demarathus Corinthius figulus 149
Demetrius Antigoni ad ordines navem inſtituit 206

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Demetrius poëta ſatyricus 37
Democratia 81, *quomodo, & cur ſenſim in urbem Romam irrepſerit* 87, *undè deſcenderit* 82
Democritus magices ſtudioſus fuit 68
Democriti Abderitis de hominum exortu opinio 10, *de poetis ſententia* 32
Demonſtrativum genus 344
Demortuorum anniverſaria juſta undè originem trahant 401
Demoſthenis laus 42
Denarius diurnus 91
Denarium ex auro quis primus fecerit 136
Denicales feriæ 392
Dentis evulſionem quis primus invenerit 60
Deæ Syriæ ſacerdotum ſectæ origo 461
Derbicæ & Maſſagetæ ægrotantes jugulabant ac devorabant 187
Deus quid Pythagoræ 3, *quid item Thaleti Mileſio*, ibid. *quomodo colendus* 5. *unde dictus* 6
Deus unus & rerum omnium principium 5
Deo vero qui primi ſacrificaverint 24
Deo à nobis duo offerri debere 335
Deo immolandi pecora mos 166
Deum animum juſtum, non munera reſpicere 423, *numero impari gaudere* 95, *ſolum ſapientem eſſe Pythagoras ſenſit* 51
Deorum imagines cur priſci in ſacrificali pompa geſtarint 412
Deorum prima origo undè 1
Deos colendi ritus undè effluxerit 21, 22.
Dexteræ manus religio 284
Diabolus 360
Diaconus ut poſt rem divinam factam pronunciet, Ite, miſſa eſt, *undè mos ſit* 353
Diaconi 245
Diaconi ſeptem à quo inſtituti. 261
Diadematis regis inventorem Liberum patrem fuiſſe 82, 128
Diagoras Atheos 3, *cur ab Athenienſibus expulſus ſit* 497
Διαιτητικὴ 61
Dialecticæ origo 52
Dialogorum auctor Plato ibid.
Dibapha Tyra 178
Dibutadis Sicyonii inventum 149

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Dictamni herbæ virtus 65
Dictator undè dictus, & cur dictatura in rempubl. Romanam invecta 86, 87
Dictator quis primus Romæ creatus 86
Didymus grammaticus 31
Dies divi ſacri quinam habeantur 395 396
Dies feſti cur à patribus conſtituti 392
Dies quomodo ab initio alii aliter obſervaverint, ac noctes diviſerint 99, 100
Digamiam ſacerdotum quis vetuerit 259, 260
Digitorum jactationem ſignum levitatis eſſe 120
Dimophilus laudatiſſimus figulus 150
Diocletiani in Chriſtianos undecima perſequutio 499, *de oſculandis pedibus edictum* 284, *dictum* 91
Diœceſes epiſcopis diſtributæ 261
Diogenis ſcitè dictum 133
Diomedi in templo Palladis hominem fuiſſe oblatum 329, 330
Dionyſius Alexandrinus antiſtes martyr 508
Dionyſius muſicæ harmoniæ repertor 43, 44
Dionyſius pontifex quando presbyteris parochias, epiſcopis diœceſes, tam Romæ, quam alibi diviſerit 261
Dionyſius primus theatri auctor 196
Dionyſii inventum 155
Dioſcoridem poſt Orpheum & Muſæum de herbis ſcripſiſſe 66
Dioſpolis ab Ægyptiis ædificata 181, 182
Dircæus poëta primum tubam reperit 49
Diſcipuli ſeptuaginta cur à Domino electi 226
Divinandi duo genera 72
Diviſio, ſive diſpoſitio quid 340
Divortium quando licitum 18, *cur apud Iudæos à Moſe primum inſtitutum*, ibid.
Divortii auctor quis ibid.
Divortii libellus, ibid.
Divortii inter Iudæos & Romanos diſcrimen, ibid.
D. Gregorius quale cardinalibus officium ſtatuerit 264, 265
Doliolam locum ſputo conſpurcare vetitum fuiſſe 325
Doliorum excogitator 202
Dominicus Calaguritanus Hiſpanus 449
Domitiani in Chriſtianos tertia perſequutio 499

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Domos luteas quis primum invenerit 179
Dona ſpiritualia undè vileſcant 476
Dorios modulos Thamyras Thrax excogitavit 47
Doriſtus v. *Lacedæmoniorum Rex* 82
Dormientii nomen Vigilantio à quo impoſitum, ejuſque de reliquiis divorum ſententia 472
Dorothea martyr 508
Doxius, *Gellii filius, domorum lutearum inventor* 179
Drachma Attica 91
Drachmæ æſtimatio, ibidem.
Draco primus Athenienſium legiſlator 78
Druides 51
Dyagundas Thebanus 382
Δυναςεία 83

E.

Eccleſia 220
Eccleſia prima quæ fuerit ibid.
Eccleſiæ auctoritatem differentiam inter ordinem & plebem conſtituiſſe 254
Eccleſia caput Chriſtus 220
Ediſſeniorum toparcha Abagarus 420
Εἴδωλον 36
Elamitæ undè 1
Electri origo 14
Eleemoſyna 360, *cui danda,* 374
Eleemoſynæ uſus quando primum cœperit 373
Eleutheri decretum 388
Eloquutio quid 340
Elymnetæ Græcorum 86
Emmanuel 357
Emere ac vendere Liberum patrem inſtituiſſe 208
Empedocles ex quatuor elementis conſtare cuncta opinatus eſt 7. *magices ſtudioſus fuit* 68 *primus ſecundum Ariſtotelem rhetoricæ auctor* 41
Empedoclis de hominum ortu opinio 10
Emporetica charta 105
Encœnia 328, 397
Endymion primus Lunæ curſum deprehendit 55
Enochia urbs à quo conſtructa 182
Enos primus omnium nomen Domini invocavit 24, 221
Epeus arietem bellicam machinam invenit 109
Epei Olympici certaminis inventores 114
Epheſina ſynodus à Celeſtino primo Rom. pontifice acta, Neſtorianam hære-

hæreſim damnavit 494
Ephori ſententia de muſica 45
Ephod 139, 244, 271
Epicharmi literæ 25
Epicteti dictum præclarum 375
Epicuri impia de Deo opinio 3, 501
Epicuri principia corpus & inane 7
Epicurum primum omnium grammaticã docuiſſe 31
Epimenides delubrorum inventor 182
Epimenidem Cretenſem primum domos & agros expiaſſe 180
Epiphania 358
Epiſcopalem cathedram primò apud Ieroſolymos locatam fuiſſe 251
Epiſcopi munus 252
Epiſcopi vox quid ſignificet ibid.
Epiſcopi cur petaſum ferre cœperint 265
Epiſcopi qui propriè vocentur 252
Epiſcoporum creatio quibus olim commiſſa 269
Epiſcopos olim presbyteros nuncupatos fuiſſe 253
Epulonum origo 290, 322
Equiculorum gens 289
Equitandi artem, aut uſum equos domandi quis primus omnium inſtituerit 111
Equites Romanos Cæſari Auguſto in capitolio quotannis ſtrenam obtuliſſe 301
Equus bello aptum animal 111
Equi id eſt, arietis tormenti bellici inventor 109
Equorum pugilumque certamen in Circo maximo fuiſſe 200
Equorum ungulas ferreis ſoleis munire qui cœperint 112
Eremus à quo primum habitari cœpta 434
Eremitanorum veſtitus qualis 453
Erichthonius Athenienſis argenti inventor 133
quadrigarum repertor 112, undè nomen acceperit, ibid.
Errantium ſydorum vocabula, à quibus hebdomadæ dies primum nomina tributa fuerint 384
Eſaiæ canticum 33
Eſſæi cur dicti, & undè 434
Eſſæos monaſticam vitam primos inſtituiſſe, ibid.
Eſſenorum laus 167
Eſſenos apud Iudæos ſine conjugio vixiſſe 17
Ethicæ proprium 52

Ethni-

Ethnicos 359
Ethnico Chriſtianus quid præſtet 502
Ethnicorum ſacra tribus purgationibus conſtabant 367
Ἔθνος 296
Evander primus in Italiam, ſecundum Livium, literas attulit 28
Evandrum lupercalia in Latium intuliſſe 120
Euariſtum pontif. primum omnium titulos ipſis presbyteris diviſiſſe 261
Euchariſtia 359, quando inſtituta 345, 346. an ſit ſacrificium 345, cur mane & non veſperi celebrari debeat 347, cur in templis continenter aſſervetur 348
Euchariſtiæ primus uſus tam ſpecie panis & vini, quam panis tantum 346
Euchira fictor 149
Eudoxum & Archytam bellicas machinas inveniſſe 109
Eugrammus fictor 149
Evilea gens undè 13
Eumolphus Athenienſis culturas arborum docuit 159
Eunuchus Candace reginam Æthiopum cum tota familia baptiẓat 229
Euphroſyne martyr 5[illegible]
Eupolis [illegible]
Euripides 3[illegible]
Euripidis reſponſum A[illegible]chelao regi datum 3[illegible]
Eurus ventus 5[illegible]
Euryalus & Hyperbius la[illegible]teritiarum domorum inventores 179
Euriſtæus primus Lacedæmoniorum Rex 82
Euſebianus codex emendatus, 247
Eutychiani pontificis decretum 426
Eutychis Conſtantinopolitani hæreſis 495
Excommunicatio undè defluxerit 278
Excommunicationis pœna à Druidibus quibus irrogata 279
Excuſſoria è lino Hiſpaniam reperiſſe 156
Exequiæ undè 405
Exhomologeſis quid 366
Exire calen. Maji in agros, currere calend. Martiis per arva cum faculis accenſis, undè natum ſit 302
Exonia 197
Exordium quid 340
Exorciẓatores 246
Extiſpices & aruſpices qui nuncupentur 73

F. Fdi-

F.

digammon ab Æolib. inventum 29
bianus martyr 507
biani de conjugio decretum 317, 348. edictum 384
bricam materiariam, & ad eam inſtrumenta pertinentia quis primus invenerit 201
brilia inſtrumenta qui primi invenerint 134
abulam quis primus recitandam dederit 197
actioſorum apud Romanos in confirmando jurejurando mos qualis fuerit 124
alcis repertores 108
aſti dies 392
aunus 120
aunum in Latio religionem inſtituiſſe 23
aunum colunt Latini 4
avonius ventus unde dictus 56
Februarius unde dictus 95
Feciales unde dicti 289
Federicus Feltrius Dux Vrbini Bibliothecam fecit quam Guido princeps ejus filius auxit atque ornavit 102
Federici primi Rom. Imp. de comburendis hæreticis decretum 491
Felix anachoreta 451
Felix epiſcopus Comenſis 392
Felicis primi decretum 397
Felicis tertii de diebus feſtis decretum ibid.
Ferarum vivaria duo divum Federicum Vrbini inſtituiſſe 170
Feriæ unde nuncupatæ 384
Feriæ ſtativæ, conceptivæ Imperativæ 391
Denicales quæ dictæ 392
Feriarum quatuor genera 391
Ferramenta ruſtica, quis primus invenerit 156
Ferri inventores 133
Ferri pluviam M. Craſſi interitum in Parthis ſignificaſſe 71
Feſta agonalia 391, Carmentalia, ibid. Conſualia, ibid.
Feſti novendialis origo ibid.
Feſti dies feriati unde dicti 392
Feſtorum dierum initium unde 394, obſervatio 327, 328, apud Romanos origo 286
Feſtis diebus convivia præbendi amicis conſuetudo 299
Feſtis diebus exornare tem-

templa, ac in illis offerre cereas imagines, tabellaſque miraculorum ponere, unde noſtris conſuetudo ſit 297
Fidenates 289
Figuli laudatiſsimi qui fuerint 150
Fiſtulæ inventor quis 47
Flagellatorum ordo unde confluxerit 459
Flaminis baptiſmus 240
Flamines unde dicti 287
Flamines cur Numa Pompilius Romæ inſtituerit 286, & quæ eorum officia fuerint, 287
Flammam Servii Tullii caput lambentem, illum Romanorum regem fore ſignificaſſe 71
Flavia Domicilla martyr 508
Flora dea, 379, quomodo, & à quibus culta 296
Floralia ſacra unde, & cur, ibid. 379
Flori crudelitas in Iudæos 408
Fluminis baptiſmus 240
Fœderis paciſcendi morem apud Aſſyrios & Ægyptios, ſed præſertim apud Hebræos fuiſſe 123
Fœdera quis primus invenerit, ibid.
Fœderum olim tria genera fuiſſe, 124
Fœminæ apud Arabes & Carthaginenſes cur caput & faciem velarin 282
Folles quis invenerit 13
Forcipem, marculum, vectem, incudem quis primus invenerit 13
Franciſcanorum ortus & habitus 449, & ſeq
D. Franciſcus monachos victum quærere manuum laboribus voluit 445
Franciſcus Alvarez legatus Æthiopum Abiſſinorum regis quando Clementi ſeptimo Roman. pontif. regis ſui nomine, fidei obedientiæque promiſſum fecerit 230
Franciſcus Aſiſias Italus 449
Franciſcus Zabarella 263
Francorum reginæ cur poſt viri mortem albis tantum veſtibus induantur 400
Fridericus Sax. dux, Lutherum defendit 490
Friſonariam congregationem in agro Lucenſi Eugenium quartum plurimum adauxiſſe 446
Frumenti origo 154
Frumenti ſationem ſub Erichtheo Athenarum rege à Triptolemo repertum fuiſſe ibid.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ulloniam artem Niceam Megarenſem. reperiſſe 172
undarum uſum quis primum monſtrarit 109
undatores optimi quinam fuerint, ibid.
unebria convivia 295
unebrem orationem de Bruti laudibus, primus omnium Valerius Publicola habuit 190
unebres ludos Acaſtum inſtituiſſe 117
unebres orationes profœminis haberi cur Romani decreverint 190
unebris pompæ deſcriptio 406
unus cur præcedat, homines autem ſequantur 405
uſos in lanificio Cloſterem reperiſſe 172

G.

Gabanium veſtimenti genus à quibus repertum 174
Gabyrus Deus Macedonum 4
Galeam Lacedæmonii invenerunt 108
Galenus medicus, 63
Gallia Ciſalpina unde Togata appellata ſit 174
Gallorum conſuetudo 503
Gallos Heſum atque Teutatem, humano cruore placaſſe 330
Garamantum polygamia 15
Gargoris Rex Curetum mellis uſum docuit 162
Gaufredus ex ſancto Alexandro ortus 455
Gazophylacium 360
Gehenna ibid.
Gelaſii inſtituta 349
Gemmæ quo tempore cœperint eſſe pretioſæ 140
Gemmatæ coronæ 130
Genitalia virginum faſciis olim ſuccincta 20
Genios ſingulis binos attribuit antiquitas 1
Gentes ferè cunctas quondam dæmonibus malis humanas immolaſſe hoſtias 329, & ſeqq.
Gentium prima diviſio 13
Gentiũ quarundam enumeratio quæ circunciſionem habuerint 233
Geographiæ ſubjectum 58
Geomantia quid, ejuſque origo 71
Geometria in quibus verſetur 58
Geometriæ & Arithmeticæ primi inventores 57
Georgii in Alga Venetiis congregatio unde inſtituta, & quis illius habitus ſit 446
Germani principes unde ſibi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſibi jus eligendi Imp. acquiſiverint 271
Germani quomodo cerevi-ſiam conficiant 160
Germanorum conſuetudo 503
Germanos Mercurio homines litaſſe 330
Gibber aut gibberoſus qui-nam futurus 53
Giezi Heliſæi puer cur le-pra affectus ſit 484
Gladium Lacedæmonii invenerunt 108
Gladiatorii ludi 122, vide Ludus
Glaucus Chius compactio-nis ferri inventor 134
Glutini repertor 201
Glyceræ inventum 129
Golgatha 359
Gorgias Leontinus 42, Delphis ſibi primus omniū ſtatuam auream poſuit 146
Gorgaſus laudatiſſimus fi-gulus 150
Gothicæ gentes unde 13
Gothos ab Arriana hæreſi Gregorii monitis revo-catos 511
Gradus in conjugio qui-nam interdicti 317
Græcarum & Romana-rum virginum ante matrimonium conſue-tudo 20
Græci antiſtites Simpli-cio ſedente, quando Rom. pontificem o-nium caput eſſe declar-rint 2
Græci atque Romani v-teres quid ſuper tum-lum ſtatuerint 4
Græci quomodo annu-amputarint 93, 9-unde literas mutu-ſint 27, in convi-cum mulieribus non a-cumbebant 16
Græcorum conſuetudo 5-in numerandis ann-mos 59, mos in conv-viis 16
Græcos contrario Roma-norum more ſtatuas no-velaſſe 146, in convi-viis ſympoſiiſque coro-nis uſos fuiſſe 130, pri-mum hiſtorias ſcripſiſ-ſecundum Ioſephum 3
Graminea corona 12
Γράμμα 3
Grammatica cur ſit om-nium artium præcla-riſſima 31, unde dicta 30
Grammaticæ definitio ib. diviſio, ibid. dignita-atque uſus ibid.
Grammatici Critici 31
Grammatiſtæ 30
Grandimontenſis ordinis auctor 441
Gregorius quintus quando & cur electores impe-rii conſtituerit 271

Gre-

Gregorii antiphona 349
Gregorii decretum de coniugio 318, *decretum de ſubdiaconorum cœlibatu* 313
Gregorii monitis Gothos ab Arriana hæreſi revocatos, Anglos etiam converſos fuiſſe 511
Gregorii Papæ inſtituta 473
Gregorii patientia, & humanitas 478
Groſſus moneta 92
Guidonis archidiaconi Bononienſis juriſconſulti de Cardinalibus ſententia 263
Gyges Lydius picturæ inventor 147
Gymnicos ludos quis primus omnium inſtituerit 120
Gymnoſophiſtæ apud Indos ſapientes habiti 51

H.

Habidem Hiſpaniæ regem, boves aratro domare, frumentaque ſulco ſerere, primum docuiſſe 155
Hadrianales ſodales 460
Hadriani de Chriſto colendo, inter deoſque referendo ſententia 505
Hadriani Imperatoris memoria 106
Hadriano imperante immolationes hominum ſublatas fuiſſe 330
Hæreſes atque ſchiſmata quando primum exorta 485
Hæreſes & ſchiſmata quomodo inter ſe diſcrepent 488
Hæreticus quis vocetur 485
Hæreticorum pœna 491
Hærmodio & Ariſtogitoni cur Athenienſes ſtatuas erexerint 146
Ἁρμονίαι 44
Harmonias vocum quis invenerit ibid.
Harmoniam in cœleſtibus atque terreſtribus rebus eſſe 34
Harpagonas inveniſſe Anachriſidem 206
Ἁρπάζειν, ibid.
Haſta cur quondam nubentis capiti impoſita 20
Haſtam Lacedæmonii invenerunt 108
Haſtarum velitarium inventores, ibid.
Hebionis hæreſis quando eruperit 487
Hebræi cur mortuos luxerint 405, *Geometriæ & Arithmeticæ primi inventores* 57, *unde nomen ſuum traxerint* 221

He-

Hebræorum literæ, quibus nunc utimur, ab Eſdra inventæ 27
Hebræorum polygamiæ 15
Hebræis cur Deus amplius ſpatium, quam aliis, condonarit 58
Hebræis, vel Tyriis potius quam aliis, artem lignariam & ejuſdem inſtrumenta, cur attribuenda eſſe putetur 202
Hebræos hoſpites ſuo oſculo excepiſſe 284, *poeticæ primos auctores fuiſſe* 33
Hebraica nonnulla, item Græca & Syriaca verba cur in Miſſa uſurpentur: deque eorum ſignificatione 356
Hederæ apros morboſos ſibi mederi 66
Helena Conſtantini mater, Hieroſolymas ad viſendum crucem Domini petiit 324
Heliæ veſtitus 448
Heliopolis urbs 192
Heliopolitanos tres in die homines Iunoni mactaſſe 330
Henricus Hoſtienſis, quando vixerit 482
Heraclitus Epheſius ex igne cuncta procreari cenſuit 7
Herbaria ſcientia quando à Græcis ad Romanos pervenerit 6
Herbariæ, medicamentariæ atque melleæ medicinæ inventores, & quanam homines ab animalibus remedia didicerint 6
Herculem, Olympicum certamen primum inſtituiſſe 114, *ſimulachrorum auctorem fuiſſe* 144
Hermolai Barbari mentio 193
Herodes cur Hieroſolymis theatrum & amphitheatrum extruxerit 199
Herodis crudelitas 225
Herodotus 40, *ejus laus* 136
Heroicum carmen cur dictum 35
Heſiodus 33
Hetruria unde aruſpicinam edocta ſit 72
Hetruſcos ſuas olim literas habuiſſe 29
Hexametris verſibus primum Moſen uſum fuiſſe 35
Hieratica charta 105
Hieremias quomodo jurare juſſerit 278
Hiero tyrannus 5
Hieroboam apud Hieroſolymos quando regnarit 58

Hie-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Hieronimi vita 443, *de mortuorum luctu ſententia* 404, *de vitando vino conſil.*
Hieronimo teſte tria orandi tempora eſſe 368
Hieronymianorum ordo cur inſtitutus 443
Hilarion cœnobiorum in Syria auctor 436
Hin menſura, 132
Hippaginum inventores 206
Hippaſius Metapontinus ex igne cuncta procreari cenſuit 7
Hippius Tyrius 206
Hippocrates mercaturam exercuit 207, *medicinam deperditam in lucem revocavit* 62
Hippopotamus 66
Hiſpanorum mos 503
Hiſter quid 197
Hiſtoria de cujuſdam Regis filia memorabilis 16
Hiſtoriæ dignitas atque utilitas 39
Hiſtoriæ texendæ regulæ 41, *in quibus hiſtoriæ ædificatio poſita ſit*, ibid.
Hiſtoriam quis omnium primus condiderit 39
Hiſtrionibus unde nomen inditum 197
Holoſericam veſtem quis primus Rom. Imperator geſtare inceperit 176
Holoſphyraton 146
Homar Calipho ſucceſſit 468
Homerus 33
Homilia 359
Homo Dei ſimulachrum 10
Hominis cauſa cuncta alia naturam genuiſſe 14
Hominis dignitas, ibid.
Hominis figuram è gypſo primus omnium Lyſiſtratus expreſſit 149
Homines ex qua materia creati 10, *in Angelorum tutela* 2
Homines primos apud Iudæos ortos fuiſſe 10
Homines primum glandibus nutritos fuiſſe 154
Hominum in diebus feſtis celebrandis abuſus 396 *inſania notata* 197, *mentes quidà cultu veri Dei averterit* 1, *naturam ſideribus maximè ſubjectam eſſe* 53, *prima origo duplex* 8
Honorum qui Roman. pontifici habentur, origo 268
Horæ unde nomen ſuum acceperint 97
Horas quis primus omnium

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

um conſtituerit, ibid.
Horas canonicas quis invenerit 368
Horatius 43
Horologia diverſi generis quinam invenerint 97, 98
Horologia ex aqua quis primus omnium invenerit 98
Horologii auctor i ertus 213, 214
Horologii ſolarii inventor 97
Hori Aſſyriorum regis inventum 160
Hoſanna 359
Hoſpites apud Tauros Dianæ immolatos fuiſſe 330
Hoſtanes primus magiæ commendator 68
Hoſtiæ humanæ à quibus immolatæ 329, 330
Hoſtienſis de cardinalibus ſententia 262
Hugo paganus 455
Humiliatorum ordo in Germania quando exortus 441
Hydromantia quid, ejuſque origo 71
Hymnus 359
Hyperbius Corinthius rotæ figulinæ inventor 150, lateritiarum domorum inventor 179, primus omnium animalia mactavit 166
Hyperboreorum ſepult, 189
Hyrcani ſemivivos volucribus & canibus projiciebant 188

I.

Ia 359
Iacob cur Iſraëlis nomen inditum 221
Iacob fœdus cum ſocero Laban fecit 123, quæ munera filio ſuo Ioſeph in Ægyptum miſerit 131, quando vixerit, ibid.
Iacobus Aragoniæ Rex quo tempore duos militum ordines inſtitnerit 457
Iacobus junior cur Chriſti frater & Apoſtolus dictus ſit 231 cur item ſanctus, ibid. ejus martyrium, ibid
Iacobus Senenſis 446
Iaculum cum amento quis invenerit 108
Ianuarius unde dictus 49
Ianus cur bifrons habitus, ibid.
Ianus primus Latinorum Rex ibid.
Ianus Saturnalia primus omnium inſtituit 122
Ianum ante Faunum Latiis deorum cultum demonſtraſſe 23
Iaſon

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Iaſon longæ navis repertor 205
Ibis avis 66
Icari inventum 158
Ideos Dactylos ignis uſum ac æris ferrique naturam inveniſſe 134
Iduare, id eſt, dividere 96.
Idus unde nomen habeat, ibid.
Iejunandum quomodo ſit 375
Iejunium quadraginta ſex dierum 303
Iejunium in quatuor anni tempora a quo diſtinctum fuerit 379
Iejunii initium 372
Iejunii quartæ & ſextæ dierum hebdomadæ quando inſtitutum 383
Iejunii ſolennis ratio 385
Iejunio unde nomen datum videatur 375
Iejunium verum qui ſervet ibid.
Ieſus quonam pacto unctus 305
Ieſus, id eſt, Servator, & Chriſtus, id eſt, Rex dictus eſt 225
Ieſus, Moſis ſucceſſor, cum Gabaonitis fœdus percuſſit 124
Ieſuatorum ortus 452
Iezabel prima omnium literas amulo ſignavit 480
Iginii Rom. pont. de non iterando baptiſmo ſtatutum 239
Iginium pontificem gradus, quibus ad ſacerdotium promoveretur, inchoaſſe, Gajum verò pontificem perfeciſſe 254
Ignatius Antiochenus epiſcopus ad beſtias damnatus eſt 502
Ignis myſterium 328
Ignis pœna quo jure hæretici plectendi 491, 492
Ignem Vulcanum reperiſſe & ob id ab Ægyptiis ducem conſtitutum fuiſſe 134
Ignes crebros Cal. Martii faciendi conſuetudo 302
Igniſpicii repertor 72
Imagines ſacræ divorum in templis haberi & coli cur ab Imper. quibuſdam ſtatutum ſit 421
Imaginum primus apud Chriſtianos cultus, unde exortus 417
Immolandi mos unde promanarit 166
Imperare bene, difficile 81
Imperativæ feriæ 391
Imperatores olim ad bellum proficiſcentes cur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

munus gladiatorium dederint 122
Imperatorum conſecrandorum qualis apud Romanos mos fuerit 189
Imperatorum Occidentalium creationem penes Romanum pontificem fuiſſe 271
Imperatoris eligendi poteſtas archiepiſcopis facta ibid.
Impoſitio manuum 249
Incantationes quibus ægritudines mitigari ſolent, quis ediderit 69
Indicas mulieres quaſdam cum viris cremari voluiſſe 188
Indoctos à Muſis atque Gratiis abeſſe 45
Indorum polygamia 15
Indos citeriores Bartholomæus convertit 505
Indos in propatulo coiviſſe 17
Induere perſonas ante initium quadrageſimæ unde natum ſit 303
Induciæ quid ſint 123
Inducias quis primus invenerit, ibid.
Inducias ſex horarum C. Potium Samnitem à Dictatore Romano poſtulaſſe ibid.
Indumentorum pontificum Iudæorum ornatus explicatus 242, 243 275
Indumentorum pontificum & ſacerdotum Iudæorum octo genera fuiſſe ibid.
Indulgentiarum uſus unde promanarit 475
Infantes apud Romanos quo die luſtrabantur 239
Inferiores ſuperioribus in Anglia ſtrenam quotannis deſerre 301
Inferni aditus 402
Inguinibus tumeſcentibus homines quando perierint 410
Initiati cur verticem deradant, & unde mos natus 257
Innocentius quartus quando pontifex factus, & quomodo cardinales dignitate auxerit 265
Innocentius octavus ſecretarios Romæ primus omnium inſtituit 481
Innocentii III. decretum 367
Inſerendi arbores modum quis primus docuerit 159.
Inſitionum tria genera ibid.
Inſtitores qui dicantur 208
Inſtrumentorum muſicorum

rum diverſi generis inventores 46, 47
Intercalaris menſis 95
Invenire quid 735
Inventa multa cum vetera, tum nova eſſe, quorum auctores ignorantur 213
Ioannes Alexander XXII. cur primus omnium, collegiorum & ſcribarum uſus Romæ inſtituerit 479
Ioannes Aſiam in ſuam fidem redegit 505
Ioannis Baptiſtæ ortus & officium 235, 236
Ioannes Baptiſta cur ab Herode iuterfectus 500
Ioannes Columbinus Senenſis 453
Ioannes cur ſuum Euangelium ab eo, In principio erat verbum, exorſus ſit 487
Ioannes Cuthenbergus natione Teuthonicus, eques, primus omnium artem impreſſoriam Moguntiæ excogitavit 102
Ioannes XII. Othonem Germaniæ regem Imperat. fecit 271
Ioannes Marta 451
Ioannes Patriarcha Alexandrinus eleemoſynarius dictus 454
Ioannes Zebedæus 507
Ioannis XVIII. Rom. pontificis de anniverſarius mortuorum juſtis decretum 401
Ioannis Reuchlini laus 354
Ioannis Roffenſis epiſcopi contra Lutherum de indulgentiis ſententia 475
Ioannis XXII. Rom. pontificis decretum 416
Ioanni Aſiam ſorte obtigiſſe 230
Ioannem Apoſtolum paſcha celebraſſe 393
Iob cur ſit Hebræis comparandus 221
Iobi liber 33
Iobal tabernaculorum auctor 182
Iochobel Moſis mater, magiæ ſtud. fuit 69
Iones ſecundas menſas inveniſſe 68
Ionicum philoſophiæ principium 52
Iopas Vergilianus 43
Ioſephi caſtitas 221
Ioſephum ſomniorum interpretem peritiſſimum fuiſſe 75
Iovis nutritor Meliſſus 22
Iovis prophetas in Creta inſula, ne coctis quidem, nedum carnibus, uſos fuiſſe 168
Iovem Cretenſes colebant 4.
Iovem & Apollinem, quo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

quoniam decima hominum eis non fuiſſet immolata, Italis magnas calamitates induxiſſe 332
Iphitus Olympici agonis repertor 114
Iſis Ægyptiorum dea 1 4
Iſthmii ludi apud Græcos unde dicti 115
Iſthmus ibid.
Iſſedonum in ſepeliendis mortuis conſuetudo 188
Iſraëlitæ undè dicti 221
Iſuardus monachus 371
Italicū philoſophiæ principium 52
Italorum legiſlator Pythagoras 78
Iuba à Mauris colebatur 4
Iubal Muſicus 44
Iubilei anni origo apud Hebræos quæ fuerit 476
Iubilei auctor 474
Iudas Iacob filius cur cum Thamar rem habuerit 212
Iudæi undè nomen ſuum traxerint 221
Iudæorum in Chriſtianos prima perſequutio 497
Iudæorum luctus 399
Iudæorum ingratitudo erga Deum 222
Iudæos mellis uſum ac totius agriculturæ culturam primos monſtraſſe 162
Iudæos quoſdam dæmonio Moloch filios igni exuſtos devoviſſe 329
Iulius Cæſar primus omnium cur annum ad Solis curſum accommodarit 95
Iulius menſis undè dictus 94
Iulii Cæſaris memoria 106
Iunius menſis undè dictus 94
Iuno à Samiis colebatur 4
Iuno Cures cur dicta 20
Iurandi modus antiquus enarratus 227, modus per Euangelium undè promanarit, 278, per Iovem 277
Iurandi mos apud Hebræos 278
Iusjurandum quod magnum fuerit, ibid.
Ius civile quid 77, qualem hæreticis pœnam ſtatuat 491
Ius creandi Rom. pontif. undè defluxerit 268
Ius eligendorum epiſcoporum, ſacerdotum ac diaconorum ab Apoſtolis promanaſſe 270
Ius gentium quid 77
Ius naturale quid, ibid.
Ius pontificium 80
Ius quid Paulo juriſconſulto ſignificet 76
Iusjurandum quod maximum apud veteres 277

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Iusjurandi olim Romæ apud factioſos confirmandi mos 125
Iuris ac legum origo 76, *diviſio* 77
Iuſtinæ monachæ congregatio 442
Iuſtini locus emendatus 49

K.

K*Yrie eleiſon* 359

L.

L*Abyrinthorum pyramidumque qui primi auctores extiterint* 184, 185
Labyrinthos quatuor ab auctoribus commemorari 184
Lacedæmonii cur cives ſuos a contemplanda Aſia retraxerint, 168, 502
Lacedæmoniorum frugalitas 168, *morem in triumphando contrarium Romanorum fuiſſe* 127, *reges nomine magis quam imperio reges fuiſſe* 82, *legiſlator Lycurgus* 78, *regum ſeries* 82
Lacedæmonios galeam, gladium, haſtamque inveniſſe 108, *hominem Marti immolaſſe* 330, *tibiarum modulis in prœliis uſos eſſe* 50
Lacerna 174
Lado fluvius 47
Læna veſtis genus 174
Lamech primus omnium legem divinam de conjugio violavit 316
Lamina aurea cum vitta pontificum Iudæorum 244
Lanceas quinam invenerint 108
Lanas Lydos primum infeciſſe 172
Laniſicii uſum, qui primum oſtenderint, ibid.
Laodicea Syriæ urbs 330
Laodicenſes Palladi virginem immolaſſe, ibid.
Lapidicinas Cadmum reperiſſe 180
Lapidum pluviam Romanorum ſtragem ab Hannibale ſignificaſſe 71
Lararium quid 505
Lateritias domos qui primum fecerint 180
Latinam linguam Romæ omnibus unam eandemque communem fuiſſe 12
Latinorum deus Faunus 4
Latus clavus à quibus repertus 175
Lavandi apud veteres cur tam frequens uſus fuerit 200

Lavandi manus uſus undè defluxerit 350
Lavatio pedum ante diem feſtum paſchæ 285
Laurentius Iuſtinianus 446
Laurentius Levita martyr 507
Laurus ſignum pacis 164, *ejus dotes & encomium* ibid.
Lectica cur hexaphorus dicta 268
Lectio ſacrarum literarum dum comeditur, undè orta 390
Lectiſterniorum origo 293
Lectores 245
Lembi inventores Cyrenenſes fuiſſe 206
Lemniorum deus Vulcanus 4
Leo primus cubicularios cur fecerit 273
Leo tertius cur Carolum Magnum Imperatorem fecerit 269
Leporaria à Fulvio Hirpino primum condita fuiſſe 170
Levitarum prima electio 245
Levitis quantum temporis ad miniſtrandum dabatur ibid.
Lex per Moſen data, cur non fuerit neceſſaria; item cur neceſſaria ſit 89
Lex Moſi quando data 394, 395
Legis definitio, origo, uſus 77, deinc.
Legiſlatores varii 78
Liberum Naxi colebant 4
Liberum patrem coronarum repertorem fuiſſe 128
Libros qui primi ediderint 101
Licinius 38
Licinii odium in Chriſtianos 499
Lingua cur homini data 11
Linguarum varietas undè exorta, ibid.
Linus martyr 507
Linus 43, 51
Lini decretum de ingreſſu mulierum in templum velatis capitib. 281
Lini inventrix Arachne 171
Lini uſus millecupli, ſed præcipuus in velis faciendis, ibid.
Lintres Germanos repeririſſe 206
Litaniæ, vulgo proceſſiones 409
Litaniarum inſtitutio ac forma ibid.
Literæ Apoſtolicæ quando primum plumbo obſignari cœperint 479
Literarum imprimendarum uſus, à quo, & ubi pri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

primo ſit inventus 102
Literas auro neminem Roman. principum ante Carolum Magnum Imp. obſignaſſe 479
Literas quis primus invenerit, vel in Latium attulerit: deque earum numero aucto, varietate, vi atque ſono 24, & inde
Literatores 30
Literatura, ibid.
Litare quid ſignificet 402
Livius Andronicus 37, 36, 34
Livius Andronicus fabulam verſibus intextam primus omnium quando recitandam dederit 197
Lobotes quartus Lacedæmoniorum Rex 82
Loca qua vehebatur pompa, cur veteres velarint 413
Locorum in theatro qualis diſpoſitio fuerit 198
Longobardos capitis raſionem pro re fœdiſsima habuiſſe 258
Loricæ inventor 108
Lucam Euangeliſtam Deiparæ virginis figuram in aliquot tabellis pinxiſſe 421
Lucernæ uſum qui invenerint 135
Luciferi natura à quo inveſtigata 55
Lucilius 38
Lucina virgo 431
L. Attilius Longus 87
L. Craſſus primus omnium columnas marmoreas habuit 180
L. Iunius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus, primi omnium Rom. conſules fuerunt 86
L. Manlius cur Dictator appellatus 59
L. Quintus Cincinnatus ex agro ad dictaturam accerſitus eſt 152
L. Sextus Lateranus 88
L. Aurelii commodi in Chriſtianos quinta perſequutio 499
Lucii tertii Rom. pont. de hæreticis deſecrandis & comburendis ſtatutum 492
Lucretiæ caſtitas 212
Lucretiæ factum 508
Luctus tempora cur apud Chriſtianos hodie, & apud Romanos olim minuebantur 401
Luctum apud Iudæos & Anglos triginta diebus finiri 400
Ludendi modus per Valturios & Herculem Baſilicum 139
Lugentes apud Iudæos ſaccum induiſſe 400, item caput & barbam raſiſſe, ibid.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Lugendi mos apud Romanos, 399, & ſeq.
Lugentium veſtitus, 400
Ludiones ex Hetruria cur Romam acciti 197
Ludius, ibid.
Ludi gladiatorii cur apud Romanos inſtituti fuerint 122
Ludi funebres 117
Ludi quales in amphitheatro celebrabantur 199
Ludi ſcenici unde dicti 196 *cur, & à quibus inſtituti,* ibid.
Ludi ſeculares Romæ in quorum honorem inſtituti, & unde nomen traxerint 475
Ludorum apud Græcos quatuor genera fuiſſe 113, *apud Rom. varia genera fuiſſe* 292
Ludorum origo 120, *ſecularium origo* 293
Ludos gladiatorios D. Cyprianus ad Donatum, execratus eſt 122
Ludovicus Barbus Venetus 442
Ludovici Caroli Magni filii, in Paſchalem pont. beneficium 271
Luna ab Ægyptiis colebatur, quam Iſim vocabant 4
Lunæ curſum ac defectum quis primus monſtraverit 55
Lunam candidos efficere 53
Lupercal quid 120
Lupercalia ludicra cur Lycæa dicta, ibid. *qualia, & unde inſtituta* 459, *quis primus omnium inſtituerit* 120
Luſtricus dies 239
Luſtrum conditum quid ſit 90
Lutheranæ ſectæ origo 490
Lutherus Auguſtam ire non dubitavit, ibid. *cur Auguſta relicta, domum redierit,* ibid.
Lutheri cum Cajetano cardinale diſputatio, ibid. *licentia loquendi,* ibid.
Lycaon primus omnium inducias invenit 123 *gymnici ludi repertor* 117
Lycæa ludicra 120
Lycæo quando ſacrificatum, ibid.
λύκος, ibid.
Lycurgus cur in locum nummi aurei, atque argentei, ferreum ſubſtituerit 85, *primus Lacedæmoniorum legiſlator* 78
Lydi cur primi omnium nummum aureum & argenteum percuſſerint 136, *quæ luſoria invenerint* 117

Lydi unde 13
Lydorum filiæ quando viris nubebant 17
Lydios modulos Amphion excogitavit 47
Lyrici poëta unde denominati ibid.
Lyſiſtratus Sicyonius fictor 149

M.

MAcedonius damnatur 494
Macedonum Deus Gabyrus 4
Μάχαιρα 233
Macrobii Æthiopes 188
Magi à Perſis ſapientes habiti 30
Magi qui vocentur 225
Magorum in matrimonio mos 16
Magica ars à quibus celebrata 67, & ſeq.
Magicæ artis qui primi inventores, ibid. *ſex ſpecies* 70
Magices factiones etiam à Moſe pependiſſe 69
Magiſtratuum Romanorum virgæ ex qua arbore fiebant 89
Magiſtratibus cur capita aperiamus, 282
Magnus Alexander quando extiterit 104, *quibus rebus mortalitatem intelligebat* 212
de Magni Alexandri imagine memoratu digna 147
Mahometanæ ſectæ origo 464
Mahometus in feriendis legibus ſuis, à Sergio monacho adjutus eſt 466
Magicis artibus pollens 465
Mahometi aſtutia, ibid.
Mahometi ortus & incrementa 464
Mahometi obitus 468
Mahometi cadaver ubi conditum ibid.
Majus menſis unde dictus 94
Maletus ſive Maleus, tubæ auctor 49, 50
Malcolmi tertii Scotorum regis pietas 16
Malum & antennam Dædalum reperiſſe 206
Mamercus Æmilius dictator 87
Mammona 359
Mamurram primum omnium cruſta marmoris totius domus parietes operuiſſe 180
Μανδύα *veſtimenti genus* 74
Manius Papyrius primus Romanorum ſacrificulus 289
Mantæli, ſive cappæ, uſus à Græcis repertus 174

Ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Manumiſsionis formula 84
Marcellus martyr 507
Marcionis Stoici hæreſis 487
M. Attilius Glabrio primus patri ſuo ſtatuam auream poſuit 146
M. Cato Cenſorius cur medicos reprobarit 62
M. Cato primus apud Romanos de herbis ſcripſit 66
M. Lepidus primus omnium limina marmorea in domo poſuit 180
M. Scaurus theatrum in triginta tantum dies ſcenicorum ludorum gratia primus omnium Romæ extruxit 198
M. Valerius Meſſala Coſ. quando Romæ horologium ſolarium ſtatuerit 98
M. Valerius primus fecialis Romæ fuit 289
M. Valerius Probus 31
M. Varro omnium doctiſſimus, ibid.
M. Antonini in Chriſtianos quinta perſequutio 499
M. Tullii Ciceronis laus 42
Mariæburgi oppidi in Pruſſia origo & incrementa 457
Marii cadaver è ſepulchro à Sylla erutum 189
Mari quis primum imperaverit 204
Marito ſoli apud Iudæos, utriſq; vero apud Rom. divortium facere permiſſum fuiſſe 18
Marmoris uſus in ædificiis Romæ quando eſſe cœperit 180
Marmore ſcalpendo primos omnium Dipœnum & Scylum inclaruiſſe, ibid.
Marſias tibiarum inventor 47
Mars homicidii reus factus, à quibus & ubi abſolutus ſit 84
Martem primum fabricatis armis milites armaſſe 108
Martem rubicundos efficere 53
Martianus martyr 507
Martinus Lutherus à papa hæreticus cur ſit declaratus 490
Martini quinti pontificis decretum 496
Martius Marci filius, primus omnium Rom. in Pontificem max. creatus eſt 288
Martyrii palmam quinam primi tulerint 497
Μαρτύριον unde vocetur & quid ſit 500
Martyribus cur annua ſacra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

cra inſtituta 397
Maſſagetas in propatulo coiviſſe 17
Maſſagetas & Derbicas ægrotantes jugulaſſe, atque devoraſſe 187
Maſſagetarum deus, Sol 4, mos in conjugio 15
Maſſilienſes olim demortuos non luxiſſe 405
Maſſilienſium conſuetudo 502
Materiariæ fabricæ excogitatio 201
Matthæus Æthiopes convertit 505
Matthæo Æthiopiam ſorte obtigiſſe 230
Matrimonium inter mortales qua ratione ab initio, & intra quos cognationis gradus fuerit contractum 314
Matrimonium occidentalibus ſacerdotibus interdictum 312
Matrimonii varius apud gentes uſus 15
Matrimonii fœdus Chriſtiani ſanctius colunt, quam olius Hebræi 17
Matrimonii jus in poteſtate parentum eſſe debere 318
Matrimonii origo 15
Matrimonii contrahendi verba & ritus 319, 320, qui fuerint veterum ritus 19
Matrimonii ſacerdotalis origo apud Hebræos 308
Matrimonia cum conſanguineis contracta 16
Matrimus 19
Maurorum deus Iuba 4, polygamia 15
Mauſoleum monumentum ab Artemiſia extructum fuiſſe 187
Maxentii odium in Chriſtianos 499
Maximiniani odium in Chriſtianos, ibid.
Maximini in Chriſtianos ſeptima perſequutio ibid.
Maximus Circus 200
Mecha Perſidis urbs 468
Medicus Romæ primus, quis 62
Medici cur ab urbe Roma expulſi, ibid.
Medicinæ partes tres 61
Medicinam ex melle Solem Oceani filium inveniſſe 65
Medicinam quis primus invenerit 60, ac apud quos olim non fuerit medicorum uſus 63
Medicamenta omnia mali ſucci eſſe, ſtomachumquè lædere 65
Medorum in matrimonio contrahendo mos 16
Megalenſes ludi unde dicti 292
Melampus Amytheonis filius

filius Bacchanalium auctor 210
Meldenſis & Carthaginenſis ſynodi de cælibatu ſacerdotum decretum 313
Meliſſus Iovis nutritor 22
Meliſſus Cretenſium Rex, ſacrorum pompas primus introduxit 23
Mellis colligendi uſum quis docuerit 162
Mellis inventor Ariſtæus, ibid.
Ex melle medicina à quo inventa 65
Membranæ quando repertæ, & unde dictæ 104
Memoria quid 340
Memoriæ artem quis primus monſtraverit, aut qui ejuſdem gloriam adepti ſint 105
Memor. encomium, ibid. ejuſdemque exempla 106
Menander comœdiæ novæ auctor 38
Menander Samaritanus, Simonis magi ſucceſſor 486
Mendicantium ortus 445 448
Menippeæ M. Varronis 37
Menippus ſervus poëta ſatyricus, ibid.
Menna Rex 22
Menſam ſacris quibuſdam conſecrare, prius quam veſci incipiamus, unde defluxerit 389
Menſes a numero qui dicantur 94
Menſes unde nominati, & qui primum omnium illos conſtituerint, item cur in Calendas, Nonas & Idus diviſi ſint, 95, 96
Menſuras quis invenerit 58
Mercatura quid ſit 207
Mercaturæ inventores Pœnos fuiſſe. ibid.
Mercaturæ laus ibid.
Mercaturam qui primi omnium exercuerint ibid.
Mercurius lyram primus omnium ex teſtudine fecit 46, eam Apollini donavit, ibid. caduceum ab eo viciſſim accepit ibid, apud Ægyptios medicinam primus reperit 60, in Ægypto primus literarum inventor 25. aſtrologiæ auctor 53, palæſtræ inventor 117 primus Ægyptiorum legiſlator 78, primus Rhetoricæ auctor 41
Mercurius quintus argentum invenit 133
Mercurii inventa 58, 59
Meretriciam artem Venus in-

inſtituit 209
Methrodorus Chius univerſum ſempiternum eſſe dixit 7
Metropolitani 274
Metri origo 34
Metrorum varia genera 35
Micare per metaphoram quid ſignificet 120
Midacritus plumbi repertor 133
Midas obliquæ tibiæ inventor 47
Militaris ars unde provenerit 107, utrum literis præſtet, 106
Milites D. Iacobi 457
Militum ſacrorum origo 454
Mimi, id eſt, hiſtriones 197
Minerva Athenarum dea 4
Minervæ inventa 59, 112
Minerval quid 291
Minii inventio 142
Minimorum ſectæ origo 457
Miniſterii ſacerdotium cur à Chriſto inſtitutum 248
Miniſtrum quempiam per Dominica natalitia dominum facere, unde natum ſit 303
Minos mari primus omnium imperavit 204 primus Cretenſium legiſlator 78
Miſſa nomen unde deductum, & quid proprie ſignificet 354
Miſſam primò celebrantis convivium 299
Miſsilia 336
Mithram Perſæ colebant 4
Mithridatis memoria 106
Mitra bicornis 256
Mitres primus omnium obeliſcos inſtituit 191
Modulationis effectus 44
Moguntiæ artem impreſſoriam à Ioanne Guthenbergio primo omnium excogitatam eſſe 102
Molendini auctor incognitus 215
Molere & conficere frumentum quis primum docuerit 154
Moloch 329, 360
Moly herba à Mercurio reperta 65
Monacharum initium 280
Monacharum ſacrandarum inſtitutum multò vetuſtius eſſe, quam monachorum 282
Monachos primos in Ægypto ſeſe manibus laborando exercuiſſe 445
Monarchia 81
Monaſticæ vitæ principium 434
Monaſticus ordo quando pri-

primum tribus votis aſtrictus fuerit 437
Monſtra cur dicta 73
Montanus hæreticus 487
Monteſiæ militum origo 457
Montolivetenſis ordinis auctor 439
Mopſus augur 73
Mor ludus 120
Morborum curatio triplex 61
Morborum omnium fuga quæ ſit 60
Moribundos cur ſternutatorio interdum excitemus 410
Mortalitatem duabus potiſſimum rebus intelligi 212
Mortui ad tubam ferebantur 406
Mortuorum corpora in rogum injecta 189, anniverſaria juſta à quo primum inſtituta 401
Mortuis juſta facienda quis primus omnium curaverit 399
Mortuos non eſſe lugendos 404
Moſes adulterium morte mulctavit 211
Moſen coronas reperiſſe 128, divortii primum auctorem fuiſſe 18
Moſes aſyli inventor 194, literarum inventor 27, primus cenſum inſtituit 91, primus omnium legiſlator 79, quas artes populo ſuo vetuerit 75, cum nonnullis regibus fœdus ultro obtulerit, 123, tubæ auctor 50, ejus carmen, 33, in doctores impios ſtatutum 492
Moſen calceatum fuiſſe 173, bellica inſtrumenta reperiſſe 108, primum omnium ſimulachra fieri vetuiſſe 143, primum fuiſſe hiſtoriarum conditorem 40
Moſſolamus Iudæus 74
Mulieres in convivio virorum apud Græcos olim non accubuiſſe 169, in honorem deorum ſtupratæ 331
Mulieribus, niſi velato capite, templum olim non licebat ingredi 281, Romanis cur olim vini uſus interdictus 284
Mundus hominis causa conditus 14, ingenitus à quibuſdam ſtatuitur 8
Mundi principes 1
Muralis corona 129
Mures in Thebaidis agro 9
Murex, piſcis 178
Muros quis primus omnium invenerit 182
Muſæus 51, poſt Orpheum

de herbis ſcripſit 66, 55, ſphæræ repertor 62
Muſica in quibus verſetur 46
Muſicæ origo 45, primi inventores 43, tria genera 45, utilitas 44, inſtrumenta qui invenerint 46
Muſicam Ægyptii cur juvenes perdiſcere prohibuerint 45
Muſica inſtrumenta quis in Latium primus attulerit 50
Muſtelam ruta ſibi à venenis ſalutem quærere 66
Mutii Scævolæ forte factum 508
Mycerinus Rex 186
Mydias Meſſenius loricæ inventor 108
Myrrhina quis primus Romam invexerit 142
Myrthea corona 129
Myrti proprietas 127

N.

NAbathæorum in ſepeliendis mortuis conſuetudo 188
Nabla 48
Navius 38
Narbonenſes Galli quomodo quadrageſimam obſervent 378
Narratio quid 340
Naſamones in propatulo coiviſſe 16, ſedentes mortuos humaſſe 188
Naſamonum in matrimonio mos 15, polygamia 16
Natalis dies quomodo celebrandus 392, ſacrorum quid 299, Servatoris & Ioannis cur ſacer habeatur 397
Natalitiis Dominicis ex domeſticis regem creare undè ortum 303
Nathinnæi qui apud Hebræos nuncupati 245
Navalis corona 129
Navem quis primo ex Ægypto in Græciam invexerit 204
Navis onerariæ auctor 206, longæ fabricatio ibid.
Navigandi ars cui accepta ferenda 204, 205
Navium varii inventores traditi 205
Navigari ut primo cœptum ſit 204
Navigatio ubi primo facta ſit, ibid.
Naxorum deus Liber 4
Nazaræus 357
Nazaræorum ſecta qualis 258, undè defluxerit & ejus conſuetudo 259
Nazarius martyr 507
Neceſſitatem eſſe rerum ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

magiſtram 157
Necromantia quid, ejuſque origo 71
Nefaſti dies 392
Neleum Ariſtotelis bibliothecam Scepſim detuliſſe ac poſteris tradidiſſe 101
Nemæi ludi apud Græcos unde dicti, & cur instituti 116
Nemeſis 122
Nemroth 11, Babyloniorum tyrannus 83, tormentorum auctor 92
Nendi texendique artem Palladem reperiſſe 172
Neomenia quid 327
Neptunus ab Afris colebatur 4, navigandi artem primus invenit 204, equos primum domuit 111
Nerus martyr 507
Nero Petrum atque Paulum morte affecit 498, Cur majorem urbis Romæ partem incenderit ibid.
Neronis in Chriſtianos ſecunda perſequutio, ibid.
Neſichthon Salaminius quinqueremen inſtituit 206
Neſigiton deciremem invenit ibid.
Neſtorius hæreticus damnatur 494
Nicanor cur provinciam penè amiſerit 188
Nicea Bithyniæ urbs 494
Niceæ conventus cur habitus, ibid.
Nicena ſynodus 494, 491 ejus decretum 392, 312 309
Nicias Megarenſis fullonia artis inventor 172
Nicolajanorum hæreſis quando exorta 486
Nicolaus Antiochenus excuſatus, ibid.
Nicolaus Ienſon Gallicus typographiam illuſtravit 103
Nicolaus II. quando Pontificum electionem ad cardinales reduxerit 269
Nicolaus III. cur Alexandri V I. collegium brevium ſcriptorum rejecerit 481
Nicoſtrata 28
Nigidius figulus Grammaticus 31
Nili incrementum, atque ex eo præſagia 57
Nini filius Vulcanus 51
Nini regis Aſſyriorum regnandi cupiditas 82
Ninivitarum ſectæ origo 459
Noctem in quatuor vigilias à Romanis diſtributam fuiſſe 100
Nocturna ſacra cur apud veteres ſemper damna-

ta

ta fuerint 382
Noë navis repertor 205, *primus omnium Domino altare fecit* 324, *vinearum primus cultor* 159
Noë progenies 13
Nomadum mos 502
Nomen Domini qui primi omnium invocarint 221
Nonæ undè dictæ 96
Normæ excogitatio 202
Northbertus presbyter Lotharingus Præmonſtratenſium auctor 448
Notarios in urbe Roma, qui res martyrum geſtas deſcriberent, qui primi conſtituerint 271
Notarios Apoſtolici ærarii quis crearit 481
Notas vulgo Zyphras dictas 105
Notus ventus undè dictus 56
Novatianus 488
Novati Romani presbyteri ſchiſma, ibid. 489
Novendialis feſti origo 391, *ſacrificii origo* 403
Vndepedalia ſacra cur apud Iudæos inſtituta 408
Numa cur fidei templum poſuerit 278
Numa Pompilius Romanis religionem demonſtravit 23
Numa Rex in arca una cum libris ejus repertus 498
Numæ de lugendi ratione decreta 399
Numeri repertores varii 59
Numidarum polygamia 15
Numidas equis in bello ſine ephippiis uſos fuiſſe 112
Numidiæ reges nulli mortalium oſculum tuliſſe 284
Numiſma cenſus 91
Nummum aureum & argenteum quis primum ad uſum percuſſerit 136
Nuncoreus Seſoſtridis filius 192
Nundina dea cur apud Romanos culta ſit 239
Nundinæ paganorum 391
Nuptias ſpernentes taxantur 309, & inde.

O.

OBeliſcus in Vaticano circo Caji principis juſſu ſtatutus eſt 192
Obeliſci quid, & unde dicti 191
Obeliſcos notis quibuſdam inſculptos fuiſſe 193, *qui primi omnium fecerint* 191
ὀβελὸς, ibid.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Obſervantium ordinis initium 449
Obſidionalis corona 129
Ochus 51
Occidentis ferè totius horologia qualia 99
Ocrearum & criſtarum inventores 108
Oculi ictum extrinſecum quæ curent 66
Odilonis inſtitutum 401
Offerendi mos pro mortuis 404
Officiorum diviſio inter reliquos initiatos 274
Οἴνη 159
Οἶνος, ibid.
Olea pacis inſigne 161
Oleæ inventrix, ibid.
Oleam in Græcia qui primum monſtraverint 162
Oleagina corona 129
Oleum lætitiæ quid vocetur 305
Oleì uſum Athenienſes inveniſſe 161
Olympiada quatuor tantum annorum ſpatium fuiſſe 91
Olympiades quo tempore cœperint 40
Olympicum certamen quis primus apud Græcos inſtituerit 114, ejus præmium, ibid.
Onerariæ navis inventor Hippius Tyrius 206
Oppidum primus omnium Cecrops condidit 181
Optimates Thracum comburebantur mortui 188, 189
Oracula Apollinis, aut Ammonis qualia 72
Orandi locus quis eſſe debeat 337, item quomodo ſit orandum, 336, vera ratio 335, 336, modus per calculos 337, modum eum quis primum docuerit ibid. tempora apud priſcos diverſa fuiſſe 368
Orantes cur capita aperire debeant 282
Orationis ſolutæ primus conditor 39
Oratoris boni officium 42 & rhetoris diſcrimen, ibid.
Orcheſtra 198
Ὀρχηστὶς, ibid.
Organa 371
Organorum muſicorum David inventor 48
Orgia ſacra undè manarint 23
Orientalium ventorum numerus 56
Origenes quomodo conſecrationem ſacerdotum Iudæorum explicet 242
Origenis locus de baptiſmo infantium 238, de Cornelio baptizato, ibid. de jejunandi ratione 375

Ori-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Origenis laus 238
Orpheus 51, *poëta* 33, *origa ſacra primus in Græciam introduxit* 23 *primus herbarum ſcriptor* 66
Oſcilla ex cera fictilia 298
Oſcitatio undè proveniat 410
Oſcitantes cur ſe ſigno crucis communiant, ibid.
Oſculandi conſuetudo cur apud Romanos introducta 284, *mos undè defluxerit* 283
Oſiris Deus Ægyptiorum 4, *agriculturæ inventor* 152
Oſiris aſylum Ægypto 195
Oſtenta quæ dicantur 73
Oſtiarii 245
Oſtrus, *color purpureus* 178
Ovandi cauſa quæ fuerit 126
Ovantes myrto coronati 127
Ovidius 37

P.

PAcuvius 36
Palæmon grammaticus 31
Palæmon à Latinis Portunus dictus 115
Palæſtina quæ 27
Palæſtram Mercurium inſtituiſſe 117
Palamedes quas literas, Cadmi literis adjecerit 25
Palamedis inventum 58
Palamedem primum ſuffragiorum auctorem fuiſſe 85
Pallas cur Bellona dicta 107
Pallium Græcorum inventum 173
Pallium Epiſcopale quid, & cujus inſtitutum 274
Palmarum foliis primò ſcriptitatum fuiſſe 103
Paludamentum militum fuiſſe veſtimentum 174
Pan Arcadiæ deus cur Lycæus dictus ſit 120, *fiſtulæ repertor* 47
Panos & Syringæ fabula, ibid.
Panaces herba ab Æſculæpio reperta 65
Paneas Philippi urbs 419
Pangæus Thraciæ mons, auro & argento abundat 133
Pannonios æris uſum monſtraſſe 134
Pannorum ex puro ſerico tria genera 177
Pantheon undè, & cur Mariæ virgini, & omnibus divis conſecratum ſit 395

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Papa pedes deoſculandos porrigere unde didicerit 283, *unde divitias acquiſierit* 431, 481
Paparum conſtitutiones de diebus feſtis 395
Paphnutiũ Nicenæ ſynodo de edicto cœlibatus ſacerdotum reſtiiſſe 311
Paphorum dea Venus 4
Papyrus 103
Par impar ludere 119
Parabola 359
Παραίκλητ⊙ 357
Paradiſus 359
Parentalia ab Hebræis deſcendiſſe 399
Parentatio annua 402
Parmenides primus luciferum obſervavit 55
Parochiæ quæ dicant 291
Parochias qui primi in urbe Roma, & alibi presbyteris atque epiſcopis diœceſes diviſerint, ibid.
Parochi apud Romanos qui vocentur, ibid.
Parthorum ab Antonio fugatorum hiſtoria 64 *polygamia* 15, *ſepultura* 188
Parthos Thomas ad fidem redegit 505
Parthos tympanorum ſonitu pugnam inire conſueviſſe 50
Paſcha 358, *dies quis dictus,* ibid.
Patrimus 1
Patris patrati inſtituti 289
Paulus cur oſculo ſalutandum eſſe voluerit 28
Paulus Diaconus 37
Paulum Apoſtol. habuiſſ uxorem 31
Paulus quando Romam a Iudæis ad ſupplicium petitus ductus ſit 231
Paulum II. veſtem coccineam cucullo inſignem Cardinalibus dediſſe 266
Paulus Thebæus 436
Paulus ubi nudipedalia ſacra celebrarit 409
Pauli Apoſtoli martyrium 498, 231, *converſio, peregrinationes, & geſta* 505
Pauli Samoſateni hæreſis 488, *ubi damnata* 493
Pavonem Romæ augurali cœna quis primus poſuit 170
Pecora Deo immolandi mos 166
Pecunia undè appellata 137
Pecuniarum uſum antiquiſſimum eſſe 136
Pegaſum alatum equum quis primus omnium aſcenderit 111
Pelagii decretum 399, *de ſacerdotum cœlibatu* 312

Pelaſ-

Pelaſgos auctores ſimulachrorum fuiſſe 144

Peletronios primos omniū frænos & ephippia inveniſſe 111

Pellium uſus apud quos primum fuerit 175

Pellibus caprinis & ovillis olim ſcriptitatum 104

Penicillo quis primus omnium pinxerit 148

Pentecoſte 358

Penthesileam Amazonum reginam ſecurim reperiſſe 108, 202

Perdicis inventum circinus 202

Pergamenæ charthæ cur vulgo ſic dictæ 104

Pergami bibliothecam præclariſſimam fuiſſe 101

Periander Corinthiorum Rex 116

Perilli inventum crudele 214

Perpendiculi excogitator 201

Perſæ à Saracenis quando devicti 468

Mithram colunt 4

Perſarum de feſto natali celebrando mos 391, *polygamia* 15, *ſepeliendi mos* 187, *de vino ſententia* 158

Perſas ſtatuas nullas erexiſſe 143

Perſequutores Chriſtiani ſanguinis referuntur, 498, 499, & inde

Perſeus Zenonis auditor. quid de diis ſenſerit 4

Perſeum ſagittas inveniſſe 108

Perſius 38

Perſonas induendi mos ante quadrageſimam 303 *apud Anglos capitale*, ibid.

Pes Pontificius qui Numæ Pompilio dictus 371

Pedum mutuò lavandi mos unde defluxerit 285

Pedes pontificum deoſculandi mos unde defluxerit 283

Petaſum epiſcopi ferre quando cœperint 265

Petronilla virgo ſacrata 282

Petrus 359, *fuit uxoratus* 311, *cur a Nerone morte affectus fuerit* 498

Petrus Ferdinandus primus militum D. Iacobi in Hiſpania magiſter 457

Petrus Hetruſcus 453

Petrus Matthæus 81

Petrus Pontum, Galatiam Bithyniam & Cappadociam in ſuam fidem redegit 230, 505, *quando Romam profectus ſit* 231, *ejus ad uxorem quæ ad paſſionem ducebatur.*

batur, vox 311, martyrium 231, 498, prerogativa in ſacerdotio 250, prima concio poſt Chriſti aſcenſionem 228 miracula, ibid. vox memorabilis atque ſalutaris 311
Petrum & Philippum uxores habuiſſe, & filias etiam viris nuptum dediſſe ibid.
Petrum ſeptem annos Antiochiæ epiſcopum fuiſſe 230
Phædonis Elidenſis inventum 58
Pheron cur cæcus factus, & quomodo viſum receperit 192
Phalanges 107
Phalaridem poſt Theſeum primum omnium fuiſſe tyrannum 83
Phaletii de hominibus intentè fodientibus dictum 133
Phantaſma 360
Φαρμακευτικὴ 61
Pherecydes Syrus 54, 40
Phidias nobilis ſtatuarius 147
Phidonis inventum 58
Philemon comœdiæ novæ auctor 38
Philippus Eunuchum Candaces reginæ Æthiopum præfectum baptiZavit 229, Samaritanos ad religionem traxit, ibid. Simonem magum baptiZavit, ibid.
Philippus Tuſcus Servorum Mariæ virginis auctor 451
Philippi opera Euangelicum ſermonem ad Æthiopes uſque penetraſſe 229
Philoclis Ægyptii inventum 148
Philoſophiæ diviſio 52, duo principia ibid. laus atque origo 51
Philoſophi, ibid.
Philoſophorum variæ de diis ſententiæ 3
Phlebotomare medici unde didicerint 66
Phœnices amiciſſimos, item liberos quando Saturno aut dæmoni immolarint 330, 331, inventores arithmeticæ 57, baliſtæ & fundæ 109, literarum 25, 28, ſyderum 54, venationis & piſcationis 170, à Iudæis literas accepiſſe 27, veteri ritu circuncidebantur 233
Phoroneus primus Argivorum legiſlator 78
Φῶς quid ſignificet 298
Phrygas primos omnium natos eſſe unde conſtet 9

Phrygas bigarum & quadrigarum inventores 112, *habuiſſe olim proprias literas* 29
Phrygianæ veſtes unde dictæ 173
Phrygiones, ibid.
Phrygios modulos Marſias Phryx excogitavit 47
Phylacterium 359
Phyſica in quibus verſetur 52
Picturæ origo 147
Pilam luſoriam Pythum reperiſſe 117
Pilum Tyrrhenus invenit 108
Pilumnus pinſendi frumenti auctor 155
Pinea corona quibus victoribus data 115
Piſcandi uſum quis tradiderit 170
Piſeus Tyrrhenus tubam æneam invenit 49, *item venabula* 108, *roſtra navibus addidit* 206
Piſiſtratus primus omnium libros publicè legendos præbuit 101
Piſtores Romæ quando eſſe cœperint 155
Pitumnus cur Sterquilinus dictus ibid.
Pius II. breviatorum auctor, Paulus exauctorator, Sixtus reſtitutor 480
Pii I. de virginum ſacratione decretum 280
Planetæ à quo diebus aſſignati 384
Planetas plurimum ad bona malave conſequenda, ſecundum Chaldæos conferre 53
Plaſtices primi inventores 149
Plaſticen antiquiorem eſſe ſcientia fundendi æris ibid.
Platani encomium 163
Plato cur veritatem in ſua republ. imprimis cultam voluerit 430, *magiæ ſtudioſus fuit* 68, *mercaturam exercuit* 207, *quibus vini uſum conceſſerit* 158
Platonis Athenienſis ſententia de mundo & hominum ortu 8, *de Deo* 6 *de deorum imaginibus* 424, *de poetis* 32, *de mortuis* 191
Platonem ab Hebræis ſuæ philoſophiæ præcepta ſumpſiſſe 52
Plautus 38
Plebs quando conſulatum Romæ adepta ſit 88
Plebei ludi repertor 294
Plinii II. ad Trajanum de Chriſtianis literæ 504
Plinii locus emendatus 192
Plinii ſententia laudata 85

 Plum-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Plumbum ubi, & per quem primo inventum ſit 133
Pœna eorum qui humanis hoſtiis non litaſſent 332
Pœni unde mercaturam edocti ſerint 208
Pœnorum deus Vranius 4
Pœnitendi initium unde promanarit 361, modus 363
Pœnitentia vera quæ ſit, ibid.
Pœnitentiæ duo genera, ibid.
Pœnitentiam qui agere dicantur 367
Pœnitentium ordinis origo 451
Poëſim eſſe partem muſices 46
Poëtæ numine afflati 32, 33, cur ſancti ab Ennio dicti 33, non ſiunt ſed naſcuntur 32, de hominum ortu quid ſentiant 10
Poëtica ars cur reliquas diſciplinas antecellat 32 ejus origo 33
Pollinaria Hiſpaniam reperiſſe 256
Polycarpus Smyrnæus antiſtes, una cum duodecim clariſſ. viris martyrio coronatus eſt 507
Polycrates Epheſius epiſcopus 393
Polygamia à quibus defenſa 316
Polygnotus Athenienſis picturæ inventor 147
Πολύμυξα, 172
Pompejus Leneus poſt M. Catonem de herbis apud Romanos ſcripſit 66
Pompejus Magnus theatrum manſurum è quadrato lapide primus omnium Romæ fecit 199
Pompilius quomodo annum ad Lunæ curſum redegerit 94
Pondera quis primus invenerit 58
Pontifex, ſive presbyter unus tantùm cur electus fuerit 253, unde dictus ibid. unde humeris hominum circumferatur 268
Pontificis Judæorum habitus ac ornamenta declarata 242, & ſeqq.
Pontificis munus 252
Pontifici caput aperire non licuiſſe 281
Pontificem max. cur Numa crearit 288, quæ ejus poteſtas atque officium fuerit, ibid.
Pontifices Romani cur omiſſo priore nomine, ſibi unum aliquod ex pontificum, qui ante fuiſſent, nominibus eligant 267 à Longobardis preſſi ad Francorum reges confu-

fu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

fugere coacti ſunt 268, inſignia ſua ferè omnia ab Hebræis accepiſſe 256
Pontifices duo & triginta poſt Petrum martyrio coronatos fuiſſe 471
Pontificum electio ad ſolos cardinales hodiè reducta 269, ornatus explicatus 255
Pontificialia convivia 295
Populorum nomina quando immutata 13
Popularis civitas à quo primum inſtituta 82
Porcus cur immolari cœptus 166
Porſenæ labyrinthus 185
Portenta cur dicta 73
Portenti exemplum, ibid.
Poſteritatem magis veterum honorum ac pomparum, quam morum tenacem eſſe 268
Poſthumius Tubertus primus omnium ovans Romam ingreſſus eſt 127
Potum ex hordeo Liberum patrem primum confeciſſe 160
Præcentores 246
Præcepta in templo Cereris Eleuſinæ, apud Athenienſ. quænam remanſerint 168
Prædicatorum ortus 449 habitus, ibid.
Præmonſtratenſium ortus 448, item veſtitus, ibid.
Præputium quid 233
Prætexta Hetruſcorum inventum 173
Praxedis fœminæ laus 323
Praxitelus inventum 137
Preces caſtas Deum pluris facere, quàm magnifica ſacra hominum 414
horarias ſive canonicas, qui primi inſtituerint 368
Presbyterum minorem triginta annis fieri Bonifacium vetuiſſe 260
Presbyter ut viginti quinque annos natus creari poſſet, unde defluxerit, ibid.
Presbyteri qui vocentur 248, quomodo ab Apoſtolis conſtituti 249, eorum officium 261, ordo quando cœperit 248, ſecularium vota caſtitatis perpetuò ſervandæ 438
Primitiarum auctor oſtenditur 425, 472
Primogenita cur Deus ſibi offerri præceperit 428
Priſcarum literarum numerus 25
Priſcorum confitendi modus 394
Proceſſionum origo 409
Proceſſus martyr 507
Prodigia cur dicta, 73
Prætus & Acriſius clypeorum inventores 108

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Profeſti dies unde dicti 392
Prometheus Aſtrologiæ inventor 54, *cur à Iove Caucaſo ferrea catena vinctus fuerit* 138, *ignem in ferula ſervare docuit* 135, *primus omnium bovem mactavit* 166, *ſimulachrorum auctor* 144
Pronuntiatio quid 340, *ejuſque diviſio*, ibid.
Prophetarum oracula omnium certiſsima cur fuerint 72
Proplaſtice quid 149
Proſelytus 359
Protagoras cur ab Athenienſibus ſuis finibus exterminatus 3
Protonotariorum ac cubiculariorum origo 272
Pruſsia à Theutonicis ſubacta 456
Pſalmus 359
Pſalmis alternis canere quis inſtituerit 369
Pſallentium in templis reprehenſio 370
Pſalterium in ſeptem partes ab Hieronymo digeſtum 368
Pſammetichus 9
Pſeuſippes doliorum inventor 202
Ptolemæus Philadelphus Alexandriæ, obeliſcum LXXX. *cubitorum ſtatuit* 192, *navem ad* XL. *ordines extruxit* 206
Philopator ad L. *ordines* ibid. *quando floruerit* 58, *Soter ad* XV. *ordines navem inſtituit* 206
Ptolemæorum regum in Ægypto in cogendis libris ſtudium 101
P. Licinius Calvus 88
P. Scipionis de ſtatuis dictum 146
Pueros & puellas in ſupplicationibus ex feneſtris deſpicere cur veteres vetuerint 412
Puerperarum purgatio unde defluxerit 320
Pugillarium uſum ante Trojana tempora fuiſſe 103
Pugilum equorumque certamen in Circo maximo 200
Pugna unde nomen traxerit 107, *ejus origo*, ibid.
Pugnare ex equo quis primum docuerit 112
Punicarum fœminarum mos 502
Purgatio triplex 367
Purgationem alvi quis primus invenerit 66
Purpura quo pacto, & quando inventa ſit 177, *ejus uſus apud Romanos quibus peculiaris* 178
Purpuræ piſces ex concharum genere eſſe 177, *quan-*

quandiu vivant, ibid.
Puteorum foſſores qui primi omnium ſuerint 183
Pygmaleonis tempore in Oriente nullum uſum carnis fuiſſe 167
Pyramides cur à regibus extructæ 186, *inter Memphim & Deltam tres fuiſſe, earumque auctores* 185
Pyromantia quid, ejuſque origo 71
Pyrrhicæ ſaltationis inventor 116
Pyrrhus Dædali cognatus in Græcia picturam invenit 147
Pythagoras 51, 54, *primus Italorum legiſlator* 78, *inventor ponderum atque menſurarum* 59, *magiæ ſtudioſus fuit* 68
Pythagoræ de concubitu reſponſum 212, *de Deo opinio, inventum, norma* 202
Pythagoras arithmeticam amplificavit 58
Pythagoræ Samii de mundo & hominum ortu ſententia 8
Pythagoram Samium Veneris ſideris naturam inveſtigaſſe 55
Pythagoræ duo 78
Pythius Architectus primus omnium ædem Minervæ fecit 182
Pythii ludi apud Græcos unde dicti 115
Pythis pictor 148

Q.

QVadrageſima unde dicta 377, *ejus tempus, & varia primordia*, ibid. & 378
Quadrigis Erichthonium primum uſum fuiſſe 112
Quadriremis inventores Carthaginenſes fuiſſe 206
Quercus Iovi ſacra 130
Querna corona, ibid.
Quinquatria ſacra unde 291
Quinquatres minores, ibid.
Quinqueremis inventor Neſichthon Salaminius 206
Q. Hortenſius Romæ primus pavonem augurali cœna poſuit 170
Q. Maximi de ſtatuis dictum 146
Q. Mercurius 133
Quirinus Romanorum Deus 4

R.

R *Abbi* 357
Rameſem quadraginta cubitorum longitudine obeliſcum erexiſſe 119, *item*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

item alium unde centetenis pedibus longitudine, par latera cubitis quatuor, ibid.
Rarymundus primus ſacræ militiæ præfectus 455
Raphael Sanctus 148
Rates qui primo invenerint 204
Rationale indumentum pontificum Iudæorum unde confectum fuerit 244
Ratiocinator qui ſit futurus 53
Redo Comes Montigranelle 444
Reipublic. adminiſtratio trifariam dividitur 81
Reipubl. Chriſtianæ origo atque de ejuſdem miro à primo incremento 228
Religio veri Dei unde manarit 22, & ſeq. *unde dicta*, ibid. *ejus origo* 21, *verus auctor Deus* 230
Religionem eſſe vitiorum omnium expultricem ibid.
Religioſi qui 22
Remum Copas inveniſſe 206
Rerum initia, quæ 7
Reſidentarii cur dominatores collegiorum ſacerdotum vulgo dicti 276
Reſponſoria Italos inveniſſe 352
Rex ſacrificulus 289
Rex olim nemo creabatur, niſi qui ſacerdotio præditus eſſet 82
Reges ungendi mos 304
Reges cur raro benè imperarent 81, *cur quondam ut dii culti* 21
Regum Romanorum inſignia 88
Rhadamanthus primus legiſlator 78
Rhea dea Berecynthiorum 4
Rhetorices origo 41, *profeſſio Romæ prohibita* 42, *iterum conceſſa*, ibid. *ſcriptores antiquiſſimi*, ibid. *vis atque facultas in quibus conſiſtat*, ibid.
Rhetoris & oratoris diſcrimen, ibid.
Rhodiæ militiæ militum ortus, atque officium 455
Rhodiorum deus Sol 4
Rhodios hominem Saturno immolaſſe 329
Rhodope meretricula 186
Rhodus quando à Turcis capta 455
Rhœcus figulus 149
Rhotaris 258
Richardus Cornubiæ comes, quo tempore in Romanorum regem cooptatus ſit 453

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Robertus Moliſinenſis abbas 441
Robigalia ſacra unde, & cur fiebant 379, 291
Robigus deus, ibid.
Romæ quando nulla imago, neque picta, neque ficta in templis viſa ſit, 143, *ſimulachrum primum ex ære factum eſſe* 146
Romam omne dominationis genus perpeſſam fuiſſe 86
Romana reſpubl. ſub quo magiſtratu creverit aut contra, ibid.
Romanæ civitatis forma quando mutata, ibid. *à Conſulibus ad Decemviros mutata* 87, *triplex adminiſtrandæ genus* 85
Romanæ matronæ cur vino ſe abſtinerent 158
Romanam tellurem ſacro martyrum cruore in primis maduiſſe 471
Romanum imperium unde incrementum acceperit 86
Romani pontificis auctoritas in omnes eccleſias unde promanarit 269
Romani quomodo diem obſervarint 99, *neptes uxores ducebant* 317, *coronati ludos ſpectabant* 131
Romanorum conſuetudo 503, *de captivitate liberatis* 258, *Deus quirinus* 4, *in numerandis annis mos* 59, *legiſlator Romulus* 78, *monarchia quando in ariſtocratiam mutata* 86, 88 *mos in fœdere percutiendo qualis fuerit* 124 *in victu tenuitas* 286, *regum inſignia unde originem traxerint* 88, *reſpubl. cenſus cauſa in quot claſſes diſtributa ſit,* ibid. *ſepeliendi mos* 189, *vana religio* 503, *veterum ritus, & qui adhuc durent in matrimonio* 19. 20
Romanis an lingua Latina una eademque communis fuerit 12, *olim lugendi rationem fuiſſe* 399
Romanos Herculi decimas dediſſe 429, *olim à Martio annum auſpicatos eſſe* 94, *Saturno hominem litaſſe* 330
Romoaldus Ravennas 440
Romulus cur aſylum collocarit 194, *cur Titios crearit* 290, *Arvalium collegium inſtituerit,* ibid. 460, *primus Romanorum legiſlator* 78, *primus Romanorum Rex à quo genitus* 86.

quomodo annum inſtituerit 94, *templum Iovi Feretrio locavit* 182, *ejus triumphus* 126
Roſcius Gallus 197
Roſtra navibus Piſeum addidiſſe 206
Roſtratæ coronæ 130
Rotam figularium quis primus omnium invenerit 149
Ruta muſtelæ ſibi medentur. 66

S.

Sabæi undè 13
Sabaoth 359
Sabbatum 327
Sabbata ſabbatorum ſacra ibid.
Sabellii hæreſis 488
Sabiniani pontificis decretum 416
Sabinus Maſſurius 127
Sabinorum deus Sabus 4
Sacerdos Tyrannus nomine quomodo libidinem ſuam expleverit 331
Sacerdotes Ægyptios mœrere deraſis capitibus conſueviſſe 258
Sacerdotes Dominum per Moſen, capite & barba raſa eſſe vetuiſſe, ibid.
Sacerdotis conſecratio 242 *manuum impoſitio quid ſit* 249, *officium quale ab initio fuerit* 254
Sacerdoti jurare non licuit 286
Sacerdotes olim reges creatos eſſe 82, *ungendi mos* 304, *cur olim verticem radere ſoliti* 257, *indocti arguuntur* 358
Sacerdotum Cereris habitus, conſuetudo & officium 291, *deæ Syriæ ordo* 461
Sacerdotibus Occidentalibus quando conjugium interdictum ſit 312, *quibus apud Hebræos rem divinam facere permiſſum ſit* 24, *Romanis olim nec habere, nec petere magiſtratus licuiſſe* 283
Sacerdotalis conjugii apud Hebræos origo 308, *ordo à quo primum inſtitutus fuerit* 247
Sacerdotium quotuplex ibid, *Chriſti quale* 305
Sacerdotii, ejuſque graduum apud Hebræos initia 241, *patris patrati inſtitutio* 289
Sacciperium 20
Sacrificandi apud Hebræos primus ac vetuſtiſſimus ritus 325. *qualis apud veteres fuerit* 166
Sacrificare eo ritu quem Chriſtus docuit, qui primum cœperint 349
Sacrificium noſtrum quid ſit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſit 345
Sacrificii noſtri faciendi poteſtas quibus data fuerit 348
Sacrarum ædium origo 321
Sacra quæ ſacerdotibus Romanis in primis curæ fuerint 290
Sacrorum militum origo 454
Sacrificium cur ſoli Deo debeatur 393
Sagati milites undè vocentur 175
Sagittarum inventores 108
Sagum veſtis genus 175
Salaminios homines Agravalæ mactaſſe 329, eoſdem vel Athenienſes hippagines reperiſſe 206
Salem, & ejus uſum Miſor & Selech inveniſſe 170
Salii 45, undè promanarint 288
Salmoneus cur à Iove ad inferos detruſus ſit 110
Salomon 33, primus omnium tempium Ieroſolymis Deo condidit 182 docuit dæmones effugandi modum 69
Salve 479
Salutandi mos varius, ibid.
Sambucam, muſicum inſtrumentum, Troglodytas inveniſſe 49
Samiorum dea Iuno 4
Sanctis Pagnini Hebraicè loquendi ſtudium 480
Sanctius Rex Calatranenſium auctor 457
Sanguinis baptiſmus 240
Sanguinem mittere in morbis undè homines didicerint 66
Saracenos atque Arabes uxores ex publica auctione emere 16
Saracenorum ortus, inſtituta & mores 464, & ſeq.
Saraceni olim circuncidebantur 233
Sarmaticarum virginum mos 502
Satanam ſe transfigurare in Angelum lucis 1
Satin de Brugis 177
Saturnalia 121, ſacra 144
Saturnus arborum inſitiones oſtendit 159
Saturnus in Latio agriculturam invenit 153, 156
Saturnus omnium deorum parens 4, ejuſque liberi ex Ope, ibid.
Saturnus nigros efficit 53, nummos æreos Latinis primum inſtituit 137
Satyræ nomen unde 38, novæque comœdiæ origo, ibid. à Latinis excogi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

cogitata, ibid.
Saul primus Hebræorum à Samuele unctus fuit 304
Scandalizare 359
Scaphas Illyrios reperiſſe 206
Scena cur primo inventa 196
Scenopegia 358, 328
Σκηνὴ 196
Schacorum ludus qualis, & unde dictus 117
Schiſmatum ortus 488
Sciotericon 98
Scipio undè ſibi invidiam à vulgo pepererit 198
Scipionis aurea ſententia 130
Scipionem Naſicam primum omnium horas aqua diviſiſſe 98
Sclopus 110
Scopettina congregatio 446
Scorpionem tormentum Cretenſes reperiſſe 109
Scotorum in matrimonio olim mos 16
Scotorum Rex Malcolmus tertius, ibid.
Scribendi primus uſus apud priſcos etiam per notas 105
Scriptitatum fuiſſe antiquitus in membranis 104, item in pellibus caprinis atque ovillis, ibid.
Scripta furtiva quæ dicantur 105
Scriptorum ante Homerum catalogus 27
Scyron ventus 57
Scytham æs conflare docuiſſe 134
Scytharum & Ægyptiorum de generis antiquitate contentio 9, in fœdere faciendo mos 125, in ſepeliendis mortuis conſuetudo 188, uxorum & liberorum communitas 15, antiquitas 9, converſio 485
Scythen Iovis filium arcum & ſagittas reperiſſe 505
Secretarios Romæ quis primus omnium inſtituerit 481
Sectas Iudæorum tres fuiſſe 167
Secundæ menſæ 168
Securis inventrix Penthesilea 108, 202
Seculum 293
Seculares ludi, à quo inventi 292
Seculus Venti filius alimenta ex arboribus reperit 159
Seleucus Maced. Rex 101
Semneſerteus Rex 192
Senatorius atque equeſtris cenſus qualis Romæ fuerit 90
Senatus Romanus olim qualis fuerit 266

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Seneca 36
Sepeliendi cadavera uſum apud gentes varium fuiſſe 187
Septendialis ſacrificii origo 403
Septentrio 55
Septimontium dies feſtus 291
Sepulchri non delendi lex 407, *extruendi forma*, ibid. *genus quale Itali conſtituant* 406
Seres populos ſimulachrorum cultum vetuiſſe 143
Sergius monachus Neſtorianæ hæreſeos ſectator 464
Sericum à quibus inventum 175
Servator cur decimas approbarit 429
Servatoris nomen Oſeam & Ioſue filium Nun habuiſſe 247
Servatoris præceptum 335
Servitii inventores 83
Servitutis origo prima à Chanaan profecta, ibid. & 84
Servius primus æs ſignavit 137
Servius Tullus Rex cenſum primus omnium inſtituit 89, *primus undulatam veſtem habuit* 174
Servi cur appellati 83, *quando venditi*, ibid.
Servorum Deiparæ virginis primordium 451
Seſoſtris Rex Ægyptiorum primus omnium longa navi uſus eſt 205
Seth primus literarum inventor 27
Severi Pertinacis in Chriſtianos ſexta perſequutio 499
Sibylla undè dicta 294
Sibyllæ Erythreæ per furorem vaticinatio 72
Sibyllini libri à Tarquinio Superbo empti 294
Sicli Iudaici æſtimatio 91
Siculi Andreæ Barbatii de Cardinalibus diſputatio irriſa 262
Sidonius menſuras ac pondera quo tempore repererit 58
Sigillare quid Varroni ſignificet 480
Sagillatæ literæ quæ dicantur, ibid.
Sigillo plumbeo nullum Romanor. pontif. antiquius eſſe 479
Simoniacorum ſectæ ortus 484
Simonis magi converſio, à Petro repulſio, ejuſque temeritas atque interitus 483, 484
Simonides Melicus primus omnium memoriæ ar-

artem monſtravit 105
quas literas Palamedis literis adjecerit 25
Simonidis poëtæ de Deo reſponſum Hieroni tyranno datum 5
Simplicii Pontificis acta 269
Simulachrum Alexandri Magni 147
Simulachra fingendi uſus undè promanarit, incertum eſſe 144
Sidonis uſus ubi primum repertus 174
Sixtus martyr 507
Sixtus II. pont. Roman. martyr, ibid.
Sixtus IV. Iubileum XXV. anno primus omnium celebravit 475
Sixti decretum 351
Sixti I. Romani pontificis decreta 415
Σμῆγμα 172
Sochim IV. obeliſcos 18, cubitorum longitudine erexiſſe 191
Socrates cur ab Athenienſibus damnatus ſit 497, ethicæ auctor 52, jam ſenex inſtitui lyrâ non erubuit 45, ejus præclarum dictum 169
Sodales Auguſtales, Titii, Hadrianales, &c. 460.
Sol Oceani filius ubi aurum invenerit 133
Sol Rhodiorum & Maſſagetarum Deus 4
Solis & Saturni dies in Dominicum & ſabbatum mutati ac reliqui hebdomadæ in ferias diſtincti 383, 384
Solis & Lunæ defectus qui primum deprehenderint 55
Solem & Lunam, id eſt, Oſirim & Iſim Ægyptios ſibi deos ſtatuiſſe 4
Solanus ventus 55, 56
Soliſtima tripudia 73
Solitaurilia ſacra unde 291
Solon auctor magiſtratus Areopagitarum 84, poſt Draconem Athenienſibus leges tulit 78, mercaturam exercuit 207, funebres orationes inſtituit 190
Somniorum interpretationem Amphictyon primus docuit 74
Sophi 52
Sophiæ nomen à Pythagora cur mutatum ſit 51
Sophocles 36
Sortium Præneſtinarum origo 74
Soteri decretum 280
Spargere pecuniam in populum, dare epulum & ſtrenam unde apud noſtros moris ſit 300
Spar-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Spartani cur cives ab Aſia retraxerint 168
Spectaculum 196
Spectacula edere unde defluxerit, ibid.
Speculum argenteum Praxiteles primus invenit 137, 138
Sphæræ repertor 55
Spicea corona 130
Spiritus cur geniorum nomen ſibi aſſumpſerint 1
Spondæus pes undè dictus in carmine 371, pes pontificius, ibid.
Sponſa ut cum ſingulis convivis prima nocte coiret, apud Naſamones moris fuiſſe 16, 332 cur domus conjugalis poſtes adipe ſuillo inunxerit 21
Spurius Fuſius primus pater patratus Romæ fuit 289
Spurii Carvilii divortium 17, 18
Staffa novum inventum 215
Staphilus Sticheni filius, vino aquam admiſcere primus docuit 160
Statæ ceremoniæ cur dictæ 474
Stater & Siclus ejuſdem valoris 91
Stationes & Iubileum Romæ qui primum inſtituerint 474, undè nomen traxerint, ibid.
Stativæ feriæ 391
Statuas qui primi ſtatuerint 146
Stephanus diaconus primus omnium Chriſtianorum martyrio coronatus eſt 497, 507
Stephanus II. pontif. cur humeris hominum ſublatus 268
Stephanus Senenſis, ibid.
Stephani I. pontificis decretum 416
Stercorandorum agrorum uſum Pitumnum inveniſſe 155
Sterilitatem apud Hebræos olim probroſam fuiſſe 308
Sternutamentum undè proveniat 410
Sternutantibus cur bene precemur, ibid.
Sterquilinus 155
Stola quibus peculiaris fuerit 175
Strabo quando floruerit 58
Strenam dandi uſus 301
Stridon Hieronymi patria 443
Stultorum ludus 120
Sublacum oppidum 437
Subdiaconi 245
Suffragiorum auctor quis fuerit 85
Superhumerale pontificum Iudæorum undè confectum 242

Sup-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Supplicationes quis inſtituerit 411
Supplicationum pompam cur ludicra quædam præcedant, ibid.
Sutoriæ artis inventores primos Hebræos fuiſſe 137
Syderum obſervationes in navigando qui adinvenerint 57
Sylla dictator cur primus omnium Romæ cremari voluerit 189
Syllam & Marium omnem ſenatus poteſtatem fregiſſe 88
Sylvanus 120
Symballoton veſtimenti genus 174
Symbolum 359
Synagoga, ibid.
Syria dea 461
Syria regio 27
Syricii decretum 260, 351, *de cœlibatu ſacerdotum & diaconorum* 312
Syringa Arcadiæ Nympha, in paluſtres cannas cur mutata 47, *Græci fiſtulam vocant,* ibid.
Syrii 27, *unde* 13, *catapultam invenerunt* 109

T.

T*Abernacula* 182, *Iobal primus omnium fecit* ibid.
Tabulas Apoſtolicas plumbo obſignari cur Pontificibus placuerit 479
Talaus Dædali ſororis filius rotæ figulinæ repertor 150, 202
Tali inventum, ibid.
Talus quid ſit 118
Talorum uſus apud veteres explicatus, ibid.
Talaſſii nomen cur Romani in conjugio ſæpè invocarint 19
Tanaquilis vaticinium 71
Tarquinius Priſcus devictis Sabinis primum triumphavit 126
Tarquinius Superbus ultimus Romanorum Rex, regno pulſus eſt 86
Tatheus 420
Tauri hoſpites Dianæ immolabant 330
Taurus æneus Phalaridi factus 214
Taurii ſive Taurilia, ludi 294
Taxillorum polygamia 15
Taxilos mortuos vulturibus projeciſſe 188
Tectas naves Thaſios reperiſſe 206
Tegulas Cinyram inveniſſe 180
Telchines populos ferrum & æs omnium primos eſſe fabricatos 134
Telechus VIII. Lacedæ-

mo-

moniorum Rex 82
Telephori decretum 355, hymnus 349
Telmeſſinos ſomniorum interpretes primos fuiſſe 75
Templum Deo omnipotenti quis primo ædificarit 182
Templorum origo 321
Templariorum militum ortus & interitus 455
Temulentia notata 157
Terebri inventio 201
Terentius 38
Terminalia ſacra unde 290
Terminalis Iupiter, ibid.
Termini, dii, ibid.
Terpandri inventum 47, 48
Terra undè fructus uberiores proferat 53
Tertullianus quando florere cœperit 231, ejus locus de confeſſione 266, polygamia 316
Teſſeræ ratio diſcuſſa 118
Teſtudo cunilæ paſtu ſibi medetur 66
Teſtudinum inventor 109
Teucrum Iovi apud Cypros hominem immolaſſe, quod poſtea ſub Hadriano ſublatum fuit 330
Teutatem Galli quomodo placabant, ibid.
Teutonicorum religionis initium 456
Texendi artis inventrix 172
Thales 54
Thales mercaturam exercuit 207, Mileſius unde 52, apud Græcos primus Solis & Lunæ defectus deprehendit 55
Thaletis Mileſii opinio de Deo 327
Thaletis Mileſii inventio 93
Thamyras Thrax Dorios modulos excogitavit 47 primus cithara ſine voce cecinit: cum cantu verò Amphio, vel Linus 48
Theatralem ſcenam frondibus, non parietibus, olim tectam fuiſſe 198
Theatri origo 196, apud Alexandriam in Antirrhodo inſula extructio, ibid. unde dictum, apud Romanos diſpoſitio, ibid.
Theatro quis primus omnium linteis umbram fecerit, byſſinaque vela duxerit 198
Thebæ duplices 93
Themiſtocles ob lyræ recuſationem indoctior habitus eſt 45
Theodati de conjugio decretum 318
Theodotus grammaticus 31

Theo-

Theodora martyr 508
Theodorus figulus 149
Theodorus nullum eſſe Deum exiſtimavit 3
Theodori hæreſis ubi damnata 495
Theodori Samii inventa 201
Theodoſius cur Servatoris ſignum in ſolo, vel in ſilice, aut in marmore humi poſito inſculpi vetuerit 325
Theodoſii & Valentiniani Impp. in hæreticos pœna 491
Theopompus 40
Theophraſtum Ariſtotelis bibliothecam Neleo tradidiſſe 101
Θεός unde 6
Thermæ Novati in vico Patritio unde, & in cujus honorem extructæ 201
Thermæ quæ olim Romæ in primis celebres fuerint, ibid.
Thermarum origo, ibid.
Theſeus Pinnius I. V. peritiſſimus 80
Theſeus primus omnium tyrannus 83
Theſeus Iſthmios ludos invenit 115
Theſeus poſt Acaſtum funebres ludos inſtituit 117
Theſeum fœdera primum omnium apud Græcos comperiſſe 123
Theſſalos ex equo pugnare primos omnium docuiſſe 112
Theſſalorum in malefica arte magica ſtudium 68
Theutonicorum ordinis ortus 456, *habitus*, ibid.
Thoas & Faclus ubi aurum invenerint 133
Thomas Parthos convertit 505
Thomæ Parthos ſorte obtigiſſe 230
Thraces falcem reperiſſe 108, *natales dies olim fleviſſe, exequias verò cum hilaritate celebraſſe* 405
Thraces, Scythas & omnes fere Græcos in bellum exituros, hominem mactaſſe 330
Thracum in ſepeliendis mortuis conſuetudo 188 *in optimatibus ſepeliendis mos*, ibid. *polygamia* 15
Thraſon primus omnium muros fecit 182
Thucydides 40
Thus cereoſque ad ipſas ſtatuas incendendi uſus 146
Thus qui primi vendere cœperint 147
Thus ubi naſcatur, ibid.
Thyſias Siculus 42

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Tibarenos ſenes ægrotantes ſibi dilectos patibulis ſuſpendiſſe 187
Tiberius Cæſar accuſatoribus Chriſtianorum periculum comminatus eſt 504
Tiberius Cæſar quando lauream coronam geſtarit 164
Tibiæ ac tympana cur in funeribus olim adhibita fuerint 406
Tibiæ primum unde factæ 47
Timagoras Chalcidenſis pictor 148
Tigranis Artabani filii dictum 114
Tincturæ capillorum inventio 212
Tintinnabuli auctor incertus 213
Tintinnabula mulorum collis cur ſuſpendantur 44, *eorum uſus in ſacris* 415
Typhys adminicula gubernandi invenit 206
Tireſias Thebanus auſpiciorum inventor 73
Tiro Ciceronis libertus ipſas notas primus reperit 105
Titii ſodales 290
Titulorum quibus Romanus pontifex utitur origo 478, & ſeq.
T. Largius Romanorum Dictator cur creatus ſit 86
T. Cæcilius Siculus 88
T. Livius 40
Toga pura quæ olim dicta 174
Toga Romanis & Gallis peculiaris 174
Τομή 7
Tondendi uſum ab Abantibus fluxiſſe 212
Tonſores ex Sicilia in Italiam quando primum venerint 213
Tormentum æneum 214
Tormenta quis primus inſtituerit 108, *bellica quædam qui invenerint* 108, 109
Torni inveſtigator 201
Torquatus martyr 507
Totilæ crudelitas Benedicti abbatis probitate victa fuit 510
Trabea veſtis quibus peculiaris fuerit 174
Tragicorum veterum præmium quale 36
Tragœdia unde dicta ibid.
Tragœdiæ atque comœdiæ initium. ibid.
Trajani in Chriſtianos quarta perſequutio 499
Tranquillus delirus pietatis hoſtis, ibid.
Tribuni militum pro Conſulibus Romæ quando creati 87
Trinitatis monachorum or-

ortus 451
Triptolemus agriculturæ inventor 152
Triptolemus Cerealia inſtituit 291
Triremis inventor Amocles Corinthius 205
Triton Libiæ fluvius 107
Triumphalia convivia 295
Triumphalis corona 129
Triumphandi mos unde defluxerit 125
Triumphus apud Romanos præcipiuus honor fuit 126
Triumphus ſumptuoſiſſimus quis fuerit, ibid. *quis item minor*, ibid.
Træzenius Dardanus 47
Trojæ excidium 67
Trojanis temporibus rerum permutationem viguiſſe 136
Trophæa cur Græci erexerint 127
Triphon Ptolom. Philopater 206
Tubal Hebræus 48
Tubulcain Lamech filius, ferrariæ artis auctor 134, *ante Noë diluvium res bellicas exercuiſſe* 107
Tunica talaris pontificum Iudæorum qualis fuerit 244, *recta à Tanaquile prima contexta* 173
Turris Babylonicæ conſtructor 182
Turres Cyclopes inveniſſe, ibid.
Tutela Rom. pont. cur ab Impp. Conſtantinopolitanis ad alios tranſlata ſit 269
Typographiæ initium unde cœperit 102
Tyranni ſacerdotis ſtupra 331, 332
Tyranni vox olim in bonam partem accepta 83
Tyrannorum lex qualis, ibid.
Tyrrhenus haſtas velitares & pilum invenit 108
Tyriorum legiſlator Charondes 78

V.

Valentiniani Imp. in hæreticos pœna 491, *valentiniani Platonici* 487
Valeriani in Chriſtianos nova perſequutio 499
Valerius publicola primus Romæ Conſul 293, *funebrium orationum Romanis auctor fuit* 190
Valeſii hiſtoria 292
Vallares coronæ 133
Vallis Ben-Hinnom 329
Vallis-ſumbrenſis cœnobii auctor 439
Varronis de vetuſtate dictum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ctum 213

Vaſorum fictilium origo 149, indumentorumque ſacerdotalium prima origo, atque eorundem ſacrandorum primum inſtitutum 415

Vates veri 32

Vaticanus circus 192

Vehiculorum auctor 112

Vejentibus inducias ad XL. annos datas à Romanis fuiſſe 123

Velandi caput mos unde fluxerit 281

Velitum uſus quando repertus 108

Velum quadrageſimale 417

Vela Icarum inveniſſe 236

Velorum, cortinarum, candelabrorum & vexillorum uſus unde 417

Venarum pulſus quis in muſices pedes diſcreverit 47

Venabula quis invenerit 108

Venandi uſum quis docuerit 170

Veniarum, quas Indulgentias vocant, uſus quando celebris eſſe cœperit 475

Venetorum in conjugio ritus 19

Ventus quid 56

Ventis cur nomina propria impoſita, ibid.

Venus Paphos colebatur 4 Æneæ mater, unde prognata 94, unde procreata 209, item quarum rerum dea habita ſit, ibid.

Veneris liberi ex adulterio procreati, ibid. ſyderis natura per quem inveſtigata 55

Ver ſacrum unde dictum 331

Verticem radere olim probroſum 257

Veſpaſiani corona 133

Veſtalium origo 287

Veſte alba cur cadavera olim exornata fuerint 400

Veſtes acu facere quis docuerit 173

Veſtium uſum Palladem inveniſſe, ibid.

Veteres caput omnino non velaſſe 215

Veterum bellandi mos ante uſum armorum qualis fuerit 107, morum feritas per quem ceſſarit 178

Viatores 152

Victoris papæ decretum 240, de baptiſmo 393

Viduæ veræ proprium 280

Vigilantii Galli de reliquiis ſanctorum ſententia 472

Vinalia ſacra unde & cur fie-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

fiebant 379. 291
Vincula Petri cujus inſtitutum 396
Vincula & compedes quis excogitaverit 92
Vinum ad Gallos primum Aruntem Tyrhenum tuliſſe 159, in Ægypto ubi primum repertum, ibid. ejus effectus 158, aqua immiſcere quis & cur primo inſtituerit 160
Virgæ Romanorum magiſtratuum 89
Virgines Veſtales cur Numa elegerit 287
Virgines ſponſæ à regibus vitiatæ 16
Virginum ſacratio unde defluxerit 280
Viſcerationes quæ dicebantur & quomodo Romæ dabantur 595
Vitis in Sicilia ubi primo reperta 159
Vites, & vini uſum atque cæterarum arborum fructum Dionyſium inveniſſe 158
Vitri origo 141
Vivaria quis primus inſtituerit 170
Vivum argentum vulgo Mercurium dictum 133
Vmbri quomodo diem obſervarint 100
Vnctio ſacerdotũ & regum unde confici ſolita 306
Vndulatam veſtem Catam Cæciliam reperiſſe 174
Vngendi ſacerdotes & reges conſuetudo unde defluxerit 304
Vngendi mos periculoſe laborantes 307, 308
Vnguenta & corona in convivio 168
Vnguenta exotica quando & à quibus interdicta 132
Vnguentorum Hebræi auctores, ibid.
Vocum harmonias Mercurium inveniſſe 44
Vota monaſtica quis primus introduxerit 438
Vovendi vota Deo uſus unde defluxerit 407
Vranius Pœnorum Deus 4
Vrbanus martyr 507
Vrbani inſtitutum 350
Vrbani primi de calicibus decretum 415
Vrbinum Vmbriæ urbs antiquiſſima 453
Vſonem Siculum tegmina ex pellibus ferinis reperiſſe 173
Wittemberga 490
Vulcanus Lemnorum Deus 4, quæ metalla reperit 134, Niſi filium, Ægyptiis philoſophiæ principia aperuiſſe 51
Vxor unde dicta 21
Vxorem cur Paulus ſororem

rem vocet 310
Vxores quibuſdam populis communes 15, ex publica auctione emptæ 16, plures ſimul habere an ulli unquam per leges licuerit 315

X.

XEnia munera quæ vocentur 121
Xenocratis de mundo & hominum ortu ſententia 8
Xenocratem octo deos ſtatuiſſe 3
Xenophanes Colophonius 52
Xenophon hiſtorias primus compoſuit 40
ξένος 121
Xerxem Athenarum potitum libros ex urbe in Perſas aſportaſſe 101

Z.

ZAleucus Locrenſium legiſlator 79
Zamolſis 51
Zebub 360
Zenonis de Deo opinio 3
Zeno Eleates dialectices auctor 52
Zenonis Cittæi de hominum ortu opinio 10
Zepherini de calicibus decretum 415, aliud edictum 348
Zephyrus ventus unde dictus 56
Zethus & Amphion fratres 44
Ziphræ 105
Zizipha & tuberes malorum genera quis primus Romam attulerit 163
Zoroaſter Magicæ artis repertor 67
Zozini inſtitutio 394
ζῦθος 161
Zythus cerviſiæ inventor ibid.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

INDEX
IN TRES
POLYDORI VERGILII
Libros de Prodigiis.

A.

AAron Moſis propheta 48
Abraham Propheta vocatus 47, *quomodo talis fuerit* 48
Accipiter ſupra caput Didii Lælii volitans 67, 77
Ædes ſpei de cœlo tacta 80
Aëra dæmonibus eſſe corpora 12, 31
Aëromantes 32
Æthiops in caſtrorum portis offenſus 67
Affectiones noſtræ magis, an mali Spiritus nobis damno ſint 28, 29
Agnus cum capite ſuillo natus 95
Agriculturam prudenter inſtituendam 9
Ambroſii de vaticinis Sibyllarum teſtimonia 44
Ambroſio parvulo dormienti apes in labellis conſediſſe 63
Amuletum ſuperſtitioſum in lippitudine 20
Androgynus natus 95
Anglia in Dacorum ditionem redacta 81
Anguis in regiam Tarquinii irrepens 65, 75
Angues duo in lecto Sempronii Gracchi reperti 65, 75
Animalis chari amiſſionem quomodo vulgus ſoletur 77
Animalia futuras tempeſtates unde præſentiant? 10, 11
Animalium quorundam præſagia 9, 10
Animæ an vis quædam divi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

divinandi naturâ indita ſit? 47
Animus, appropinquante morte cur multo divinior? 5, 56 quando divinet? 56
Animi actiones corpore dormiente quænam? 6
Animi vim omnem in tres partes quomodo dividat Socrates 55
Annonæ ubertim futuræ præſagium unde fieri poſſit? 9
Apes quibus parvulis dormientibus in labellis conſederint? 63
Apum examen 65, 76
Aqua fluminis virgâ Aaronis in ſanguinem verſa 4, quid denotarit 5, 6
Aquila pileum auferens & reponens 65
Arborum in alieno ſolo naturam mutari, non eſſe prodigium, quod putavit Plin. 60, 61
Aruſpices quomodo futura prædicerent? 5
Aruſpicinæ, arti fraudulentiſſimæ, fidemq́ præbere, pudere hominem non mediocriter debere 70
Aſina Bileami locuta Dei juſſu 97
Aſtrologia vanitatis arguitur 2
Aſtrologorum vanitas notatur 11
Athenæ unde dictæ? 60
Athenienſium urbis condendæ prodigium quidnam fuerit? 60
Atinii ſomnium 26
Auditûs definitio 78
Avicularum verus uſus 71
Avis incendiaria in urbe viſa 67, 77
Aves an volatu vel alio ſuo motu ominoſæ ſint? 69, 70
Aves eventus adverſos ſecundoſve ſignificare delirium fuit veterum, & qui factum ut ita delirarint? 11, & ſeqq.
Augurandi ars dæmonum inventum 27, à Deo prohibita ibid.
Augures unde & quot modis augurarentur? 5
Auguriis quomodo dæmones homines ludificent? 17
Auguſtini, de animæ cum corpore conjunctione, teſtimonium 47
Aurium ſonitus quomodo fiant? 78
Auſpicium rei alicujus verum quodnam eſſe debeat? 73
Auſpicia veterum maleficæ ac ſuperſtitioſæ delirationis convincuntur 73, & ſeqq.

Ba-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

B.

Babyloniæ civitati exitio magicæ artis ſtudium fuiſſe 22
Balaam an inſpiratione divina prophetarit? 44 & ſeq.
Belli Italici inter Carolum V. & Franciſcum regem Galliæ hiſtoria 15
Biantis de nauta dictum 9
Bos locuta. 93. ea fabula unde? 96
Britanni Rom. præſidium occiderunt 94
Bruta unde futuras tempeſtates intelligant, nobiſque præſagiant? 11
Bubo in Capitolio canens. 67, in Capitolio viſus. ibid. 77.

C.

Caiaphas an Dei nutu prophetarit? 44. & ſeq.
Cannenſem pugnam quæ prodigia præceſſerint? 95.
Capitis humani in ipſis templi Tarpeii fundamentis inventio an verum omen fuerit? 72
Capita quorundam arſiſſe, exempla. 62. 63.
Capitolium unde nomen acceperit? 65
Capra ſex hædos uno partu edens. 87
Carminum magicorum vanitas docetur. 19. & ſeq.
Carminum ſitne modus aliquis, quem noſtra non accuſet religio? 24
Carne pluiſſe. 94
Carolus Dux Borbonienſis occidit victor. 15
Catonis ad villicum ſuum præceptum. 9. ſuperſtitioſa incantatio. 19
Chiromantes. 32
Chryſoſtomi de prædictione dæmonum ſententia. 14
Ciceronis de viſorum diſcretione ſententia. 36 de ſortibus judicium. 97
Cœlum ardere viſum. 80. 83
Cœli regiones tres eſſe. 83
Columna ante Iovis ædem vi turbinis decuſſa, cum aureo ſigno. 80
Cometæ viſi. 81. unde oriantur? 83. eorum vis. ibid,
Cor in extis bovis non inventum. 67. 75
Corde carens animal an ullum eſſe poſſit? 76
Cratippus quomodo oculis uſus? 58
Crux circiter meridiem in An-

Anglia apparens. 81
Cruces rutilantes in cœlo unde oriantur. 83

D.

DEmocriti de poëtis ſententia. 6
Dæmones vel boni ſunt vel mali. 13. *mali quo diſcrimine bonos vel malos homines lædant?* 14. *an futura ſciant?* ibid. *an poteſtatem habeant nocendi?* 29. *quomodo & in quibus fallantur?* 30. *ſemperne fallant, an unquam ipſi fallantur?* 26. *homines etiam alto ſomno ſopitos fraudulenter aggrediuntur, & id quomodo?* 28, *in venerem cur plurimum poßint.* 23.
Dæmonum tam bonorum quam malorum munus, quod apud Deum obeunt. 14
Dæmonum arte fieri, quod auſpicia, omina & portenta valere videantur. 74
Dæmonum fallacias cur in totum non ſuſtulerit Chriſtus? 16
Dæmonum natura homines fallaciis ſuis circumveniendi. 15
Dæmonum plena deſcriptio. 12. 13
Dæmonum opera ipſam naturam ſuperare. 13
Dæmonum ſomnia eſſe prodigia pleraque, 95. 96
Dæmonas aërea habere corpora quinam ſenſerint? 12. 13. *ante adventum Chriſti miſeros mortales multijugibus fallaciis deluſiſſe.* ibid.
Dæmonas malos eſſe qui negarint? 13. *tales eſſe probatur.* ibid.
Dæmoniaci mira, & aliena quidem lingua, effundentu mentio. 13. 14
Deciorum patris & filii diis manibus ſe devoventium ſtultitia. 18
Defectuum Solis Lunave cauſa. 84
Delphici oraculi vanitas ex evaneſcentia ejuſdem convincitur. 84. 85
Deus quænam ſecreta ſua, & qua de cauſa hominibus patefaciat per prophetas? 49
Dii gentium quo præmio ſuos cultores remunerarint? 17
Diſputatio omnis unde inchoari debeat? 46
Diſputationis de prodigiis modus determinatur. 3. 4

Divinandi ars, amentia. 31
Divinatio quid. 6. *naturalis qualis, & unde oriatur?* 8
Divinatio quibus à Deo, juxta Platonem, data? 31
Divinationis vocis abuſus. 28
Divinationis tria genera. 5. *divinum & artificioſum.* ibid. *& tertium naturale.* 6
Divinatorum magicorum diverſa genera. 32. 33
ucis copiarum prudentia quæ eſſe debeat. 8

E.

Eclipſes quomodo fiant? 84
Elementa quatuor, 83
Equa leporem gignens. 87
Equus cum quinque pedibus natus. ibid.
Equi paſcentes viſi pro omine. 65. 68
Euangelicorum verborum abuſus ad amuleta reprehenditur. 20
Extorum inſpectio ad quos pertineat, 75. *quomodo in divinationem abierit:* ibid.

F.

Fax ardens inſtar turris cum magno fragore de cœlo cadere viſa. 81
Faces cœleſtes unde? 83
Flammarum cœleſtium cauſa quæ. 83
Formicas in os Midæ puero dormienti tritici grana congeſſiſſe. 63
Fulgur ac fulmina ut fiant? 83
Fulminum cauſa, ac genera tria. 83. 84
Futurorum ignoratio utilior quam ſcientia, cur. 31

G.

Gemini uno corpore conjuncti averſis inter ſe manibus ac facie, nati. 88

H.

Hadriani ſortilegium taxatur. 99
Haſtæ militares in cœlo ardentes viſæ. 79. 83
Hermaphroditus natus. 87
Hermaphroditi quomodo naſcuntur? 91
Hetruſcos in ſexdecim partes cœlum diviſiſſe, quo dira internoſcerent. 82

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Hirundo in tabernaculo Antiochi regis Syriæ nidulans. 67. 78
Hoſtiis humanis diabolus delectabatur. 18
Hydromantes. 32

I.

Iecur ſine capite inventum. 65. 75. *in hoſtia ſubitò tabeſcens.* 65. 75
Ignis natura mirabilis, & ejus exempla. 62
Ignes per cœlum ſparſi. 80. 83
Imaginatio noſtra ominoſa, non res in omen acceptæ 73
Incantamenta an quicquam valeant? 18. 19. 20
Incantationem eſſe artem diabolicam & multis modis noxiam iis qui ad eam confugiunt. 22
Incantationes exitium afferunt. ibid. *à Deo prohibitæ.* ibid.
Incantationum vim, quæ interdum videtur eſſe, nefariis dæmonum machinis aſſignandam. ibi.
Incantationibus an morbi leventur! 20
Incantatores quale hominum genus? ibid. *quot modis peccent?* ibid.
Inchoare quamque rem quomodo piè debeamus? 73
Infans elephantis capite natus. 87
Infans. ſex dentibus ortus. 88
Inſomnium quando accidat? 38
Inſomnia ut plurimum ex cogitationibus diurnis oriri. 56
Intelligentia hominum quid à brutorum differat? 11
Ioſephi ſomnium. 53

L.

Lactis rivuli. 95
fluvius. 96
Lacus Albani montis in altitudinem inſolitam auctus, emitti juſſus. 79. *quid de hoc ſentiendum?* 84
Lapidibus pluiſſe. 94. *unde?* 96
Leporis ab equa edita fabula unde orta? 93
Longobardi quando in Italiam ſeſe effuderint? 94
Lucio Martio flamma è capite fuſa, an prodigio? 62
Ludi Circenſes monitu diaboli inſtaurati. 26
Lumen propheticum quid? 41. 42

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Lunæ tres viſæ. 80. *id unde fiat.* 84
Lupus Vigilem lanians. 77
Lux noctu orta. 80
Luxata membra qua cautione reſtitui poſſe putarit Cato? 19

M.

Magica ſcelera cur Deus permittat? 24
Magiſtratus ſorte legendi mos. 100
Mala fieri cur Deus permittat? 24
Mare præter modum creſcens. 81. *cauſa.* 84
Mares duo, totidemque fœmellæ nati uno partu. 88
Marſorum incantamenta. 19. 20. 23
Materfamilias vivum ſerpentem pariens. 88
Matricis ſeptem eſſe receptacula juxta Medicos. 92
Medicina unde harioletur? 10
Mero veſtes perfundere quinam habuerit in deliciis? 79
Midæ divitiæ quomodo puero adhuc prædictæ? 63
Milvus volans muſtellam raptam de Iovis cella in medium conſeſſum patrum demittens. 66
Miraculoſe opitulari affectibus hominum corporibus quibus detur? 25
Monachorum, viſiones ac cum diis colloquia ſibi imaginantium, deliria unde oriantur? 37. *occurſus matutinus vulgo ominoſus habetur.* 68. *cur?* 79
Monachas, fatidicas ſe profitentes, fraude dæmonum circumventas eſſe. 38
Monſtrum nihil eſſe habendum
Monſtra ut gignantur? 91
Morbi alicujus gravitas in ægrotantium cogitatione quomodo reſideat? 74
Morbos cantationibus ſanari putantes revincuntur. 20
Moſſolamus quomodo aruſpicinam ipſo facto refutarit? 70. 71
Mula mulum pariens. 87 *alia.* ibid.
Mulas in Cappadocia parere, Theophraſto teſte. 93. *item in Syria*, ibid.
Mulieres cur à dæmonibus facilius magicis ſceleribus obligentur? 24
Mulus tripes natus. 87
Mures aurum in Capitolio rodentes. 66. 76

Mu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Murorum pinnæ ſine terræ motu dejectæ. 80.
Muſtellæ occurſus. 66. 77

N.

N*Abuchodonoſoris ſomnium.* 53
Natura quomodo boni operis magiſtra? 58. *quando peccet?* 91
Naturæ definitio. 89
Navium ſpecies in cælo viſæ. 80. 83
Nautica res prudenter inſtituenda. 9
Necromantes 32 *quomodo decipiant ſe conſulentes?* ibid.
Necromantas qui conſulunt, quam miſere decipiantur. 32. 33
Nobilitatis venandi ſtudium carpitur. 52
Numa quomodo à diabolo ſub larva nymphæ Ægeriæ deceptus ſit? 17

O.

O*Ceanus circa Angliam mirandum in modum creſcens.* 81. *cauſa.* 84
Oceanus cruore viſus fluere. 95
Olea Minervæ. 60
Oleni Caleni vatis fraus. 72
Oleo & lacte pluiſſe. 96. *unde?* 97
Omen ex equis paſcentibus. 65. 68
Omina ſuperſtitioſa veterum refelluntur 68. & ſeqq.
Omina cum nihil valeant, qui fiat ut in nos valere videantur? 74
Ominum, auguriorum, oſtentorumque catalogus. 64. & ſeqq.
Ominibus ac prodigiis an quicquam tribuendum? 73
Oraculum quarta ſomnii ſpecies. 38
Oracula deorum quot modis olim fierent? 50
Origenis locus de nefariis dæmonum artibus. 27
Oſcines quæ aves dictæ? 5
Oſtentorum vires in noſtra poteſtate eſſe, ac prout quæque accepta ſunt, ita valere. 73
Otii boni fructus quis? 2

P.

P*Anis ſanguinolentus.* 94. 95
Partus innumeri vel deficientes unde fiant? 91. 92
Pedis offenſio pro omine accepta. 66. 77

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Peripateticorum conſuetudo in diſputando quæ fuerit? 46. *ſententia de qualitate animæ quando corpori copulatur.* 48
Perſa catella periens pro omine accepta. 66.76
Phantaſma quid? 38
Pharaonis ſomnium. 53
Plato quomodo naturam dæmonum deſcribat? 13. *animæ vim divinandi falſo adſcripſit.* 47
Platonis conſilium, quomodo ad ſomnum proficiſcendum ſit. 55. *de divinationis amentia judicium.* 31
Platoni parvulo in cunis dormienti apes in labellis conſediſſe. 63
Plinius incantationes quanti fecerit? 19. *ejus de oſtentis judicium.* 73
Pluvia quomodo fiat? 83 *carnis, ſanguinis.* 94.95
Pluviæ in deſperata ſiccitate exemplum. 31
Podagras carmine ſanari poſſe putavit M. Varro. 19
Poëtam ſine furore eſſe Democritus negabat 6
Porcus capite humano natus. 87
Portenta qui fiat ut in nos, ſi obſervemus, valeant; ſin minus, non valeant? 74
Portentorum parens, ſola confictio. 96
Prædictio futurorum an ſolius Dei, an vero etiam diaboli opus ſit? 14
Prapetes aves quæ dictæ? 5
Priſcus Tarquinius qua re motus Servio ſiliam deſponderit? 63
Prodigia, oſtenta, portenta, monſtra ejuſdem fermè generis. 3
Prodigia dæmonum ſomnia. 95, 96
in Prodigiis quænam antiquitas habuerit? 64
Propheta quo ſigno intelligat ſe à Deo prædicenda moneri, ſeu prophetiæ immiſſionem eſſe à Deo? 41
Prophetæ quinam fuerint? 48. *quando eſſe cœperint.* ibid. *veri Dei quot modis fatura prænunciarint?* 52
Prophetarum diſtinctio. 40
Prophetis an Deus omnia ſecreta ſua patefecerit? 49
Prophetiæ veræ indicium eſſe lumen. 41. 42. *definitio.* 47. *ortus ſeu origo.* 48. *origo falſa quam Plato voluit.* 47
Prophetiam à vi quadam ani-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

animæ eſſe, quæ Platonis ſententia, refutatur. ibid.
Prophetica veritas quot modis ſe hominum mentibus inſinuet? 40
Providentia Dei. 2
Prudens quis? 8
Prudentia quid? 8. *cur omnibus ſectanda?* ibid.
Puella ſine altera manu nata. 88
Puer unimanus natus. 89 *quadrupes.* 88. *ſine ventris exitu natus* 88
Pullus gallinaceus quadrupes. 88
Pulli gallinacei tres, ternis pedibus nati. 87
Pyromantes. 35
Pythagoras cur ſuis eſu fabarum interdixerit? 55

Q.

Q. *Sertorius à cerva Dianæ i. e. diabolo, quomodo deceptus?* 17

R.

R*Anæ Ægyptum offundentes quid portenderint?* 6. 7
Ranarum natura aliquid ſignificans. 7
Reſponſa per vates deorum quot modis olim dari conſueverint? 50
Romæ à Carolo V. captæ hiſtoria. 15
Romanæ urbi auſpicia nihil profuiſſe. 68. 69
Romulus auſpicium obſervans, exemplum poſteris maleficæ delirationis reliquit. 69
Rubus ardens nec conflagrans. 4. *quid ſignificarit?* 5
Ruſticam rem bene gerendæ ſanum conſilium. 9

S.

S*Alem effundere cur in omen acceptum?* 79
Sanguinis guttæ. 95. *rivuli ignem fluentes.* 94 *flumen in Piceno.* 95
Sanguinem cœlitus manaſſe. 95
Sanguine pluiſſe. 95. *unde id?* 97
Sanguine duo ſcuta ſudaſſe. 95
Saxum pergrande volitaſſe viſum. 95
Semicanis puer ex puella virgine natus. 88. *cauſæ.* 92
Semiferorum partuum cauſa. 92
Semimas XII. *fermè annorum natus & ilico necatus.* 87

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Serpens cur magis cæteris animantibus obnoxius ſit incantationibus? 23
Serpentem a fœmina, non a muliere natum, a vero non abhorret. 94
Serpentes cantu contrahi quis tradiderit? 19.20. *an verum ſit?* 23
Servio Tullo caput ardens. 62. *an fuerit prodigium?* ibid.
Sibyllæ cujates & quot fuerint, inter ſe auctores diſſentire. 46
Sibyllis an fuerint data dona ac ſigna illa, quibus veri prophetæ imbuti munitique fuere? 43. 44
Sidera terreno humore continenter paſci. 83
Signa in cœlo & in terra ſub mortem Chriſti edita quid ſignificarint? 86
Signa prophetiæ ſine verbo nunquam dari. 42. *illa eſſe teſtimonia verbi Dei, quæ per miracula corroborantur.* 43
Signorum cœleſtium præſagia, docente Virgilio. 9
Signis quædam prophetæ præſignificarunt. 52
Simulacrum Deiparæ fraude Monachi lacrymare viſum. 98. *Iunonis lacrymaſſe.* 95. *unde?* 97
Socrates quomodo vim animi dividat? 55
Solis defectio in morte Chriſti. 81. 86. *orbis minui viſus.* 80. *ſtatio tempore Ioſuæ, fuerit ne prodigium an miraculum?* 59
Soles duo viſi. 80. *id unde fiat?* 84
Somniare homines deorum appulſu tribus modis juxta Poſsidonium. 55
Somniare plus minuſve ſi velis, conſilium Plinii, 56
Somnium Ioſephi. 53. *Pharaonis.* ibid. *Nabuchodon.* ibid. *Magorum.* 55
Somnii ſpecies quinque, quæ? 38
Somnia ne obſervarentur cur lege ſanxerit Moſes? 58. *veracia quando occurrant?* 55. *à dæmone objecta quæ?* 59
Somnia actiones noſtras ſequi diurnas. 56
Somniorum duplex genus, divinum, humanum, 54. *naturalium tria genera, ex Ariſtotele.* 56. *naturalium diverſa cauſa ex auctoribus recenſentur.* 55
Somniis noſtris perverſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

ſpiritus quomodo ſe inmiſceant? 28
in Somniis divinis ſemper adeſſe lumen, declarans, quale ſit Dei mandatum. 59
Sophiſtæ reprehenduntur. 12
Sortes. 98. earum duplex genus. ibid.
Sortis divinæ exempla. 98. 99. humanæ item. 99. 100
Sortilegi qui? & eorum reprehenſio. 100. 101
Spinturnix avis. 77
Spiritibus malis perinde ac bonis Deum noſtræ ſalutis cauſa uti. 16
Stella per XXXIII. dies continenter ardens. 80
Stella Magos ad cunabula Chriſti ducens. 81. 85. quid fuerit? ibid.
Stella Mercurii in medio Sole viſa. 81
Superſtitio quid? 7. qui fiat ut in nos valeat. 74
Superſtitioſorum veterum religio. 7
Sus fœta porcellum humana facie enixa. 88
Sues ſine auribus nati. 87

T.

TAgi ſubitò ex terra nato fabuloſe augurandi ars tributa. 27
Tanaquil prodigiorum perita. 65. quid de ejus augurio ſtatuendum? 71
Tanaquilis de Servio præſagium unde? 63. 65 qua arte viro regnum ominata ſit? 71
Terminus Deus augurio cedere nolens. 65. 72
Terra ingenti hiatu ſubſidens, 80
Terræ fremitus longè auditus. ibid.
Terræ motus ingens per Italiam. ibid,
Terræ motus cauſa. 84
Terræ motu paſſim domicilia proſtrata. 81
Terrá pluiſſe. 95. id unde? 97
Terras, niſi tranquillo cœlo, nunquam tremiſcere. 94
Tibris urbem inundans. 66. 76
Tonitru ut fiat? 83
Tunica ſervo ardens. 80
Turbines quomodo exiſtant. 83
Tyriorum excidium quæ prodigia præceſſerint. 94

V.

VAtes deorum quot modis olim reſponſa dederint? 50. quorum exemplo? 51

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Venandi aucupandique ſtudium nobilitatis notatur. 52
Venerem cantionibus maleficiis in homine enervari, & qui id fiat? 23
Venti ut fiant? 83
Verbis ſanandi vel alia miracula edendi modus juſtus quis, & cui conceſſus! 24. 25
Veritatem in profundo penitus abſtruſiſſe naturam, ajebat Democritus. 35
Veſtigia in arena altius impreſſa pro omine accepta. 67. 78
Veterum in interpretandis prodigiis amentia perſtringitur. 82
Victoriæ ſimulacrum Camuloduni ſubitò retrò converſum. 67
Victoriæ ſimulacrum fulmine dejectum. 80
Vinum effundere. 79
Virga Aaronis in colubrum verſa. 4. quale divinationis genus, & quid portenderit? 6
Viſa ut diſcernantur, perſpicuitate & diligentiâ opus eſſe. 36. cur multis interdum involucris tegantur. 64
Viſio in ſomnis. 38. vera à falſa quomodo diſcerni poſſit! ibid. & ſeqq. 43
Viſiones ac præſenſiones quomodo diſtingui poſſint, ſintne veræ an falſæ? 35. & ſeqq.
Viſionibus falſis quos dæmones ludificent! 43
Vita beata in animi ſecuritate ponitur. 16
Vitulus biceps natus. 88

X.

Xerxis in exercitu prodigia quæ acciderint? 87

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 44